Hoc primo Tomo continentur critica: nimirum;

1. Variarum lectionum libri 3.
2. Antiquarum lectionum libri 5.
3. Epistolicarum quæstionum libri 5.
4. Electorum libri 2.
5. Ad Valerium Maximum breves notæ.
6. Animadversiones in Tragœdias Senecæ &c
7. Judicium de consolatione Ciceronis.
8. Satyra Menippæa.
9. De recto pronuntiatione latinæ linguæ.

C.

IVSTI LIPSI
OPERA OMNIA
QVÆ
AD CRITICAM
PROPRIE SPECTANT:

Postremùm ab ipso aucta, correcta, digesta.

Quorum omnium Index & Ordo post Præfationem.



ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Filios Ioannis Moreti.
cIↃ. IↃC. XI.
Cum Priuilegijs Cæsareo & duorum Regum, & Principum Belgarum.

AD LECTOREM.

ECCE tibi, Lector, Criticos meos omnes libellos: quos ſparſos anteà collegimus, & compoſuimus tibi in hunc faſcem. Viſa enim res & commoditas tua ita poſcere, vt quidquid à nobis huiuſce argumẽti eſſet; promptum ſemel haberes, & in vnâ manu, ſub vno oculorum ictu. Etſi enim facie & formâ ſtili, quidam ex his inter ſe diſcrepent: tamen fine omnes ferè conueniunt, & argumento. Finis ijs, illuſtrare, emendare: argumentum, genus omne veterum ſcriptorum. Quod ſtudium ſcio eſſe qui eleuent, aut carpant. verbo tamen potiùs, quàm ex animo: quia reuerà nemo æſtimare litteras & ſcriptores veteres ſeriò poteſt: qui non ſimul æſtimet iſta. Quæ enim ſanitas aut puritas iis abſque his Notis, imò quæ vita? Æuum auorum cogitent, & æuum noſtrum, illo ſquallor & horrida barbaries vixerunt: hoc Typographia nata, bona ſanè ſtudiorum nutrix, ſed audax ſæpè, lucri-cupida, & quæ non minùs verè corruptrix librorũ audiet, quàm propagatrix. Quod autem remedium aduerſus vtrumque, niſi Cenſoria iſta, vt ita loquar, ſpongia; ſiue ad veteres illas labes eluendas, ſiue ad has nouas? Nam quòd quidam facilè hoc & pronum cuiuis putant:

vereor vt imperitè aut ſuperbè errent. & cliui profectò in hac ſcriptorum viâ non pauci, quos ſuperciliosi iſti numquam ſuperent, niſi adiuti & alleuati à nobis. Sed videlicet ita humanum ingenium eſt, facilia putare quæ iam facta: nec de ſalebris cogitare, vbi via ſit ſtrata. Chriſtophori Columbi dictum & factum adpoſitè iis ingeram, illius qui nouum orbem retexit primus. Cùm enim ea res in magnâ gloriâ & ſimul inuidiâ eſſet: euênit, vt in conuiuio quopiam Hiſpani proceres hanc laudem eius delibatum irent & imminutum. Quippe rem pronam eam fuiſſe, nauigationem ſine diſcrimine, appulſus faciles; denique vnum aliquem ex ſeſe potuiſſe eaſdem illas terras genteſque reperire, ſine Itali hominis vllo niſu. Columbus (aderat enim) cùm tacitus diu audiſſet, ſurrexit, & velut aliud agens ouum adtulit à gallinâ. in menſâ repoſuit. &, Heus ſodales, inquit, quis veſtrûm ille ſollers, qui hoc ouum rectum mihi deſtituat, & in caput? Muſſare illi, circumſpicere: negare ad extremum omnes id fieri. Ille clementer, Imò fiet, inquit: & ſimul ouum leuiter à capite tuſum & quaſſatum, depoſuit erectum. Enimuerò hîc riſus, & pænè irriſus. pro ſe quiſque, rem facilem nugatoriamq. eſſe, dicere. Attamen, ait ille renidens, quis veſtrûm hoc facile ante me indicem potuit? Talis inuentio noui orbis eſt: quem inueniendum ante me nemo,

omnes

omnes inueniant inuentum. Hoc, inquam, aptè dixerim de emendationibus nostris & coniecturis: quas spernunt multi repertas, sudent multùm in reperiendis. Nec tamen ego operam istam nimis etiam vendito (ad maiora quædam & altiora voco iuuentutem, & ad Sapientiæ ipsum collem:) sed vtilem tantùm clamo, & inter necessarios doctrinæ apparatus. Tu quidem Lector, siquid adiutum te hac industriâ nostrâ in vadis aliquot locorum transmittendis senties, si caligantes oculos tuos illustratos alibi ingenij nostri face: gratum memoremque te præbeas hactenus, vt duobus verbis vsurpes, LIPSIVS inuênit. Hoc enim à te cum Thalete sapiente illo non ineptè peto. qui Mandraitum Prienensem cùm noua quædam & subtilia de cælo ac solo docuisset, offerente illo mercedem quam & quantam vellet: Hoc pro omni mercede esto, inquit, vt quoties apud alios ea proferes, Thaletem non celes auctorem. Quæ enim alia nobis merces ex studio isto? quod reuerà fructuosum tibi potiùs, Lector, quàm gloriosum nobis. Peto amplius, vt si coniecturæ non omnes rectæ, veraces, Apollineæ, veniam benignè indulgeas. certus, vix aliquid in hoc diuinatorio genere esse certi, cùm recedimus à libris. Et tamen acumina illa ipsa sæpè, quamquam falsa, delectant: ideoque in prioribus & iuuenilibus nostris libris talia quædam consultò re-

 liqui-

liquimus, nec caſtigauimus omnia ad rigidam Veri normam. Videat non nemo alucinationes noſtras, ſi volet, & rideat: ſciatque in tot miſſis iaculis non omnia directò peruenire ad ſcopum. Talia præſertim in *Variis* noſtris ſunt: quas editas & additas hîc fateor pęnè prętер meam mentem. Deliteſcere enim eas volebam, imò perire: aliter Typographus peruicit & amici. Iam in *Epiſtolicis* meis aut alibi, ſiquæ laudes ſunt ſupra meritum aut verum: poſtulo ne vt teſtimonia ea accipias, néve me iudicij vanum cenſeas, ſed amoris fortaſſe largum. Cur enim non amplificare nobis atque exaugere quædam in amicis liceat, veterum nouorumque exemplo? Illud tantùm non excuſo, quod quoſdam verè improbos nimis amicè compello, & candorem aliquem lucemque famæ circumdo animis tam nigris. Sed fefellêre me: nec latentia illa vitia adoleſcens intueri prorſus potui, iudicij acie adhuc infirmâ. Ignotis adhæſi: notos fugi, fugiamque. nec placebit mihi quiſquam, cui non Pietas & vera Virtus. Quæ te ament, mi bone Lector, & tu illas.

SVE-

SVETONIVS
DE VAL. PROBO.

MVlta exemplaria contracta EMENDARE ac DISTINGVERE, & ANNOTARE curauit, ſoli huic, nec vlli præterea, Grammatices parti deditus.

Ordo

Ordo horum librorum.

IVSTI LIPSI

VARIARVM LECTIONVM LIBRI III.

ILL^MO ET AMPL^MO

D. ANTONIO PERRENOTO GRANVELLANO S. R. E. CARDINALI, MACHLINIÆ ARCHIEPISCOPO,

Iustus Lipsius S. D.

PRAESTANTIVM ciuium, Cardinalis Amplissime, & qui excellentiùs gerere se in repub. voluerunt, duo ferè genera sunt. Vnum eorum qui ingenij ac consilij sui luce patriæ profuerunt, quorum summa semper in Senatu & apud bonos fuit auctoritas: alterum eorum qui non tam ingenio, quàm armis & bello operam reip. nauarunt; qui & ipsi apud bonos grati fuerunt, sed vulgi tamen laude & populari gloria maximè floruerunt. Vtraque res, si verum quærimus, magni viri & præstantis ciuis est: sed prioris illius generis vt maior quædam dignitas, ita maior semper in quaque rep. paucitas fuit. Nam quocumque animum & cogitationem conuerto, multos sanè & pænè dicam innumerabiles, qui bello & armis patriæ fines vel propagarint, vel defenderint, inuenio. At qui consilio, auctoritate, prudentia regere ac gubernare rempub. contra popularem impetum constanter & sapienter possent, paucos equidem ex omni memoria memini legere. Apud Romanos quidem, ne ad externa eamus, claros Imperatores & rerum gestarum magnitudine illustres quamuis multos commemorare nullius negotij sit, Camillos, Curios, Scipio-

nes,Paullos,Fabios,Marcellos, Marios, Cæſares, Pompeios,innumeros alios.qui verò cõſilio ac ſapientia rempubl. fortiter defenderint,qui ſeditioſis ciuibus,qui pernicioſis legibus, alijſq. quæ labefactare ſtatum reipub. poſſent, omni contentione reſtiterint; verè dicam, pro dignitate tanti Imperij pauci ſemper inuenti ſunt. Nam præter M. illum Scaurum, dictum principem Senatus, Q.Catulum,L.Scæuulam, Catones, Q.Metellum, Ciceronem noſtrum, quos in hoc prudentium & optimatium genere debeamus ponere, non facilè præterea ex omni antiquitate commemorare poſſim. Cuius rei rationem ſi quærimus, duæ meo iudicio paucitatis huius cauſſæ ſunt vel ſolę vel præcipuę. Primùm enim, vt ego ratiocinor, cùm haud paulò popularior & ad gloriam facilior eſſet illa militaris, quàm hæc rectè conſulendi ratio,bellica quidem laude excelluerunt multi;prudentiæ verò in repub. gerenda famam pauci conſequi vel voluerunt,vel,vt veriùs dicam, potuerunt. Maior enim res eſt,quàm homines ſuſpicentur, & præſtantioris cuiuſdam ingenij,ſummis de rebus ſententiam pari fide & prudentia poſſe dicere; cognitas habere omnîs reipubl. partes; morem maiorum,leges,iudicia,vectigalia,commoda reipub. conſtanter defendere, omnem in partem animo excubare, proſpicere futura, meminiſſe præterita,nullo metu, nulla ſpe à reipub. vtilitate & ab illa honeſtatis regula demoueri. Ergo non omnes erant eo ingenio & prudentia à natura conſtituti, qui ſalubri conſilio prodeſſe patriæ, & hæc tanta munia ſuſtinere poſſent. Deinde etiam, quam ego ſecundam cauſſam ſtatuo, inter eoſipſos qui ea prudentia erant vt poſſent, pauci inueniebantur ea caritate erga rempub. qui vellent hanc tam arduam & plenam periculorum viam ingredi. Nam, vt verè dicam, qui hanc in repub. Opti-

matium sectam sequuntur, sententiasque suas omnîs non ad popularem rationem, sed ad patriæ vtilitatem dirigunt, multa eis sanè & magna ab imperita multitudine proposita sunt pericula, multi aduersarij, multæ insidiæ subeundæ sunt. Quod & in ijs amplissimis viris, quos paullò antè commemoraui, intellegere licet; quorum alij per vim in exsiliũ à concitata multitudine pulsi, alij iudicio damnati, alij alijs ignominijs & insidijs appetiti sunt: & in quibusdam memoria etiam nostra vidimus, qui cùm omnîs curas & cogitationes suas in reip. salute defixissent, eam tamen casuum acerbitatem indignè subierunt, quam commemorare sine dolore aut lacrymis non possim. Videlicet malus dignitatis aut virtutis iudex est populus: & non rarò quorum meritis in remp. & populum ipsum singularibus nulla gratia, nulla merces digna ne cogitari quidem posset, populo disceptatore, pro mercede pœnam, pro laude ignominiam, pro gratia indignationem acceperunt. Vt equidem persæpè in mentem mihi veniat admirari, quemquam repertum esse ea caritate in patriam, qui nullo aut paruo pręmio prouocatus, & contrà tot periculis propositis, ad hanc tam lubricam & ancipitem reip. administrationem singulari quodam animi robore sit delatus. Et cogor nonnũquam, Illustrissime Perrenote, patieris enim vt quod de te sentio, liberè dicam, cum admiratione quadam virtutum tuarum in te intueri; quem inter paucos memoria nostra habemus, quem cum veteribus illis Optimatibus & reip. moderatoribus non tantùm prudentia & constantia, sed etiam similitudine quadam casuum possimus coniungere. Nimirum vt reliquæ prioris illius ætatis virtutes misero nostro sæculo ferè omnes exaruerunt, sic inprimis patriæ caritas, & reipub. cura penes paucos & tui similes mansit. in qua tu cum

immortali tua laude verſaris; & ita verſaris, vt non cum noſtri ſæculi hominibus, ſed cum antiquitate ipſa comparandus videaris. Nam & tu ea prudentia natus es, quam in paucis, non dicam vidimus, ſed vel legimus, vel audiuimus; & eo ſemper animo erga remp. fuiſti, vt poſthabitis periculis, neglecta etiam propria ſalute tua, nihil tibi, niſi de patriæ commodis cogitandum putaris. Non dabitur hoc à me auribus tuis; ſed profectò quis non intellegit vnum eſſe te, cuius conſilio, fide, prudentia, his viginti annis patria noſtra maximè ſit vſa? Qui à Rege noſtro optimo, & poſt hominum memoriam ſapientiſſimo in ſocietatem intimi conſilij aſſumptus, omnibus deliberationibus eius non interfuiſti ſolùm, ſed etiam præfuiſti? Nulla res grauis geſta ſine te, nihil laudabile niſi per te: nulla legatio dignior, quam non obieris: nulla pax, cui non pręfueris: nulla fœdera, quę non ſancieris. Magna hæc & præclara laus eſt, vnum aliquem è multis ea præſtantia virtutis & magnitudine animi eſſe, qui tot negotia, & tantam molem rerum ſuſtinere ſolus, & tamquam gubernator in naui, ſic in hoc reip. curſu tractare gubernacula, & clauum rectum tenere poſſit. Magna, inquam, & diuina laus, & quam haud ſcio an pauci memoria noſtra conſecuti ſint: & eò tua illuſtrior quàm ceterorum, quòd cùm neſcio quo fato tuo multos ſemper partim inimicos, partim inuidos in hac reip. adminiſtratione nactus eſſes, nullæ tamen vmquam minæ, nulla vis, nullæ inſidiæ demouere te ab inſtituto & à caritate patriæ potuerunt. Habet hoc omnino præſtans & excellens virtus, vt neſcio quomodo facilè aut inuidos inueniat aut inimicos, quos qui pro repub. contemnere aut neglegere poteſt, is verè vir, & is patriæ amans ciuis iudicandus eſt. Quod quidem præclarè feciſti adhuc, & facis cottidie, nec quidquam eſt tibi tãti, quod demoue-

re te

re te à repub. & à salutari sententia possit. Vt equidem non aliter iudicare possim, quàm diuino quodam munere excellẽtem istam virtutem tuam difficillimis temporibus datam atque oblatam afflictæ reip. esse. Itaque quamquam virtus ipsa sibi satis magnum præmium est, nec ornamenta vlla aliunde desiderat; tamen pro his rebus & singularibus in rempub. meritis tuis & Pontifex maximus Cardinaliciam dignitatem vltrò nec quidquam tale cogitanti tibi obtulit, & clementissimus Rex noster præter alia multa quæ honorificè de te statuit, etiam Machliniensi Archiepiscopatu ornauit. Quæ dignitates quamuis magnæ sint, vt sunt, tamen dubium profectò est, vtrùm te magis ornent, an tu illas. Nec verò intra domesticos parietes minor in priuata tua vita integritas est, quàm in repub. dignitas & splendor. Domi singularis modestia, foris comitas, in aduersis magnitudo animi, in prosperis moderatio, ad hæc erga omnîs humanitas & facilitas tua faciunt, vt omnes te non tamquam hominem aliquem de nostro cœtu, sed tamquam deum quemdam de cęlo delapsum intueantur & admirentur. Sed inter has præclaras & eximias virtutes tuas maximè tamẽ quasi è sublimi quadam specula se ostendit & extollit benignitas illa tua & innata tibi erga litterarum studiosos animi propensio, quæ ita in te elucet, vt videatur te ad hanc vnam virtutem natura genuisse, voluntas exercuisse, fortuna seruasse. Primus enim tu in illo dignitatis gradu constitutus, in his regionibus sopita litterarum studia benignitate tua excitasti, liberalitate promouisti, & princeps tu nobis, & studiosis omnibus ad benè de litteris sperandum quasi signum aliquod sustulisti. Atque vt illa felix ingeniorum & doctrinæ omnis parens Italia suos Medices, Farnesios, Estenses, Cæsarinos tulit, præstantes viros & fato quodam natos

rei

rei litterariæ iuuandæ, ſic profectò te regiones noſtræ vel vnum, vel inter paucos habent, qui noſtrorum hominum ingenia ad hæc ſtudia amplectenda benignitate tua excitare & poſſes,& maximè velles. Quæ cauſſa, fateor, ſola me impulit, vt hos Variarum lectionum libros, impolitum opus, & eruditis auribus tuis minimè dignum; ſed primos tamen ſtudiorum & adoleſcentiæ meæ fructus ſub tui præclari nominis commendatione in manus hominum & poſteritatis famam peruenire maximè vellem. In quibus ſi quis aut accuratum illud iudicium, aut cōſtantem vbique diligentiam deſiderat, is parum iudicare mihi videtur, quid vel ab hac ætate mea poſtulandum, vel vt id addam, à regione noſtra expectandum ſit. Nam & nos quidem ea adhuc adoleſcentia ſumus, quam fortaſſe aliorum magis ſcripta & iudicia legere, quàm de alijs iudicare conueniat: & in ea porrò regione educati, quæ vti iam primum aſpicere & agnoſcere antiquitatis memoriam, & illa ſtudia quæ ab humanitate nomen habent, cœpit, ita paucos litterarum iſtarum vel fautores adhuc habet, vel monitores: Sed hoc quantumcumque eſt quod præſtiti, quod ſentio quàm ſit exiguum, nec volo nec poſſum id verbis amplius facere, quàm reipſa eſt; & id omne tuo inprimis, Illuſtriſſime Perrenote, & aliorum iudicio permitto. Id quidem ſi conſequar, vt limatis tuis & politis ſenſibus diligentiæ meæ ratio probetur: primos hos ſanè adoleſcentiæ meæ labores magno & nimio præmio compenſatos iudicabo, & erit cauſſa cur vnà cum ætatis progreſſu ad maiora quædam & pręſtantiora te duce ac patrono perueniam. Vale, Louanij. Kal. Iunijs, Anno ∞. IↃ. LXVI.

AD LECTOREM.

QVATTVOR *iſti libelli initio fuerant: ego ſecundum ſubduxi, qui de Conuiuio eiúſque ritibus erat. quia poſteà plenius in Antiquis ea ſum exſecutus. Sed & de* PRONVNCIATIONE, *quod ibi iniectum, in proprio ſuo libro iam dedi. Quid ergo opus iſta reponere? imò nec reliquis fortaſſe valdè opus aut vſus (tenuia enim omnia fateor, nec magnæ rei) niſi quòd iuuet fortaſſe aliquem tirocinium hoc, vt ſic dicam, ingenij noſtri videre, & quæ ſcripſimus in primis illis floreſcentis ætatis annis. Vix nouemdecennes eramus, cùm* VARIAS *iſtas dedimus, & viam ſtilo ac famæ ſtrauimus: quam vtinam felici ac recto pede ſim emenſus! Conati ſumus, & videbis cum annis & iudicio aliquid accreuiſſe: & paullatim iuiſſe poſteà ad illam duplicem Scientiæ ac Prudentiæ, imò & Sapientiæ metam. Ad hæc ſiquid ſcripta mea conducent, benè eſt: voueo quidem, & te ad illa, bone Lector, ſeriò excito & hortor. Antuerpiæ in Typographeio* PLANTINIANO, *poſtrid. Non. Iun.* ∞. IↃ. XCIX.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

CAP

LIBRI TERTII.

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis libro secundo De Oratore locus quidam obscurior explicatus.

PLENA est elegantissimæ doctrinæ C. Iulij illa apud Ciceronem de iocis & facetijs accurata disputatio, & in qua legenda liberalis animus ingenua quadam voluptate delinitus possit vt in amœno deuersorio conquiescere. Sed, verè vt dicam, vellem quanta in disputatione eruditio est, tanta in exemplis ipsis esset facilitas, quæ ita vel ambigua, vel acuta, vel denique antiquitate ipsa obscura sunt, vt minimè equidem mirer, viris eruditissimis, & ceteroqui acie mentis occultissima quæque perspicientibus, in his explicandis quasdam offusas esse quasi tenebras. Nolo homines eruditos nominans offendere quos nisi honoris caussa compellare non soleo, tantùm interpretationem meam obscurioris cuiusdam loci proponam, non præiudicaturus aliorum sententijs, sed quid mei iudicij sit breuiter expositurus. Ciceronis verba in disputatione illa de Iocis, Dialogo secundo De Oratore hæc sunt.

Ridiculè etiam illud L. Porcius Nasica Censori Catoni cùm ille, Ex tui animi sententia, Tu vxorem habes? Non herclè, inquit, ex animi mei sententia.

Proposui locum quomodo eum legendum & interpungendum iudico; nunc ioci istius & facetiæ ratio quæ sit, paullò altiùs ex antiquitate repetendum mihi videtur. Illud satis constat, Censores cùm lustrum conderent, cumprimis curam rei vxoriæ veteri instituto apud Romanos habuisse. & cùm propagatio subolis ad imperij vel dignitatem vel æternitatem maximè pertineret, diligenter cauisse, nequis ciuis Romanus cælebs & sine vxore esset. Cicero de Legibus Censorum officia describens: *Populi*, inquit, *æuitates, suboles, familias, pecuniásque censento, cælibes esse prohibento.* Et idem in libris de Republica: *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet, sed sit Censor qui viros doceat moderari vxoribus.* Illud fortassis ignotius, solitos esse Censores, aliosque magistratus in iureiurando exigendo hæc verba præmittere, *Ex animi tui*

 sententia.

ſententia. Id eſt, Reſponde ad id quod rogabo ex animi tui ſententia, ita vti ſentis, néve me ſciens fallas. ac deinde addebant, *Tu equum habes?* aut, *Tu vxorem habes?* Quod idem in omni ſolemni iuramento ſeruatum. Auctor Cicero in Academicis. *Quam rationem*, ait, *etiam maiorum noſtrorum comprobat diligentia, qui primùm iurare* EX SVI ANIMI SENTENTIA *quemque voluerunt*. Et Petronius Arbiter indicat: *Eumolpus tabulas fœderis ſignat, queis hæc formula erat. Ex tui animi ſententia. vt tu Triphena, neque iniuriam tibi factam querêris*, &c. Ex his iam nunc facilis nobis erit, vt opinor, loci huius interpretatio. Cùm enim Cenſor Cato in luſtro condendo à neſcio quo Naſica nimis faceto homine ſolemnibus verbis de more petijſſet, *Ex animi tui ſententia*. dic videlicet, aut iura, *Tu vxorem habes?* ille alter intempeſtiuè dicax & ioci occaſionem vndequaque captans, reſpondit, *Non herclè ex animi mei ſententia*. Ita videlicet ſolemnibus illis verbis reſpondens quaſi Cenſor non rogaſſet vtrùm vxorem haberet, ſed vtrùm morigeram, bonam, & ex animi ſui voluntate vxorem haberet. Petebat quidem igitur Cenſor, vt iurans ex animi ſui ſententia, diceret vtrùm celebs eſſet, aut vtrùm haberet vxorem: cùm ecce ille ridiculè & præter exſpectationem verba in alium ſenſum detorquens, negat ſe habere vxorem talem, qualem ex animi ſui voluntate vellet habere. Quis autem fuerit L. Naſica iſte, incertum: Cenſorem verò cui id contigerit, M. Catonem illum Cenſorium fuiſſe exiſtimo. Quod autem in vulgatis legitur, *Non herclè ex animi tui ſententia:* quaſi in Cenſorem ipſum Naſica cauillatus ſit, eumque vt proniorem in vxorem ſuam arguere voluerit, id & contra libros omneis veteres eſſe, viri eruditi teſtati ſunt, neque profectò acutiorem aliquam ſententiam aut iocum habet. vt omittam parum credibile eſſe, ciuem aliquem tam ſcurrili ioco, vel potiùs conuicio, ſeueritatem Cenſoriam auſum eſſe laceſſere. Refertur autem idem hic iocus etiam apud Agellium, ſed ita, vt in vulgatis Ciceronis, corruptè. Ergo etiam ille ad hoc exemplum corrigendus eſt. Non diſſimilis iocus Domitij Afri apud Quinctilianum lib. VI. *Cùm Sulpicius Longus, qui ipſe fœdiſſimus eſſet, eum contra quem iudicio liberali aderat ne faciem quidem liberi hominis habere dixiſſet: ei reſpondens Domitius Afer, Et tu, inquit, ex animi ſententia Longe: qui malam faciem habet, liber non eſt?* Rogo autem ſi cui fortè hæc Ciceronis interpretatio mea vel quæſita longiùs, vel acutior quàm pro re videbitur, is locum totum vnà cum interpretatione mea diligentiùs conſideret, ego audacter præſto iturum eum in ſententiam meam.

CAPVT II.

Propertij è libro tertio verſus de coniectura emendatus.

M. ANTONII Mureti, quem ego virum natum his ſtudijs iuuandis honoris cauſſa nomino, labore & commentatione negandum non eſt aliquot loca Propertij & emendatiora legi, & minore negotio poſſe intellegi. Sed tamen ſiue ille rei difficultate deterritus, quod in tanto

tanto ingenio difficulter existimo, seu veriùs à negotijs alijs districtus curam hanc deponere coactus est, pro rei magnitudine quam susceperat, & pauca quædam præstitit, & in his insignia maximè loca prætermisit. Verumtamen quo candore in litteris omnes esse debemus, gratiam industriæ eius habeo quod egit, ignosco occupationibus quod omisit. Ego autem cùm nescio quomodo secundùm Ciceronem, poëtæ huius doctrina & elegantia adhuc delectatus sim, libenter & nunc locũ quemdam Propertij à Mureto ne tentatum quidem, emendabo, & posterius his ipsis libris, quoties occasio dabitur, idem sa piùs sum facturus. Libro tertio Elegia quædam est ad Tullum, vt apparet, nobilem hominem in Græcia, Asia, & exteris regionibus procul à patria peregrinantem, quem cùm in Italiam ad penates & parentes reuocare conaretur, elegãtibus versibus Italiam laudat, & nihil in orbe toto esse ostendit, quod cum Vrbis miraculis & diuitijs possit conferri Inter alia autem legũtur ibi hi versus,

Et quà Gygæi visenda est ora Caystri,
Et quà septenas temperat vnda vias.

Qui prior quidem versus, meritò an immeritò, mihi semper suspectus fuit, neque assequi profectò adhuc possum, quid Propertio in mentem venerit, Caystrum Lydiæ fluuium Gygæum vocare. An'ne à Gygæo lacu, qui in eadem regione est, Caystrum Gygæum dixit? Video id placere doctis, neque si hanc scripturam retinemus, facilè aliquid melius in hanc rem inuenerimus; durum tamen meo iudicio & quodammodò ineptum sit, fluuium à vicino aliquo lacu denominare, & tum denique probarem, si reperirem simile exemplum. Ego leuiter aliquando ex scripturæ vestigijs suspicatus sum, *Cygnæi*, à poëta hoc loco scriptum fuisse, quòd verbum illud hîc mirè conueniret, & à vulgata scriptura minimùm discederet. Sed tantùm, vt dixi, suspicatus sum. Nunc autem postquam contigit mihi aliquando Beroaldi viri, vt illius ætatis captus erat, & diligentis & eruditi, in hunc poëtam Commentarios videre, qui testatur in vetustissimo libro scriptum exstare, *Si quare olorigeri*, non iam suspicor, sed planè habeo affirmare, hanc quam posui, veram & germanam esse huius loci lectionem. Nam id quod in veteri libro est, *Olorigeri*, apertè ex huius vocis, *Cygnæi*, interpretatione manauit. *Cygnæum* autem *Caystrum* Propertius vocauit, quòd is fluuius & loca vicina cygnis quammaximè sint frequentia. Qua voce ipsa vsus est etiam Cicero libris de Oratore. De cygnorum autem apud eum fluuium frequentia & Virgilius testatur, & referti sunt testimonijs veterum scriptorum libri. sed in re clara quid est necesse λεπτολογεῖν;

CAPVT III.

M. Ciceronis locum Oratione pro Cn. Plancio è Demosthene videri expressum.

MAXIME esset optandum, vt quam operam in Homeri & Virgilij similibus locis inter se comparandis iampridem viri eruditi sumpserunt, eamdem industriam aliquis in principibus & summis oratoribus,

bus, Demosthene ac Cicerone, poneret. Vtili certè & iucunda opera, cùm loca omnia quæ hic noster à Græco illo mutuatus est, vno quasi aspectu liceret intueri, contendere inter se, dijudicare quid ille astrictius, quid hic copiosius, quid noster grandius & ornatius, quid ille purius & simplicius, quid hic, quid ille fortius, neruosius, melius, deterius dixisse videatur. Nam si verè æstimare volumus, Ciceronis nostri eloquentia, quanta quanta est, à Demosthene manauit; eumque cùm in imitatione præcipuum sibi proponeret, non tantùm artificio & ductu orationis sæpè conueniunt, sed nonnumquam etiam in eadem incurrunt & verba & sententias. Cuius generis est ille, verbi gratia, elegans, & pulchra similitudine exornatus pro Cn. Plancio locus, de varietate & inconstantia populi.

> *Sin hoc persæpè accidit, vt & factos, & non factos esse aliquos miremur, si campus atque illæ vndæ comitiorum vt mare profundum & immensum sic efferuescunt quodam quasi æstu vt ad alios accedant, ab alijs autem recedant: in tanto nos impetu studiorum & motu temeritatis, modum & consilium & rationem requiramus?*

Ita Cicero. Demosthenes autem de eadem populi temeritate quàm non tantùm similia dixit, sed pænè eadem: *ὄχλος ἀσταθμητότατον πρᾶγμα τῶν ἁπάντων, καὶ ἀσυνετώτατον, ὥσπερ ἐν θαλάττῃ κῦμα ἀκατάστατον, ὡς ἂν τύχῃ κινούμενον, ὁ μὲν ἦλθεν, ὁ δ' ἀπῆλθε, μέλει δ' οὐδενὶ τῶν κοινῶν, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται. δεῖ δὲ τινας φίλους ὑπάρχειν τοὺς ἕκαστα πράξοντας ἐν ὑμῖν αὐτῷ, καὶ διοικήσοντας οἷον ἂν αὐτῷ δοκῇ.*

CAPVT IV.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

M. TERENTII Varronis, inter ceteras librorum eius reliquias, Satyrarum etiam aliquot fragmenta ad nos peruenerunt, sed ita lacera & miserè corrupta, vt haut sanè multum intersit aut omnino perijsse, aut ita mutila superfuisse. Sed in ijs vt quædam planè deposita & desperata sunt, ita alia eiusmodi, vt tamen videantur eruditorum hominum iudicijs & coniecturis aliquantum posse iuuari. Quale mihi fragmentum illud videtur apud Nonium Marcellum è Satyra Taphe Mænippi.

> *Sed quæ necessitas te iuuet aquam effundere domi tuæ, si vasa habes pertusa? plumbum non habent? ad quam rem nobis est confluuium, ad quam rem vrnarium?*

Hunc ego locum comparatis aliquot eiusdem Satyræ fragmentis, quæ in Aduersaria conieceram, non incommodè, vt mihi videor, emendaui. *Sed quæ necessitas te iubet aquam effundere domi tuæ, si vasa habes pertusa? polubrum non habes? ad quam rem nobis est confluuium? ad quam rem vrnarium?* Optima sententia. Egit enim Varro ea Satyra de pauimentis & structura tota ædium. atque hoc loco eorum neglegentiam maximè reprehendit, qui manus aliúdve quid lauantes, media domo aquam effundunt, ac non potiùs, etiamsi polubrum desit, quod ditiorum est, in vrnario aut confluuio id faciant, quæ loca aquis & effusionibus deriuandis deputata

deputata sunt. Similis locus est hac eadem Satyra, & fortasse paucis aliquot interiectis huic connectendus. *In pauimento non audes facere lacunam, at in humum calceos facis elixos.* Quòd autem, *polubrum*, superiùs reposui pro, *plumbum*, fateor me sine librorum auctoritate, sententię modò vestigijs insistentem ita reposuisse. Fabius Pictor, *Aquam manibus pedibúsque dato, polubrum sinistra manu teneto, dextra vasum cum aqua.* Ad Satyræ autem titulum quod attinet, is an satis rectus sit, aut ecquid ad tractationem de ædibus pertinere possit, non equidem dispicio.

CAPVT V.

Quis ille Lesbius, in quem Catulli Epigramma exstat.

VINDICANDVS mihi hîc est à probro & iniuria, si dijs placet, P. Clodius Ciceronis mei infensissimus hostis. Cui homini etsi maximè sim, vt certè sum, Ciceronis caussa inimicus; tamen tanti est veritas, vt ne inimico quidem, quod ad me attinet, falsum crimen & calumniam adhærere velim. Suscipiam igitur patrocinium P. Clodij, non hominis caussa, sed veritatis, quæ odio omni & inuidia debet esse antiquior. Quod ergo ad rem facit, Catullus breui Epigrammate, sed eleganti, Lesbium quemdã detestandæ turpitudinis accusat, neque mihi nominandę.

Lesbius est pulcher. quid ni? quem Lesbia malit,
Quàm te cum tota gente, Catulle, tua.
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
Si tria amatorum basia reppererit.

Antonius Muretus suspicione ductus, quòd Lesbiam Clodiam sciret à Catullo vocari, hunc Lesbium P. Clodium eius fratrem intelligi putat. à quo inuitus & pænè coactus dissentio. Nam quamuis P. Clodij vita eiusmodi fuerit, quæ à nulla aut sceleris aut facinoris suspicione abhorreat, tamen certè neque Cicero, qui flagitia eius cum sororibus, totamque reliquam vitam perpetuis notis inustam scriptis reliquit, hanc turpitudinem, quæ hîc notatur, ei vmquam ausus est obijcere, neque à Catullo aut hoc loco aut alibi, quod obseruarim, P. Clodius est perstrictus. Sed videlicet apertè scriptum hoc Epigramma est in Sex. Clodium administrum & asseclam P. Clodij, qui hoc genere turpitudinis, quod Gręci γλωσσοποιεῖν dicunt, cum Lesbia, id est Clodia sorore P. Clodij consueuit. Quod Cicero Oratione pro Domo sua testatur, eumque multis & perpetuis in hanc sententiam iocis obruit. Veluti illa quæ mihi apud Pontifices pænè scurriliter dicta videntur. *Scilicet tu helluoni spurcissimo, prægustatori libidinum tuarum, Sex. Clodio, socio tui sanguinis, qui sua lingua etiam sororem tuam à te abalienauit.* Et: *Hanc tibi legem Sex. Clodius scripsit, spurciorem lingua sua. Sexte noster, bona venia dic, quoniam Dialecticus es, & hoc quoque linguris.* Et: *Quare hoc ex Clodio scriptore legum tuarum, iube adesse, latitat omnino. sed si requiri iusseris, inuenient hominem apud sororem tuam occultantem se capite demisso.* Quæ ego omnia quia obscuriora sunt, potuissem interpretari, si id aut ætatem meam deceret,

aut pudor meus pateretur. Hunc autem Sex. Clodium Lesbium vocauit, opinor, ad eamdem rationem, qua Clodiam Lesbiam dixit. Hęc sententia mea est; quam etsi veram, nō magnopere laboro, vt vobis probem. Ita de Cicerone P. Clodius meritus est, vt quamuis eum defendendum susceperim, tamen in hac caussa pænè paratus sim præuaricari.

CAPVT VI.

Ciceronis locus libro tertio Accusationis emendatus.

CICERO Frumentaria in Verrem:

Quid si duabus partibus doceo te amplius frumenti abstulisse, quàm populo Romano misisse? taménne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum?

Fieri potest, vt iudicans fallar; & tamen locum hunc sincerum & sine mendo esse adduci ad credendum nondum potui. Quid enim illud est, *Dare se populo ad coronam?* aut quando ita seu Cicero, seu alius aliquis scriptor de meliori nota locutus est? Mihi quidem igitur legendum hoc loco videtur, *Taménne p. p. t. i. h. c. c. i. & populo se ac coronæ daturum?* Coronam vocabant circumstantem populi multitudinem, quæ ad iudicium spectandi vel audiendi caussa conuenerat. Cicero in Bruto, *At isti Attici cùm dicunt, non modò à corona, quod est ipsum miserabile, sed etiam ab aduocatis deseruntur.* Dare se igitur populo ac coronæ, est se committere & quodammodò iactare populo & multitudini. Solent enim Oratores veteres siquid populare aut magnificum dicerent, in quo exsultare & triumphare eorum oratio posset, conuertere & applicare se ad circumfusam populi multitudinem, vt ab ijs meliùs oratio excipi & intelligi posset; sicuti contrà, cùm inuidiosum aliquid & quod minus gratum ad populi aureis accideret, summisse id, & ad solos iudices dicebant. Vtriusque rei apud Ciceronem in Orationibus exempla sunt. Dicit igitur nunc Cicero, Quid, inquit, Hortensi, quid est? populare tibi videtur, & in eo iactare ceruiculam poteris, quòd Verres decumas magno vendiderit? quid si doceo, duabus partibus eum plus frumenti furto domum auertisse, quàm Romam misisse; tamen etiámne audebis te in hac præclara frumenti venditione iactare, & populo ac circumstanti coronæ te dare, quibus hanc rem gratam accidisse in annonæ caritate putas? Dare autem se populo, idem hoc loco ferè valet, quod apud eumdem Ciceronem Dialogo De Oratore, *Id quoque toto capite annuit, vt se Crasso daret.* Et Epistolis ad Atticum, *Video vt equites vestri huic se dent vt daturi sint.* Et Epistolis ad familiareis: *Quare da te homini, complectetur, mihi crede.* Cùm hæc scripsissem, admonitus sum ab amico quodam meo, P. Nannium, doctum virum, & qui Verrinas aliquando publicè ante me natum in hac ciuitate docuit, apud auditores testatum esse, ita se, quomodo ego emendaui, in veteri codice scriptum inuenisse. Quod si ita est, de lectionis huius veritate dubitari ampliùs certè non debet.

CAPVT

CAPVT VII.

Q. Asconium in interpretatione loci cuiusdam libri primi in Verrem, in historia lapsum videri.

AMO verecundiam, neque pudoris mei est de antiquitate, cui omnia debemus, aliquid vel liberiùs vel asperiùs dicere; illud tamen sine inuidia verè mihi videor affirmare posse, in veterum eruditissimis scriptis errores sæpè & menda repperiri eiusmodi, quæ eruditæ aures neque satis patienter legere, neque commodè tolerare possint. Nolo Nonij aut Charisij flagitia commemorare, qui ita multa turpiter peccant, vt mihi risus nonnumquam consultò captare videantur. De Asconio dicam hoc loco, veteri scriptore, & in veterum scriptis mirè volutato, non me herculè reprehendendi studio testor, sed veritatis patefaciendæ. Ciceronis locus est in Verrem de Prætura vrbana, in quo interruptam Verris tabularum confectionem exagitat:

Audiuimus aliquem tabulas numquam confecisse, quæ est opinio hominum de Antonio falsa, nam fecit diligentißimè. Verùm sit hoc genus aliquod minimè probandum, &c.

In hunc locum Asconius ait: *Hic est M. Antonius ille dissolutißimus curator totius oræ maritimæ, Cretæ mortuus, de quo pòst dicet, quem Sallustius ait perdundæ pecuniæ genitum, & vacuum à curis nisi instantibus.* Hoc an aliquo auctore Asconius scripserit nescio, temerè certè, & si dicere licet, falsò scripsit. Neque enim Antonium illum maritimæ oræ curatorem Cicero intellegit, sed M. Antonium L. Crassi æqualem & familiarem, eumdemque summum Oratorem significari voluit, quem ipse in libris De Oratore hac ipsa de re ita loquentem induxit: *Quasi verò non ea præcipiam alijs, quæ mihi ipsi desunt, sed tamen ne tabulas quidem conficere existimor: verùm & in hoc ex re familiari mea, & in illo ex eo quod dico quantulumcumq; id est, quid factum iudicari potest.* Errauit igitur in eius loci interpretatione Asconius, & vir in omni vetere historia diligentissimè versatus, parum hîc quidem aut vidisse, aut attendisse iudicandus est.

CAPVT VIII.

C. Sallustij ex Oratione De Repub. ordinanda ad Cæsarem locus de opinione emendatus.

POST bella ciuilia dissipata Repub. & amissa libertate, cùm C. Cæsar sub perpetui Dictatoris titulo regnum occupasset, multi mox ad eum viri nobiles & eruditi rationem firmandæ pacis, & præcepta componendæ Reip. certatim scripserunt. E quorum scriptis duæ quædam orationes, ne ipsæ quidem integræ, ad nostram ætatem peruenerunt, quas Sallustio vulgò tribui video, & stilus certè atque ipsa scribendi ratio haut multùm repugnat. Mihi, cuius eæ sint, non satis liquere pro-

nuntio, neque id anquiri est huius temporis: tantùm, quod institui, ex posteriore oratione inter multa menda locum vnum constituam, quo ille quicumque orationis huius auctor, cùm Pompeium ipsum, tum Pompeianarum partium duces, adulatoriè potiùs quàm verè, apud Cæsarem insectatur.

Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus sicut instituto, præter nomen nihil est additamenti.

Illud, *Instituto*, nihil ad sententiam huc facere alij ante me aduerterunt. itaque sunt qui, *Instituo*, sunt qui, *Instituti*, ex eo fecerunt. fœcundus videlicet est error. Mihi sententiam accuratiùs consideranti legendum videtur, *In quibus sicut in statua præter nomen nihil est additamenti*. Quo ad sententiam nihil potest cogitari melius, & quod pænè asseuerem hoc loco auctoris germanum verbum esse. Acerbe enim ignauos & inertes nobiles, in quorum dissoluta vita nullæ vires aut nerui insunt, statuis esse similes ait, in quibus præter formam & magnificum nomẽ nihil inuenias.

CAPVT IX.

M. Varronis locus Bimarco Satyra apud Nonium emendatus, & de ipso titulo Satyræ quæsitum.

VARRONIS locus apud Nonium Marcellum Bimarco Satyra exstat eleganti, &, vt scriptoris eius omnia, acuta sententia: sed ita miserè deprauatus, vt vatem aliquem aut diuinatorem esse oporteat eum, qui sententiam idoneam assecuturus sit.

Socius es hostibus, socius bellum ita geris, vt bella omnia domum afferas.

Cuius loci sententiam parua mutatione ita restitui posse opinor: *Socijs es hostis, cum socijs bellum ita geris, vt bella omnia domum auferas*. Quod in proconsules prætores, eosque qui cum imperio prouincijs præerant, dictum à Varrone videtur, quorum auaritiam & proiectam cupiditatem tantam fuisse etiam Cicero alibi conqueritur, vt ciuitatibus copiosis & locupletibus propter diripiendi cupiditatem bellum sine caussa sæpè inferrent, & à socijs ipsis tabulas, signa, emblemata, corinthiaca, atque eiusmodi elegantiorum hominum delicias per vim & imperium auferrent. Facete igitur Varro ait, eos non cum hostibus sed cum socijs ipsis bellum gerere, atque ita bellum gerere, vt pulchra & bella omnia è prouincijs domum deportent. Ad titulum autem Satyræ quod attinet, nec ab alijs satis constanter aliquid scriptum est, ac ne ego quidem ipse certi aliquid afferam; coniecturam tamen meam non celabo lectorem. *Bimargo*, quod in vulgatis est, vox nihili est, & quam ego præstare ausim non esse Varronis. In alijs libris, *Vimarco*, est, ex quo vidi, qui, *Bimarco* facerent, quasi Bis-marco, tamquam Varro hîc de nobilibus, & qui ad fastum multis prænominibus gaudeant, egerit. Quæ sententia quamquam auctoribus suis valdè placet, mihi ideò non probatur, quòd Varro, vt ex fragmentis apparet, tota hac Satyra non aliud quàm in delicatos ciborum exquisitores, & mensarum luxum sit inuectus; de nobilibus nec verbum

verbum fecerit. Quamquam quid in recensendis aliorum sententijs sim longus? in re dubia coniecturam meam proponam, vos ex contentione quid verisimile dicatur, dijudicabitis. Puto igitur ex corrupta illa lectione, *Vimarco*, faciendum leuiter, *In Marco*, vt titulum Satyræ suæ Varro fecerit, Marcus. Addam caussam coniecturæ meæ. Vidi ex fragmentis, Varronem Satyram hanc, vt alias nonnullas, in personas tribuisse, more Dialogorum, atque in ijs seipsum loquentem interposuisse. Itaque cùm in ea sermocinatione primas in dicendo partes Marcus Varro tenuerit, mirum non sit, eum Satyræ nomen suum, Marcus, dedisse, vt Cicero ab eadem caussa Lucullum, Hortensium, Brutum inscripsit. Ergo vt Cicero In Bruto, In Hortensio, à Grammaticis citatur, ita quotiens hanc Varronis Satyram significare aut nominare volũt, *In Marco*, citant, quæ voces per errorem & neglegentiam posteà coaluerunt, & ex ijs, *Vimarco*, posteà, *Bimarco*, factum est. Fragmentum autem vnde animaduerti, Varronem seipsum cum alijs in hac Satyra loquentem induxisse, hoc est, *Ebrius es Marce, Odyssiam enim Homeri ruminari incipis*. Quæ mihi verba videntur alterius personę ad Varronem euagantem, & à proposito longiùs aberrantem. Hæc opinio mea est, quam tamen ego, vt poëta, nescio qui, ait, *Magis audiendam, quàm auscultandam censeo.*

CAPVT X.

Conatus loci cuiusdam apud Propertium emendandi.

PROPERTII versus sunt è libro primo,

Quid mihi desidiæ non cessas fingere crimen,
Quòd faciat nobis conscia Roma moram?

Quem locum deprauatum esse, vel varietas ipsa & inconstãtia lectionis, quæ ferè vitio comitari solet, indicio esse poterit. Est enim qui legat:

Quòd faciat nobis Cynthia amore moram.

Sunt qui aliter, nec necesse est singulorum sententias à me commemorari. Ego autem vulgatam illam lectionem, *Conscia Roma moram*, etsi non veram proximè tamen veritatem accedere existimo, ex eaque lego,

Quòd faciat nobis conscia Roma notam.

Hac sententia, Quid tu inuide & obtrectator, inquit, non desinis me vt desidem & ignauum increpare, quòd Roma iam tota conscia amoribus nostris sit, & diuulgata nequitia mea in ore & sermone populi ac vulgi versetur? Falleris, neque verus est iste populi rumor, non fruor iam ampliùs amplexibus & consuetudine Cynthiæ, alium habet quicum delicias faciat, tantumque à me diuisa est, *Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano*. Videtur autem hæc sententia mea valdè confirmari carmine quodam, quod inferiùs sequitur,

Qui modò felices inter numerabar amantes,
Nunc in amore tuo cogor habere notam.

Facere autem notam ita dixit, vt facere iniuriam, facere contumeliam, quod in Antonio frustrà reprehendit Cicero. &, quod propiùs ad rem

facit, vt facere multam, pro irrogare mulctam, Cato senex in Originibus dixit. Eiusdem etiam argumenti, & eiusdem sententiæ Elegiam scripsit, si memini, Ouidius.

CAPVT XI.

Valerij, & Macrobij de Diphilo Tragœdo error notatus.

QVOD Valerius Maximus & Macrobius constanter tradiderunt, Diphilum Tragœdum ludis Apollinaribus ita petulanter in Cn. Pompeij Magni potentiam esse inuectum, vt directis & intentis in eum manibus versum hunc sæpiùs pronuntiaret:

Miseria nostra magnus est. Et hunc,

Virtutem istam veniet tempus cùm grauiter gemas.

Speciosa quidem, & ijs, quos dixi, auctoribus nixa historia est, sed haut scio an satis vera. Nam egisse quidem ista petulanter Diphilum de Pompeio satis constat; ausum autem esse hominem histrionem intentis manibus in præsentem Pompeium ista dicere, non iam historia est, pace illorum dixerim; sed videlicet, quod Græci solent, ornamentum & additamentum historiæ. Quomodo enim in præsentem Pompeium Diphilus ista dixerit, cùm ex Cicerone obseruauerim, Pompeium, tum cùm hæc agerentur, Roma abfuisse, & Capuæ toto illo tempore egisse? Addit etiam Cicero, C. Cæsarem, cùm ludis interfuisset, & grauiter tam proteruam petulantiam tulisset, litteras hac de re Capuam ad Pompeium statim misisse. Qui si ludis ipse interfuit, nihil profectò attinuit ea de re litteras scribere. Sed verba mihi Ciceronis ponenda sunt, ex quibus & hoc quod dico, apertiùs intelligatur, & illorum error manifestior euadat. *Ludis Apollinaribus Diphilus Tragœdus in nostrum Pompeium petulanter est inuectus. Nostra miseria tu es magnus. millies coactus est dicere eadem. Virtutem istam, veniet tempus, cùm grauiter gemas. totius theatri clamore dixit, itémque cetera. Si neque mores, neque leges cogunt, & cetera magno cum fremitu & clamore sunt dicta. Cæsar cùm venisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus, huic ita plausum est, vt salua Rep. Pompeio plaudi solebat. Tulit Cæsar grauiter. Litteræ Capuam ad Pompeium volare dicebantur.* Hæc Cicero. cui, vt qui rei præsenti interfuit si dignum est credere, errasse profectò illi putandi sunt, qui hęc tradiderunt, aut certè historiam specioso & minimè necessario mendacio ornare voluisse. Nequis autem me falsum crimen istis putet impingere, subiungam ipsius Valerij verba: *Diphilus Tragœdus cùm Apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia continetur, Miseria nostra magnus est, directis in Pompeium manibus pronuntiauit; reuocatúsque aliquoties à populo, sine vlla cunctatione nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit.* His similia Macrobius.

CAPVT XII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Marcello expressus de Isocrate.

QVOD Cicero pro M. Marcello ad Cæsarem dicens, eleganter scriptum reliquit, multò præclarius esse, animum quàm aduersarium vincere, & clementiæ laude quàm armis & bellicis rebus excellere, quòd illa quidem vnius propria & certa gloria sit, in his magnam laudis partem militum virtus & fortuna decerpant: idem ante eum ornatissimus scriptor Isocrates dixit, quem cùm ille multis repugnantibus vnicè semper amarit & defenderit, facilè equidem credo, Ciceronem cùm hęc scriberet, ad quemdam Isocratis locum respexisse, & in eo imitando curam cogitationemque defixisse. Quod, quò clarius appareat, vtriusque verba subiungam, quæ quàm inter se gemina & similia sint, ex contentione iudicabitis. Isocrates Epistola quadam ad Philippum Regem: Πολὺ γὰρ κάλλιόν ἐστι τὰς εὐνοίας τὰς τῶν πόλεων αἱρεῖν, ἢ τὰ τείχη. τὰ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἔχει φθόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων τὴν αἰτίαν τοῖς στρατοπέδοις ἀνατιθέασιν. ἢν δὲ τὰς οἰκειότητας καὶ τὰς εὐνοίας κτήσασθαι δυνηθῇς, ἅπαντες τὴν σὴν διανοίαν ἐπαινέσουσι. Ciceronis autem loco quid potest esse similius? *Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum iuuant; maximam verò partem fortuna sibi vindicat, & quidquid est prosperè gestum, id pænè omne ducit suum. At verò huius gloriæ, C. Cæsar, quam es paullò antè adeptus, socium habes neminem*, &c.

CAPVT XIII.

M. Catonis Censorij locus apud Agellium emendatus.

M. CATONEM Censorium moribus & doctrina præstantem virum Orationes multas scriptas reliquisse, Cicero & Grammatici veteres testantur: in quibus quamquam insignem illum orationis nitorem desideres, tamen hominem intellegentem & amantem antiquitatis sermonis elegantia, sententiarum acumen, & ornatus quidam neglegens mirificè delectet. Scripsit autem inter alias, Agellio teste, Orationem *De Dote*, in qua, vt apparet, etiam aliqua de viri imperio in vxorem dixit. Ex ea hoc affert:

> *Vir cùm deuortium fecit mulieri, iudex pro censore est, imperium quod videtur habet, si quid peruersè tetréque factum est à muliere, multatur; si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. In adulterio vxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impunè necares: illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque ius est.*

In his verbis cùm sententiam dignam inquisitione subesse viderem, quæ tamen propter loci deprauationem difficile intelligi possit, conatus

sum sine librorum auctoritate ita emendare, *Vir nisi cùm deuortium fecit, mulieri iudex & pro censore est, imperium quod videtur habet.* Sententia plana, vt sit, Virum quamdiu cum vxore est, quoduis imperium & omne ius habere in vxorem, & cùm in virorum mores aut censor, aut iudex inquirat, mulieribus contrà solum maritum & iudicem esse, & censorem. Vocem autem, *nisi*, de meo addidisse me fateor, quæ, si ita appellanda est, temeritas mihi ipsi displiceret, nisi ea voce addita illa sententiæ concinnitas efficeretur quam videtis; & remota, aperti mendacij vir grauis Cato nobis sit insimulandus. Quid enim minùs verum, quàm id quod ex vulgata lectione efficitur, virum cùm deuortium fecerit, imperium habere in vxorem? cùm iam & maritus esse desierit, & omne imperium in eum, cui posteriùs illa nupta fuerit, sit tralatum. Quod autem in extrema periodo legitur, *Illa te, si adulterares, digito non auderet contingere*, admonuit me P. Carrion, homo cùm mihi amicissimus, tum in his litteris nostris acerrimo ingenio, doctrina, iudicio, in Buslidiano vetusto codice scriptum exstare, *Illa te si adulterares, siue tua adulteria audiret*. Copiosius certè & plenius quàm in vulgatis, sed nescio an melius, neque ausim affirmare illa Catonis germana esse verba; vestri iudicij ea res sit.

CAPVT XIV.

Potissum antiquum verbum in Lucillio, Ennio, Lucretio restitutum.

ANTIQVIORA quædam verba & pænè obsoleta in Lucretio, Ennio, alijsque vetustioribus inuenire est ab vsu sanè nostro & sermone remota, sed in veterum tamen scriptis antiquitatis reuerentia diligenter retinenda & religiosè conseruanda. Cuius generis est id quod nunc afferam. *Possum*, quod nos dicimus, veteres, *Potissum*, videntur vera & germana origine dixisse, ex eaque declinatione, *Potissit*, *Potissent*, *Potisse*, aliaque inflexisse. Res est ostendenda exemplis. Lucillius in Satyris;

Nam si quod satis est homini, id satis esse potisset,
Hoc sat erat; nunc cùm hoc non est, qui credimu' porrò
Diuitias vllas animum mî explere potisse?

Ita versus istos legendos & interpungendos existimo; quorum sententia, quia vel acutior est, vel obscurior, conabor eos vetustissimi & elegantissimi poëtæ caussa breuiter & ἐν παρόδῳ explicare. Si, inquit, id quod homini satis est, posset esse satis, id est, si eo quod humanæ naturæ sustentandæ reipsa sufficit, humana libido esset contenta; hoc iam satis erat, neque amplius aliquid esset quærendum: cùm autem animi cupiditas ita se effudit, vt eos terminos quos naturæ necessitas dedit, egreditur; ne iam credamus, vllam vim diuitiarum, aut abundantiam eius effrenatæ libidini posse sufficere. Lusit autem Lucillius in varia significatione eius orationis, qua *Satis esse* aliquid dicimus & id quod reipsa sufficit, & quo contenti sumus. Idem auctor hoc verbum sæpiùs vsurpat, veluti,

Quid

Quid dare, quid sumpti facere ac præbere potisset. Et,
Munu' tamen fungi & muros seruare potissent.

Manifestè quidem his locis, *Potisset*, pro *Posset*, *Potisse*, pro *Posse*, vsurpauit. Nec tamen defuit qui vbique apud Lucillium, *Potuisset*, & *Potuissent*, legendum audacter confirmaret. Ita videlicet in veterum scriptis plerique sine religione versamur. Eodem verbo iterùm vsus est Lucillius.

Omnibus in rebus fiunt, fieríque potissunt.

Et Ennius,

Spero si speres quidquam prodesse potissunt.

Et amans antiquitatis Catullus,

Cur non diuitijs Crœsum superare potissit?

Atque alibi sæpiùs. quibus tamen locis omnibus verbum hoc de veteri possessione deiectum est, & in eius locum *Potis sit*, *Potis sunt*, seiunctæ duæ voces substitutæ. Quod, quid querar imperitorum temeritate factum esse, cùm eruditis & in antiquitate versatis viris hoc ipsum videam probari? A quibus tamen libenter quæram, quid in, *Potisse*, facturi sint, quo huius verbi infinitiuo Lucretius, Terentius, atque optimi scriptores vsi inueniuntur? Lucretius,

Quòd si fortè vlla credunt ratione potisse. Et,
Néve putes æterna penes residere potisse.

Et Terentiùs bonus auctor Latinitatis,

At pol ego amatores audieram mulierum eos esse maxumos,
Sed nihil potisse.

Quo tamen postremo loco cùm Priscianus apertè, *Potesse*, legat, venit mihi in mentem dubitare, an'ne etiam *Potesse*, *Potessent*, vbique apud Lucillium & alios sit reponendum. Suspicionis meæ ea ratio est, quòd cùm id verbum ex *Potis*, & *Sum*, veteres conglutinauerint, videantur etiam in eo flectendo vocis, *Sum*, declinationem seruare voluisse; & cùm nimis longum videretur, *Potisesset*, dicere, aut *Potisesse*; & *Potesset*, & *Potesse* dixisse. Atque, vt hoc addam, antiquiores ferè omnes nescio quomodo in hoc verbo variè inflectendo sibi quodammodò indulserunt. *Potestur* non tantùm Ennius, Lucretius, Pacuuius, licet enim aliquid poëtis, sed & Varro noster dixit, *Positur*; etiam, vt opinor, in historijs Sisenna.

CAPVT XV.

De Ciceronis loco epistolis ad Atticum coniectura.

EGO *nisi Bibulus qui dum vnus hospes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit quàm domo sua, anniteretur de triumpho, æquo animo essem: nunc verò αἰσχρὸν σιωπᾶν.*

Mendum tam insigne & tam vetustum obsedisse hunc locum, cùm tot eruditi viri in hos libros scripserint, valdè equidem miror. Nam cuius aures & sensus in legendo ita peregrinantur, qui si paullum modò attenderit, non facilè videat illud, *Hospes*, huic sententiæ minimè conuenire? eiúsque loco, *Hostis*, esse substituendum? postulante ita apertè &

ſententia, atque adeò Cicerone ipſo tantùm non clamante ita eſſe legendam? *De triumpho autem nulla me cupiditas vmquam tenuit ante Bibuli impudentiſſimas litteras, quas ampliſſima ſupplicatio eſt conſecuta. A quo ſi ea geſta eſſent quæ ſcribit, gauderem, & honori fauerem: nunc eum qui quoad hoſtis cis Eufratem fuerit, pedem porta non extulerit, honore augeri, me idem non aſſequi, dedecus eſt noſtrum, noſtrum inquam, te coniungens.* Hoc autem Cicero dicit, Niſi Bibulus homo ignauiſſimus triumphum poſtularet, qui tamen ita timidè in bello iſto Parthorum ſe geſſit, vt quamdiu hoſtes in Syria prouincia eius eſſent, pedem auſus non fuerit porta & caſtris efferre: ſed velut olim cùm Conſul eſſet, domo ſe & parietibus, ita nunc vrbis ſe & caſtrorum præſidijs defenderit; ne ego quidem magnopere laborarẽ de triumpho: quem tamen ſi in ſumma ignauia Bibulus aſſequitur, turpe ſit me tantis rebus geſtis idem non aſſequi. Quod autem dixit, *Qui dum vnus hoſtis in Syria fuit*, vnum hoſtem ad augendam rem & oratoriè videlicet dixit. Atque hanc emendationem meam vel verbo poſuiſſe ſatis erat, niſi certorum hominum tanta eſſet vel in dijudicandis erroribus inſcitia, vel in fouendis pertinacia, vt ne rei quidem certæ niſi rationibus & argumentis allatis aſſentiantur.

CAPVT XVI.

Sex. Propertium tres modò libros Elegiarum ſcipſiſſe videri.

SENTENTIAM ſuam ſine aſſeueratione dubitantem propoſuiſſe, numquam cuiquam fraudi fuit; neque mihi, vt opinor, hoc loco apud vos erit. Interponam enim in re dubia iudicium quoddam meum, quod neque vos probare omnino velim, neque mihi ipſe adhuc ſatis probaui. Propertium quattuor libros Elegiarum ſcripſiſſe, res & in vulgus nota eſt, & librorum omnium titulis teſtata. Ac fieri quidem poteſt, vt vera ſit vulgata opinio; mihi tamen perſuaderi difficulter poteſt, Propertium ſi quattuor Elegiarum libros ſcripſiſſet, tam temerarium & inconſultum de librorum ſuorum numero teſtimonium in poſteritatem relicturum fuiſſe.

Sat ſit magna, mei ſi tres ſint, pompa libelli,
Quos ego Perſephonæ maxima dona feram.

Quid enim eſt, quòd ſtudioſè de tribus libellis teſtatum relinquere voluit, ſi quattuor eiuſdem argumenti conſcripſit? An hoc aut temerè à diligentiſſimo poëta ſcriptum videri poteſt? aut, quod alij comminiſcuntur, Propertius cùm hæc ſcriberet, tres tantùm libros componere deſtinarat? Nugæ iſta ſunt, & vt Plautus loquitur, gerræ gerræ. Quid ergo eſt? Ego Propertium tres dumtaxat libros Elegiarum ſcripſiſſe, vel ipſius teſtimonio fretus audaciter confirmo. Quid igitur? Quartum illum librum Propertij eſſe nego? Minimè; ſed eum vti argumento, ita & ordine à tribus illis prioribus ſeiungi volo. Nam cùm Propertius tribus libris Amores ſuos eleganter deſcripſiſſet, quartum illum quem iſti faciunt, in quo non de Amoribus, ſed de Vrbis antiquitatibus, de Auguſti laudibus,

laudibus, & alia quædam grandiora caneret, noluit in dispari materia cum prioribus illis coniungere, sed proprium ei & suum locum tribuere, eumque fortasse *Monobiblion*, seu, librum singularem, quod eius argumenti solum illum composuisset, inscripsit. Cuius rei magnum argumentum mihi dat superior ætas, tum cùm hæc libido corrigendi quidlibet, ac pro arbitratu mutandi nondum increbuisset. Beroaldus enim testatur, & ipse in quorumdam scriptis vidi libros hos Propertij ad suam vsque ætatem in fronte titulum hunc prætulisse, PROPERTII MONOBIBLION. Falsa inscriptione quis negat? sed ex qua tamen oppressa diudum veritas elucescat. Nam titulus videlicet iste, qui postremo libro, quem isti quartum faciunt, debebatur, eique pręfigendus erat, is à nescio quibus ineptis & neglegentibus hominibus proprio loco motus ad prioreis libros tralatus est, ijsque multos annos mansit præfixus; quem ego nunc iterùm rectè, vt existimo, in veterem sedem restitui. Fieri igitur commodè potest atque etiam debet, vt Propertij testimonium verum fuisse existimemus, tresque tantùm libros Elegiarum faciamus, & quartum illum propria sua inscriptione contentum, ab alienis finibus repulsum, suis se terminis continere iubeamus. Hæc sententia mea est, quam tamen, vt antè dixi, non ita vt certam probari vobis volo, cùm assensionem in hac re adhuc ipse cohibuerim, & vt caussa dubia Romani iudices solent, ampliùs pronuntiandum censeam.

CAPVT XVII.

M. Terentij Varronis in Satyris locus purgatus, & de titulo Satyræ quæsitum.

M. VARRO in ea Satyra, cui titulum fecit, *Longè fugit qui suos fugit*, cùm, vt apparet, Stoicum illum sapientem, quem illi ab omni parte perfectum statuebant, & cui omnia tribuebant, iocans describere vellet, vsus est his verbis,

> *Solus rex, solus rhetor, solus formosus, fortis secus vel ad ædilicium modius purus putus; si ad hunc characterem Cleophantus conueniet, caue attigeris hominem.*

Non commemorabo vt hunc locum nostrates quidam dum constituere volunt, ampliùs meo iudicio deprauauerint: seruabo solemne illud meum vt sententiam meam, sine cuiusquam læsione aut iniuria iudicijs vestris subijciam. Existimo igitur paucorum verborum mutatione locum hunc totum restitui, & sententiam commodam effici posse, vt legamus, *Solus rex. s. r. s. f. fortis, securus vel ad ædilicium munus, purus putus*, &c. Cùm enim hunc Stoicum sapientem, fortem, & magno animi robore ostendere Varro vellet, non potuit id significantiùs, quàm quòd ait, eum securum fore etiamsi ad ædilicium munus, id est, ad bestias dandus sit. Neque enim paruis quibusdam rebus aut molestijs frangi huius viri debilitarique virtus poterit, qui etiamsi ad certam mortem, certa tormenta, & ad bestiarum laniatum deducendus sit, securus ta-

men, & ad omnem casum prompto & apparato animo futurus sit. Cùm autem ædiles populo munus exhiberent, solent damnatos alicuius criminis, aut seruos profugos bestijs crudelissimis cum telo obijcere, à quibus miseri homulli, ridente & plaudente in tam nefario spectaculo plebe, statim dilaniarentur & conficerentur. Quòd siqui casus aut Deus è periculo illo eos eripuisset, aut ad proximum munus reseruabantur, aut egregio aliquo facinore edito soluti, statim iubente populo dimittebantur. Ait igitur Varro, illum sapientem tanta animi magnitudine futurum, vt non tantùm mortem contemnat, sed etiam ignominiosam & crudelissimam mortem pro nihilo putaturus sit. Vellem autem ex fragmentis huius Satyræ argumentum intellegere commodè possemus, facilior & certior nobis ratio esset de titulo ipso dicédi. Nunc verò cùm duo sola huius libri fragmenta iniuriæ temporum superfuerint, difficilis omnino vel de titulo ipso, vel de argumento dijudicatio est. Siquid tamen diuinando assequi possumus, videtur titulus hic olim prouerbij & vulgati alicuius dicti locum habuisse, & sententiam aut hanc aut similem continuisse, *Longè fugit, qui suos fugit.* Id est, Longè fugiat oportet, qui suos & genus humanum fugere possit: quocumque enim te contuleris, semper tui similes, tuæ cognationis, id est, homines inuenturus es. Quamquam mihi aliquando visum fuit, commodiorem & acutiorem sententiam effici, si legamus, *Longè fugit qui se fugit.* Videlicet vt hoc Varro dicat, errare eos qui cura aliqua aut grauiori sollicitudine oppressi patriam & locum mutant, idque remedium curarum arbitrentur, cùm quocumque fugias, teipsum fugere non possis, & vbique terrarum animum tuum & anxiam mentem tecum portes. In quam sententiam videtur illud Horatij dictum,

—— quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?

Quod autem superiùs me fugit scribere, ita etiam Horatius sapientem Stoicum descripsit, quomodo hîc noster Varro,

Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

CAPVT XVIII.

M. Ciceronis locus Oratione in L. Pisonem correctus & explicatus.

EXSTAT Ciceronis oratio in Senatu dicta in L. Calpurnium Pisonem, hominem reipsa nequam & insignitè improbum, sed vitia sua simulatione & fronte artificiosè tegentem. Cuius Consulis, triennio antè, proditione & scelere cùm magna ex parte in exsilium Cicero missus esset, vt vicissim tam insignem iniuriam puniretur, vehementi & acerba ista oratione redeuntem eum è prouincia frequenti Senatu insectatus est. In ea autem oratione inter alia locus quidam est, qui mihi

mihi de mendo suspectus diudum fuit, quem nunc proponam, & fortasse etiam corrigam; tentabo quidem certè.

Tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti, neque verò contempsisti licet Themista sapientior, sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.

Fateor me in huius loci vera lectione germanaque sententia indaganda longiorem cogitationem insumpsisse, quam tamen diu quæsitam, nisi mihi ipse blandior, inuenisse aliquando videor. Primùm, locum quà male habet, constituam, tum interpretationem meam adhibebo: *Neque verò contempsisti, licet Themi sis sapientior, sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.* Ex qua lectione concinna & optima sententia efficitur. Nam cùm Cicero L. Pisoni obiecisset, quòd solus ipse adhuc proconsul inuentus esset, qui ex Macedonia prouincia triumphum non deportasset, idque ille homo videlicet sapiens ita excusaret, vt negaret se triumphi & popularis illius plausus cupidum fuisse: multis verbis Cicero & longa disputatione hunc ignauiæ eius prætextum confutat, aitque, eum non tam ieiuno & angusto animo fuisse, qui triumphum & honoris insignia contemneret; sed cùm res eas & ea scelera in prouinciæ administratione perpetrasset, quæ non triumphi honore decoranda, sed legum pœnis vindicanda essent, sapienter eum fecisse qui triumphi cogitationem abiecisset, quem si maximè petisset, facilè intelligebat, omnium conuicio sibi iri negatum. Atque hæc loci totius breuis sententia est, nunc videamus correctionem meam. *Themi sis*, pro illo, *Themista*, verbo nihili reposui; aptè, an ineptè, vestrum iudicium esto. Themin enim veteres, ait Festus, deam putabant, quæ doceret petere id quod fas esset, & quod liceret. Itaque valdè facetè & acutè hoc loco iocatur Cicero, Pisonem, qui triumphum scelerum suorum conscientia ab irato Senatu petere ausus non erat, ipsa Themi sapientiorem fuisse dicit, & longè melius prouidisse quid expediret sibi petere, aut non petere, quàm dea illa ipsa, quæ mentem hominibus dat iusta & æqua petendi, suadere potuisset. Acutè enim omnino L. Piso, quoniam triumphum neq; meruisset, & si maximè meruisset, repulsam tamen à Senatu accepturum se certò prouidebat, omnino petere triumphum destitit, vt videretur eum potiùs consequi noluisse, quàm non potuisse. Atq. hanc sententiam meam spero vos equidem comprobaturos, si locum totum attentiùs adhibita in consilium ratione consideraueritis.

CAPVT XIX.

Propertium errorem Herculis, & scelus Polymnestoris, pro ipso Hercule, & Polymnestore dixisse.

VT Horatius virtutem Catonis pro ipso Catone dixit, ita Propertius noster diligens & ipse imitator Græcorum, errorem Herculis pro ipso Hercule versu illo dixisse videtur,

Quæ miser ignotis error perpessus in oris
Herculis indomito fleuerat Ascanio.

Et libro tertio scelus Polymnestoris pro ipso Polymnestore apertè dixit:

Te scelus, accepto, Thracis Polymnestoris, auro,
Nutrit in hospitio non Polydore pio.

Qui locus non intellectus quibusdam eius corrumpendi occasionem dedit. Ex hac autem ratione videtur etiam illud Ciceronis pro Muræna dictum, *Illa pestis immanis, importuna Catilinæ prorumpet.* Pestis Catilinæ, opinor, pro ipso Catilina dixit. Quem locum temerè & frustrà viri quidam eruditi mutare conati sunt. Ita etiam idem Cicero libris De Oratore: *Nam illud immortalitate dignum ingenium, illa humanitas, illa virtus L. Craßi morte exstincta subita est.* Virtus, humanitas L. Crassi, ipsum Crassum significant. Hæc tenuia sunt, fateor, & quæ eruditiorum caussa scribere nihil erat necesse, vt qui ea legentes facilè possint aduertere: rudioribus quidem certè rem gratam & vtilem me fecisse spero.

CAPVT XX.

Ex Cicerone glossemata duo sublata.

MVLTA aliena & à Ciceronis elegantia nimium quantum abhorrentia in libros & scripta eius librariorum neglegentia irrepsisse, vtinam ne tam multis exemplis testatum esset. Egregia opera hac in parte nauata est à D. Lambino singulari viro, qui plurima in hoc genere menda feliciter & ingeniosè sustulit: sed videlicet non est vnius hominis aut ingenij vidisse omnia, & nulla in parte animi aciem inflexisse; nostræ quoque & posterorum diligentiæ aliquid relictum est. Conabor igitur & ego duo quędam ex superfluis illis hominum semidoctorum interpretationibus nata menda tollere, & Ciceroni proprium suum & pristinum nitorem reddere. Cicero in Verrem de prætura vrbana,

Hoc modo iste sibi & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando.

Hoc ego loco totum illud, *curando ne litura appareat*, glossema, & alienam hominis cuiuspiam nugatoris verbi, *Interpolando*, interpretationem esse suspicatus aliquando sum. Quod etsi sine vllo auctore ex orationis ipsius redundantia iudicassem, tamen gauisus sum posteà, coniecturam hanc meam à veteri Grammatico Nonio Marcello comprobari, qui hunc locum, omissis superfluis ijs verbis, ita citat: *Aliquid demendo, mutando, interpolando.* vt facilè appareat, aliena ea verba in Cicerone superesse & redundare. Ex hoc genere est etiam illud libro primo De Diuinatione, vbi Q. frater à Cicerone inducitur pro auguriorum & auspiciorum auctoritate differens,

Qui quidem Romuli lituus [id est, incuruum & leuiter à summo inflexum bacillum, quod ab eius litui quo canitur similitudine nomen inuenit] cùm esset situs in curia Saliorum, &c.

Dij boni! non enim possum quin exclamem: non animaduersum hoc tam insigne glossema hactenus à tot eruditis viris? non ab ipso Lambino? quid autem clarius? aut quis non videt omnia illa verba duabus lineis à me inclusa, verbi *Litui* superfluam & non necessariam esse interpretationem? Nisi fortè credendum est, Q. Ciceronem statim atque litui mentio incidisset, M. Ciceronem hominem augurem quid lituus esset, studiosè docere voluisse, & vt maiorem gratiam iniret, etiam vnde dictus esset curiosè ostendere, rem, non dicam Ciceroni, sed tum vulgo & pęnè pueris notam. Sed his in rebus comprobandis cùm magis iudicio eruditi viri opus sit quàm rationibus, abstinebo plura dicere, tantùm locum vtrumque elegantioris iudicij hominibus cõsiderandum delegabo.

CAPVT XXI.

Tibulli locus in Epigrammatis contra Turnebum explicatus.

TIBVLLVS elegans cumprimis Poëta, & in cuius purissimis scriptis natiua quædam & vernacula Latinæ linguæ mundicia relucet, de amoribus Sulpiciæ & Cerinthi Epigrammata quædam composuit valdè quidem & lepida & venusta. In ijs carmen quoddam est conquerentis Sulpiciæ, quantum apparet de tralato amore Cerinthi in vilem aliquam nescio quam seruam & ancillam:

Sit tibi cura togæ potior, pressúmque quasillo
Scortum quàm Serui filia Sulpicia.

Scortum quasillo pressum A. Turnebus magni ingenij & doctrinæ vir interpretatur scortum egenum, & se lanificio quæstu malè tolerans. Quod sanè mihi, si à tanto viro dissentire liberè licet, aliter videtur. Neque scortum quasillo pressum aliud hoc loco meo iudicio significat, quàm famulam & seruam, quibus inter seruilia opera illud erat præcipuum, vt lanam & pensum facerent. Tibullus idem alibi:

At circa grauibus pensis affixa puella,
Paullatim somno fessa remittit opus.

Atque id certè sententiam postulare videbit qui attentiùs considerauerit. Indignatur enim Sulpicia, sibi tam nobilis & illustris viri filiæ prælatam à Cerintho seruam & ancillam pressam quasillo, & herili penso affixam. Animaduerti autem, vt etiam id moneam, veteres solere, siquid ancillæ sequius fecissent, ijs quasi pœnæ loco grauius onus pensi imponere, quod nisi ad præstitutum absoluerent, vapularent. Ex qua sententia est illud Propertij,

Et grauiora rependit iniquis pensa quasillis,
Garrula de facie siqua locuta mea est.

CAPVT

CAPVT XXII.

Ciceronem eadem ratione C. Verris edictum quoddam reprehendisse, qua ante eum Timocratis legem Demosthenes.

SEMEL in vita accusasse Cicero se gloriatur, & tamen accusationem eam vnam posse satisfacere imitationi eorum, qui ingenia sua potiùs ad perniciem improborum quàm salutem innocentium vellent conuertere; & verè gloriatur. Ita enim quidquid vel ad inimici odium, inuidiam, reprehensionem, vel ad reliquum artificium accusationis pertinet, quinque libris illis in Verrem complexus est, vt eos qui diligenter legerit, non magnopere in eam rem plura scripta sit desideraturus. Est autem libro primo, quo præturam Verris vrbanam, & edicta mercedi addicta exagitat, genus quoddam reprehensionis sanè acutum, sed quo ante eum Demosthenes etiam contra Timocratem vsus erat. Scripserat Verres edictum eiusmodi: *Qui ab A. Fuluio Q. Postumio Censoribus póstve ea testamentum fecit, fecerit.* Addit Cicero, *Fecit, fecerit? quis vmquam edixit isto modo? quis vmquam eius rei fraudem aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit?* Et item post aliqua, *In lege Voconia non est, fecit fecerit, neque in vlla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei quæ sua sponte scelerata ac nefaria est. Ac si hoc iuris non vnius caussa hominis edixisses, cautiùs composuisses.* Hæc Cicero: Demosthenes autem cùm Timocratis legem multis rationibus reprehenderet, hanc adfert vt firmissimam, irritam eius legem esse debere, quòd simul & preterita & presentia complecteretur, neque vlla lex in præteritum regredi possit. Locum totum vel idcirco asscribam, quòd is huic Ciceronis ita similis est, vt valdè credibile sit, Ciceronem hæc vt alia multa sumpsisse à Demosthene: Τούτῳ μὲν τῷ νόμῳ σκέψασθε ὡς ἐναντίος ἐστὶν ὃν οὗτος τέθηκεν. ὁ μέν γε κελεύει τὸν γεγραμμένον χρόνον ἢ τὴν ἡμέραν ἀφ᾽ ἧς ἂν τεθῇ, κυρίαν εἶναι. ὁ δ᾽ ἔγραψε, καὶ εἴ τινι προστετίμηται, περὶ τῶν παρεληλυθότων λέγων. Et posteà sub finem eiusdem orationis: Σκοπεῖτ᾽ ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ὁπόσους ἂν λέγῃ, εἴ τι δυνήσεται τοιοῦτον εἰπεῖν δι᾽ οὗ διδάξει, ὡς ἐστι δίκαιον τὸν τιθέντα τὸν νόμον ταῦτα προστάξαι περὶ τῶν παρεληλυθότων, καὶ πρότερον τέλος ἐσχηκότων ποιεῖν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων γενήσεσθαι. πάντων γὰρ ὄντων αἰσχρῶν καὶ δεινῶν τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῦτο δεινότατον, καὶ μάλιστα παράσημον γέγραπται. εἰ δὲ τοῦτο μήθ᾽ οὗτος μήτ᾽ ἄλλος μηδεὶς τούτων δυνήσεται δεῖξαι, εἰδέναι χρὴ καὶ συνιέναι σαφῶς φενακιζομένους ὑμᾶς. καὶ λογίσασθαι πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς, ἐκ τίνος ποτὲ ἐπῆλθε τούτῳ τοιαῦτα νομοθετεῖν. οὐ προῖκα ὦ Τιμόκρατες. πόθεν; οὐδ᾽ ὀλίγου δὴ τοῦτον ἔθηκας τὸν νόμον. Quod autem statim in Demosthene sequitur, Οὔτε γὰρ οἰκεῖος, οὔτε συγγενὴς, οὔτε ἀναγκαῖος ἦν σοι τούτων οὐδείς. οὐδ᾽ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὡς ἐλεήσας δεινὰ πάσχοντας ἀνθρώπους, εἵλου διὰ ταῦτα βοηθεῖν αὐτοῖς. Imitatus hoc æquè Cicero de supplicijs in Verrem videtur: *Nulla tibi, Quincte, cum isto cognatio est, nulla necessitudo, quibus excusationibus anteà nimium in aliquo iudicio studium tuum defendere solebas, &c.*

CAPVT

CAPVT XXIII.

In Varrone & Cicerone Græcæ duæ voces restitutæ.

IN Satyris suis M. Varro consectatione quadam elegantiæ, Græcas quasdam vel dictiones vel sententias, sępius immiscuit. quę res ei apud imperitos & Græcæ linguæ rudes librarios maximè fuit fraudi, qui ea plerumque vel omiserunt, vel in aliud aliquod verbum turpissimè deprauauerunt. Ex quo genere est locus iste è Satyra περὶ αἱρέσεων.

Porrò inde ab vnoquoque compito ternæ viæ oriuntur, è quibus singulæ extumæ exitum ad cælos habent proprium. A primo compito dextram viam munit Epicurus.

Locus hic exstat apud Nonium Marcellum; in quem cùm diligentiùs aliquando intuerer, neque mihi illud, *exitum habent ad cælos*, satis omnino probaretur. suspicatus sum ex vestigijs scripturæ, Varronem hîc Gręca voce esse vsum, atque ita scripsisse, *Exitum habent ac telos proprium.* ex eo autem τέλος, quod finē Græcis valet, librarios, *ad cælos*, fecisse. Quam diuinationem meam cùm non reijcerem, neque tamen omnino probarem, incidi tamen in duos antiquissimos Prisciani libros, quorum alter cum vulgatis consentiebat, alter manifestè Latinis litteris hanc scripturam referebat, *ac telos*. Nihil autem potest ad sententiam loci istius Varronis melius cogitari hac scriptura aut accommodatius. Nam cùm hac Satyra Varro de varijs sectis & opinionibus dissidētium philosophorum egerit, enumerare videtur hoc fragmento voluisse, quæ & quàm diuersæ sententiæ essent de fine bonorum apud philosophos, quod Gręci illi Τέλος appellant. Vt autem hîc Varronis vox Græca in Latinam degenerauit, ita simili errore apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum video librarijs placuisse, vt vox item Græca propria eius loci, alienæ & aduentitiæ concederet, quam homines liberales de suo substituerunt. Locus quem dico, est libro XII. Epistola cuius initium, De Cœlio vide quæso.

Te istam tam tenuem θεωρίαν tam valdè admiratum esse gaudeo, etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia. Scire enim vis quo vno animus maximè alitur? Sed quæso, quid ex ista acuta & graui refertur ad τέλος?

In quibus postremis verbis vitium mihi esse videtur, & pro illo, *& graui*, ἐγγραφῇ, vox Græca reponenda esse. Nam illud quidem, *ex ista acuta & graui*, sine addito alio nomine, neque Ciceroni familiare est, neque auribus meis satisfacit.

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Tibulli versus lib. III. à multis tentati, explicati.

HÆC tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Teq; suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi coniunx, siue futura soror:
Sed potiùs coniunx. huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Versus hi quàm multorum ingenia frustrà exercuerint, & quidem summorum virorum, longum sit dicere. M. Antonius Muretus vir cumprimis eruditus, & qui in his litteris nostris meo iudicio familiam ducit, cùm multa huius poëtæ obscura loca elegantissimo Commentario illustrasset, verumtamen ad hos versus cùm venisset, libenter fassus est, vt est homo non minùs ingenuus quàm eruditus, se in tantis tenebris idoneam aliquam lucem non dispicere; coniicere se tamen, Tibullum & Neæram ad quam hæc scribuntur, fortassis fratrum aut sororũ liberos fuisse, inter quos cùm more Romano nuptiæ constarent, hanc Neæram aliquando Tibullo fuisse matrimonio iunctam, ac posteà inter eos, incertum quibus de caussis, deuortium exstitisse, nuptiasq; esse solutas. Ideoque in hanc sententiam Tibullum scribere,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater.

Id est, hæc munera tibi Neæra à Tibullo tuo mittuntur, aliquando marito tuo, nunc amisso viri nomine tantùm fratre. Quam ego coniecturam vt leuem & nulla ratione nixam parum dignam elegantissimo Mureti ingenio iudico; tum etiam non satis idoneam, in qua refutanda superuacuus labor mihi insumendus sit. Statius autem Achilles homo Lusitanus, vir magni ingenij, multæque lectionis in Commentarijs suis in Catullũ existimare se scripsit, hæc sororis & fratris nomina de casto quodam & integro amore à Tibullo prolata, vt Catullus ad Lesbiam scripsit,

Dilexi tum te, non tantùm vt vulgus amicam,
Sed pater vt gnatos diligit & generos.

Vt Tibullus dicat, Hæc tibi Neæra mittuntur ab eo qui aliquando vir tuus

tuus vulgari quodam amore te amauit, nunc autem ita castè diligit te & integrè, vt frater sororem. Quid commemorem alios? qui his etiam ineptiora commenti sunt. nos sententiam nostram proponamus. Priusquam autem de versibus ipsis dicam, illud mihi primùm ostendendum est, veteres solere longè aliter Fratris & Sororis nomine vti, quàm vulgò hodie ea nomina sonant. Fratres enim puellæ blandientes vocabant interdum amatores suos, & eos quibuscum consueuerant, vt contrà adolescentuli amicas suas, easque quibuscum caput aliquando collimarent, vt Plautus loquitur, Sorores blandè appellabant. Docet hoc apertè vnus Martialis ad Ammianum, hac quidem in re satis idoneus auctor,

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater, Ammiane?
Fratrem te vocat, & soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt,
Lusum creditis hoc iocúmque? non est.
Mater quæ cupit esse se sororem,
Nec matrem iuuat esse nec sororem.

Quo Epigrammate satis facetè Martialis Ammianum quemdam incesti cum matre arguit, quam ille, vt amatores solent, Sororem, & illa vicissim eum Fratrem, quæ nequitiæ nomina sunt, vocabat. Et vt Martialem breuiter explicem, Putatísne, inquit, id iocum esse aut lusum? minimè. nam mater, quæ se sororem appellari cupit, & amicę nomine vocari gaudet, ea certè vt liberiùs amoribus suis indulgere possit, neque mater neque vera soror esse optarit. In eamdem sententiam videtur etiam Propertius noster scripsisse illud libro secundo ad Cynthiam,

Cùm tibi nec frater, nec sit tibi filius vllus,
Frater ego tibi sim, filius vnus ego.

Atque ita hoc loco apertè Tibullus his nominibus vsus est. Cuius rei ignoratio facilem ceteroqui locum obscurauit. cuius ego sententiam breuiter & dilucidè nunc proponam,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Téque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi coniunx, siue futura soror.
Sed potiùs coniunx. huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Id est, Hæc tibi parua à me munera mittuntur, Neæra, à me, inquam, qui vt spero, aliquando vir & coniunx legitimis nuptijs tibi futurus sum, nunc autem dumtaxat frater, id est, amator & concubinus sum, atque ita tibi persuadeas, te mihi semper fore carissimam, siue soror mihi, siue quod malo, vxor futura sis. Sed tamen, inquit, magis coniugem te mihi opto, cuius nominis spem sola mors eripere mihi poterit. Atque hæc breuis horum versuum sententia est, cuius quidem tam aperta bonitas est, vt neminem tam præcipitem à vero, aut tam peruerso iudicio esse existimem, cui non ea prima statim fronte possit probari. Aduertendum autem hoc loco illud, Quondam, non præteritum, sed futurum

tempus designare, vt apud Virgilium,

— quondam tua dicere facta Tempus erit.

Eique primo versui, *Hæc tibi vir quondam, nunc frater*, ille sequens versus respondere, eumq. quasi interpretari existimandus est, *Siue sibi coniunx, siue futura soror.* Neque enim legitimo vmquam matrimonio iuncta fuit cum Tibullo Neæra, sed tantum de amore eius sperare se Tibullus profitetur, vt posteà relictis alijs amatoribus, vni sibi adhæsura sit.

CAPVT II.

M. Terentij Varronis lib. IV. *De Vita populi Romani locus partim emendatus, partim explicatus.*

IN *spem adducebat, non plus soluturos quàm vellent, iniquus equestri ordini iudicia tradidit, bicipitem ciuitatem fecit discordiarum ciuilium fontem.* Cùm ad hunc mutilum & deprauatum locum manũ adhibere vellem, putaui me priùs, si id possem, Varronis sententiam indagare debere, ac deinde secundùm eam emendationem meam accommodare. Itaque cùm obseruarem; Varronem hoc toto quarto libro non ferè aliud quàm de seditionibus, bellis ciuilibus, eorumque caussis & euentis dixisse, in eamque sententiam hic locus accipiendus omnino videretur: facilè existimaui, hunc locum de L. Sulla intellegendum esse, quem constat offensum plebi & equestri ordini ad Senatum iudiciorum auctoritatem transtulisse. quam rem hoc loco Varro & Cicero alibi affirmant caussam alienationis & discordiæ perpetuæ equitum à Senatoribus fuisse. Atque hanc sententiam secutus, ausus sum locum eum ita emendare, *In spem adducebat non plus soluturos quàm vellent, & iniquus equestri ordini, Senatui iudicia tradidit*, &c. Quomodo autem verbum illud, *Senatui*, quod ego apposui, & ad sententiam quidem omnino necessarium est, prætermissum sit, non habeo dicere, nisi quòd coniicio, cùm veteres eiusmodi nomina breuiùs scribere vel tantùm indicare solerent, fortassis in Varronis libris scriptum fuisse, *Et iniquus equestri ordini Se. iudicia tradidit.* id est, Senatui. Quam notã cùm scriptor librarius quispiam indoctus & rudis non intellegeret, neglegenter eam fortassis omisit. Quod quàm frequenter euenerit, testificari mihi possunt ij qui in veterum librorum lectione aliquantum sunt versati.

CAPVT III.

Oratione prima Ciceronis in Catilinam in numero erratum videri.

IN numerorum notis & variè & sępè optimis auctoribus describendis peccatum est. sed hoc quod nunc afferam nõ tantùm ad lectionis correctionem, sed etiam ad historiæ veritatem facit. Cicero in Catilinam,

Meministíne me ante diem XII. *K. Nouembrium dicere in Senatu, fore in armis certo die, qui dies futurus esset ante diem* VIII. *K. Nouembrium, C. Mallium*

lium audaciæ ſatellitem atque adminiſtrum tuæ? num me feſellit non modò res tanta, ſed quod multò magis admirandum eſt, dies?

Hæc quidem Cicero in Senatu præſente Catilina dixit, quem vt ab amenti propoſito & concepto facinore deterreret, oſtendit nihil eum agere, nihil moliri, quod eius vigilantiam & in Republica cuſtodienda diligentiam latere poſſet. Itaque cùm alia eius conſilia omnia nota ſibi eſſe, tum etiam multo antè prouidiſſe, & publicè in Senatu prædixiſſe diem & tempus, quo Mallius Satelles eius in Etruria cum improba illa coniuratorum manu in armis futurus eſſet. Sed profectò ſi hæc rectè leguntur, in die prædicenda valdè errauit Cicero, qui C. Mallium nefaria illa arma induiſſe contra Rempub. dixerit ante diem VIII. K. Nouemb. quem ſanè ex Salluſtio conſtat, non niſi ante diem VI. K. Nouembrium arma cepiſſe. Atque adeò ipſa Salluſtij verba in hanc rem apponam, *Poſt paucos dies L. Seruius Senator in Senatu litteras recitauit, quas ſibi Feſſulis allatas dicebat, in quibus ſcriptum erat, C. Mallium arma cepiſſe ante diem* VI. *K. Nouembrium*. Nec verò falſus eſſe in dierum numero Cicero, aut à Salluſtio hac in parte diſcrepare exiſtimandus eſt; ſed quod ex Priſciano obſeruaui, ille ipſe numerus, qui apud Salluſtium exſtat, etiam apud Ciceronem hoc loco reponendus eſt, atque ita hîc legendum, *fore in a. c. d. q. d. futurus eſſet ante diem* VI. *K. Nouemb.* Nam Priſcianus duobus locis apertè Ciceronem primo Inuectiuarum nominans, ita enim veteres Grammatici has orationes vocabant, affert ex eo, *Ante diem ſextum K. Nouembrium*, interpretaturque ante diem ſextum, id eſt, in diem ſextum. Atque hæc apud Priſcianum non per numerorum notas, ſed vti ego poſui, plenè & ordine perſcripta ſunt. Vt mihi quidem cauſſa nulla dubitandi videatur, quin ex hiſtoriæ veritate, & ex Priſciani certa auctoritate locus hic, ita vti dixi, apud Ciceronem ſit emendandus. Quòd autem apud Ciceronem hîc C. Mallium ſcripſi, non quomodo vulgati, C. Manlium, putaui me tutò hac in re & ſine reprehenſione librorum veterum conſentientem auctoritatem ſequi poſſe, in quibus conſtanter hoc nomen & apud Salluſtium, & in his ipſis orationibus apud Ciceronem ita perſcriptum exſtat. Ego quidem vſus aliquando ſum antiquiſſimo libro, qui aſſeruatur apud Gemblacenſes, quem certa opinio eſt, & res ipſa docet, ſcriptum eſſe Sigiſberti docti viri manu, qui in eo loco ante ſexcentos pluſminus annos claruit, in quo non aliter hoc nomen ſcriptum deprehendi.

CAPVT IV.

De Propertij loco libro primo coniectura quædam.

MEL & deliciæ meæ Propertius cùm Pontico illis temporibus nobili poëtæ excuſare ſe vellet, quòd ingenium ſtudiumq; omne ad Elegos & amatoria argumenta deijceret, neque ad altiora aſſurgeret, ait tantam eſſe vim & imperium amoris, vt animum ſemel captum nihil altum, nihil excelſum cogitare ſinat. Quinetiam ipſum Ponticum ſi,

quod nolit, amor perculerit, mox relicta & contemta illa heroici carminis sui grandiloquentia, ad ludicra atque amatoria reluctantem & inuitum descensurum. Inter cetera autem ait,

Te quoque si certo puer hic concusserit arcu
Quod nolim nostros euiolasse deos.
Longè castra tibi, longè miser agmina septem
Flebis in æterno surda iacere situ.

Quem secundum versum cùm corruptum esse constet, varij variè conati sunt emendare. Ego aliquando suspicatus sum, *eu voluisse*, legendum esse, ductus in eam suspicionem sententiæ ipsius vestigijs. Iuuante autem coniecturam meam, quod posteà vidi, veteri Beroaldi codice, in quo esse, *Euoluisse*, testatur; non iam suspicatus sum, sed veritatem manifestam ita visus sum videre, quasi ea quæ oculis cernuntur. Erroris autem occasionem aliquam fortasse dederit illud, *Eu*, quod ego veteres nullo discrimine aliquando aspirasse, & non aspirasse, opinor, quamquã video mihi hac in re Grammaticorum quorundam auctoritatẽ opponi posse. Hac ipsa occasione in eodem poëta isto inferiùs peccatum fuerat,

Euolat è nostro quoniam de pectore nusquam.

Quod mendum cùm alios fugisset, Muretum, qua est ingenij acie, non fugit, eiusque loco, *Eu*, reposuit. Legendus igitur versus iste meo iudicio hoc modo,

Te quoque si certo puer hic concusserit arcu,
Quod nolim nostros eu voluisse deos.

Hac sententia, si te quoque, Pontice, aliquando amor iste noster perculerit, quod equidem detestor, & nolim id deos nostros permisisse, tu quoque longè relicta illa carminis tui grandiloquentia, ad amatoria ista & elegos describendos conuertêris. Fortasse etiam eodem sensu commodè legi poterit,

Quod nolim, nostros, neu voluisse deos.

Deos autem Venerem & Cupidinem intellegit. Hanc coniecturam meam cùm ad L. Carrionem IC. eruditum hominem, & multis officijs mihi coniunctissimum retulissem, miratus est ille & gauisus vtrique nostrûm eadem de re idem in mentem venisse: nam se quoque iam pridem idem de hoc loco in Aduersaria retulisse mihi confirmauit. Cuius doctissimi hominis iudicio gaudeo laudari coniecturam meam, & simul comprobari lectionis huius veritatem.

CAPVT V.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, quem à Demosthene mutuatus videtur.

CICERO cùm C. Verrem tam manifestis criminibus reum peregisset, vt omnis honesta defensio patronis eius præcisa esset, præter vulgatam illam & improbam defensionem fecisse alios: cõtra hoc genus non excusationis, sed potiùs confessionis, vehementer & acerbè ista dixit,

Quid

Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? vtrùm crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? Et post pauca: *Vt enim assentiar orationi tuæ, defensionem tamen non probabo. potiùs enim te damnato ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.*

Quæ quamquam more suo copiosiùs & vberiùs Cicero dixit; tamen certè omnino eiusmodi sunt, vt è Demosthenis oratione contra Aristocratem videantur ea desumta. In qua Demosthenes, cùm aduersarius hoc eodem genere defensionis vteretur, eadem illa ratione qua Cicero hanc excusationem arguit & confutauit: Ἔτι τοίνυν ἔμοι γε δοκεῖ, καὶ σφόδρα ἀναιδὴς εἶναι ὁ τοιοῦτος λόγος, ὡς γέγονε καὶ πρότερον τισὶν ἄλλοις τοιαῦτα ψηφίσματα. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ᾽ ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ᾽ ἀποφεύγειν σοι προσήκει. ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι διὰ ταῦτα. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὺ τάδ᾽ οὐκ ἂν ἔγραψας. οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Fortasse igitur fieri potest, vt vtrique idem in mentem venerit; vterque quidem certè idem dixit.

Caput VI.

De Terentij loco in Eunucho coniectura quædam.

NVM *solus ille dona dat? nuncubi meam*
Benignitatem sensisti in te claudier?

De hoc loco quis non putauit sibi aliquid aut scribendum aut dicendum? me vnum reliquis loquentibus αἰσχρὸν σιωπᾶν ait ille. Afferamus igitur & nos aliquid non omnino certum, sed mehercule tam verisimile tamen quàm illud Mureti, *Caluier*, aut aliorum, *Claudier*. Priscianus accuratè notat, veteres Claudo & Claudeo pro Claudico vsurpasse. Quid igitur si, Claudo, antiquum istud verbum ea significatione in Terentio reponamus? & à vulgata librorum omnium auctoritate minimùm discedentes legamus? — *nuncubi meam*
Benignitatem sensisti in te claudere?

Claudere, claudicare, deficere interpretor, quomodo planè in eamdem sententiam Cæcilius in Epiclero scripsit illud,

An vbi vos sitis, ibi consilium claudeat?

Consilium claudêre pro deficere, ita dixit, vt fortasse Terentius Benignitatem claudere. Sicut autem Cæcilius minùs idoneus auctor est, notat idem Priscianus, C. Sallustium etiam in historijs hoc verbo ita esse vsum; & Sallustij quidem exemplum ipse affert, *Cõiuratione claudit*. Obseruaui autem & ego apud Sallustium in oratione Marci tribuni pl. hoc verbum eo modo quo Priscianus notat, vsurpari: *Itaque verborum satis dictum est. neque enim ignorantia res claudit, sed occupauit nescio quæ vos torpedo.* Fieri igitur potest, vt hoc tam probo & antiquo verbo Terẽtius hoc loco vsus sit, eiusq; rei ignoratio versus hos hactenus deprauarit. Sed hanc coniecturam meã vt non reijcio, ita non antè probabo, quàm eam libri alicuius veteris auctoritate confirmari videro, quod sanè nõ omnino despero.

CAPVT VII.

In Ciceronis Oratore ad Brutum locus auxilio veteris libri restitutus.

CICERONEM ego in his scriptis meis, admiratione quadam diuini illius ingenij cõmotus, sæpiùs fortasse laudo quàm aut res postulet, aut apud eruditos necesse sit. sed hoc quidem loco meo iure quodámodo facere mihi videor, si eum librum cum laude & honore commemorem qui & vnus inter omneis excellet maximè, & quem Cicero ipse vbique laudandum & iudicij sui testimonio comprobandum putauit. Librum autem illum optimum intellego, qui Orator ad M. Brutum inscribitur, in quo de perfecti illius & veri oratoris officio, quem numquam viderat Antonius, summus ipse & perfectus Orator disseruit. De cuius libri elegantia ita iudicare soleo, vt artifex ille Phidias in clypeum Mineruæ ita Ciceronem nostrum quidquid haberet artis, ingenij eloquentiæ, iudicij, in vnum hunc librum contulisse. Ac vt inter orationes eius Miloniana illa nihil melius esse possit aut diuinius, sic inter libros & scripta nihil hoc vno, meo iudicio, cogitari potest accuratius aut perfectius. Quamquam quid meum iudicium dico? cùm videá Ciceronem ipsum tam præclarè & magnificè de hoc libro sensisse, vt alibi testatũ reliquerit, non recusare se quo minus quantum de huius libri laude, tantundem de iudicij & ingenij sui fama detrahatur. Equidem, quod ad me attinet, libenter profiteor cùm in Ciceronis scriptis omnibus, nescio quàm vtiliter, sedulò quidé certè adhuc verser, nullum mihi tamen scriptum eius plus vel admirationis attulisse, vel voluptatis, addam etiam vtilitatis. Et fieri potest, vt hac in re affectus meus me fallat, nec tamen aliud aliquod scriptũ Ciceronis esse existimo, quod æquè vel ad iudicium, vel ad scribendi rationem conformandá possit conducere. illud quidem expertus habeo affirmare, ad compositionis ornatum, ad verba aptè connectenda, & ad efficiendũ illum orationis quasi orbem, nihil hoc vno libro aptius esse & accommodatius. Quamobrem gratularer ego mihi, vt veniam ad id quod est huius instituti, si huic tam eleganti & erudito libro, & quem ego hactenus habui in deliciis, industria mea aliquid vel opis vel lucis afferre possem. quod sanè conabor, & de loco quodam non opinionem meam, sed veteris cuiusdam libri, quo vsus sum, auctoritatem & lectionem proponam, quam ego non dubito quin vos præ vulgata illa valdè sitis approbaturi. Vulgati sic,

Facilè igitur hic noster, quoniam loci certi traduntur, percurret omnes, vtetur aptis generatim, discet ex quo emanant etiã qui appellãtur cõmunes loci.

Qui locus & à lectione, & à distinctione hactenus malè habuit, & nunc à me auxilio eius libri, quem dixi, restituetur, in quo germana hæc & vera, vt opinor, Ciceronis lectio perspicuè exstat, *Facilè i. h. n. q. l. c. t. percurret omnis, vtetur aptis; generatim dicet; ex quo emanant etiam q. a. c. loci.* Qua lectione quid potest melius esse aut certius? Orator, inquit, percurret omneis locos, è quibus argumenta duci possint, nec

tamen

tamen ſine delectu vtetur omnibus, ſed dumtaxat accommodatis ad cauſſam & aptis: generatim etiam aliquando & vniuersè de re dicet, & à proprijs perſonis ac temporibus ad vniuerſi generis tractationem orationem auocabit, ex quo fonte emanant & oriuntur communes illi qui appellantur loci. Sententia quidem ita non modò perſpicua, ſed etiam bona, vt nihil neceſſe ſit, optimi libri auctoritatem pluribus verbis aut rationibus à me confirmari. Illud tantùm teſtificor, ſicui fides mea dubia eſt, librum hunc, cuius teſtimonio in hanc rem vſus ſum, hodieque aſſeruari in publica bibliotheca gymnaſij Louanienſis, cuius ſępiùs inſpiciundi mihi copia à præfecto humaniter facta eſt.

CAPVT VIII.

Propertij carmen quoddam reſtitutum.

VBI ſunt ij quibus hic totus corrigendi labor noſter nugæ & ineptię videantur? negentq́; in veterũ ſcriptis tanti intereſſe, hanc an illam lectionem ſeruemus? Quid? an non vnius dictionis, dictionis? imò ſyllabæ, imò litteræ deprauatio integram ſæpè ſententiam vel obſcuram reddit, vel ineptam? negent ſi poſſunt, niſi fortè ne id quidẽ intereſt vt optimos auctores intellegamus. Non longè abiero, vocabo eos ad Propertium. Agite, verſus iſtos quis vel ſine riſu, vel ſine ſtomacho legerit?

Quantum ego ſum Auſonijs crimen factura puellis,
Improba virgineo lecta miniſtra foco.
Pallados exſtinctos ſiquis mirabitur ignes,
Ignoſcat, lacrumis ſpargitur ara meis.

Quis eſt qui horum verſuum ita vti leguntur, ſententiam intellegere ſe profiteri audeat? aut quid eſt quòd Propertius hoc loco Palladis ignes exſtinctos dicit? De Veſtæ ſanè ignibus Propertium intellegendum eſſe, ex antecedentibus facilè video. Sed, obſecro, quid Palladi cũ Veſta? quis Gręcorum vmquam vel Latinorum, cùm Veſtam ſignificare vellet, Pallada nominauit? aut quis de Palladis ignibus vel fando audiuit? Nam quod quidam, quibus quoduis flagitium in interpretando ſuſcipere optatius eſt, quàm à vulgata corruptaq́; lectione recedere, acutè comminiſcuntur, Propertium hîc, ſi dijs placet, ex ſapientium opinione Palladem pro Veſta dixiſſe, qui deorum omnium diuerſa nomina communia eſſe inter ſe volunt, & ad vnum eumdemq́; deum referri, & Veſtam, Pallada, Dianam, Iunonem, nomina eſſe plura, rem vnam & eamdẽ: eos ego valdè miror ſibijpſis interpretationem tam ineptam probare vllo modo potuiſſe. Quis enim vmquam poëtę conceſſerit, vt Venerem ſi quando nominaturus ſit, Dianam pro ea dicat, quoniam ſcilicet ex ſapientium ſententia dij idem ſint? Quamquam non defuit etiam alius, qui de Palladio Troiano, quod in Veſtæ templo ſeruaretur, neſcio quas meras nugas & ineptias ſcripſerit, quas pudet & tædet me pluribus commemorare. Videte autem quàm parua res & quàm minutus error ſit, qui fruſtrà eruditos etiam homines hoc loco explicando exercuit. Nam pro eo quod,

Pallados, libris omnibus legitur, mihi dubium non est, quin *Pallidus*, pro eo reponendum sit, Propertiusque ita scripserit,

Pallidus exstinctos siquis mirabitur igneis.

Vt Tarpeia dicat, hanc enim loquentem Propertius fecit, siquis pallidus & perculsus sacrosanctum Vestæ ignem exstinctum aspiciet, is ignoscat mihi, cùm eum non custodiæ neglegentia, sed fletu assiduo & lachrimarum flumine pænè obruerim. Plana & recta sententia, & in qua comprobanda non necesse habeo longiorem orationem expromere, quam videam cuilibet paullum modò humaniori, etiam me tacito, statim sua sponte iri probatum.

CAPVT IX.

M. Varronis Satyræ cuiusdam titulus explicatus, & locus emendatus.

DELECTATVS est ferè M. Varro in Satyrarum inscriptionibus acuta aliqua & nescio vnde ex abdito eruta sententia, quæ quamquam pleræque temporibus illis notæ & in vulgi ore fortasse fuerint, nobis tamen certè ita obscuræ sunt, vt in ijs interpretandis viri sæpè eruditi neque initium neque exitum satis dispexerint. Quod siue lectionis frequenti deprauatione fieri putandum est, siue etiam ingenij nostri culpa accidat, vt nobis obscuriora videantur, quæ eruditis illis temporibus vel vulgo erant notissima, non facilè dixerim: illud quidem testor, non existimare me, rem vllam in litteris nostris maioris aut ingenij esse aut iudicij, quàm de Varronis librorum titulis sententiam suam interponere. Quod etsi ego mihi non tribuo, neque iudicio meo tantum arrogo, vt id me commodè putem posse facere; obscurioris tamen cuiusdam inscriptionis sententiam diu à me quæsitam, & aliquando, ni fallor, inuentam proponam hoc loco, de qua viri eruditi iudicabunt, satisne commodè eam sim interpretatus. Titulum Satyræ cuidam Varro fecit, *Pransus paratus*, ex qua duo modò loca à Grammaticis citantur. Quem prouerbij loco vsurpatum fuisse prima fronte quilibet videat, in quam verò sententiam non quilibet, ac fortasse ne ego quidem, iudicium tamen meum proponam. Existimo igitur, veteres, cùm aliquem paratum ab omni parte & ad rem aliquam planè instructum ac intentum significare vellent, eum Pransum paratum vulgata quadam loquendi forma solitos esse dicere, eiusque prouerbij tralationem à militibus sumpsisse, qui pransi & curatis corporibus expediti ac parati ducebantur ad pugnam. Cuius rei testem videor habere idoneum M. Catonem Originum libro v. *Exercitum suum pransum paratum, cohortatum eduxit foras atque instruxit.* qui locus primus, fateor, lucem mihi prætulit ad illum Varronis titulum explicandum, in quo tamen, id vt peruiam moneam, legendum videtur, *cohortatim*, non *cohortatum*, id est, per cohortes. Varro etiam ipse in alia quadam Satyra apertè huius prouerbij hanc sententiam indicat, *Quare, ô Marce, pransum ac paratum esse hominem oportet*, id est, paratum ad omnem casum & semper instructum esse hominem oportet. Ita enim lego

apud

apud Nonium; vulgati corruptè referunt, *Quare, ô Marce, pransum ac paratum esset, hoc minimè oportet.* Est autem posterior locus hic Varronis è flexibulis? flexabulis? an flexitabulis? dicam nescio. nam mihi quidem, ingenuè fateor, hîc tenebræ sunt. Video quid nostrates quidam docti viri scripserint, quæ neque referenda mihi sunt, quia non probo, neque refellenda, quòd ipse magis idoneum aliquid afferre non possim. Vellem tam prompta & facilis veri inuentio esset, quàm falsi confutatio.

CAPVT X.

Ciceronis locus in Hortensio, qui videatur è Platone expressus.

EDIDIT Cicero dialogum quemdam, quem Hortensium inscripsit, in quo cùm philosophiam Hortensius, homo remotus ab eo studio, & in forensi semper strepitu versatus, accusasset, ipse contra eum dicens, philosophiæ studium summis & verissimis laudibus ornauit. Sed eius tam vtilis & elegantis libri fragmenta dumtaxat quędam ad ætatem nostram peruenerunt, reliquis vel temporum iniuria, vel ipsa rerum confectrice vetustate consumptis. Inter cetera autem fragmentum quoddam exstat, in quo egregia & valdè apta similitudine Cicero ostendit, non posse animum facilè ad illum summum & perfectum sapientiæ gradum peruenire, nisi priùs eloquentiæ studijs alijsque humanioribus litteris quasi præparatum atque imbutum. Verba eius sunt,

Vt ij qui combibi purpuram volunt, sufficiunt priùs lanam medicamentis quibusdam: sic litteris talibusq; doctrinis antè excoli animos, & ad sapientiam concipiendam imbui, & præparari decet.

Quam tam egregiam comparationem videri potest Cicero ab illo summo dicendi & intellegendi magistro Platone accepisse, qui hic eadem similitudine Dialogo quarto De Iusto vsus est, Οὐκοῦν οἶσθα, ἦν δ' ἐγὼ ὅτι οἱ βαφεῖς ἐπειδὰν βουληθῶσι βάψαι ἔρια, ὥστ' εἶναι ἁλουργά, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται ἐκ τοσούτων χρωμάτων, μίαν φύσιν τὴν λευκῶν: ἔπειτα προπαρασκευάζουσιν οὐκ ὀλίγῃ παρασκευῇ θεραπεύσαντες, ὅπως δέξεται ὅτι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι.

CAPVT XI.

M. Ciceronis locus libro secundo De Legibus emendatus.

M. CICERO cùm de origine legum & legislatoribus primis accuratè quæreret, Q. Fratrem libro secundo ita loquentem fecit.

Quid? quòd istum Zaleucum negat vllum fuisse Timæus? M. At Theophrastus auctor haut deterior mea quidem sententia: meliorem multi nominant. Commemorant verò ciues ipsius, clientes nostri Locri.

Qui locus mihi cùm nec satis integer nec emendatus videatur, experiar, ecquid ei opera mea subueniri possit. Legendum igitur atque interpungendum locum hunc ita existimo, *Quid? q. i. Z. n. v. fuisse Timæus? M. At*

Theophrastus auctor haud deterior, mea quidem sententia melior, eum multis nominat. Commemorant v. c. i. c. n. Locri. Vt Cicero id dicat, neget sanè Timæus vir magnus Zalcucum vllum fuisse; at Theophrastus tamen omnium sententia auctor haud inferior, vt ego autem iudico, etiam superior, sępè & in multis locis huius Zaleuci commeminit. Atque ita sententia commoda sanè effici videtur. Ne quid tamen dissimulem, locus hic suspicionem mihi facit, non esse eum omnino plenum & integrum.

CAPVT XII.

C. Lucilij loci duo apud Nonium emendati, Tibullus item & Propertius correcti.

C. LVCILII elegantis & vrbani poëtæ scripta omnia vel hominum iniuria abstulit, vel, vt multa alia, vetustas nobis inuidit. Pauca quædam modò veterum Grammaticorum beneficio ad nos deuenerunt, eaque ipsa plerumq; vel fracta & mutila, vel ita corrupta, vt magni iudicij sit, in ijs carminis aut sententię rationem aliquam inuenire. Vt autem Nonius Marcellus in veteribus huius poëtæ testimonijs frequentissimè vsus est, ita etiam deprauationis huius quamplurima apud eum reperiuntur exempla. Ego duo quædam è multis iam seligam, rem gratam, opinor, facturus ijs qui vnà cum antiquitatis studio antiquorum etiam scriptorum memoriam studiosè & libenter retinent. In vulgatis igitur Nonij, atque ijs etiam quibus emendandis viri quidam eruditi præfuerunt, Lucilij versus hi sic leguntur,

Aut cùm iter est aliquò, & causam commentaui,
Vt apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

In quibus cùm manifesta deprauatio sit, videntur mihi hoc modo commodè posse restitui,

Vt cùm iter est aliquò, caussam & commenta viaï,
Aut apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

Loquitur autem Lucilius, vt apparet, de mulierculárum imposturis & calliditate, quæ si quò iturę sint, quod viros latere velint, caussas statim & excusationes in promptu comminiscuntur, ire se ad aurificem, ad matrem, aut ad amicam; reuerà autem ad amicum. Alter locus eiusdem poëtę apud eumdem Grammaticum exstat, qui ipse, quia de mulieribus quiddam agit, cum hoc mihi videtur coniungendus:

Quòd si nulla potest mulier tam corpore duro
Esse, tamen tenero moueat succussa lacerto,
Et manus vberior lactanti in sumine sidat.

Quo loco si legas, — *tenerom moueat succussa lacertom,*
Et manus interior lactanti in sumine sidat.

aperta quidem & bona sententia erit. Præscribere autem mulierculis videtur, vt siquæ imbecilliore corpore sunt ad concussationem illam & dolorem lactentium puerorum fortiter tolerandum, vt humeros ac lacertos modicè moueant ac succutiant, manuque sinistra, ita enim interiorem

riorem manum interpretor, vber paullisper tractent & comprimant. Nisi fortasse cui pro eo *Vberior*, non, *Interior*, sed *Vlterior* commodiùs legi posse videatur, quod ipsum non reiicio. Ratio autem erroris ex eo nata est, quòd vetustiores, quæ nos, Seruum, Virum, atque alia eius generis scribimus; illi Seruom, Virom scribebant. Quod & Grammatici antiqui, & monumenta etiam hodie testantur,

Sonom marcitom corde dilexit souo.

In vetusto Epigrammate exstat,

Opto te saluom.

In libello Velij Fidi. quæ res ignota etiam Tibullo nostro vitium attulit, apud quem versus hi constanter ab omnibus sic leguntur,

Ante meum veniat longos incomta capillos,
Et fleat ante meum mæsta Neæra rogum.
Sed veniat caræ matris comitata dolore,
Mæreat hæc genero, mæreat illa viro.

Quis autem in Latina lingua ita hospes est? aut quis aliquem Romani sermonis sensum habeat, qui nõ statim videat orationis illius barbariem & sordes? Mærere alicui, seu Mærere genero & viro, pro, lugere generum aut virum. Haut timidè quidem igitur hoc loco lego,

Mæreat hæc generom, mæreat illa virom.

Quod qui aptum & commodum esse non sentit, quartum is aut millesimum potiùs nihil sapere existimandus est. Eodem modo etiam apud amores & delicias meas Propertium, hos versus emendandos existimo:

Cur ventos non ipse rogis ingrate petisti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ?

Olere nardum aut vnguenta cùm meliùs & Latiniùs dicamus, quàm olere vnguento, ne hîc quidem verebor legere,

Cur nardom flammæ non oluere meæ?

Quomodo etiam libenter apud eumdem legerim,

Hoc mihi perpetuum ius est, quòd solus amator
Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Vbi vulgati, *Hoc mihi perpetuò ius est.* Perpetuum enim ius Propertius dixisse videtur, alludens ad prætorum perpetuum ius & edicta, quæ tolli aut conuelli per alium prętorẽ non licebat, itaque Propertius ait hoc sibi tamquam prætori perpetuum ius esse, quòd solus nec facilè amori se implicaret, & semel irretitus constanter in suscepto amore perseueraret.

CAPVT XIII.

Quid sit apud Ciceronem libro primo in Verrem, digitum tollere.

ISTE *verò non procrastinat, locare incipit, non proscripta atque edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Habonius illam decisionem tutoribus. accurrunt tamen ad tempus tutores, digitum tollit Iunius patruus; isti color immutatus est. vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, cœpit cogitare, Si res abiret ab eo mancipe*, &c.

FVI aliquando in ea ſententia, vt exiſtimarem, in his Ciceronis verbis, Digitum tollere, ſignum eſſe negantis, & non aſſentientis ei conditioni quæ proponeretur, vt contrà manus tollere Latinis, & χεῖρας ἀναθεῖναι Græcis aſſenſionis & admirationis ſignum eſſet. Itaq; locum hunc ita intellegebam, quaſi Iunius patruus digitum tollens oſtendere vellet, ſe non aſſentiri ei locationi Verris, eamque rem ſe impediturum. Nunc autem cùm locum attentiùs conſideraui, in alia omnia eo; & exiſtimo, Digitum tollere, hoc loco ſignum eſſe aſſentientis & acceptantis eam locationem quæ proponeretur. Quam rem vt clariùs explicem, pauca mihi quæ antiqui moris ſunt, altiùs repetere neceſſe eſt. Solent veteres tẽpla deûm, vias vrbis, vectigalia, certo pretio propoſito, cuilibet de populo, qui modò antè prædibus & prædijs cauiſſet, publicè elocare. idque, vt ex Ciceronis libris De Legibus iudicare eſt, per Cenſores fiebat, qui deinde præfinito tempore locationis exacto, diligenter perſpicere ſolent & rationem exigere, an vel templa ſarta tecta eſſent, vel viæ, ita vti conuenerat, munitæ; quam etiam curam, ijs impeditis, vel non electis, Conſules aut Prætores habuiſſe videntur. Qui igitur, vt ad rem veniam, auctorem ſe locationis eſſe profiteretur, & hanc vel illam ædem tuendam ſuſcipere vellet, digitum tollebat, eaque manus ſignificatione conducere ſe & redimere id opus oſtendebat. Ex quo etiam conductores eiuſmodi aliquando Redemtores à redimendo, aliquando Mancipes dicuntur, quia, vt Feſtus interpretatur, mauu ſignificabant ſe auctores emtionis. Quod autem ille obſcuriùs manu dicit eos ſignificaſſe, id ex hoc Ciceronis loco apertum eſt, eos digiti ſublatione oſtendiſſe. Itaque ſententia Ciceronis eſt, Cùm Verres locare incœpiſſet ædem Caſtoris, quã dicebat Iunium pupillum non ſartam tectam tradidiſſe, accurriſſe ſtatim Iunium patruum, digitum ſuſtuliſſe, & ſe auctorem eius locationis eſſe profeſſum; ſi qua tamen in re aliquid à pupilli patre prætermiſſum, aut non ex conuentione rectè traditum eſſet. Ea autem re perturbatum Verrem, qui, ſi res abijſſet ab eo mancipe quem ipſe apponi curaſſet, prędam quam ſpe iam & cogitatione deuorarat, amiſiſſet, nimis improbè & impudenter vetuiſſe ait, ne liceret pupillo, ſeu eius tutoribus opus redimere. Quod autem, vt id corollarij vice addam, hoc loco legitur, *non proſcripta atque edicta die*, D. Lambinus eo, *prodicta* fecit; mihi autem, *edita*, legendum videtur. Edere autem diem eſt publicè proſcribere & indicare diem, quomodo, vt opinor, I.C. noſtri aliquoties locuti ſunt.

CAPVT XIV.

M. Catonis libri cuiuſdam titulus reſtitutus.

M. CATONIS libri cuiuſdam De Falſis pugnis commemoratio fit apud vetuſtiores Grammaticos. Cuius inſcriptio tamen ſatiſne recta & integra ſit, ſoleo nonnumquam addubitare. Nam cùm eo libro, quod ex fragmentis perſpicuum eſt, non aliud quàm de magiſtratuum & prætorum iniquo imperio & dominatione in prouincijs, tyrannide in ſocios, denique de pœnis, multis, plagis falsò & præter æquum prouincialibus

cialibus irrogatis, apud populum conquestus sit: videtur mihi quidem inscriptio illa, De Falsis pugnis, non satis huic materiæ & argumento conuenire, potiusque ex ea leui mutatione, De Falsis pœnis faciendum. qui titulus cum argumento libri ita cõuenit, vt ego quidem existimem, germanam eam & veram esse huius Orationis inscriptionem. Affert autem Agellius ex hoc seu libro, seu, quod verius est, Oratione, illustrem quemdam locum, quem ego operępretium duxi totum asscribere: *Dixit à decemuiris parum sibi benè cibaria curata esse, iussit vestimenta detrahi atq; flagro cedi. Decemuiros Brutiani verberauere, videre multi mortales. quis hãc contumeliam? quis hoc imperium? quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc rex ausus est facere. Eáne fieri bonis, bono genere natis, boni consultis? Vbi societas? vbi fides maiorum? Insignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maximam contumeliam, inspectantibus popularibus suis, atque multis mortalibus te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumq; gemitum, quid lacrumarum, quantumq; fletum factum audiui? Serui iniurias nimis ægrè ferunt: quid illos bono genere natos opinamini animi habuisse, atque habituros dum viuent?* Hæc Cato vt in re graui, acri & contenta oratione narrauit, in qua vt summam illam & consummatam eloquentiam fortasse desideres, ita certè perfectæ illius & veræ eloquentiæ tamen lineamẽta quædam in ea inuenias. Quod autem Cato dixit, *Sed quantum luctum, quantumq; gemitum? quid lacrumarum, quantumq; fletum factum audiui?* Imitatus id Cicero in Verrem de Filodami supplicio videri potest, qui in ea re deploranda quattuor etiam illa Catonis verba vsurpauit, *Quid lacrumarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiæ fuisse? quem luctum & gemitum Lamsacenorum?*

CAPVT XV.

De Ciceronis locis duobus in Epistolis ad Atticum coniectura.

CICERO libro VII. ad Atticum,

> *Sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Cneio in Hispaniam eamus. Hæc opto in malis, quoniam illius alterum consulatum à rep. ne data quidem occasione repulimus.*

Loco huic si vitium inesse dicam, temerè fortassis faciam, præsertim cùm eruditissimi viri, qui in epistolas has scripserunt, de loci huius integritate ne dubitauerint quidem. Et sanè sententia, vt vulgò legitur, non incommodissima est; ego tamen pro illo, *Hæc opto in malis*, non paullò malim legi, *Hæc optima in malis.* quod quasi prouerbij quemdam locum habet, & quod ad sententiam ac sermonis elegantiam sanè commodius est. Ibo, inquit Cicero, cum Pompeio in Hispanias, nõ quia id aut tutissimum, aut honestissimum omnino sit, sed è duobus malis, in quorum alterum necesse habemus incurrere, eligamus sanè optima. Sed hæc correctio mea satis fortasse audax videri possit, illa tamen quam nunc proponam, etiam audacior. Cicero eodem libro.

Ita

Ita tempus ferebat. siquidem & iam vos duo taleis ad quintum miliarium. Hæc à Cicerone dicuntur excusante se apud Atticum de litteris quibusdam ad Cæsarem missis, quas inimici eius vt nimis humiliter & abiectè scriptas criminabantur. Quod quidem Cicero ita hîc excusat, vt neget potentię & dominationi Cęsaris per adulationem aliquid à se datum, sed necessitati temporum illorum se paruisse, quibus sapientissimus quisque semper inseruiendum & obtemperandum putasset. Quinetiam ipsum Atticum vnà cum Sex. Peduceo, pręter dignitatem, temporum videlicet caussa, Cæsari ad quintum miliarium obuiàm prodijsse. Hæc quidem Ciceronis sententia est: sed hoc loco, *Vos duo taleis*, quid illud, *taleis*, faciat, non facilè video, neque simile aliquod loquendi genus legere memini. Quid igitur si loco eius, *Taleis*, vnius litteræ mutatione *Kaleis*, reponamus? quod quidem mirè hîc conuenit, vt dicat, Atticum Cæsari ad quintum miliarium Kaleis vsque obuiam iuisse. Kales autem seu Cales municipium Italiæ est, cuius Cicero in his ipsis Epistolis aliquoties meminit. Hanc coniecturam meam cùm ad P. Wauerium præstanti eruditione & moribus virum, & mihi cùm multis officijs, tum sanguinis etiam & cognationis necessitudine coniunctissimum retulissem, intellexi ei vehementer probari. Cuius iudicio fretus, ausus sum eam his scriptis traditam, vestris eruditorumque sententijs subijcere.

CAPVT XVI.

Quam caussam damnationis Cicero in P. Rutilij iudicio dixerit, eamdem etiam Demosthenem in Euæonis condemnatione posuisse.

CICERO sæpiùs indignitatem & labem turpissimi illius iudicij conqueritur, quo vir optimus & innocentissimus P. Rutilius ciuitate & fortunis omnibus per scelus & iniuriam est expulsus. Eius autem damnationis caussam libris de Oratore hanc attulit, quòd homo sapiens & philosophus, vt olim ille Socrates, caussam suam apud iudices copiosiùs & ornatiùs defendi noluerit, sed innocentiam suam nuda modò & simplici oratione probari:

> *Nunc*, inquit, *talis vir amissus est, dum caussa ita dicitur, vt si in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur. Nemo ingemuit, nemo inclamauit patronorum, nihil cuiquam doluit, nemo est questus, nemo remp. implorauit, nemo supplicauit.*

Demosthenes etiam contra Midiam, Euæonem quemdam, virum suis probatum, in caussa quadam non difficillima iccirco damnatū ait, quòd in iudicio illo neque fleuisset, neque iudicem vllum deprecatus esset, neque aliud aliquid ad commouendam misericordiam humiliter fecisset. Verba Demosthenis sunt, Ἀκούω γὰρ αὐτὸν ἔγωγε μίᾳ μόνον ἁλῶναι ψήφῳ. καὶ ταῦτα οὔτε κλαύσαντα οὔτε δεηθέντα τῶν δικαστῶν οὐδενὸς, οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, οὐδ᾽ ὁτιοῦν πρὸς τοὺς δικαστὰς ποιήσαντα.

CAPVT XVII.

Ciceronem à Cornelio Tacito leuiter & ieiunè videri reprehensum.

IN iocis & facetijs Cicero semper deus est; neque vlla ferè tam seuera aut grauis caussa est, in qua non ille iocorum opportunitate iudices & populum ad risus ac hilaritatem traduxerit. Sed pręcipuè cùm in C. Verrem diceret, in hoc genere dominata est eius oratio. In qua caussa multa facetè & venustè cùm in Verrem ipsum, tum in patronum eius Hortensium Cicero dixit, atque inter alia in Verris etiam nomen ipsum facetè & acutè illusit, veluti libro primo Accusationis De prætura vrbana,

> *Quorum alij, vt audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinum: alij etiam frigidiores erant; sed quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cùm Sacerdotem exsecrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset.*

Cuius vtriusque ioci ratio hæc est: verrem, porcum exsectis genitalibus membris Latini dicimus. id autem, eius quem Cicero accusabat, nomen gentilitium erat. itaque cùm præturam Verris vrbanam & iurisdictionem eius variè reprehenderet, ait, tam notam & apertam fuisse istius in iure dicundo libidinem & nundinationem, vt ne populus quidem iocis & dictis in eum abstinuerit; sed alios dixisse, minimè esse mirandum Ius Verrinum esse tam nequam; alios Sacerdotem reprehendisse, qui Verrem tam nequam reliquisset. Prioris ioci ratio in ambiguitate verbi est. Ius enim Verrinum aut iurisdictionem Verris significare potest, aut ius verrinæ carnis, quod insipidum & insuaue est. Posterioris ioci hæc ratio est: C. Sacerdos ante Verrem prætor vrbanus fuerat; ei cùm Verres succederet, ridiculi quidam homines Sacerdoti irasci se dicebant, qui Verrem tam improbum reliquisset. Sacerdotum enim erat hostias immolare: verre autem porco solent veteres rem diuinam facere cùm alijs quibusdam dijs, tum etiam Marti. Vetus quidam poëta,

> *Mars voueo si vmquam redierit facturum bidente verre.*

Ergo isti non tam faceti quàm ridiculi homines Sacerdotem exsecrabantur, quòd hunc Verrem non immolasset, eumque tam improbum successorem reliquisset. Ioci hi, si veritas dicenda est, satis leues & frigidi sunt, fateor: sed tamen cur in his Cornelius Tacitus, Annalium scriptor eruditus & elegans, Ciceronem tam seuerè reprehenderit, caussam inuenire nondum potui. Is enim in eo libro, in quo sui temporis oratores cum veterum eloquentia nimis audacter contendere ausus est, cùm alia quædam in Cicerone obscurè reprehendit, tum de his iocis sententiam suam malignè sanè interponit,

> *Nolo*, inquit, *irrideri rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque verbo pro sententia positum, Esse videatur. Nam & hæc inuitus retuli, & plura omisi.*

Audio Censoris verba. Non placet tibi, Tacite, vituperari ius Verrinum. num igitur Cicero vituperat? populum, non Ciceronem accusa, qui

huius siue facetiæ, siue, vt tibi videtur, ineptiæ auctor fuit & inuentor. Itaque statim post recitatos iocos istos Cicero, sentiens non satis dignos eos esse acumine & elegantia ingenij sui, detestatur & deprecatur opinionem illam, nequis eorum, qui adessent, existimaret ea à se pro tempore conficta, sed populi & vulgi sermone iamdudum iactata: *Quæ ego*, inquit, *non commemorarem, neque enim perfacetè dicta, neque porrò hac seueritate digna sunt; nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, & communibus prouerbijs esse versatam*. Itaque vide quantum ego à te, Tacite, dissentiam. Tibi aut ineptum aut pręter dignitatem oratoris videtur, eiusmodi tam leues iocos commemorare: mihi in hac caussa nihil videtur à Cicerone accommodatius, aut pro re dici potuisse aptius. Nam cùm de iurisdictione ageret, hoc est, ea de re, quæ non argumentis, sed populi testimonio & vulgi sermone posset maximè comprobari: nihil potuit aptius aut verisimilius afferri, displicuisse populo Romano totam istius præturam, quàm quòd certi quidam homines de plebe, vulgò ne iocis quidem & dictis in eum abstinuissent, quibus improbitatem eius, & in iure dicundo leuitatem coarguerent. Quod autem Tacitus ait, *Nolo irrideri rotam fortunæ*. quod ipsum non obscurè in Ciceronem dicitur. rotam fortunæ vbi Cicero irriserit, non alium equidem locum inuenio, quàm illum in L. Pisonem: *Cùm collegæ tui domus cantu & cymbalis personaret, cúmque ipse nudus in conuiuio saltaret, in quo ne tum quidem, cùm illum suum saltatorium versaret orbem, rotam fortunæ pertimescebat*. Quem elegantissimum iocum si reprehendendum Tacitus reuerà putauit, valdè requiro iudicium eius: sin non putauit, sed cùm aliud non haberet quod reprehenderet, vt tamen institutæ caussæ suæ seruiret, hoc maluit quàm nihil reprehendere, desidero hominis eruditi in alienis scriptis candorem & simplicitatem. Quid enim in hoc loco est, quod aut vulgare videri possit, aut sordidum, aut ineptum? quid non acutè & venustè dictum? Apage igitur, Corneli, cum istis ineptijs, apage. Non est ea Ciceronis fama & gloria, quæ tam leuibus & ieiunis calumnijs frangi aut debilitari possit; & quod bona pace tua dixerim, ne tu quidem is, qui de Ciceronis admirabili & perfecta in omnem partem eloquentia, temerè iudicium & sententiam feras.

CAPVT XVIII.

Propertij Elegiam quamdam videri disiungendam, quæ coniunctim legatur.

PROPERTII Elegia IIX. è libro primo opinor est, quæ adhuc quidem sub vno titulo pro vna eademque constanter lecta est: sed quæ mihi tamen pro rei & argumenti diuersitate in duas easque disiunctas Elegias videatur distinguenda. Initium Elegiæ quam dico, hoc est,

Túne igitur demens? nec te mea cura moratur?
An tibi sum gelida vilior Illyria?

Quam ego continenter legi volo ad hunc locum,

Hîc

Hìc erit, hìc iurata manet, rumpantur iniqui,
Vicimus, aßiduas non tulit illa minas.

Ex hoc autem loco,& in his ipsis versibus initium nouæ Elegiæ & distinctæ à superiori illa faciendum existimo. Quod quidem & ordo & argumentum Propertij apertè indicant. Nam cum illa Elegia, *Túne igitur demens?* de discessu Cynthiæ dolenter lamentaretur, quæ cùm nescio quo prætore in Illyriam, relicto Propertio nauigare volebat: nunc hac Elegia, *Hìc erit, hìc iurata manet.* mutata iam mente Cynthiæ, vehementer gaudet & exsultat poëta, se tantùm precibus & lacrimis apud Cynthiam valuisse, vt cùm magna ei & multa à prætore illo promitterentur, destiterit tamen à nauigatione & Propertij amorem omnibus diuitijs eius & pollicitationibus præposuerit. Absurdum autem valdè & mea sententia ineptum fuerit, res tam diuersas vna & eadem Elegia velle includere, ijsdemque versibus & lamentari atque deplorare Cynthiæ discessum, & iterùm gloriari atque exsultare de mansione eius & profectione omissa. Libenter ibit in sententiam meam qui Elegiam totam & argumẽtum attentiùs considerauerit. Simili vel errore vel neglegentia peccatum etiam libro illo singulari, quem quartum vulgò faciunt, existimo, vbi sequentis Elegiæ primi versus ad præcedentem neglegenter & imperitè, meo iudicio, adiuncti leguntur. Nam versus illi,

Cùm fieret nostro toties iniuria lecto,
Mutato volui castra mouere toro.

qui ad finem octauæ Elegiæ leguntur, omnino addendi sunt ad initium sequentis Elegiæ hoc modo,

Elegia IX.

Cùm fieret nostro toties iniuria lecto,
Mutato volui castra mouere toro.
Phyllis Auentinæ, quædam est vicina Dianæ,
Sobria grata parum, cùm bibit omne, decet.

Atque ita deinceps. G. tamen Canterum prẹstanti ingenio & eruditione adolescentem video in ea esse sententia, vt vtramque hanc Elegiam, quẹ in vulgatis octaua & nona est, coniungi & in vnam redigi velit, quòd in vtraq; quiddam de Lanuuio commemoret quod equidem non possum improbare, sed in hoc tamen liberrimo scribendi genere ego cuiq. liberum esse puto, sententiam suam sine præiudicio verecundè proponere.

CAPVT XIX.

De Ciceronis loco libro quinto in Verrem coniectura.

CVM *hæc omnia quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero, tum istuc ipsum tenebo quod abs te mihi datur, eo contentum me esse dicam.*

D. Lambinus singularis ingenij & iudicij vir, & cuius acumẽ & εὐστοχίαν in coniecturis mirari sæpè soleo, cùm ad hunc locum venisset, apertè & ingenuè fassus est, aquam hìc sibi hærere, neque aliud de eo, quàm cor-

ruptum esse, posse dicere. Et est certè corruptus: quid enim illud sibi vult, *Tuis proximis plana fecero?* Mihi aliquando legendum videbatur, *Diebus proximis plana fecero.* quod à scripturæ sanè vestigijs aliquantulum recedit, sed ad sententiam optimè conuenit. Cùm enim Cicero sæpiùs iudicibus minatus esset, si fortè Verres donis datis muneribusque iudiciorum seueritatem perrupisset, se totam illam caussam ad populum Romanum & ad maiestatis iudicium reiecturum esse: nunc hîc in eamdem sententiam dicere videtur, se ista omnia quæ pollicetur, diebus proximis, videlicet si absoluto Verre caussa ista apud populum retractanda sit, plana ac manifesta esse facturum. Nunc tamen accuratiùs mihi hac de re cogitanti leui mutatione locus hic optimè corrigi videtur, si legamus, *eius proximis plana fecero.* quæ quidem coniectura mea ita parum à libris recedit, & ad sententiam ita apta est, vt propè absit quin asseuerem, hunc locum ita esse omnino restituendum. Ac siquis attentiùs consideret, videbit ex præcedentibus verbis, hanc lectionem planè effici: *Producam etiam*, inquit, *Consanos municipes illius ac necessarios, qui te nunc serò doceant, iudices non serò illum P. Gauium, ciuem Romanum fuisse & municipem Consanum.* Vt Cicero dicat, Cùm hæc omnia quæ polliceor, videlicet ciuem Romanum à te securi percussum esse, hunc Gauium municipem Consanum fuisse, cùm hæc omnia abundè per eius proximos & amicos docuero, qui & ipsi ciues Romani sunt, & de statu eius optimè scire possunt, tum &c. Eius igitur proximis plana facere, intellegit, per eius Gauij proximos & necessarios docere. Vt autem Latinè dicimus, Testibus aliquid planum facere, Tabulis planum facere, id est, per testes & tabulas ita quidem ad eamdem similitudinem, Eius proximis planum facere quin rectè dicamus, dubitari non debet.

CAPVT XX.

Ciceronis locus oratione pro C. Rabirio perduellionis reo, qui partim videatur ab Æschine, partim à Demosthene desumtus.

CICERO in graui illa & ampla caussa in qua vnà cum C. Rabirij capite & fortunis ipsa pænè Reip. salus in discrimen vocabatur, meritò statim initio orationis deos comprecatus est, vt eo die & hominis innocentis salus per eos defendi, & respublica constitui saluberrimo exemplo posset; post deorum autem inuocationem etiam ipsum populum, qui ferendi suffragij ius habebat, implorat & obsecrat, vt eorum item auxilio vitam fortunasque C. Rabirij, & simul Reip. dignitatem conseruare ab inimicis liceret.

Quæ cùm ita sint, inquit, *primùm, quod in tanta dimicatione capitis fortunarúmque fieri necesse est, ab Ioue optimo maximo, ceterisq; dijs, deabúsque immortalibus, quorum ope & auxilio multò magis hæc Resp. quàm ratione hominum & consilio gubernatur, pacem ac veniam peto, precorq; ab ijs vt hodiernũ diem & ad huius salutem conseruandam, & ad Remp. constituendam illuxisse patiantur: deinde vos, Quirites, quorũ potestas proximè*

ximè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obsecro, quoniam vno tempore vita C. Rabirij, hominis miserrimi atque innocentissimi, salus Reip. vestris manibus suffragijsq́; permittitur; adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in Reipub. salute sapientiam, quam soletis.
Æschines autem cùm mentitæ legationis nomine à Demosthene in iudicium adductus esset, ageretúrque caput eius, & fortunæ omnes, hac eadem comprecatione in defensione sua vsus est, à quo videri possit Cicero illa superiora sua mutuatus: Παρακαλῶ δὲ καὶ ἱκετεύω σῶσαί με πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς, δεύτερον δὲ ὑμᾶς τοὺς τῆς ψήφου κυρίους. Quod autem Cicero pro more suo copiosiùs omnia dicens & fusiùs dilatās, etiam illud interserit, *quorum ope & auxilio multò magis hæc Resp. quàm ratione hominũ & consilio gubernatur.* totidẽ id pęnè verbis ante eum de Atheniensiũ vrbe dixit Demosthenes, Οἵπερ ἀεὶ σώζουσι τὴν πόλιν πολλῷ τῶν προεστηκότων μᾶλλον.

CAPVT XXI.

De Varronis loco in Satyris coniectura.

VARRONIS Satyra est Quinquatria, qua in medicorum genus illusisse, & medicinam ipsam insectatus esse ex fragmentis videtur. Ex ea Nonius Marcellus hoc affert,

Tu Phedi, audes con à dicere, cùm in eborato lecto ac purpereci operis toro cubare videas ægrotum? & eius priùs album quàm tympen subducere malis?

Locus miserè deprauatus & pęnè depositus, & quem non ausim polliceri à me restitutum iri. An idoneam tamen aliquam sententiam ex his tam corruptis verbis possimus efficere, tentabo hoc loco. Nonius hunc locum affert in dictione, Turdi: quod verbum cùm hoc toto fragmento non inueniatur, facilè apparet, aut mutilum aut fractum esse locum hunc, aut certè vitiatum, & quæ mea sententia est, in eius dictionis locum aliud aliquod verbum per neglegentiam substitutum. Videamus igitur an eiectam & per iniuriam expulsam hanc vocem in suam & pristinam sedem possimus restituere. *Tympen,* hoc loco quid valeat, nescire me libenter fateor, & planè existimo deprauatum verbum hoc aliunde irrepsisse. quid si igitur in eius locum, *Turdum,* substituamus? qua voce Varronem hîc vsum esse, Nonij testimonio cognoscimus. Valdè id quidem hoc loco conueniat, id facilè iam parua mutatione veram fortassis lectionem & sententiam Varronis indagabimus. Legam enim sic,
Tu P. a. c. d. c. i. e. l. a. p. o. t. c. videas ægrotum? & eius priùs turdum quàm aluum subducere malis? Pauca quædam quæ transposita mihi videbantur, in ordinem redegi, & ex illo, *album, aluum*, feci. Nunc videamus sententiam. Iocatur Varro, opinor, in Phedium quemdam egenum & misellum medicum, qui ad diuitis sumptuosas & instructas ædes intromissus, cùm dominum ipsum eburneo lecto & purpureo toro iacentem videret, insolens tanti apparatus, vix hiscere & contra domini sententiam aliquid dicere audebat, & homo famelicus potiùs turdum quem appositum videbat, quàm aluum domini subducere mallet. Quomodo loci

do loci huius acuta & digna Varrone efficietur sententia. Cùm enim subducendi verbo ita vtantur Latini, vt dicant aluum subducere, pro aluum mitigare & soluere, itemq; subducere turdum, vel aliud quid, pro, furtim & clàm auferre, facetè nunc huius verbi ambiguitate ludens Varro ait, miserum istum medicum potiùs cupere & inhiantem optare domino turdum suum subducere, quàm id quod medici erat, aluum eius soluere. Hæc igitur an vera Varronis lectio aut sententia sit, non habeo affirmare: difficulter verisimilius aliquid afferri posse, id affirmo.

CAPVT XXII.

Propertium valdè propriè verbo Defendendi, & voce Fastus, & Ciceronem verbo Perseuerandi, vsos.

PROPRIE valdè & præter vulgatum vsum verbo Defendendi, Propertium eruditum poëtam vsum obseruaui, hoc versu,

Nunc tu siue leges vmbrosæ flumina siluæ,
Siue Aniena tuos tinxerit vnda pedes;
Nympharum cupidas semper defende rapinas,
Non minor Ausoniis est amor in Dryadis.

Quo loco, Defende, non aliud certè est, quàm Repelle, Arce, & Auerte. Quomodo etiam Cicero hoc ipso verbo oratione pro Roscio Amerino vsus videtur, *Ausum autem esse quemquam se in id conclaue committere, cùm ibidem essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facilè possent?* Quo loco, *Defendere*, prohibere esse videtur. Ita C. Cæsar Rerum gestarum Commentario primo, *Et quòd bellum non intulerit, sed defenderit*, id est, repulerit. Verbo etiam, *Fastus*, idem Propertius, non quomodo vulgò vtimur, pro arrogantia, superbia, aut despicientia vsus est; sed noua quadam & magis propria verbi eius significatione, pro contemtu & repulsa id vsurpauit. Et quidem quoties eo verbo vtitur, non aliter id vsurpat. Ostendam exemplis quod dico. Elegia XVI. libri tertij,

Testis Cretæi fastus quæ passa iuuenci,
Induit abiegnæ cornua falsa bouis.

Fastus passa, repulsam passa manifestè hoc loco valet. Et libro illo quem quartum vulgò nominant, Elegia V.

Non te Medeæ delectent probra sequacis,
Nempe tulit fastus ausa rogare prior.

Et libri II. Elegia XIV.

Nec mihi iam fastus opponere quærit iniquos,
Nec mihi ploranti lenta sedere potest.

Et libri I. Elegia XIII.

Nec tibi præteritos passa est succedere fastus,
Nec sinet abduci, te tuus ardor aget. Et alibi,
Exclusa inq; vicem fastus patiare superbos,
Et quæ fecisti facta queraris anus.

Eiusmodi in doctissimo isto poëta multa reperire licet, quæ sint ei quodam-

quodammodò propria, nec facilè cum alio communia. Vt autem istis Propertius propriè vsus est, ita etiam Cicero Perseuerandi verbum noua quadam minimeque vulgari ratione vsurpasse, videtur pro P. Quinctio: *Vt necessariò confiteare neque eorum tam temerarium quemquam fuisse, neque teipsum id quod turpissimè susceperis, perseuerare & transigere potuisse.* Perseuerare, perficere, & constanter ad finem deducere Cicero dixit, quomodo etiam eiusdem temporis scriptor L. Sisenna hoc ipsum verbum in historijs vsurpauit: *Idémque perseuerauerunt vti lex perueniret ad quæsitorem.* Hæc siquibus leuiora fortassis videbuntur, aut potiùs quia leuiora quibusdam videbuntur, ij sciant, me non eruditis ista scripsisse, sed in iuuentutis modò gratiam pauca hęc, quę rariora & minùs obuia videbantur, annotare voluisse.

CAPVT XXIII.

De Ciceronis loco Diuinatione in Verrem accuratiùs quæsitum.

PVTA'SNE *te posse quæ C. Verres in quæstura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliáque patrarit: ea quemadmodum locis diuisa sunt, sic criminibus & oratione distinguere.*

Vitium huic loco subesse non dico, dignam dubitationem subesse constanter dico. Nam primum siquis attentiùs considerauerit, quid est quod Cicero de Verris flagitijs ait, *quæ Romæ, quæ in Italia?* In Italia enim tota quod Verris crimen aut flagitiũ fuit? fuit? quod autem esse potuit? Nam præturæ iurisdictio, in qua multos læsit, Roma & vrbe terminabatur; quæstura autem & legatio iam non ad Italiam, sed ad exteras prouincias attinet, vt diuinare quidem non possim quando aut quo tempore Verres flagitium aliquod, aut vel leuissimam iniuriã in Italia commiserit. Quid autem quòd ne ipse quidem Cicero sequentibus libris, in quibus omnia eius facta & dicta minima studiosè reprehẽdit, vllius facti crimen in Italia coarguit? An igitur oratoriè Cicero & ad augendam inuidiã in hac locorum commemoratione Italiam posuisse existimandus est? an potiùs pro Italia, Sicilia in Ciceronis libris reponenda sit? in qua scelerum suorum vestigia plurima impressa Verres reliquit. Quod quidem ego iudico. neque adduci possum vt existimem, Siciliam à Cicerone in hac locorum diligenti enumeratione prætermissam, in qua & maxima Verris scelera exstabant, & cuius vnius prouinciæ caussa hic labor omnis Ciceroni & accusatio suscepta erat. Sed hoc genus præter auctoritatem librorum omnium corrigendi cùm plerumq; temerarium sit, hactenus mihi credi volo, quatenus id aut certa ratio, aut argumenta conuincunt.

CAPVT XXIIII.

Varronis locus in Satyris emendatus.

SATYRÆ suæ cuidam titulum Varro fecit, γνῶθι σεαυτόν. Ex qua Nonius hoc fragmentum affert,

Nihil

Nihil ſunt Muſæ politis quaſi ærificiè dixi.

Qui locus cùm manfeſtè corruptum ſe clamet, neque dum tamen medicinam vllam inuenire potuerit, experiar & ego, ecquid in eo emendando diligentia mea profici poſſit. Lego igitur,

Nihil ſunt Muſæ Polyclis veſtri, quas ærificè duxit.

Quod ego in bellos illos & elegantes homines dictum à Varrone accipio, qui ſtatuarum, imaginum, atque eiuſmodi deliciarum admiratione nimia tenebantur. vt Varro dicat, parui aut nihili potiùs faciendas eſſe Muſas illas Polyclis, quas ex ære artificioſè duxit. Vocem autem, *veſtri*, ex alijs libris addidi. Ac Polyclis quidem ſtatuarij Plinius meminit: de opere autem eius, aut de Muſarum ſtatuis, in quibus artem ſuam maximè expreſſam reliquiſſe, ex hoc Varronis loco videtur, nec Plinius, nec alius quiſquam, quod ſciam meminit. Vt autem Varro, *ærificè ducere*, hoc loco dixit, ita poëta neſcio qui apud Ciceronem, *Priami domum auro atque ebore inſtructam regificè*, eadem deriuationis forma dixit. Addam hîc etiam, vel explendi capitis cauſſa, alium quemdam Varronis locum è Satyra γεροντοδιδασκάλῳ, qui in vulgatis miſerè corruptus legitur,

Noctu cultro coquinari ſe traiecit, nondum enim mihi inuenti erant cultelli empeſtati è Bithynia.

Lego, *Noctu, cultro coquinario ſe traiecit, nondum enim inibi inuenti erant cultelli illi importati è Bithynia.* Cultellos autem quoſdam ſignificare videtur, qui ad finiẽdam vitam à neſcio quibus in Bithynia erant inuenti. qua de re cùm diu inquiſiuiſſem, nihildum reperire tamen certi potui.

CAPVT XXV.

In Propertio verſus duo, qui alieno loco inſerti erant, in propriam ſedem reſtituti.

DEPLORARE meritò mihi liceret in Propertio eruditiſſimo & vno omnium elegantiſſimo poëta, tot locorum vel obſcuritatem vel deprauationem verius, ſi id vnius Propertij eſſet proprium, ac non ei cum optimo & vetuſtiſſimo quoque ſcriptore cõmune. Sed quamquam illa proiecta imperitorum temeritas & audacia in omnes auctores veteres æquè debacchata eſt: tamen hoc verè mihi videor dicturus, nullum eſſe poëtam, loquor de Latinis, qui ad poſteritatem hoc noſtro deprauatior peruenerit aut corruptior. Ita multa eius loca manca & mutila, multa extranea & aliena, integri etiam nonnumquam verſus tranſpoſiti, & in alium locum imperitè inſerti leguntur, vix vt duas aut tres Elegias in toto iſto poëta ab omni parte præſtare tibi poſſim incorruptas & integras. Et quæ res mihi maximo dolori eſt, cùm in reliquis auctoribus priſtinæ dignitati reſtituendis tot acerrimorum hominum noſtra ætate laborauerint ingenia, Propertio tamen qui opem aliquam afferre conatus ſit, Muretum vnum excipio, adhuc vidi neminem. P. ſanè Victorius, magnus cumprimis vir, & de quo illud Ennij proferre meritò poſſim,

Multa tenens antiqua ſepulta:

cùm

cùm in Græcis & Latinis auctoribus partim castigandis, partim interpretandis studiosè versatus sit; attamen tot voluminibus Variarum lectionum suarum Propertium hunc nostrum semel modò, atque id quasi præteriens, nominauit. Quid existimem? contemtúmne à Victorio Propertium? difficile est credere. neglectum? ne id quidem, qui in longè inferioribus auctoribus operam suam & diligentiam testatam relinquere voluit. Sed, si veritas dicenda est, refugerunt à Propertio tamquam à scopulo aliquo & hic ipse quem dico Victorius, & hactenus eruditi alij. Atque etiam ille ipse Antonius Muretus, cùm opus aggressus esset dignum elegantissimo ingenio & doctrina sua, Catullum quidem & Tibullum mira accuratione castigatum & interpretatum dedit; Propertium autem rei fortasse difficultate deterritus, timidè & tamquam ab eo refugiens vix attigit. Sed finem facio querelarum, ne non tam Propertij calamitatem deplorare, quàm eruditorum virorum neglegentiam accusare videar, & veniam ad id vnde me affectus meus longiùs abstraxit. Propertij locum quemdam ex transpositione versuum aliquot, vt ego iudico, corruptum proponam, eique medicinam consilij & iudicij mei, siquam potero, afferam. Versus hi apud Propertium libro secundo, Elegia sexta sub finem leguntur,

Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, semper & vxor eris.

Longum sit & fortasse superuacuum locum hunc totum asscribere, sed quàm alieno loco nescio, cuius festinantis aut oscitantis librarij vitio versus hi inserti sint, facilè vnà mecum iudicabit qui Elegia illa prælecta, attentiùs paullò sequentia cum præcedentibus, & inferiora cum superioribus conferre voluerit, nihil videbit minus aptè aut conuenienter ad Elegiæ illius argumentum quàm hos versus accommodari posse. Existimo quidem igitur, versus illos duos, quos attuli, ab Elegia illa sexta planè separandos, & ad finem sequentis Elegiæ coniungendos esse hoc modo,

Tu mihi sola places, placeam tibi, Cynthia, solus,
Hic erit & patrio sanguine pluris amor.
Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, sem per & vxor eris.

Ergo præcedentis Elegiæ finis faciendus est in his versibus,

Nam nihil inuitæ tristis custodia prodest,
Quam peccare pudet Cynthia tuta sat est.

Et qui duo versus post hanc sententiam sequuntur, ij ad finem sequentis Elegiæ reiiciendi sunt. Qui quàm aptè eo loco conueniant, vel ex argumento Elegiæ eius facile est iudicium. Nam cùm legem quamdam de maritandis ordinibus, vt Suetonius auctor est, & vxoribus creandæ subolis caussa ducendis Augustus Cæsar ferre cœpisset, neque tamen præ tumultu recusantium perferre potuisset, de ea lege nunc tota hac Elegia Propertius agens, ait, Cynthiam & se valdè lætatos esse propter abrogatam eam legem, quòd ea, si perlata fuisset, impedimentum amoribus eorum allatura erat, cùm vterque ad coniugium etiam inuitus lege cogendus esset. Gratulans igitur sibi & Cynthiæ Propertius, negat, sibi iam

in amore periculum vllum esse, neque se legis vllius metu relicta Cynthia, aliam aliquam vxorem ducturum. In quam eamdem sententiam versus hi optimè intellegi possunt & debent, ijsque Elegiam istam septimam Propertius terminasse putandus est. Quomodo autem à sequentis Elegię fine ad pręcedentem alteram versus hi tralati sint, diuinandum est; ita quidem quomodo ego restitui, & eo ordine carmina hæc à Propertio fuisse conscripta, paratus sum Iouem lapidem iurare.

CAPVT XXVI.

Malè vulgò videri Cæsellium Vindicem appellari, quem Cæcilium dici oportuerit.

CÆCILIVS quidam Vindex maiorum nostrorum ætate celebri eruditione Grammaticus fuit, qui ad Commentarios antiquarum lectionum, & alia quædam præclara conscripsit. Sed is eam iniquitatem fortunæ expertus est, vt non tantùm scripta eius vetustate perierint, sed etiam nomen ipsum, quod ei qualemcumque famam superstes dare poterat, temporum iniuria interciderit. Quem enim nos Cæsellium Vindicem longè alium hominem ab isto dicimus, eum L. Cæcilium Vindicem dici oportuisse confirmo. Duo enim veterum ætate celebres Grammatici fuerunt, temporibus vel ijsdem, vel certè non longè distantibus, L. Cæcilius Vindex, & L. Cæsellius. Nunc hac in re quantopere peccatum sit, videte. Duorum nos Grammaticorum & scripta, & nomina sine vllo discrimine vulgò confudimus. Cæcilij Vindicis quoties apud Agellium, Priscianum, Charisium, veteresque Grammaticos mentio fieret; in eius nominis locum Cæsellius successit, eique Vindicis cognomen, quod Cæcilij erat, tribuimus. Ex qua temeritate factum est, vt Cæcilij Grammatici ne nomen quidem nobis cognitum sit, & eius scripta omnia siquando citantur, Cæsellio attribuantur. Imperitè quidem & pessimo exemplo. Eiusque Cæcilij nomen quoties Vindicis cognomen in veteribus Grammaticis inuenitur, audacter pro illo, Cæsellij, restituendum est. Quod iudicium meum temerarium fortè videri possit, nisi eum auctorem huius sententiæ haberem, quem nemo vt minùs idoneum hac in parte reijcere possit; & eius tam certam hac in re auctoritatem, vt contra eam afferre planè nihil possit. Intellego autem Cassiodorum scriptorem quidem, vt ita dicam, Ecclesiasticum, sed studiosum etiam litterarum nostrarum, qui Iustiniani principis temporibus vixit. Eius ego libellum quemdam perantiquum beneficio L. Carrionis amici mei, litterati hominis, De Orthographia manuscriptum nactus sum. In quo ille veterum omnium quicumque de Orthographia aliquid scripsissent, sententias compendiosè & breuiter recensuit: seruato tamen diligenter eo ordine, vt caput vnum cuique Grammatico seorsim daret, & quantum fieri posset, verba eius seruaret, veluti exempli caussa, *Cap. primum. Ex Agnæo Cornuto*

nuto ista collecta sunt. deinde. *Caput secundum. Ex Velio Longo ista collecta sunt.* ac sic in reliquis capitibus deinceps. Vt igitur nunc, quod ad rem facit, testificer, capite XII. tituli verba sunt. *Ex orthographo Cæsellio ista collecta sunt.* At tum capite sequenti manifestè Cæsellium à Cæcilio Vindice distinguens, *Ex L. Cæcilio Vindice ista collecta sunt.* Ruffinus etiam de Metris Comicis cùm Grammaticos aliquot enumeraret, ait, *Cæsius Bassus, Terentianus, Cæcilius Vindex.* qui locus integer est etiam in vulgatis. Reliqua omnia apud alios deprauata. Quare nihil caussæ est, quin & huic docto Grammatico vnà cum scriptis verum nomen restituamus, & illum alterum, qui in eius nomen temerè inuaserat, ab alienæ gloriæ hereditate reijciamus.

CAPVT XXVII.

Ciceronis locus oratione pro Milone desumtus à Demosthene.

M. CICERO cùm pro Milone omnibus ingenij & eloquentiæ viribus contra suum & communem bonorum omnium hostem Clodium diceret, id quod caput caussæ eius, & quasi arx erat, primùm diligenter ostendit, non vtrùm Clodius occisus sit, quod constabat, sed vtrùm iure occisus esset, quod in contentionem controuersiamque veniebat, quærendum iudicibus esse. In eamque rem, seu fabulam, seu historiam De Oreste affert, qui cùm matrem occidisse fateretur, deorum tamen duodecim sententia absolutus paricidij, iure occidisse eam vlciscendi patris caussa iudicatus est. Ciceronis verba ea de re sunt,

> *Itaque hoc, iudices, non sine caussa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum qui patris vlciscendi caussa matrem necauisset, variatis hominum sententijs, non solùm diuina, sed etiam sapientissimæ deæ sententia liberatum.*

Quod quidem ille exemplum an à se habuerit, non confirmo: Demosthenes quidem certè oratione contra Aristocratem, eodem Orestis exemplo ad camdem rem comprobandam vsus est: vt ego quidem existimem, Ciceronem hunc locum, vt alia plurima, ad Demosthenis imitationem scripsisse. Demosthenis verba sunt, Δοκοῦσι γάρ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ζητῆσαι τοῦτο πρῶτον ἁπάντων, οἱ περὶ τούτων ἐν ἀρχῇ τὰ δίκαια ὁρίσαντες. πότερ᾽ οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον εἶναι νομίζειν, ἤ τινά γ᾽ ἐστ᾽ ὅσιον νομιστέον. λογιζόμενοι δ᾽ ὅτι μητέρα Ὀρέστης ἀπεκτονὼς, ὁμολογῶν θεῶν δικαστῶν τυχὼν ἀποφυγγάνει, νομίσαι δίκαιόν τινα εἶναι φόνον. οὐ γὰρ ἂν τά γε μὴ δίκαια θεοὺς ψηφίσασθαι. ὡς δὲ τοῦτο ἐνόμισαν, γράφουσιν ἤδη καὶ διορίζουσι σαφῶς, ἐφ᾽ οἷς ἐξεῖναι ἀποκτιννύναι. Quòd autem eadem oratione posteriùs Cicero enumeratis multis Clodij flagitijs ad extremum addit, *Capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouincia, regna non poterant.* Id loquendi genus sumsisse ab

eodem Demosthene videtur, qui oratione contra Midiam post enumerationem aliquot criminum eius hoc ipsum quod Cicero addit : ἡ πόλις αὐτὸν ἐ χωρεῖ.

CAPVT XXVIII.

Afranij & Pacuuij loci, alter apud Agellium, alter apud Nonium, emendati.

QVOD sæpè dixi, parua & vix digna caussa est, quæ & auctoribus ipsis vitium afferat, & legentibus tenebras nonnumquam offundat. B. & V. consonantis magna veteribus & in scriptura, & in pronuntiatione ipsa videtur fuisse similitudo & affinitas. Vt ea quidem de caussa infinitis & manifestis erroribus scripta veterum habeamus referta. Sed alios locos, in quibus hæc deprauationis caussa erat, alij indicarunt ; ego duo quædam exempla nunc afferam , quorum vitium homines eruditos etiam video fugisse. Afranij poëtæ comici locus apud Agellium est,

Hem iste parentum est vitabilis liberis,
Vbi malunt metui, quàm vereri se à suis.

Ita enim versus hi sine vlla carminis aut sententiæ ratione deprauatissimè vulgò leguntur. In quibus restituendis nescio quomodo etiam M. Antonius Muretus, qua eruditione & iudicio vir? caligauit. Is enim in Varijs lectionibus suis legendum putauit,

Horumce parentum est vita, bilis liberis.

Vita bilis, id est, amara & odiosa interpretatur. quod ego non opinor eum certè scripturum fuisse , si ingenij sui aciem in considerando loco diligentiùs intendisset. Quis enim Latinorum ita loquitur, vt dicat, Eius vita mihi bilis est? At vnius litteræ mutatione locus totus restituitur , si legamus, *Vita vilis.*

Horumce parentum est vita vilis liberis
Qui malunt metui, &c.

Quomodo etiam Cicero locutus est oratione in Catilinam, *Quorum est tibi videlicet auctoritas cara, vita vilissima.* Error ortus ex cognatione V. & B. Eadem occasione peccatum est in illo Pacuuij versu apud Nonium,

Non potest hic, Menalippe, sine tua opera exantlari clauos.

Cùm perspicuè legendum sit, *Labos.* Quamquam Adamantius Martyr in libello De affinitate V. & B. quem manuscriptum vidi, affirmare omnino videtur, *Lauor*, vt *fauor*, *feruor*, non, *Labor*, scribendum esse, quod fortasse verum est.

IVSTI

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis locus pro L. Flacco partim emendatus, partim interpretatus.

M. CICERO cùm pro L. Flacco repetundarum reo diceret, cuius caussa grauissimorum & honestissimorum hominum testimonijs premebatur, acutè vidit, si reum seruatum vellet, omni ratione atque artificio testium fidem, in quibus robur & firmamentum accusationis erat, apud iudices sibi esse eleuandam. Itaque tota oratione Græcorum leuitatem, Iudæorum superstitionem, & Asiaticos testes multis facetijs & sale perstrinxit, & testimonia eorum non tam argumentando euertit, quàm iocorum multitudine quodammodò obruit. Cùm autem ad Decianum quemdam ciuem Romanum venisset, quo auctore accusatus præcipuè Flaccus erat, cùm multa venustè & facetè in eum dixit, tum de iniurijs eius & iniquitate in prouinciales grauiter apud iudices questus est. Atque in alijs quæ illi obijcit, ait eum in prouincia multis blãditijs locupletem quamdam mulierculam circumuenisse, in illius bona inuasisse, eiusque prædia tamquam propria, cùm lustrum à Censoribus conderetur, in censum retulisse. Sed quibus verbis ea res à Cicerone narrata est, ea ita deprauata circumferuntur, vt difficile sit hanc sententiam quam dixi, ex ijs elicere:

> *Ad hæc prædia etiam in censu dedicauisti, mitto quòd aliena, mitto quòd possessa per vim, mitto quòd conuicta ab Apolloniensibus, &c.*

In censu dedicare, hoc loco nec satis Latinè, nec satis commodè dici D. Lambinus acerrimi vir iudicij facilè animaduertit. Qui tamen cùm hunc locum emẽdare conatus esset, nescio quomodo à Ciceronis aperta sententia aberrans, vitium mea sententia non sustulit, sed quod temerarij nonnumquam medici, malè affectum locum magis etiam deprauauit & corrupit. Legi enim voluit, itaque edidit, *Ad hæc prædia etiam incensa dedicauisti. Incensa* autem interpretatur non censa. Qua quidem, si ita dicenda est, correctione, nihil potuit à Ciceronis sententia afferri

 alienius.

alienius. Quod si ille non vidit, attentionem hominis doctissimi & ingenium desidero: siue vidit, & tamen cùm melius non inueniret, hoc maluit, quàm nihil dicere, temeritatem accuso. Nam vt omittam, *Prædia dedicare*, pro incensum referre, nullo exemplo apud veteres vsurpatum inueniri; tum qui attentiùs paullò superiora & sequentia considerет, non hoc Cicero dicit, Decianum prædia non censa, perinde ac si censa essent, rettulisse in censum: sed eum aperta malitia & circumscriptione, cùm in eius mulierculæ prædiorum possessionem familiam suam intrusisset, illa ipsa prædia tamquam sua & propria, posteà esse censum. Ex hac sententia igitur puto locum hunc ita legendum, *Ad hæc prædia etiam in censum dedicauisti*. In censum autem dedicare, veteres in censum referre dixerunt, cuius locutionis insolentia loco huic Ciceronis fraudi hactenus fuit. P. Africanus oratione contra Tiberium Agellium,

> *Omnia mala, probra, flagitia quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia. Vtrùm defendis, malitiam? an nequitiam? an vtrumque simul? Si nequitiam defendere vis, licet. Sed tu in vno scorto maiorem pecuniam absumsisti, quàm quanti instrumentum omne fundi Sabini in censum dedicauisti.*

Ita hoc loco omnino legendum est. Vulgati vna voce, *Incensum*. Eodem igitur modo Cicero In censum dedicare, pro, in censum referre dixit, quomodo auctor non melior, sed certè antiquior Africanus ante eum vsurpauerat. Quòd autem eadem ratione paullò posteriùs sequitur,

> *Census es prætereà numeratæ pecuniæ centum triginta millia. Eam opinor numeratam tibi non esse abs te.*

Vox, *Tibi*, superare hoc loco videtur, & certè ioci huius facetam sententiam obscuriorem reddit. Iocatur enim Cicero & illudit in Decianum hominem arrogantem & gloriosum, qui vt diuitiarum opinionem faceret, in censum retulerat facultates suas pluris, quàm quanti reuerà erant. Atque inter alia cùm numeratæ pecuniæ census esset centum triginta millia; Census es tu quidem, Deciane, numeratæ pecuniæ tot millia, sed certè existimo, pecuniam eam non rectè numeratam abs te, cùm tantum in nummis tuis non habeas. His & similibus facetijs referta est oratio ista, & satis constat, non alia re quàm iocorum oportunitate in manifestissimis criminibus L. Flaccum seueritati iudicum à Cicerone esse ereptum.

CAPVT II.

Propertij libro tertio de coniectura locus purgatus.

OPTANDA nobis esset eorum felicitas, quibus in summa ingenij ac iudicij præstantia accessit etiam illa commoditas, vt cuiusq; generis veterum librorum copiam nacti, faciliùs & certiùs quacumq; de re dubitatio incidisset, iudicare & constituere possint. Nos quidem quantumcumq; in his litteris pręstitimus, quod sentio quàm sit exiguum, id omne

non

non librorum antiquitati, quos paucos habuimus, sed ingenij nostri mediocritati possumus referre acceptum. Ex quo genere esset iam illud quod nunc ex Propertio afferam. cuius est iste libro tertio versus,

Nam quantum ferro, tantum pietate potentes
Stamus, victrices temperat ira manus.

Quem versum ille de Romanis protulit, quos cùm tota Elegia maximis & verissimis laudibus ornasset, etiam hanc gloriam eis tribuit, vt dicat, eos non magis bellis & armorum fama inclytos, quàm clementię & pietatis laude esse illustres, neque magis nouisse vincere, quàm victis hostibus temperare & parcere. Sed hoc sanè & verè & dilucidè ab eo dicitur, illud obscurius quod subiungit, *Victrices temperat ira manus*. Quomodo enim ira victoriam moderari aut victrices manus temperare dicitur, quæ irritare potiùs & incitare victoris animum solet? An'ne igitur legendum fortasse est,

Victrices temperat illa manus.

Vt id ad pietatem & clementiam referatur, à qua dicat victoriam moderatè temperari, & vincentis animum à crudelitate reuocari? Quod quidem ego existimo, nec tamen planè asseuero. Sequor enim veterem Academiam, vt ne rei quidem verisimili ita omnino assentiam, vt non liberum mihi iudicium in posterum reseruem. & quod Varro noster ait, Cras credo, hodie nihil.

CAPVT III.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

SATYRAM Varro scripsit περὶ ἐξαγωγῆς, in qua videtur contra eos præcipuè disputasse, qui ægritudine aliqua aut cura grauiore oppressi vim sibi ipsis & manus fortiter, vt putant, afferunt. Ex ea Nonius Marcellus deprauatum hunc locum affert,

Non vituperamus cùm sciamus dictum, præcidi oportere, si ob eam rem gangræna non sit ad bacchium ventura.

Quem locum existimo commodè sic restitui posse, *Non vituperamus; cùm sciamus digitum præcidi oportere, si o. e. r. g. n. s. a. brachium ventura.* Ex Dictum, Digitum, ex Bacchio, Brachium, postulante ita sententia, feci. qua in re quàm sæpè peccatum sit, vt C. pro G. & contrà librarij scripserint, nouerunt ij qui veteres libros vel aspexerunt. Gangræna verò malum quoddam est in manuum articulis originem habens, atque inde nisi magna diligentia præcautum, ad reliquum corpus demanans. Varro De Vita populi Romani libro tertio, *Quo facilius animaduertatur per omneis articulos populi hanc mali gangrænam sanguinolentam permeasse*. Ex hac ipsa occasione corruptus est alter eiusdem Varronis locus lib. secundo De Vita populi Romani.

Vt noster exercitus ita sit fugatus, vt Galli Romæ Capitolij sint potiti, neque inde ante sex menses gesserint.

Haut dubiè reponendum hoc loco *Cesserint*, pro illo, *Gesserint*, quod equidem

equidem miror non animaduersum à nostratibus quibusdam doctis viris, qui Nonium non ita nuper correctum & ad veteres libros castigatum ediderunt.

CAPVT IV.

M. Ciceronis locus actione prima in Verrem depromptus è Demosthene.

QVOD Zeuxim illum præstantem artificem in effingenda Helenæ eximia pulchritudine fecisse memoriæ traditum est, vt virgines omneis, quarum excellens formæ dignitas esset, vnum in locum conduceret, in easque intuens, vti quidque pulchrum esset, ad eius partis similitudinem artem & manum dirigeret: ita videlicet Ciceronem nostrum videmus, cùm mente concepisset speciem quamdam perfectæ eloquentiæ, quasi conuocata ex tota Græcia præstantium rhetorum turba, sumsisse & delibasse ex singulis quod in vnoquoque esset maximè excellens & eximium, ex ijsque coniunctis effecisse tantam illam vim & diuinitatem eloquentiæ, quantam humana mens capere maximam potuit, & quam nos posteri, non dicam commodè imitari, sed vix pro rei præstantia admirari satis possumus. Sed vt inter eosipsos Græcos Demosthenes vnus excelluit in omni genere dicendi, ita in imitatione præter ceteros hunc præcipuum Cicero sibi proposuit, & in eius scriptis cùm esset assidua lectione defixus, multa sententiarum & verborum lumina, quibus Græci illius oratio splendet, commutatis paullulùm nominibus in sua scripta & Latinam orationem traduxit. Quæ quidem loca annotare vt magni ingenij non sit, magnæ certè diligentiæ est & iudicij. & vt de meo sensu profitear, vix aliud quidquam est quod me æquè ac locorum istorum similium contentio & comparatio delectet. Quare & anteà his scriptis meis ex hoc genere multa inspersi, & hunc item locum quemdam afferam, quem hic noster verecundè & artificiosè à Græco illo videatur expressisse. Cicero nobili illa accusatione in Verrem, statim initio actionis primæ, iudices diligenter commonefacit, non humano consilio, sed diuinitus quodammodò illis in hoc iudicio oblatam esse occasionem, vnà & Verris hominis nocentis puniendi, & simul iudiciorum & Senatus infamiam sedandi, quam, valdè prouidendum illis esse, ne amitterent. Demosthenes etiam de ementita legatione, omnia quæ in eo iudicio contigerant, altiori quodam consilio & diuina quadam beniuolentia contigisse confirmat. quòd cùm Æschines superiora omnia iudicia elusisset, iam in id tempus se coniecisset, in quo si non ob aliud, saltem ob imminentia pericula damnari eum necesse esset. Verba vtriusque, quò clarior res sit, apponam. Cicero:

> *Quod erat optandum maximè, iudices, & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis infamiámque iudiciorum sedandam maximè pertinebat; id non humano consilio, sed propè diuinitus datum atque oblatum vobis summo reipub. tempore videtur.*

Et

Et paullò posterius:

Nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq́ue vestrorum, cùm sint parati qui concionibus & legibus, hanc inuidiam Senatus inflammare conentur, reus in iudicium adductus est C. Verres, &c.

Demosthenes porrò de Æschine planè similia. Τρόπον δέ τινα ἡγοῦμαι, καὶ βούλομαι, καὶ τὰ νῦν συμβεβηκότα πάντα ἐπὶ ταῖς εὐθύναις ταυταισὶ δαιμονίας τινὸς εὐνοίας ἔνδειγμα τῇ πόλει γεγενῆσθαι. Et statim posterius, Ἀλλὰ καὶ διακρουόμενος πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον εἰσελθεῖν εἰς τοιοῦτον ὑπῆκται καιρὸν, ἐν ᾧ τῶν ἐπιόντων ἕνεκα εἰ μηδενὸς ἄλλου, οὐχ οἷόν τε, οὐδ' ἀσφαλὲς ὑμῖν δεδωροδοκηκότα τοῦτον ἀθῷον ἐᾶσαι. ἀεὶ μὲν γὰρ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι προσήκει μισεῖν, καὶ κολάζειν τοὺς προδότας καὶ δωροδόκους, μάλιστα δὲ νῦν, &c.

CAPVT V.

Catulli Epigramma in Vettium, & Cominium, in quos scripta videantur.

C. CÆSAR in consulatu suo quem cum M Bibulo gessit cùm multa populariter & præter Senatus auctoritatem administraret, omnibusque actionibus suis Optimatum dignitati aduersaretur, commentus est callidum quoddam & acutum consilium, quo Senatum & Optimates in populi inuidiam atque offensionem trahere posset. Cn. Pompeius eo tempore propter amplitudinem rerum gestarum, domi militiæque solus plurimum poterat. Eum igitur vt Senatui infensum redderet, subornauit Vettium quemdam, qui de industria cum telo deprehendi se sineret: atque is cùm, vt constitutum erat, à Consule Cæsare in rostra ad populum productus esset, indicium postularet; & fateretur, se vnà cum seruis, Pompeij occidendi caussa, cum telo fuisse, eiusque facinoris conscios & impulsores amplissimos totius Senatus, & totam ferè iuuentutem nominaret. Qui tam atrocis sceleris suspicione cùm Pompeium ipsum, tum etiam plebis animos à Senatus & bonorum caussa abalienaret. Narrata hæc res copiosè est à Cicerone Epistolis ad Atticum, & à Suetonio in Cæsare. Nunc cuius caussa hunc sermonem institui. Hac de re & de hoc ipso Vettij facto intelligendum existimo Epigramma illud Catulli,

In te si in quemquam, dici pote putide Vetti,
Id quod verbosis dicitur & fatuis.
Ista cum lingua, si vsus veniat tibi, possis
Culos & trepidas lingere cercolipas.
Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti,
Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hunc enim Vettium vt fatuum & putidum insectatur, qui rem tam nefariam suscepisset, & tot homines nobilissimos & optimos impura lingua sua nominare ausus esset. Neque aliter versus iste nisi de historia hac intellegi commodè potest,

Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti.

Si, inquit, Vetti, non satis est tibi aliquos conscios falsò nominare, sed omnino omneis bonos vnà nobiscum perdere vis:

Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hic iocus Epigrammatis & venustas est. Si nos omneis vis perdere, inquit, nullo negotio & facilè potes id efficere. Dicas modò, id est, eloquere & audiamus semel sermonem tuum, assequêris & efficies quod voles: tanta est enim inquinati & fœdissimi oris tui turpitudo, vt simul atque loqui cœperis, nos omneis audientes contagione perdas & inficias. Videtur hîc autem nefariç cuiusdam turpitudinis Vettium accusare, vt qui ne capiti quidem suo parcere didicisset. Aliud porrò illud Epigramma quod in Cominium scripsit,

Si, Comini, arbitrio populi tua cana senectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidem dubito, quin primùm inimica bonorum
Lingua exsecta auido sit data vulturio.
Effossos oculos voret atro gutture coruus.
Intestina canes, cetera membra lupi.

Scriptum mihi à Catullo videtur in Cominium, rabulam quemdam de foro, & odiosum accusatorem, cuius & Cicero & Asconius Oratione pro Cornelio meminerunt, & pro Cluentio Auito. A quo cùm esset vel ipse Catullus vel amicorum eius aliquis iniuria affectus, seu forsitan etiam accusatus, hoc Epigrammate acerbam eius & inimicam bonis omnibus linguam & loquacitatem insectatus est. Vt autem hæc apertè & non dissimulato nomine scripta sunt in eos quos lædere destinarat, ita contrà illud Epigramma quod in Alphenum inscribitur, ficto & suppositicio nomine manifestè in Pompeium mihi dirigi videtur, cuius nimiam potentiam tamen cùm reformidaret, non ausus est apertè & palam in eum inuehi:

Alphene immemor, atque vnanimis falsе sodalibus,
Iam te nil miseret dure tui dulcis amiculi,
Iam me prodere, iam non dubitas fallere perfide,
Nec facta impia fallacum hominum cælicolis placent.
Quæ tu neglegis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu quid faciant, dic, homines, cuíve habeant fidem?
Certè tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mî forent:
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaq́;
Ventos irrita ferre ad nebulas aërias sinis.

Quæ mihi omnia sub Ciceronis persona in Pompeium scripta videntur. Atque ea de Ciceronis exsilio intellego. Cuius caussam præcipuam in Pompeio & Cæsare fuisse Cicero sæpiùs testatur. Cæsar quidem apertè cum illa furia P. Clodio faciens, Ciceronem oppugnabat: Pompeius, simulatione, falsis promissis, ad extremum etiam aperta proditione eum euertit. Nam vt Cicero sæpè testatur, & quod hîc Catullus dicit, semper Pompeius Ciceroni omnia tuta esse pollicebatur; verbū de eo Publium

non

non esse factum recipiebat; tandemque in ipso discrimine supplicem & fidem eius implorantem eum deseruit, vel verius prodidit. Hoc igitur nunc à Catullo Pompeio obijci crediderim, qui alioqui Cæsari & toti illi caussæ fuit inimicissimus, & multis alijs locis Ciceronis inimicos, Pisonem, Vatinium, Sex. Clodium, Cæsarem palàm est insectatus.

CAPVT VI.

De Ciceronis loco pro Roscio Amerino diligentiùs disceptatum.

CICERO pro Sex. Roscio,

Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac iam defunctos esse periculis arbitrarentur, hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus.

Videte quàm multa in veterum scriptis dijudicandis nos fallant. Locus hic cui prima fronte non videatur sincerus & integer? aut cuius tam subtile iudicium & acumen est, qui deprauationem aliquam in eo latére posse iudicet? Sententia optima, optimis verbis elata, omnia aptè & ordine sequentia. Non esse tamen locum hunc satis integrum Charisius Sosipater perantiquus Grammaticus suspicionem mihi fecit, aut verius fidem. Videlicet vt in membris nostris sæpè aliquid ruptum aut conuulsum est, quod tamen ita artificiosè cælemus, vt nisi à conscijs difficile sit vitium animaduerti: ita in veterum nonnumquam scriptis occulta quædam vitia & deprauationes insunt, quæ sine Grammaticorum aut librorum veterum indicio, nostra sponte difficulter possimus deprehendere. Charisius igitur locum hunc hac ipsa oratione nominata sic affert, *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà proscripti erant, sederent, nomen refertur in tabulas Sex. Roscij.* Quid potest à vulgata lectione magis diuersum esse aut discrepans? Et sanè difficile hîc iudicium est. A librorum omnium veterum auctoritate, qui à vulgatis faciunt, non libenter recedo; & Charisio tamen veteri Grammatico, cuius ætatem nullus, opinor, liber manuscriptus quamuis antiquus, æquare possit, fidem omnino derogare, impudentiæ sit. Neglegentes sæpè in auctorum verbis citandis veteres Grammatici; fateor. sed tantam neglegentiam in Charisio fuisse, qui ex tota hac circumductione & periodo vix tria germana Ciceronis verba poneret, adduci non possum vt existimem. Locum igitur totum membratim proponam, & dicam quid sit in singulis iudicij mei. *Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret*, vulgati referunt: Charisius autē, *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret.* vtrumq; retineri commodè potest; istud postremum tamen Charisij auctoritas à me impetrat vt approbem. Sicuti contrà illud eiusdem Charisij præ vulgata lectione vehementer reijcio quod sequitur, *Cùm etiam ij qui anteà proscripti erant, sederent.* Ex qua lectione etsi sententia non incommoda, falsa tamē efficitur. Falsum enim est & præter historię fidem, eos qui proscripti erāt, viuente adhuc L. Sulla, sedisse, id est, dignitatem recuperasse & Senatores iterùm factos,

horum enim erat ſedere; neque vmquam profectò ne recuperata quidem rep. proſcripti, aut etiam proſcriptorum liberi ad honores & dignitatem admiſſi ſunt. Quare illud, *Sederent*, quod Chariſius habet, mea ſententia reijciendum eſt, & hac in parte vulgata lectio retinenda. Niſi fortè quiſpiam loco eius, *Sederent, Redirent*, apud Chariſium reponendum exiſtimet, quod eſt omnino melius, nec tamen mihi planè ſatisfacit nam ne id quidem ſatis verè à Cicerone dicetur, eos qui ſemel proſcripti erant, auſos eſſe viuo adhuc & dominante L. Sulla redire. Illud autem obſeruatione valdè dignum eſt, ex hac Chariſij citatione Ciceronis locum integro membro effici auctiorem, *Nomen refertur in tabulas Sex. Roſcij*. quæ verba ab omnibus vulgatis libris & abſunt, & deſunt, eaque legenda & interſerenda ſunt ante illa, *Hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps ſit Chryſogonus*. Atque ita apta & conſequens ſententia efficietur. Antè enim in tabulas publicas nomen proſcriptorum referri debebat, quàm bona eius haſtæ ſubijci poſſent aut diuendi. Sic igitur totum locum legendum iudico: *Cùm iam nulla proſcriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac defunctos ſeſe periculis arbitrarentur, nomen refertur in tabulas Sex. Roſcij, hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps ſit Chryſogonus*. Hæc huius loci, meo iudicio, vera lectio & reſtitutio eſt; etſi fateor, me aliquando propter hanc tantam diuerſitatem verborum, quæ in Chariſio & vulgatis eſt, exiſtimaſſe, ea quæ Chariſius affert, non ad hunc locũ pertinere, ſed eſſe ex hac ipſa oratione fragmentum aliquod, quod in vulgatis libris temporum iniuria perijſſet: fieri enim poteſt, vt eamdem rem Cicero, poſtulante ita cauſſa, paullulùm commutatis verbis, iterùm alibi commemorauerit, & iudicum memoriæ ſubuenerit. Hoc etſi video non omnino reijci poſſe, tamen in priorem illam ſententiam meam magis propendeo. Quòd ſiquis eſt, qui vulgatam illam lectionem pertinaciter defendat & probet, cum eo equidem de reliquis non magnopere pugnabo: illud modò teneatur, verba ea quæ ego ex Chariſio ad Ciceronis locum addidi, omnino in vulgatis eſſe reponenda, eaque ratione Ciceronis orationem illam augendam & ſupplendam.

CAPVT VII.

In Propertio dignum quiddam obſeruatione annotatum.

VARIA eſt in Propertio & recondita eruditio, & præter ſententiarum elegantiam & acumen, multa in verbis quoque ipſis, quæ notatione & laude dignentur. Illud quidem in eo valdè nouum, & haut ſcio an facilè apud alium ſcriptorem inuentum, vt verbis Simplicibus, vtamur enim Grammaticorum vocibus vt res poſſit intellegi, propria quadam & ſingulari ratione vtatur pro Compoſitis, eamque ſignificationem, quàm verba iuncta habere debebant, neſcio qua opinione elegantiæ, verbis ſimplicibus non raro tribuat. Exemplis fiet res manifeſtior. Sectari, pro Inſectari, Teſtari, pro Deteſtari, præter ceterorum

rorum ſcriptorum morem, apud hunc poëtam inuenies, aliaque quæ nunc afferam. Quod qui vel ignoret, vel non obſeruet, in multis ſanè eum Propertij locis natare, & dubium hærere neceſſe ſit. Elegia VIII. libri ſecundi,

Exagitet noſtros manes, ſectetur & vmbras,
Inſultétque rogis, calcet & oſſa mea.

Sectetur, pro Inſectetur manifeſtè hoc loco vſurpatum eſſe, qui non omnino ſit ingenio & iudicio rudis, vel ex ſequentibus facilè intellegat. Elegia item XVI. eiuſdem libri,

Non quia ſeptenas noctes ſeiuncta cubaris,
Candida tam fœdo brachia fuſa viro,
Nec quia peccaris, teſtor te, ſed quia vulgò
Formoſis leuitas ſemper amica fuit.

Hic ego, *teſtor te,* deteſtor & accuſo te, interpretor. Quia autem locus hic obſcurior eſt, eumque ab ijs qui in hunc poëtam ſcripſerunt, tentatum verius quàm explicatum video; non grauabor veſtra & Propertij mei cauſſa totam eius ſententiam breuiter aſſcribere. Propertius tota hac Elegia dolenter & acerbè apud Cynthiam conqueritur, Prætorem quemdam fœdum hominem & barbarum, ſed qui plenus & benè nummatus ex prouincia deceſſerat, à Cynthia in amore ſibi eſſe prææpoſitum. Et poſt multas querelas addit: Etſi iuſta & æqua cauſſa iracundiæ meæ eſſe poſſit, ô Cynthia, non tamen hoc tantopere doleo, quòd ſeptem continuas noctes in impuri iſtius complexibus iacueris, cùm intereà ſimulares te ſeiunctam cubare, & Iſidi operari; neque id ſuccenſeo, quòd alium aliquem ad amorem tuum admittas: poſſum enim rara & verecunda dominæ meæ furta modicè ferre: ſed hoc vnum maximè me excruciat, & ideò iraſcor tibi ac te deteſtor, quòd verear ne hic nouus amator totum ſe ita tibi inſinuet, vt ego poſthac omnino excludar, nec primum locum, vt ſoleo, in amore tuo teneam. Solet enim vulgò & plerumque, inquit, formoſis comitari leuitas, & puellis propria eſſe in amore inconſtantia. Perit etiam, pro Deperit, & amat, eadem Elegia dixiſſe videtur,

Ergo muneribus quiuis mercatur amorem?
Iuppiter! indigna merce puella perit.

Hac ſententia: Bone Iupiter! eſt'ne dignum, puellas donis & muneribus amorem ſuum vendere, ac indigna merce & pretio quemuis amare ac deperire? Elegia item IX. libri primi,

Quippe vbi non liceat vacuos ſeducere ocellos,
Nec vigilare alio nomine cedat amor.

Cedat, non aliud quàm concedat, hoc loco valere perſpicuum eſt. etſi vidi qui hunc verſum eius rei ignoratione mutare conati ſint. Hæc autem noua ſunt, fateor, & ſatis audacia, &, ſi verum quærimus, poëtis potiùs quàm oratoribus concedenda. etſi video ne Ciceronem quidem noſtrum, hominem alioqui in verbis nouandis cautum & verecundum, in vna quadam voce, quod obſeruauerim, hanc rationem refugiſſe. Tribuere enim, pro Diſtribuere aliquoties apud eum inuenies, vt in illo

optimo libro qui Orator inſcribitur, *Nec verò ſine philoſophorum diſciplina genus & ſpeciem cuiuſque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes poſſumus.* Et eodem libro poſteà, *Tum videndum eſt quæ ſint eius generis ſiue formæ ſiue partes, vt in eas tribuatur omnis oratio.* Tribuere in partes, partiri & diſtribuere Cicero dixit. Ab eadem porrò ratione fluxiſſe videtur, quod idem Propertius etiam contrà verbum compoſitum pro ſimplici vſurpauit, his verſibus,

Non vllo grauius tentatur Cynthia damno,
Quàm ſibi cùm rapto ceſſat amore deus,
Præcipuè noſtri. maneat ſic ſemper adoro,
Nec quidquam ex illa quod querar inueniam.

Adoro, pro oro, ſeu verius, valdè & vehementer oro dixiſſe videtur.

CAPVT VIII.

M. Varronis locus deprauatiſſimus ex parte reſtitutus.

MISERET me profectò conditionis tuæ, M. Varro, cuius ſcripta plena eruditionis & elegantiſſimæ doctrinæ, temporum dicam an hominum imperitorum iniuria ita conflictata ſunt, vt nihil ad poſteritatem peruenerit corruptius, nihil deprauatius. Ne longè abeam, vel hunc vnum locum quem modò afferam, quis amans nominis & honoris tui ſine dolore aſpicere poſſit?

Ante auris modò ex ſobolibus paruuli intorti dimittebantur, ſed cincinni oculi ſuppætuli nigellis pupillis quam hilaritatem ſignificantes animi rictus paruiſſimus, vt refrenato riſu roſeo.

Quid potuit fieri corruptius? aut quid cogitari perturbatius? vix tria ſanè verba hac tota circumductione ſuo ordine poſita, aut ſincera videntur & integra. Conemur tamen, ſi non totum locum, at aliquas eius parteis emendatione noſtra reſtituere. Lego igitur, *Endoaures modicè * ex ſobolibus, & cincinni paruuli intorti demittebantur. Oculi ſuppætuli nigellis pupillis, neſcio quam hilaritatem animi ſignificantes; rictus puriſſimus, ore frenato, riſu roſeo.* Vel, *Endoaures modicè ſobolib' paruulis intortæ dimittebantur, vt cincinni.* Deſcribere autem magnificum & modeſtum habitum neſcio cuius virginis aut matronę Varro videtur, quò etiam pertinent verba hęc quæ Nonius ex hoc ipſo libro affert, *Collum procerum, fictum leui marmore, Regillam tunicam diffingitur purpura.* Sed in hoc fragmento cùm reliqua, vt mihi videor, non ineptiſſimè reſtituiſſem, illud tamen, *Sobolibus*, quid hîc ſibi vellet, aut quomodo mutandum eſſet, diuinatione nulla aſſequi potui. hoc igitur relinquam peritioribus. *Endoaures*, autem, pro *Ante auris*, repoſui: videturque mihi Varro antiquo more, *Endoaures* pro Inaures ita dixiſſe, vt Lucretius, Endogredi, pro Ingredi, Endopedire, pro Impedire, & Ennius, Endotueri, pro Intueri, idemq; Varro etiam libris De Vita populi Romani Endo lecto, pro In lecto, quo loco tamen vulgati, Ante lecto referunt. Niſi fortè *Anteaures*, vt Inaures noua quadam ratione à Varrone dictæ ſint. Locus autem iſte quem adduxi, apud Nonium

Nonium Marcellum exſtat, citatus è Satyra Papiappæ, corrupto ſanè titulo, ſed quem neceſſe habemus hoc nomine tantiſper vocare, donec melius aliquid inuenerimus.

CAPVT IX.

Terentij locus qui videatur de Alexide expreſſus.

MVLTA in Terentij Comœdijs ſunt à Græcis, vel potiùs omnia. Menandri & Diphili fabulas, vt ipſe fatetur, integras de verbo expreſſit; ſed ita tamen expreſſit, vt nonnumquam etiam ex alijs Græcis ſcriptoribus aliquid ad ornamentum fabularum ſuarum aliundè aſciſceret. Veluti in Adelphis quæ Comœdia à Diphilo eſt, egregiam illam ſimilitudinem de Vitæ inconſtantia, quam teſſerarũ ludo comparat, neſcio certè an à Diphilo habeat; Alexidem quidem comicum & ipſum poëtam, hac eadem comparatione vſum eſſe obſeruaui. Alexis,

Τοιοῦτο τὸ ζῆν ἐστιν, ὥσπερ οἱ κύβοι.
οὐ ταῦτ' ἀεὶ πίπτουσιν· οὐδὲ τῷ βίῳ
ταυτὸν διαμένει σχῆμα, μεταβολὰς δ' ἔχει.

Terentius:

Ita vita eſt hominum quaſi cùm ludas teſſeris,
Si illud quod eſt maximè opus iacto non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.

Eadem, vt videtis, in vtroque ſimilitudo eſt, quamuis vterque ad aliam & diuerſam rem demonſtrandam ea ſit vſus. Non affirmo igitur, Terentium hanc habere ab Alexide; Græcum tamen illum ſimile quiddam dixiſſe, operæpretium putaui annotare.

CAPVT X.

Q. Aſconium & Valerium Maximum De P. Rupilio à Cicerone diſſentire videri.

CICERO accuſatione in Verrem P. Rupilij, qui leges Siculis De Legatorum decem ſententia tulit, ſæpiùs commeminit. Sed quando Rupilius leges eas tulerit, video Ciceroni cum Valerio Maximo & Aſconio non ſatis conuenire. Nam Cicero quidem manifeſtè leges eas à prætore Rupilio latas eſſe dicit libro ſecundo De Prætura Sicilienſi,

Dicit Heraclius ius eſſe certum Siculis quo iure inter ſe certarent, legem eſſe Rupiliam, quã Prætor Rupilius ex SC. De Decem legatorũ ſentẽtia dediſſet.

Valerius autem Maximus ſcribit, hunc P. Rupilium cùm initio operam publicanis vili officio dediſſet, Conſulem poſteà eſſe factum, ab eoque Conſule vniuerſos Siculos leges accepiſſe, & prædonum item fugitiuorumque bellum in Sicilia profligatum & confectum. Aſconius etiam à Valerio apertè facere videtur, cuius verba ſubiunxi. *Hic eſt*, inquit, *P. Rupilius qui quondam ex publicano factus Conſul, poſteà de decem legatorum*

torum sententia leges Siculis conscripsit. Quid igitur? falsum in historia Ciceronem existimemus? & hoc inter eius μνημονικὰ ἁμαρτήματα referamus? difficile equidem eò confugio. & valdè mirum sit, Ciceronem in re tam recentis memoriæ, & in qua erroris sui populum ipsum testem habere posset, adeò neglegenter esse lapsum: & si lapsus tamen esset, non esse id ab Asconio qui manifestè ab eo dissentit, annotatum. Itaque & aliquando suspicatus sum, illum Ciceronis locum, in quo prætorem Rupilium facit, corruptum esse, & cùm Cicero scripsisset, *Legem esse Rupiliam, quam P. Rupilius*. neglegentem aut non intellegentem librarium ex ea nota quæ Publium significet, Prætorem fecisse. Cuius sententiæ adeò me non pœnitet, vt donec coarguar, adhuc in ea constanter maneam, malimque librarium neglegentiæ, quàm Ciceronem ignorantiæ condemnari. Eadem etiam oratione quòd Cicero Siciliam primam in formam prouinciæ redactam esse confirmat, alij auctores sunt qui id Sardiniæ tribuant.

CAPVT XI.

M. Catonis loci duo, alter apud Agellium, alter apud Priscianum, emendati.

AGELLIVS illustrem quemdam locum M. Catonis censorij ex Originibus affert, quo ille Q. Ceditij tr. mil præclarum factum & insignem animi magnitudinem purè & eleganter narrauit:

> *Dij immortales tr. mil. fortunam ex virtute eius dedêre. nam ita euenit cùm saucius multifariam ibi factus esset, tum volnus capiti nullum euenit, eumq́ inter mortuos defatigatum volneribus atque spirantem quòd sanguen defluxerat cognouere, eumq́ sustulere, isq́ conualuit, sæpeq́ post illam operam reip. fortem atque strenuam perhibuit, illoq́ facto quòd illos milites subduxit, ceterum exercitum seruauit.*

Locus elegans & sine fuco ac cincinnis simpliciter narratus, quem tamen vetustę cuiusdam vocis, qua Cato vsus erat, ignorantia deprauatum habemus. Loco enim eius, *Sæpéque post illam operam*, omnino legendum est, *Sæpéque postillà, operam reip. Postillà*, autem antiquum verbum est, idemque quod posteà significat, quo & Ennius, & Terentius, Catullus, & Propertius vsi sunt. Addam hîc etiam eiusdem Catonis locum ex oratione contra Veturium, qui apud Priscianum vitiosè ita legitur,

> *Aquam Anienem in sacrarium inferre oportebat, non minùs autem* XV. *millia Anien abest.*

Legendum haut dubiè atque emendandum est, *Aquam Anienam.* vti Propertius dixit, lympham Anienam,

> *Et cadit in patulos lympha Aniena lacus.*

CAPVT XII.

Duûm locorum Propertij correctio.

PROFECTO experiendo demum ſentio quod à doctiſſimis noſtri temporis viris proditum video, Nullum eſſe mendum in veterum ſcriptis tam puſillum, quod non permagni interſit tamquam è facie maculam deleri. Res enim ſæpè parua & vix dignus error eſt, qui planam alioqui & dilucidam ſententiam ita vel peruertat, vel impediat, nihil vt in ea primum ſit, nihil extremum. Ne labar longiùs, vel exempli cauſſa illum Propertij libro primo verſum quàm parua cauſſa eſt quæ corruperit, & adhuc obſcurauerit!

Et mihi non deſunt turpes pendère corollæ,
Semper & excluſis ſigna iacere faces.

Hîc vnius litteræ ſuperflua additio ſententiam totam peruertit, quæ detracta eadem eſt planiſſima. Legendum eſt enim,

Semper & excluſi ſigna iacère faces.

Sequentis enim vocis prima littera ad prioris finem adhæſerat, quod aliàs ſæpè. Solent autem amantes, cùm totam noctem fruſtrà, & non recepti dominæ foribus inuigilaſſent, exſtinctas & deficientes faculas ad oſtium abijcere; quas dum vicini, & prętereuntes manè viderent, facilè eo ſigno iudicabant, amatores eam noctem ibi inſomnem traduxiſſe, atque ita dominam, quæ ædes eas haberet, non nimis honeſtam & pudicam eſſe. Faces autem & coronæ iſtæ, ſigna ebriorum. Plutarchus in Pyrrho: Καὶ τοῦ δήμου καθεζομένου, λαβὼν στέφανον τῶν ἑώλων καὶ λαμπάδιον ὥσπερ οἱ μεθύοντες. Conqueritur igitur ianua, quam hoc loco Propertius loquentem induxit, non poſſe ſe pudorem dominæ ſuæ defendere, etiamſi maximè velit, cùm alius noctu foribus carmina affigat; alius ianuam corollis ornet; alius exſtinctas faces ad oſtium abijciat: quæ omnia de dominæ impudicis moribus ſe tacente facilè teſtentur. Eadem planè & gemina cauſſa erroris eſſe mihi videtur illo verſu libro tertio:

Cur tua præſcripto ſeuecta eſt pagina gyro?
Non eſt ingenij cymba grauanda tui.

Quo loco libenter equidem legerim,

Cur tua præſcriptos euecta eſt pagina gyros?

Etſi non deſunt qui illud *Seuecta*, pro ſeorſum vecta interpretantur, à quibus eò verecundiùs diſſentio, quòd amicis meis quibuſdam eruditis hominibus idem videri intellego. Mihi tamen non paullò elegantiùs, atque etiam vſitatiùs, Euehi terminos aut gyrum, dici videtur, quàm Seuehi gyro, vt omittam, me id verbum ſimili aliqua locutione apud idoneum & veterem auctorem nondum repperiſſe.

CAPVT XIII.

Ratio quædam loquendi minimè vulgata in Cæsare & Virgilio obseruata.

OBSERVASSE videor, C. Cæsarem peritum hominem, & in sermone proprietatis valde amantem, *In manibus esse*, noua quadam ratione, & prçter vulgatam consuetudinem vsurpasse Commentario secundo Rerum à se gestarum:

Subitò omnibus copijs prouolarunt, impetúmque in nostros equites fecerunt. His facilè pulsis ac perturbatis incredibili celeritate ad flumen decurrerunt, vt pænè vno tempore & ad siluas, & in flumine, & in manibus nostris hostes viderentur.

In manibus esse, nisi fallor, dixit præsentes esse, & ita propinquos, vt pænè manibus tangi possent. Quomodo etiam illud Virgilij accipiendum mihi videtur:

Quod votis optastis adest, perfringere dextra,
In manibus Mars ipse, viri.

Id est, quod votis semper optastis, vt pugna decernere cum hoste possetis, nunc aliquando contigit, ecce in manibus Mars, & præsens iam nunc pugna est. Cicero etiam non longè dissimili ratione in Bruto scripsit illud: *Sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagrantissimo studio C. Gracchus*. Cato item Censorius, *Neque mihi ædificatio, neque vasum, neque vestimentum vllum est in manu pretiosum.* Memini me autem simile etiam aliquid apud Arrianum Græcum scriptorem legere, cuius exemplum libenter apponerem, si liber mihi nunc in manibus esset. Quod autem Cicero libro quinto in Verrem de supplicijs scribit, *Dij approbent. habemus hominem in Fecialium manibus educatum*. id interpretor, in præsentia fecialium, & perpetua consuetudine educatum. Quod qui immutare conati sunt, & ex eo, *in fecialium moribus*, fecerunt, dum acuti videri volunt, non aliud quàm ignorantiam suam prodiderunt. Exstat hoc idem dicendi genus in vetusto & elegantissimo Epigrammate,

Docta, erodita pænè musarum manu.

Hæc ego idcircò annotare volui, vt videremus in quot quamque varias significationis formas vna eademque oratio fingi & inflecti possit.

CAPVT XIV.

De Ciceronis loco quodam in Bruto disceptatum.

MAGNA fuit semper Ciceronis de Isocrate opinio, honorificum de scriptis eius iudicium. Cuius laudes cùm multis locis magnificè persecutus sit, tum nusquam, vt opinor, præclarius aut honorificentius de eo testimonium reliquit, quàm in eo libro quem Brutum, vel De Claris oratoribus inscripsit:

Exstitit,

Exstitit, inquit, *iam senibus illis quos paullo antè diximus, Isocrates, cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit atque officina dicendi, magnus orator & perfectus magister, quamquam forensi luce caruit, intraq́ parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, est posteà consecutus.*

Quę si rectè leguntur, propensione quadam voluntatis suę in Isocratem, magnam & profectò nimiam laudem ei tribuisse putandus est Cicero, cui tantam gloriam affingit, quantam neminem posteà oratorem consecutum existimat. Quid enim? Æschines, aut eo præstantior orator Demosthenes ad Isocratis gloriam non peruenerũt? imò etiam multis partibus superauerunt. neque existimare possum, quamuis valdè Isocratem suum amauerit, vt certè amauit, Cicero, ausum tamen eum fuisse, Isocratem non dicam præferre, sed contendere cum Demosthene. Itaque iudicet quisque vt volet, ego tamen Ruffini Grammatici lectionem non possum non vehementer approbare, qui hoc loco manifestè legit, *intraq́ parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, est poëta consecutus.* Qua lectione, meo iudicio, nihil aut verius esse potest aut elegantius, vt videlicet Cicero ita Isocratem laudet, vt dicat, magnum quidem eum oratorem & perfectum magistrum fuisse; sed tamen quia intra priuatos modò parietes poëtarum in morem versata sit eius oratio, neque in forum atque aciem prodierit, non cum oratorum gloria esse comparandum, sed in suo genere meruisse eam laudem, ad quam nemo poëta peruenerit. Ac valdè quidem aptè & cõuenienter eum oratorem cum poëtis comparare mihi videtur, qui alioqui eo genere vsus est numerosę orationis quæ parùm à versu differat, & cuius dictionem poëticam Dionysius Alicarnassæus, alijque magni iudicij scriptores veteres vocauerunt. Atque hanc tamen lectionem, de qua tantopere asseueraui, siquis non probat, meminerit, eam non à me confictam, sed in veteri Grammatico inuentam, diuulgatam, & confirmatam.

CAPVT XV.

Ex oratione ea, quæ Ciceroni in Sallustium inscribitur, locus emendatus.

HABEBO honorem hunc vel Ciceronis nomini, vt ex oratione ea, quam opinio est, à Cicerone in Sallustium esse conscriptam, deprauatum locum quemdam vel indicem, vel emendem: non me hercle orationis ipsius caussa, quam ego & ineptam & vix dignam iudico quæ iterùm legatur, sed, vt dixi, in Ciceronis solius gratiam, cuius eloquẽtissimi viri nomen illi nescio cuius declamatoris & rabulæ orationi hactenus indignè mansit præfixum. Statim igitur ab initio orationis istius post longum & otiosum exordium, hæc hominis Sophistæ verba sunt,

Verùm eò magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus posuit rudimentum; sed ita ingressus est, vt neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil

aliud studet, nisi vt lutulentus sus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur.

In hac oratione vsus sum aliquando antiquissimo libro, qui apud Gemblacenses asseruatur in quo illud, *Sus*, quod statim post, *Lutulentus*, sequitur, manifestè aberat. Ex qua occasione cùm locum totum attētiùs considerare, & cum præcedentibus ac sequentibus conferre cœpissem, iudicaui sanè, verba hæc quomodo in vulgatis leguntur, non satis sincera esse & integra; id quod ex orationis ipsius ductu & serie quilibet mecum facilè videat. Quàm aptè enim aut quomodo tandem ista cohærent? *Itaque nihil aliud studet, nisi vt lutulentus sus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur. sed est quædam*, &c. In quibus primis verbis cùm impudicitiam Sallustio obijcere videatur, statim tamen de procacitate linguæ eius, & calumniandi studio subiungit. Itaque cùm de toto loco attentiùs aliquando cogitarem, visus mihi sum tandem veram eius sententiam & germanam lectionem repperisse. Primum enim illud, *Sus*, quod à veteri libro deest, & quod ex præcedentis dictionis geminata syllaba natum erat, rectè deesse iudicandum est. deinde si illud, *Volutari*, in, *Velitari*, mutaueris, apta & cũ sequentibus rectè cohærens efficietur sententia: *Itaque nihil aliud studet, nisi vt luculentus cum quouis velitari. Longè verò*, &c. Id est, ita procax effectus est Sallustius, vt nihil aliud studeat, nisi tamquam homo festiuus & luculentus cum quouis velitari, & quemuis calumnijs ac improba lingua incessere. Quæ quidem lectio sequētibus statim verbis manifestè comprobatur, *Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur, sed est quædam calumnia, quam vnusquisque nostrûm testante animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat.* Dicit igitur hic quicumque tandem rabula, Sallustium hominum impuris moribus & à puero in omni scelerum colluuione versatum atque imbutum, non aliud studere ac conari, quàm vt eamdem vitæ labem quam ipse concepit, in bonos & probos viros deriuet & transfundat, eorumq. insectatione de sua inuidia aliquid deoneret. Longè verò eum hac in re falli & errare ait, neque calumnijs aut procacitate linguæ anteactæ vitæ maculas elui; sed potiùs cùm ea flagitia alijs obijciat, quæ ipse in se agnoscat, illud assequi, vt eorũ commemoratione, sua & propria vitia in audientium animis renouet, & quodammodò aperiat. Velitari autem hoc loco insectari & probra obijcere significat, in quam sententiam apud veteres scriptores frequēter inuenitur. Plautus, *Nescio quid velitati estis inter vos.* Afranius, *Intereà verba iactare inter se & labijs velitari.* Et alius quispiam comicus, *Comparce verbis velitari. ad rem veni.* Ita autem & Festus velitationem vltrò citroque probrorum obiectionem esse ait, idque verbum ab hastis velitaribus ductum ostendit. Quomodo fortassis iocus etiam ille Ciceronis in Epistolis ad Familiares accipiendus sit: *Me autem à te vt scurram velitem malis oneratum esse, non molestè tuli.* Sed hæc fortè in eiusmodi nugatoria oratione annotare vix operæ pretium fuit. quam qui non videat Cicerone esse indignam, aut parùm is profectò in iudicando possit, aut de Ciceronis eloquentia valdè ieiunè & malignè sentiat.

CAPVT

CAPVT XVI.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, qui videatur esse ab Æschine.

M. CICERO cùm C. Verris improbissimum factum & immanissimam prædam grauiter coargueret, quam à Iunio pupillo templi Castoris nomine extorsisset, callido argumento & ad rem apto vsus est, Non esse quærendum, quid Verres in vltima Pamphylia aut Sicilia fecisset, qui in illo Castoris monumento, in cottidiano conspectu iudicum & populi Romani posito, tam clarum improbitatis & furtorum suorum testimonium reliquisset. Verba Ciceronis apponam, quibus is hanc rem grauiter & acerbè dixit,

> *Quæremus etiam quid iste in vltima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit; qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit; qui in foro populi Ro. pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit? exspectemus quid dicant ex Sicilia testes?*

Æschines porrò acer & ipse orator, gnarusque dicendi, cùm Timarchi præturam, quam Andri gesserat, reprehenderet, diceretque, eum ad explendas libidines suas multis ingenuis mulieribus vim attulisse, aliaque multa nefanda perpetrasse; postremùm hoc ipso argumento, quo Cicero vsus est, negatque esse dubitandum quid absens Timarchus apud socios per vim & imperiũ egisset, qui Athenis in vrbe ipsa, in conspectu ciuium suorum tam insolenter & improbè se gessisset: Τὶ δὲ προσδοκᾶτε τὸν Ἀθήνησιν ὑβριστὴν, οὐκ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ, νόμων ὄντων, ὑμῶν ὁρώντων, ἐχθρῶν ἐφεστηκότων, τοῦτον αὐτὸν λαβόντα ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν, τίς ἂν ἐλπίσειεν ἀπολελοιπέναι τι τῶν ἀσελγεστάτων ἔργων; Aut igitur Ciceroni idem quod Æschini in mentem venit, aut, quod verisimilius est, Cicero cùm ista scriberet, ad illum Æschinis locum exprimendum mentem & cogitationem retulisse existimandus est.

CAPVT XVII.

De Propertij locis duobus coniectura.

PROPERTII versus sunt libro tertio,

> *Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta,*
> *Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.*
> *Gloria Lysippo est animosa effingere signa,*
> *Exactis Calamis se mihi iactat equis.*

Hac Elegia Propertius idem ferè argumentum tractauit, quod Horatius Ode illa prima ad Mæcenatem, alios videlicet alij rei aptos esse & idoneos, & vnumquemque in suo genere laudem aliquam & famam mereре. Sed in hac secundus ille versus,

Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.

& sententiam habet intricatam ac obscuram, tum ne lectionem quidem satis fortasse integram. quod quidem vel lectionis varietas indicare possit. Nam in vetustioribus paullò libris versus hic ita legitur,

Flamma nec ex æquo ducitur vlla rogo.

Quæ lectio, meo iudicio, non modò non melior est vulgata, sed etiam deterior, & ad efficiendam idoneam aliquam sententiam longe ineptior. Videamus igitur & nos, quoniam à libris nihil iuuamur, possimúsne ex ingenio & diuinatione nostra meliorem aliquam huius loci lectionem & sententiam constituere. Quid si igitur versum hunc vnius vocis leui mutatione ita legamus?

Fama nec ex æquo ducitur vna iugo.

Non ausim affirmare, veram hanc & germanam Propertij esse lectionem, sed idoneam & aptam ex ea sententiam effici, id mihi facile est ostendere. Vt Propertius videlicet dicat, ne ex æquo quidem iugo, id est, pari & simili arte eamdem famam & idem nomen venire, & summos ac pænè pares artifices; ex eadem tamen arte non eamdem gloriam apud posteros inuenisse. Quam sententiam certè cùm Elegiæ totius argumentum, tum exempla illa statim sequentia valdè comprobant, Lysippus, Calamis, Mentor, Praxiteles, summi artifices fuerunt, & in eadem fingendi arte elaborauerunt: disparem tamen & diuersam laudem singuli consecuti sunt. Ille marmoreo opere excellit, hic ebore præstat, ille hominum formis cælandis, hic equorum aliorumque animalium magis idoneus est; alius denique alia re magnus est. Vt hoc simile planè sit illi, quod Cicero de Oratore in eamdem sententiam scripsit, *Vna fingendi ars est, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuerunt, sed ita tamen vt neminem sui velis esse dissimilem. Vna est ars ratioq; picturæ, dissimillimiq; tamen inter se Zeusis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur.* Qui Ciceronis locus ita omnino huic Propertij similis est, vt ego eò audaciùs pronunciem, hunc versum ita vti eum restitui, videri legendum. Quoniam autem ad coniecturas veni, addam hoc loco etiam aliud quoddam seu iudicium, seu opinionem meam de versu quodam Propertij, qui libro illo singulari, quem vulgò quartum faciunt, legitur,

Sunt aliquid manes, lethum non omnia finit,
Lucidaq; euictos effugit vmbra rogos.
Cynthia namque meo visa est incumbere fulcro,
Murmur ad extremæ nuper humata viæ.

Qui postremus versus cùm ne is quidem apertam sententiam habeat, nec illud, *Murmur*, hoc loco aptum vllo modo videatur, putaui aliquando, non incommodè, *Marmor*, legi posse, hac sententia: Cynthia nuper ante oculos obseruari mihi in somnijs visa est, illa, inquam ipsa Cynthia, quæ ad marmor & sepulcrum extremæ viæ condita est. Quod enim in sepulcris monumenta ex marmore plærumque constitui solent, marmor ipsum pro sepulcro aliquando accipi videtur, vt illo Propertij versu:

Quando-

Quandocumque igitur vitam mea fata reposcent,
Et breue in exiguo marmore nomen ero.

Sepulta autem Cynthia fuit in extrema via Tyburtina prope ripam Anienis, siquid hoc fortè ad rem pertinet.

CAPVT XVIII.

De Ciceronis loco in Pisonem coniectura tenuis.

SENTIO me his scriptis coniecturas quasdam meas inspersisse, quæ neque mihi ipsi magnopere probentur, & à legentibus fortasse etiam rideantur. Quæ siue stultitia mea est, siue temeritas vocanda, interpretetur enim quisque vt volet; tamen in hac sententia ita constanter maneo, nihil vt tam minutum aut leue occurrat, quod magnis auctoribus lucem aliquam afferre possit, quin id libenter scriptis meis mandem, & eruditorum iudicio subijciam. Quod quidem ipsum etiam nunc in Ciceronis loco quodam facturus sum, eo quidem liberiùs & libentiùs, quòd & locus ipse eiusmodi est, quem corruptum & deprauatum esse constet, vt eum hac temeritate mea amplius deprauare non possim; & quòd hac in re virorum eruditorum exemplum sequor, qui hunc ipsum locum eadem audacia qua nos, de opinione sua restituere sunt conati. Locus Ciceronis quem dico hic est,

Quod mihi igitur certamen esset eiusmodi? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbaro Epicuro, cum altero Catilinæ laternario?

In vetustis libris partim, *Lanternarius*, partim, *Lautumarius*, exstare viri eruditi testantur. ex quo postremo magni iudicij & ingenij vir A. Turnebus, *Lautumiarius*, quasi colonus & inhabitator carceris faciendum subtiliter putauit. Mihi fuit cùm probaretur, *Laterarius*, legi, quasi alter Catilinæ sodalis, atq; ita intimus qui à latere eius numquam discederet. Nunc cùm locum attentiùs consideraui, longè aliud mihi videtur, neq. aut illud, *Laterarius*, aut *Lautumiarius*, probo, sed corruptam totam sententiam existimo, & quà à lectione, quà ab interpunctione mendosam, de qua restituenda coniecturam meam equidem proponam. Veterum librorum lectionem, inter alias esse, *Lautumarius*, Faërnus & alij testati sunt. eius lectionis vestigia diu scrutatus, visum est mihi tandem, ducente me ad eam opinionem sententia ipsa, legendum ex eo, *at timui, ais.* quod quidem mirum est quàm aptè & eleganter ad totam sententiam hîc conueniat. Sed locum priùs totum proponam quomodo legendum cum iudico, tum interpretabor: *Quod mihi igitur certamen esset eiusmodi? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero Barbaro Epicuro? cum altero Catilina? At timui, ais. quos? nempe herclè ego neque supercilium tuum, neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi, neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus reip. nauem gubernassem, saluámque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem.* Pro illo igitur, *Catilinæ, Catilina*, lego, vt respondeat illi,

illi, quod ait, *cum altero Epicuro*. Illud autem, *At timui, ais*, Cicero dixit quasi respondens, opinor, orationi Pisonis, quam ille ante Ciceronem eodem die in Senatu habuerat. Nam quoties de discessu suo Cicero loquitur, valdè semper laborat, vt timoris & parui animi suspicionem à se remoueat; quod vnum præcipuè inimici in eo criminabantur, tamquam non per vim expulsus esset, sed homo fracti & abiecti animi per timorē spontè discessisset. quod & ex oratione pro Sextio, & alijs locis apertè videre licet. Atque hæc lectio mea valdè ex sequentibus, siquis attenderit, confirmari videtur, *Nempe herclè ego*, inquit, *neque tuum supercilium, neque collegæ tui cymbala fugi, nec tam fui timidus*, &c. Quibus omnibus non aliud quàm timoris opinionē detestatur & excusat, vt omnino appareat simile aliquid à Pisone ei antè fuisse obiectum, cui nunc respondeat. Et ceteroqui certè illud, *quos*, nisi ita, vt ego dixi, interrogando legatur, apertè superare & redundare hoc loco videtur. Sed nolo de hac coniectura mea amplius asseuerare, ne eam confirmando etiam probare videar; quam tamen testor me non antè reiecturum, quàm eruditis viris, quibus hunc locum delego, eam displicere videro.

CAPVT XIX.

Videri veteres nomina quædam aliter scripsisse & pronunciasse, quàm hodie scribimus, in eamque rem Varronis locus explicatus.

IN multis veteres illos Romanos aliam quamdam & longè diuersam à nostra partim scribendi, partim pronunciandi rationem secutos esse, & iam antè alibi demonstrare me memini, & his paucis exemplis quæ afferam, fiet manifestius. Frons, Pons, Mons, atque ex hoc genere alia, ea omnia nos per N. litteram, vti ego scripsi, efferimus, & rectè efferimus; veteres tamen illi nostri nescio an hæc omnia, Pos, Mos, Fros, sine ea littera pronunciasse existimandi sint. Terentius quidem Varro vir cùm Græcis litteris perfectus & Latinis, tum antiquitatis cum primis imitator diligens, non aliter ea nomina scripsisse videtur. Atque hinc facit quod Sosipater Charisius annotat, Varronem in libris Antiquitatum Romanarum, *Fros, fænum, mensis* sine N. littera *Fros*, scripsisse. & quod Varro ipse sub initium, opinor, IV. libri De Lingua Latina ad Ciceronem scriptum reliquit, *Videtur etiam pos potiùs pontem significare, quàm potentem*, qui sanè locus ab hac scriptura apertè est. Quid enim Pons, vt nos dicimus, cum potente commune habere possit, nisi Varro, atque illa eruditorum ætas id generis nomina sine hac littera pronunciasset? Nonio etiam Marcello in hanc rem testimonium denunciare possem, nisi duo quædam certissima eius loca per imperitorum in deprauandis veterum scriptis audaciam mihi essent erepta: quę tamen ego non patiar iacere in tenebris, eaque à vitio, si possum, vindicabo. Duobus igitur locis diligenter Nonius & studiosè annotat, *Fros*, pro fronde à Varrone esse vsurpatum, quibus tamen locis vulgati deprauatè, *Frons* referunt. Quid enim Nonio in mentē venerit tam seriò bis admonere, Frons pro fronde

veteres

veteres dixisse, rem & vsitatam, & vel pueris notam? præsertim etiam cùm in exemplis quę Nonius affert, non aliud, quàm, *Fros*, recto casu inueniatur. Ergo Nonius his quidem locis corrigendus est, neque aliud monere voluisse putandus, quàm id, quod etiam Charisius admonuit, *Fros*, pro fronde veteres dixisse. Solent autem, vt etiam id addam, in alijs quibusdam dictionibus N. litteram vt superuacuam, minimeque necessariam vetustiores reijcere. Ita, *Tunsus*, & *Pransus*, & item, *Tusus*, &, *Prasus*, in præterito sine vllo discrimine veteres pronunciasse, Papirianus antiquus Grammaticus testatur.

Capvt XX.

Plutarchum & Appianum in Ciceronis historia leuiter errasse videri.

Græcos homines in omni litterarum genere semper nostris doctiores & eruditiores habitos esse & fateor, & facilè patior. Sed tamen valdè oportet & nostra fastidiat, & externa amet, qui Græcos in historia describenda cum Romanis audeat contendere. Non quin ij & plures, & acriori etiam studio in hanc scribendi laudem incubuerint; sed quòd ferè videmus eos in externis pręcipuè & peregrinis historijs describendis nulla animi prouisione fugere potuisse, quin varia cùm in rebus ipsis gestis peccarent, tum in nominibus præcipuè propriis turpiter laberentur. Quale, exempli caussa, illud mihi videtur, quod Plutarchus & Appianus tradiderunt, M. Catonem primum in Senatu honorificum illud & verissimum Pâtris patriæ cognomen Ciceroni tribuisse. Magni viri, qui hoc tradiderunt, quis negat? sed tamen siue hoc illi aliorum auctoritate inducti ita scripserint, siue etiam in nomine, quod ego existimo, neglegenter errauerint, non laboro: mihi quidem patiamini, quæso, grauiorem hac in re Ciceronis ipsius auctoritatem esse, quàm istorũ, quamuis magnum testimonium. Nam Cicero quidem sæpiùs testatur, hunc sibi tantum honorem à Q. Catulo esse habitum: veluti oratione in L. Pisonem. *Me*, inquit, *Q. Catulus princeps huius ordinis & auctor publici consilij frequentissimo Senatu Patrem patriæ nominauit.* Et pro Sextio, *Me me ille vt patrem deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij sæpè in Senatu Patrem patriæ nominarant.* Quòd si Cato, vt illi volunt, princeps hoc cognomen Ciceroni dedisset, valdè profectò ingratus Cicero fuerit, qui quoties de hac re meminit, à Q. Catulo hunc honorem sibi habitum esse testetur, de Catone hac in parte verbum nusquã fecerit. Nam quòd Cicero testatur, etiam alios multos hoc nomen sibi dedisse, in ijs siquis Catonem numerare vult, nõ repugno; & fieri potest, vt post Q. Catulum, & alios, etiam Cato hoc honorifico nomine Ciceronem vocauerit; sed vt Cato primus hoc tantum laudis testimonium Ciceroni tribuerit, non puto vllo modo ijs concedendum. neque existimare possum, Ciceronem, cùm esset inprimis auidus & appetens gloriæ, & posset huius tanti & tam grauis viri nomine aliquid famæ rebus suis gestis addere,

nullo libro aut ſcripto teſtatum relicturum fuiſſe, hunc honorem ſibi à Catone eſſe habitum, ſi tamē, vt illi volunt, habitus fuiſſet. Huc accedit, quòd cùm Cato ſemper in Ciceronem turpiter maleuolus fuerit, quod ipſe alibi in Epiſtolis ad Atticum conqueritur, non videatur tantum & tam honorificum teſtimonium præter morem ſuum Ciceroni daturus fuiſſe. Fieri igitur poteſt, vt Græci illi vicinitate aliqua nominum, ſeu neſcio qua alia cauſſa decepti errauerint; Ciceroni quidem hac in parte non credere, impudentiæ ſit.

CAPVT XXI.

M. Varronis librorum aliquot tituli reſtituti.

NESCIO equidem an pleriſque Varronis librorum titulis aliquid vel deprauatius cogitari poſſit, vel corruptius. quod accidit magnam partem ſuperioris ætatis inſcitia & ieiunitate bonarum artium, tum Grę-cæ præcipuè linguæ ignorantia, qua cùm hic auctor & in libris, & in inſcriptionibus plurima vſus ſit, mirum videri non debet ſi hæc deprauata ſunt ab ijs, qui, non dicam, intellegere, ſed vix mehercle, aut ne vix quidem commodè legere Gręca poſſent. Ego hoc capite carptim & ſtrictim, vt quidque occurret, inſcriptiones aliquot, quas corruptas iudico, indicabo, deque ijs emendandis iudicium meum ſententiamque interponam. Apud Nonium Marcellum Varronis Satyræ cuiuſdam titulus exſtat, *Ephemeride nauali*. quam inſcriptionem corruptam eſſe, ex Priſciano licet intellegere. qui hanc ipſam Satyram ita citat, *Varro Ephemeride*, omiſſa aliena & ſuperflua ea voce, *nauali*: quę non ad titulum ipſum adiungenda fuit, ſed cum ſequentibus Varronis verbis connectenda. Itaque Nonij locus ita meo iudicio corrigendus eſt, *Varro Ephemeride. Nauales Eteſiæ diutiùs & vberiùs flauerant*. vel etiam fortaſſe legendum, *Niuales*. Scriptores autem librarij, ſententiæ ipſius primum verbum cum inſcriptione imperitè coniungentes, *Ephemeride nauali*, ex eo fecerant. Alia Varronis Satyra eſt, quæ hunc deprauatum titulum apud Nonium præfert, περὶ λεξέων, quæ inſcriptio ex eiuſdem Priſciani auctoritate, & Satyræ ipſius argumento, περὶ αἱρέσεων, commutanda eſt. id eſt, De opinionibus ſeu ſectis. Egit enim ea Satyra Varro de diuerſis ſectis & ſententijs diſcrepantium philoſophorum, eoſque pro more ſuo facetè inſectatus eſt: cui argumento quàm hæc περὶ αἱρέσεων inſcriptio certè conueniat, & quàm illa altera nullo modo accommodari poſſit, quiuis facilè dijudicet. Varronis etiam libri *De Rerum natura*, qui à Nonio citantur, cùm eius argumenti nullos Varro ſcripſerit, nati mihi vidētur ex peruerſa notarum interpretatione; & cùm *De Re ruſt.* apud Nonium ſcriptum eſſet, id eſt, De Re ruſtica, ab imperitis ex eo, De Rerum natura, factum eſſe. Nam locus etiam ipſe, quem Nonius è Varrone affert, apertè ad libros De Re ruſtica pertinere videtur, *Ne familiæ rixent cum vicinis*. quod pręceptum vt tractationi de rerum natura accommodari non poteſt, ita rei ruſticæ optimè conuenit, in qua pax, & cum vicino tranquillitas quàm neceſ-

necessaria sit, etiam alij Rei rusticæ scriptores monuerunt. Eadem erroris caussa est, quòd apud Nonium *Varro de Repub.* aliquoties legitur, vbi manifestè de Re rustica scribi oportebat, vt apud Nonium in dictione, Oliuitatem, apud eumdem in, Præsepe, & alibi. quæ omnia ad libros De Re rustica pertinere, ex fragmentis ipsis perspicuum est. Illud etiam valdè aduertendum, extraneos & aliorum scriptorum libros Varroni sæpè attributos inueniri. Vt apud Nonium Varro in Corollario, *Diuidiæ mihi fuerunt tam desiduo afuisse te*. manifesto quidem errore, cùm & ea Comœdia, & versus ipse poëtæ Næuij sint. Næuius enim, quod ex multis auctoribus constat, fabulam, Corollarium scripsit, non Varro noster. Ita apud eumdem *Varro in Synephœbis* nominatur, quos perspicuum est comici esse Pomponij. Sic è contrà libri *Epistolicarum quæstionum*, qui Varronis sunt, Catoni attributi leguntur apud Agellium. Sed dies me antè defecerit, quàm hos atque alios eius generis errores singulatim decursos enumerauerim. Dij imperitis istis malè faciant, quorum neglegentiæ & inscitiæ hæc menda possumus referre accepta.

CAPVT XXII.

M. Ciceronis locus Inuectiuarum libro quarto, & libro primo emendatus.

QVOD dicturus sum hoc loco, fortasse reipsa paruum sit, sed ad sententiam Ciceronis non paruum. Cicero quarta oratione in Catilinam, *Ego multa tacui, multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam dolore in vestro timore sanaui.*

Ita quidem & libri veteres constanter habent, & D. Lambinus vir eruditissimus edidit, & sententia sanè ipsa non incommoda est: nec celabo tamen lectorem coniecturam meam. Mihi enim aliquando ex sententia ipsa legendum hoc loco videbatur, *Multa meo q. d. sine vestro timore sanaui.* Hoc enim Cicero videtur omnino voluisse dicere, multa se tacuisse, multa dissimulasse, & sine populi timore aut tumultu, proprijs consilijs & priuato præsidio sanasse. Sed hoc opinionis meæ est. illud de veteris libri, quo vsus sum, auctoritate, oratione prima locum hunc ita legendum videri, *Tum denique interficiere, cùm iam nemo tam perditus, tam improbus, tam tui similis reperietur, &c.* Quæ lectio commodior sanè videtur, quàm quæ in vulgatis est, *Tum denique interficiam te.* Neque enim, opinor, Cicero ipse Catilinam suis manibus interfecturus erat.

CAPVT XXIII.

De Sex. Propertij cognomine disceptatum, & ibidem de patre eius quæsitum.

DATE mihi, obsecro, hoc loco hanc veniam, vt liceat mihi paullisper in re tenui, & incerta indaganda, otio meo, & patientia vestra abuti. De Propertij cognomine subtiliùs fortasse disputabo quàm veriùs:

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac pænè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus imprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nautæ*, adiecisse: huc fere labor, vt exiſtimem ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ.* Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpè mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorē ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Peruſia capta, à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegēda, illud indicio eſt, quòd præcedēte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hîc ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hîc,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Montibus Etruscis, hæc sciat esse mea.

Deinde etiam, etsi hoc leuius est, non videtur tamen, si de patre loqueretur, dicturus fuisse,

Tu proiecta mei perpessa es membra propinqui.

Cur enim patrem, propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proscriptum sanè patrem eius fuisse, vel grauiori aliquo iudicij casu afflictum, satis vel ex illo versu constat,

Abstulit excultas pertica tristis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proscriptorum, sed etiam iudicio damnatorum bona hastæ subijci soleant, quid si dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuisse Cicero oratione pro Domo sua testatur, patrem fuisse huius nostri Propertij? qui fortasse illo, aut alio quopiam iudicio damnatus solum verterit, bonis publicatis & sub hasta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Isocrate.

M. CICERO Cæsariana oratione prima, qua gratias C. Cæsari pro restitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quasi præcepta quædam, de constituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęsari daret, maximè eum nominis & glorię, quam ex ea re consecuturus esset, admonuit. & quoniam Cæsar aliquando dicere esset solitus, satis se & naturæ suæ & gloriæ vixisse, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis ostendens, hominem in eam reip. administrandæ viam ingressum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare satis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis assequi posset:

Itaque, inquit, *præclaram illam & sapientissimam vocem tuam inuitus audiui, satis te diu vel naturæ vixisse, vel gloriæ: satis, si ita vis, naturæ; addo etiam, si placet gloriæ. at quod maximum est, patriæ certè parum.* Et statim, *Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimum, quamuis sis sapiens, non negabis. Parúmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? imò verò alijs quamuis multis, satis; tibi vni parum: quidquid enim est & quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cùm est aliquid amplius.*

Isocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Asiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantúmq; nomen ex ea re consecuturus sit, additq; in alijs sanè rebus moderationem quamdam & modum esse debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere esse satietatem, Ἐστὶ δὲ πρὸς μὲν ἄλλό τι τῶν ὄντων ἀπλήςως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν, καὶ μηδέποτ᾽ ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæsarem, hic Philippum cohortatus est; sed Isocrates vt in Epistola angustius, noster vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruspicum responsis,

Quòd si cetera nos magis peruulgata sæpè mouerunt; vox ipsa deorum immortalium non mentes omnium permouebit? Nolite enim id putare accidere posse, quod in fabulis sæpè videtis fieri, vt deus aliquis delapsus de cælo, cœtus hominum adeat, versetur in terris, cum hominibus colloquatur &c.

Non valdè dissimilis est illi Isocratis, oratione ad Philippum regem, quem ipse etiam admonet fieri non posse, vt deorum aliquis cum hominibus versetur, aut tangendum videndumque se præbeat. Isocrati verba sunt, Οἶμαι δέ σε οὐκ ἀγνοεῖν, ὃν τρόπον οἱ θεοὶ τὰ ἀνθρώπων διοικοῦσιν. οὐ γὰρ αὐτόχειρες οὔτε μετὰ τῶν ἀγαθῶν, οὔτε τῶν κακῶν γίνονται τῶν συνόντων αὐτοῖς. ἀλλ' ἑκάστοις τοιαύτην ἔννοιαν ἐμποιοῦσιν, ὥστε δι' ἀλλήλων ἡμῖν ἑκάτερα παραγίνεσθαι τούτων. Quod autē superiùs, vt id breuiter admonerem Ciceronem oratione prima Cæsariana nominaui, secutus sum in eo veteres Grammaticos, quos ego tres istas orationes, quæ ad Cæsarem habitæ fuerunt, Cæsarianas nominare obseruaui, *Pro M. Marcello. Pro Q. Ligario. Pro rege Deiotaro.* Atque ita emendandus Nonius est in dictione Æmulatio, *Tullius in Cæsariana* I. Vulgati, *Tullius Cæsaria.* Probus etiam manifestè verba quædam ex oratione pro rege Deiotaro afferens, Ciceronem in Cæsarianis citat. Vt satis constet, orationes has tres, quia præter morem reliquarum non ad iudices, aut populum; sed ad dominantem Cæsarem dictæ essent, in vnum corpus vel à Tyrone Tullio, vel à Grammaticis redactas, & vno nomine Cæsarianas vocatas.

CAPVT XXV.

M. Varronis libro tertio, De Vita populi Romani loca duo emendata.

SÆPIVS mihi ad partes M. Varro vocandus est, in cuius eruditissimis scriptis peruoluendis, & fragmentis dispersis studiosè colligendis, vtinam verè profiteri possim, me tam vtilem quàm diligentem operam insumpsisse. Esset causa cur & me laboris huius mei minùs pæniteret, & vos item fructum aliquem industriæ meæ caperetis. Sed hoc quantumcumque præstiti, quod sentio quàm sit exiguum, aliquando fortassis reipsa ostendam, si id quod iam habeo affectum, aliquando per otium confectum reddere potuero: nunc autem quod in manibus est, agamus. Varronis libro tertio De vita populi Romani verba hæc sunt,

Vt eius conuiuium qui triumpharet in Capitolio videtur esse proprium vt ipse potiùs domum reduceretur à conuiuio.

Cuius loci facilis & aperta futura sententia est, si redundantem eam vocem, *Conuiuium*, alieno loco insertam sustuleris, & sic legas, *Vt eius qui triumpharet in Capitolio v. e. p. &c.* Hoc enim Varro dicit solitum apud Romanos veteres in honorem eius qui triumpharet, obseruari, vt ipse comitante tota multitudine cœnatus domum deduceretur, non autem alios ipse quamuis maiores deduceret. Cuius moris etiam alij auctores meminerunt. Eodem etiam libro locus iste est,

Si cuius legati violati essent, qui id fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati statuerunt.

Quo

Quo loco aptè mihi videtur legi posse, *Si ius legati violatum esset*. Agit autem de Iure legationis, quod apud omnes gentes sanctum & inuiolatum esse debet. Vt autem in illo superiori Varronis loco vocis redundantia deprauata sententia est, ita etiam in Ciceronis libro quarto in Verrem de signis, locus est, qui meo iudicio, sublata superflua voce, emendandus est. Cicero loquens de Mamertinis,

Tritici modium LX.*millia emta populo Ro. dare debebant,& solebant,abs te solo remissum est.respublica detrimentum fecit, quòd per te imperij ius vna in ciuitate imminutum est: Siculi, quòd ipsum hoc non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos & Halesinos immunes populos;& hoc plus impositum quàm ferre possent.*

Quo loco sanè vox, *Siculi*, superare & redundare videtur, nec ad sententiam quidquam facit, nisi fortè, quod mihi proximè verum videtur, locus totus à distinctione mendosus est, atque ita restituendus, *Tritici m.* LX.*m.e.p.R.d.d.e.s.a.t.s.r: est. respubl.detrimentum fecit, quòd per te imperij ius in vna ciuitate imminutum est Siciliæ; quòd ipsum hoc,&c.* Vt illud, *Siculi*, in, *Siciliæ*, mutemus, quomodo mihi quidem commoda & apta sententia confieri videtur.

CAPVT XXVI.

Ciceronis vulgata lectio contra D. Lambinum & A. Patricium defensa.

FRAGMENTVM quoddam ex Corneliana oratione secunda apud Ciceronem in Oratore ad Brutum exstat, elegans valdè, & numerorum rotunditate concinnum:

Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi mercatores vænalitijq; superarunt.

Hoc loco D. Lambinus & A. Patricius, præstanti eruditione & iudicio viri, contra libros omnes ausi sunt substituere, *Vænalitiarij*, pro eo quod, *Vænalitij*, apud Ciceronem legitur. ea ratione moti, quòd Vænalitij serui ipsi vænales dicantur; Vænalitiarij autem mangones sint. In quo quàm valdè eruditi isti homines, quod bona venia paceque eorum dicere mihi liceat, fallantur, ex Nonij Marcelli, & Quinctiliani testimonio licet cognoscere. Nam Nonius quidem Marcellus in voce, Vænalitij, apertè hunc ipsum locum adducens annotat, Ciceronem hîc, Vænalitios, pro Vænalitiarijs noua quadam minimeque vulgari ratione posuisse. Et Quinctilianus item libro nono hunc ipsum locum quomodo in vulgatis exstat, videtur legere. Vt illorum quidem doctorum virorum nimiùm hac in parte vel acumen vel subtilitas, nolo grauiori nomine appellare, nemini placere possit, nisi qui vel librorum omnium fidem neglegat, vel antiquissimorum Grammaticorum certam auctoritatem contemnendam putet. Atque hoc ego non dissentiendi studio contra litteratos istos homines, & quibus summa omnia tribuo, disserui; sed hoc exemplum interpositum volui, nequid temerè in veterum scriptis præter librorum constantem auctoritatem innouetur. In quo si aliquan-

aliquando viri intellegentes, & in omni antiquitate versati parum sibi temperarunt; cogitare debemus, quid homines imperiti & doctrinæ vana specie subnixi, quibus omnia pro ingenij sui captu metiri mos est, in peruertendis veterum scriptis nonnumquam sibi permiserint.

CAPVT XXVII.

In Festo loca aliquot emendata.

OPTANDVM maximè esset vt veterum scripta propria & germana ad nos venissent, neque eorum vicem decurtatas quasdã & fractas Epitomas haberemus. quod quidem incommodum referre acceptum possumus ijs imperitis hominibus, qui rem gratam & fructuosam facere se iuuentuti existimabant, si lõgiora, vt ipsis videbatur, veterum volumina in breuiorem quamdam, & quasi Enchiridij formam collectis optimis contraherent. In quo quidem tanto dilectu, si dijs placet, homines rudes versati sunt, vt accisis ferè & vt superfluis reiectis veterum scriptorum testimonijs, pro ijs nescio quas nugas & meras ineptias nobis reliquerint. Sensit id incommodũ maximè nescio cuius Pauli Diaconi culpa Festus, atque ita sensit, vt multis extraneis pro collectoris eius libidine admistis, in Festo Festum difficile sit agnoscere. Sed huic rei Antonij Augustini, quem ego virum, vt eius dignitas & doctrina postulant, honestatis caussa nomino, diligentia magnã opem attulit, qui multa Festi propria loca ex vetustissimis membranis nobis restituit, atque ex ingenio etiam & opinione sua quædam emendauit. Sed quamquam ille & optimis aliquot libris vsus sit, & ingenio ac iudicio in veterũ scriptis tanto sit, quantum in paucis cognouimus; videntur tamen eum pauca quædam vel fugisse, vel præterijsse, è quibus vnum ego nunc proponam, quod apud Festum varijs locis deprauatè legitur. *Dice*, pro dicam, *Attinge*, pro attingam, veteres vsurpasse sæpiùs reperies. quod certè corruptum vbiq; apud eum iudico: & cùm ex Quinctiliani certa auctoritate constet, Catonem Censorium, vetustioresque alios ea quæ nos, Dicam, Faciam, efferimus, Dicem, Faciem, pronunciasse; audacter quidem apud Festum ijs locis omnibus corrigendum pronuncio, *Attingem*, pro attingam, & *Dicem*, pro dicam, similiaque omnia.

CAPVT XXVIII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Cluentio Auito, qui videatur è Demosthene integer expressus.

ELEGANS cumprimis, & plena artis ac ingenij est Ciceronis illa oratio, quam pro Cluentio Auito inuidioso reo, & aliquot præiudicijs pænè damnato prætor habuit. In qua defensione cùm res & caussa ita tulissent, vt de legibus earumque vtilitate copiosiùs differendum esset, vsus est argumento subtili, & ad rem tempusque illud valdè apto, quo doceret omnia legibus administrari, neque ab ijs sine pernicie & interitu vniuersæ reip. posse discedi:

Vt corpora, inquit, *nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis partibus vt neruis ac sanguine & membris vti non potest. Legum ministri, magistratus; legum interpretes, iudices; legum denique idcircò omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Quid est, Q. Naso, cur tu in isto loco sedeas? quæ vis est, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coërceantur? vos autem iudices, quamobrem ex tam magna multitudine ciuium tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis? quo iure Attius quæ voluit, dixit? cur mihi tam diu potestas dicendi datur? quid sibi autem illi scribæ? quid lictores? quid ceteri, quos apparere huic quæstioni video, volunt? Opinor hæc omnia lege fieri, totumq; hoc iudicium quasi mente quadam administrari & regi.*

Docuit igitur Cicero valdè quidem aptè & accommodatè, ex iudicij ipsius, quod habebatur, forma, omnes reipublicæ partes legum præscripto & ordine administrari, à quibus si recedatur, rerum omnium confusionem & perturbationem necessariò consequi. Demosthenes autem summus & ipse orator, cùm eamdem legum auctoritatẽ oratione prima contra Aristogitonem constituere vellet, in eamq; rem præclara multa attulisset, etiam illa superiora dixit, quæ Cicero quàm paucissimis mutatis ab eo mutuatus est. Ἀλλ᾽ ὅτι πᾶς ὁ τῆς πόλεως, καὶ τῶν νόμων κόσμος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συνταράττεται καὶ διαφθείρεται κατὰ τοῦτον, καὶ τοῦτ᾽ οἶμαι, σαφῶς ὑμῖν ἐπιδείξειν. λέξω δὲ οὔτε καινὸν, οὔτε περιττὸν οὐδὲν, οὔτ᾽ ἴδιον, ἀλλ᾽ ὃ πάντες ὑμεῖς ἴστε ὁμοίως ἐμοί. εἰ γάρ τις ὑμῶν ἐξετάσαι βούλεται, τί ποτ᾽ ἐστὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ποιοῦν τὴν βουλὴν συλλέγεσθαι, τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναβαίνειν, τὰ δικαστήρια πληροῦσθαι, τὰς ἕνας ἀρχὰς ταῖς νέαις ἑκούσας ὑπεξίεναι, πάντα δι᾽ ὧν ἡ πόλις διοικεῖται καὶ σώζεται, γίγνεσθαι τοὺς νόμους εὑρήσει, καὶ τὸ τούτοις ἅπαντας πείθεσθαι. Et paullo pòst. Τὸ τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους ἀπὸ τῆς ἀσθενοῦς ταυτησὶ κιγκλίδος τῶν ἀποῤῥήτων κυρίαν εἶναι, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας ἐπεισιέναι. τὸ τὴν ἐξ ἀρείου πάγου βουλὴν, ὅταν ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ καθεζομένη περισχοινίσηται, κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἐφ᾽ ἑαυτῆς εἶναι, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ὑποχωρεῖν. τὸ τὰς ἀρχὰς ἁπάσας ὅσας οἱ λαχόντες ἄρχουσιν ὑμῶν, ἅμα τῷ τὸν ὑπηρέτην εἰπεῖν μετάστητε ἔξω, τῶν νόμων κρατεῖν, ἐφ᾽ οἷς εἰσεπέμφθησαν, καὶ μὴ τοὺς ἀσελγεστάτους βιάζεσθαι. ἄλλα μυρία. πάντα γὰρ καλὰ καὶ σεμνὰ, καὶ δι᾽ ὧν ἡ πόλις κοσμεῖται καὶ σώζεται, οὗτοι φυλάττουσιν. Et posteriùs: Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅτι τοῖς νόμοις ἅπαντα κοσμεῖται, καὶ τῷ τούτοις πείθεσθαι, ἀλλ᾽ ὑμεῖς αὐτοὶ πάντων ἄρτι κληρουμένων Ἀθηναίων, καὶ πάντων εὖ οἶδ᾽ ὅτι βουλομένων εἰς τουτὶ λαχεῖν τὸ δικαστήριον μόνοι δικάζεσθ᾽ ἡμῖν. διὰ τί; ὅτι ἐλάχετε, εἶτα ἀπεκληρώθητε. ταῦτα γὰρ οἱ νόμοι λέγουσιν.

CAPVT XXIX.

De scribendi ratione in verbis quibusdam breuiter disceptatum.

QVOD eruditi quidam viri & scientiæ eius quæ ad antiquitatem pertinet, cumprimis studiosi constanter asseuerauerunt, & item libris suis ediderunt, *Exsulium*, non aliter quàm per, u, scribendum: videlicet exemplo suo docuerunt, nihil esse in his minutis rebus indagan-

dis æquè fugiendum ac nimiam illam curiositatem, & in rationibus inquirendis superfluam subtilitatem. Nam quia Exsilium ab exsule deriuetur, Exsul autem quasi ex solo ire sit, omnino iuxta analogiæ rationem, Exsulium, scribendum censuerunt. In quo dupliciter falluntur; quòd & veterem scribendi loquendique consuetudinem ad certam rationem & astrictas quasdam regulas dirigendam putent, & quòd ab Exsule Exsulium, iuxta analogiæ veritatem deriuandum existimant. Nam si ratio postulat vt ab Exsule Exsulium, cur non simili ratione à Consule Consulium probent, equidem nescio. sed quid in re clara opus est verbis? refelluntur enim isti analogiæ consectatores primùm librorum omnium auctoritate, quibus plurimum tamen tribuere se profitentur: deinde etiam Grammatici vetusti certo testimonio, Eutychetis, inquam, qui hac de re ita scribit, *A consulo*, inquit, *& exsulo, V. in I. conuersa, consilium, exsilium dicimus*. Repudianda est igitur eorum subtilitas, qui leui aut nulla ratione moti, à vulgata & veteri scribendi consuetudine temerè discesserunt. Quoniam autem in hunc sermonem semel ingressus sum, non pigebit me alia quædam, quæ aut ipse noua in veteribus obseruaui, aut quæ vulgo ignotiora sunt, asscribere. Haut, memini vbique his libris quoties consonans sequeretur, T. littera scribere, secutus in eo optimi Grammatici Victorini auctoritatem, qui testatur, hanc vocem, quoties vocalis sequitur, per d. litteram in fine scribendam; aliàs semper t. quod si ille subtiliùs fortasse monuit quàm veriùs, tamen peccasse hac in re non sum existimandus, cùm & hæc scriptura in veteribus libris sæpè inueniatur, & Charisius mihi testetur, veteres, *Haud*, quamuis ab οὐδὲ Græco originem habeat, indifferenter tamen etiam per, t, litteram scripsisse. vt etiam *ad*, & *at*; *quid*, & *quit*; *atuentum*, *aput*, & similia sine discrimine scribebant. Ex hac porrò dictione & verbo, Scio, veteres vnum verbum, *Hautscio*, composuerunt, quod & ego vna voce vbique scripsi, & ita scribendum esse, Phocas Grammaticus apertè testatur, his verbis, *Omnia quæ ab, au, diphthongo principium habent, Dasian respuerunt, vt audax. designatum est, haud, vnde, hauscio, compositum simplicis habebit scripturam.* Quamquam apud eum, *hauscio*, sine, t, littera legitur, quod fortasse rectius est. *Ne*, etiam pro eo quòd *Næ*, vulgò scribitur, cùm affirmandi vim haber, vbique sine diphthongo scripsi. Qua in re miror viros eruditos nostri temporis, cùm eam constantem librorum omnium veterum scripturam esse testentur, non ausos tamen esse à vulgata consuetudine recedere, præsertim cùm hæc scribendi ratio etiam à Grammaticis confirmetur. Priscianus quidem ait, *Ne*, quando valdè significat, accentu circumflexo notari, quando negationem continet, graui. Et Charisius ita scribi per, *e*, simplicem oportere docet, etsi à Græco *ναὶ*, dictum sit. *Idem*, etiam pro, ijdem; &, *Isdem*, pro, ijsdem, vulgò veteres scripsisse, & pronunciasse audeo confirmare. Exstat hæc scribendi ratio in antiquis monumentis, comprobatur à Grammaticis. A Prisciano libro septimo, qui ait, *Idem*, &, *Isdem*, pro, Ijdem, & Ijsdem, veteres scripsisse; à Charisio libro primo, cuius verba apponam, *Is homo idem compositum facit, nisi quia Cæsar singulariter idem, pluraliter ijdem dicendum affirmat. sed consue-*

consuetudo hoc non seruat. Ex quibus verbis videre licet, etiam vulgò ad Charisij tempora eam scripturam durauisse. In veteribus quidem libris, quod sciam, hæc scriptura non exstat, sed ea ferè in illis deprauata est in, *hisdem*,&,*hidem*. Hæc sicui ego de re leui & parua pluribus egisse videor, is ignoscat nobis, si in linguæ Latinæ orthographia paullùm simus diligentiores, cùm etiam in nostris, barbarisque linguis tanto studio hanc rectè scribendi rationem tueamur, vt in ea peccantes pueros vel conuicio insectemur, vel scutica plectamus.

CAPVT XXX.

De Ciceronis loco in Epistolis ad Atticum coniectura.

SCRIPSIT Cicero libros Epistolarum ad Atticum hominem familiarem, valdè quidem probandos, & iuuentuti, si me audient, diligenter legendos. In ijs liber septimus & octauus, quos in illa perturbatione belli ciuilis conscripsit, quasi cōmentarij & historię loco illorum temporum esse possunt; in quibus res ferè quoque die seu à Cæsare, seu à Pompeio gestas diligenter & singulatim persequitur. Epistola autem quadam libri octaui Attico ista nunciat,

> *Sulmone C. Attium Pelignum aperuisse Antonio portas, cùm essent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugisse scis. Cn. ire Brundisium desertum. Confecta res est.*

Quem locum ita sine varietate vlla Lambinus & Malaspina ediderunt, & credo equidem, eos in veteribus libris ita repperisse. Qui tamen satisne integer & incorruptus sit, addubitare nonnumquam soleo. Primum genus loquendi, *Scis Cnæum ire desertum Brundisium*, non omnino hoc loco mihi probatur; deinde etiam temporum & historiæ ratio huic lectioni repugnare videtur. Nam tum cùm Sulmone portas Antonio Attius aperuit, & cùm Cicero ista scriberet, tantum abest, vt de Brundisio deserendo Pompeius cogitaret, vt nondum etiam Brundisium venerit. id quod partim ex Cæsaris Commentarijs, partim ex sequentibus Ciceronis Epistolis intellegitur. Nam Pompeius tum Luceriæ morabatur, & paullo antè Brundisium versus ex eo oppido se commouit, quàm de Corfinio & Domitio capto auditum esset. Quare mihi quidem locus hic ita interpungendus videtur, *Cnæum ire Brundisium, desertum. confecta res est.* Illud autem, *desertum*, per indignationem breuiter & concisè dictum accipio, & Domitium intellegi volo. Vt Cicero id apud Atticum stomachans conquestus sit, Pompeium parare iter Brundisium, Domitium vnà cum nobilissimis ciuibus desertum ab eo, neque auxilio, quod omnes putabant, subleuatum. Aut quod fortasse verius est, Domitium, addendum sit, atque ita legēdum, *desertum Domitium*. quod nomen fortassis ea caussa ab omnibus libris abest, quòd veteres, vt antè dixi, eiusmodi nomina priore aut altera littera adiuncta significare contenti erant. Itaque cùm fortassis in Cicerone scriptum esset, *desertum Do.* aut, *Do. desertum*, non intellectam vocem librarius scriptor omisit. Ex

hac eadem scribendi breuius, vel potiùs tantùm indicandi propria ista nomina, corrupti mihi videntur loci duo libro primo Epistolarum ad eumdem Atticum, atque ita restituendi,

Nunc est exspectatio comitiorum, in quæ omnibus inuitis trudit noster Magnus Afranium.

Et posteriùs eodem libro,

Afranius ita se gerit, vt consulatus eius non consulatus, &c.

Quibus duobus locis alij omnes, *Auli filium*, & *Auli filius*, legunt, decepti, opinor, interpretatione notarum istarum AF. id est, Afranius, ex quo illi, A. filius fecerunt. Nam ego quidem fateor, me non videre quid elegantiæ aut venustatis habeat, cùm Afranium designare velis, A. filium, generali quadam & communi appellatione dicere, perinde quasi in eo iocus aliquis & acumen sit. Sed de his locis sententiam meam timidè & fortasse temerè proposui: appello tamen ad eruditorum iudicium, à quibus vt argui & refelli paratus sum, ita ab Amusis quibusdam & nulli iudicij hominibus reprehendi me temerè non fero. Testorque me ęquam & modestam scriptorum meorum reprehensionem ęquo & libenti animo laturum, ineptas & ipsa maleuolentia ieiunas semidoctorum hominum calumnias ferre nullo modo posse. polliceorque,

Ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅτις πρότερος χαλεπήνῃ.

F I N I S.

Hi libri præterquam quòd variarum rerum lectione delectant, nihil etiam habent quod pias aures quoquomodo offendat.

Cunerus Petri de Brouwershauen, pastor sancti Petri Louanij, VII. Iunij, Anno CIↃ CI LXVIII.

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM COMMENTARIVS,

Tributus in libros quinque; in quibus varia ſcriptorum loca, Plauti præcipuè, illuſtrantur aut emendantur.

AD AMPLISSIMVM ET NOBILISSIMVM VIRVM D. THOMAM REDINGERVM.

MITTO ad te, nobiliſſime Redingere, priorem hunc Commentarium meum, debitum vel priuatæ amicitiæ noſtræ, vel publicæ tuæ in litteratos benignitati. Leue munus, ſi id ab opinione vulgi ſpectabis: non leue, ſi vel à labore meo, vel à iudicijs paucorum. Quinque enim libri ſunt, in quîs optimorum ſcriptorum varia loca partim ſanaui, partim illuſtraui, quædam diuinans, plæraque adiutus à libris. quorum alterum ingenij eſt, alterum diligentiæ, & vtrumque iudicij. Quid effecerim, tu imprimis, & à te alij iudicabunt: effeciſſem quidem certè (deprecor numina læua quòd fidenter hoc dicam) paullo amplius, niſi medijs conatibus meis tranſuerſa incurriſſet fortuna miſeræ patriæ. cuius naufragium pertinuit etiam ad nos. Scitum autem eſt illud, vt ex ſtudijs gaudium, ſic ſtudia ipſa prouenire ex gaudio. Vale.

AD LECTOREM.

BENIVOLE *Lector, cùm duos Commentarios Antiquarum Lectionum hoc tempore pararem emittere, tributos in libros* X. *quo minùs id præſtarem, communium temporum iniquitas & varietas fortunæ meæ fecerunt: quæ, vt in agris fructum ſubita calamitas, ſic ſuppreſſerunt ſperatam fæcunditatem ingenij mei. Ergo priorem nunc tantùm emitto: in quo, ne leuis apud te fides mea ſit, quos codices antiquos, & quibus in locis ſim vſus, ordine dabo. In Plauto corrigendo præcipuus hoc ſcripto fui. Eius exemplaria quattuor cum cura ipſi vidimus. Tria Romæ in Vaticano ſunt: è quibus duo in primore bibliotheca inter libros, vt ſic dicam, proletarios habentur, tertium optimæ notæ ſeruatur in bibliotheca interiore. Quartum bona fortuna in Rauracis mihi obtulit, cùm ad Sequanos iens, illâc tranſirem. communicauit id mihi vir nobilis Antonius Rouerius ciuis Ro. Laudo interdum & codicem Caſſinatem, ſed, nequid fallam, fide aliena. Nam ab amiciſſimo Fuluio Vrſino Plauti exemplar accepi, quod vir eruditus Benedictus Hegius olim cum illo codice ſtudioſè compoſuerat, & ſuapte manu varietatem lectionum adnotarat. Hæc in Plauto. Propertij exemplaria quattuor laudo: primum è bibliotheca Farneſiana habui, alterum Vaticana, tertium à Fuluio Vrſino, quartum à M. Antonio Mureto. Reliquos libros cùm nomino, locum & auctorem addidi, vt pariter mecum id ſcires. Vale.*

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

In Plauti Amphitruone antiquam vocem reponendam videri.

A PLAVTO sit initium: cuius insignitum locum Amphitruonis Prologo, arbitrario iure constituam. Quod enim vulgò legitur,

Siue adeo ædiles perfidiosè cui duint,
Similem rem ipse in legem esse iussit Iuppiter
Quasi magistratum sibi alterive ambiuerint.

me iudice adulterinum est pro germana & antiqua voce, *Sirempse in lege iussit e. I.* Siremps veteribus Ro. solemne in legibus scribendis verbum, valet Similis aut Eadem. Meminit Festus, idque interpretatur Similis res ipsa, producto exemplo Catonis. Charisius litterator dupliciter tantùm inflecti ait, nominandi casu Siremps, & auferendi, ab hac Sirempse. In monumentis antiquis etiam hodie legitur, DE. EO. AGRO. SIREMPS. LEX. ESTO. & in alio, SIREMPSQVE. EIS. VIATORIBVS. DE. QVE. EIS. VIATORIBVS. Q. OMNIVM. RERVM. IVVS. LEX. QVE. ESTO. QVASI SEI. EI. VIATORES. &c. Arbitror igitur Plautum auferendi casu scripsisse, *Sirempse in lege esse*, id est, simili in lege esse, & perinde teneri: aut si placet, *Sirempse legem* spreta Grammaticorum anxia obseruatione. ceterùm imperitos exscriptores diuulsa voce fecisse, *Si rempse*, ac mox pro captu suo illud, *Si*, in *Similem*, vertisse. Eius argumentum quod C. V. Sambuci codex habet, *Si similem*, vt planè appareat à priori voce, hanc alteram quasi interpretem fluxisse. De hac re ita censeo.

CAPVT II.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVM cùm intueor, veterum scriptorum triste naufragium videre videor: è quo quasi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

Non. in Tandem,

Tandem significat tamen. Titinnius Gemina, Symphonia odiosum tandem, vt moribus placeam viro.

Vera lectio est, *Sin forma odio sum, tandem vt.* Verba mulieris matronæ.

In Certamen,

Sisenna Histor.lib. IIII. *Accolis celeriter consumptis ad gladios certationem reuocauerunt.*

Scriptum fuit, *Iacolis celeriter.* id est, Iaculis.

In Catapulta,

Sisenna Histor.lib. III. *Præterea catapultas* XVI. IIII. *balistas:* XX. *plaustra corijs ac minoribus sagittis onusta.*

Quid Corij nomen inter genera telorum? Lego, *Plaustra coritis ac.* Ita appellarunt thecam in qua sagittæ.

In Longiter,

Lucil.lib. III. *Non, vt opinor, id à lecto iam longiter rati.*

Vir doctus emẽdat, *Longiter acti.* Sed dubium non est quin Lucretij versum laudare Nonius voluerit, scripseritque, *Lucret.lib.* III. *Non, vt opinor, id à leto iam longiter errat.* Exstat in disputatione de mortalitate animi.

In Pudet,

Idem: An pro me, Da ne quiete adiutem inuenio hortari pudet, non prodesse id piget.

Emendo, *Idem Andromeda: Nec quî te adiutem.*

In Tumulti,

Idem Nyctegersia: Cuius vos tumulti caussa acie timeo quid parum aduorti.

Colligebam scrib. *Cuius vos tumulti caussa accierim, eò quòd parũ aduortis.*

In Percontet,

Næuius Belli Pœnici lib. II. *Blandè & doctè percontat Ennius: quo pacto Troiam vrbem reliquisset.*

Quis verò iste Ennius nominatur Næuio, cùm Næuius antiquior Ennio poëta fuerit? & ecquid omnino Ennius ad historiam Pœnicam? Præsertim cùm Nonius in Liquidum, eumdem hunc locum sic producat, *Blandè & doctè percontaris quo pacto Troiam vrbem liquerit.* Censeo emendand. *percontat em quo pacto T.v. liquerit.* Em, antiquè, pro eum: ex quo illi fungi exsculpserant Ennium. Scripsit hæc vt opinor Næuius in origine Carthaginis, de Didone Ænean excipiente.

In Comparare,

Accius Eurîisace: nihil est, si autem ad te retardat socium, in portu est, copiaq; subsistat modò, tu te ipse effirma & compara.

Scribo, *si autem ad te ire tardat: si otium in portu est copiáque, subsistat modò: tu te ipse offirma.*

In Conuicium,

Conuicium dictum est quasi è vitijs locum, qui secundùm ignobilitatem loci maledictis & dictis turpibus cauilletur.

Legendum, *dictum est quasi è vicis loqui, quia secundùm i.l.m.e.d.t. cauillentur.* Aut si placet, *cum vicis loqui.* Adducere enim Nonius idem etymon conuicij voluit quod Verrius Flaccus, *Conuicium à vicis, in quibus priùs habitatum est, videtur dictum, vel immutata littera quasi conuocium.*

CAPVT

CAPVT III.

Truculentus Plauti correcta, & versibus duobus aucta.

TRVCVLENTVS Plauti quid aliud quàm Hippolytus est? Ita miserè elegantissima fabula admutilata, lacerata, distracta fuit: vt vix Æsculapius cum parente suo illi persanandæ sint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor. Scena, Num ibi nam.

— propter militem
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
Me habebat annum dum hîc fuit. DI. ego senseram.

Libri Vaticani, *Me habebat anno vno dum.* Citra controuersiam vera lectio est, *Me habebat anno, dum.* Elegans genus dicēdi, sed in libris ferè corruptum. Valet autem anno præterito: cui opponitur, Horno. Plautus Amphitr. *Etiam histriones anno cùm in proscænio hoc Iouem inuocarunt.* Ita rectè Camerarius: alij de Nannio germanas nugas. Emendandus & Nonius in, Hornum. vbi vulgò. *Hornum ipsius anni. Lucill. Vtrùm nano an horno te abstuleris à viro?* Leg. *Vtrùm anno.*

—tonstricem Suram
Nouisti nostram, quæ modò erga ædem sese habet?

Nihil hîc libri: quis tamen negabit legendum, *quæ modò erga ædes habet?* id est, è regione habitat. Nam habere, pro, Habitare, notum iis qui nondum ære lauantur. Vulgata scriptura eiusmodi est, vt eam tractanti clamare libeat, Aquam manibus.

Sed tu posterior. PH. omnem rem tenes.

Claudit versus: explent Vaticani, *ordine omnē rem.* Scena, Ne expectetis,

——— iam propinquè miles mea Phronesium
Tibi adest Stratophanes nunc tibi opus est ægram vt te assimules. PH. tace.
ST. Peperit mulier, vt ego opinor.

Ingens hîc lacuna, & Vaticani duobus versibus auctiores; sic conceptis *PH. tace cui adhuc ego tu malam eam emouet ruri à me matitio vincere est, repperit mulier.* Hercules, tuam fidem! monstra verborum: quæ tamen, nisi animi fallor, non inuito Phœbo diuinantes sic correximus. *Tace. quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere est? ST. Peperit mulier.* Cùm enim propinquaret iam miles, sedula ancilla dominam officij monuit, vt callidè & appositè simularet ægram puerperam: at illa quasi indignata admoneri, vt quæ sua sponte nimiùm mala esset & astuta, *Tace*, inquit, &c. Scriptum autem videtur fuisse *Ammonitricis* &, *malificio*, pro Admonitricis, Maleficio. Hæc probabo fortasse doctis: alij quid probent, quid non probent, ciccum, vt comicus ait, non interduim.

CAPVT IV.

Propertij Elegia de raptu Hylæ emaculata.

ELEGIAM de raptu Hylæ Propertius imitatione Græcorū conscripsit, elegantibus, Dij boni, & quasi papauere ac sesamo sparsis versibus.

ſibus. Eam placet à capite emendantem percurrere, Ac principio, nunquam ille ipſe Hylas tam anxiè quæſitus Herculi fuit, quàm mihi iſtorum verſuum correctio,

Nympharum cupidas ſemper defende rapinas,
Non minor Auſonijs eſt amor in Driadis.

Nam mendam ineſſe libri ſcripti clamabant, qui omnes conſenſu habebant, *eſt amor Adriacis*. Adde rationem linguæ Latinæ, Driadibus poſtulabat, non Driadis. Vix tandem venit in mentem terminatione Græca Propertium ſcripſiſſe, *eſt amor & Driaſin*. quod mox pluribus docuero.

Ne tibi ſit durum montes & frigida ſaxa,
Galle, neque expertos ſemper adire lacus.

Pugnat hæc lectio cum mente Propertij. Neque enim monuit Gallum vt montes & loca ſola frequentaret; ſed contrà exemplo Herculis, ne locis ſolis delicias ſuas concrederet, deterruit. Diſſentiunt etiam libri, qui, *Ne tibi ſint duri montes*, referunt. Sed ſcripſit haud dubiè poëta, *Ne tibi ſit duros montes*. interpolarunt varij librarij quibus inſolens erat genus illud dicendi, Ne tibi ſit adire montes: id eſt, ne adieris. Geminum illud Tibulli, *Ne tibi ſit duros acuiſſe in pectora dentes*. &, *Tunc mihi non oculis ſit timuiſſe meis*. Item Propertij lib. III. *Ne tibi ſit rauco prætoria claſſica cornu Flere, nec Aonium cingere Marte nemus*. Quod autem ijſdem illis verſibus legitur, *& frigida ſaxa*, Mureti libro erat, *& turbida ſaxa*: in Vatican. *tumbida*. Scrib. fortè, *Tabida*, aut aliud verbum remotius.

Ah dolor ibat Hylas ibat Hamadrias hinc.

Quæ tandem iſta Hamadrias? an Driope, vt alij cenſent? Nugæ. Nam Propertius ab omnibus raptum Hylam facit, non ab vna. Scribo vt & ſuprà, *Ibat Hamadriaſin*. & ſic plana ſententia horum verſuum eſt, nec cauſſa cur ignominioſè nota deprauationis inſigniantur, Ceſſent iam, inquit, Zethes & Calais ſectari puerum: quippe qui factus erat dolor & noua cura ipſis Nimphis.

Hic erat Arganthonei ſub vertice montis.

Hæc lectio eſt ab elegantiſſimo Mureto, quam hominis cauſſa libens probarem, ni repugnarent omnes libri. Nam Vatic. & Mureti ipſius, *Hic erat Arganti phlege ſub vertice*. Farneſ. *Fege ſub*. Fuluij, *phege*. Vt liquidũ ſit legitimã ſcripturã eſſe. *Hic erat Arganthi pege*. vſus enim eſt Græco, πηγή.

Grata domus Nimphis humida Thyniacis.

Quomodo rectum, Thyniacis? Nam analogiam ſi ſequimur, Thynicas Nimphas dicemus, vt Bithynicas. Refellunt & libri. Nam Farneſ. & Mureti, *Thyniaſim*. Fuluij, *Thyniaſis*. vt non magis certum habeam ſolem illum lucere, quàm Propertium ſcripſiſſe, *Thyniaſin*, ab eo quòd eſſet Nimphæ Thyniades. Ne quis miretur, primum cogitandum eſt totam hanc Elegiam neſcio quid præter ceteras ἑλληνίζειν: deinde Plinium teſtem laudari à Chariſio Grammatico, qui ipſum Varronem eiuſmodi omnia Græcè terminaſſe confirmet, ita vt ne Schematis quidem dixerit, ſed Schemaſin. Hæc ferè Chariſij verba: & exſtat hodie fragmentum Varronis, *In argumentis Cæcilius palmam poſcit, in ethesin Terentius*. Appello poſtremò fidem M. Antonij Mureti: qui iudex à me captus illius

ſupe-

ſuperioris coniecturæ, librum mihi conſpiciendum in loco præbuit, in quo Antonius Ferillus quiſpiam ante annos L. adnotarat, ſcripturam *Driaſin* diſertè in vetuſto codice exſtare.

Quam circum nulli pendebant debita curæ.

Quattuor manuſſ. *nullæ*, idque rectum, vt Cicero, *Vnæ rei*, & Plautus, *aliæ mulieri.*

Cuius vt accenſæ Driades candore puellæ.

Duo libri, *cuius inaccenſæ.*

CAPVT V.

Plautus Trinummo emendatus.

TRINVMMO, Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de ſemita,
De honore populi; verùm quod ad ventrem attinet
Non herclè hoc longè niſi me pugnus vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui, *hoc ongue*, habet, legam, *hoc vngue.* παροιμιώδης enim ſermo eſt, tranſuerſum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quot item Moſtellaria legitur, *Quid eſt igitur? abeamus hinc nos. TR. non hoc longè Delphium.* Nam & illic emendandum cenſeo, *hoc ongue*. Etſi alterum etiam illud commode & tamquam à demonſtrante accipi poſſe ſcio.

Cœna hæc annona eſt ſine ſacris hereditas.

Error inoleuit ex confuſis vocibus. Scribo, *Cœna hæc an non eſt?* ἐρωτηματικῶς. Hereditas ſine ſacris eſt, cùm heres non adſciſcitur in ſacra & gentem. Cum ea hereditate ludens ſeruus cœnam comparat. Vt item Captiueis, *Sine ſacris hereditatem ſum aptus effertiſſimam.* Scena, Huic ego diei.

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine
Concubium ſit noctis priuſquàm ad poſtremum perueneris.
CH. Opus facto eſt & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.

Abſurdè verò: quid enim eſt illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face eſt*. Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixiſſet, tam longum ſuum nomen eſſe, vt ab aurora ad concubiam noctem ſi ambules, vix ad finem perueneris: ſubiicit ſenex, Si ita eſt, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus ſuppetat, & in tenebris lumen. Cauſſa vulgati erroris in conciſa ſcriptura fuit, *Opus fac' eſt*. Niſi quis tamen ſcribendum putet, *Opus facla eſt.* pro, Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia ſexcenta. Huius poſtremi loci perſpicua veritas eſt: qui ambigit, illi nihil cauſæ eſt quin facem etiam in meridie accendamus.

CAPVT VI.

Germanicæ gentis nomen apud Dionem Cassium restitutum.

VIDIT'NE quisquam turpius mendum illo quod Dionis historiam insedit lib. LV.

Φοβηθέντες οὖν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι, πλὴν τῶν Κανταβρῶν, ἐπεκηρυκεύσαντο. Καὶ οὔτε τότε ἔτυχόν τινος οὔθ' ὕστερον ἔπεμψαν μὲν γὰρ καὶ οἱ Κανταβροὶ, τοσούτου δὲ ἤδη ἐδεήθησαν διαπράξασθαί τι ὥστε καὶ ἐκείνους πάντας ἀπολέσθαι. ὅ, τε γὰρ Αὔγουστος συλλαβὼν αὐτοὺς ἐς πόλεις τινὰς κατέθετο. &c.

Nam profectò non tam manifestus in adulterio Plauti miles fuit, quàm hic locus in vitio. Quippe hic de media Germania sermo: at Cantabros Hispaniarum populos pueri sciunt, nisi quidem citis quadrigis subitò in Germaniam demigrarint. Putabam ipse scribendum vtrobiq; Σύγαμβροι, & Συγάμβρων. Putabam autem ex historia. Nam ex Dione colligimus illos quoscumque populos in deditionem acceptos aliò translatos, & per vrbes ab Augusto distributos. Et eius quidē facti Tiberium ducem fuisse. Conuenit vtrumque istud in Sugambros: sic enim auctoribus libris appello, quos vulgus Sicambros. De migratione Sueton. in Augusto, *Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit.* De duce Tiberio, Tacitus Annal. II. (loquitur autem ipse Tiberius) *Se nouies ab Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse: sic Sugambros in deditionem acceptos: sic Sueuos.*

CAPVT VII.

Asinaria Plauti de locis duobus coniectura.

ASINARIÆ scena, Herclè verò:

> *Impetritum, inauguratum est, quouis amittunt aues.*

corruptè legimus, cùm scribendū sit, *admittunt aues.* Admittere verbum augurale, vt &, Impetrire. Festus, *Admissiuæ aues ab auguribus dicuntur, quæ consulentem iubent.* Liuius lib. IV. *vt ab auguribus, simul aues ritè admisissent, ex composito tolleretur signum.* Nam imperitè Glareanus emendarat, *admissæ essent.* Scena, Vbi ego nunc.

> *Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,*
> *Numquam edepol quadrigis albis indipiscet posteà.*

Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tātum insigne fuisse scio, atq. ita Platonem à Dionysio Tyranno quadrigis albis exceptū in Plinio legimus: & in altero poëta, *equis præcurreret albis.* At hîc aliquid de celeritate sententia postulat. In Roueriano codice margini adscriptum erat, *quadrigis argis.* In Langij nostri, *quadrigis alis.* Mihi suspicio est, ne scribendum sit, *quadrigis si abit.* vt fefellerit exscriptores confusa scriptura, *quadrigis sabit.* Quadrigis abire, curriculo fugere, & similia, valent prouerbiali sermone, numero, & celeriter abire, fugere. Plaut. Pænulo, *Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.* Aulularia, *Quod herus iubeat, citis quadrigis citiùs properet persequi.* Amphitr. *Quadrigas si nunc incendas Iouis, numquam effugies infortunium.* De hoc ita iudico, sic tamen

men vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.

CAPVT IIX.

Petronij Arbitri aliquammulti loci de opinione emendati.

PETRONII Arbitri fragmenta pauca habemus, scriptoris tersi & venusti, &c, nisi quòd in re illa voluptatum nimis Latinè interdú loquatur, cetera laudati. Eius pro parte emendandi caput hoc scripsimus.

Descendentes ab aure capillos meos tentata manu duxit.

Scribo, *dentata*, id est, manu in modum pectinis, vt sic loquar, dentatim formata.

Mox manum demisit in sinum, & pertracto vasculo tam rudi, hoc, inquit, bellè cras in promulsi de libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum Diaria non sumo.

Præfatus veniam scribo, & distinguo, *& protracto vasculo, Tam rude hoc, inquit, bellè.* Vasculum vocauit eam partem quæ inter res serias nominari non debet, & quam Dea Bona à sacello suo exsulare voluit. Plautus Pœnulo, *Facio quod manifesti mœchi haud fermè solent, Refero vasa salua.* In carmine libero, *Hic legimus Circen Atlantiademq́ Calypso Grandia Dulichij vasa tulisse viri.* Ita lego, non vt triti libri, *iussa tulisse*. Sic in Spartiano Eligabalus Imp. benè vasatos conquiri iussit, non vt vulgi opinio & lectio est, benè nasutos.

Priscis etiam temporibus cùm adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, summúmque certamen inter homines erat ne quid profuturum sæculis diu lateret. Itaque harcula herbarum omnium succos Democritus expreßit, &c.

Aliàs, *itaque Hercula*. Dubitabam, num *è pergula*. vt à Democrito contemptum patrimonium & paupertinam eius domum significaret. Lucianus quidem in Philopseude scribit *Democritum in monumento clusum fuisse, atque ibi admiranda illa scripsisse.*

Cùm Eumolpus & ipse vino solutus dicta voluerit in caluos stigmososq́ iaculari.

Lego, *Dicta voluere, & in caluos.*

Habeo tamen quod cælo imputem si non fata coniunxerunt.

Omnino scrib. *si nos fata coniunxerint*. Habeo, inquit, quod cælestibus debeam, si te frui datur.

Talis humus Venerem molles clamauit in herbas.

Fortè, *clinauit in herbas*. vnde Inclinare.

Tremebat illa resoluta marmoreis ciuibus aureum tortum, myrtoq́ florenti quietum verberabat.

Alij, *crinibus*. sed totus locus sic legendus, *Premebat hilarè soluta marmoreis clunibus aureum thorum.*

Totoq́ corpore in amplexum eius immißus non precantis, vsque ad satietatem osculis fruor.

Puto leg. *non pernegantis, vsque*. vt illam malè pertinacem recusationem puellarum indicet.

Quod

Quod solum igitur saluo pudore poteram contingere, languorem simulaui.
Scribo, *languorem insimulaui*, ex sententia. Languor autem propriè in palæstra Veneris, cùm à lucta neruos paralysis occupauit.

Et quandoque mihi fortunæ arriserit hora.

Melius arbitror, *arriserit aura.*

Tales Herculea Stymphalidas arte coactas
Ad cælum fugisse reor, pœneq́ fugentes
Harpyias.

Alij, *pœnasq́ luentes.* Mihi placet, *pennaq́ fluentes*, poëtica phrasi, pro, Volantes.

CAPVT IX.

Elegans iocus in Plauti Persa restitutus.

VENVSTVM sanè & scitum dictum in Persa nos fallit his versibus,

—— DO. *Vbi tu nata es?* VIR. *vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad læuam manum.

quod leui emẽdatione est eruere, si legas, *Inquilina, in angulo.* Nam cùm virgo ea quæ venum ibat, libera esset Athenis nata, seruitus autem in hoc modò simularetur vt irrita venditione circumduci leno posset: illa iam producta callidè cauet ne suapte confessione induatur, néve consensisse in seruitutem sui videatur: & ad interrogata lenonis sic respondet, vt partim eorum scitè declinet, partim ambiguè eludat. Elusit hîc, cùm interroganti vbi nata esset, respondit, quod res erat, inquilinam se, & ciuem Atticam: sed id ita perplexè pronuntiasse putanda est, vt ille bardus intellexerit, *In culina.* Itaque Toxilus statim subijcit, *Tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret: lepidè lusit.* Hæc tam liquida veritas est, vt qui facetias & salem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro sale datum arbitrari possimus.

CAPVT X.

In Agellio duûm locorum correctio, tertij in ordinem veterem restitutio.

RIDICVLA cura est sed tamen scriptoris Noctium Atticarum nomen numquam nisi dubitans & hæsitans pono. Ecce enim tibi qui A. Gellium vocari contendat, cum quo vulgus facit: ecce qui Agellium, à quo Priscianus & libri antiqui dicunt. Sed vtrum horum, scriptorem eum, quod institui, à mendis pauculis liberabo. Lib I. cap. de P. Crasso.

Is cùm in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circumsedere oppugnaréque Leucas oppidum pararet, scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτονα *melis Atheniensium sociorum amicorumq́ populi Ro.* &c.

Ambigua lectio. nam libri Vatic. quattuor, ἀρχιτέκτονα *moleatensium*, referebant. Et in Stephano quidem legimus, μῶλυς, λίβυσσα πόλις. τὸ ἐθνικὸν, μωλυάτης. De hoc igitur docti. Lib. II. cap. VII.

Sed enim si imperet vxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio caussam dicere, scilicet non parendum.

Quis

Quis verò iste Bibulus tam insignitè improbus, vt inter Catilinas & Clodios meruerit censeri? Nam de Bibuli gente nihil tale, quod meminerim ipse, vetus historia suppeditat. Scribo igitur, *aut L. Tubulo.* Intellego Tubulum illum, qui paullò supra Ciceronem prætor fuit, homo tam proiectè improbus, vt eius nomen non hominis sed vitij esse videretur. Cicero pro Scauro, *Si meherclè, iudices, pro L. Tubulo dicerem, quem vnum ex omni memoria sceleratissimum & audacissimum fuisse accepimus*, &c. & ibi Asconius. Caussa erroris fuit, quòd fortè ἀρχέτυπον aliquod *Bubulo* habuit. Lib. XVII. cap. II. transpositæ aliquot lineæ sunt.

> *Hæc ego pauca interim super eo libro quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notaui in sermonibus fortè quos de temporib. rerum ad vsus hominum repertarum agitabamus.*

Nam hîc finem faciunt capitis secundi: sequiturque inscriptio tertij: deinde caput ipsum hoc initio, *Adolescens quispiam.* At dubium nõ est, quin ea omnia fœdè inuersa, sic restituenda sint, *post lectionem suppetierat, mihi notaui.* Hîc finis capitis secundi, adde mox inscriptionem tertij, tum caput ipsum tertium retractis ex fuga iis quæ à fine secundi adhæserant. *In sermonibus quos fortè de temporibus rerum ad vsus hominum repertarum agitabamus: adolescens quispiam non indoctus*, &c.

CAPVT XI.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Nisi herclè.

> *Tibi ego dico, aneuritatus ne sis, heus te alloquor.*

Monstrum verbi, quod consensu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico anheriatus*, ex quo colligebat Turnebus, *an heri ius nescis?* Ego puto ἀρχαϊσμὸν in scriptura fuisse, legendũque, *au! heriatus ne sis.* Au, interiectio, vt litteratores nostri loquuntur, excitantis. Heriatus, interpretor, Feriatus, prisca ratione scribendi H, ἀντὶ τοῦ F. & contrà. Folus, Fostis, Fostia, pro Holus, Hostis, Quinctil. notat: Fircus pro Hircus, Varro: Felena pro Helena, Priscianus. vide & Dionysium Halicarnasseum lib. I. Iam è contrà H. pro F. apud Festum Horda bos, & Hordicidia feriæ, quæ alijs Forda bos, à ferendo: & Hanula, id est, parua delubra, pro Fanula. Faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò,

> *Neque equidem heminas octo exprompsi in vrceum.*

Vaticani, *feminas*, disertim. veteres vulgati, *fæminas.* Scena, Inde ignem.

> *Nisi voluntate ibis, rapiam te domum.* PH. *ostium hoc mihi*
> *Domicilium est, Athenis domus ac herus.*

Libri vet. *hostium hoc mihi.* Littera inserta egregiè emẽdari puto, *hosticum hoc*, id est peregrinũ Nam hostis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cùm seruus eam vi conaretur domum abstrahere dissimulans se eam esse. Mi homo, inquit, vide ne erres, equidẽ hîc non habito: sed hoc Periplectomeni hospitio tantùm vtor vt peregrina, Athenis est vera domus. Res clara ex fabulæ argumento. Scena, Cohibete intrà.

> *Cedo tres mihi homines aurichalco contrà cum istis moribus.*

Probam lectionem putes, absque libris esset. Vatic. alter *contrà hentim*

istis, alter, *contrà intimi istis*. vt appareat à vulgata abesse vocem. Fortè leg. *contrà emsim istis*, siue Emissim. Nam Emere auro contrà, vt apud Varronem, *Vbi poma væneunt contrà auro*. Ita enim eum locum Delicium illud Musarum Scaliger diuinitus emendauit. Nisi placet, *contrà mutim istis*, id est, Mutem. sicut Edim, pro Edam.

Tum ad saltandum non cinædus magis aptus est quàm ego.

Supposita lectio. Vaticani, *cinædus malacus æquè*. optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

CAPVT XII.

Quæ sit in Cicerone Aquaria prouincia, & cur in ea acclamari solitum.

In hoc capite Nuptis verbis mihi vtendum erit, & in Cicerone, vt res est, explicanda quædam liberius. Ne malè audiam apud seueros, exantè testor me hæc ad Aristippi lucernam scripsisse, non ad Cleanthis.

Cicero pro Murena.

Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam & quietam, tu illam cui cùm Quæstores sortiuntur, acclamari etiam solet, Hostiensem.

& Interrogatione in Vatinium testem.

In eo magistratu cùm tibi magnis clamoribus Aquaria prouincia sorte obtigisset: missúsne sis à me Cos. Puteolos?

Quæri video cur in sortitione prouinciæ Hostiensis populus adclamarit: aut cur id tam studiosè, & quasi cauillans Cicero notauerit. De ea re ego pedarius Senator ita censeo. Veteres cùm Veneri operarentur, aquæ ministerio vulgò vtebantur. Cicero pro Cœlio, *Ideóne aquam adduxi, vt ea tu incestè vterere?* Ouidius:

Dedecus hoc sumptâ dissimulauit aquâ.

Lucianus in Asino, apparatum illius palæstræ describens: τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρειστήκει ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ θερμόν. Martialis de fellante, *Qua tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquã*. In carmine hortulorum, *Quas aliter sumas hospes habebis aquas*. Frontinum etiam ita interpretror lib. II. De Aquæductibus: *Ita vt ipsam Martiam splendore & rigore gratissimam balneis ac fullonicis & relatu quoque fœdis ministerijs deprehẽderimus seruientem*. Ministeria enim hæc ad libidinem intellegit. Inde manasse puto vt aquarium munus, aut aquas aggerere, inter probra vulgi fuerit. Lampridius De Commodo, *Gladiatoribus cõuixit, aquã gessit, vt lenonum minister, vt probris natum magis quàm ei loco crederes ad quem Fortuna prouexit.* Verrij Epitome, *Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum sordidi asseclæ*. Lexicon vetus ab hac caussa interpretatur, *Aquaculat, lenocinatur*. Hoc posito, cùm constet Hostiensem prouinciam alio nomine Aquariam dictam: quid aliud arbitremur, quàm populum in voce ipsa Aquariæ lusisse? & quidem si prouincia ea in hominem famosum & Vatinij similem cecidisset, magno risu & clamore euentum sortis comprobasse? Sed manum de tabula: nam neque mihi est os ferreum, & hęc sufficiunt ijs qui non habent cor plumbeum.

CAPVT XIII.

Plauti Miles correcta.

SCENA, Quid mihi.

Qui consectare æquè maréſque & fæminas.

Vet. Roucrij, *consectare que maresq́ fæminas.* similis ſcriptura in Aldi. Repono elegantem phraſim, *consectare quà mares, quà fæminas.* quomodo frequenter Liuius, & Cicero ad Atticum. Scena, Sequimini.

Vos modò porrò, vt occœpiſtis date operam amicabilem.

Ex Vaticanis ſcribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens iſtius ſummæ nuptiarum ordinis.

Inepta lectio quà de verbis quà de ſenſu. Emendandum iudico, *cupiens iſtius ſummè nuptiarum ordium.* ἀρχαϊσμὸς, Ordium pro Exordium, quę vox reperitur etiam in Lucretij. Vel potiùs diuiſim, & ad alteram perſonam traducto ſermone, *ordine is.* Scena, Hera eccum.

—— MI. *cum ipſo pol ſum ſecuta*

Placidè ipſa vt libitum eſt mihi, otioſè, meo arbitratu.

Sententiam inſiſtens emendo, *pol ſum locuta.* Ancilla enim pulchrè os ſublectans glorioſo militi, audiente illo vt magnum beneficium prædicat, quòd hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit.

Ergo iſte metus me macerat, quod illi faſtidioſum eſt.

Libri Vatic. *ille faſtidioſus eſt.* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.

Suppoſita lectio: nam veteres omnes, *linguam oculi præciderunt.* Eleganter. nam in amore cùm oculi cupidè quod amant intuentur, non ſolùm mens ſed etiam lingua obbruteſcit. Ita fit vt quaſi præcipi & prędidi verba ab aſpectu videantur.

CAPVT XIV.

Ex tragœdia Senecæ Octauia menda aliquot ſublata.

SVM ex ijs qui mirantur antiquos, nec tamen, vt quidam, inferiorum temporum ingenia prorſus deſpicio. Itaque non grauabor & Senecæ, (ſcriptori quidem probo, longè tamen ab optima illa nota) poſt Fabricium, opem aliquam adferre. In eius Octauia legitur, ſtatim ab initio,

En qui ora Tanais primus impoſuit iugo
Ignota tantis claßibus texit freta
Interq́ gentes barbaras tutus fuit
Et ſæua maria, coniugis ſcelere occidit.

Emendo, * *En qui oræ Tameſis primus impoſuit iugum, Ignota & antè claßibus.* Nam cùm manifeſtò ſermo de Claudio Imp. fit, quis ſanus hærebit, quin per Tameſim Britanniam intellexerit, cuius intactam ad id tempus libertatem ille primus delibauit? Scena ſequenti.

* Vel, vt Scaligero placet, *En qui Britannis.*

Genitamq́ fratris coniugem captus ſibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Scribo, *Genitámque fratre coniugem captam.* ex hiſtoria. Agrippinam enim

intellegit, quæ filia Germanici Cæsaris, fratris Claudij, fuit. Ibid.

Sillanus & cruore fœdauit suo
Patrios penates criminis factus reus.

Fortè scrib. *criminis ficti reus*. Vide Tacit. lib. XII. Infrà.

Inuidia tristis victa consensu pio
Cessit Senatus, equitis accensus fauor
Plebisq; votum est, atque iudicium patrum.

Lego, *Inuidia t.v.c. pio Cessit: Senatus e.a. fauor Plebisq; notus' st.* & id sententia comprobat.

CAPVT XV.

Plauti Truculento antiqua vox, & alio versu vetus scribendi ratio reposita.

ANTIQVITATIS in Plauto vestigia multa superant, plura per exscriptorum imperitiam mutarunt. Habuit enim prisca illa & horridula ætas vt verba quædam propria, ita & scribendi peculiarem modū. quæ in libris antiquis & reconditis sincerè inuenta, quid ni tamquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusque rei, & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquæ notæ statim in Prologo per iniuriam deiectum est, illo versu,

Athenas quo sine architectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè, *sine arcuspletis conferam*, tertius autem, *arcuspetis*, suprà tamen eadem manu, L. addito, vt fieret arcuspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probum videri & antiquum. Iam de scriptura, quod eadem fabula, scena 1. legitur,

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus laptilis*, disertè habent; tertius, *leptilis*, littera modò immutata. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valetque Dapsilis. L. videlicet pro D. & T. pro S. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua, Cadamitas, Dacrimæ, pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Præsilium pro Præsidio Victorinus: Cassilam pro Cassida Festus. Quin & Gallinam Melicam pro Medica Varro scripsit. T. autem pro S. poni docet Ennij illud: *Adgrettus fari*, id est, aggressus, & veteris poëtæ apud Nonium, *Atrei terta niget galea*, pro Tersa.

CAPVT XVI.

E Cornelij Taciti, vt vulgus putat, dialogo De caussis corruptæ eloquentiæ, loci duo emendati.

QVICVMQVE scriptor fuit dialogi illius De caussis corruptæ eloquentiæ, (nam Tacitum quidem esse nondum adducor vt credam) sed quicumque, inquam, scriptor: & ipsum profectò litterarum multarum fuisse cognoscimus, & syntagma quoque cuius pars modò superest, non inutilem neque inscitam de eloquentiæ progressu & occasu disputatio-

putationem habuisse. E qua illustriores duas maculas conabor eluere. In oratione Apri vulgò sic,

Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & statuæ, quæ neque ipsæ tamen negleguntur, tam herclè quàm diuitiæ, &c.

Quæ istę imagines Attali? aut cuivmquam tam perito auguri vera lectio in mentem fuisset absque libris? E quibus nunc quidē clara res est. Nam Farnesij codex, *Imagines, ac tituli, & statuæ*, perspicuè refert. Nec quidquam pote certius aut clarius. Vulgati erroris caussa fuit breuior scribendi ratio, *ac tli*, id est, tituli: ex quo manauit, si dîs placet, Attalus. Sed hoc à libro: istud alterum ab ingenio erit.

Ibidem.

Quia video etiam Graijs accidisse, vt longiùs absit Aeschines & Demosthenes sacerdos iste enitet, & siquis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, &c.

Videbar non absurdè emendare, *vt longiùs absit Aeschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & siquis alius*, &c. sentētia & historia probante. Nam Sacerdos Nicetes illa ætate non ignobilis * rhetor in schola fuit. Plinius lib. VI. Epistol. *Erat non studiosorum tantùm, verumetiam studiorum amantissimus, ac propè cottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat.*

* Nominat & Seneca in Controuer. plus semel.

CAPVT XVII.

Plauti Pseudolo versus de coniectura correctus.

PVTO in vitio esse versum illum è Pseudoli scena, Postquam illic.

Quid nunc acturus? postquam herili filio
Largitus dictis dapsilis; vbi sunt ea?

& rectè sic corrigi, *Largitus dict' es dapsilia*, Dicta dapsilia, id est, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperitè confusis.

CAPVT XIIX.

Varro in Fragmentis emendatus.

VARRONIS fragmenta quotiens video, oculos mihi dolere necesse est: adeò non solùm pauca quædam ex tanta vi pulcherrimorum scriptorum ad nos venerunt, sed ea ipsa ita lacera, amfracta, diuulsa, vt quòd poëtæ Pentheum diripuisse aiunt Bacchas: nugas maximas fuisse credam: præut quo pacto Varro distractus fuit. E quo numero aliquot malè accepta membra hoc capite sanabo, conabor quidem certè.

Apud Nonium, Calcar.

Varro sesquiulysse, Ventus suo casu vehemētius sufflare, & calcar admouere. Ebrios & Ticinios non vinolētos aut sinociuo, sed expletos qualibet re possumus dicere. Varro Eumenid. Et ceteri scholasticis auribus scolica dape, atque ebriis festicè ἀπεραντολογία *consurgia consurgimus ieiunis oculis.*

Musæ vestram fidem! malè acceptus locus. In quo id primum monendum, duo exempla, siue duas dictiones Nonij turpiter coiisse in vnum,

& sic separanda. CALCAR *pro impetu. Varro S. V. sub occasum. v. s.e. calcar admouere.* Hactenus Varro. Faciendum deinde à verbis Nonij initium, & alterius dictionis impropria significatio ponenda, eo modo quo nos (sine dolo dicam) præclarè emendauimus, EBRIOS ET IEIVNOS *non vinolentos aut sine cibo, sed expletos*;&c. *Ieiunos*, scripsi, pro, *Icinios*, reiecto T. quod ex priori adhæserat: *Sine cibo*, ex illo, *si nociuo*, noto & tralatitio errore V. pro B. Res tota clara ex Varronis sequenti exemplo, cuius emendationem à Iunio petendum.

Apud Nonium, Desubulare.

Varro Sesquiulysse. Vnam veniam esse non amouisse duce virtute, hanc esse nobilem: alteram Carneadem desubulasse bona corporis secutum.

Manuducente sententia emendaui, *Vnámque viam Zenona mouisse duce virtute.* vel potiùs, *Zenona mœnisse*, antiquè pro munijsse. Distractæ perperàm voces induxisse librarios videntur, *Vnámve viam se non amouisse.* quas vix duabus litteris immutatis eleganter reconcinnaui. Egit hîc Varro de variantibus sententijs philosophorum, & illinc Zenonem constituit Stoicorum principem, qui virtutem solam beandæ vitæ esse voluit: istinc Carneadem, qui bona corporis adiunxit. De vtriusque hac sententia videatur Cicero & Laërtius. Loquitur eodem modo eadem Satyra Varro, *Alteram viam deformasse Carneadem virtutis è cupis acris aceti.*

Apud Nonium, Sacrum.

Varro lege Mænia. Signata sacra esse desierũt, posteaquã homines sunt facti.

Latet acuta sentẽtia in pauxilla menda. Scribo, *signa tum sacra.* ambiguè. Id est, Signa seu statuę Deorum desierunt videre sacra siue religiosa, postquã homines facti sunt sacri, id est, scelesti. Et de his quidem ita arbitror.

CAPVT XIX.

Miles Plauti correcta, & antiqua vox restituta.

QVOD in Milite constanter omnibus libris scribitur, Scena, Cohibete intrà.

Nam bonum consilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura aut catalogo loquendi lectum id est.

id sincerum esse non ipsi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit, Catalogum, ordinem loquendi esse: aut nescio quis Veronensis, enumerationem sermonis? Quin potiùs diuisim scribendum censeam, *aut cato loco.* Catus locus, quem præcedentibus versibus tutum locum nominauit, id est, remotum ab arbitris. Siue etiam, *aut catè locos loquendi lectus' st.* Locos pro Locus, & id sanè perplacet.

Eadem scena,

O lepidum senem si quas memorat virtutes habet.

Non temerè est quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *Lepidum semiseum*: alter Vatican. *semisenem*: alter proximè verum, *semiscem.* Nam ego paratus sum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum scripsisse, *O lepidum senicem.* Senicem, pro Senem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexisse antiquos Priscianus disertè tradit, prolato eiusdem Plauti exem-

plo, *Datores bellissimi negotioli senices soletis esse*. Nec dissimile est apud Nonium Senica pro fæmina sene: Pomponius, *Sed me exercet senica nequam neque illa quid faciam scio*. Atque hoc probatum spero iri ijs quibus probari ipse velim: de ceteris non est tanti.

CAPVT XX.

In Propertio antiqua scriptura reposita, alia quædam carptim adnotata.

QVIS non miretur in vno versu tantam librorum discrepantiam? Eleg. XII. lib. II.

Quid tibi iucundum siccis habitare medullis?
Si pudor est, aliò trayce tela puer.

Nam vet. Farnes. *Si puer est, aliò trace puella tuus.* Fuluij, *trayce puella puer.* Mureti, *Si puer est, aliò traice puella loco.* Vatican. *Si pudor est. a. t. tela tuo.* Quid autẽ tam diuersum à mente Propertij quàm Puellæ nomen, quod tamen libri cõstanter obtrudunt? Sed vide caussam erroris, & ride. Nam ego sacramento quinquagenario contendere paratus sum Propertium scriptum reliquisse, *traice duella tua* antiquè, pro Bella. Ne quem lex versus moueat, scire licet aut *Traice*, dissyllabon esse vt in illo Virgil. *à flumine reice capellas*: aut *Duella*, vt Lucret. *& equorum duellica proles*. Sed huic admonitioni attexamus ex eodem poëta alia.

Lib. II. Eleg. III.

Vt Mæotica nix minio si certet Ibero,
Vtque rosæ puro lacte natent folia.

Comparatio sumpta videtur ab illo Anacreontis,

Γράφε ῥῖνα καὶ παρείας
Ρ᾽όδα τῷ γάλακτι μίξας.

Eleg. V.

Cynthia forma potens, Cynthia verba leuis.

Vet. Mureti, *Cynthia f. p. Cynthia forma leuis.*

Eleg. IIX.

Sed non efficies. mecum morieris: oportet
Hoc eodem ferro stillet vterque cruor.

Fortè an leg. *Sed non effugies.*

Eleg. IX.

Sidera sunt testes & matutina pruina.

Hunc versum, vt opinor, in mente Seruius habuit ecloga v. vbi adnotat Testis etiam neutro genere dici, vt Propertius, inquit, *Testes sunt sidera nobis.* Eleg. XIII.

Et duo sint versus. Qui nunc iacet arida puluis,
Vnius hic quondam seruus amoris erat.

Corruptè hic versus legitur apud Charisium Sosipatrum libro I. *Puluis*, inquit, *masculino genere, quamuis Propert. dixerit, Cui nunciet horrida puluis.* Ceterùm, *Horrida*, non *Arida*, vnà cum Charisio omnes libri.

Si tam longæuæ minuisset fata senectæ
Gallicus Iliacis miles in aggeribus.

Librorum partim, *Quis tam*: Farnes. rectissimè, *Qui tam*. elegans locutio desiderata coniunctione. Plautus Mænech. *Nam absque ted. esset hodie numquam ad solem occasum viuerem*. ita Rouerij codex. Vulgò pessimè, *Nam si absque te essem*. Emendãdus ita Ouidius Epistola Acontij, *Aut esses formosa minùs, peterere modestè*. ita Vatic. liber. vulgati, *Si esses tu formosa*. Simile illud Cicer. ad Atticum lib. XII. *Scisses enim, mihi dixisses*.

Illis formosum fleuisse paludibus, illuc
Diceris effusa tu Venus isse coma.

Tres veteres, *iacuisse paludibus*, Fuluij, *lauasse palud*. Vtrauis harum verior vulgata. Fuluiana ad morem antiquum referenda, de quo Ennius, *Tarquinij corpus bona fæmina lauit & vnxit*. Moschus similiter facit Adonin vngi à Venere, ab Amoribus lauari.

Eleg. XV.

Sic nobis qui nunc magnum speramus amantes.

Malim, *Spiramus amantes*. Spirare magnum, quod Græci μέγα πνεῖν.

CAPVT XXI.

Plauti Curculione versus duo restituti: & cur parasitus Herculem nutricem inuocet, explicatum.

CVRCVLIONE, Scena I.

PA. *Nempe huic lenoni qui hîc habitat?* PH. *rectè tenes.*
PA. *Nimis formido ne exedat.* PH. *odiosus es.*

scrib. *formido ne excidat*. Cùm herus diceret, Rectè tenes: seruus ludificans in verbo Tenendi, Nimirum, inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam.

Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam,
Scires velle gratiam tuam noluit frustrarier.

Lego, *Scires velle gratia tua, noluit fr.* id est, Scires facilè eum tua caussa velle, sed non posse. Vide sequentia.

— iacit volturios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum. propino magnum poculum.

Quis iste Hercules Basilicus? An, vt Turnebus censet, talorum species in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vmquam vt regem pinxit? & non potiùs cũ claua & pelle leonina? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic disting. *almam meam nutricem Herculem: Iacto basilicum*. Cùm enim in more esset, vt qui talis luderent, Deum aliquẽ propitium inuocarent, vt exempli caussa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam: Plautus egregiè in Parasito τὸ πρέπον seruans, facit ab eo Herculem inuocari. Ab hac caussa: Veteribus, cùm decumas Herculi pollucerent, epulum publicè præbere solenne fuit. Ad id epulum inprimis Parasitos aduocari tamquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerant.

Athen.

Athen. lib. VI.

Τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Ἐν κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ Ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου. λέγεταί τ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς προσηγορίας οὕτως· τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων.

Simile apud Ro. obtinuiſſe ex Poſſidonij verbis apud Athen. & ex Plutarchi Craſſo licet colligere. Itaque cùm plerumque vſu veniret vt Paraſiti in templo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperentur: quis non fateatur ab homine porco, & vni ventri dedito rectè & facetè Herculem inuocatum, cum cognométo nutricis, quòd ab eo ſæpè nutriretur? Tantum eſt de Hercule nutrice. Sed quis baſilicus iactus? me iudice idem qui Venerius; opinionis meæ cauſſas dabo infrà in Sermone conuiuiali. Quis Volturius? idem cum Cane. Quòd enim is iactus (qui fiebat cùm quattuor tali pari ſitu in dorſum ſubſilirent) infelix eſſet & rapax, videntur ei nomina quædam infauſta & mali ominis indidiſſe animalium rapacium, vt Canis, Vulturis.

CAPVT XXII.

T. Liuij locus auxilio libri veteris, & alij tres à coniectura reſtituti.

ERAM in Sequanis à grauiſſimo morbo ἀσθενῶν adhuc καὶ μαλακιζόμενος, cùm opportunè ad animi mentem recreandam adfertur mihi à Claudio Chiffletio IC. vetus exemplar Liuij. Bibliothecæ Veſontionenſis eſſe aiebat. Percurro, quod ſine fraude valetudinis meę liceret, auidè: & ſtatim à principio, vbi vulgati,

> *Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebellare ab Aretinorum ſeditionibus motu orto nunciabatur: vbi Licinium genus præpotens diuitiarum inuidia pelli armis cœptum.*

in illo ms. inuenio, *vbi Cilnium genus*. Aſſenſi ſtatim, eoque libentiùs quòd & veteres editiones Liuij partim, *vbi ciuium genus*, habent, partim, *vbi Licinium ciuium*. cùm hæſitantes videlicet librarij illud *Cilnium*, in *Ciuium* vertiſſent. Hi porrò Cilnij ſunt, niſi fallor, à quibus primam originem C. Mæcenatis illius Muſarum patroni petendum eſt. Argumento gentile eius nomen Cilnius: argumento & hic Liuij locus, qui Cilnios iſtos Etruſcos Aretinos conſtituit. Atqui profectò Mæcenas populo Etruſcus, domo Aretinus fuit. Colligitur ex Epiſtola Auguſti apud Macrobium, in qua præter cetera delicata nomina, *Laſer Aretinum*, à patria prima vocatur. Emendandus ita Liuius infrà:

> *Seditionibus tantùm Aretinorum compoſitis, & Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto.*

vbi item vulgati, *Licinio*. In Silio Italico error ſimilis, lib. VII. *Cilnius Arreti Tyrrenis ortus in oris Clarum nomen erat*. vbi perperàm vulgò *Cilinus*: nec dubitandum quin aſpexerit ad gentem & ortum Mæcenatis. Huius in Liuio lectionis non ſolùm teſtem: ſed etiam approbatorem habeo eruditiſſimum Victorem Giſelinum, hominem iunctum mecum fideliſſima gratia, & cuius mihi non modò iucunda conſuetudo fuit, ſed

etiam

etiam consilia & fides salutaris. Sed subiungam huic capiti Liuiana alia. Lib. XXII. in rogatione de vere sacro.

Rogatus in hæc verba populus: Velitis iubeatis [hoc sic fieri?] si res populi Ro. Quiritium ad quinquennium proximum, &c.

glossemate fœdatus locus: quem sic lego, *Velitis iubeatis, si res populi Ro.* superfluis illis accisis. Quid enim velle iubere populus debeat, distinctè subiungit: vt in alijs rogationibus solitum. Cicero Pro domo sua, eamdem rogandi formulam exprimens, *Velitis iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne sit?* &: *Velitis iubeatis, vt M. Tullio aqua & igni interdictum sit?*

Ibidem.

Si res populi R. Quiritium ad quinquennium proximum, sicut velim eam, salua seruata erit hisce duellis, datum donum duit populus Ro. Quiritium, quod duellum.

Sigonius tentat legere, *Votum donum duit.* * Scribo, *Latum donum.* Forma vetus loquendi in donationibus. Liuius lib. XXIII. *Ager Hispanis in Hispania, Numidis in Africa post bellum virtutis caussa latus datus est.* etsi hoc ad latitudinem referre possis. Ceterùm vereor vt totus hic locus traiectis verbis vitiatus sit, & hoc ordine legendus, *seruata erit hisce duellis, quod duellum pop. Ro. cum Carthaginensi est, quæque duella cum Gallis sunt, qui cis Alpes sunt, latum donum duit populus R. Quiritium, quod ver attulerit ex suillo,* &c. Iudicent docti.

* Nunc tamen ambigo.

Ibidem.

Quod fieri oportebit, profanum esto, neque secus esto.

Legend. *neque secius esto.* id est, deterius. Suetonius in Tiberio, *Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secius admissa in remp. exstant.* ita Vatic. Codex.

Ibidem.

Si ante id ea Senatus populúsque iussit fieri ac faxit, eo populus solutus liber esto.

Reponenda vetusta vox, *Antidea*, quæ valet antea, interiectio D. vt Plautus postidea, medecum, & similia.

CAPVT XXIII.

Acuta sententia Plautini versus apud Nonium reposita.

NON diu, sed acriter me torsit anquisita correctio istorum versuum apud Nonium:

Plautus Vidularia: Malim moriri meos quàm mendicarier.
Boni ministrantur, illum nunc irrident mali.

Nisi me animi fallit, inueni tamen. Lego, *Boni im miserantur, illunc irrident mali.* Im, pro Eum, antiquè. vide Festum. Est autem αἰτιολογία versus prioris, Pauperi melius esse mori quàm mendicari: quia si moritur, misericordiam à bonis; si perseuerat viuere, irrisum à malis consequitur. Sententia est, quæ compar Menandri istis:

Ο῾ πρῶτος εὑρὼν διατροφὴν πτωχῷ τέχνην,
Πολλοὺς ἐποίησεν ἀθλίους. ἁπλοῦν γὰρ ἦν
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως, ἀποθανεῖν.

IVSTI

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Plauti Pseudolo elegans iocus restitutus.

NEGARE nolo: amo Plauti elegantes & vrbanos sales, nec Venusini illius aliter censentis versus vmquam mehercle sine indignatiuncula lego. Sed ex ijs quidam in vulgus obscuri, quidam corrupti. Quo in numero censendus ille Pseudolo.

Scena, Pseudole non.

——— *Pseudole arcesse hostias*
Victumas, lanios, vt ego huic sacrufìcem summo Ioui.
BA. *Nolo victumas, agninis me exstis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas, at minimis me.* Scribendum iudico, *At minis me extis*, vel etiam, *At mininis*, voce ducta à Mina. Nimium eleganti sententia & ad lenonis mores accommodata. Nam cùm amator propter seruatam, vt putabat, amicam, facere victumam lenoni vellet, vt Deo & auctori fortunarum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, sed minas & argentum velle. Hæc porrò verba, *At mininis*, (nam in ambigua pronunciatione iocus fuit) leno ita extulit, vt adolescens minimè malus intellexerit eum, *Agninis*, dixisse. Ergo subijcit, *Quid stas? arcesse agnos. audin' quid ait Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quidquam creduat, vt ille ait.

CAPVT II.

De Ciceronis locis aliquot, lib. De legibus iudicatum.

CICERONIS locus est II. De legibus, stigmate notatus, ad quem emendandum conari cum bona gratia eruditi cuiusdam viri vix possumus. Quippe qui eum ita flagitiosè corruptum & penitus depositum confirmarit, vt ne hiscendi quidem de eo facultas sit.

Locus sic habet.

Quid quòd multa perniciosa, multa pestifera sciscuntur in populis? quæ non magis legis nomē attingunt, quàm si latores aliquas * *cōcessu suo sanxerint.*

Mihi tamen præclarè huic vulneri remedium adhibitum iri videbatur,

 si lege-

si legeremus, *Quàm si latrones aliqua consessu suo sanxerint*. Sententia perspicua. Scita ea, inquit, quæ turbulenti magistratus violandæ aut perdundæ reipublicæ ferunt, non magis sanctissimo legis nomine dignanda sunt, quàm ea quæ latrones aut pyratæ in suo consessu de præda diuidunda alijsque talibus sanciunt.

Ibidem.

Plures autem Deorum omnium, singuli singulorum sacerdotes, & respondendi iuris, & confitendarum religionum facultatem adferunt.

Videri possit mancus locus, legendumque, *Plures autem Deorum omnium pontifices, singuli singulorum sacerdotes*. siquidem hęc interpretata sunt ex verbis legis illius, *Diuisq; alijs alij sacerdotes, omnibus pontifices, singulis flamines sunto*. Adfert etiã molestiam illud *confitendarum religionum*, quod rectum esse vix videtur. Diuinabam leuiter, scriptum fuisse, *confite tuendarum*, id est, *cum fide*, quod conuenit præclarè.

Ibidem.

Tum ebur ex inani corpore extractum.

D. Lambinus voluit, *ex inanimo*: mihi probatur *ex immani*. quod conuenit in Elephantum. Lib. III.

Tribunisq; quos sibi plebes rogaßit ius esto cum patribus agendi: ijdem ad plebem quod census erit ferunto.

Idem Lambinus emendat, *Quod censuerint, ferunto*. quod probarem, si probabile esset in tam noto verbo offendere omnes libros. Veteres plerique, quod ipsi in Vaticano vno & altero apud Sequanos vidimus, *Quod cessus erit*, referunt. vt perspicuum sit verbum aliquod remotius fuisse, quàm pro captu imperitorum. Quid igitur si legamus? *Quod œsus erit*. antiqua ratione scribendi pro *Vsus*. quod ad sententiam aptum est certè: & *Cœrare*, ac *Cœratio*, pro Curare Cicero in his ipsis libris scripsit. Non displiceat etiam, vt propiùs recedamus à libris, *Oessus*, quãdo Ciceronem in eiusmodi verbis omnibus geminasse consonantes & Cassus, Diuissio, Vssus dixisse, Quinctiliani & Annæi Cornuti testimonijs cognoscimus.

CAPVT III.

Plauti Rudente versus quattuor à coniectura correcti.

RECTE'NE Plauti Rudente scriptum legimus in lepido colloquio Ampelisсæ & Sceparnionis, cùm illa attrectantem paullò liberiùs seruum reijceret?

Non ego sum pollucta pago, potin' vt me abstineas manum?

& rectè quidem esse ocellus Galliæ Turnebus censuit, qui polluctam pago, interpretatur communem & expositam pago, vt inquit, in Polluсto Herculis omnia exponebantur obuijs. Duriusculè, vt mihi videtur, & potiùs vix duabus litteris mutantibus legerim, *Non ego sum polluta, apage, potin'*. Sic idem Plautus in re simili, *Pura sum, comperce amabo me adtractare Agorastocles.*

Scena, Nimio hominum.

Hoc quod induta sum, summæ opes oppidò.

Scrib.

Scrib. diuisim, *sunt meæ opes.* de puella naufraga cui nihil reliqui erat præter vestitum. Scena, Meámne ille.

L A. *Síccine me spernis?* CH. *sic ago, semel bibo.*

Legerim, *sic ago, sic mel bibo.* Insultans impuro lenoni hospes ait eius calamitates melli sibi & voluptati esse.

Scena, Iterùm mihi.

Dic ergo quanti censes? TR. *egóne? censeo.*

PL. *At sume quidem ne censionem semper facias.*

Editio Aldi, *Adsume quidem,* alij, *Adsum equidem.* Sed, meo animo, certum est Plautum scripsisse, *Absume quidem.* venusto ioco. Nam cùm seruus ludos herum faciens non aliud ad interrogata responderet, quàm Censeo: quasi indignatus adolescens, & in amphibolia verbi ludens, At, inquit, ne semper céseas, absume potiùs & in decoctores referare. Quod sumptum est à moribus Rom. Constat enim eos qui abligurrijssent, & nihil in bonis haberent præter sacculum illum Catulli, liberos fuisse à molestia dedicandi sua in censum.

CAPVT IV.

Nonij Marcelli aliquammulti loci purgati.

VT ij quos antiquitas delectat non solidas tantùm statuas, sed & auulsum crus & fractum brachium capiuntur cernere: idem nobis vsu venit in litteris. Nonius in manibus & sinu eruditorum est; non quia ipse per se tanti sit, homo aliàs nugator & ad risum sæpè ineptus, sed quia in eo veterum scriptorum reliquiæ & fracta quasi membra comparent, quæ ex auita hereditate nos vt ruta & cæsa delectent necesse est. Ad ea membra aliquot pro parte sananda hoc capite conabor.

Nonius in Verruncent.

Afranius Diuortio: Et puncto auerruncent cur Syriam simul.

Liber vetus, *Et ponito.* Lego, *Et ponti auerruncent cursuram simul.* vel potiùs, *Verruncent.* Cursura ponti, nauigatio est vt Virgil. *Huc cursus fuit.*

In Manipuli.

Sisenna Histor. lib. III. *Conuictus tamen & tempora singula constituit, & sicut steterat manipulos obuerti iussit.*

Lego, *Connixus tamen ex tempore signa constituit.*

In Tristitias.

Turpilius Leucadia: Ante facta in ignē committo tristitias ante diuortiū.

Si recta hæc lectio, quid tam ridiculum quàm quod Nonius monet Tristitias pro Tristitia hîc positum? sed emendandum in verbis Nonij, *Tristitas,* pro *Tristitia.* Hoc primum. Deinde cùm pro illo, *ante diuortium,* in veteri libro sit, *ante dorcium*: emendandum arbitror, *tristitas anted ostium.* R. & S. in libris frequenter alternant. *Anted.* D. addito more antiquo. Hoc dicit, Omitto præterita, en noua tristitia præ foribus est.

In Patibulum.

Sallust. Hist. lib. IIII. *In quis notissimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut imminuto corpore improbi patibulo eminens affigebatur.*

Vix eſt vt audeam poſt accuratam diligentiam Carrionis aliquid in Salluſtium: quod tamen eius volũtate fiat, puto hoc loco legendũ, *in proris patibulo*. rectè ad ſententiã, quia in nauibus hęc ſupplicia ſumpta colligitur.

In Lucuus.

Afranius Frater. Piſtori nouat cur non ſcribitario.

Vir doctus legit, *Piſtor ouat.* emendarim ipſe *Piſtori nubat cur non ſcriblitario?* Scriptum fuit, *Nuuat*, inde, *nouat*. Scriblitarius, qui placentas conficit. Prologo Pœnuli, *Nunc dum ſcriblitæ æſtuant, accurrite.*

In Optare.

Salluſt. hiſtor. III. *Atque eum cupio laudatum accenſumq́ præmiorum ſpe quibuſcum optauiſſet ire iubet.*

Ita Carrio emendauit: optimè. niſi quòd pro illo *Cupio*, legendum cenſeam *Curio*, aut *Cæpio*. Fortè de Curione illo ſermo eſt, qui Dardanos vicit. Meminit epitome Liuij, & Salluſt. lib. II.

In Amnis.

Accius epinauſemacheumandria: mundam ſalſo ſanctam obtexi ſanguine atque acerbos alta in amni corpore expleui hoſtico.

Reſtituo, *Accius epinauſemache, Scamandriam vndam*. & deinde, *Aceruos*, pro *Acerbos*. Scamander fluuius in Phrygia. Dicuntur hæc fortè in perſona Achillis.

In Imberbi.

Varro epiſt. ad Fabium. Quod facis Saturnorum ſimiles ſunt, quod maxima fiunt, idémque imberbi.

Lego, *Quod facie Saturorum:* id eſt, Satyrorum. niſi placet, *falcis Saturnorum.* Saturnus cum falce incurua pingebatur. Ludens igitur Varro eos dicat incuruos eſſe vt falcem Saturni. Prius magis placet. Reliqua lego vt doctiſſ. Iunius.

In Faceſſere.

Ennius Annal. I. *Hæc effatus, ibiq́ latrones dicta faceſſunt.*

Non dubito quin Ennius ſcripſerit, *Hæc effatus ibus*, ἀρχαϊκῶς pro Iis.

In Picumnus.

Higinius: Picumnus eſt parua veſte picus Martius.

Alij, *parca veſte*. Scribo *varia veſte*.

In Lanitium.

Laberius: Nihil refert vtrùm mollem è lanicea Attica,
An pecore ex hircorum veſtigium geras.

Perſpicuè leg. *veſtitum geras*.

In Ignauiter.

Quadrigarius Annal. II. *Et qui ibi erant, non ignauiter putando eum diem pro meliore habuerunt.*

Lego, *ignauiter pugnando*. ſcriptum fuit, *pucnando*. hinc error.

In Parciter.

Pomponius Verre. Salbcolo parciter tamquam frater mihi ſis medium abdomen cùm diuidam.

Scribo, *Saueolum parciter*. Videlicet autem verbum Diuidendi hîc inter obſcœna eſſe & deuirginata.

CAPVT

CAPVT V.

Plautinæ Militis versus, & alter Pœnuli emendantur.

EST verò quod semper iudicaui. Corruptè in Milite legitur colloquio Sceledri & Periplectomeni extremo,

Frequens Senatus poterit nunc haberier,
Ibo intrò, ne dum absum illis sortitò fuam.

Quam enim sententiam idoneam habeat illud sortitò esse? Comprobant iudicium meum libri: è quibus Vaticanus alter, *ne dum absum multi fortuitò fuam,* alter *multi fortuita*. E quorum vestigijs confirmo scribendum, *ne dum absum multæ fortuitò fuam.* vel potiùs, *multai.* venusta sententia. Nam cùm lepidus ille senex de consessu congerronum suorum, qui consilium habebant mulieris liberandæ, tamquam de Senatu magnificè locutus esset: in eodem nunc ludens & simul veterem ad morem respiciens addit, se quoque tamquam vnum aliquem Senatorem in curiam iturum, ne fortè absenti multa imponatur. Moribus enim Rom. Senatori qui die Senatus non adesset multam dici solere, Consulemque ius habuisse pignoris capiendi vel ex vno Cicerone nota res est, De Orat. III. De Leg. II. & Phil. I. Quamquam eadem hac sententia legi etiam possit, *multisortio*. voce non abhorrenti à Comica compositione, vti multisortionem dixerit, qui multam sortitur. In eadem voce turpis error Pœnulum obsedit Scena ante vltimam.

Rapiamus in ius. POE. *minimè.* AG. *quapropter?* POE. *quia.*
Iniuriarum multo induci satius est.

cùm perspicuè legendum sit, *Iniuriarum multam dici satius*. Vtriusque coniecturæ meæ cùm ante biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, sic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò ijsipsis imperitiæ multam dictum iri, qui istud de multa non probarent.

CAPVT VI.

Apud Macrobium Ciceronis elegans iocus restitutus: similis error in Suetonio sublatus.

NIHIL moream, quin coniecturam meam de acuto quodam Ciceronis dicto proponam, quod exstat apud Macrob. I. Satur.

Idem Cicero aliàs facilitatem Cæsaris in eligendo Senatu irrisit palàm. Nam cùm ab hospite suo P. Mallio rogaretur vt Decurionatum priuigno eius expediret, assistente magna frequentia dixit, Romæ si ius habebit Pompeius, difficile est.

Ita libri. quibus in verbis neque sententiæ eius quam elici Macrobius voluit, neque omnino elegantioris dicti vola aut vestigium apparet. Lego igitur, *Romæ si vis habebit, Pompeijs difficile est.* Optimè. Nimirum perstringens Cicero facilitatem Cæsaris qua quosuis vulgò in Senatum

tum admittebat, respondit Mallio παρὰ δόξαν, Difficile fore vt Pompeijs (quod Campaniæ oppidum est) Decurionatum impetret: ceterùm si Romæ in Senatum velit, id iam Cæsare Dictatore facilè posse. Similis planè error in Suetonij Claudio, vt vulgata distinctio est.

Cap. XXVII.

Liberos ex tribus vxoribus tulit, ex Herculanilla Drusum & Claudiam: ex Pætina Antoniam: ex Messallina Octauiam & Brittannicum. Drusum Pompeium puberem amisit piro per lusum in sublime iacto & hiatu oris excepto strangulatum.

Quis enim historiæ & antiquitatis modicè peritus hærebit, quin & hîc leg. sit, *Drusum Pompeijs?* vt locum adnotarit vbi Drusus ille exstinctus. Nam neque Claudij Pompeios paterno aut materno genere attingebant: & ne quis de adoptione suspicetur, Principis Ro. filium ab alio inferiori adoptatum esse, absurdum.

CAPVT VII.

Plauti Asinaria antiqua vox, & alio versu Græcanicum genus dicendi repositum.

ASINARIA, cùm anus morosa & difficilis egenum amatorem expulisset, amica discedentem illum lacinia retineret, sic legimus.

PH. *Quò nunc abis? quin tu hîc manes?* AR. *mox si voles manebo.*

Deprauatè. Nam adolescentem aliquid de Nocte dixisse statim paret ex sequenti versu quem Libanus subiecit, *Audin' tu hunc opera vt largus est nocturna?* Itaque citra controuersiam Plautus scriptum reliquit, *Nox si voles manebo*. Nox ἀρχαϊκῶς pro noctu. cuius vocis insolentia loco fuit deprauando. Veteres ita locutos discimus ex Agellij Indice lib. IIX. Noctium cap. I. *Hesterna noctu recte an cum vitio dicatur: itémque quod* X. *viri in* XII. *tabulis Nox pro noctu dixerunt*. Caput autem ipsum quo id pluribus docuit Agellius, etsi vnà cum libro perijt: tamen verba ex XII. quæ ille in mente habuit repperi apud Macrobium, qui eiusmodi multa vtenda ab Agellio sumpsit, si fatetur; furatus est, si negat. lib. I. Sat. *Si nox furtum factum essit, si im alis occisit, iure cæsus esto*. Addam ex eadem Scena aliud:

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.

Restituendum hîc aio nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerant, *Quas h. a. Diabolus ipsi daturus dixit*. Ita iam sine vlla litura Vaticani libri: & codex Langij nostri, *daturas dixit*, littera vna discrepans ab illis. Est autem purus putus Hellenismus, notus ijs qui primoribus labris litteras Græcas gustarunt. In quo eodem emendandus Plaut. Bacchidib. Scen. II.

Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.

nam & hîc Vaticani disertim, *Eia! nunc esse ego opinor Hercules, tu autem*

Linus. Simile est illud Virg. *Dixit, & extemplo (neque enim responsa dabantur Fida satis) sensit medios delapsus in hostes.* & Propert. *Iurabo & bis sex integer esse dies.* item Horat. *Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratus.* Arnobij etiam 1. Contra gentes: *A quo ipsam deitatem sortiti esse sentiunt.* Atque hoc quidem genus loquendi, quod adhuc remotū ab vsu vulgi poëtis modò relinquebatur, primi ex Plauto in lucem protulisse videmur.

CAPVT IIX.

De Iano Gemino à Nerone clauso, in eoque Tacitum à Suetonio dissentire.

DIGNA sanè res admiratione est, quid caussæ habuerit Cor. Tacitus scriptor haud paullò melior quàm vulgus, & hîc aliud agens populus existimet, cur in Neronis rebus mentionem nullam Iani Gemini fecerit: quem pace terra mariq. parta quinctùm clausum à Nerone non solùm Suetonius adfirmat, sed testantur etiam nummi. Sueton. *Ianum Geminum,* inquit, *clausit tam nullo quàm residuo bello.* Nummi, è quibus æreos tres ipsi vidimus, IMP. NERO. CLAV. CÆSAR. AVG. GER. P. M. TR. P. V. P. P. à tergo, PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. Factum hoc est P. V. C. anno DCCCXI. Nerone III. & Valerio Messalla Cos. An'ne igitur memoriæ vitio id Tacitus indictum omisit? an vt rem leuem & scriptione indignam præterijt? Nihil sanè horum: sed, quod pauci obseruarint, dissensit in hac historia Tacitus à Suetonio & nummis, & Ianum à Nerone clusum non fuisse existimauit. Quî potest in re tam clara? inquies. Nescio, sed en tibi fragmentum Taciti apud Orosium his verbis: *Deinde vt verbis Cor. Taciti vtar, sene Augusto Ianus patefactus dum apud extimos terrarum terminos nouæ gentes sæpè ex vsu, & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Enimuerò si ab Augusto ad Vespasianum apertus mansit, quomodo constat vt eum cluserit Nero? Quamquam fieri illud potest, vt quemadmodum Nero falsum triumphum & falsos arcus de Parthis admisit: sic etiam ambitiosè & prеter morem veterem Ianum clauserit residuo adhuc bello. Ideoq. factum id Tacitus omiserit. Et sanè magis magisq. vereor vt emendandus sic Suetonius sit, verbis iunctis & reductis: *Ianum Geminum clausit, tamquam nullo residuo bello.*

CAPVT IX.

Plautus in Mostellaria versu vno auctus: & item Pseudolo.

HOC quidem capite Neruam, Traianum, & eiusmodi clementes Imperatores imitabor: & vt illi priorum temporum iniuria pulsos exsules, sic ego Plauti versus duos ab omnibus libris exsulantes in veterem sedem restituam. Præsertim cùm ijs nihil obijci possit præter libertatem sermonis: lege autem Iulia non verba mœchantia, sed facta

puniri receptum sit. Mostellaria, colloquio Phanisci & Tranionis,

Ph. non potes tu cogere me vt tibi
Malè dicam. nouit herus me, si sobrius sis
Malè non dicas.

In duobus Vatic. hæc interseruntur. *Nouit herus me.* Ser. *suam pol culcitellam oportet.* Ph. *si sobrius sis malè non dicas.* quæ germana Plauti verba esse ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cùm Phaniscus dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens, Mirum, inquit, ni culcitellam suam nouerit. Sic enim contumeliosè vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu præstitisse. & pro culcita fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui Delicium Nicomedis audiebat, *spondam interiorem regiæ lecticæ* ab eadem caussa dixit. Pseudolo etiam Scena III. vbi vulgò,

Nam istoc quod nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere. Ps. *fac hoc quod te rogamus Ballio.*

exsulat integer versus, quem ex Vaticanis postliminio licet restituere, *Apud n. querere.* Ps. *ehò numquid tu huius nupsisti patri?* Ba. *Dî melius faciant.* Ps. *fac hoc quod t. r.* Arguto sed licenti sanè ioco, qui in verbo Nubendi consistit. Quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ custos ille hortorum libentius quàm virgines Vestæ vsurparent. Inde Festo Nupta verba, obscæna, & Petronio Nuptias facere, τὸ συνουσιάζειν. Inde Virgini Vestali crimen incesti intentatum apud declamatores, quòd versum scripsisset:

Felices nuptæ, moriar nisi nubere dulce est.

Capvt X.

Propertij versus complures emendati.

Propertivm qui non amat, eum profectò Musæ non amant. tanta eius versuum suauitas est, vt quemadmodum comicus ille ait, nil nisi mulsa loqui videantur: tanta eruditio, vt non nisi Phœbo dictante credamus exceptos. E quibus aliquantos carptim emendabo, vel potiùs, vt maiores loquebantur, saltuatim.

Lib. II. Eleg. XXIIX.

Et tibi Mæonidas interq; Heroidas omnes
Primus erit nulla non tribuente locus.

Tres veteres, *Et tibi Mæonias inter Heroidas.* qua lectione nihil verius. Corruperant illi bardi, quibus versus in vitio esse videbatur, si illud *Inter* à postrema longum legeretur.

Eleg. XXIX.

Apparent non vlla thoro vestigia presso
Signa voluptatis, non iacuisse duos.

Pendet sententia huius versus, & rectè me iudice Farnes. codex, *Signa volutantis.* Nimirum cùm nescio quo casu Propertius Cynthiam suam benè

benè manè solam offendisset (quæ alioqui, vt mea fert opinio, libenter Clodiam illam imitaretur. & propter nocturnos terrores rarò incomitata dormiret) sed tamen cùm solam: mulier casta eo argumento magnificè pudicitiam suam iactat. Et vidésne, inquit externa nulla vestigia in hoc lecto esse; signum non iacuisse hîc duos complexos & volutantes.

Eleg. xxx.

Nec tu virginibus reuerentia moueris ora.

Nulla discrepantia in libris, nec quidquam solicito. Placebat tamẽ olim, *Nec te virginei reuerentia moueris oris.*

Eleg. vltima.

Me iuuet æternis positum languere corollis.

Liber Fuluij & Vatic. *Me iuuet hesternis.* perspicuè verum.

Lib. III. Eleg. II.

Orpheu te tenuisse feras & concita dicunt
Flumina Threïcia detinuisse lyra.

Duo veteres, *sustinuisse lyra* benè & Latinè. pro sistere, & reprimere, vt Lucill. *Sustinet vt currus bonus sæpè agitator equosq́;.*

Eleg. v.

Ite rates curuæ & leti contexite caussas.

Vet. Farn. & Fuluij, *& leti texite caussas*, hiatu poëtis non insolenti, si ita visum librarijs nostris fuisset. Ibidem.

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortunæ miseras auximus arte vias.

Eiicienda insiticia vox est, vera ciui reposita, *Terra parum fuerat fatis, adiecimus vndas.* ita omnes libri & sententiæ eius elegantiam quiuis videt. Lucanus eadem mente, de Argo:

—— fatisq́; per illam
Accessit mors vna ratem.

Ibidem.

Paullatim sociûm iacturam fleuit Vlyxes,
In mare cui soli non valuere doli.

Alij, *solum*: ego coniicio, *soliti*, scriptum fuisse.

Ibidem.

Et miser inuisam traxit hiatus aquam.

Lego, *Et niger*, vt μέλαν κῦμα, & similia apud Homer.

Eleg. IIX.

Non flebo in cineres arcem sedisse paternos
Cadmi, nec semper prælia clade pari.

Suspicor emendandum, *nec septem*. Ita Propert. lib. I. *Longè castra tibi, longè miser agmina septem, Flebis in æterno surda iacere situ.* Et nota est historia. Eleg. XII.

Et certamen habent leti, quæ viua sequatur
Coniugium: pudor est non licuisse mori.

Scribo, *certamen habent lætæ.* Ibidem.

Pinus & incumbens lætas circumdabat vmbras
Nec fuerat nudas pœna videre Deas.

Libentiùs legerim, *Et fuerat nudas penè videre deas*. Ea enim felicitas primi illius sæculi recensetur, quòd Dij & Deæ vulgò cum gente hominum versabantur, & tantumnon conspiciendos se dabant. Hæc leuia sunt, fateor, in tantum poëtam: sed non malè olim ille Græculus ad Augustum, *εἰ πλέον εἶχον πλέον ἐδίδουν.*

CAPVT XI.

E Cassina locorum trium correctio.

In lepida illa fabula quam Cassinam Plautus inscripsit, cùm mulierculæ mirum in modum libidinosum senem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,

Nam nisi ex te scio quidquid hoc sit citò, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam execrata, ludibrio pessima adhuc
Quæ me habuisti.

Nec tamen dubito quin pro illo, *Execrata*, Plautus scripserit *Excetra tu*, id est, vipera, maledicto mehercle satis conuenienti in malas illas merces. Vsus eodem est in Pseudolo. *En excetra tu, quæ tibi habes tot amicos tam probè oleo onustos*. quamquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena sequenti.

—— nunc quidem gladium ancilla
Intus Cassinam habere ait qui me atque te interimat.

Omnes planè libri, *qui me atque te inuitet*. idque immutare sanè religio sit. Opinor Inuitare eum dixisse pro isto, vitam tollere, vt poëta vetus apud Cicer. Euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari.* Ludit in eodem verbo ipse Plautus Rudente: *Ne istunc istis inuitassitis, Vsque adeò, donec quà domum abeat, nesciat.*

Scena cuius initium, Si sapitis.

Sed eccum egreditur cum corona & lampade
Meus socerus, compar, commaritus, villicus.

Apage illud, Socerus. Nam Olympio seni illi seruus profectò, non socer. Nisi animi fallor, *meus sociennus*, scriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Sociennus valet Socius Plaut. Amphitr. *Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.* Aulular. *Ibo intrò atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.* Iuuat vehementer coniecturam meam Rouerij liber, qui *socius* refert, glossema quasi illius. Et sanè socium lepidè dixerit, vti & comparem & commaritum. Quippe ambiebat senex ille, (ita fabulæ argumentum est) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidunda pro socio Olympioni esse, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat sanè homo benignus & minimè asper Olympio: nisi argutæ mulierculæ suppositicia Cassina consilia illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum serò docuissent quàm verè ab Ennio scriptum esset, *Stultu'st qui cupida cupiens cupienter cupit.*

CAPVT XII.

Ciceronis loci duo, quorum alter ab Alcæo videatur, alter ab Homero.

ITA est profectò: multus in Græcorum libris Cicero fuit, nec oratorum tantùm, sed & poëtarum. Argumētum, scripta eius illorum quasi luminibus crebrò distincta. In qua classe censendum videtur illud diuino Oratore ad Brutum,

Magnum opus & arduum, vt sæpè iam diximus: sed ingredientibus considerandum fuit quid ageremus, nunc quidem quocumque feremur danda nimirum vela sunt.

cuius loci elegans sanè ἀλληγορία expressa apparet de illis Alcæi,

Ἐκ γῆς χρὴ κατιδεῖν πλόον,
Εἴτις δύναιτο καὶ παλάμην ἔχοι.
Ἐπεὶ δὲ κἂν πόντῳ γένηται,
Τῷ παρεόντι τρέχειν ἀνάγκη.

Sicut item quæ III. de Oratore in laudem eloquentis legimus.

In quo igitur homines exhorrescunt? in quo exclamant? quem stupefacti dicentem intuentur? quem Deum, vt ita dicam, inter homines putant?

cui non persuadeamus, postremis verbis imitata ab illo Homeri Odyss. θ.

Ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ θεὸν ὡς εἰσορόωσιν.

quem versum de viro eloquenti Vlysses pronuntiat increpans proteruam Euryali orationem.

CAPVT XIII.

In Plauti Menæchmis locorum aliquot emendatio.

QVOD apud Plautum Menæchmis est, Scena cuius initium, Ni mala.

ME. *Ecquid tu de odore possis si quid fortè olfeceris*
Facere coniecturam? captum sit collegium augurum.

vitiosè esse arbitror, & persona insita legend. *Facere coniecturam:* PE. *captum sit coll. aug.* ME. *Agedum*. Roganti enim marito, ecquid diuinare de odore posset? præclarus ille augur, Egóne? inquit. non ipsum collegium augurum melius coniecturam fecerit.

Sequentem etiam versum,

Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olet? abstines?

potiùs est scribi, *quid olere abstines?* Scena, Nulla est voluptas.

Ego autem homo iracundus animi perditi.

Emendo, *animi perciti.* Scena sequenti.

Adolescens quibus hic pretijs porci væneunt
Sacres sinceri numos eos à me accipe.

Distinguo & lego ex vestigijs librorum, *Sacres sinceri?* CY. *nummo.* ME. *eum à me. a.* Approbat Plautus ipse infrà, *Audin' Menæchme? si me consulas,*

consulas, Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare, Iubeas si sapias porculum afferri tibi.

Ibidem.

Prò sanè loqueris, cùm me appelles nomine.

Scribo, *pro sano loqueris*: eleganter. vt Cæsar De bello Gallico v. *Nihil eum se absente pro sano facturum ratus, qui præsentis imperium contemsisset.* Sed hæc leuiora, ille locus insignis & quasi notæ Opimianæ,

Scena eadem.

ME. Iámne ille abiuit? edepol haud mendacia

Tua verba. MES. *exterior esse obseruato modò.*

quem non inuitis Musis quà distinxi, quà correxi, *Tua verba experior esse.* MES. *obseruato modò.* Scena, Potin' vt quiescas.

Potin' vt quiescas si ego tibi hanc hodie probè.

Quidam libri, *sic ego tibi*, alij, *sed ego*: scriptum fuit, *sid ego.* more antiquo, addito D. Ibidem.

Fecisti funus absenti me prandio

Cur ausus facere, cui ego æquè ac hæres hæream?

Multarum litterarum vir Iunius noster, *æquè ac Eres hæream*, leg. censuit. Erem interpretatur Erinacium. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius. *æquè ac heres eram.* Venustè. Nam funeri iusta vt fiant, heredis curatio est. Huc respiciens Parasitus, cui de consumpto prandio ęgrius erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto: hem, inquit, vappa hominis, cur ausus tu sepelire hoc prandium, & illi iusta facere, cùm ego legitimus heres nullus adfuerim? De prandio autem siue cœna, vt de hereditate quapiam (siqui exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo. Scena, Vt hoc vtimur.

Vt hoc vtimur maximè more morum

Molestoq; multum, atque vti quique, &c.

Emendo, *more moro molestóque.* Plaut. Milite, *Ego stulta atque mora multum, quæ cum isto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum*, vitiosè referunt. Scena, Vt ætas mea.

Relinquêre, vt ætas mala merx est, ergo.

Scribendum, *merx est tergo.*

CAPVT XIV.

Quinctiliani locus correctus: marmor antiquum expressum.

QVOD genus antiquæ scripturæ vel sexcentis locis in Plauto occurrit, vt post vocalem in fine dictionis D additum reperiatur vt, Med, Ted, Sid, Meritod, & similia: id intellegi haud dubiè Quinctilianus voluit, cùm lib. I. scripsit,

Latinis veteribus D. plurimis in verbis vltima adiecta, quod manifestum est etiam ex columna rostrata, quæ est Iulio in foro posita.

Sed enim is Quinct. locus insigne mendum continet: quod argumentis facile est peruincere. Ait genus id scripturæ exstare in columna rostrata quæ

quæ eſt Iulio poſita. Duplex vanitas. Nam nec poſita vmquam roſtrata (quæ naualis victoriæ propria eſt) Iulio Cæſari fuit: & vt fuerit, cui ſano probabitur Cæſarem vnum omnium minimè, vt ſic dicã, antiquarium, genus illud ſcripturæ iampridem deſitæ & oblitæ in columna ſua exprimi voluiſſe? Quid multa? conceptis verbis iuſiurandum dabo, Quinctilianum ſcripſiſſe, *Quæ eſt Duilio in foro poſita*. Conueniunt omnia præclarè. Nam & poſita C. Duilio, qui primus Pœnos claſſe vicit, columna roſtrata fuit: & ea etiamnum Quinctiliani ætate exſtitit: & genus illud antiquæ ſcripturæ repræſentauit. Duo priora docet Plinius lib. XXXIV. de columnis, *Item C. Duilio poſita eſt, qui primus naualem triumphum egit de Pœneis quæ eſt etiam nunc in foro*. Tertium oſtendit fragmentum antiquiſſimi lapidis in foro Ro. eruti, quem huius ipſius columnæ partem eſſe omnes humanitate tincti homines mihi aſſentient.

pugnANDo
eXEMET. LECIONes
AXIMOSQVE, MACISTRATOS L.
ↃVEM. CASTREIS. EXFOCIONT. MACELlam
pVCNANDOD. CEPET. ENQVE. EODEM. MAC
EM. NAVEBOS. MARID. CONSOL. PRIMOS. C.
CLASESQVE. NAVALES. PRIMOS. ORNAVET. PA
CVMQVE. EIS. NAVEBOVS. CLASEIS. POENICAS. OMF
SVMAS. COPIAS. CARTAGINIENSIS. PRAESENTE
DICTATORED. OL//////OM. IN. ALTOD. MARID. PVCN.
QVE. NAVE//////T///CVM. SOCIEIS. SEPTEM
////////OSQVE. TRIRESMOSQVE. NAVEIS. X.
aurOM. CAPTOM. NVMEI. ↀ. ↀ. ↀ. D. CIↃ.
argenTOM. CAPTOM. PRAEDA. NVMEI.

Ita enim fracta & mutila ſcriptura habet, quam (niſi quòd poſtremas aliquot numerorum notas de præda capta omiſi) ita cum cura expreſſi, vt non ipſa Fides poſſit fidelius. Quæ autem minutis litteris interpretationis cauſſa adieci, ea ſunt à Polybio & à Zonara, qui Segeſtam à Duilio obſidione liberatam, Macellam Siciliæ opidum expugnatum tradiderunt. Illud monſtrum verbi, EXFOCIONT, quid ſibi velit, Apollo rogandus eſt: niſi cui placet erudítiſſimi St. Pighij amici mei coniectura, qui antiquè pro Exfugiunt, ſcriptum iudicabat. Quod fractum legitur, OL.////OM, puto fuiſſe, *ollorom*, id eſt illorum. CLASES. & NVMEI. ſcribuntur vnica conſonante, quia, vt Feſtus ait, antiquis geminare conſonantes inſolens fuit. NAVEBOVS. pro Nauibus quia V. pronunciabant *ou*. Ex quo apud Plautum iocus Menæchmis, *Tu iſtic, inquam: vin' afferri noctuam, Quæ tu, tu, vſque dicat tibi? nam nos iam defeſſi ſumus*. cetera aliorum ingenijs relinquo. Sed, quod monere me fugit, ad illud Quinct. exemp. emendandus Sex. Rufus videtur in Regione fori Ro. *Columna Duilij*, non vt vulgò, *Diui Iuli*.

CAPVT

CAPVT XV.

Plauti Epidico versus, & alter Bacchidibus restitutus.

FALSÒ est Epidici initio in libris,
Corpulentior videre atque agilior. TH. *huic gratia.* eamque scripturam non solùm sententia repudiat, sed pænè dicam natura rerum. Qui enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior fiat simul & agilior? imò tardior potiùs. Citra controuersiam igitur rectè vet Rou. *atque habitior*. Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata Epitoma legimus, *Habitior, pinguior.* Agellius etiã amans Plautinæ dictionis, Noctium IV. *Censores equitem eius vberrimum atque habitissimum viderunt.* Addatur explendi capitis Bacchidum locus.

Scena, Amiciorem nunc.

- Sed satin' ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum hìc, hæc quæ futura fabuler?

non dubitarim legere, *satin' ego animi mentem sinceram.* Mens animi, vt Catullus, *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis.* & Plautus Cistellar. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum, ibi non sum.*

CAPVT XVI.

Corn. Tacitus à mendis aliquot vindicatus.

IN Caij Taciti locis paucis purgandis stat mihi imitari frumentarios, qui cùm aceruos frumenti domi habeant, tamen vt emptorem concilient, eius exemplum pugno solent ostendere: sic ego qui inibi sum, vt, cum Musis volentibus, breui totum Tacitum correctiorem edam, eius industriæ meæ leue specimen hoc capite dabo.

Lib. III. Histor. vel vt vulgò lib. XIX.

Ibi Vespasiani virtutem viresq; partium adtollit: transfugisse classem inopia commeatuum: aduersas Gallias Hispaniásque, &c.

Ad quem locum μακάριος ille corrector Taciti adnotat, In libris erat, In arcto commeatuum: reposui, Inopia. O hominem apertum! qui nihil nos celet: eumdem acutum! qui tam εὐστόχως diuinet. Nam quid tam verisimile, per omnes Musas, quàm classem quæ commeatum ex Ægypto & Africa vniuersæ Italiæ supportabat, eam ipsam commeatus laborasse inopia? Sed ille sine omni mala malitia quod sensit id scripsit: nobis ex libris inuestigata veritas est. Nam Vatican. & Farnes. *classem marcem commeatuum.* tolle litteram quæ ex fini præcedentis vocis adhæsit, & scribe, *arcem commeatuum.* manifesta restitutio est. Cæcina enim, ex cuius oratione hæc sunt, cùm hortari ad defectionem milites vellet exemplo classis, En, inquit, illa ipsa classis Rauennas, à qua tamquam arce commeatus vestri depēdent, transfugit ad hostem. Simili phrasi apud Cicer. Lex repetundarum arx sociorũ dicitur: Cotyla arx amicorum Antonij: arx caussæ: & similia. Eodem libro, in descriptione pugnæ Cremonẽsis,

At Vi-

At Vitellianus exercitus cui acquiescere Cremonæ, & reciperatis cibo somnoq; viribus confectum algore atque inedia hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, &c.

puto superare vocem, legẽdumque, *ac proruere fuit*. Fuit, id est, licuit: hellenismus pueris notus.

Annal. XII.

Suum quoque fastigium Agrippina altius extollere, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus & sacris Druidibus antiquitus concessus venerationem augebat feminæ.

Turpe, Iupiter, glossema. Vnde enim huc ad res Ro. Galli Druides? aut cur illi sacri, quorum religionem alij omnes immanem & barbaram vocant? Sed rectè in ijsdem veteribus omissa ea voce legimus, *& sacris antiquitus concessus*. Sacra sunt, Dij ipsi, qui Romæ quot annis Circensium dieb. in carpentis traducebantur. Suetonius Augusto, *Classibus tempestate perditis exclamauit, etiam inuito Neptuno victoriam se adepturum: ac die Circensium proximo solemni pompæ simulacrum Dei detraxit.* Ita Plautum interpretor Milite, *Quæ me ambæ obsecrauerunt, vt te hodie quasi pompam illac præterducerem.* Id enim propriè vocabant pompam. Prudentius, *Fertur per medias vt publica pompa plateas Pilento residens molli.*

CAPVT XVII.

Plauti Pœnulo de tribus locis coniectura.

SVAVIS profectò insania nostra est: rex mihi visus sum inuenta correctione Plautini versus Pœnulo,

Scena III.

Quid mihi nunc es auctor Milphio? MIL. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem herclè vendere hasce ædis licet.
AG. *Quid iam?* MIL. *maiorem parte minore habitas mea.*

Lego, *maiorem partem in ore habitas meo.* qua coniectura nihil certius vmquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset; Vende tandem has ædes tuas: demiratus adolescens insolentiam dictionis, Quî tandem ædes? inquit. Nam, respondet seruus, Ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui magnam partem sic versantur vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandi verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus est, in ijs habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *minorem partem minore habitas mea*, sed (quòd manes eius me condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam id Turnebum ipsum Dicis caussa potiùs, quàm quia reuerà ita sentiret, scripsisse.

Scena, Satis spectatum est.

SY. *Malus es.* MI. *malus sum.* SY. *malè mihi est.* MI. *memorandum esse aliter decet.*

Quid est quod malè sit, cui id omne est quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto, *memoradum, esse aliter decet*, id est, memorauit. Iteradum Cicero ad Att. *Iteradum eadem ista mihi*. Sequenti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quod malè sit cui domi est, quod edis quod ames?* Habebat enim Sinceraftus apud lenonem.

Scena, Ita me Di.

Nisi cum pedicis condidicistis sic occrassari gradu.

Scribo distracta voce, *sic hoc grassari*. idque perspicuè verum.

CAPVT XIIX.

Qui sint Di Semones, in eam rem Varro emendatus.

RIDE ineptias antiquorum. Deos suos in certos ordines & quasi classes transscripserunt, vt quemadmodum Romanis patricij maiorum & minorum gentium, sic illorum Di alij Maiores essent, alij Minuti. Maiores, qui præcipua munia in administratione rerum fungebantur, puta, Iupiter, Saturnus, Iuno, Venus, alij: Minores, qui leuibus curis occupabantur, & *quos vix cælo dignos deputarent ob meriti pauperatem*, vt ait Fulgentius, vt sunt Priapus, Vertumnus, Pomona, Flora, alij tales. Hos postremos Semones appellabant, fortè (si placet ineptias Stoicorum ἐτυμολογοῦντα imitari) quasi semihemones. Nam hominem antiqui Hemonem. Varro apud Fulgent. *Semonéque inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio*. Liuius lib. IIX. *Aedes quæ essent in palatio diruendas, bona Semoni Sanco censuerunt consecranda*. Hanc vocem in Varronis altero loco apud Nonium, Ruma, pridem restituendam censui, vbi vulgati,

Varro Cato, vel De liberis educandis. Hisce manibus lacte fit non vino. Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter rumam. id est, prisco vocabulo, mammam, à quo subrumi etiam nunc dicuntur agni.

Nam quid pote hac lectione vanius? Manibus, inquit, lacte fit non vino. Falsum, & id omnis antiquitas arguit. Virgil ab Ænea facit Anchisæ manes placari vino. *Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho, Fundit humi.* Vide & Festum in Respersum. Iam si de manibus Varro locutus, quid ita Cuninam & Ruminam subiungit? quas non in Dis manibus, sed in superis censeri liquidum est? Sed mihi quidem deierare liquet Varronem scripsisse, *His Semonibus lacte*, vel etiam, *Dis Semonibus*. Nam Varro eo libro quo educationem liberorum edocuit, inter cetera solicitè præcepit, quibus Diuis pro pueris & quomodo faciendum esset. Exstat fragmentum aliud, quod propè afuit ab isto, apud Nonium in Edusa, *Cùm primore cibo & potione initiarent pueros, sacrificabantur ab edulibus Edusæ, & à potione Potinnæ nutrices*. Ita enim is locus corrigendus, idque apparet ex ipso Nonio, Sacrificantur. Itaque & hoc loco monet, Cuninæ & Ruminæ vtpote Dis Semonibus lacte tantùm non vino faciendum esse. Veteri quippe religione hi minores & quasi semipagani Di non victimis aut vino, sed lacte dumtaxat, libo, & frugibus in patella adpositis placabantur,

bantur, nec misellis illis Iouem comitari licebat μετ' ἀμύμονας αἰθιοπῆας. Itaque peritè ad hunc morem Virgil. *Sinum lactis & hæc tibi liba Priape quotannis Exspectare sat est*. Et Priapus apud Catullum cautè sileri iubet, quòd villicus illi interdum hircum aut capellam faceret, ne hunc extraordinarium honorem alij Di inuiderent. *Sanguine hanc etiam mihi (sed tacebitis) aram Barbatus linit hirculus cornipesq́; capella*. Atque adeò de hac ipsa Rumina (malè in eo Rumilia dicitur) Plutarchus in Romulo tradidit, lacte ei fieri sine vino. Quem vide.

CAPVT XIX.

E Pœnulo Plauti quædam delibata.

IN Prologo,

Neu designator præter os obambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides.

C. MATIENI. C. F. OVF.
OVICVLÆ
ANNORVM. XXVII.
PRÆCO. IDEM. DISSIGNATOR.

Scena, Negotij sibi.

AG. *I in malam crucem*. MI. *ibi sum equidem*.

Lego, *inibi sum equidem*.

Paucis verbis rem diuinam facito, atque audin' respice.
Respexit, idem pol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin'? respice*. AD. *respexi*. AGO. *idem pol*. Lusit amator in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis Fortuna Respiciens.

Scena, Quid nunc.

Fundásque, eò præsternebam folia farfari.

Vaticani, *Farferi*. rectè. Pertinuit ad hunc locum adnotatio Festi, *Farferum virgulti genus*. Sic lego, malè vulgò, *Farfenum*, vel, *Farsenum*.

Scena, Iam tenes.

Di te perdant. MI. *vos quidem herclè commendo, quom quiqui tamen.*
Et benè & benignè facitis quom hero amanti, &c.

Præeunt ad veram scripturam Vaticani, in quîs est, *quidem herclè quo meo quom quiqui*. Lego, *herclè com eo. quiqui tamen*. Alterum illud *quom*, inculcatum perperàm est ex versu sequenti. Cùm aduocati Milphioni malè precarentur Di te perdant: ille paratus referundæ gratiæ, Imò herclè, inquit, Di vos perdant cum eo. lenonem digito designabat.

Scena, Age tu.

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam*.

Scena, Iam istuc.

Vbi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo.
Vetustate vino edentulo ætatem irriges.

Lepidè dictum, vinum ſine dentibus, quaſi nimia vetuſtate. Iiſdem verbis Alexis comicus,

> Ἔςαι γ᾽ ὅσον ἂν βουλώμεθ᾽, ἔςαι καὶ μάλα
> Ἡδύς γ᾽ ὀδόντας οὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.

Scena, Ain' tu.

> *Siquidem Antidamarchi quæris adoptaticium.*

Quomodo Antidamarchi? Nam ſtatim poſt Antidamæ ſe adoptaticium nominat. Arbitror coaluiſſe duas voces, ſcribēdumque, *Antidamæ Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Græco, filius videlicet. Res clara ex his verſibus, *Hîc me Antidamas hoſpes tuus Emit me, & is me ſibi adoptauit filium. Demarcho item ipſe fuit adoptaticius*, Ad verſum porrò quod attinet, ne iuſto longior ſit, iuuandus eliſionibus erit.

Scena, Fuit hodie.

> ——— *neque contemſi eius opus hodie.*

Scribo, *eius opes.*

> *Mea fiducia herclè aruſpex, patruelis, promiſit ſcio*
> *Libertatem.*

Verior lectio, *patruelibus promiſit*. ex argumento fabulæ.

Scena, Si ego minam.

> *Vbi nec leno nec ille redeunt, nec quod eram, quidquam datur.*

Emendo, *nec illa redeunt, nec quod edam.*

CAPVT XX.

Propertius emendatus.

Eleg. XI. lib. IV.

> ET *Veij veteres & vos tum regna fuiſtis,*
> *Et veſtro poſita eſt aurea ſella foro.*

Qui iſti, *& vos?* aut ſi eoſdem Veios intellegit, quæ hæc indecens repetitio? Sed numquam ille Propertius tam cupidè ſuam Cynthiam complexus eſt, quàm ego lectionem in Vaticano codice inuentam, *& Volſcûm regna fuiſtis.* Volſcûm, pro Volſcorum; quid pote melius? Et vos, inquit, Veij olim fuiſtis, & regna item Volſcorum, & in veſtro foro aurea ſella ius dictum: at *Nunc intra muros paſtoris buccina lenti Cantat, & in veſtris oſſibus arua metunt.* Faciunt libri alij, qui omnes, *regna fuiſtis*, non, *præda*, habent.

> *Nementum & captæ iugera pauca Coræ.*

Tres veteres, *iugera terra Coræ.* Vera lectio, *iugera terna.*

> *Coſſus ait. forti melius concurrere campo*
> *Ne mora ſit, plano ſiſtit vterque gradu.*

Fortè *pleno ſiſtit.* pleno gradu ſe ſiſtere, militari more. Liber tamen vetus, *gradum*, refert. Si probamus, ſententia erit, vterque in plano ſiſtit gradum.

Eleg. X.

> ——— *ſed non manſerunt hoſpite Caco*
> *Incolumes, furto polluit ille locum.*

Libri

Libri veteres, *polluit ille Iouem*, optimè. Intellego Iouem Hospitalem.

Pandite defeßis hospita tesqua viris.

Libri mss. *hospita vana.* Quid si, *Hospita nana?* vt poëta vetus, *Ingenij nana per salicta.* id est, parua. Sed nihil affirmo.

Eleg. IX.

Phyllidos iratos in vultum conijcit vngues,
Territa vicinas Theïa clamat aquas.

Vatic. *conijcit ignes.* idque comprobat sequens versus de aquis.

Eleg. VII.

Quà numerosa fides, quàque errat turba Cibelles.

Vatic. & Fuluij, *æra rotunda Cibelles.* optimè. intellegit cymbala.

Hæc summa æternis queritur liuere cathenis
Brachia, nec meritas frigida saxa manus.

De Andromede loquitur. Itaque legerim, *Hæc sua maternis.*

Eleg. VI.

Et nimium remis audent, propè turpe, Latinis.

Lego, *proh turpe.*

Nam tulit iratos mobilis vna Notos.

Fuluij & Mureti libri, *vnda Notos.* Fortè scribend. *Non tulit i. m. vnda Notos.* vt dicat Apollinem ventos iratos in Antonium duxisse.

Eleg. V.

Sperne fidem, prouolue Deos, mendacia vincant,
Cedant damnosæ iura pudicitiæ.

Supposita lectio. libri omnes, *Frange & damnosæ.* idque germanum.

CAPVT XXI.

Plauti Persa transpositos versus videri.

FVGIT ratio librarios in collocandis versibus istis Plauti.

Scena, Ioui opulento.

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cælo.
Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud sanos & sobrios homines erit quin hoc ordine disponendi sint, *Quod ego non magis s. n. o. n. c. Eam fore mihi o. e. n. q. d. d. c. Nam herus meus m. E. d. b. v. m. Dedit argentum.*

CAPVT XXII.

Q. Ennij insignes versus apud Agellium emendati.

ENNII versus immortalitate omnium temporum dignissimi exstant apud Agellium lib. XII. de amici veri officio: qui & à verbis eiusmodi sunt, vt in ijs vernaculus ille, & sine fuco ac cincinnis natiuus co-

lor, hominem eruditum mirificè delectet: & à rebus ita salubres, vt adolescentium aures circumsonare eiusmodi vocibus multò potiùs sit, quàm sexcentûm philosophorum præceptis. Sed ij incredibile dictu est quàm deprauati exstent in vulgus: vt non solùm eos emendanti, ex successu præmium, sed etiam emendare conanti, ex ipsa audacia laus debeatur.

Sic igitur vulgati,

Hocce locutus vocat, quicum benè sæpè libenter
Mensam sermonesq; suos rerumq; suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa dici
Parte fuisset, de summis paruisq; gerendis
Consilio, induforo, lato, sanctoq; Senatu,
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueret: quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, siquid vellet, tutoq; locaret:
Quocum multa volup, ac gaudia clamq; palámque,
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus, lenis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
Contentus, scitus, atque beatus, secunda loquens in
Tempore, commodus, & verborum vir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta & sæpè vetustas
Quæ facit, & mores veteresq; nouosq; tenentem,
Multorum veterum leges diuumq; hominumq;
Prudentem, qui multa loquíve tacere̍ve posset,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

Dij boni! non enim possum quin exclamem: numquam Hippolytum tam malè equi sui acceperunt, quàm imperiti nebulones hos versus. In quibus singillatim emendandis ne ludam operam; optima ratio est, vt inductis vna litura illis omnibus, adscribam istos partim à libris, partim ab ingenio nostro,

Comiter impertit, magna cùm lassus diei
Parti fuuisset de summis rebus gerundis
Consilio, endo foro lato, sanctoq; Senatu.
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueretur: tincta malis & quæ bona dictu
Euomeret, si quà vellet tutoq; locaret.
Qui cùm multa volutat gaudia clamq; palámque,
Ingenio cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus leuis aut malus: doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua, sepulta, vetusta:
Quæ faciunt mores veteresq; nouosq; tenentem,
Multarum veterum legum Diuumq; hominumq;
Prudentem, qui dicta loquíve tacere̍ve possit.

Cuius correctionis meæ præcipuas rationes ordine proponam.

Magna

Magna cùm lassus diei. Secutus sum sententiæ ductum, & M. Antonij Mureti fidem, qui in veteri libro disertè sic scriptum vidisse coràm mihi confirmauit. Vaticani quattuor, *Lapsus*, habebant.

Parti fuuisset. Discrepant libri, quorum alij, *Parte fuisset de finibúsque regundis*: plærique *parte. f. de summis reb. g.* sic tamen vt nulli stent à lectione vulgata. Mihi probatur, Parti, pro Parte, more antiquo: & *Fuuisset*, geminatione litterę productum, vt *Habuuerit*, *Fuuerit*, apud Plautum: *Fluuida*, apud Lucret. *Luuit*, apud Lucil. Si quis malit, *Magnam cum l. dies Partem fuuisset*: non repugnabo.

Eloqueretur: tincta. Sic libri antiqui omnes habebant, sic ratio flagitabat. Facetos illos nebulones, qui *Eloqueret*, maluerunt, quid aliud existimemus quàm more Impp. solutos legibus fuisse, qui Prisciani regulas tam proteruè migrarint?

Qui cùm multa volutat. Sic erat in Vaticanis: quos ita sequor vt non reijciam tamen vulgatos.

Ingenuo cui. Huius versus emendatio à diuinatione mea est, à qua audacter dissentiet, qui meliùs inueniet.

Vt faceret facinus. Ab hoc versu sequentes omnes contra leges militiæ turpiter palantes ad signa & ordines retraxi, auctoribus libris. In quibus scirelicet ista omnia solutæ orationis more præscripta fuisse, eo tamen verborum ordine quem religiosè seruaui. Vulgati pro arbitrio additis, demptis, inculcatis vocibus sic turbant, vt quatuor istorum versuum nec caput nec pes appareat.

Commodus, verbûm Paucûm. Ita restitui, nisi animi fallor, εὐστόχως: secutus legem versus, & in eo tantùm ab antiquis libris recedens quòd illi habebant, *Verborum Paucorum*. Qui insolentem eiusmodi contractionem putabit, is videlicet in veterum scriptis est insolens. Plautus Trucul. *Sequere me, verbûm sat est.* & alibi sexcenties. Sic emendandus, me iudice, Cicero in Bruto. *Plato enim vnus est instar omnium illûm.* pro, illorũ. quod comprobant libri, in quibus ferè omnibus est, *Omnium me ilium.* Nam qui ex Græcis verbis Antimachi emendarunt, *Instar multorum milium*: ij rogandi videntur ipsi vt suo arbitratu loquantur, Ciceroni in scribendo ne suis verbis præeant. Ceterùm in hoc Ennij versu flagitia illa hominum, quibus omnia antiqua noua & insolita sunt, nouum versum exsculpserant: & quidem (germanos Ennios credas) etiam spondaicum.

Quæ faciunt mores. Non erat hoc quidem disertè in libris, sed quod ratio Latinæ linguæ flagitabat, id scripsi. Fecit & in versu sequenti. Nam vulgata lectio eiusmodi est, vt eius auctores ablegandi ad Orbilium videantur, qui eiusmodi discipulis sexcentas infligat prægnantes plagas.

IVSTI

IVSTI LIPSI
ANTIQVARVM LECTIONVM
LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

In quo conuiuiorum veterum ritus proponuntur: in eam rem varij scriptores emendantur, explicantur.

CVM instituissem, Lud. Carrio, hoc libro sermonem eum retractare, & quasi retexere, quem ante ipsos annos quinque cum A. Deinio & F. Martinio ocellis Belgicæ nostræ apud me habuimus: in ipso aditu luctuosa & acerba sanè duplicis doloris recordatione sum percussus. Nam & oberrabat adhuc oculis meis illud Deinij immortalitate dignum ingenium, occurrebant iucunda colloquia, & facti ad humanitatem mores: & verò insidebat recèns in animo dolor de Martinio, quem pleno iam gradu ad laudem euntem simul & in Italiam venisse & vixisse nunciatum est. Quo quidem nuncio, in animo molli ad dolorem non solùm nouam plagam accepimus, sed etiam obducta illa de Deinio quasi cicatrix sic recruduit: vt vtriusque doloris sensum non nisi in illis obliuionis vndis videamur posse deponere. Equidem in hac cogitatione defixus angebar animo, & commouebar intimis sensibus, ex tot æqualibus quibuscum in prima adolescentia coniunctissimè suauissimeque viximus, alios fato suo defunctos esse, alios publico. qui in hac communium temporum calamitate seiuncti à nobis, & quasi æstu quodam abrepti sunt violentæ tempestatis. Quamquam de duobus illis modica consolatio apud sapientes est, quòd ijs temporibus erepti sint, vt si eos reuerà amemus, occasum illorum beniuolentia potiùs quàm misericordia prosequi debeamus. Nam eorum quidem alterum in primo quasi actu futuræ Tragœdiæ: alterum in ipso iam tumultu tamquam è medijs flammis opportuna mors eripuit. Non vidit Deinius flagrantem bello patriam, non amicorum præcipites miserosque casus, non deformatam & vexatam eam ciuitatem cuius solo primùm institerat, cuius aërem primùm hauserat, non denique interitionem istorum studiorum, quibus ille non modò profligatis, sed ne perculsis quidem voluisset viuere. Iam verò Martinius apud exteros audiuit ista, non vidit: quod ipsum quamquam in animo amanti patriæ valet, ad dolorem vel mœrorem potiùs, tamen haud parum interest è terra spectes naufragium, an iacteris ipse in eadem naui. Itaque illi, mi Carrio, si rectè ratiocinamur, non solùm non

miseri sed etiam beati, quorum virtuti & ingenio cùm clausus in posterum esset quasi campus, festinantes & tanquam quadrigis vecti pertigerunt ad metam: nos potiùs infelices, qui abreptis ex medio itinere fidissimis comitibus antè in hanc reip. noctem incidimus, quàm quò dirigendus cursus esset commodè per ætatem scire possemus. Et quomodo adhuc iactemur, vides: vt nihil verius in nos quàm illud conueniat,

> Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
> Τὸ δ' ἔνθεν. ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον
> Ναΐ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ.

Quæ cùm ita sint, & cùm in hoc ancipiti rerum statu tam multa cottidie impendere videantur præter naturam præterq; fatum: huc quæso incumbamus, vt huius temporis fluxi breuitatem æternitate famæ pensemus: seiungamusque nos à profano vulgo, cuius inanes fragilesque curæ à corpore ortæ cum eodem occidunt. Et quanquã, quod sentis ipse, cursum ingenij nostri premat hæc importuna patriæ clades: contineamus tamen nos in illis perennibus studiis, quæ eò tutiùs amplecti iam possumus, quò cum paucioribus ea riualibus amamus. Amorem verò nostrum integrum inuiolatumq; seruemus, cuius vsum & suauitatem longa absentia mea fortasse imminuit, de magnitudine quidem eius nihil delibauit. Cui amori testificando libri huius munus habebis, consecratum tibi non solùm à viuo Lipsio, sed pœnè dicam oblatum ab illisipsis mortuis, quibus si tenuium harum rerum iam aut sensus aut cura superest, nihil erit iucundius quàm hærere in animis nostris memoriam sui, in eaque propaganda cum illorum laude nomen tuum coniungi. Et quoniã olim adolescẽti mihi huius ipsius sermocinationis quoddã quasi ἀποσπασμάτιον excidit, in quo erant nonnulla verniliora, quædam etiam iuueniliter redundantia: minimè miraberis, si accisis iis omnibus, alia attexam vel meliora vel grauiora. Vtrumque enim secutus sum, alterũ etiam, vt spero, assecutus. Quam immutandi licentiam mihi & ratio Dialogorum permisit, & verò natura mea imposuit: quæ cùm iam paululũ deferbuerit, & vergere incipiat ad virilem maturitatẽ, vix satis decora in hac ætate videbantur, quæ adolescentiæ nomen apud alios excusauit, apud quosdam etiam probauit. Rectè enim, vt opinor, Alexides:

> Ὁμοιότατος ἄνθρωπος οἴνῳ τὴν φύσιν
> Τρόπον τιν' ἐστί. τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον
> Πολλή γ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνδρ' ἀποζέσαι.
> Πρώτιστον ἀφυβρίσαι κἀπανθῆσαι, πάλιν
> Σκληρὸν γενέσθαι.

Dedi autem operam, si modò assequi potui, vt veterum Ro. morem in conuiuiis ignotum plerisque exprimerem: tum scriptorum varia loca, quæ illuc facerent, partim illustrata, partim correcta proponerem. Quid effecerim, tu, & post te alij iudicabunt. Nunc si placet ad sermonem ipsum nostrum veniamus: cuius principium ne tam altè petam quàm in Saturnalibus ille Longæuus, sic gesta res est.

Inambulabam à meridie in hortis, otiosum otium meum Plauti fortè lectione oblectans, cùm accurrit puer nuncians Deinium ex Morinis

reuertiſſe, & paullò antè ad portam eſſe conſpectum. Exſilui gaudio, excuſſoq, Plauto cùm ſoleas & pallium magna voce popoſciſſem, vt Deinium nec opinantem in hoſpitio opprimerem: ecce tibi in aditu hortorum ipſe Deinius. ad quem accurrens, cumque familiariter complexus, Vt ego te Deini reducem conſpicio lubens! inquam: ſed ſatin' ſaluè? Cùm quidem te ſaluum complector, inquit. Quid autem res priuata? quid publica? inquam. Priuata, vt volumus, inquit: de rep. quæſo ſit ſilentium. Nam neque ego quod audire tibi volenti ſit quidquam habeo, & (quod inter nos liceat) ea iam parari videntur, vt verear ne breui nouo Homero opus ſit ad nouam malorum Iliada. Melius ominare Deini, inquam, & profectò nondum

Exceſſere omnes adytis ariſq; relictis
Dij quibus imperium hoc ſteterat.

Attamen, inquit, memento Lipſi; vt iſtæ ab Oceano nubes minantur, non diu erit quin

Belgica terribili tremet horrida terra tumultu.

Ominantur iſtuc alij, inquam: vt ſpero, fruſtrà: ſin autem, mihi tamen aduerſus hos fluctus de portu iam proſpectum eſt. Quonam illo? inquit. Æneam imitari conſtitui, inquam, & incenſo Ilio in Italiam demigrare. Tum ille, At videſis Lipſi ne cõmunis Europæ ſit iſta tempeſtas, quæ iam quidẽ vrgeri fatis ſuis videtur. Atque hîc ego abrumpẽs ſermonem eius, manuque prehendẽs, Quid ſtamus? inquam, quàm potiùs in hac cõpluuiata pergula de his aliiſque talibus ſedentes fabulamur? Ignoſce, inquit, non eſt operæ. Tum ego, Eia! delicias facis Deini. quid operæ? an non eſt hic primus dies conſecratus Lipſio tuo? Vellem, inquit: ſed ita negotium eſt. nam recẽs de via ad Valerium & Carrionem cõmunes amicos committere non debeo quin viſam. Malè narras. inquam: & iam intellego quam vim habeat illud tuum, Aliorum amicorum vſu te eſſe, mancipio meũ. nam penes alios quidem vſus & fructus eſt: mihi quid præter nexũ ſupereſt? Non eſt ita Lipſi, inquit: ſemihoram hanc tibi dereptam, vſura ſolidæ noctis penſabo. Nam tu mihi hodie parochus eris, ligna & ſalem præbebis. Quid hoc perplexi ſermonis? inquam. Cænam viaticã veſpere mihi debes, inquit: habet enim neſcio quid inter amicos nocturna illa λέσχη. Ego verò libẽs volenſque debeo, inquã. Et abeunte iam illo, Spondeſne igitur ad cænam aduenticiam veſpere? inquam. ille ſubridens, Tu quidem, ait, ſolennibus verbis rogare emptum videris: ſed ne ſcinde penulam, Spondeo. Vide vt ne demutes, inquam: alioqui ex legibus XII. quoniam mancipio meus eſſe fateris, duci te iubebo. Ridens ille diſceſſit, ego Plautum reprehendens inambulaui. Nec diu factum eſt, cùm vnà cùm L. Carrione rediens Deinius, Ita vt vadatus, ſiſto me tibi Lipſi, inquit: ſed videſne quàm liberè? qui cõmunem amicũ Carrionem noſtrum auſus ſum à me dare hoſpitẽ? ſed hoſpitem ad illud præſcriptum Ennij,

Cui res audacter paruas, magnaſq; iocumq;.

Et ego ad Carrionem, Mi Carrio, non potuit ipſa opportunitas tam opportunè. Nam ecce tibi præſtò puerum hunc, quem ad te arceſſendum meditabar mittere. Nihil verò neceſſe erat, inquit Carrio, nam ego mu-

ſica

ſca ſum, vt antiqui loquebantur, inuocatus aduenio. Et admirante me inſolentiam verbi, ſubiicit Carrio, Itáne aſſiduus Lipſi in Plauto es, & fugit te hoc verbũ? Nam veteres, Paraſitos & eiuſmodi nugas hominum qui alienis conuiuiis non vocati ſuperueniebant, facetè muſcas vocarũt. Ita interpretandi Plauti verſus, qui pleriſque ænigma videntur, Pœnulo,

Hoſpitium te aiunt quæritare. Co. *quærito.*
Ly. *Ita illi dixerunt qui hinc abierunt modò*
Te quæritare à muſcis. Co. *minimè gentium.*
Ly. *Quid ita?* Co. *quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,*
Aduenien's huc irem in carcerem rectâ via.

Quærebat ille adoleſcens hoſpitium à muſcis, id eſt, liberum ab arbitris & aduentoribus. Id enim ſuprà aduocati dixerant, *Potare amare volt nequi ſtat néve arbiter ſit.* Addit deinde ludens de carcere. Nam certè in carcerem periculum non erat nequi inuocatus veniret. Inuenio ita locutos & Græcos. Apud Antiphanem comicum paraſitus inducitur,

Θύρας μοχλεύειν, σεισμός. εἰσπηδᾶν, ἀκρίς.
Δειπνεῖν ἄκλητος, μυῖα· μὴ ἐξελθεῖν, φρέαρ.

Nec diſſimile illud Plauti Mercatore,

Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi,
Nec ſacrum nec tam profanum quidquam eſt quin ibi illicò adſit.

Itaque Ægyptios Orus tradit, cùm impudẽtiam ſignare vellent, muſcam pinxiſſe. In Clemente Alexandr. legi, lib. II. pædag. cap. I. paraſitos ipſos appellatos muſcas. Locum, ſi vis, vide. Tum ego, Seruas ſollenne illud tuum Carrio, vt ſpecimen doctrinæ in quouis ſermone appareat. Verumtamen tu non Muſca, ſed optatus conuiua nobis: qui niſi fuiſſes, videſne vt in diſcrimen lex illa Varronis vẽnerat, qua voluit iuſſit vt ne conuiuæ ſupra numerum Muſarum, néve intra Gratiarum eſſent? Et conuerſus ad Deinium, Dum cœna coquitur, placétne ad hortos? inquam. Nam ne ſis neſcius habito in veteri meo ſtudio, & hortos (propitiæ mihi Deæ ſint ſi pecco, vel potiùs, quia pecco) non neglegentiùs colo quàm Muſas. Excipit Carrio, Quaſi verò aliquid hac amœnitate ingenij tui dignius ſit: & quaſi antiquitus non idem Deus ſtudiorum præſes fuerit & herbarum. Tum Deinius, Quò tu igitur Venerem ablegas, in cuius tutela hortos eſſe Romani voluerunt, & ea re Vinalia Ruſtica a. d. XII. K. Septembris honori Veneris inſtituerunt? Eſt etiam mihi in mentem vetus Næuij verſus, *Coquus dedit Neptunum, Venerem, Cererem*: in quo vides per Neptunum piſces, per Venerem holera, per Cererem panes ab eadem cauſſa ſignari. Eſt iſtud, inquit Carrio: ſed ab his hortis eòdem ablegata Venus eſt, quò ille inuerecundus cuſtos, cuius nomen inter homines ſerios appellari non debet, Nam Lipſij hortos Gratiarum modò & Muſarum eſſe ſcibis. Subiicio arridens, Neſcio quàm Muſæi horti mei, Carrio: hoc ſcio, hortos iſtos & abducere me ſæpè à Muſis, & ad eaſdem reducere, cùm quaſi in curriculo ſtudiorum defeſſa animi mens in his arbuſtis, & his frugibus mea manu diſſitis, iucundè conquieſcit. Secundùm hæc intrabamus iam hortum, cùm Deinium lacinia pallij reprehendens Carrio, Et quò te agis? inquit, vide ne pecces inſciens. Nam

priusquam intres, leges istas hortuli cognoscendum est, quas illicò vides. Et simul digitum intendit ad tabellam. Tum ego, Abstineamus à nugis, inquam: ego hunc Deinium exlegem habebo: intrate modò. Sed Deinius nihil me moratus, derepta, quæ ad superum limen ianuæ tabella, legit hos versus, quos in persona Vertunni pronuntiari feceram.

Vertunnus custos ad hospitem.

Duas res agere simitu' decretum est mihi:
Et horti leges, & meum nomen eloquar.
Adhibe hospes, sis, vaciuas ædes aurium.
Primumdum mî esse nomen Vertunno scies,
Qui clarus clueo Semones inter Deos.
Namque Imperator diuûm atque hominum Iupiter
Nos cæli ciues in tres classes disparat:
Sunt Superi Di, sunt Inferi, & Medioxumi.
Hos alios alia fungi iussit munia;
Mihi cessit hortus. hunc colo, atque istinc malas
Lauernionum cum cura arceo manus.
Sic hominum vsu mea pro parte seruio.
Velut hic nunc hortus, quem factum'st biennium
Postquam mea tutelæ herus concredidit,
Me venerans, hunc introitum vt seruarem sibi:
Néve adeò quisquam sine grandi & solido malo,
Præquam lex patitur, hortum frueretur suum.
Eam legem ego dabo, nequi peccet insciens.
Principio edictum'st leniter dictis bonis,
Ne in Iustum iniustus quisquam iniustè cogitet,
Quod promiscam omnes, serui sint an liberi,
Dites inopesq; ab aditu volt arcerier,
Præter Musarum qui initiati sint sacris.
Id adeò honori Musarum placitum dari,
Quarum hortus hic mancupio est, vsu tantùm heri.
Quod tu aliter adire speres, nugas egeris:
Ego sum Vertunnus, omnes verto & arceo.
Primum hoc tenebis. nunc intrastin'? optimè est.
Licet ambules hîc per quadrata compita,
Modò ne transcurrens velut hædus lasciuias:
Licet acquiescas compluuiata in pergula,
Modò ne ocquiniscens somno fœdè indulgeas.
Viden' hos ad dextram flores variato ordine?
Viden' hos melones mel & delicias heri?
Bonum factum est, tacitus spectes, tacitus gaudeas.
Nam quod surripere quidquam tu te postules,
Frustrà es: nihil est hic præda prædatoribus.
Ne si malè tagax quoquam adieceris manum.
Malum habeas certum, pol, non arbitrarium,
En tibi pro flore pignus capiatur toga.

Satis

Satis hoc viris edicto dictum deputo:
Nunc res mihi cum matronis. hem quid excidit?
Non res sed verba, ne tu mœchum censeas.
Primùm matrona sine marito exestod hinc.
Ita placet Musis, Græcam consuetudinem
Græcæ reducunt, mulier nequa in publicum
Spectandam se sine arbitro præbeat viro.
Deinde autem vos summates atque nobiles
Quæ syrma à tergo trahitis septenûm pedum,
Mala pestis, mala pernicies horti, abscedite,
Aut tragicam vestem supra femur attollite.
Quid est? facturæ hoc estis, an non? abnuunt.
En herclè vt huius sæcli mores possident!
Videri nolunt: quid si tangi? vltrò annuant.
Iam vos puellæ blandæ, delicatulæ,
Nigrioculæ, tenellulæ, integellulæ,
Quas Dominus aduentantes limis adspicit,
Vobis edico, solæ vt ne intretis huc.
Nam dicam ingenuè, noui vos merces malas:
Quarum vna ratio est, steriles intrò ad nos manus
Quas attulistis, grauidas portetis foras.
Quòd siquæ comitem amatorem huc adduxerint:
(Namque omnes norunt, credo, nostræ virgines
Quàm liberæ istiusmodi rerum sient)
Moneo nil præter verba inter se vt misceant,
Neu capita liment, solitis morsiunculis
Et his papillurarum oppreßiunculis
Abstineant: non est his nugis noster locus.
Postremò canem aut catellam huc nulla adducito,
Melitæi sint, Sardoi, vel Moloßici.
Sin aliter, faxo delicata vt accubes
Non herclè mecum aut cum hero, ne frustrà sies,
Sed cum Catello, scin' quem dicam? ferreo.
De lege tantum est: vir, matrona, virgines.
Bonum factum est, edicta vt seruetis mea.

Dum lentè ambulans ista legit Deinius, ego cum Carrione perueneramus iam ad vmbratilem pergulam, in qua concedimus, vitandi solis. Accedens mox eôdem Deinius, Ita me Dius Fidius amet, inquit, (nam iurare eum licet, sub dio sumus) lepidum hoc carmen tuum Lipsi, & quod te in Plauti non esse hospitem testetur. Hoc dixerat sedens, & simul vidit in mensa pauculos positos libros: versusque ad Carrionem, En, inquit, nihil opus erat indice Vertunno, hic ornatus sapienti indicio esse poterat de tutela horti. Sed itáne tu Lipsi grauiora studia in hortis? Nullus ego quidé, inquam: sed ita casu euênit, vt cùm puer de te nuntiaret, nescio quid quasi per iocum & ludum legerem in Plauto. Occupat Carrio, Otiosi sumus: nunquid igitur caussæ est, quin vt veteres illi Romani

ante cænam exercebâtur lauando, fricando, vngendo: item nos aliquid agamus, quod animum iucundè exerceat legendo aut disserendo? Et age tu Lipsi, ecquid ex pomeridiana tua lectione audes communicare nobiscum? Cùm dixisset, casu iniicit manum in Senecæ librum, ibidem cum Plauto positum, & renidens, Benè mehercle compositum par, inquit, Seneca cum Plauto. Atqui ne mireris Carrio, inquam, inuenias & in Seneca quod Plautum illustret, & in Plauto quod illum. Eius argumentum Plauti versus Mostellaria,

——me miserum! occidi. Si. *qui?* Tr. *quia*
Venit nauis nostræ naui quæ frangat ratem.
Si. *Velim vt velles Tranio. sed quid est negotij?*

quos anteà sępè legeram, sed sic vt quasi per nebulam sententiam eorum perspicerem. At quàm clara res ex Senecæ loco, lib. IX. Epist. LXXIX.

Aspice M. Catonem sacro illi pectori purissimas manus admouentem, & vulnera parum demissa laxantem. Vtrum illi tandem dicturus es, Vellem quæ velles, &, Molestè fero: an, feliciter quod agis?

qui locus quidem vti vnicus est, quod sciam, ad Plautum illustrandum, & ex quo doceri possit, veteres in consolatione & alloquiis amicorum, genus illud sermonis vsurpasse, *Vellem vt velles*: ita vicissim hic Plauti singularis ad Senecæ veram lectionem, quam posui, stabiliendam. Nam in vulgatis libris, *Nollem quæ velles*, imperiti Aristarchi nostri fecerant. Præclara verò monitio, inquit Carrio: sed quoniam in Mostellaria es, porrige quæso librum. Redeo enim in memoriam alterius versus,

Alter versus Mostellar. interpretatus.

Si tibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum,
Soli gerendum morem censeo, & capiundas crines.

cuius sententiam iamdiu frustrà inquiro. Interpellat Deinius. At si nescis explicauit hoc nuper in Aduersariis suis illud Galliæ decus Turnebus: cui placet Capere crines, esse blandè & amatoriè osculandi caussa capillos prendere, vt & aures solebant. Tum ego: Magnum virum, Deini, nominas, inquam, magnum: & cui fortasse, in his studiis, simile nihil ætas nostra tulit. Nam, non feret, nolo dicere: quia iam nunc est adolescens in Gallia nobilis, qui Turnebi laudi succrescit. De quo quid & quantum augurari debeamus, nisi deprecatus numina læua, non ausim dicere. Sed vt de re, vereor vt conquiescere in hoc Turnebi iudicio hic Carrio possit. Dicit enim sine exemplo, sine teste. Ego putabam, Capere crines, non aliud esse quàm Nubere, & matronā fieri. Nam ornatus matronarum vt alia quædam propria habuit, exempli caussa duplicem vittam, stolam, &c: sic etiam crines peculiari quadam ratione formatos. Itaque Plautus Milite, cùm instrui ancillam ornatu matronarum vult, ait,

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo
Capite comto, crines, vittasq; habeat.

Facit huc, opinor, illud Festi, *Senis crinibus nubentes ornantur, quòd is ornatus vetustissimus fuit, quidam quòd eo Vestales virgines ornentur.* Inter hos sermones cùm puer interpellasset de cæna, surgens ego, Eamus, inquam, ad cænam, non illam Pontificiam aut Saliarem aut Adiicialem, sed qualem lex Fannia iussit aut Licinia centenaria. Nam nostra hæc cæna Du-

bia

bia non erit, & vereor ne nihil nisi terra natum habeat. Eiusmodi cænas, inquit Carrio, Plautus Terrestres appellat. Horatius egregiè cænas sine sanguine imitatione Græca, vt opinor. Apud Diphilum Parasitus auguria captans ex fumo colinæ,

Cænæ sine sanguine à Græcis.

Ἐὰν δὲ πλάγιος καὶ λεπτός, εὐθέως νοῶ
Ὅτι τοῦ μοι τὸ δεῖπνον ἀλλ' οὐδ' αἷμ' ἔχει.

Iam intraueramus cænaculum, posco alta voce Aquam manibus. Lauimus, & cùm nescio quid leuiculæ contentionis de loco esset, De digniori loco, inquam ego, more maiorum statim videbimus: nunc te Deini leges hospitij migrare nolo, Regi & Patri cænæ parendum est. Cùm assedissemus igitur, & puer more patrio oua cum lactucis ad cęnam dedisset: statim Deinius, Et quis verò apud maiores Lipsi locus dignior? Tum ego, Heu! creditorem acerbum! vix debere incepi, tu flagitas. Sed hoc potiùs agamus Deini, & ex præcepto maiorum ab his ouis cænam ordiamur. Et simul porrigebam manum ad oua. Respicit me Carrio, Et quo tandem præcepto? inquit. An non meministi legere, inquam, illud Horatij?

Oua apud antiquos initium cænæ.

——— *si collibuisset ab ouo*
Vsque ad mala citaret io Bacchæ. id est à prima mensa ad postremam, quoniam ab ouis videlicet cænatio inciperet, in pomis desineret. Sic enim maiores soliti sunt. Hinc est quod Catius ille apud Horatium cænarum artem editurus, primum omnium de ouis tradit,

Longa quibus facies ouis erit. In hanc rem & Varro emendandus Endymionibus,

Varro correctus apud Nonium.

Discumbimus mussati, dominus maturat oua, ac cænam committit.

ita enim tribus Nonij locis legendum censeo, aut certè *Dominus maturo ouo cænam committit*. Nonius enim ipse disertim explicat, Committit, id est, incipit: nimirum vt Latinè committi dicuntur ludi. Etiam Apuleius Milesia IX. oua Gustulum ab hac caussa appellauit. Tum Carrio, Teneo de ouis, inquit, & iam scio cur Cicero epistola ad Pætum per iocum scripserit, *Integram famem ad ouum adfero*: de lactucis Lipsi vide ne fallas, quas non incohasse, sed clausisse cænas ouorum, vel Hispano poëta teste, potes cognoscere. Idem scriptor Moreti voluit illo versu,

Grataq; nobilium requies lactuca ciborum.

Lactuca cænas veterum clusit.

Simile quid apud Athenæum memini legere, si is tibi ad manum est. Est verò, inquam: & cùm puero innuissem, adtulit librum, ex quo Carrio ista legit, οἱ μέντοι ἀρχαῖοι πάντες πρὸ τοῦ δειπνεῖν οὐ παρέφερον οὔτε μήτρας οὔτε θρίδακας, οὔτε ἄλλό τι τῶν τοιούτων, ὥσπερ νῦν γίνεται. Tum ego, Benè mones Carrio, inquam, & ita vt dicis, olim res fuit. Posteà mos ille mutauit: & quidem iam tum Horatij ætate lactucas in principium cænæ fuisse discimus ex conuiuio Nasidieni, in quo statim ponuntur,

——— *acria circum*
Rapula, lactucæ, radices. His dictis, ad me Deinius, Et quid iam Lipsi? soluisne vltrò quod debes de ordine discumbentium? an ex legibus XII. manum tibi endoiacio, & in neruum compingo? Arridens Carrio, Clementer, inquit: nã dies iusti XXX. nondũ elapsi sunt. Tum ego, Vocas me Deini in sermonẽ non tam difficilem, quàm longum: quia tamen dictu-

dicturus promisi, ne tricari videar, dicam. Et quidem vt res possit intellegi ordiar paullò altiùs. Primùm omnium scitis veteres Ro. vti & Græcos non sedisse ad mensam, vt nunc solitum est, sed accubuisse. Quem morem etiamnum plerusque Oriens vsurpat. Hîc Deinius, Ne grauare, inquit: in ipso aditu interpellandus es. Nam Homerus certè, aliter ac tu, heroäs illos suos sicut & procos Penelopes sedentes in conuiuio facit. Est in mente versus Odyss.

Veteres accubuisse ad mensam.

Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δῶματ' ἀκουάζονται ἀοιδοῦ
Ἥμενοι ἑξείης.

Catullus etiam noster nónne in Nuptiis Pelei de sessione intellegendus est? *Qui postquam niueos flexerunt sedibus artus.* Respondi ego, Ne frustrà sis Deini, de vetustissimis illis & heroicis temporibus nullus hîc loquor: ne id quidem nos turbet, si fortè serui aut sordidi Cynici aliquot philosophi ad mensam non accubuerint, quò respexit Plautus Sticho, *potiùs in subsellio Cynicè accipiemur, quàm in lectis:* nam mihi vulgatũ modò Ro. morẽ exprimere consiliũ est. Quem hunc ferè, quà ex libris, quà ex monumentis veterũ, fuisse collegimus. In cænaculo mensa collocabatur rotunda, humilis: inferiorum quidem hominum tripes & ex simplici ligno, lautiorum citrea, aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabrè factus, puta in modum Pardi aut Leonis, sustinebat. De priori mensa Tigellius ille apud Horat. adfectata paupertate,

Plautus Sticho illustratus.

——— *Modò sit mihi mensa tripes, & Concha salis puri:*

de altera Iuuenalis, ——— *Putêre videntur*
Vnguenta atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Circum mensam tres, vt plurimum, lecti erant, ex quo Triclinij nomen. Vel duo etiam, quod Plautus Biclinium: posterior ætas hoc aut aliquid simile Sigma vocauit. Quod cùm esset in formam hemicycli aut lunatæ testudinis exstructum, vocari placuit nomine litteræ Græcæ: quia, vt ex marmoribus liquet, illa ætas sigma litteram vt mediam lunam scribebat, C. Martialis,

Sigma quid.

**Nos hæc fusiùs explicamus in Ritibus conuiuialibus.*

Aspice lunata scriptum testudine sigma:
Octo capit, veniat quisquis amicus erit. & lib. x.
Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Lampridius, *De croco sigma strauit, cùm summos viros inuitasset ad prandium.* Ij porrò lecti insternebantur aulæis, purpura, aut alia veste stragula, pro copia aut inopia conuiuatoris. Id sub horam cænæ fiebat. Interpellans Deinius, Et quæ, inquit, antiquitus hora cænæ? Puto fuisse diei nonam, inquam. Nam octaua hora lauabantur. Martial.

Hora cænæ.

Nunciat octauam Phariæ sua turba iuuencæ,
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
Halat. Nona decumbebant. Idem Mart.
Imperat exstructos frangere Nona thoros.

Hinc intelligimus cur reprehensum vt intempestiuum à Satyrico sit,
Exul ab Octaua Marius bibit. & fruitur Dis
Iratis. Sed priusquam accumberent, togas mutabant vestibus quas

Vestes ad cænam.

quas à re Cænatoria dixerunt. Petronius, *Cænatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.* Mart. in Apophoreto, Cænatoria,

Nec fora sunt nobis nec sunt vadimonia nota,
Hoc opus est, pictis accubuisse thoris.

Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Intellegendus ita Plautus Truculento,

Excalceari solitos ante discubitū. Plautus correctus.

Iam rediit animus, deme deme soleas, cedo vinum.

Ita enim explendus addita voce versus est, auctorib. libris. Martialis:

Deposui soleas, adfertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumq; liber. Horatius de Nasidieno inter cænam surgente, *Et soleas poscit.* Hic Deinius, Singuline igitur conuiuæ, inquit, singulares lectos habebant? Minimè gentium, inquam: sed aut terni, aut plerumque quaterni vnum lectum occupabant. Horat.

Quot conuiuæ in vno lecto.

Sæpè tribus lectis videas cænare quaternos.

Si plures, sordidum id & minimè lautum habebatur. Cicero in Pisonem, *Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, &c. Græci quini stipati in lectulis, sæpè plures.* Ita fiebat vt ex vna communi mensa vix supra XII. vescerentur. A quo numero illa Augusti famosa cæna apud Sueton. Δωδεκάθεος dicta. Apud Macrobium tamen in cænæ Pontificiæ descriptione in duobus tricliniis decem modò conuiuæ nominantur, vt pareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupasse. Iam verò modus accubitus hic erat. Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac iacente: capite leuiter erecto, dorso à puluillis modicè suffulto. Ab hac ratione interpretor & emendo Plauti versum Milite,

Modus accumbendi.

Sed procumbunt, & se percellunt, dimidiati dum appetunt.

Vt enim apud Horatium fastidiens, &

Plautus Milite emendatus.

Languidus, in cubitum sese conuiua reponit: ita contrà inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Qualem gestum exprimere voluit Plautus. Iterùm Deinius, Sed quis decubitus plurimùm? aut quomodo omnes æqua parte ad mensam pertingebant? Vide sis, inquam, hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorsum secundi: secundus verò occiput obuertebat ad vmbilicum primi, puluillo interiecto, pedes iacebant ad tergum tertij: & sic deinceps tertius, sic quartus. Hoc iam tenetis? Agite nunc de loco digniori, vnde hic sermo manauit. Is qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter istos, Medius. Hinc illa Plautina, *Da puer ab summo.* & Horat. *secutis omnibus imis.* Tum Carrio, Nempe igitur hoc dicis, Summum locum dignissimum antiquitus fuisse? vt in illud Virg.

Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto. Seruius Altum thorum, locum summum interpretatur, quem ait Pontificalem fuisse. Subiicio ego, Musæ melius quàm vt hoc dicam. Nam ego non Summum, sed Medium locum honorificentissimum habitum confirmo, quidquid illi Seruiani admutilati Commentarij præ se ferant. Cicero Epist. lib. IX. ad

Pætum, *Accubueram hora nona. Vbi? apud Eutrapelum: & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui.* En, Summus Atticus fuit, Medius Cicero. quid autem clarius, quàm Ciceronem consularem senem dignissimo loco accubuisse? Ita apud Virgil.

——— Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit. vt decebat reginam.

Apud Sallust. III. Hist. *Igitur discubuere, Sertorius interior in medio, super eum Tuscus Fabius Hispaniensis, Senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infrà scriba Sertorij Versius, & alter scriba Mæcenas in imo. Medius inter Tarquitium & Ouium Perperna.* Ecce è duobus lectis alterum medium Sertorius occupat vt Imp. alterum Perperna vt conuiuij dominus. Puto ad hunc morem emendandum Plautum Sticho, vbi vulgò,

Plautus emendatus.

Haud postulo equidem med in lecto accumbere,
Scis tu med esse imi subsellij virum.

Scripserim, *medio in lecto.* Neque enim hoc Parasitus dicit se nolle in lecto accumbere, (ita enim exclusissimus à cæna fuisset) sed nolle medium aut summum, satis esse si in imo hæreret. Idq; sequentia Plauti docent. Vt distinctè igitur concludam, si tres conuiuæ in vno lecto, medius dignissimus: proximus honore, Summus. Si quattuor; medium censeri arbitror, proximum à summo. Si duo tantùm dignissimus Summus fuit. Atque ego quidem de hac re ita censeo: nisi quid huic Carrioni secùs videatur. Mihíne? inquit ille. Tu verè Lipsi ista eruditè. Vnum modò. Censésne tam anxiè ac nunc fit, discrimen istud locorum seruatum antiquis? Quippini, inquam, in primis anxiè. Audi Senecam I. vt opinor, De ira. *Minus honorato loco positus irasci cœpisti conuiuatori, vocatori, ipsi qui tibi præferebatur. Demēs, quid interest, quam lecti premas partem? Honestiorem te aut turpiorem potest facere puluinum?* Sed satis de nugis: & næ ego exhibitor elegans, qui conuiuas meos sermonibus pasco. Simul innui puero vt secundam cænam adferret. Cumque ille sublatis mensis gallinam rusticanam dedisset, & altrinsecus pullos, cum oliuis, rapulis, cappari: conuersus ego ad conuiuas meos, Ad hunc sanè apparatum nec Structore nec Chironomonte opus erit, Indice multo minus. Venit enim in mentem moris ridiculi apud antiquos. Nam solitum Athenæus tradit domino conuiuij simul ac decubuisset schedam dari, quæ descripta ordine obsonia omnia haberet, vt iam tum sciri posset quid postremum coquus missurus esset. Hac molestia quidem nos carebimus. Et ad Carrionem, visne frater de ista parente trium liberorum? Simul abrupi gallinæ alam, eaque Carrioni anteposita, Mirum, inquam, ni hæc auis ex familia Curionum fuerit, aut certè ex gente Licinia, cuius cognomen manifestè præfert. Nolo tamen frustra vos esse, hæc tam malè habita gallina cænæ nostræ caput est. Hîc cùm Deinius Carrionem intuens quærere videretur, quid esset caput cænæ: occupans ego, Ne id cum damno tuo ignores Deini, dicam. Cænam antiqui in tres partes tribuerunt, siue placet dicere Missus. Primum missum, Antecænam siue Gustationem, siue Gustum dixerunt: secundum, in quo præcipui & lautissimi cibi, propriè Cænam: tertium, in quo bellaria, Mensam pomorum, siue Mensas secundas.

Index cænæ.

Triplex diuisio cænæ.

cundas. Quod quæris igitur, secundi missus præcipuum ferculum, Caput cœnæ dictum fuit. Exemplum. Hanc gallinam & hos pullos, & oliuas,& rapula,& capparim, omnia simul, propriè Cœnam dixero: caput autem cœnæ huius, gallinam ipsam. Ita Martial.

Quid propriè caput cœnæ.

——— mullus tibi quattuor emtus

Librarum cœnæ pompa caputq; fuit. Cicero v. Tuscul. *Negauit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum.* Gemina ratione Græci *κεφαλὴν δείπνου* appellant. Alexis:

Βοτρύδιόν τι χορεῖον ἐν ποτηρίῳ
Ἐπιπαίζεται, κεφαλὴ δὲ δείπνου γίνεται.

Nec absimili metaphora Liuius Fundum Veientanum, caput patrimonij appellauit. Optimè, inquit Deinius: sed possum ex te scire à quibus auctoribus illa distinctio cœnæ sit? Potes verò, inquam. De antecœna Macrobius, *Ex indice Metelli pontificis cœna hæc fuit. Antecœnam, echinos ostreas crudas quantum vellent. In cœna, sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium,* &c. De gustatione Petronius, *Ipsi discubuimus, & gustatione mirifica initiati, vino etiam Falerno inundabamur.* De gustu Martial.

Antecœna.

Gustatio siue Gustus.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & porris fila resecta suis.
Et quæ Picenum senserunt frigus oliuæ:
Hæc satis in gustu, cetera nosse cupis?
Mentiar vt venias, pisces, conchylia, sumen, &c.

Tum Carrio, Inuenio etiam Lipsi eam cœnæ partem, Prandium, ab Horatio dictam,

——— Ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet. Hoc enim dicere Catius voluit, initio cœnæ ponenda mora esse, quod Galenus & medici probant: non autem nihil sumendum præter mora. Vocarunt antecœnam etiam Promulsidem, ideò videlicet quòd daretur ante mulsum. Nam antiqui in conuiuiis non temerè primam sitim nisi mulso sedabant. Quod ipsum principio cœnæ vel confectum apponi moris fuit, vel eius loco separatim vinum & mel, vt conuiua quisque pro arbitrio id temperans mulsum sibi conficeret. Hinc apparebit cur Varro scripserit III. De re rust. *Fauus venit in altaria, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mensam administratur.* Clarum etiam quid velit Catius apud Horat.

Promulsis.

Varro explicatus.

Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè. quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet.

Lusit in hac Promulsidis voce nimium argutè scortillum illud apud Petronium, quæ protracto peculio pueri Gytonis, *Hoc tam rude, inquit, bellè cras in promulside libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum Diaria non sumo.* significans videlicet illud pueri vasculum minutum quasi in antecœnam sibi fore, ad libidinem solidam & robustam iritandam. Ab his sermonibus aliquantum silentium fuit: cùm ego ad Deinium, Et quid mi Deini, cœna hæc Pythagorea erit inter mutos? Imò Platonica

Petronij liberius dictum explicatum.

 potiùs,

potius, inquit ille. Nam vt olim Timotheus ille dicebat, Τὸν Πλάτωνα εὖ δειπνεῖν μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν: ita nos de tua cæna possumus, in qua ea audimus quæ non solùm postridie, sed ætatem delectent. Τὰ γὰρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Hoc est mehercle, inquam renidens: sed tamen Deini si benè nobis cibo non est, at vino erit; & si Cerealia non possumus, Liberalia celebrabimus. Et heus puer, vinum. Acceptoq; cyatho, Hunc, inquam, Deinio & fortunæ eius Reduci. Cumque ebibissem: Profectò, inquam, verum est verbum vetus, Post sitim & sermonem

Ἡδύς τε πίνειν οἶνος Ἀφροδίτης γάλα.

Et Deinio repletum porgens, Accipe, inquam, amicissimum caput, & fac memineris elegantes illos & auro contrà emendos versus Varronis,

Vino nihil iucundius quidquam cluet.
Hoc continet coagulum conuiuia,
Hoc hilaritatis dulce seminarium,
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.

Accepit Deinius, cumq; eduxisset: Te imitabor Lipsi, inquit. Ite curæ ad seueros. Atque en tibi pro suauissimis Latinis istos Græcos:

Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε καὶ σοφώτατ' ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος,
Τόν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν,
Τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν.

Conuersisque iam nobis in solutam hilaritatem, Quia inquam,

Plautus emendatus.

Omnibus modis temperare certum est nostrum hodie conuiuium.

vt ἐν παρέργῳ Plauti Stichum emendem: ecquid auctor es Deini, vt more maiorum huic conuiuio leges scribamus, quas ante crastinum Luciferum sine fraude nemo nostrûm migrarit? Egóne? inquit Deinius. siquidem hoc ab antiquis est, nunquam defugiam auctoritatem. Est verò Deini, inquam, nec à nostris solùm, sed etiam Græcis, & quidem philosophis. Nam Xenocratem in Academia, Aristotelem in Lyceo συμποσιακοὺς νόμους scripsisse, Athenæus testabitur. De Romanis verò, iam inde à regum temporibus hunc morem obtinuisse ex Plinio discimus, qui legem Posthumiam regis Numæ commemorat, *Vino rogum ne respergito.* De qua Catullus intellegendus, *Ingere mî calices amariores, Vt lex posthumiæ iubet magistræ.* Hîc Carrio, Vide etiam atque etiam quid adfirmes Lipsi. Nam & illud Catulli aliter adhuc acceptum non ignoras: & verò quis auctor est Numæ legé illam conuiuialem potiùs quàm seriam aut politicam fuisse? Respondi ego, At rem tibi auctorem dabo. Nam quî potest vt seriò id Numa vetuerit, cùm constet ex omnibus antiquis, sollenne fuisse vino rogum respergi? Ita Æneas ad Anchisæ tumulum, *duo ritè mero libans carchesia Baccho Fundit humi*: & Festus auctor, Respersum vinum dici, quia vino sepulcrum spargebatur. Nequid tamen dissimulem, Plinius lib. XIV. eam legem vt seriam visus est accepisse. Itaque vt hoc in medio relinquamus, antiquitatem tamen eiusmodi legum ex Ciceronis De senectute est ostendere, apud quem Cato inducitur, *Me verò & magisteria delectant à maioribus instituta, & is sermo qui more maiorum*

Leges conuiuiales.

Catullus interpretatus.

rum à summo adhibetur in poculo. Eamdem rem intellexit Cicero in Verrem, *Iste enim prætor seuerus ac diligens, qui populi R. legibus numquam paruisset, illis diligenter legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Redeo etiam in memoriam Lampridij, apud quem insignis locus ab ignoratione huius moris corruptè legitur: cuius quia verba non suppeditant, age tu puer adfer librum. Ecce igitur in eius Eligabalo hæc verba, *Præfectum vrbicum sæpè post cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio, ita vt si recusarent, magistri eorum eos cogerent.* Ineptè inculcata voce, cùm scrib. sit, *Magistri eos cogerent.* Qui enim has leges bibendi ferebat, Magister vulgò dicebatur: Varroni etiam Modimperator: Horatio, Arbiter: Plauto, Dictator: Græcis, συμποσίαρχος, βασιλεύς, vel ςρατηγός. qua postrema voce & Plautus vsus est Sticho,

Lampridius in Eligabalo correctus.

Quid magister.

—— dum ea se exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos: strategum te facio huic conuiuio.

Plautus explicatus.

Hîc arridens Deinius, Vt hæc res est, inquit, video descendendũ in campum Martium esse, & hunc Strategum intra Septa suffragiis populi R. Quiritium creandum. Vocabo tribus. Quem autem eligis tu Lipsi? Excepi ego, Vis palàm designem, an potiùs per tabellam? Palàm, inquit Deinius. Tum ego, Quod igitur sine fraude legis Cassiæ tabellariæ fiat, ego hũc L. Carrionem Magistrum, * L.L.Scrib.C. palàm renuncio. Tecum sentio, inquit Deinius. Et Carrio, Atqui, inquit, videte Quirites ne vitio creetis, & posteà abdicare cogatis. Quid iam? inquam. Quia, inquit, hæc comitia vestra, præter morem veteris reip. sunt. in qua non suffragiis populi hic Magistratus creari, sed eligi sorte solet. In sortem tali erant. Ita Horatius,

Id est, Legum scribendarum caussa.

Quomodo magistrum crearent.

Et domus exilis Plutonia, quò simul mearis
Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere.

Regna vini, hæc magisteria appellat: & ineptè Luisinus, qui explicat Regna vini talis, id est, tam suauis & generosi. Exstant huius moris vestigia passim in Plauto: vt Mostellaria, cùm Philematium meretrix decumbere vellet, statim quærit,

Vide tali vbi sunt? vbi vnguenta? Et Asinaria,
Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.

Et prorsus id in omni conuiuio obseruabant. Interpellans ego; Benè & prudenter monuisti, inquam: sed cùm varij talorum iactus sint, Venus, Canis, Senio, Chius: quis ex his fuit magistro creando? Propriúsne aliquis? an id in arbitrio ludentium? Imò proprius, inquit Carrio: & qui primus è conuiuis Venerem iecerat, is Magister. Horatius,

Veneris iactus Magistrum faciebat.

—— quis vdo
Deproperare apio coronas
Curátve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi?

Facit huc dictum illud Catonis apud Plutarchum, Ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκληροῦτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολάχοι, πρῶτον αἱρεῖν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. Addam pro corollario

Plautus explicatus. insignem locum Plauti, qui multis negotium fecit, Curculione,

Talos arripio, inuoco almam meam nutricem Herculem:
Iacto Basilicum. propino magnum poclum, ille ebibit.

Basilicus iactus. Ita enim interpungo, nec dubitandum censeo, quin Basilicum iactum, Venereum intellexerit. Cùm enim Græci Magistrum vulgò βασιλέα dicerent: quid caussæ est, quin iactum illum proprium regi creando, Basilicum rectè vocarit? Quòd Herculem Basilicum coniunctim accipiunt, Latinè vt loquar, germanæ nugæ. Nam Herculem nutricem suam Parasitus facetè & optima caussa dixit. de qua plura dicere non est huius loci. *Vide lib. I. Cap. XXI.*

Conticuerat Carrio: & Deinius caput quassans, Eleganter quidem ista dicuntur & eruditè, inquit, sed meherclè importunè. Nam hæret planè hæc res, tali desunt, nisi quid tu Lipsi expergisceris. Egóne? inquam. sic sine desint: talorum vicem sortiemur alea. Ne Di sirint, inquit Carrio, vt tam apertè contra leges Romanas. quin potiùs ecce vobis aliud ab antiquis; quos inuenio Magistros interdum sola corollæ impositione dixisse.

Plautus explicatus. Nisi cui vestrûm aliter illud Plauti è Persa interpretandum videtur,

Do hanc tibi florentem florenti, tu hic eris
Dictatrix nobis.

Surgens Deinius, O versum opportunum, inquit, & auro contrà non carum! Est verò planissimè ita interpretandus. Et cùm ad aurem mihi quiddam insusurrasset: Ita verò, curabitur, inquam. & statim vocato puero coronam ex rosis plectilem adferri iubeo, eamque allatam accipiens, & Carrioni modicè reluctanti imponens, Cape hoc insigne Regni, inquam, cum Dis benè volentibus: tu huius conuiuij Dictator eris, vti qui Optima lege vnquã dictator fuit. Quinctius factus sum, inquit, Dictaturam properabam euadere, ab aratro reuocor. Sed tamen parebitur vobis, & quæ res mihi magistratuique meo, huic conuiuio vobisq; benè vertat, accipio honorem. Videte modò ne leges meæ præter opinionem vestram sint. Ac deinde post paululam moram, Conuiuij huius lex, inquit, hæc esto.

Conuiuij leges.

I. *Vinum purum putum puer infundito.*
II. *Nymphis in hoc regno aqua & igni interdictum esto.*
III. *A summo ad imum more maiorum bibunto.*
IV. *Patera vinum circumferunto.*
V. *Decem cyathi summa potio sunto.*
VI. *Musis nonum, decumum Apollini libanto.*
VII. *Dominam siquis habessit, indicium facito:*
IIX. *Eius & propitiæ Deæ nomine supra numerum bibito.*
IX. *Dicta, & iocos vsurpanto.*
X. *Ast intra licentiam & conuicia vtraque sunto.*
XI. *Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas ablegantor.*
XII. *Eorum vicem carmen aliúdve quid Musæum proferunto.*
XIII. *Deq; eo modicè & modestè anquirunto;*
XIV. *Angeronæ sacra mensa habetor.*
XV. *Dicta, indicta, facta, infecta in vino inscribuntor.*

Qui hasce leges frausus escit, sacer, intestabilis viuito.

Reci-

Recitata lex est, in qua siquid rogaui quod per leges plebeíve scita rogari ius fas non siet. E. H. L. N. R. E. Vos si ita videtur discessionem facite, ego tabellas diribi, & sitellam circumferri iubebo. Atque hîc Deinius, vt videbatur, commotior, Itaque Lipsi, inquit, circumueniri nos ab hoc Solone taciti patimur, qui leges eas tulit, quas vix Euander cum sua matre intellexerit? Aut explicet igitur, & more Ro. legem suadeat, aut me viuo ne perferat. Atque adeò nisi hic Lipsius intercedat, ego iam nunc tamquam Augur obnunciaturus sum, & *Ioue tonante* dicturus. Et subridens Carrio, Ego verò nisi caues bone augur, inquit, Cæsarem imitabor, & hunc bibulum duci iubebo. At Deinius me intuens, *Porrò Quirites! libertatem perdimus.* Sed ego apprehensa manu eius quiescere iubeo, & versus ad Carrionem, tu quidem Magister Sullaturire viderìs, inquam: sed tamen scito, ne ego quidem, *Vti rogas*, dicturus sum nisi lege explicata. Video cum factiosis Tribunis mihi rem esse, inquit Carrio: Dis gratia, quòd legem hanc Romæ non Locris ferimus. alioqui, vt hic Deinius vultu minatur, periculum legislatori à laqueo erat. Sed tamen agite, in summo imperio clemẽtiam laudari volo, explicabo legem, eamq́ue iterùm quasi promulgabo, & faciam vestræ spontis.

De vino meraco.

Primum & II. caput meæ legis, quibus vinum merum esse iubeo, & Nymphas, siue placet dicere Lymphas, (ita enim ἀδιαφόρως antiqui dixerunt) in exsilium mitto: scire licet esse à Catullo nostro, qui ex lege Posthumia iussit lymphas abire ad seueros. Et rectè Catullus. Lymphatum enim vinum lymphatam mentem efficere putandum est. Hîc Deinius, Vt principium huius legis est, inquit, video nos Caninam cænam minimè habituros. Quippe, subiecit Carrio, Vinalia hodie non Fortinalia agitanda sunt: & placet Plautinus ille Sosia, qui *Hirneam, vt matre fuerat natum, vini eduxit meri.*

Quid A summo bibere.

Tertium caput A summo bibere iubet: hoc est, quod Græci dicunt ἐν κύκλῳ πίνειν, ab eo conuiua videlicet qui summus accumbit, ad Imum. Quod quale sit, ex superiore sermone Lipsij licuit cognoscere. Morem hunc Romanis solennem in omni conuiuio fuisse cum paullò hilarius inuitare se vellent, facilè ostendero. Plautus Persa,

—— Age puere
A summo septenis cyathis committe hos ludos.

Asinaria,

Da puere ab summo, age tu interibi ab infimo da suauium.

Pertinet huc illud Ciceronis in Catone, *Et is sermo qui more maiorum A summo adhibetur in poculis.* ita enim haud dubiè is locus legendus, exturbata voce quæ in vulgatis insederat, *à summo magistro.*
Iterùm Plautus Menæchmis,

Standum est in lecto si quid de summo petas.

Plauti versus correctus.

Interpellaui ego, Et licet monere Magister? inquam. Annuit Carrio. Quod igitur pace tua dicam, inquio, hoc postremum Plauti alienum ab hac sententia confirmanda est. Nihil enim eo loco Plautus de potione voluit. Videturq́ue melior lectio quàm in libris aliquot antiquis exstare comperi, *si quid de summa petas.* Idq; versuum ipsa ἀκολουθία comprobat,

Cereales

Cereales cænas dat, ita mensas exstruit,
Tantas struices concinnant patinarias,
Standum est in lecto siquid de summa petas.

De summa, igitur, ἐλλειπτικῶς accipio, patina videlicet aut Struice. Labor, inquit Carrio, vt tibi assentiam: in eam tamen sententiam quã dixi Turnebus id, si commemini, libro VI. accepit. Sed audite sultis cetera.

Patera cui vsui antiquis. Varro explicatus.

IV. caput de poculi genere sancit, aliisque exclusis solam pateram potioni huic A summo relinquit. Non temerè. Nam etiam antiquitus patera huic vsui sacra. Varro IV De L. L. *Præterea in poculis erant pateræ, eò quòd pateant latiùs ita dictæ. Hisce etiam nũc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ caussa, cùm Magistri fiunt, potio circumfertur, & in sacrificando hoc poculo magistratus dat Deo vinum.* Ergo, inquit Deinius, circumferri potionem, hoc loco Varronis idem censes quod in orbem præberi A summo? Quippini, inquit Carrio. & docet id Plautus Persa,

Et Plautus.

Age circumfer mulsum bibere, da vsque plenis cantharis.

De numero poculorum in bibendo.

V. caput decem cyathos definit, qui numerus arbitrij mei est, fateor, sed tamen imitatione antiqua. Hìc Deinius, Non possum, inquit, Magister quin interpellem, ne si duci quidem me iusseris. Iupiter bone! decémne cyathos? An te leges Cotylis & Tricongiis, aut Ciceronis filio putas scribere? Ridens Carrio, Non puto, inquit, sed estis tamen poëtæ. Quid, malum, poëtæ? inquit Deinius. Sit pudor, & audi saltem Varronem monentem, Est modus matulæ. Imò, inquit Carrio, Venusinum illum potiùs canentem audio,

Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet suprà
Rixarum metuens tangere Gratia.

Decẽ cyathi summa potio.

Aut nouem igitur Deini bibe, aut nuncium remitte Musis. At tu decem definis, inquit Deinius. Nimirum Plauto auctore, inquit Carrio, in Sticho,

Plautus illustratus.

Vide quot cyathos bibimus? ST. *tot quot digiti sunt tibi in manu.*
Tibi propino decim, affonde tu tibi inde si sapis.

sic enim eos versus sanè quàm eleganter hìc Lipsius restituit, cùm in libris vulgò sit, *propino* * *decuma fonte*. Et quid? iámne hoc caput scisco? Imò mane, inquam ego. frustrà es de Plauto. Nam ego in eo versu restituendo defugio auctoritatem. Quis enim Bitias decem crateras? ne tu Carrio me putes, cui placent illa Xenophontis minuta & rorantia pocula, quæ verè habent quiddam πρὸς φιλίαν ἑλκυστικὸν, potiùs quàm illa immania Lapitharum. Tum Carrio, etiam tu Lipsi ludũ me facis? an dum lex recitaretur peregrinatæ sunt aures tuæ? Quid iam? inquam. Quia enim cyathos decem scripsi, inquit, nõ crateras, ne tu Lapithas aut Centauros somnies, aut illud Nestoris Homerici poculum, quod

**Alij, de cupa.*

Ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
Πλεῖον ἐόν· Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.

Suetonius explicatus.

Latinè locutum me scito, & more maiorum, apud quos cyathi duo sextantem efficiebant. Sic de Augusti parsimonia Suetonius tradidit, eum quotiens

quotiens largissimè se inuitaret, senos sextantes non excessisse, aut si excessisset, reiecisse. id est, XII. cyathos. De his igitur Augusti sextantibus scito me loqui. Repperisti rimam, inquam ego, sed perge ad legis reliqua.

VI. caput libationem in mensa constituit, quam prisci illi in omni conuiuio religiosè seruabant. Itaque apud Homerum etiam proci,

——— θεοῖσι
Σπείσαντες μακάρεσσι πῖον μελιηδέα οἶνον.

& Achilles priusquam biberet

——— λεῖβε δὲ οἶνον
Οὐρανὸν εἰσανιδών, Δία δ' οὐ λάθε τερπικέραυνον.

Ex quo more apud Virgilium Dido,

Dixit, & in mensa laticum libauit honores.

& alibi,

In mensam læti libant, Diuosq; precantur.

quibus locis mirari est Macrobij otium, qui anxiè in Virgilium inquirit, recténe Didonem in mensa libantem fecerit non in ara. Et vix tandem illuc delabitur vt excusari id posse in reginæ persona concedat, quæ soluta videlicet legibus esset. O hominem acutum! absque quo esset, dicta Virgilio iam dies apud Pontifices erat. Sed enim ille ineptè. Cùm in omni libatione sollenne antiquis fuerit vt ex patera leuiter vini aliquid defunderent vel in mensam, vel in terram, vel quemquem alium locum pro re nata. De terra, Virg. V.

Macrobius notatus.

Ratio bibendi.

——— *duo ritè mero libans carchesia Baccho*
Fundit humi.

Alibi de mari,

——— *extáque salsos*
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

Seruasse hoc priuatim Romanos discimus ex Dione Cassio, qui tradit in multa copia honorum Augusti, etiam hoc decretum, vt per Genium eius vulgò iurarent, & in conuiuiis omnibus pro salute eius libarent. Exprimit hunc ritum libandi optimè anus illa multibiba apud Plautum Curculione, quæ vini quiddam defundens,

Venus, inquit, de paullo paullulum hoc tibi dabo
Haut libenter: nam tibi amantes propinantes
Vinum potantes dant omnes, mihi haud sæpè
Eueniunt tales hereditates.

Ergo vt amatores Veneri, bellatores Marti: quid ni item nos nouem Virginum alumni, Musis & Apollini studiorum præsidi ritè libemus?

Sequitur caput VII. quod libertatem inter æquales constituit, & dominam aut amicam nominari vult, & in eius nomen vndecimum cyathum permittit. Et assurgens Deinius, Palámne nominari? inquit. Propalàm, inquit Carrio. Meámne amicam? inquit Deinius. En alterum Lycurgum nobis: & quidem vt ille in palæstra ad Eurotam nudari virgines voluit, sic iste in conuiuio amores. Sed egóne vt huic legi tuæ paream? non per oculos istos (& simul tágebat oculos) ne si decem quidem Iustiniani hoc rogassent & perrogassent. Cleméter Deini, inquit Carrio:

De nominandis inter bibendum amicis.

quid enim si hoc à patribus est? Ne si ab auis quidem, inquit Deinius. Quid si à Græcis & Romanis? ait Carrio. Adde à Persis & Medis quoque, inquit Deinius. nugas agis: Nam ego quidē hoc caput antiquo. Hîc ego subridens, Deinius noster fortasse eiusmodi amores habet, quales Septimius ille apud Catullum: vt caussa illi sit cur eos tam studiosè nos celet. Sed tu Magister perge suadere quæso, & si quidem hoc ab antiquis est, meum iam punctum habeto. Est verò Lipsi, inquit Carrio, eiusque testem dabo Theocritum, Eid. XIV.

> Ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθ' ἄκρατον
> Ὧ τινος ἤθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ᾧ τινος εἰπεῖν.

& Eid. II.

> ——— αἰὲν Ἔρωτος
> Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.

Renidens Deinius, Hoc erat meherclè, inquit, Græculis auctoribus ad has ineptias veniendum erat, quas Romana grauitas longè à se spreuit. Quippe ô bone inquit Carrio, Horatius tibi gentem mutabit, cuius versus esse scibis,

Horatius explicatus.

> *Vultis seueri me quoque sumere*
> *Partem Falerni? dicat Opuntiæ*
> *Frater Megillæ, quo beatus*
> *Vulnere, qua pereat sagitta.*

Et Tibullus.

Quid delicium illud poëtæ Tibullus?

> *Sed, Benè Mesallam, sua quisque ad pocula dicat,*
> *Nomen & absentis singula verba sonent.*

Horatius iterùm,

> *Da noctis mediæ, da puer auguris*
> *Murenæ.*

Hic vinum Murenæ, non'ne ita dixit vt ille Siculus οἶνον Ἔρωτος? Plautus Sticho,

> *Benè vos, benè nos, benè te, benè me, benè nostram etiam Stephanium.*

Et Plautus

Ita enim loquebantur concisè, pro eo quod esset, Benè nos viuere precor, benè valere. Quin & illud vsurpabant, vt in honorem amici aut amicæ tot cyathos biberent, quot litteræ in eo nomine essent. Martial.

> *Næuia sex cyathis, septem Iustina bibatur.*

& lib. IX.

Martialis Epigramma explicatum.

> *Nunc mihi dic quis erit, cui, te Calatisse, deorum*
> *Sex iubeo cyathos fundere? Cæsar erit.*
> *Sutilis aptetur decies rosa crinibus, vt sit*
> *Qui posuit sacræ nobile gentis opus.*
> *Nunc bis quina mihi da suauia, fiat vt illud*
> *Victor ab Odrysio quod Deus orbe tulit.*

Cyathorum, rosarum, basiorum numerus respondet his tribus nominibus, *Cæsar Domitianus Delmaticus*. Et quid iam Deini? veróne vici nō magis Græcos hunc morem frequentasse quàm nostros? Nisi quid tu aliter habes dicere. Et Deinio reticente: Deinius, inquam ego, iam labascit, & vide-

& videtur vnà mecum digitum posse tollere. Perge modò.

Iterumque Carrio. IX. caput X. & XI. temperari conuiuium iocis & dictis volunt: qui cùm velut sal reliquæ vitæ sint, tum in mensa & vino propriè habitant. Hactenus tamen, vt in illis lasciuia vitetur, acerbitas in istis.

XII. & XIII. sanciunt vt epoto poculo ζήτημα aliquod litterarium proponatur, deque eo modicè & minimè anxiè disceptetur. Eiusmodi sermones in conuiuiis agitari & Varro in Satyris Menippæis præcepit: & præiuerunt nobis in hoc Plato & Xenophon, quibus auctoribus non hęc tantùm amœniora studia, sed ipsam philosophiam, tam castam & verecundam virginem, in conuiuium fas sit deducere.

Postrema capita, de silentio quod mensæ debetur, constituunt. Quod silentium Angerona Dea (alij etymon secuti Angenoram appellant) digito ad os admoto Romanis significat, Harpocrates Græcis. Duobus enim locis Mysteriorum religio est, in mensa & in thoro. Et vt concludam cum illo Venusino,

—— Vetabo qui Cereris sacrum
Vulgarit arcana, sub isdem
Sit trabibus, fragilémque mecum
Soluat faselum.

Explicata lex est: vos Quirites velitis iubeatísne eam latam esse? Vti rogasti, inquam ego. Ergo in eam more maiorum iurate, inquit Carrio, & deinde in æs incidite. Potiùs, inquit Deinius, quàm Metellum Numidicum imiter, & vt ille de vrbe, sic ego de hoc conuiuio secedam, iurabo. Quoniam ita est, inquit Carrio, audite Quirites, audiat ius, audiat fas. Hæc lex ita vti lingua nuncupaui & vti me dixisse sentio, rata in crastinam diurnam stellam, & sancta esto: qui ei derogarit, obrogarit, abrogaritve, illum à Musarum cœtu, & ab elegantium hominum conuentu sic reiici volo optoque, vt ego eiicio has reliquias vini. Ac cùm vehementiùs effudisset, sic vt rosonaret: An Homerum somnias Carrio, inquam, apud quem post fœdus illud pactum inter Græcos & Troianos, quispiam sic loquitur,

Ὁππότεροι πρότεροι ὑπὲρ ὅρκια πημήνειαν
Ὧδέ σφ᾽ ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέοι, ὡς ὅδε οἶνος,
Αὐτῶν καὶ τεκέων.

Mihi quidem Homerus in mente non erat, inquit, sed id feci memi- nens moris Græci, qui solent reliquias vini arte quadam in terram elidere vt redderent sonum, idque κοτταβίζειν vocabant. Tum ego, Quin & Latini, Magister, idem vsurparunt, atque hinc Horatius scripsit,

Quid sit cottabum facere.

Horatius & Plinius explicati.

Absumet heres Cæcuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinguet pauimentum superbo
Pontificum potiore cænis.

Idem Plinius voluit in laudando nobili illo potore Tricongio, quem ait: *Optima fide bibisse, nihílque ad elidendum in pauimento sonum ex vino reliquisse*. Benè iuuas, inquit Carrio, & quamquam perrogata lege, placétne

hoc quaſi corollarium adiici? *Qui biberit, ex reliquiis periiè cottabum facito*. Occupans Deinius, Non placet verò, inquit, nolumus hanc feneſtram ad fraudem. Siculi habeant ſuum cottabum, nos Romana ſimplicitate bibemus. Vt vultis, inquit Carrio: tu modò puer porge vinum, iam pænè irrauſi. Allata patera, eduxit ſitiens, & cùm mihi impletam traderet: Deinio potius, inquam. Minimè, inquit Carrio. nam ne hoc quidem temerarium eſt vt à dextra ordiar. Vt enim in veneratione Deorum dextrouorſum circumagi ſolent, ita in hac quaſi ſacra ſympoſi, moris fuit pateram in dextrum circumferre.

Pocula in dextrum circumferri ſolita.

Iliad. α.

Μειδήσασα δὲ παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον·
Αὐτὰρ ὃ τοῖς ἄλλοισι θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν
Ὠνοχόει γλυκὺ νέκταρ ἀπὸ κρητῆρος ἀφύσσων.

Et in Epigrammate,

Παῖς διαπομπεύσῃ περιπόσεις τ᾽ ἐπὶ δέξιον ὦμον.

Auſonius ad hunc ritum capiendus Epiſtol. IX.

Vt ſolitum, quoties dextræ inuitatio menſæ
Solicitat lenem comi ſermone Lyæum.

O magnum hominem! inquam ego, & de quo hodie multo plura didicerim quàm de mille philoſophis barbatis. Inter hos ſermones puer me admonuit de menſis ſecundis: quas cùm hortenſi ferè apparatu attuliſſet, En vobis horti opes, dapes inemptas, inquam, & tenues: ſed tamen vt memini me olim ſcribere in laudem vitæ ruſticæ,

Menſæ ſecundæ.

Has inter epulas litteratum ſi mihi
Fortuna conuiuam duit:
Non me Syracuſana fercla iuuerint
Magiſve Apicij dapes,
Neque catamiti nectar oblatum manu
Iniuerit ventrem meum
Iucundius, quàm melo ſi vepallidus
Detur meæ canæ caput,
Vel Cynara triſtis, Italæ've braſſicæ
Belgis meis flos inſolens.

Atque adeò ecce vobis vtrumque Delicium meum & Melonem, & Braſſicam Floridam, vt vulgò vocamus. Verè dixiſti Delicium tuum, inquit Carrio. Nam hercle nulla mater tam anxiè vnicam prolem ſuam habuit, quàm tu melones iſtos. Hoc ſtudium meum eſt, inquam, vel ſi placet, morbus: ſed omitte iſta, ſodes, & quoniam Seruius ait antiquis duas menſas fuiſſe, vnam epularum, alteram poculorum, iámne tempus videtur vt Plautum audiamus, qui iubet,

——— manu candida Cantharum dulciferum
Propinare ſuauiſſima amicitia, neque eſſe alium alij
Odio, nec moleſtis ſermonibus nec morologis vti?

Haut malè mones, inquit Carrio. Atq. adeò, heus puer, huc ex horto coronas. Quid facturus? inquam ego. Quippe ex more veteri, inquit, huic pateræ coronam impoſiturus. Sic enim in ſecundis menſis apud Virgil.

Pocula coronari ſolita in mēſis ſecundis.

Crateras

Crateras magnas statuunt, & vina coronant. & alio loco,
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitque mero.

Tibullus item, cuius locum recitabo vt emendandum arbitror, *Tibullus emendatus.*
Tunc operata Deo pubes discumbet in herba
Arboris antiquæ quà leuis vmbra cadit:
Aut è veste sua tendet vmbracula, sertis
Vincta, coronatus stabit & ipse calix.

Sic enim libri aliquot vetusti, non vt vulgò, *Aut è veste sacris tendent:* & verò Tibullus dicit pubem redimitam sertis fuisse, non vmbracula ipsa. Di approbent, inquit Deinius: habemus hominem ad conuiuiorum ritus explicandos vnicum. Sed placétne ex eodem more etiam coronas nostro capiti? Apage, inquit Carrio, ebrietatis hoc fuit, non elegantiæ. Meministin' Plautinum senem admirantem quærere?
—— *quid ego video?*
Ps. *Cum corona ebrium Pseudolum tuum.* *Corona ebrietatis indicium.*

Et in comœdiis semper ebrij coronati inducuntur. Itaque Plauti illud Amphitruone,
Ibo intrò, capiam ornatum qui potius decet. *Plautus correctus.*

emendandum te doceo, *qui potis decet*. Quippe iam antè dixerat Mercurius,
Capiam coronam mî in caput, assimulabo med esse ebrium.

Propertius de sua ebriola Cynthia,
Cùm tua præpendent demissæ in pocula sertæ,
Et mea deducta carmina voce legis.

Hîc Deinius repetens illud, *Demissæ sertæ*, Sciénsne peccas Magister? inquit; an fugit hoc verbum ab ore tuo? Nam aliter, vide ne dica tibi apud Prætorem grammaticorum scribatur violatæ Latinitatis. Mediatè verò dixi, inquit Carrio, & eius lectionis auctorem habeo Charisium lib. I. qui promiscuè & Serta & Sertas antiquos vsitasse confirmat. Producit exemplum Corn. Seueri, *Antiquos Serta, Sertas, & Sertos promiscuè dixisse.*
Huc ades Aonia crinem circumdate serta.

Tum ego, Seruius etiam Deini notauit ad illud Virgil.
—— *sertísque recentibus halant,*

veteribus & Serta & Sertos & Sertas dictum fuisse, sic tamen vt cùm Sertos dicerent, flores intelligerent; cùm Sertas, coronas. Ex his videor posse Plinij locum tentatum ab aliis corrigere lib. XXI.
Vocabulum tardè communicatum est, inter sacra tantùm & bellicos honores coronis nomen suum vindicantibus. Cùm verò è floribus fierent serta, à serendo seruiæ appellabantur. *Plinius emẽdatus.*

Nam vetus scriptura concipitur, *à serendo seriue*, Lego littera addita, *serta à serendo sertíve*. Hoc dicit, cùm coronæ olim è floribus fierent, non tamen coronas dictas, sed Serta aut Sertos, ab eo quod sererentur. Turnebo placebat, *à serendo satiuæ*. quod audacter improbo, quia & ipse timidè probat. Et Carrio, Ne Musæ mihi velint, inquit nisi istud tu Lipsi acutè. sed licétne quærere? Pol! etiam iubere Dictator, inquam. Ad-

feratur quæso Plinij exemplar, inquit. Et allato, Amabo te Lipsi, quoniam de coronis agimus, ecquid habes super isto Plinij loco dicere, eodem libro XXI.

Plinij obscurus locus emendatus.

Apud nos huius licentiæ exemplum non est aliud quàm filia D. Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius Dei gemunt.

Nam Marsyas quis sit, equidem scio, qui cum Apolline de canu certauit. statuam etiam eius Romano in foro fuisse, vbi caussæ agerentur, scio. De qua Horat. *non solicitus mihi quod cras*
Surgendum sit manè, obeundus Marsya.
Et Martial.
Ipse potest fieri Marsia causidicus.
Sed quid iste ad luxuriam Iuliæ? aut cur ab ea coronatus? Respondi ego, An tu me Carrio scholas habere putas, & de qualibet re posita more Græco posse dicere? Sed tamen Plinij locum de quo quæris, sic quasi per nebulam videor intelligere. Quid Marsya ad luxuriam Iuliæ inquis. Dicam. Marsyæ statuam in celeberrima fori parte fuisse rectè autumas. Forum autem Ro. ea ætate nocturnis stupris infame. Itaque sicut propudium illud fœminæ Messalina, noctu ad cellas meretricias furtin commeans, cymbam suam probè onerabat: ita puto hanc Iuliam nocturnam forum Ro. frequentasse, & ad statuam eius Marsyæ ignotis admissariis promiscuè libidinem suam explesse. Testem facio Senecam, De Beneficiis lib. VI. Lege tu puer húc locum. *Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus vrbem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cùm ex adultera in quæstuariam versa, ius omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret.*

Seneca explicatus

Ex quibus postremis apparet eam, vt publici iuris scortillum etiam ex libidine quæstum fecisse & æra poposcisse. Et paullulum hîc reticente me, Neque nihil dicis, inquit Carrio, nec tamen omnia. Nam ita nihildum ad coronas, Mane paulisper, inquam, dum vngues mordeo. De coronis sic puto. Vt milites exauctorati arma sua ad Martis, gladiatores rude donati ad Herculis ponebant: ita arbitror & comessatores, & puellas etiam illas quæ Veneri militarent, languidas corollas demtas suo capiti Deo cuipiam in munus dedisse. De comessatoribus, præclarus locus in Diogene Laërtio in Xenocrate: quem, scribit: χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας τοῖς χουσὶ παρὰ Διονυσίῳ ἐξιόντα θεῖναι πρὸς τὸν ἱδρυμένον Ἑρμῆν, ἔνθαπερ καὶ τοὺς ἀνθινοὺς τιθέναι εἰώθει. Et de puellis, argumento sunt versus Plauti Asinaria,

Meretrices cur statuas coronarint.

Plautus explicatus.

Tum si coronas, serta, vnguenta iusserit
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tuus seruus seruet Veneri eas det an viro.
Hoc amplius seruasse meretriculas puto (liceat enim aliquid liberius in ioco & vino) vt quotiens pensum absoluissent, aut vt Propertius loquitur, quot itinera nocte vna confecissent, tot corollas ludicro cuipiam & minorum gentium Deo donarent, puta Trephallo, Marsyæ, Hermæ, talibus. Sic votum est in Carmine libero,

Quæ

Quæ si contigerit fruenda nobis,
Totam comparibus Priape nostris
Cingemus tibi mentulam coronis. & ibidem,
Quæ quot nocte viros peregit vna
Tot Verpas tibi dedicat salignas.

E Carmine libero quædam interpretata.

Vt hinc videatur esse illud Plinij censoria grauitate Iuliam increpantis, quæ vt luxuriæ suæ noctes innotescerent, non dubitarit Marsyam coronare in celeberrima parte vrbis. Sed iam mecastor erubui: age tu puer ocius huc coronam & vinum. Attulit ille corollam plexam ex flore Veneris. qua cùm pateram induissem, Hunc, inquam, florem Liberi amicissimo Deinio & propitiis Musis. Benè viuas, inquit Deinius. Sustinens ego me à bibendo, Et quid hoc responsi noui? inquam. Ita Romani, inquit, inter bibendum precari cuipiam soliti sunt. Huic rei testis Dionis abbreuiator in Commodo, qui scribit Commodum in theatro feras conficientem pulcherrimæ fœminæ manu poculum vini accepisse, & cùm biberet, populum cum Senatu acclamasse τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι, Ζήσειας. Sic enim Græcè scripsit, cùm exprimere, vt opinor, Latinum illud vellet, Benè viuas, aut Viuas. Talis ea Suidæ nota: Ζήσειας, ἐν τῷ ἀμυστί: *Viuas, cùm aliquis vno spiritu educit.* Hoc hodie primum disco, inquam. Et subinde cùm ebibissem, poculumque transferre ad Deinium vellem: assurgens Carrio, Minimè gentium, inquit. Tunc vt legem nostram adhuc virginem per vim violes? Ego admirans, Deus bone: violem? inquam. Pax sit legi Iuliæ. Quale est istuc? Quia enim, inquit, educto cyatho zetema aliquod ex lege proponendum fuit. Hui! inquam, Vide sis vt hæc lex in vino scripta est. nam ita me ille Diespiter, vt ista mihi exciderant. Parebitur tamen. Et paulisper meditatus, Quoniam, inquam, ex lege facetum aliquid minimeq; anxium ponẽdum est: quæro. Quid Fratris & Sororis vocabula antiquis designarint. Ridens Deinius, En mehercle Archimedæa quæstio. quasi hoc nesciuerimus priusquã Theognis nasceretur, vt ait Lucillius. At bona verba Deini, inquam. Nam aliud quiddam ab illo vulgato in mẽte habeo. Frater & Soror, inter lasciua & ἐρωτικὰ sunt. Admirantibus illis. Sic, inquam, vt puellæ eos quibuscum solitæ essent, & vt propriè loquar, quibus dare consueuissent, Fratres vocarent: & contra Amatores suam comparem cum qua caput limarent, Sororem. Cauete aliter Tibulliana illa acceperitis,

Modus respondendi inter bibendum, aut propinandum.

Dio explicatus.

Quid Frater & Soror significarint antiquis.

Hæc tibi vir quondam nunc frater casta Neæra
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Téque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi Coniunx, siue futura Soror:
Sed potiùs Coniunx, huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Tibullus explicatus.

Hoc dicit. Hæc tibi mittit Tibullus ille olim futurus tibi legitimus vir, nunc tantùm Amator & Frater. Ita sententiam esse, paratus sum, *Ex animi mei sententia*, iurare. Interpellans Deinius, De iuramento, inquit, facimus gratiam: verumtamen scisne aliter visum elegantissimo Mureto? Scio inquam: sed secundùm antiquos, si placet, hanc litem demus. Apud Senecam,

Seneca poëta explicatus.

Senecam, Phædra cùm amoris sui indicium verecundè vellet facere,

Matris superbum est nomen & nimium potens,
Nostros humilius nomen affectus decet:
Me vel Sororem Hippolyte vel famulam voca.

nónne perspicuè in Sororis nomine latebras quæsiuit, cùm Hippolyti amicam se vellet dicere? Prodeat & tristis Petronius in cuius amœnissimis Satyris amplius viginti locis Gyton quidam Frater Olenij nominatur, qui non reapse illi frater erat, πολλοῦγε καὶ δεῖ: sed pulli premoni illi, vt Latinè loquar, officium præstabat, & noctu pro culcitella erat. Patet id ex nequissimæ mulierculæ argutæ epistola, *Si vis sanus esse, Gytona roga: recipies inquam neruos tuos, si triduo sine fratre dormieris.* Huius rei inscientia corrupit eiusdem Petronij elegantem locum, quem à me licebit restituas,

Et Petronius.

Petronius correctus.

Si non fastidis fæminam ornatam, & hoc primum anno virū expertam, concilio tibi ô iuuenis Sororem. Habes & tu quidem Fratrem, neque enim me piguit quærere, sed quid prohibet & Sororem adoptare eodem gradu veniæ?

Nam vulgati mirificè turbant. Ecce autem cupit illa Circe huic nouo Vlyssi pro Sorore esse. quid hoc est? Ita, inquit, vt Gyton tibi pro Fratre est. Dic quæso clarius. Gyton ille, inquit, *sine quo non potest viuere, ex cuius osculo pendes, quem sic tu amas, quemadmodum ego te volo.* Addam his supernumerarium testem poëtam Hispanum, cuius verecundiam magis quàm argutiam desideremus.

Martialis explicatus.

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater Ammiane!
Fratrem te vocat, & Soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt?
Lusum creditis hoc iocúmque? non est.
Mater quæ cupit esse se Sororem
Nec Matrem iuuat esse nec Sororem.

Lepos huius Epigrammatis in hac significatione est quam dixi. Sicut & illius in hominem mollem,

Quare desine me vocare Fratrem,
Ne te Carmenion vocem Sororem.

Id est, Amicam. Sed & amici ipsi inter sese vocabant Fratres. Quinctilianus in Declam. CCCXXI. *Certè quoties blandiri volumus his qui esse amici videntur, nulla adulatio procedere vltra hoc nomen potest, quàm vt Fratres vocemus.* Conticui. Et Carrio, Auditis, inquit, testibus labor vt secundùm te Lipsi pronunciem: sed quoniam post occasum Solem iudicare leges Rom. vetant, diffindi diem, & ampliari hoc iudicium placet. Non repugno, inquam, si prius à te cauero amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, zetema me petiturum. Istuc quidem repromitto, inquit Carrio. Nunc tu Deini ades ad imperandum, vt maiores loquebantur, & hunc à Lipsio cyathum cape. Tuæ vices sunt bibendi & dicendi. Tum Deinius, Vellem Dictator de quæstione Tironi mihi fieri gratiam, cui ad dicendum desunt illa duo quæ Isocrati, φωνὴ καὶ τόλμη. Delicias hominis! inquit Carrio: quasi hic Lipsius ignoret, apud Nymphas tuas alterum

istorum

istorum tibi non deesse, alterum etiam superesse. Hau! tacuisse mallem, inquit Deinius. Et postilla cùm bibisset, leni manu pomum adpositum contractans, Vultis aliquid quod in solum mihi venerit? inquit. Hoc tam eleganti pomo admonitus, quod credere possis ab Hesperidum hortis esse, Quæro quid antiquis Poma significarint. Ego arridens, Hoc quidem Corydon aliquis melius explicauerit, inquam: tu sal & vrbanitas hominis, quin ex lege amœnum aliquid & vrbanum quæris? An nō hoc tale est? inquit ille: quando Poma quiddam vsque eò vrbanum & vernile antiquis signarunt, vt id apud seuerioris notæ homines promere nemo audeat. Dic quæso clarius, inquam ego. Si hic Magister morum permittit, inquit, (Carrionem designabat) dicam. Coleos illos non Lanuuinos sed Cliterninos, Poma dixerunt. Pax! inquam ego, honorem mensæ. At tu ne tam apertè poposcisses, inquit, ego me tibi non offerebam. Ita Propertius vsurpauit lib. 1. cùm ad Cynthiam suam ebrius visum venisset,

Pomi verbum inter obscœna antiquus.

Propertius explicatus.

Et modò gaudebam lapsos formare capillos,
Nunc furtiua cauis poma dabam manibus.

Quæ alia existimatis hæc furtiua poma, nisi illa de quibus in Carmine libero est?

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneïda pomis,
Qualibus Hesperidum nobilis hortus erat:
Qualia credibile est spatiantem rure paterno
Nausicaam pleno sæpè tulisse sinu:
Quale fuit malum quod littera pinxit Aconti,
Qua lecta cupido pacta puella viro est:
Taliacumque puer dominus florentis agelli
Imposuit mensæ nude Priape tuæ.

Nam in turpicula hac quam dico allegoria, omnis lepos Epigrammatis eius. Est inter Phallica aliud Epigramma, quod hactenus pro ænigmate Sphyngis fuit, cui ego OEdipus accedam,

Quod mouear non est, quia si furaberis ipse
Grandia mala, tibi mala dabo βραχέα.

Epigrāma è Carmine libero restitutum.

Ita enim leg. censeo, & per grandia poma, hortensia illa intellego: per βραχέα, ista minuta de quibus loquor, qualia Catullo teste fuerunt quæ puellę pernici zonam soluerunt. Eaque daturum se furi Priapus minatur. Nam quod alij, Mala dare, prima breui intellegunt, quasi dixerit, malè tibi faciam: ariolantur. Neque vsquam Deus hortorum viris aut puellis malum cruciatum interminari solet, sed quiddam libidinosum, & pœnam non pœnam. Lusisse in eodem Plautus videtur Amphitruone,

Enimuerò prægnati oportet & malum & malum dari,
Vt sit quod obrodat si animo malè esse occœperit.

Plautus explicatus.

Ambiguè enim Sosia vel malum Punicum intellexit quod in prægnatium malacia expeti solere Plinius prodidit, vel illud malum quod ceteroqui fœminarum fastidiis paullo efficacius mederi solet. Quale fuit quod apud Virgilium lasciua Galathea, apud Theocritum Clearista sibi voluerunt, cùm pastorem malo peterent. Ex quo Græcis prouerbij loco μηλοβολεῖν, id est ad Venerem allicere. Scholiastes Aristophanis: μηλοβο-

λεῖν ἔλεγον τὸ εἰς ἀφροδίσια δελεάζειν. ἐπεὶ καὶ τὸ μῆλον Ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερόν.

Propertius explicatus.

Hinc iam liquebit de ſententia illorum verſuum Propertij,

Quamuis Ida Parin Paſtorem dicat amaſſe,
Atque inter pecudes accubuiſſe Deam:
Hoc & Hamadryadum ſpectauit turba ſororum,
Silenique ſenes & pater ipſe chori.
Cum quibus Idæo legiſti poma ſub antro,
Suppoſita excipiens Naïca dona manu.

Quid ſit poma legere.

Legere enim poma, non aliud eſt quàm facere illud quod Propertius cum ſua Cynthia, Catullus cum Lesbia ſolent. O te hominem argutè malum! inquam ego. Mihi enim, qui in eo poëta aſſiduus ſum, numquam iſtud ſuſpicari in mentem venit. At tu, inquit, Seruium accuſa, qui mihi ad hanc malitiam præiuit. Nam in illud Virgilij,

Virgilius explicatus.

Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,

ſtudioſè adnotat, iis verbis poëtam rem obſcœnam verecundè velaſſe, quam Theocritus expreſſerit liberiùs. Nec aliud ſignificare illo Epigrammate cuſtos hortorum voluit,

Carmen liberum explicatum.

Ruſticus incultè ſi quid dixiſſe videbor:
Da veniam, libros non lego, poma lego.

Simile eſt apud Catullum Legere olera, apud Ciceronem Legere nuces. Quæ omnia ſumpta ab hortis ſunt, & ideò tralata ad rem voluptatum, quòd antiqui partes illas inuerecundas Hortum vocarent, aut Saltum. In Phallicis,

Quod meus hortus habet ſumas impunè licebit,
Si dederis nobis quod tuus hortus habet.

Idem Græcis eſt κῆπος. idque Heſychius interpretatur τὸ ἐφήβειον γυναικεῖον. De Saltu, Plautus Caſſina,

Vbi illum ſaltum video obſeptum, rogo vt altero ſinat ire.

Illum ſaltum, id eſt naturam muliebrem. Sed iam parui legi. Nunc ad te Magiſter, (inquiebat conuerſus ad Carrionem) vt ordo poſtulat, & pateram hanc transferam, & vices ſermonis. Tum ego, Túne vt parueris legi? nihil vidi magis, cui meritiſſimò iam diem dicam apud Cenſores proſtituti pudoris, & apud hunc dictatorem violatæ legis. Age amator in ius ambula. Non ambulo verò, inquit Deinius. Licet anteſtari? inquam. Et cùm more antiquo auriculam Carrionis prehendiſſem anteſtandi cauſſa: exclamat Deinius, Non licet: quas tu, malum, nugas agis? An non ex lege facetum aliquid proponendum erat? Hoc eſt mehercle, inquam, Tu facetus, venuſtus, nepotulus Venerius, qui ea dixeris quæ vtrique noſtrûm colorem immutarint. Et nónne caput x. legis Dictatoriæ hanc verborum licentiam ſatis diſertè vetabat? At crede hoc meæ fidei, non ita hæc res abibit. Inter hos ſermones cùm Deinius leuiter in bilem, nos in riſum vertiſſemus: accurrit puer nuncians F. Martinium, æqualem noſtrum, in ipſis Gratiarum manibus doctum & eductum adoleſcẽtem, adfuiſſe præ foribus, & Deinio, officij cauſſa voluiſſe gratulari aduentum. Ego commotior, Martiniúſne noſter? inquam. O furcifer! ſi Iupiter nunc te rapiat, non eripiet ab infortunio. quin tu eum intrare iuſſiſti?

Quippe

Quippe licet, inquit puer: adesse volui dicere. Abi numerò, inquam, & eum quantum potest, adduc, adfer, rape. Nisi quidem ille valentior sit, inquit puer. Suscipit Carrio, Martinij aduentus vt video, hunc Deinium iudicio eripuit: aliter, numquã Plautinus ille miles deprensus tam magno periculo apud Periplectomenum fuit, quàm iste apud tribunal meum. Nec tamẽ absolui reum placet, sed ex more Augurum, *Alio die*, pronunciemus. Introductus iam erat Martinius, & cùm illi inter se familiariter salutassent, ego prenso pallio Martinij considere eum iussi. Et ô malè factum, inquam, quòd Fortuna huiusce diei nõ paullò maturiùs te adduxerit. Nam, inquit interpellans Deinius, quæ tu ex Lipsio isto, quæ ex Carrione audiuisses! quot tibi venissent gaudia! Liquet mihi deierare, in vita numquam tam pulchrè tibi fuisset. Tũ ille, An me parasiti personam sumere vultis & inuocatum adesse in cõuiuio? Quamquam de aduentu tuo Deinĩ scissem modò, non refugissem hanc notam, ne si audire quidem debuissem quod illi sodales Catulli. Apud hũc Lipsium enim licere tantum mihi arbitror. Licet verò, Martini, inquã, & semper licebit. Hoc tamẽ opportunè quod reliquiarum aliquid superest, & transactis nostris partibus Carrionem licebit audias de quæstione aliqua (sic lex huius conuiuij fuit) differentem. Cùm surrexisset Carrio, Mane Lipsi, inquit:

Τοὺς δ' ἄλλους ἐράνιζ', ἀπὸ δ' Ἕκτορος ἴσχεο χεῖρας·

& vidésne vt hic Hesperus nos moneat de discessu? Quid Hesperus? inquam ego, eiusmodi Endymiones Luna deducet. Sedete modò. Hac lege, inquit Carrio, cras singuli ad me vt promittatis; tum hac vespera de litteris silentium sit, meaque quæstio in crastinum quasi comperendinetur. Cumque nos id vultu non nolle significassemus: solus Martinius, Vellem vt vultis, inquit, sed enim aliò promisi. Ad alium licebit renuncies, inquam ego. Et cùm Carrio ad aurem mihi ridens accessisset, & quiddam insusurrasset: Ita, ita, inquam ego: ante discessum legibus conuiuij nostri satisfieri volo: vndecimus cyathus huic Deinio bibendus est, & Domina appellanda. Tum Deinius. Quæ hæc conspiratio est? an id agitis vt vino me deponatis? Quid tum? inquam, nempe tibi madido à me corona & lampas erit. Itaque cùm cyathum accepisset, paululumq; ex eo in mensam libasset, Benè me, benè vos, benè meam Lauram, inquit. Et post eum haustum in hilaritatem effusior addidit hos versus,

Este procul curæ, durum genus, este labores,
Tristis vita meo non facit ingenio.
Me iuuet è dominæ vultu pendere supinum,
Et blandis oculos pascere imaginibus:
Me iuuet impositos mecum languescere flores:
Tu puer huc plenis adde merum cyathis.
Ter tibi sancte puer, tibi ter sit mater Amorum,
Bis tibi ter casto sit mea Laura mero.
Qualis si vitæ ratio mortalibus esset
Incinctus viridi molle caput strophio,
Non ferrum, non arma essent: nec corde micanti
Audisset trepidas pallida virgo tubas.

Nec totiens propriis à ciuibus oppugnata
Soluisset crines Gallia mœsta suos.
At tu, si sapis, hos fructus decerpere vitæ
Elige, & austeris pone modum studiis.
Nam veluti à tenera rosa virgine delibata
Languida collapsis deseritur foliis:
Sic nobis dubiæ rapiuntur gaudia vitæ:
Lipsi cras serum est viuere, viue hodie.

Atque illo finiente, Carrio admirans, Prô Ceres, inquit, tuam fidem! Ebrius es Deini? an furore correptus? an vtrumque? qui sic versus effundis, vt numquam tale aliquid in Apollinis antro Sibulla. Sed Deinius nihil illum moratus cyathum mihi porrigens & corollam, Accipe Lipsi, inquit, & vetere eâdem libertate qua tibi præiui. Quid fastidis? Age siquid agis. Hem! inquam ego. Etiámne bibam cũ corolla? Sed cedo sanè. Benè mihi, benè vobis, benè Mineruæ meæ. Addidi deinde hos versus,

Este procul Nymphæ, fallax genus, este puellæ,
Vita soluta meo non facit ingenio:
Me iuuat in priscis positum pallescere chartis,
Et variis animum pascere ab historiis:
Me iuuet adpositos mecum languescere lychnos.
Tu puer huc plenis funde merum cyathis.
Ter tibi Calliope, tibi ter sit præses Apollo,
Bis tibi ter puro pura Minerua mero.
Qualis si vitæ cursus mortalibus iret,
Incinctis lauri triste caput foliis,
Non crimen, non noxa essent: & fraude remota
Simplicitas niueis prisca triumphet equis.
Externis totiens nec ab artibus expugnata
Soluisset zonam credula virgo suam.
At, tu si sapis, his curis impendere vitam
Appropera, & leuibus pone modum studiis.
Nam velut hæc folia aridulam spreuere corollam,
Quæ temerè in mensam lapsa natare vides:
Sic nobis dubiæ labuntur tempora vitæ;
Deini, cras serum est discere, disce hodie.

Et conuersus ad Carrionem, Habes Dictator, inquam, Amœbæum carmen: quod si placet, tene cyathum cum corolla, & vtere exemplo. Ain serió Lipsi? inquit. ego nominem amicam? Quippini, inquit Deinius, iubente lege. At mi homo, inquit renidens Carrio, scísne Imperatorem veteri SC. solutum esse legibus? Os hominis! inquit Deinius. Facta inante gratia de quæstione est, nunc etiam de amica? Non fiet Carrio: me vide. Et si tu Cęsar es, Catonem inuenisti. Respódere parabat Carrio, cùm intercedens ego iure potestatis Tribuniciæ, Ne grauare, inquam: vnius cyathi res est. Cùm accepisset igitur, Hunc supremum cyathum, inquit, libemus Dionysio & Somno. Et assurgens post haustum, addidit,

Καὶ σὺ μὲν οὕτω χαῖρε πολυστάφυλ' ὦ Διόνυσε,

Δὸς δ' ἡμᾶς χαίροντας ἐς ὥρας αὖθις ἱκέσθαι,
Ἔκ δ' αὖθ' ὡραίων εἰς τοὺς πολλοὺς ἐνιαυτούς.

Sed iam eundum eſt. Salue tu Lipſi. Surrexit vnà cum Martinio Deinius. Et quid dicemus, inquit, niſi illud vetus?

——— ventum gaudeo ecaſtor ad te,
Ita hodie hîc accepti fuimus ſuauibus modis.

Hæc finis ſermonum fuit, & ad ſe quiſque diſceſſit.

DEINII TVMVLVS.

Quis tumulus? DeinI. quæ circùm hæc agmina? Muſæ.
Quæ mulier? puris Simplicitas manibus.
Qui corpus? Charites. animum finxere? Lepôres.
Quis dedit in cineres tot bona? Parca dedit.
Muſæ, Simplicitas, Charites, lugete Lepôres,
Mortuus eſt veſtro Deinius exitio.

MEMORIAE SACRVM.

A. DEINIO. N. VIRI CLARISSIMI. F.
I. SECVNDI. POETAE. VNICI. COGNATO
MORIBVS SANCTISSIMIS. ET
INGENIO. SVPRA. HOMINEM
PRAEDITO
AD. LITTERARVM. LAVDEM. NATO
HARVNDEM. AETERNO. DAMNO. DENATO
IVSTVS LIPSIVS
AMORIS ET AMICIT. C.
HVNC. TITVLVM. ET TVMVLVM. P.
HVIC. MON. SIVE. SEPVLCRVM. EST. D. M. A.
HOSPES. MANES. MEOS. NE. LAEDE. VIVOS.
LAESI. NEMINEM.

S. T. T. L.

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Propertij Elegia De morte Corneliæ emendata.

CORNELIÆ Querelam apud Propertium percurram, & ex ea quædam illuſtrabo, alia emendabo.

Si cui fama fuit per auita tropæa decori,
Vera Numantinos regna loquuntur auos.

Quæ iſta regna vera? Puto addita littera ſcribendum, *Verſa Numantinos*. id eſt, Euerſa. Ad Scipionem Æmilianum, qui Numantiam euertit, Cornelia genus refert.

Turpior aſſeſſu non erit vlla meo.

Quidam libri, *Triſtior.* rectum vtrumque. Tabella damnatoria, turpis vel triſtis dicta. Aſſeſſum vocat, quem alij Iudicum conſeſſum.

Defleta & gemitu Cæſaris oſſa mea.

Alieni hominis ſcriptura. Nã libri omnes, *Defenſa & gemitu*. Ex quîs probarim, *Defuſa &*. Defundi lacrymis, vt, Perfundi & ſuffundi apud Virgil.

Ille ſua nata dignam vixiſſe ſororem
Increpat, & lacrymas vidimus ire Deo.

Colotianus liber,

Ille ſuam natam indignam vixiſſe ſorore.

Vtra harum placet, (mihi quidem poſterior magis) ſed vtra harum, eamdem tamen ſententiam eliciendum eſt. Auguſtum videlicet recordatione flagitiorum Iuliæ, increpaſſe eam tacitum, quòd indigna vixiſſet ſanctiſſima ſorore Cornelia. Sed cur ſoror Iuliæ Cornelia? Ideò quia Scribonia primum maritum Cornelium Scipionem habuit, ex eoque Corneliam: tertium Octauianum Auguſtum, ex quo famoſam Iuliam. Iulia igitur & Cornelia diuerſo patre, ab eodem vtero fuerunt.

Te Lepide & te Paulle meum poſt fata leuamen.
Condita ſunt veſtro numina noſtra ſinu.

Fuluij & Mureti libri, *lumina veſtra*. optimè. Oculos morientium à proximis claudi Romano ritu ſollenne.

Filia tu ſpeciem cenſuræ nacta paternæ.

Ineptè. Quomodo enim mulier ſpeciem Cenſuræ gerat? Libri vet. *Specimen*. Itaque lego, *tu ſpecimen cenſuræ nata paternæ*. Id eſt, quæ ita

nata

nata es vt censuram patris tuis moribus exprimas.

—— mihi cymba volenti

Soluitur, aucturis tot mea fata malis.

Libri duo, *Soluar iuncturis*; alij *Soluitur iuncturis*: Colotianus, *Soluitur, haud illis stant mea fata*: Vnus, *soluit iuncturis*. Mihi aqua hæret. Nam illa Colotiana supposita lectio videtur.

Caput II.

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

Trvcvlento cùm senex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de stupro oblato filiæ, in omnibus libris mutilati versus hi leguntur, Scena, Egóne tibi.

Callicles vide quæso homini ne facias iniuriam,

Reus solutus caussam dicit *.

quam lacunam explent Vaticani, sed corruptissimis verbis,

Caussam dicit tam estis victo satines. Ego emendo,

Caussam dicit, testes vinctos attines. præclarè, & cui correctioni firmandæ verbum faciendum non est Erroris caussa in libris fuit, *Tæstis*. Ita enim sæpè scriptum repperi, pro Testis. Nihil igitur caussæ est, quin hic versus, qui anteà miserè claudus arcebatur à sacris Romanorum, iamnunc à Pontificum collegio integer & sanus iudicetur.

Caput III.

De Ciceronis locis duobus Oratione De aruspicum responsis leuis coniectura.

Hoc capite præmittere placet versum illum Plauti,

Capillum promittam optimum est, incipiamq́, ariolari.

Nam hîc quidem nihil nisi leuiter & incerto animo diuinabo: arbitrium penes lectorem relinquam.

Cicero De arusp. resp.

An si ludius constitit, aut tibicen repentè conticuit, aut puer ille Patrimus & Matrimus, si terram non tenuit, aut tensam aut lorum omisit, aut si Aedilis verbo aut si nutu aberrauit, ludi sunt non ritè facti, &c.

Libri plerique veteres, *verbo aut symbolo aberrauit*, referunt. Ex quo fecerim, *Simpulo*. Quod omnino ex Arnobio firmatur locum hunc æmulante lib. IIII. *In cerimoniis vestris, inquit, rebúsque diuinis, postulationibus locus est, piaculis. dicitur contracta esse commissio, si per imprudentiæ lapsum aut in verbo quispiam aut sympinio deerrarit. aut si ludicrum constitit, aut tibicen repentè conticuit: aut si patrimus qui ille vocitatur puer, omisit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit.* Nam quod Sympinio in Arnobio est: scire licet ambiguam in libris esse scriptionem, & passim *Simpinium, Simpuuium, Simpulum*, scribi. In sacrificiis autem publicis, siue

Deus

Deus siue Dea esset, vinum à magistratu dari solet. Varro IV. de L. L. de Patera loquens, *Et in sacrificando hoc poculo magistratus dat Deo vinum.* In hunc vsum fuisse Simpulum siue Simpuuium docet idem Varro περὶ μέθης. *Nonne vides ipsos Deos, si quando volunt gustare vinum, derepere ad hominum fana, & tamen tum illi ipsi Libero simpulo vina dari?* Ita enim hæc corrigenda censeo apud Nonium, Simpuuium.

CAPVT IV.

Plauti Pseudolus emendata.

SCENA, Si ex te tacente.

Compreßiones artè amantum corporum.

Optimè Vaticani, *amantum comparum*. Lege etiam *artæ*, non *artè*. Compares propriè sunt σύζυγοι. vsurpatur in amore de duobus qui inter se amant. Horat.

——— *necdum munia comparis*
Aequare. Catullus,
Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo
Compar.

Scena, Pseudole non audis,

Non est iustis quisquam amator nisi qui perpetuat data.

Item Vatic. *Non est vsui quisque.* perspicuè rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurißime?

Alij, *Terram tegit*. Ego emendo, *quantum in terra degit*. Littera immutata & syllaba à fine prioris vocis retracta.

Sicut hæc est præstituta numerando argento dies.

Libri veteres, *præstituta summe argento dies.* Lego, *Summa argento*. id est, suprema. In Persa,

Hæc dies summa hodie est mea amica sit ne libera.

Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisa, nequèm numeri moueant.

Scena, Si de damnosis.

——— CA. *meritò esse iratum arbitror,*
Cùm apud te parum stet fides.

Scribo, *parum fiet fides*. antiquè: aut certè, *Fide*, pro, Fidei, vt apud Lucret.

Aut aliæ cuius desiderium insideat re.

Scena, Hi loci sunt.

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus.

Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.

PS. *Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.*

Placet Vaticani alterius lectio; *Pol tu viuos? magis opinor.*

CAPVT V.

Nonius aliquot locis purgatus.

NONIVM cùm video, veterum scriptorum triste naufragium videre videor: è quo quasi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

In Debilo.

Debilo, debilis. Ennius lib. VIII. *Debilo homo.*

Ridicula lectio, siue is Nonij ipsius error, seu potius exscriptorum fuit. Nam haud dubiè scripsit Ennius, *Debil homo*, pari ratione qua Famul, pro Famulus, illo versu,

Reddidit vt summo è regno famul infimus esset.

& alij, Facul, Difficul.

In Marte.

Mactare, honorare. Accius διδασκαλικῶν *lib.* I.
Sapientiaq́ue inuictæ gratia atque honoris
Pater, honestè rem mactauit auream.

Vir eruditus tentauit legere ——— *atque honor*
Is patrem honestè re mactauit aurea.

vt opinor, frustrà. Nam vera lectio est,

Sapientiæ inuictæ atque honoris gratia,
Patera honestè em mactauit aurea.

Mactare patera, vt apud Cicer. Mactare honoribus. Em, valet antiquè, Eum.

In Auspicaui.

Pacuu. Chryse. Incipio saxum tentans scandere verticem
In summum, dein hominis partes prospectum aucupo.

Lego, *dein in omnis partes.*

In Senium.

Titinnius Veliterna. Quot pestes, senia, iurgia sesemet diebus emigrarunt.

Sententiam secutus emendo, *sese meis ædibus.*

In Veretur tui.

Pacuuius Hermiona. Tyndareo fieri contumeliam cuius à te veretur maximè acta gratulatione. Nihílne te populi veretur, qui vociferare in via?

Coaluerunt perperam duo exempla, quæ sic cum auctorum nomine distinguo, *veretur maximè. Atta Gratulatione. Nihílne te populi.* Quinctius Atta poëta est comœdiæ veteris, nomen eius sæpè corruptum.

In Olat.

Afranius Fratris. Non potest
Quin illa tacta, longéq́ue & multis olat.

Scribendum censeo, *illa stacta*. Plautus Mostel.

Vbi vnguenta sunt. PHIL. *quid opus est? cum stacta accubo.*

CAPVT VI.

Plauti Truculentus restituta.

VIDITNE quisquam pictum aut fictum aliquid amœnius colloquio illo serui rustici cum lepida ancilla? In quo vtriusque inge-

nium ita desertim Plautus expressit, vt in illo nil nisi sordes & rus meru in hac Venerem & lepôres videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput sacrum esto. Scena, Quis illic est.

AST. *comprime.*

ST. *Spero meam quidem herclè, tu quæ solita es comprimas.*

Venusti ioci sententiam restituo, *te qui solitu' st comprimat*. Dixerat enim ancilla rustico inclamanti Comprime, vocem videlicet aut iram: quod ille satis vrbanè conuertens, Ego quidem, inquit meam amicã comprimam, te alius qui solet. Nam ita accepisse rusticum, clarum ex sequẽtib

Imprudens per ridiculum vt rustico suadet stuprum.

Aduenisti nos huc tentatum cum exornatis ossibus.

Aliquot libri, *sustentatum*: Vaticani sine litura, *Aduenisti huc sistentatum* Adprobo. Sistentare antiquum verbum pro ostentare, vt in Bacchid. & Mostellar. Extentare.

AST. *nunc places*

Cùm me illi vel in mentiri dicis. ST. *Quid quod te rogo.*

Tricæ Tellanæ in his verbis: fortasse sic extricandæ, *nunc places.* ST. *quàm me illi velim!* AST. *mentiris.* ST. *dicis quod te rogo?*

Vt ego me ruri hamaxari mauelim patulum bouem.

Ex Festo leg. videtur, *patalem bouem*. Is enim adnotat Plautum Patalem bouem vocasse cuius cornua latè pateant.

Sanus si videare dicis contumeliam.

Claudicat versus, & rectè Vatic. *si videare dicam, dicis cont.* nisi placet, *dicam dicis contumeliæ*, vt Dicam scribere.

——*suam non enim ille meretriculis*

Molliendis rem coëgit, verùm parsimonia.

Lego, *sum. non enim.* hoc primum. Deinde illud Molliendis, aio, auctoribus libris falsi damnandum. Nam optimus ille Vatic. *Moniendis* duo alij, *Monendis*. Vt certum habeam latere in hac scriptura verbum vetustius. Placeret, *Molendis*, vt apud Lucill.

Hunc molere, illam autem vt frumentum vannere cunnis;

sed id lex versus spernit.

Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mali.

Benè & aptè ex coniectura restitui, *Istuc ipse gestit, ergo coget examen mali.* Examẽ mali, vis mali. Poëta vetus, *Classis cita texitur, exitiûm examẽ rapit.*

CAPVT VIII.

Seneca in libello De breuitate vitæ emendatus.

APVD Senecam in Syntagmate de Breuitate vitæ legimus vulgò, *Modò intra paucos dies illos quibus C. Cæsar periit, si quis inferis sensus est, hoc gratissimè ferens, quòd decedebat populo Ro. superstite, septem aut octo certè dierum cibaria superesse, dum ille potens nauibus iungit, & viribus imperij ludit, aderat vltimum malorum obsessis quoque alimentarum egestas. Exitio pænè ac fame constitit, & quæ famem sequitur, rerum omnium ruina, furiosi & externi & infeliciter superbi regis imitatio.*

quem

quem totum locum ad historiæ fidem sic emendandum censeo. *hoc grauißimè ferens, q. d. p. r. ſ. ſ. a. o. c. d. cibaria ſuperfuere. Dum ille pontes nauibus iungit, & viribus imperij illudit*, &c. Citra controuersiam enim Seneca factum illud insanum C. Caligulæ in mente habuit. qui ad exemplum Xerxis inter Puteolos & Baulos pontem nauibus inædificauit spatio III. ∞. passuum. In quo opere dum vniuersa classis occupatur, Romæ capitalis pænè fames coorta. Vide Xiphilinum in Caligula.

CAPVT IIX.

Plauti Pseudolus emendata.

SCENA, Di immortales,

Nam ipsa opportunitas non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.

Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & rus merum. Emendarim ipse, *quàm hæc allata*. Vitij caussa fuit, quod repetita ex priori dictione littera scriptum fuit, callata.

Scena, Dulcia atque.

Dic vtrum ſpémne an ſalutem Pſeudole?

Veteres libri consensu, *ſpémne an matrem te.*

Sed iſtic ſeruus ex Caryſto qui aduenit, qui ſapit?
CH. *Vſque à cunalibus.* PS. *manuleatam tunicã habere hominem decet.*

Turnebus libro xx. magno consensu totius caueæ, vt ait, emendat, *Hircum ab alis*. A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult, sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres Cunas & Cunabula inter obscœnos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad Cunnum. Plautus infrà de cinædo, *Quid ais? túne etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?* Puto igitur istuc Charinum alludere, nec aliud dicere quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt internosci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpicium, *Qui in conuiuiis cum amatore cum cheirodota tunica accubuerit: eúmne quiſquam dubitet quin fecerit quod cinædi ſolent?*

Plautus Pœnulo,

Quis hic eſt cum tunicis longis quaſi puer cauponius?

Seneca in epistolis: *Mirum eſt aliquid fortiter dici ab homine mollitiem profeſſo. ita enim plerique iudicant. Apud me verò Epicurus eſt & fortis, licet manuleatus ſit.* Scena, Forum coquinum.

Nam ego cicilendrum quando in patina ſcindidi.

Vnus Vatic. *in patinas indidi.*

CAPVT IX.

Varro duobus locis restitutus.

EXPERIRI placet ecquid Varroni mederi possim apud Nonium in Virgines,

Varro περὶ ἐξαγωγῆς. Quam sympathiam lubiat oculos haberet, quid imaginum interesset puer vtrum esse deuirginatum vsurus an monuce ῥώσας purus dum cogito.

quem locum doctissimus Iunius emendat, *Q. s. lubidinis oculi haberent. quid magnum interesset, puerum vtrum esset deuirginatum vsurus, an μόνον ἐρώσας purus dum cogito*. Eruditè. Nec tamen negabit ipse Iunius propius à scriptura veteri abesse, *Q. s. lumbi ad oculos haberent, quid inguinum interesset*. &c. Nam *Lubiat*, in *Lumbi ad*, facilis lapsus, & *Inguinum*, pro *Imaginum* sententia comprobat. Tentabo alium eiusdem argumenti locum apud Nonium, in Mulierauit,

Varro γνῶθι σεαυτόν. Et rex & misellus ille pauper amat, habetq; ignem intus acrem, hic ephebetum mulierauit: hic ad me deca adolescentem cubiculum pudoris primus polluit.

de quo alij aliter: ego ex ductu litterarum legerim, *hic effætum mulierauit: hic Canimedæo adolescenti cubiculum*. Sententia, meo animo, commoda. Vterque, inquit, amat, rex & pauper: hoc interest, quòd ille in exoleto aliquo sitim restinguat: iste rex integellum & Ganymedi similem adolescentem polluat. Cubiculum porrò pudoris quam partem in puero nominet, non opinor Apollinem Delphicum consulendum esse.

CAPVT X.

Plauti Pseudolo locorum duûm cum Græcis comparatio.

QVOD Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in persona gloriosi illius coqui, Scena, Forum coquinum,

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suauitate condiam
Vt quisque quidque conditum gustauerit
Ipsos sibi faciam vt digitos prærodat suos.

idem planissimè alter coquus de se prædicat apud Alexidem.

Θαυμαστὸν ἐμὸν εὕρημα πάνυ, πολὴν δ᾽ ἐγὼ
Ἐὰν παραθῶ σοι, προσκατέδῃ τοὺς δακτύλους
Σαυτοῦ γε χαίρων.

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reperisse,

Ἅπαντες οἱ φαγόντες ἐγένοντ᾽ αὖ θεοί.
Ἀθανασίαν εὕρηκα, τοὺς ἤδη νεκροὺς,
Ὅταν ὀσφρανθῶσιν, ποιήσω ζῆν πάλιν.

non minus lepidè eâdem illa Scena Latina Musa expressit,

BA. *Quid tu? diuinis condimentis vtere?*

Quis prorogare vitam possis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? Coq. *audacter dicito.*
Nam vel ducenos annos poterunt viuere
Meas qui esitabunt escas quas condiuero.

Capvt XI.

E Propertij libro 1. complures loci obseruati.

Venio ad Propertium, ocellum, & vt sic dicam smaragdum poëtarum, è cuius lib. 1. carptim quædam delibitabo.

Eleg. II.

Littora natiuis pellucent picta lapillis.

Falsò supposita vox est. Nam libri omnes veteres, *persuadent picta*, & vetus Fuluij in ora, *aliàs, Collucent.*

Eleg. III.

Dum me iucundis lapsam sopor impulit alis.

Vatic. *lassam sopor.* Eleg. IV.

Tu licet Antiopæ formam Nycteidos, & tu
Spartanam referas laudibus Hermionem.

Quattuor mss. *Spartanæ. r. l. Hermionæ.*

Et te circum omnes alias irata puellas
Deferet; heu nullo limine carus eris.

Libri vet. *Differet.* optimè. vide Nonium.

Eleg. V.

Quod si fortè tuis non est contraria votis,
At tibi curarum millia quanta dabit?

Vatic. & Farn. *Quod. s. fortè ruis. n. e. c. nostris.* Mureti, *fortè tuis n. e. c. nostris.* Ex quibus, nisi vanitatē vulgatæ lectionis nihil extrico. Nisi placet,

Quod si fortè animis n. e. contraria nostris,
Ah tibi. Eleg. VI.

Vlteriusq; domus vadere Memnonias.

Vetus Farnes. *vadere in emonias.* Æmonia ora quæ sit, notum, & anteà Riphæos montes nominauit. Cogitent docti.

Nam tua non ætas vmquam seruiuit amori.

Veteres omnes, *cessauit amori.* & ea germanissima lectio.

Lydia Pactoli tingit aratra liquor.

Optimi & doctissimi Turnebi coniecturam, *tingit arata.* comprobant Farn. & Fuluij libri. Vetus Mureti in ora, *cingit arata.*

Eleg. VII.

Te quoque si certo puer hic percusserit arcu,
Quod nolim, nostro euiolasse Deos.

Admonui olim in illis iuuenilibus Variarum libris, *heu voluisse*, legendum videri: Canterus noster, *eualuisse*, probat. Sed libri omnes, *euiolasse*, præter Vatic. qui, *te violasse*, refert.

Nec tibi subiiciet carmina serus amor.

Fuluij & Mureti libri, *ferus amor.* rectè.

Eleg. VIII.

Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis.

Insolens locutio, Cælum plantis siue pedibus tangere: vide ne verius sit legi, *sidera palmis.*

Eleg. IX.

I quæso & tristes istos depone libellos.

Libri, *compone libellos.* benè & propriè.

Tum magis Armenias cupies accedere tigres.

Vet. Ful. *cuperes accedere.* Mureti, *cupias.* Vereor ne Propert. scripserit, *capiare accedere.* vt Varro, *capiuntur sequi matribus.*

Dicere quo pereas, sæpè in amore iuuat.

Tres veteres, *in amore leuat.*

Eleg. X.

Vidimus in longam ducere verba moram.

Libri, *Vidimus in longa d. v. mora.*

Possim ego diuisos iterum coniungere amantes.

Veteres, *diuersos iterum.* benè & propriè. Vide Canteri nostri Lectiones.

Hoc magis effecto sæpè fruare bono.

Fuluij & Farn. *affecto.* Probo vulgatam. Veteres enim Effectus & Effectum dixerunt, vt, Successus & Successum. Plautus Pseudolo, *Hos fugitastis Quirites successis bonis.*

Eleg. XI.

Aut teneat clausam tenui natitantis in vnda.

Hæc lectio ab elegantissimo Mureto est, & sanè eius liber scriptus, *natantis*, habeat. Alij omnes, *Teutantis*, vel *Tuetantis.* Vaticano est, *Tuctantis*, cum interpretatione hac, *Insula vel fluuius paruulus.*

Eleg. XV.

Sæpè ego multa tuæ leuitatis damna timebam.

Mira varietas librorũ. Vet. Farn. *leuitatis signa.* Mureti, *leuitatis iura.* Vatic. *dura.* Postremam veram arbitror, & puto disting. *multa tuæ leuitatis, dura, timebam. Multa leuitatis*, Græcanicum est. *Dura*, autem, vt illud,

At nunc, dura, paras Phrygias nunc ire per vndas.

Et potes externos manibus componere crines.

Non dubito quin scrib. sit, *hesternos.* frequenti lapsu.

Eleg. XVI.

Te non vlla meæ læsit petulantia linguæ
Quæ solet irato dicere tuta loco.

Putaui aliquando emendandum, *turba loco.* libri omnes, *tota loco.*

Eleg. XIIX.

Quid tantum merui? quæ te mihi carmina mutant?

Fortè scrib. *crimina mutant.* idque sequentia probant.

An tua quod peperit nobis iniuria curas?

Emendandum opinor, *At tua quot peperit.* Hæc leuia & nebulæ cyatho non emenda quibusdam visum iri scio: mihi tamen satis est ea esse in Propertium. Rectè autem ille Siculus,

——— ἐν δ᾽ ὀλβίῳ ὄλβια πάντα.

CAPVT

CAPVT XII.

Plauti versus Truculento de opinione correctus.

FOEDE corruptus Truculenti versus est,
Scena, Eo mihi amare.
Non enim possunt militares pueri & à vio educier.
cuius emendationem spisso & vix inueni: nisi fallor, inueni tamen. Nam cùm in Vaticanis sit, *puereetanio educier.* non longè ab ea scriptura abiens, legend. censeo, *Prutanio exducier*. Quippe fabula hæc acta Athenis. In qua vrbe cùm πρυτανεῖον fuerit, in quo benè meritis de publica re victus daretur: nónne εὔλογον videtur meretricē istuc respexisse, & facetè militi obtrusisse, non posse statim militares liberos publicitus in Prutanio ali? Quod autem Turnebus leg. censuit, *à via educier*: monuerat id sanè iam ante eum Alciatus, nec tamen cuiquam cui pectus sapit, probauerat.

CAPVT XIII.

De Ciceronis locis duobus Epist. ad Q. Frat. coniectura.

QVOD sine fraude mea liceat, post Manutium & Lambinum duos illos quasi primæ sententiæ Consulares, quid de Ciceronis duobus locis censeam, ego imi subsellij Senator liberè promam.

Ad Q. Fr. lib. II. epist. XII.

De Pompeio assentior tibi, vel tu potius mihi. nam vt scis iampridem istum canto Cæsarem.

Non dissentiunt libri: ego tamen imbibi Ciceronem scripsisse, *iampridem istunc ante Cæsarem*. Monuerat videlicet Q. Frater Ciceronem, vt Pompeij amicitiam foueret, néve ita se daret Cæsari, vt obliuisceretur illius: respondet Cicero, Ego verò parebo tibi, vel potius iampridē parui. Nam Pompeium olim colere cœpi ante Cæsarem. Facilis verò & perfrequens librariorum lapsus, *istum cante* littera à fine dictionis ad initium ablegata. Vnde nata vulgata lectio, quam nunc apud sapientes iudices denatam volo. Lib. III. epist. II.

Interim ipso decimo die quo ipsum oportebat hostium numerum & militum renunciare, in re hæsit summa infrequentia.

Lambinus emendat, *inrepsit summa*. Probauerim ipse, *mirè hæsit summa in frequentia*. Hæsisse autem frequenti Senatu Gabinium scribit, quia plures milites amiserat, quàm ceciderat hostes. D. E. R. I. C.

CAPVT XIV.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Mihi ad enarrandum.
Hoc oppidum Ephesus' st, idem est miles meus herus.
Fortè leg. *inde est miles*: vel, *indidem*. vt significet eum Ephesium esse.
Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauim.

Vide-

Videtur vox abesse, legendumque. *id quod di volunt*. Sic enim in rebus subitis loqui solent. Scena, Nisi Herclè,

Domi habent hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mirè variant libri. E Vatic. vnus, *omnes molis milificos:* alter, *omne olus milificos*. Aldi editio, *molis mellifica*. Latet ὕπουλον vlcus.

—— feriens femur
Dextrum ita vehementer quod acta ægrè suppetit.

Puto verum, *quod tactu ægrè*. pro, Tactui. Vnus tamen Vatic. *quod ictu.*

Curre in obsidium perduellis, nostris præsidium para.

Libri mei consentiunt cum Camerarij, *Cor in obsidium*. ex quo vir ille doctissimus, & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Coge in*. Ego antiquã scripturam reponendam putem, *Corre in*. pro Curre.

Scena, Nisi quidem ego,

Dum ego in tegulis sum, illac hæc se hospitio edit foras.

Legerim, *illæc se hospitio dedit foras*

SCE. *quidum? quia ludo luto.*

Rectè Vatic. *quia luto iam*. locus fuit in vicina pronuntiatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. II. De Oratore.

CAPVT XV.

Liuius aliquot locis restitutus.

LIVIVS lib. IV.

Placet tollendæ ambitionis caussa Tribunos legem promulgare ne cui album vestimentum addere petitionis caussa liceret.

Sordes & quisquiliæ sermonis, *addere vestimentum*. Libri vet. *album inuestimentum*. Scribendum diuisim, *in vestimentum*. Vetuit autem lex album addi in vestem, id est, cretam, gypsum, & similia, quibus togas suas ornare petituri solent. ex quo & nomen manauit Candidati. Res nota. Bonus Rhenanus Inuestimentum interpretatur ab inuestiendo, quo verbo IC[tos] vsos ait. Acumen hominis!

Liuius eodem libro, infrà.

Ipse in sinistrum cornu quod incendio similius quàm prælio territum cesserat flammis, accurrit: claraq́ voce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti inermi cedetis hosti?

Hæret intricata sententia. Vir doctissimus Sigonius, *Similius*, pro verisimilius positum censet. Ego putarim aliunde inculcatam eam vocem, & sic leg. *Quod incendio quàm prælio territum*. id est, potius incendio quàm prælio territum. Phrasis est perfrequés antiquis, quam vnus Tacitus sexcenties vsus reperitur, Plautus, & alij. Infrà.

Clamor dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, incerto clamore prodidit pauorem animorum.

Rectè Sigonius monuit de vitio. Quæ est enim hæc forma dicendi? Clamor incerto clamore prodidit. Reponit igitur ipse, *incerto tenore*. ad sententiam, rectè: ad scripturam, sanè quàm licenter. Arbitror verius, *incerto clangore*.

CAPVT XVI.

Plauti Truculentus correcta.

SCENA, Eo mihi amare.

Eo mihi amare, fero ſupplicium damnis ad amicam meam.

Ex Roueriano colligebam, *Eu mihi, amare, f. ſ. iam bis ad amicam.*

PH. *At ego ad te ibam.* ST. *ad me delicia herclè verò ſerio.*

Inſita perſona lego, *ad me delicia?* PH. *Herclè verò, ſeriò.* STR. *Quanquam.*

Paullò ſuperiùs.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, ſi mihi rideſpice.

Turneb. diuiſim, *rides, ſpice.* Fortè leg. *ſed me redeſpice.* antiquè D. interpoſita pro Reſpice, vt Antidhac, Medecum, Poſtidea, &c. pro Antehac, Mecum, Poſtea. Sane paullò pòſt miles iterùm ad illam auerſam, *Reſpice ergo, accipe hoc.*

Quanquam hic horridus eſt, quanquam hic ſquallidus'ſt, at eſt bellus mihi. Vaticani auctiores, *Q. hic qualis eſt, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum init.* Veram lectionem facilè eſt eruere, *Q. hic ſqualis.e. quanquam h.h. ſcitus, bellus'ſt mihi.*

CAPVT XVII.

Nonius Marcellus carptim emendatus.

In voce, Enixæ,

ENIXÆ *dicuntur fœminæ nitendi, hoc eſt conandi, & dolendi labore perfunctæ, nixis quæ religionum genera parientibus præſunt.*

Haud dubiè leg. *à Nixis, quæ religionum.* Deriuat enim Enixas à Nixiis diuis, de quibus Feſtus, *Nixij Dij appellantur tria ſigna in Capitolio ante callam Mineruæ genibus nixa, velut præſidentes parientium nixibus.*

Non. In Petauriſtæ,

Petauriſtæ à veteribus dicebantur, qui ſaltibus vel ſchœnis leuioribus mouerentur.

Lego, *vel ſchemis leuioribus.* ſicut & in voce, Sanniones. *Sanniones dicuntur à ſanniis qui ſunt in dictis fatui & in motibus & in ſchemis.* malè vulgò, *Scænis.*

In Adolere.

Et adultum, quod eſt auctum, & aucta ætate, vt aliqua cauſſa maius ſolito factum.

Scribo, *quod eſt auctum, & aut ætate, aut aliqua.*

In Extrebare,

Plautus Aſtraba, Cùm incurioſum locaretur terebratum quidem pertundis.

Interpretatio Nonij irrepſit in verba Plauti. Nam ſic leg. *Plautus Aſtraba, cùm in curioſum iocaretur: Terebratum.*

In Prolubium.

Prolubium eſt patêre amicitiam & fidem.

Mutilatus hîc Nonius eſt, & perſpicuè ſcrib. *Prolubium eſt lubido.* deinde exemplum, *Prolubium eſt petere amicitiam.* ita lego.

In Proletarij,

Tunc Marcus præco primùm proletarios armauit.

Quid præconi cum cura belli? Emendo, *Marcius prætor.*

In Augificat,

Ennius Andromacha, Quid fit seditio, tabésne an numeros augificat suos?

Lego, *Quid fit? seditio tabétne*, id est languétne, deficit?

In Inibi,

Pacuuius Iliona, Profectò aut inibi est, tam iam potiuntur frugum.

Emendo, *aut iam potiuntur Frugum.* id est Phrygum.

CAPVT XIIX.

Litteram I. cum V. sæpè locum commutare, eiusque generis menda aliquanta sublata.

SVSPECTVM genus dicendi habeo quod apud Plautum Persæ initio legitur,

Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.

& labor vt existimem Plautum scripsisse, Præfuciat, id est, Præficiat, V. pro I. tam crebra harum litterarum alterna migratione, vt mirari iure id nemo possit. Etsi non nego vulgatam ferri etiam posse, & commodè interpretari. Apud Nonium Apisci, Lucillius,

Vt ego effutiam, quod ego te inprimis cupere apisci intelligo.

corrigo, *efficiam.* neque rectè vir doctus, *effugiam*:

Plautus Capteiueis, Scena, Iam ego.

Quid diuitiæ sunt ne optumæ. PHI. *vnde excoquat seuum senex.*

Legend. *sunt ne opimæ.* & id sequens responsum Philocratis liquidò conuincit, qui ad eam vocem allusit. Apud Nonium, Diuidiæ, Accius, *Ne horũ diuidiæ & discordiæ dissupent & disturbent tantas etiam optumas ciuium diuitias.* item emendo, *tantas & tam opimas.*

Plautus Pœnulo, Scena, Fuit hodie.

—— quasque è patria

Perdidi paruas, redde his vbertatem, inuictæ præmium vt esse sciam pietati.

elegans & certi iuris emendatio, *redde his libertatem.* Infrà eâdem Pœnulo, *Iniuriarum multo induci satius est*, Legend. *multam dici.* vt suprà memini monere.

CAPVT XIX.

Ciceronis Epistolæ ad Atticum restitutæ.

IN Epistolis ad Atticum post illos quasi III. viros rei litterariæ constituendæ, Victorium, Manutium, Lambinum, monebo quædam, leuia per se & tenuia, sed tamen magna, ideò quòd præterita ab illis magnis.

Lib. XII. Epist. XXI.

De hortis quoniam probas, effice aliquid: rationes meas nosti. si verò etiam à Faberio recedit, nihil negotij est.

Lambinus, *à Faberio procedit.* Manutius, *res cedit.* Ego scripserim, *recîdis.* id est, aufers, abscindis. Loquitur de nomine Faberiano.

Ibidem.

Ibidem.

Ne Silius quidem quidquam vtitur, & iis vsuris facillimè sustentabitur.

Lego, *& is vsuris.* intellegit Silium diuitem facilè vsuris duci posse, sine parata pecunia.

Epist. XXII.

Enitar, si quo modo potero, vt præter me nemo dolorem eum sentiat; si vllo modo poterit, ne tu quidem.

Fortè scrib. *præter te nemo*. probant sequentia.

Epist. XL.

Sed tamen auidè sum affectus de fano: quod nisi, non dico effectum erit, sed fieri videro, audebo hoc dicere, incursabit in te dolor meus.

Traiectis verbis leg. puto, *quod nisi, non dico fieri videro, sed effectum erit.* Et id ad cupiditatem Ciceronis exprimendam inprimis facit.

Lib. XIII. Epist. XXXI.

Quæ cogitatio si non incidisset (mihi crede istuc vt cetera) non laborarem.

Mutata distinctione concinnior sententia efficitur, *si non incidisset, (mihi crede) istuc vt cetera non lab.*

Epist. XXXIII.

Sed casu sermo à Capitone de augenda vrbe. à ponte Muluio Tiberim duci secundum montes Vaticanos.

Omnes planè veteres, etiam ille Bessarionis, *Tiberim pauci secundum.* Ex quo Manutius diuinat, *pandi*. Ego arbitror leuem caussam fuisse libris omnibus deprauandis. Scriptum erat in archetypo aliquo, *pduci*, concisè prima syllaba, pro *perduci*, Mansit p. nudum, & ex d littera, remoto temone factum est, a. Hinc illud ænigma, *pauci.* ad quod soluendum OEdipo opus erat, nisi ego Dauus accessem. Idem error in omnibus Taciti libris, De vita Agricolæ.

Paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipsum ac mare & syluas ignota omnia circumspectantes clausos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.

cùm certè leg. sit, *ac vinctos dij nobis.* sed diuulso temone, factæ sunt ex d. duæ litteræ, a. l.

Epist. XXXVII.

Noui nihil sanè nisi Hircium cum Quincto acerrimè pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximéque in conuiuiis. cùm multa de me, tum redire ad patrem.

Lambinus deleto verbo, *omnibus eum locis maximeq; in con.* ego immutabo, *eum locis furere, maximeq;*. leg. censeo.

Epist. XL.

Sed coram. magna enim res & multæ cautionis. cras igitur, nisi quid à te commotus.

Aut leg. *nisi quid à te commonitus*: aut, quod probabilius, vltimà vox ad principium sequentis epistolæ ablegenda est, hoc modo, *Commotus venit ille ad me*. Vide.

Lib. XIV. Epist. I.

In sermonem se post Idus Mart. præterquam Lepidi venisse nemini.

Lambinus aliter: ego lego, *venisse neminis.*

Epist. XVI.

Perpaucis diebus in Pompeianum, pòst in hæc Puteolana & Cumana regna renauigare.

Lambinus, *regna renauigaturus*. Aptius ad scripturam veterem arbitror, *renauigaro.* Epist. XIIX.

De Herode tibi assentior. Saufeium legisse vellem.

Vetus liber, quo vsus sum Romæ à P. Manutio, *Saufeÿ legisse.* optimè. intelligitur, Librum aut Scripta.

Epist. XIX.

Venio ad recentiores litteras tuas. quanquam de Seruio iam rescripsi me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi mehercle ita videtur, non potuisse maior. &c.

Emendo, & distinguo, *iam rescripsi. men' facere m. πρ. Dolabellæ? mihi mehercle.* Atticus leuiter admonuerat Ciceronem eum videri nimium amplius laudibus factum illud Dolabellæ tollere: illi parti respondet.

Lib. XV. Epist. IV.

Redeamus igitur quoniam sæpe vsurpas ad Tusculanas disputationes. Saufeium pete celemus: ego nunquam indicabo.

Lambinus, *Saufeium de re celemus.* Lego, *Saufeium per te celemus.* Saufeium, inquit, hominem Epicureum vide vt tu celes de Tusculanis libris, in quibus tam acriter contra illam sectam: ego quidem nullus indicaro.

Epist. XVI.

Tu velim si quid tibi est à tuis scriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias.

Alter Vatic. *siquid tibi est à Statio scriptum.* Fuit Statius libertus Quincti.

Epist. XIIX.

Tamen cùm profectus essem, & in lacu nauigarem, Tironem statui ad te esse mittendum.

Duo Vatic. *& in lacuna vigilarem.* Suspicari libet, *in illa cura vigilarem.*

Epist. XX.

*Dolabellæ mandata sint qualibet, modò aliquid vel quòd Niciæ nunciem. quis enim hæc, vt scribis anteno** *? non dubitare quenquam prudenter quin meus discessus desperationis sit non legationis?*

Lambinus edidit, *vt scribit ante nos? Nunc dubitare.* Maneo in coniectura mea veteri, *quis enim hæc? Vt scribis, autumo non dubitare quenquam prudentem.*

Lib. XVI. Epist. I.

Nonis Quinctil. veni in Puteolanum iens ad Brutum. in Neside hæc scripsi.

Legend. *iens ad Brutum in Nesidem.* Brutus enim in Neside erat: post hanc Epistolam, statim illuc Cicero. Vide seq. Epist. & IV.

Ibidem.

Itáne Nonis Iuliis? mehercule istis. sed stomachari totum diem licet.

Ex Vatic. altero qui habet, *de hercule istis*, suspicabar leuiter scrib. *Di hercule istis.* Dij, inquit, malè faciant istis curatoribus ludorum Bruti, qui Nonas Iulias nominarint. Nam Bruti inscientis nulla culpa.

Epist.

Epist. IIX.

Et rem gerit palàm: centuriat Capuæ, dinumerat. iam iamq́; video bellum. Placeret, *centurias Capuæ dinumerat.*

CAPVT XX.

Plauti Miles emendatur.

SCENA, Rem omnem.

Postquam admisere aures meæ tuæ moram orationis.

Vatic. vnus, *Postquam adhiberem*, alter, *adhibere*. Puto rectum, *adbibêre.* Bibere sermonem alicuius, frequens tralatio Plauto.

Quas me iussisti adducere; & quo ornatu. AC. *heus noster.* BA. *esto.*
Paleutrio Acroteleutium salutat.

Vitiosa distinctio. Scribe, *heus, noster esto.* PA. *Paleutrio. Ac.* Noster esto, familiaris locutio alterius laudandi vel confirmandi. Trucul.

Tanto melior, noster esto, sed de tuo viuito.

Bacchid. —— *Puero sic dicit pater,*
Noster esto, dum te poteris defensare iniuria. Virgil. II.
Noster eris, mihiq́; hæc edissere vera roganti.
—— *ni ludificata lepidè*
Ero, culpam omnem in me imponito.

Laudat hunc locum Nonius in Ludificata, sed turpiter corrupta scriptura: LVDIFICATA *ero hominem, pro ludificata lepidè ero, culpam omnem in me imponit,* Emendandum verò, LVDIFICATA *ero pro Ludificauero.* Plaut. *Ni ludificata lepidè ero, &c.*

Quid tibi ego mittam muneris? AC. *dátne ab se mulier operam?*

Rectius Vaticani, & vetus editio, *des ne aliæ mulieri operam.* id est, ne cum alia muliere delicias facias. Appositè enim ita optat illa quæ seni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas est.

Quid ea? ingenua? an festuca facta?

Id est, Reuerane ingenua est? an per festucam ingenua facta? id est, liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur, iis festuca imponi solet. Allusit Agellius lib. XX. *conferens vim illam ciuilem & festucariam cum vi bellica & cruenta.*

CAPVT XXI.

In Senecæ Ludo de morte Claudij quædam animaduersa.

IN Ludo Senecæ fugit interpretes quis L. Licinius sit nominatus his verbis,

Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, vbi L. Licinius multos annos regnauit.

Puto autem Licinium illum intellegi, qui ab Augusto præfectus Gallis fuit, de cuius intolerabili in Gallos regno vide Dionem Cassium lib. LIV.

Scilicet hic pius & iustus quoniam Druidarum perfidæ gentis Gallicæ immanem religionem, à qua ciues submoueram, prorsus exstirpauit?

Hoc totum, *perfidæ gentis Gallicæ*, quis negarit ineptum glossema esse? Nam Druidæ sacerdotes Gallorũ sunt, nõ gens aliqua Galliæ peculiaris.

Adiudicatur C. Cæsari: illum Æacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, vt à cognitionibus abesset.

Scribo, *vt à cognitionibus esset*. Libertorum officia erant, A studiis, Ab epistolis, A rationibus, &c. Itaque irridens Seneca temeritatem & imperitiam Claudij in cognoscendo & iudicando, ait εἰρωνικῶς illum traditum Menãdro liberto Æaci, vt scilicet homo prudẽs illi A cognitionib. esset.

Caput XXII.

Plauti Miles correcta.

Scena, Cohibete intrà.

Lautam vis, an quæ nondum sit lauta?

Ambigi de sententia video. Opinor ipse per Lautam, intelligi fæminam quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per Illautam, virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nam moribus Ro. virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: sicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt nisi qui nondum ære lauantur.* potest tamen & simplicius, ac fortasse verius capi, Lauta pro eleganti, munda: vt sequentia addita sint per vanum, vt solet, iocum.

Quasiq́; hoc anulum animo suæ ancillæ dederit.

Repugnant huic scripturæ libri Vaticani duo, *hunc anulum famæ suæ ancillæ*. Cassinas, *fame se*. Tu diuina.

Meministi ne Philocomasium nomines. Pl. *quam nominem?*

Pa. *Dicam iam.* Pl. *nempe eandem quæ dudum c. e.*

Vatic. vnus, Pa. *Diceam.* Pl. *nempe.* alter, *Glicerim.* idq́ue purum puto, aut certè, *Gliceram.* Argumento est argumentum fabulæ. Simulabatur enim aduenisse Athenis germana soror Philocomasij, cui Glycere nomen esset: eam Pleusidippes iubetur ad nauim arcessere. Suprà, *Quis igitur vocare?* Ph. *Glycere nomen est.* Frequens porrò in libris error d. pro cl. vt Dinia pro Clinia, & similia.

Scena, Quantas res.

Si falsa dixeris loris excruciabere.

Ita edidit Camerarius contra libros, qui, *nocio excruciabere*, referunt. Fortè, *ocius excr.*

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

E Plauti Casina quædam delibata.

FLORIFERIS *vt apes in saltibus omnia libant:* itidem mihi libet ex illo Musarum & Gratiarum horto (Plautum dico) quasi flores aliquot ad texendam huius capitis corollam deligere.

Scena, Face Chaline.

CL. *Tace Chaline.* CH. *comprime istum.* OL. *imò istunc.*

Mancus ab aliquot verbis est versus. idque numeri clamãt. Censeri enim in trochaicis debet. Vaticani habent, *imò istunc qui dicit dare*. Lego, *qui didicit dare*. Liberior paullò iocus est, vt solet Plautus. Cùm alter seruus dixisset. Comprime istum, ne obloquatur videlicet: alter id mimicè conuertens, imò hunc, inquit, potius, qui solitus est à puero dare. Dandi verbum inter Priapeia est, conuenitque propriè in mulieres cùm dant illud quod *Dent licet assiduè, nil tamen inde perit*. Hìc etiam de viro qui muliebre officium functus.

Credo herclè hodie deuorabit sortes, si attigerit.

Scribo, *deuotabit.* Scena, Non mihi licere.

Ita te aggerunda ceruum aqua faciam probè.

Alij, *curuum aqua.* Lego, *cernuum.*

Scena, Sequimini.

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi est.

Lego & distinguo, *& quod habet, partum ei haud commodè est.*

Scena, Stultitia magna.

Non matronarum est officium sed meretricum.

Vt versus constet, legend. *matronarum o.e.s. meretricium.* Vt, Ciuitatium, Hominium, antiqui.

Scena, Nulla sum.

—— quid est nisi hæc meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco.

Quis iste flos Libycus? Siculæ gerræ. Haud dubiè scrib. *flore Liberi.* Totidem pænè verbis Ennius apud Fulgentium, *Hæc anus se sauciauit flore Liberi.* *Meraclo*, valet, meraculo, nisi placet legi *meraco.*

—— neque

—— neque se tuam neque se suam
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli.

Scribe, *sinere in.* Seneca, Sensim super attollet,

Quid est? OL. *pectus mihi agit nunc hæc cubito.*

Suspicor ἀρχαϊκῶς Plautum scripsisse, *mihi tagit*, pro Tangit, & paullò pòst, *qui bellè hanc tracto non tagit.*

CAPVT II.

De Ciceronis locis tribus coniectura facta.

NON sum pertinax: eripi mihi tamen difficulter potest, quin Ciceronis lib. I. De finibus, in versu Lucillij,

Municipem Ponti Tritanni centurionum.

quin eo, inquam, versu confusè scriptum sit, *Tritanni*, pro *Titi Anni.* Nam Tritannius monstrum nominis à finibus Ro. imperij in extremos barbaros amandandum. etsi in Plinio tamen Tritanum, gladiatorem lego. lib. VII. cap. XX. At Pontius, Titius, Annius, gentilia & nota Ro. nomina. Libro etiam III. De Oratore,

At Q. Velocius puer didicerat, sed quod erat aptus ad illud, totumq; cognorat, fuit vt est apud Lucillium,

—— quamuis bonus ipse
Samnis in ludo ac rudibus caussis satis asper.

vulgata hæc scriptura diuersa abit à libris sinceris, qui omnes, *rudibus cuus*, aut *cunis*, præferunt. Ex quo Lambinus, *cuiuis.* Ipse confirmo scribend. *rudibus, ciuis satis asper.* Hac sententia. Magister ille Samnitium bonus lanista & doctor: sed hoc tantum, nec aliud curat: at Q. Velocius quamuis & ipse bonus Samnis, & aptus gladiatorio ludo ac rudibus, tamen nihilo minus ciuis diligens, nauus & experiens. Id enim valet, Ciuis asper. Martial. *Sanè certus est & asper homo est*
Procuratorem vultu qui præferat ipso.

Eodem libro inferius,

Aut cùm intellegi volumus ex toto partem, vt cùm vnam turmam equitatum populi Ro. dicimus: aut ex vno plures, vt,

At Romanus homo tametsi res bene gesta est,
Corde suo trepidat. aut cùm ex pluribus intelligitur vnus,
Nos sumus Romani qui fuimus Rutuli.

Postremum hunc versum persuasum mihi est Ennium (eius enim hi versus sunt) de se ipso pronūtiasse, prædicantem beneficium acceptæ ciuitatis Romanæ. Cicero, *Ergo illum qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores nostri in ciuitatem receperunt.* Quod si est: quis hærebit quin emendandus sit, *qui fuimus Rudij.* Nam ex Ciceronis verbis clarum est de vno solo intellegi. Annotat doctissimus Lambinus in antiquis esse, *qui fuimus ante Rutilli.* ex quo suspicio est ne fortè scribend. sit, *qui fuuimus antè Rudæi*, versu Heroico. Nam Strabo lib. VI. disertim Ennij patriam Rodæos nominat. seu, quod verius, *Rudini.* Ita enim Ausonius:

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altisonum cæl.

CAPVT

CAPVT III.

Plauti Truculentus emendata.

IN Prologo,

De vestris magnis atque amœnis mœnibus.

Vaticani, *De mueris magnis*. Lego, *De mœris*. antiquè, vt *Cœrare*, pro Curare, *Mœnera*, & similia.

Scena, Non omnis ætas.

Quid peierandum est etiam præter munera.

Alter Vatic. *perietandum*. optimus ille, *perierandum*. rectè, & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quando & Periuria dicimus, non Peiuria.

Qui nostræ ætati tempestiuo temperent.

Veteres, *Temperint*. vt Edint, & talia.

Triplo plus scortorum esse eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eriplus scortorum*. Fortè legend. *Æri plus scortorum esse iam.* quasi dicat, argentarias sic obsideri à scortis, vt æs iam minus ponderum habeat quàm eiusmodi nebulonum. Nisi placet, *Tripli scortorum.*

Scena, Ad fores.

Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum.

Vatic. *adducituram*. antiqua ratione, vt Atteritum.

Nimis otiosum hominem arbitror esse te. DI. *quinam arbitrare?*

Iidem, *quianam arbitr*. Rectè & vt Virgil.

Heu quiánam tanti cinxerunt æquora nimbi?

Nam aduorsum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit.

AST. *Plerique idem quod tu facis faciunt rei malè gerentes.*

Rouerij liber, *pecudem accepit Æráque*. AST, *Idem quod*. Probo vehementer. Æra vocabant multā pecuniariam quam portitores aut scripturarij imponerent. Varro apud Nonium, *Æs defraudasse cauponem, cauponam luto oblcuisse, tum portitores æra indixe.* Ita lego, *Indixe*, pro Indixisse.

——*si arationes*

Ambituris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, iique Romana simplicitate hîc liberam sententiam exprimunt, *qui arari solent ad pueros ire*. Intellegit de cinædis, qui arari metaphoricôs dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer. & Virgilio pars illa in fæminis, Sulci.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri, sumpsit intueri*. Nimirum Plautina scriptura fuit, *eumpsed intueri*, vel, *eum sed*, d. addito.

In melle sunt linguæ vestræ atque orationes.

Alter Vatic. *In medie sunt*. alter, *In medio*. Suspicari quis possit de antiqua scriptura, *In medde*. id est, *Melle*. d. pro l. vt Dacrumæ, Vdysses, Dapsilis, Cadamitas.

CAPVT IV.

Agellij Noctes aliquot maculis liberatæ.

AD hanc nocturnam lucubrationem Noctes Atticæ mihi boni nominis caussa vocandę sunt, quas desultorio more percurrens emendabo. Lib. III. cap. III. De Comœdiis Plauti.

Sed enim Saturionem & Aditum & tertiam quandam, &c.

Leg. *& Addictum.* Lib. XV. cap. XII. verba ex oratione C. Gracchi.

Biennium enim fui in prouincia: si vlla meretrix domũ meam introiuit, &c.

Totam hanc partem orationis Gracchi Plutarchus quasi de industria conuertit in Gracchis. Quem vide. Sed enim aut apud eum corruptè scribitur Gracchum dum Quæstor esset triennium in prouincia mansisse: aut hîc non rectè legemus, *Biennium enim fui*, sed, *Triennium.*

Lib. x. cap. xxv.

Telorum, iaculorum, gladiorumq; vocabula, &c. libitum fortè nobis est sedentibus in rheda conquirere, neque itidem aliarum ineptiarum vacantem stupentémque animum occupare.

Scribo, *conquirere, inquirere vicem aliarum.*

Lib. XIX. cap. x. versus Ennij.

Otioso initio animus nescit quid velit.

Lego, *Otioso in otio.*

Lib. XVI, cap. IV. verba Cincij.

Miles cùm die qui prædictus est aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur.

Emendo, *infrequens dicebatur.* Plautus allusit Truculento,

Vbi nil det, pro infrequente eum mittas militia domum.

Lib. xx. cap. vltimo.

Nos verò (vt cœtus noster est) incuriosè & immediatè, ac propè etiam subrusticè, &c.

Omnino legend. *vt captus noster est.*

CAPVT V.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Præcepta facito.

—— ne tu herclè obsecro opinor
Resipisce. si ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Aliquot verbis auctior alter Vatic.

Ne tu herclè opinor magnum malum
Obsecro reperies, si ad herum h. r. p. peristi pulchrè.

Scena, Satin' abiit, transpositi versus videntur, & hoc ordine legendi,

Ita sum coactus Periplectomene vt nesciam
Vtrum me postulare prius tecum æquum siet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Nisi istæc non est hæc.

Ibidem

Ibidem.

Licétne. PE. *inquire iubeo & placitè noscita.*

Ex Cassinati colligitur, PE. *quin te iubeo, at.*

Nam è summo puteo similior numquam potest.

In eodem rectissimè, *Nam ex vno puteo.*

Nunc demum me insipientem factum esse arbitror.

Scribo ex Vatic. *à me insipienter.*

Scena, Cohibete.

Cur non vis? nam procreare liberos lepidissimum est.

Aliquot veteres, *Lepidus sonus.* Lego, *Lepidum'st onus.*

Nam bona vxor si ea quidem deducta est vsquam gentium.

Leg. *educta est.*

Bona mea inhiant, certatim dona mittunt & munera.

E Vaticanis germana lectio eruitur, *Certatim nutricant & munerant.*

Bonos herclè vt malos descripsit mores.

Vaticani, *Bonus benè vt.* rectè.

Scena, Quantas res.

Vidi, bacchabatur auia, quassabant cadi.

Puto leg. *bacchabatur aula.* facili errore, i, pro l. Turnebus legit, *hama.* vas aquarium inquit: vt Iuuenal.

Dispositis prædiues hamis.

CAPVT VI.

Senecæ duo loci correcti.

SENECA philosophus lib. II. De Tranquillitate vitæ cùm docere vellet sapientem supra omnia humana esse,

Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit: non Capitolium, arcémve. habent ista hostile vestigium: illa quæ sapientem tuentur, à flamma & ab incursu tuta sunt.

Emendant alij, *Patent ista hostili vestigio.* ego puto fuisse, *Pauent ista hostile vest.* frequenti errore, *Pabent*, b. pro v.

Ibidem, de C. Caligula.

Tanta illi palloris insaniam testantis fœditas erat, tanta oculorum sub fronte simul latentium toruitas, tanta capitis destituti, &c.

Est qui legat, *sub fronte anili latentium.* Rectam lectionem arbitror, *sub fronte sima latentium.* id est, turpiter depressa, & vt capellarũ nares, iacẽte.

CAPVT VII.

Conatus Plautini versus emendandi Truculento.

SCENA, Mirum videtur.

Heus tu, iam postquam in vrbem crebrò commeo,
Dicax sum factus, iam sum cauillator probus.
AST. *Quid id est amabò? istæcce ridicularia*
Cauillationes vis fortasse dicere?
ST. *Ita vt pauxillum differt à cauillulis.*

priores versus in vitio esse, manifesta res ex sequentibus. Rusticum enim illum verbum aliquod absurdè & imperitè pronũtiasse, paret ex eo quòd vrbana ancilla quasi diuinando mẽtem eius persequitur. Adde quòd secundus versus in legem iambici trimetri committit syllaba abundanti. Elegantissimi vir ingenij M. Antonius Muretus leg. censebat, (ita enim in sermone ab eo accepi) *Dicax sum factus, iam sum villator prolus.* Rusticum enim illum truncasse capita dictionum. vt Rabonem pro Arrabonem, & Coniam pro Ciconiam dicere, sequentes versus docent. Ab eodem igitur exemplo, hîc (inquiebat Muretus) Villator, pro Cauillator erit. Probo & amplector, ita Musæ me ament, amicissimi hominis εὐστοχίαν: quid tamen mihi leuiter videatur, non celabo Lectorem. Putarim leg. *iam sum cauliator Probus.* Nam hominẽ à villa & rure sumpsisse quiddam de copia domestica, & ad caulas ouium suarum alludentem Cauliatorem, pro, Cauillatorem dixisse, quid ni probabile sit? Et ad hoc exemplum versum illum è sequentibus emendarim, qui ceteroqui mirè friget, *Ita vt pauxillum differat à caululis*. quo rusticus quasi ἐτυμολογεῖ suum illud, Cauliator. Harum sententiarum vtra melior, verior, Senatum litteratorum hominum arbitrari volo.

CAPVT IIX.

Mos antiquus apud Dionem explicatus.

QVÆRI memini quid Dio Cassius lib. LIII. iis verbis voluisset,

> Χαριζομένων δ' αὐτῷ ἄλλων ἄλλα, Σέξστος τὶς Πακούβιος πάντος ἐξενίκησεν. ἐν γὰρ τῷ συνεδρίῳ ἑαυτόν τέ οἱ τὸν τῶν Ἰβήρων τρόπον καθωσίωσε, καὶ τοῖς ἄλλοις συνεβούλευε τοῦτο ποιῆσαι.

Et post pauca, addit,

> ἀφ' οὗπερ καὶ νῦν προτρεπόμενοι τὸν κρατοῦντα, λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι σοὶ καθωσιώμεθα.

quæ postrema eruditus interpres ita nuper conuertit, *Vnde tractum vt hodie etiam qui imperatorem verbis adhortantur, se ei dicant esse sacros.* Sed quis in veteri historia vnquã legit? Sacri tibi sumus Imperator. Arbitror igitur Dionem ita vertendum, *Deuotos se illi dicant*, & in mente cũ habuisse morem antiquę adulationis quo solent cùm in sermonibus ad Imp tum in statuis eius semper illud sollenne addere, *Deuoti numini maiestatiq́ tuæ.* Plena exemplorum monumenta. Romæ in Farnes. ædibus,

D. CAESARI
GORDIANO
FELICI. INVICTO
AVGVSTO
NVMESIVS. QVINTILIANVS. V. P.
AB. EPISTVLIS. LATINIS
DEVOTVS. NVMINI
MAIESTATIQ. EIVS.

Idem in sexcentis lapidibus inscriptum vidimus cum his notis, D.N.M.Q.E. Quin vulgò etiam ita loquebantur in gratiis habendis. Seneca De

benef.

benef.lib.III.cap.IIII. *Nemo non victuram in animo suo memoriam dixit. nemo non deditum se & deuotum professus est, & si quod aliud humilius verbum quo se oppigneraret, inuenit.* Hunc igitur illorum temporum morem Dio ab Apudio illo manasse tradidit, qui Hispanorum exemplo se pro salute Augusti deuouit. Hispanorum, inquam: & ita rectè Dio scripsit. Frustrà est vir doctus qui id in Gallos tantùm auctoritate Cæsaris adductus conuenire existimat. Vide Plutarchum in Sertorio.

CAPVT IX.
Pseudolus Plauti correcta.

SCENA, Minus malum.
Sed vt occepisti perge operam experirier.
Lego, *opera experirier.* Scena, Malus & nequam.
HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate caue sis tibi à curio infortunio.*
Atque in hunc intende digitum, hic leno est.
Quod istud Curium infortunium? an à cura ductum? vt Agnus Curio, in Aulularia. an potius est legi, *Curtio infortunio?* Nam Curtium scimus cùm Romæ terra hiasset, & postulionē Di manes vellent, immisso equo præcipitasse in foueam. Itaque cùm vulgò vtamur, In foueam decidere, pro, Decipi, Induci. fortè an Plautus idem per ambages indicans, Curtium infortunium dixit, id est, caue ne Curtij exemplo in foueam præcipitere. Plautus idem Persa,
Videsis ego ille doctus leno pænè in foueam decidi. & alibi.
Scena, Quid hoc?
Pergitin pergere? ah sæuiendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est.
Præclarè vet. Rouerij, *ah sedendum mihi*. Cùm enim pulchrè madidus Pseudolus introducatur, nec vini vim pedes sustinerent; quis non videt Sedendi verbum huic sententiæ esse?
Profectò ædepol ego nunc probè habeo madulsam.
Festi epitome, *Madulsa, ebrius, à Græco μαδᾶν deductū, vel quia sit madidus vino.* Si hoc rectè Festus. quis hærebit quin recta mea correctio sit, *probè habeo madulsa?* Probe habeo, id est, dulce mihi est. Vel etiā, *Abeo madulsa.*
Ita victu excurato, ita mundiciis digni ah,
Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti. Lego, *dignè ah*. Nam hoc hominis ebrij ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.
Itaque dum enitor, pax, iam pænè inquinaui pallium, nimiæ tum
Voluptati ædepol fui ob casum.
Alter Vat. *pallium temeto. Voluptati.* quam lectionem repudiandam non arbitror.

CAPVT X.
E Propertio cursim quædam decerpta, & Ennius emendatus.

LIBRO qui vulgò quartus est, Eleg. I.
Quà nebulosa cauo rorat Meuania campo,
Et lacus æstiuis intepet Vmber aquis,

Scandentisq́; axis consurgit vertice murus,
Murus ab ingenio notior ille meo.

Doctissimus Canterus noster emendauit, *Scandentisq́; arcis consurgit.* vt suprà. *Scandentes si quis cernet de vallibus arces.*

A quo & ipse sensi ante inspectos libros. At enim illi omnes quasi conspiratione facta, *Scandentisq́; asis.* Et fallit me meum augurium, an inuenta veritas est? Arbitror rectam scripturam, *Scandentisq́; Asis.* Asin, vel si placet Asum, nomen montis cuiuspiam accipio, qui Propertij patriæ adhæreret. Testem laudo vitam Propertij scriptam. quæ est in libro Fului his verbis: *Propertius Vmber ex Asisio opido, dicto ab Aso monte sibi opposito: pater periit bello ciuili, &c.* Quin & versu illo quem Canterus laudat, vetus Mureti habet, *Scandentes asis si quis.* Silio tamen libro VIII. Asis fluuius est.

Ossaq́; legisti non illa ætate legenda
Patris, & in tenues cogeris ipse lares.

Vatic. *cogeris esse.* Lego, *isse.*

Eleg. II.

Nec me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Vatic. *Hæc me.* eaque germana lectio. Infrà,

——— facite vt Romana per æuum
Transeat ante meos turba togata pedes.
Sex superant versus: te qui ad vadimonia curris
Non moror, hæc spatiis vltima meta meis.

Recta sententia, non recta lectio. Nam veteres omnes disertim *vltima creta:* vnus, *vltima cura.* Creta vera scriptura est. vt enim veteres metam in Circo Calcem vocarunt, ita ab Augusto ætas posterior, Cretam. Seneca lib. XIX. Epistol. *Deinde transit ad ea quæ consuetudo sæculi immutauit, tanquam quod ait Cicero: Quoniam sumus ab ipsa calce eius interpellatione reuocati: hanc quam nunc in Circo Cretam vocamus, antiqui Calcem vocabant.* Caussam appellationis è Plinio cognoscimus, quoniam meta creta notari solet. Lib. XXXV. *Est & vilissima creta qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedesq́; venalium trans mare aduectorum denotare instituerunt maiores.* Inde apud Lucret.

Præscripta ad candida calcis. Varronem, *Nemini*
Fortuna currum à carcere anima missum leui
Inoffensum per æquor candidum ad calcem subit.

Ita apud Nonium lego, in Calx.

Eleg. III.

Noctibus hibernis castrensia pensa laboro,
Et Tyria in gladios vellera secta suos.

Beroaldus interpretatur, secta, inquit, in gladios suos, quia paludamento purpureo indutus pugnabat in Tyrios, à quibus ea dona erant. Ridiculè. Amicus autem noster, gladios, virgas interpretatur, intelligens, vt opinor, virgatas tunicas. Frustrà. Corrupta enim lectio est, & præeunte Farnes. libro, qui habet, *in gradios*, emendata, *in radios.* Radij conueniunt ad lanificium, non gladij. Virgil.

Excussi

Excußi manibus radij, reuolutaq́; pensa.

Geminus error insedit Ennij versum ex Annali VII. apud Nonium in Gracilentum,

Deducunt habiles gladios filo gracilento.

Quippe scrib. *radios*. Nam filum,& deducere, verba sunt eius artis quæ Mineruæ dicatur. Scripserit autem hoc fortè Ennius de Lucretia, quam cum ancillis pensum facientem regius adulter inuênit.

CAPVT XI.

Plauti Casina liberiores aliquot versus emendati.

HOC capite vereor equidem vt habeam propitias Musas: quòd eiusmodi quædam proponenda sint, quæ ab illarum virginali verecundia immane quantum descrepent. Dabitur tamen hoc Plauto: siquis Cato est, aut spectet Floralia, aut abeat.

Scena, Neque quò fugiam.

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita, irridiculum sumus amabo.

Lego, *irridiculo sumus ambo*. De se loquitur seruus & de sene.

Vbi intro hanc nouam deduxisti.

Vaticani, *Vbi intus h. n. deduxi*. rectè.

Senex ad te decumbem.

Idem, *abs te dec.* Fortè, *Sine abs te.* verba Olympionis ad falsam Casinam.

Respecto identidem ne semel.

Vatic. *ne senex.*

——*forem abdo, ne senex me opprimat.*

Scribend. *forem obdo.*

—— *age audacter*

Quam debuisti, inde volo memorare, quid est factum?

Vetus Rouerij, *Quomodo te habuisti.* Vaticani, vt vulgati, nisi quòd, *nicte*, pro, *inde*. Lego, *Quando habuisti hinc te volo.* Scriptum enim fuit, *Quand' abuisti.* Habere propriè vsurpauit, vt Græci interdum τὸ ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scortilli illius, *Paralysim tamen cauere iubes: tamquam maior fieri poßit, quæ abstulit mihi, per quod etiam te habere potui.* ** Adherat maxumum **

Lego, *Ah, erat.*

Sed cùm cogito non habuit gladium, nam & esse frigidius eloquere.

Ex Vatic. scribo, *nam esset frigidus.* MV. *eloquere.*

SER. *At pudet.* MV. *num radix fuit?*

Vatican. MV. *memini, radix fuit.*

Nimis tu quidem herclè immerito meo mihi hæc facis.

Addendæ voces duæ à Vatic. *herclè audax es: immerito.*

Volo vt obuertam cubiti sim.

Totum locum ex vestigiis Rouer. libri lego,

Tollo vt obuertam cubitisim: verbum nullum mutit.
Surgo vt ineam, atque illi impingo suauium.
MV. *Perlepidè narras.* OL. *illa quasi sentis*, &c.
Continuò astanti pectus mihi pedibus percutit.

Sup-

Supplendus versus auctorib. Vatic. *Continuò in genua astanti*. Schema illud libidinis tangit, de quo Lucianus in Asino.

Scena, Maximo ego.

Vbi tu es qui colere mores Massilienses postulas?

Athenæus de Massiliensibus, ἀσχημονοῦσι δὲ ἐν διὰ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς μαλακίαν, διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν, πλεύσαις εἰς Μασσιλίαν.

Nunc tu si vis me proba est occasio *
periisse herclè, age accede huc.

Vatican. *Nunc tu sine his subiectare me.* Restituo.

——sine os sublectare me, proba est occasio.
Peristi herclè.

Sublectare os, est ludos aliquem & iocum facere. germanissima Plauti phrasis. Milite,

Vt ludo? Mi. *quid ego vt sublecto os?*

Capvt XII.

Ciceronis trina fragmenta restituta.

LAVDAT Nonius Ciceronis Epistolas ad Cæsarem iuniorem, & ex iis hæc verba,

Ne res duceretur, fecimus vt Hercules Antianus in aliũ locũ transferretur.

Emendo, *Hercules Antæanus*. Nota est fabula de lucta Herculis cum Antæo. Statua igitur Herculis quæ hoc argumentum referebat, Hercules Antæanus à Cicerone dicta. Plinius eam in vrbe inter laudatas agnoscit lib. XXXIII. *Polycletus fecit Mercurium qui Lysimachiæ: Herculem qui Romæ, Antæum à terra sustinentem.*

Apud eundem Nonium, in Censa.

Cicero Consulatu suo, Quorum luxuries fortunata censa peperit.

Mira deprauatio. Nam Ciceronis libri De Consulatu carmine hexametro scripti fuerunt. At hìc quod vestigium versus? Lego, *Q. luxuries fortunai censa peredit*. Loquitur de coniuratis, qui per luxuriam patrita & auita bona comederant.

Oratione contra C. Antonium & Catilinam ex Asconio.

Quid ego vt violaueris prouinciam prædicem, cuncto populo Romano clamante ac resistente? Nam vt illic te gesseris non audeo dicere, quoniam absolutus es.

Puto leg. *Quid ego vt inuolaueris p. p. c. populo reclamante*. & id sequentia planè probant.

Capvt XIII.

Plauti Asinaria antiqua scriptura reposita, alia quædam correcta.

SCENA, Cur me retentas.

Hirundinem, monedulam, passerculum, putillum.

Optimus ille Vatic. *Monerulam.* quam scripturam solicitare mihi sanè religio sit. Nam antiquos scilicet r. pro d. vsitasse, Aruocatos, Arsines, Arsari.

Arfari. vt Priscianus adnotat. Ita emendo apud Nonium, in Sublegere, Turpilij, *Qui mea verba venatur pestis, arcedat, & sermonem hinc sublegat.* Vulgò, *ars cædat.* Eadem Plauti scena.

Quem te autem nominem Deum? LE. *fortunam atque obsequelam.*

Vatic. *atque obsequentem*. Eleganter: seruus vocari se Fortunam vult, & quidē quia obsequebatur amori & voluntati heri sui, cognomēto Obsequentem. Colebatur autē Romæ Fortuna obsequens: eoq; allusum est.

Dabuntur, animo sis bono, facilè exoptata obtingent.

In verbo notissimo non temerarium est quòd variant libri. Opt. Vaticanus, *face, exoptata*. alius, *Facie exoptata*. Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum scripsisse, *Faciem, exoptata obt.* antiquè, pro, Faciam. Veteres, Faciem, Dicem, pro Faciam, Dicam, scripsisse auctor Quinctil. lib. I. Corrige Festum, *Recipiem, pro recipiam, apud Catonem, vt alia eiusmodi complura*. ineptè vulgò, *Recipie*. &, *Attingem pro attingam posuere.* non *Attinge. & Dicem pro Dicam antiqui posuere.* non *Dice*. Lego ita apud Nonium in Putre, versus Titinnij,

Date pensam lanam, qui non reddet tempori
Putatam rectè, faciem vt multetur malo.

Scena, Ain' tu.

Quid fatere? DE. *me ex amore huius corruptum esse oppido.*

Vatic. optimus, *correptum esse*.

Scena, Siccine hoc fit.

Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia.

Lego vnita voce, *Inpannis, inopia.* Inpannem vocat qui caret pannis: Inopiam, antiquè pro Inopem. Ita poëta vetus apud Nonium, Depannis dixit, non vt Nonius somniat diuisim, De pannibus, pro Pannis.

Scena, Vbi ego nunc.

Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam.

Vaticani, *vnumquidque derogita.* voce composita, vt Dememorare apud alium nescio quem poëtam.

Scena, Quid hoc est negotij.

Iamnunc secunda mihi facis, scibam huic te capitulo hodie
Facturum satis pro iniuria.

Fortè leg. *secundas mihi facis*. Secundas facere, aut secundas agere, quid sit, docet Seneca III. De ira, *Optimum iudicauit, quidquid dixisset sequi, & secundas agere. Non tulit Cælius assentientem,* &c. Tractum à Comœdis primis & secundis.

CAPVT XIV.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVS in voce, Senium,

Nouius Gallinaria: Opere quæ actor, cantor, cursor, senium sonticum.

Lego, *Operæ, coactor, cantor.* In Tenacia.

Ennius Hectoris lytris: Ducet quadrupedum iugo inuitum doma infrena, & iugo valida, quorum tenacia infrenari nimis.

Adiutus à Vaticano codice emendo, *Duce quadrupedem iugo iruitum, doma infrenum, & iunge validè: equorum tenacia infrenari minis nequit.*

Ibidem.

Afranius priuigno: Vixisti, durus, difficilis, tenax.

Expleo trimetrum ex Vatic. *Vixisti tristis, durus.*

In Illicere.

Næuius Lycurgo: Alis sublime alios saltus illicitè.

Lego, *illicit. Alis*, antiquè pro Alius.

In Caluitur.

Caluitur dictum est frustratur. tractum à caluis mimis, quòd sint omnibus frustratui.

Libri vett. *caluis mimicis.* Scribo, *inimicis.* Cùm enim inimicos crinibus trahere soleamus, vnde vulgata illa Comica phrasis, Inuolare in capillos: putat Nonius inde dictum Caluitur, quòd inimici calui frustrà capillis traherentur.

In Merenda.

Afranius Fratriis: Merendam occurro cautè, cùm veni iuuat.

Lego, *Merendam accurro lautè, quod Venus iuuet.*

In Tintinnire.

Nigidius lib. XVIII. *Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinnat. id est, sonat.*

Scribo, *Albanus.* intellego de monte Albano, quem Nigidius ait resonare ex crepitu æris in Saliaribus, siue Armilustro.

In Silicernium.

Varro Meleagris: Funus exequiati laude ad sepulcrum antiquo more silicernium confecimus.

Legend. *funus exsequiati, lautè ad.*

In Auerruncare.

Pacuuius Medo: Possum ego istam capite cladem auerruncassere.

Puto scribend. *istanc à te cladem.*

In Cognomen.

Afranius Diuort. Letium genus cognominationis morborum cognominis.

Emendo, *Leti omne genus cognominationi morborum cognomen est.* vel, *cognomine est.*

CAPVT XV.

Miles Plauti correcta.

SCENA, Iámne est,

Iámne est ante ædes circus, vbi sunt ludificandi mihi?

Non displicet alterius Vatic. lectio —*ante ædes hircus qui est ludificandus mihi.* Senes per contumeliam Hircos vocabant, vt Menæchmis,

Post autem illic hircus alius qui sæpe ætate in sua
Perdidit ciuem innocentem falso testimonio.

Quanquam prior illa lectio valdè etiam proba, & imagines notæ.

Priúsne quàm illam oculis tuis? PY. *ideo id quod credo tibi.*
Cùm hæc locutus. illa autē absens adigit me vt amem herclè hanc quidē.
PA. *Nihil tu amassis, mihi hæc desponsa est.*

Fœdè

Fœdè acceptus locus. Vaticani habent, *Cùm hæc elocutam illam autem absentem subigit me vt.* Putarim legend. & distinguend.

——Py. *video, idq; credo tibi:*

Eccum hæc elocutam. Pa. *illam autem absentem?* Py. *subigit me vt.*

Decorum videlicet in libidinoso milite seruans Plautus facit eum ad conspectum ancillulæ statim adhinnire: quem reprehendens quasi Paleutrio, Minimè gentium, inquit, túne vt huic te des priusquam illam absentem videris?

Aut facturum aut non facturum: quid illam miseram & amicam crucias?

Optimè Vatic. *illam miseram animi crucias.*

Atque adeo audin' tu, dicito doctè & cordatè. Mi. *cura aliud.*

Libri vett. Mi. *vt cor ei saliat.* idque germanum. Alludit enim ancilla ad id quod seruus dixerat, *Cordatè:* in amore autem vehementi cor subsilire solet. Lucian. de Syria dea, ὡς δὲ ἡ μητρυιὴ ἀπίκετο, τήν τε χροιὴν ἠλλάξατο, καὶ ἱδρώειν ἄρξατο, καὶ τρόμῳ ἔχετο, καὶ ἡ καρδίη ἀνεπάλλετο. τὰ δὲ γιγνόμενα ἐμφανέα τῷ ἰητρῷ τὸν ἔρωτα ἐποίεε.

Capvt XVI.

De armis ancilibus vetus religio explicata: Tacitus & Suetonius illustrati.

Magna religione olim & singulari ceremonia Arma ancilia fuerunt, quæ cælo delapsa tanquam pignus imperij à Romanis seruabantur. Ea quotannis stato tempore per sacerdotes aliosq; primores vrbis quos Magister Saliorum delegisset per vrbem circumferebantur, ac demum certo die condebantur. Id fiebat mense Martio. explicantque hunc ritum Dionysius lib. II. & Plutarchus in Numa. Ceterùm iis diebus omnibus quibus ancilia mouebantur, tanta religio homines, vel superstitio potius, habebat, nihil vt publice geri, non arma capi, non castra moueri, non iter suscipi fas esset: & qui eam consuetudinem migrasset, sacer improbusque haberetur, tum etiam quod egisset infelix infaustumque capiti eius crederetur. Ad hunc morem pertinet Taciti locus Histor. I. *Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemq; nondum conditorum ancilium adferrent: aspernatus omnem cunctationem vt Neroni quoque exitiosam, & Cæcina iam Alpes transgressus exstimulabat.* & Suetonij lib. VIII. *Expeditionem autem impigrè & præproperè suscepit, sed & motis necdum conditis ancilibus.* Nam quòd eruditissimus Turnebus censuit morem fuisse vt Romani duces ad bellum profecturi irent prius ad templum Martis, atque ibi motis ancilibus dicerent, Mars vigila, deinde arma iterum conderent: Othonem quidem igitur mouisse arma, non condidisse, idq; religiosum habitum: logi sunt. neque aliud in ea re fuisse, quàm id quod posui, docet Liuius lib. XXXII. *Statiua deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt, quia dies fortè quibus ancilia mouentur religiosi ad iter inciderant. Iidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salius erat, seiunxerant ab exercitu.*

CAPVT XVII.

Stichus Plauti emendata.

SCENA, Quisnam obsecro.

Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames.

Lego, *perrepit fames.* —— *age tu ocius*

Pinge, humum consperge ante ædis.

Scribo, *Tinge humum.* Horat. *vino tinget pauimentum superbo.*

Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Fortè, *piscato rettuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

CAPVT XIIX.

Suetonij lib. I. quædam à libro veteri restituta.

SVETONII trium librorum vetustum & nimium bonæ notæ exemplar in Vaticano adseruatur. In eius primore libro quod dignum adnotatione visum fuit, hoc capite dabo.

Cap. XXIV.

Crassum Pompeiumq; in vrbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit vt detrudẽdi Domitij caussa Consulatum alterũ peterent: perfecitq; vtrumque, & vt in quinquennium sibi imperium propagaretur. Qua fiducia, &c.

Alio & longè meliori verborum ordine ille vetus, *alterum peterent, & vt in quinquennium sibi Imperium propagaretur. Perfecitq; vtrumque. Qua fiducia.*

Ibidem.

Ad legationes quas à rep. acceperat alias publico alias priuato sumptu addidit.

Aberat à veteri hoc totum, *alias publico:* & puto superesse.

Cap. XXV.

Galliam in prouinciæ formam redegit, eique in singulos annos stipendij nomen imposuit.

Admutilatum locum sic explet vetus, *eiq;* CCCC. *in singulos annos stipendij nomine imposuit.* id est, quadringenties sestertium. Verum id esse docebit Eutropius lib. VI. De Cæsare, *Galliæ autem tributi nomine annuum imperauit sestertiûm quadringenties.*

Cap. XXXIIX.

Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina H-S, quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites vicena quaterna millia N. dedit.

Illud, *in equites,* abest à veteri, & planissimè sententia repudiat.

CAPVT XIX.

Plautina Scena in Pœnulo emendata.

QVAM Scenam clarissimus Sambucus Plautinæ Pœnulo à fine addidit, eam in Vaticanis libris & ipse perscriptam repperi. De cuius germa-

germanitate etsi ambigi posse video, tamen cuius cuius ea est, non indignam certè iudico è qua monstra aliquot lectionum leui manu tollamus. Primum autem animaduertendum, vniuersam Scenam Iambicis trimetris scriptam, & sic distinguendam,

Quam rem agitis miles, qui lubet patruo meo
Loqui inclementer, ne mirere mulieres
Quòd eum sequuntur, modò cognouit filias.

atque ita deinceps.

Suas hasce esse amissas. Ly. *Hem quod v.*

Vaticani, *esse ambas.*

Vtrum is est nouellæ nouellicus in seruitute.

Portenta verborum. Scribe, *Vtrumuis est vel leno vel Lycus.*

Ita enim superiori Scena. *Quis hic est?*

Ag. *Vtrumuis est, & leno & Lycus.*

Aurum, argentum, collum, lenostris res nunc debes simul.

Optimè Vatic. *leno tris res.* id est, tres.

Ego pænè tibi me purgatum volo.

Scribo, *pænæ.*

—— *aut auri mihi reddas omnia.*

Vatic. benè, *reddas minam.*

Aurum cras sat referam tuum.

Lego, *cras at te referã.* pro, ad te. Reliqua errata lector tua spõte aduertes.

Capvt xx.

In Propertio paucula animaduersa.

Qvod in Propertij omnibus libris legitur Eleg. xviii. lib. iii.

Tu quoque qui æstiuos spatiosius exigis ignes
Phœbe moraturæ contrahe lucis iter.
Nox mihi prima venit, primæ data tempora noctis.
Longius in primo Luna morare thoro.

eripi mihi difficilè potest quin perperam & transuerso ordine legatur, potiusque Propertius scripserit,

Nox mihi prima v. p. d. t. n.
Phœbe m. c. l. i.
Tu quoque qui æst. s. e. i. Sicut eiusdem Elegiæ versum illum,
Testis sidereæ torta corona deæ. retrahendũ inferius iudico post illũ.
Et quibus imposuit soluit mox vincla libido,
Testis sidereæ. t. c. d. altero illo, *Contineant n. o. p. f.* superius in eius locum ablegato. Hoc enim dicit, Quàm facilè amor soluatur quem sola libido iunxit, testatur Ariadna illa cuius à Theseo desertæ corona in cælo adspicitur. Sed hæc docti iudicabunt.

Eleg. xxv. lib. ii.

Vidistis quandam Argiua prodire figura,
Vidistis nostras: vtraque forma rapit.

Lego, *Vidistis nostra.*

Ibidem.

Vidistis pleno teneram candore puellam.
Vidistis fusco: dulcis vterque color.

Fuluij & Mureti liber, *ducit vterque*. optimè, id est, delectat.

Eleg. XXVI.

Quæq; tibi excepi tum Dea leucothöe.

Benè libri, *iam Dea.*

Ibidem.

Et tibi præ inuidia Nereides increpitarent.

Libri, *Et tibi ob inuidiam*. Eleg. XXVII. porrò quæ in vulgatis est, libri antiqui coniungunt cum priori, idque approbo.

Eleg. XXIIX.

Munera Dianæ debita redde choro.

Veteres, *redde choros*. rectè. Nam in Dianæ honorem accensis tædis saltare solent. Propertius,

Cùm videt accensis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.

Eleg. XXXII.

Hoc vtinam spatiere loco, quocunque vagaris
Cynthia, sed tibi me credere fama vetat.

Fuluij & Vatican. *quodcunque vacabis*. Farn. disertè, *vagabis*. idq; rectum. Antiqui promiscuè, Vago & Vagor dixerunt. Vide Nonium.

Nam quid Prænestis dubias ô Cynthia sortes.

Vatic. Farnes. *quid Prænesti.*

CAPVT XXI.

Truculentus percussa.

SCENA, Ite, ite.

Bonorum hamaxagogæ. Satínne qui amat, &c.

Ex libris scrib. *Bonorum exagogæ.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, metuit
Publicos, mundissimum sit.

Lego, *mundissimus st*. Ludens ait amatorem metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideoq; mundissimũ suis in rebus esse.

*Abundat. at hoc saltem seruat * vbi est apparet. huic des.*
Quantumuis, nusquam apparet.

Vatic. *saltem seruat mecum illi subest apparet*. cuius vestigia vnà cum sententia secutus emendo, *at hoc saltem seruat mare, quod illi subest apparet: huic des*. Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem esse adductis dein caussis ostendit.

Iubeo vos valere. PH. *noster Geta.*

Vaticani, *vos saluere*. Paullò antè,

Velut merttrix meum herum miserum sua blanditia intulit
In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Adde

Adde istoc iam hercle ego te hic hac offatim offutiam.

Lego, *offatim confuciam.* siue, *conficiam*, v. pro i.

Si tu ad legionem bellator clues , at ego in culina clueo.

Veteres, *in culina aue:* alij, *aues.* Rouerij cod. *ares.* & id germanissimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scena, Date soleas.

Num quidpiam auarum mutat mores mulierum?

Vatic. *auarum vt ad mores.* perspicuè verum.

Scena, Mirum videtur.

Lepidè mecastor nuncias, sed dic mihi,
Habent? St. *Parasitum te fortasse dicere.*
Ast. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem.*

Puto corrig. *Habén?* St. *περὶ σίτου te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Græcas voces. Sententia quidem concinna est. Meretricula principiò de obsonio folicita, sine quo friget Venus, Haben'? inquit: ille autem rusticellus vt catum se & facetum faceret, occupans respondere; Intellego, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scena, Egóne tibi.

Pro filiolo. Ca. *pro filiolo.* Di. *i obsecro vostram fidem.*

Error omnium librorum. Lege, sub persona Callicli, *pro filiolo? dij obsecro vostr.*

Scena, Blitea.

Di. *Mulier assum. profectu' st.* Ph. *quid agitur voluptas mea?*

Lego & interpungo, *assum.* Ph. *profectò is est: quid agitur?*

Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.

Scribo, *furatim*, siue, *furtim*, ex sententia.

Capvt XXII.

Nonius Marcellus emendatus.

Versvs Attij apud Nonium, in Seges, leguntur tentati ab eruditissimo Iunio, quorum partem corrigendam censeo sic,

Fortè ante auroram radiorum ardentum indicem
Cùm è somno in. s. agrestes cornutos cient
Vt rorulentas terras ferro, rosidas, &c.

Cornutos vocat boues, ἐπίθετον pro re.

In Nubentes.

Nubentes veteri lege Ro. asses tres ad maritum venientes solebant ferre, atque vnum quem in manu tenerent tanquam emendi caussa marito dare: alium quem in pede haberent; in foco Larium familiarium ponere: tertium in sacciperione cùm condidissent compito vicinali solere resonare.

Omnino legend. *solere donare.*

In Portulaca.

Varro Discipl. lib. viii. *Manducata portulaca cito tollit.*

Puto leg. *sitim tollit.*

In Lurcones.

Pomponius Syris: Lapatium nullum vescebatur, lardum lurcabat lubens.

Lego,

Lego, *nullus vescebatur*. Nullus, pro Non, Comicorum more.

In Vitulantes.

Vitulantes veteres gaudentes dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo.
Fortè, *à boue vitæ commodo*. Nam antiqui Italum vel vitulum, bouem dixerunt, & quòd eum in lætis rebus mactarent, tractum inde Vitulari. Macrobius tamen deriuat à Vitula Dea quæ lætitiæ præest.

In Delirare.

Lucill. Quapropter deliro & cupidè officium fungor ruderum.
Vetus Vatican. *fungor ruberum*. Lego, *fungor Iberum*. Nam Lucillius in Hispaniam cum prætore profectus.

In Circus.

Accius Andromeda: Quot luna circulos annuos instituit.
Vatic. *anno in cursu instituit*. lego, *annuo*.

In Inuolare.

Lucill. lib. XXX. *Inde canino ritu oculisq́ inuoluem.*
Scrib. *ocul'ósque inuolem*. pro, oculos.

In Vituperare.

Lectum est autem & vitium dare, hoc est vnicuique rei culpam ampliare.
Lego, *culpam applicare*.

In Lictores.

Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat: ita enim carnificis officium antiquitus fungebatur.
Emendo, *Ii enim c. o. a. fungebantur.*

In Proletarij.

Tunc Marcus præco primùm proletarios armauit.
Legendum, *Marcius Prætor.*

In Euallare.

Titinnius Prælia: Qua ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ô pulchrè.
Scrib. puto, *Quia e.h. e.h.d. f. pilatricem pallij, euallauero pulchrè.*

In Minitabiliter.

Attius Ænea: Galleci voce canora fremitu peragrant minitabiliter.
Lego, *Gallei voce*. Loquitur de Gallis matris Deûm.

In Profligare.

Profligare verbum paßiuum ad vsum trahi cœptum.
Emendo, *paßim ad vsum.*

APPROBATIO.

Omnia sincera sunt, neque quidquam habet quod offendere poßit pium ac Catholicum lectorem.

VValtherus vander Stegen S. Theol. Licentiatus & Ecclesiæ Antuerpiensis Canonicus.

INDEX

INDEX EORVM QVÆ SINGVLIS LIBRIS TRACTANTVR.

LIBRO PRIMO.

LIBRO SECVNDO.

Libro tertio.

Libro qvarto.

Libro qvincto.

Finis.

IVSTI LIPSI
EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBRI V.

In quîs ad varios ſcriptores, pleræque ad T. Liuium, Notæ.

AD AMPLISSIMVM BRABANTIÆ CANCELLARIVM.

QVAESIVI, VIR AMPLISSIME, cui libri huius munus deferrem: nec inueni cui magis vellem, cui magis deberem, quàm tibi. Vellem, quia vnus eximiè inter Belgas intellegis hoc genus antiquæ doctrinæ, & quia intellegis, amas: deberem autem, propter illustres & in ore omnium virtutes tuas. Et virtutes dico publicas priuatasque. Multos iam annos in summo isto patriæ tribunali quasi clauum Iustitiæ tenes. tenes autem ita, vt, quod admirabile sit in tam varia & in diffusa iurisdictione, effugeris non solùm querelas bonorum, sed etiam calumnias improborum. Meritò. amant enim homines te, quia hominem in iure deponis: & libenter acquiescunt decretis tuis, quia tu Iustitiæ non excedis. Iubet illa sententias æquabiliter promere? tu promis. nihil tribuere gratiæ, aut metui? non tribuis. premere noxios, tegere innocentes? tu facis. nec vnquam salutarem dextram tuam aut bonis defuisse sensimus, aut malis adfuisse. Iam verò antiqua & ignota propè huic sæculo laus incorrupti tribunalis, propriè est tua. Absit à scriptis meis vanitas: sed mehercle prodeat animosus ille corruptor Macedo, aut alter Epirotes: scient mirabunturque etiam Belgicam habere Fabricium & Curium suum. Et hæ quidem virtutes in publicum spectant: sunt aliæ domesticæ, & penatium, vt sic dicam, tuorum. de quibus cùm dicere admiratio mea iubeat, vetat modestia tua. & parebitur potiùs tibi. Tu tantùm, vir maxime, libens volensque accipe hoc litterarium munus, animi mei & virtutis tuæ testimonium. quod æternum fortasse non erit; ego tamen mitto, tamquam futurum. Louanij. a. d. XV. Kal. VII^bres. ∞. IↃ. LXXVI.

AD LECTOREM.

P*OST Cornelium Tacitum editum & Antiquas, sustinui me paulisper à scribendo: & haud scio, Lector, an potius fuerit etiam nunc abstinere. adeò non solùm tempora iniqua litteris sunt, sed etiam iudicia hominum. Vtinam fallar! sed vt hæ res fluunt, Domitiani edicto opus non erit; bonæ artes breui in exsilium ibunt sua sponte. Ego tamen in mediis turbis, Quæstiones has Epistolicas quasi è quercu exsculpsi; ita inscriptas veterum aliquot exemplo. nec scio an titulus operi planè respondeat: vel potius, ne mentiar, non respondet. pleraque enim adfirmamus, non quærimus, & verius fuerat Epistolicæ Correctiones. Sed de titulo, non est tanti: rem vide. Vt in Antiquis meis nuper plura Plautina, ita hîc adspersi Liuiana. occasione libri veteris apud me, quem cum cura inspeximus, cum fide expressimus. & erit, si Musæ annuent, vt eius auxilio in principe historico breui conemur maiora. Hæc te rogo. Primum, si in his mille, & quæ excurrunt, emendationibus, paucæ aliquot vel dubiæ videbuntur, vel non bonæ: ignoscas, hactenus, si meliorum maior sit numerus. Deinde autem, cùm iudicare de Notis nostris voles: ne graue sit diuertere ad scriptorem ipsum, & cum eius lectione correctionem nostram componere. Non rarò enim res magnas monemus vno verbo, quæ fugiunt lectorem festinantem & quasi fugientem. Vt autem pictura idoneo loco posita lumen suum accipit: sic Obseruationes nostræ illustrantur collatæ ad libros. Quod superest, seruaui Laurentium illam legem, Nequid alienum tollerem in armum. sciens quidem. nam tale quid si peccatum à me est sine dolo: litem aut vim fieri veto, & quisque habeat res suas. Illi qui scriptorem aliquem, quasi rem mancupi, possident, & tangi eum ab altero iniuriam suam putant; aut qui fremere & indignari solent eadem in mentem venisse nobis: non me mouent. Credo enim illis solis fontes Musarum pateant: nobis etiam riuuli sint occlusi. aut si Troianis sui dÿ, non sint & Græcis. Aequius Aiax ille apud Pacuuium,*

De virtuted ego cernundi do poteſtatem omnibus.

Quod felix & faustum sit, hodie xxix. meum natalem adspicio. testor Naturæ meæ deum, in iis quæ edidi quæq; edam, si minus conspicuæ doctrinæ, at certè ingenui animi notæ semper comparebunt. Concludam Epistolam versu:

Si quiſquam eſt, qui probari ſe cupiat probis,
Oratione, vita, ſcriptis denique:
In his audacter nomen profiteor meum.
A puero eductus, doctus, liberaliter;
Mores maiorum ſimul & doctrinam inſtiti,
Amico amicus, beniuolenti beniuolus,
Ingenuæ frontis, oris & cordis probi,
Ad gloriam graſſatus vera ſum via.
Nec ego iſtos mores nôui ſæculi noui,

Suſpi

Suſpicioſos, fraudulentos, duplices:
Qui fronte hilaro, corde triſti obambulant;
Qui gaudent, ſiquid alteri euênit mali;
Qui mærent, ſiquid alteri euênit boni.
Quos placitum eſt, laudant; quos placitum eſt, vituperant:
Verónc an falsò, cicum non interduint.
Procul hæc à nobis. edepol haut dicam dolo,
Tales inimicos mî, quàm amicos malui.
Placet vera virtus. „ Virtus rebus omnibus „
Anteit profectò. non peribit, cùm perit, „
Quem penes eſt virtus. Virtus'ſt immortalitas. „
Poſtinde cùm iam flos ætatis ſurgeret,
Et ſpatia extrema ingrederer adoleſcentiæ:
Magis magiſque impendiosè litteras
Amare occœpi, aſſiduus legere, ſcribere.
Cùm intereà, vterque demoritur parens, loci.
Ego hanc occaſionem ad ſtudium Muſicum
Eſſe ratus, concepi iter ad oras Italas,
Germaniamque in terram, & terram Galliam
Quaſi ad mercatum litterarum pergere.
Concepi, perfecique. dis eſt gratia,
Lætitiam peperit, parietque, hic mihi labos.
Deinde autem ſcripſi. ſcripta diuolgata ſunt
Amicûm ſuaſu, non meapte audacia.
Tamen, vt nunc res eſt, haut me famæ pænitet.
At vos fauete, & date creſcendi copiam
Ingeniis quæ ſe publico applicant bono.
Si nullius famam vnquam læſi per iocum,
Si nullius ſublegi ſcripta per dolum,
Neque lites vllus vnquam aut pugnam cœpij:
(Nec id qui faciunt, dico palàm, mihi placent)
Æquum eſt ab æquis me par impetraſſere.
Ab iniquis porrò, haud æquum eſt, æqua poſtulem.
Valeant iniqui, & mali habeant magnum malum.

INDEX

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI PRIMI.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER PRIMVS.

EPISTOLA I.

IVSTVS LIPSIVS IACOBO CVIACIO, IC.

IN Pandectis, Cuiaci, tangi video morem antiquum, nec mihi penitùs perspectum, nec vulgò cognitum. De quo tamen iudicium meum suspensa manu proferam: si non aliud, vt eliciam tuum. Tit. de Pœnis. L. XXIIX. Callistratus ait:

Solent quidam qui volgò se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus turbulentibus se adclamationibus popularium accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quod si ita correcti in eisdem deprehendantur, exsilio puniendi sunt.

Quid iuuenes in Pandectis.

Qui isti iuuenes? Et sanè, puto eos pertinuisse ad Circum & Theatra. Ait enim: *aut etiam spectaculis interdicitur.* Cùm autem in spectaculis variæ partes & studia populi essent, huic histrioni, aut illi aurigæ fauentis; quæ sæpè in apertam seditionem desierunt: fuisse quosdam quasi duces theatralium motuum, qui in quaque factione signiferi essent turbarum & clamorum. Quorum alij vulgò Iuuenes dicti sint, fortasse & alij Veteres. Res tota originem habuisse videtur à Nerone, de quo Suetonius:

Captus modulatis Alexandrinorum laudationibus, plures Alexandria euocauit. Neque eò sequius adolescentes equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabant) operámque nauarent cantanti sibi.

Cur ita dicti.

Similia Tacitus, qui iuuenes Augustanos dictos eos scribit. Nec dubito quin hinc caussa Iuuenum appellationis. Marmor est Capuæ,

TI. CLAVDIO
TI. F. PAL
RVFINO. EQVO
PVBL. PRÆF. FABR.
II. VIR. Q. HONORE
QVINQV. IVVENES
AVG. PATRONO
QVORVM. HONORE

CONTENTVS. IMPENSA
SVA. POSVIT

Id est,* *Iuuenes Augustani*, vel *Augustales*. De hisdem inscr ptio hæc est Lanuuij,

*Etsi hoc quoq; cognomen ad II.viros referri potest, siue debet.

M. AVR. AVG. LIB.
AGILIO. SEPTENTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO. FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M.
AVREL. COMMODO. ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS. DECVRIONAT.
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANIVINVS

Et alia:

COLLEGIVM IVVENVM BRIXIANORVM.

Posui & alios fuisse, qui contraria appellatione Veteres sint dicti: sed ambigens. Aliquid suggerebat lapis, qui Spoletij,

M. SEPTIMIO
M. F. HOR.
SEPTIMIANO
EQVO PVBL. IIII. VIR. I. D.
PRAEF. FABR. ROMAE
DEC. IIII. SCAMILLAR.
OPERAE. VETERES
A. SCAENA. PATRONO. OB
MERITA. EIVS. L. D. D. D.

Operæ à scena. *Tacitus explicatus.* Nam operæ à scena, vt Tacitus Annali I. *Percennius quidam erat in castris dux theatralium operarum, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus*. At quod in alio lapide prope Æmiliam est, CVRATORI. LVSVS. IVVENVM. dubito an referendum ad ludicrum Troiæ sit. *Iuuenes pro militibus.* Etiam alia significatione, nec trita, Iuuenes reperio, pro militibus vt videtur siue iuuentute militari. In Epistola Gordiani Imp. ad Senatum: *Inuitum me P. C. Iuuenes quibus Africa tuenda commissa est, ad imperium vocarunt*. Iterumque in eiusdem vita: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, Iuuenes qui auctores huius facinoris erant, statuas Maximini deiecerunt*. Quo sensu Iuniores Augustinus dixit lib. III. de Ciuit. cap. vlt. de militibus qui peste absumpti: *Tunc Vticæ ex triginta millibus Iuniorum quæ ibi erant, decem remansisse confirmant*. Intellegit enim Romanos, qui ad præsidium Africæ ibi relicti, vt ex Orosio aliisque clarum. Etiam in lapidibus Iuniores mihi lecti: sed quod cognomen & discriminis nota

fuit

fuit inter VI.viros. quorum, alij Seniores, alij Iuniores. Mediolani lapis: *Iuniores & Seniores Seueri.*

Q. VITELLII. SATVRNINI
VITELLII
VERANIVS. ET. CONSTANS
VI. VIR. IVNIORES
PATRI. OPTIMO

Ibidem:

P. VALERIO. P. L. PAL.
TACITO
VI. VIR. SENIORI. ET
AVGVSTALI.

Et sæpius alibi. Nec aliud super hac re legi. Tu Iac. Cuiaci, fatente inuidia, princeps Ic.torum, aut doce me errantem, aut confirma rectè sentientem.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI. F.

AVSONIANAS lectiones tuas, mi Scaliger, vidimus. Quæris quid sentiam? quod olim in re absimili Pontius: Scripta tua paucorum hominum sunt. Nec omnes capiunt, nec omnes capiuntur.

μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος
καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐστιν
ὅσοι μεμυήμεθα.

Sed in Ausonij, non rectè habere hic locus videbatur.

Solæ memoriæ negotium sparsa colligere, & integrare lacerata. quod ridere magis, quàm laudare possis. pro quo si per Sigillaria in auctione væniret, neque Afranius nauci daret, nec Stichum suum Plautus offerret. *Ausonius emendatus*

Cur enim tam vilis Plauti Stichus, vt cũ Afraniano nauci comparetur? Vide ne cõiectura, quæ mihi legenti sub manu, quod aiunt, nata est. vera sit, *nec cicum suum Plautus.* Et verò adlusit Ausonius Plauti locũ Rudente, *Plauti Cicum.*

Eluas tu an exungare cicum non interduim.

Cicum, leue quiddam, vt Hilum. Laudas ex tuis Glossis, Cicum ῥοᾶς ὑμήν. in Glossario H.Stephani reperio *Cicum* χρύκκοκκος, vitiosè, pro χρὺ, κόκκος. Quod Græci οὐδὲ χρὺ, Latini, nec cicum: & κόκκος eàdem notione apud Græcos. Timon syllographus: *Glossæ veteres correcta.*

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόου δὲ μοὶ οὐκ ἔνι κόκκος.
Exsensum mihi pectus, & haud hilum mihi mentis.

De Manilio fac promissa appareant: vnice autem, de Plauto. Verè dicam. aut tu nobis eum scriptorem purum putum dare, aut nemo potest.

EPISTOLA III.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO V. C.

LIVIVM manusc. C. Sigoni, his diebus è media morte eripui modico pretio è vespillonum manibus extortum. Non possum aliud dicere

in ea emptione quàm deos mihi adfuisse. Perbonum enim exemplar est, &, vt ex notis aliquot eius linguæ coniecturam ineo, ex Hispaniis olim aduectum. Caroli Viruli fuisse titulus ait, illius, quem acerbè Erasmus exagitauit. Aude mihi credere, Sigoni: raræ ex tuis libris, raræ ex Vallæ aut Rhenani emendationes sunt, quas non reperiam in isto. Non paucæ & præter illas eruuntur: quas tamen modicè coniecturis adiuuemus. Specimen & quasi gustum tibi dabo hæc pauca.

In Liuio quattuor loci restituti.

Lib. XXVI.

I. *Tribunos plebis appellauit flamen. vetustum ius sacerdotij repetebat: datum id cum toga prætexta, & sella curuli C. Flaminio esse.*

Quis iste Flaminius, qui solus legem faciat? Rectè vetus, *& sella curuli, & flaminio*. Nam Flaminium, sacerdotium ipsum.

Lib. XXVIII.

II. *Tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucem viri equíque pransi essent, armatus eques frenatos stratósque teneret equos.*

Ait, *viri equiq; pransi*. Nouum verò vt etiam equi prandere dicantur. Vetus, *viri equiq; curatæ pransi*. Lego, *curati & pransi*. hoc ad viros, illud ad equos rettulit. Lib. XXIX.

III. *Quando igitur adolescens quid sentires non dissimulasti, vicarium tibi expediam, cui tu arma equumq; & cetera instrumenta militiæ tradas, & tecum hinc extemplo domum ducas, exerceas, docendũ cures, equo tradito armisq;.*

Iam antè linea dixerat, *equum armaq; tradas*: addit iterùm, *equo tradito armisq;*. bene meherclè & solicitè monet Scipio. Sed glossema est, quod non reperias sine libro. Abest à veteri, *tradito*. rectissimè. Docere equo, docere armis, eleganter. & duo Scipio edixit, vt traderent arma & equos: deinde vt iuuenes illos equestris militiæ ignaros, docerent vti equo, & armis ad equum. Lib. XXI.

IV. *Seruati Cos. decus Cœlius ad seruum natione Ligurem delegat. Malim equidem de filio verũ esse, quod & plures tradidere auctores: seruũ fama obtinuit.*

Certè falsum. communis enim fama de filio, non seruo: & ita scriptores præter Cœlium. Benè igitur mss. *tradidere auctores fet fama:* si tamen ablegata littera ad priorem syllabam legas, *& fama*. Vale.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO.

CVR negem? laudari à te Ennianos illos versus correctos à me sum gauisus. Petis vt illiusmodi argumenti mittam alia, & nominatim si quid in Plauto. Euge immortalitate digne senex! túne in hac ætate & commorienti illo morbo tuo adhuc litteras? Videlicet quia prima optimè cesserunt, & magnus honos habitus est studiis tuis. Parebo tamen: sed cum Pythagorea exceptione, οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖσθαι. Vide sis mihi hunc locum Plauti Rudente, Scæna, Exi è fano.

Plautus Rudente correctus.

I. *Túne hic falsis virginales liberos parentibus*
Subiectos habebis, atque indigno quæstu conteres?

Felles virginalis.

Libri vett. *Túne hic fallis*. Scribo, *Fellis virginalis*, siue *felles*. Felles virginales

nales appellat lenones, tracto conuicio à rapacitate eius animalis.

Idem, Persa.

Sequere hac. DOR. *scelesta felles virginaria.*

Ita enim versu illo personas distinguo. Sic apud Ausonium felles pullaria est, subulo Lucillij, à rapiendis pueris sine pullis. Eruditus poëta, vt sexcenta alia, sumpsit à Plauto.

Felles pullaria.

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus.
Corrupit totum qui puerile secus.

In Plauti altero versu legerim, *Sublectos habebis*: Nam sublegere, surripere est. Tu iudicabis, cui Plautus non minus debet, quàm Musæ Latinæ Plauto. Quod extrema epistola ais in illo Varronis, *Persarum montes, non atria diuitis Crassi*, malle te, *diuitis Crœsi*. quia præcessit externa gens Persarum, & vt παρηχήσει tacitè Crassum petat: propè est vt adsentiar. Super Gellij nomine litem meritò rides: & est id reuerà, quod Varro ait, caprinum prœlium.

II.

De Varronis versu coniectura Camerarij.

EPIST. V.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

QVID censes tu? non melius de Martiale Scaliger iudicauit, qui versus eius candidos, numerosos, plenos, Epigrammata multa diuina dicit: quàm ille, qui scurram de triuio appellat? Nollem excidisset viro magno hoc iudicium iudicij dissimile. Nihil ad Catullum Martialis, scio: sed & hoc scio, Epigrammata illa nec in triuio nata, nec omnia in triclinio. Multa fœda, obscœna in Martiale: & meherclè in vno Catulli libello non pudiciora, sed pauciora. Ignorat sæculum illud, qui hoc accusat. Sunt & ioci aliquot leues, vulgati, pueriles: sed meliorum maior est numerus. Faceret è re litteraria, si quis, more veterum Criticorum, dilectum Epigrammatum eius haberet; & bonis adfigeret laudis notam, aliis culpæ. Potuisset hoc Douza noster, qui poëtam illum non solùm feliciter expressit, sed etiam correxit. Posses & tu, Lernuti; quem scio æmulari vrbanitatem & acumen Martialis, sed numeris Catulli. Siquid tale vnquam cogitabis, vide si vsui tibi esse poterunt hæ Notæ.

Martialis complures loci emendati & explicati.

Libro XIV. qui Apophoreta. In Lemmate, Batrachomyomachia.

I.

Perlege Mæonio cantatas carmine ranas,
Et frontem nugis soluere disce meis.

Iunij Anglicanum exemplar, *Et frontem forris*: emendat ipse, *formis*. sed verum erit, *foriis*. Foriæ quid sint vide in Nonio. vsurpantur, vt quisquiliæ, burræ. Varro. *Quintiporis Clodiani forias ac poëmata gargaridians dices, ô Fortuna, ô fors Fortuna*. Lemmate, Corculum.

II.

Pauper caussidicus nullos referentia nummos
Carmina cùm scribas, accipe cor quod habes.

Lego, *cor quod abest*. Cor non habere dicitur, qui desipit. quod facere ait caussidicum pauperem, qui versus potiùs scribat, quàm caussas agat, ex quibus lucrum facere possit. Cor igitur, non cordato homini mittit. Notum de Scipione Nasica, cui cognomen à sapientia Corculo.

Libro XIII. qui Xenia, Lemmate, Porphyrio.

III.

Nomen habet magni volucris tam parua gigantis,
Et nomen Prasini Porphyrionis habet.

Idem Iunij liber, *Prasini Purpurionis*. Latet omnis lepor Epigrammatis in leui menda. scribe, *Prasinus Purpureonis*. Quid mirum, inquit, si parua volucris nomen gigantis ferat: cùm & Auriga factionis Prasinæ, Purpureo nomen habeat? Scimus fuisse factiones aurigarum, coloribus discretas, Russatam, Prasinam, Venetam, Albam, siue Albatam. Contra rem igitur, vt auriga Prasinus vocaretur Purpureo, non aliter quàm vt auicula, gigas. Simile est in illo Epigr. *Si Veneto Prasinóve faues, quid coccina sumis? Ne fias ista transfuga sorte vide.* Sciendum autem quempiam eius sæculi celerem aurigam Purpureonem dictum.

Factiones aurigarũ.

Libro VIII. Epigr. VI.

IV.

Archetypis vetuli nihil est odiosius Eucti
Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti furiosa sui cùm stemmata narrat,
Garrulus, & verbis mucida vina facit.

Scribo, *Argenti fumosa sui.*
vt Iuuenal. *Fumosos equitum cum Dictatore magistros,*
& Cicero, *Fumosas imagines.*

Epigram. LII.

V.

Tonsorem puerum, sed arte talem
Qualis nec thalamis fuit Neronis,
Drusorum cui contigere barbæ.

Thalamus nomẽ viri.

Puto leg. *Qualis nec Thalamus fuit Neronis.* vt sit nomen tonsoris Neronis, Lapis Romæ in æde Mariæ,

ANTISTIÆ. OBSECRATIONI. FECIT
ANTISTIA. FLORENTINA. ET. THALA
MVS. CAESARIS. ET. SCANTIA. PRIMI
TIVA. PARENTES. AEIVS.

Epigr. LVIII. in Artemidorum,

VI.

Cùm tibi tam crassæ sint Artemidore lacernæ,
Possem te Sagarim iure vocare meum.

Quid Sagari.

Non epigramma est, sed ænigma. & quid est, Sagarim? Fortasse, *Sagarum*. Nec scio an ita dicti, qui munus aliquod theatrale fungerentur, de quibus inscriptio ista in Delphiniorum domo,

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM.
DACICO. PONT. MAX. TRIB. POT. VIII.
IMP. IIII. COS. P. P. OPTVMO. PRINCIPI
SAGARI. THEATRI. MARCELLI
CVLTORES. DOMVS. AVG.

Vltrà nihil scio. Reperio sanè Sagarios, vt in veteri illa inscriptione:

C. TERENTIO. C. L. PAMPHILO
SAGARIO. POST. AEDEM. CASTORIS.

Item Sagariam facere in Appuleio & Ic^ti: sed alio longè sensu, pro negotiatione sagorum. Itaque nihil etiam extrico.

Lib. IX. Epigr. XLV.

VII.

Alciden modò Vindicis rogabam
Esset cuius opus laborq; felix.

Malo, *Alcides*. nec enim Herculem ipsum Martialis rogabat, sed alium cuius opus ille Hercules esset. apparet ex sequentibus.

Epigr. LXXXVII.

III.

Languidior nostri siquando est Paullus Atili,
Non se, conuiuas abstinet ille suos.

Lego, *noster siquando*. de Paullo ad Atilium scribit.

Lib. X. Epigr. LI.

IX.

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies!

Tunicatam quietem doctissimus Iunius accipit, liberam ab opera togata, qua domi se continere, nec sportulæ spe prosequi potentiores liberum esset. sed aliò, me iudice, respexit Martialis. Nam in municipiis togam induere vix solebant, tunica contenti. Martialis lib. I.

Quid quies tunicata.

Egisti vitam semper Line municipalem,
Qua nihil omnino dulcius esse potest:
Idibus & raris togula est excussa Kalendis,
Duxit ad æstates synthesis vna decem.

Plinius ad amicum, qui rure agebat: *Quousque regnabis? quousque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei nusquam? Toga feriata? liber totos dies?* Sic enim is locus corrigendus, lib. VII. Epist. Ita & Iuuen. intelligendus, Sat. III.

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

Epigr. LXII. Ad Ludimagistrum.

X.

Sic te frequentes audiant capillati
Et delicatæ diligat chorus mensæ.

Quid si legas, *chorus Musæ?* & intellegas pueros deditos Musis? quod videtur ad rem aptius quàm * *mensæ*.

**Quod retineri tamē potest, & pedagogia capi.*

Libro XI. Ep. VI.

XI.

Te volet inuictus pro libertate Camillus.

Magis sententiam explebit, *præ libertate*. dicere voluit, Camillus te principem malet, quàm suam illam libertatem.

Epigr. LI.

XII.

Silius Arpino tandem succurrit agello,
Silius & vatem non minus ipse tulit.

Fortè scribendum, *& vatem, non minor ipse, colit*. quod sanè argutum erit præ illo vulgato.

Lib. I. Epigr. LXIV.

XIII.

Quæris quis hic sit? excidit mihi nomen.

Acuta Epigrammatis clausula. Ludit in verbo Excidendi, & cùm oblitus nomen videatur, tamen ait se in ipso id versu ignarum posuisse. & innuit,

Excidit, verbum ambiguū.

innuit,credo, illum versum *Fuscos colores,Galbanos habet mores*, vt verum huic homini nomen Fuscus fuerit, aut Galba.

Epigr. LXXXVII.

XIV. *Chirurgus fuerat, nunc est vespillo Diaulus,*
Cœpit, quod poterat, Clinicus esse modò.

Clinici medici. Lego, *quo poterat, Clinicus esse, modo*. Medicorum titulus erat Clinicus.

Inscriptio Asisij,

P. DECIMIVS. P. L. EROS
MERVLA MEDICVS
CLINICVS. CHIRVRGVS
OCVLARIVS. VI. VIR.

& hoc est quod Plinius ait, Hippocratem instituisse medicinam eam quæ Clinice vocatur. Clinicos à lecto constat dictos. in quo ludens Martialis ait, qui vespillo erat factum esse Clinicum, quia scilicet Vespillones mortuos efferunt in lecto.

Epigram. CXLVII.

XV. *Prætor ait, scis me Scorpo Thalióque daturum.*
Atque vtinam centum milia sola darem.

Thallus, & Flauius Scorpus agitatores. Scribendum, *Thallóque*. eius Thalli mentio est in veteri inscript. Romæ in ædibus Cecchinorum, de Diocle agitatore,
CENTVM. VICTORIAS. CONSECVTVS. EST. VICTOR. C. III. SINGVLARVM. VICIT. LXXXIII. ADHVC. AVGENS. GLORIAM. TITVLI. SVI. PRAECESSIT. THALLVM. FACTIONIS. SVAE. QVI. PRIMVS. IN. FACTIONE. RVSSATA. In eadem inscript. & Scorpus nominatur, FACTIONIS. PRASINAE. VICTOR. ∞. XXV. ET. FLAVIVS. SCORPVS. VICTOR. II. XL. VIII.

Libro XII. Epigr. LXXI.

XVI. *Lintea ferret apro vacuus cùm vernula nuper*
Et supra Togulam lusca sederet anus,
Atque olei stillam donaret Opelicus vnctor;
Nudorum tetricus Censor & asper erat.

Vdi pro bibaculis. Omnino scribendum, *Vdorum tetricus*. id est, carpebat madidos & vdos, quique in balneis biberent. Sequentia clarè docent.

Libro V. Ep. CXX.

XVII. *Ponetur digitis tenendus vstis*
Nigra coliculus virens patella.

Lego, *digitus tenendus vnctis*. propter oleum quod coliculis superfundi solitum.

Epigram. CXXIIII.

XVIII. *Quid promittebas mihi millia, Gaure, ducenta*
Si dare non poteras millia, Gaure, decem?
An potes, & non vis? rogo non est turpius istud?
I, tibi dispereas, Gaure pusillus homo es.

In postremis versibus nescio quid non est merum. In Iunij libro, *Si*, legitur, non, *I*. Distinguo & lego, *An potes, & non vis, rogo? non est turpius istud Si tibi; dispereas Gaure p. h. es.*

Lib.

Lib. VII. Epigr. XLIII. Ad Ouidium.

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæsonius hic est
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc verò damnauit, sed tu damnare Neronem
Ausus es, & profugi, non tua fata sequi.
Aequora per Scyllæ magnus comes exsulis isti,
Qui modò nolueras consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo,
Audiet hæc præsens venturáque turba, fuisse
Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.

XIX. *Quis Maximus Cæsonius, & quãdo condemnatus.*

eiusdem rei est epigramma sequens. Historiam huius damnati Cæsonij repperi apud Tacitum lib. XV. qui tamen emendationem à Martiali accipiet, vt iste lucem ab illo. *At Cadicia vxor Sceuini, & Cæsennius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantùm pœna experti.* vbi lego: *Cæsonius Maximus*. Damnatus fuit in Pisoniana coniuratione: & hic ille, quem exsulem Ouidius secutus.

Libro II. Epigram. II.

XX.

Creta dedit magnum, maius dedit Africa nomen,
Scipio quod victor, quodq; Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras.
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos,
Quæ datur ex Dacis laurea, tota tua est.

Vetus Iunij, *Quæ datur ex chartis*. lego, *Cattis*. Suet. *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessariò. sponte, in Cattos: necessariò vnam in Sarmatas.* & pòst: *De Cattis Dacísque post varia prœlia duplicem triumphum egit.* Verum est igitur. *Cattis*; eò magis quòd inquit, *Nobilius domito tribuit Germania Rheno*. Confirmandum hoc visum fuit, quia doctissimo Belgarum Iunio, *Dacis*, magis placuit.

Libro III. Epigr. XXV.

XXI.

Cessatis pueri, nihílque nostris
Veterno resináque pigriores.

Epigramma est in pigros nautas. cuius sententia tota pendula est defectu, vt videtur, verbi. Sed lego, *nihílque mostis*. nam in aliis libris est, *nostis*. Frequentia ista veteribus. Flestis, Terstis, Decrestis, &c. apud ipsum Ciceronem in Verrinis, *Glebam non commossent*. Sequenti versu lego cum Turnebo, *Veientone asináque*.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

Liuius emendatus duobus locis. I.

NARRO tibi, M. Antoni. Delectauit me emendatio Liuiana lib. XXII.

Eos qui Cannusium perfugerant muliercula nomine Busa, genere clara ac diuitiis, mœnibus tantùm tectísque à Cannusinis acceptos, frumento, veste,

viatico etiam iuuit. pro qua ei munificentia, postea bello perfecto, ab Senatu honores habiti sunt.

Hæc lectio à Sigonij coniectura manauit. Nam libri & scripti omnes, & vulgati, habent, *Mulier Paulla, nomine Busa*. Glareanus hærere se fatetur. Nam Busam huic mulieri nomen fuisse, non Paulam, Liuius infrà, & Valerius item testantur. Sigonius ablegata voce scindit nodum, non soluit. At ego transposita littera rem extrico, *Mulier Apula, nomine, Busa*. Valerius lib. IIII. *Itaque eiusdem temporis femina, Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima.*

Eodem libro inferiùs:

II. *Supplicia.*

Et Q. Fabius Victor Delphos ad oraculum missus, quibus precibus supplicationibusq; deos possent placare.

Liuius, qui apud me, *suppliciisque*. præclarè. confirmat & Sigonij Codex, qui, *supplices deos*, corruptè. Supplicium pro supplicatione ex Sallustio vulgò notum.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS LVD. CARRIONI.

DIC sodes. ausus es hoc facinus? ludificari me? deserere Lipsium, die tam festo, iacétem hîc in villa? —*vbi non homo, Sed campus atq; aër.* Nisi tu homines censes collegas illos in mensa nostros: quos sine fremitu non intueor, nuper terræ filios, nunc Mæcenates, Agrippas. Vide quæ via ad potentiam, ad opes sit. *At me litterulas stulti docuere parentes*. Sed nondum omnium dierum soles occiderunt, aiebat olim Philippus: & herclè me iam ista inania, nisi dum in oculos incurrunt, non mouent. Scio veram animi quietem à Deo primùm, deinde à sapientia & litteris esse, quæ quoniam non apud istos; sint Crœsi & Crassi licet,

——— non hos Pactolus aureas
Vndas agens eripiet vmquam è miseriis.

Cicero de legibus correctus.

Fui his diebus in Cicerone de Legibus. Libro II. hæc notaui:

Mulieres genas ne radunto, néue lessum funeris ergo habento. Hoc veteres interpretes Sex. AElius, L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti genus aliquod funebris: Aelius lessum quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa significat. quod eò magis probo, quia lex Solonis idipsum vetat.

Subest vitium. Primò Aelij & Acilij sententiam confundit, & vtrumque de vestimento funebri suspicari ait: statim diuidit, & Aelium, Ploratum, interpretantem facit. Pugnant ista. nisi si posterius alio de Aelio senserit Cicero. quod nô arbitror. Placet corrigi, *Sex. Aelius L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed Acilius suspicari vestimenti.* &c. voce Acilij inserta, quæ repetita elabi facilè exscribentibus potuit. Dubitauit vterque super significatione Lessi: sed alter vestem, alter eiulationem tamen interpretatus est.

Inibi.

Iam cetera in XII. de minuendo sumptu translata sunt de Solonis ferè legibus. Extenuato igitur sumptu tribus riciniis & clauis purpureis, & decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem.

Quod

Quod de Riciniis ſcribit non omnes capiunt. ne ille quidem magnus Belgicæ Papinianus, Ræuardus. Accipiunt enim vulgò quaſi lex vetet non plures quàm tres feminas riciniis indutas in funere eſſe. Errant. Doceo primùm ex Varrone, cuius Fragmentum eſt lib. III. De vita P.R. *Vt dum ſupra terram eſſent, riciniis lugerent: funere ipſo, vt pullis pallis amictæ.* Ecce. Riciniorum vſus in luctu quidem, non tamen in ipſo funere, vt Varro ait, ſed Pallæ. Malè igitur Ricinia ad funus trāſferunt. Ratio etiam talis legis inepta. Si enim propinquæ riciniis indutę: quid fiet ſi plures tribus ſint? & quidem eodem gradu, vt ſi filiæ. an tres tantùm riciniis induentur? Alia mens x. virorum fuit, vt equidem ſentio Solonis lex funebris erat, quæ in Plutarcho legitur: ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ συντιθέναι πλέον ἱματίων τριῶν. hoc poſtremum vertiſſe Romanos Solones puto, *trina ricinia*. hoc ſenſu, ne plus quàm tres veſtes cum mortuo aut conderentur, aut vrerentur. Scimus morem hac in re veterum. Homerus de Achillis funere Odyſſ. ω.

Καίεο δ' ἐν τ' ἐσθῆτι θεῶν.

Quæſitū de ſentētia legis è XII.

Apud Virgilium in Miſeni.

Purpureáſque ſuper veſtes velamina nota
Iniciunt.

Suetonius in Cæſare, *Scenici artifices veſtem quam ex inſtrumēto triumphorum ad præſentem vſum induerant, detractā ſibi atque diſciſſam iniecere flammæ.* Hieronymus lib. II. Epiſtolarum: *Cur mortuos veſtros auratis obuoluitis veſtibus? cur ambitio inter luctus lacrimaſq́ non ceſſat? an cadauera diuitum, niſi in ſerico, putreſcere neſciunt?* Feſti locus reſtabat, qui iuuare illorum mentem videbatur. nō iuuat, ſi rectè diſtinxeris & legeris. *Ricinium omne veſtimentum quadratum ij qui duodecim interpretati ſunt eſſe dixerūt. Ver. togam qua mulieres vtebantur prætextam clauo purpureo.* id eſt, *Verrius, togam.* ita corrigo, cùm vetus ſcriptura ſit, *vir toga qua*. Sæpe iſte abbreuiator, Verrij ſententias cum aliorum cōponit. quod & hîc. Quod ſcripſi ſuprà, *Mulieres genas ne radūto*, non dubitabis credo germanū eſſe. Feſti Fragm *Radere g········ lege* XI *id eſt, vnguib········* Plinius. *Malæ homini tantùm, quas Priſci genas vocabant, duodecim tabularum interdicto radi à feminis eas vetante* vbi vox, *vetante*. adiecta mihi ab imperito videtur Nam interdicto hîc valet, cùm interdictum ſit. genus loquendi Salluſtio, Tacito, frequens. Hoc dixi, ne capere te Lambinus poſſit, qui *genas ne carpunto*. temerè ex vno Seruio repoſuit. Radere genas Feſtus videtur interpretari voluiſſe, vnguibus cruentare, ſcindere.

Feſtus emēdatus.

Confirmata vulgata in Cicerone lectio.

Plinij gloſſema lib. XI cap. XXXVII.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI. F.

QVÆREBAT à me nuper, ocelle Europæ Scaliger, adoleſcens doctus litteras veteres, quid in Varronis fragmento eſſent Aquilinæ pateræ? locum producebat ex lib. I. De vita pop. Rom.

Item erant vaſa vinaria, ſini, cymbia, aquilinæ pateræ, gutti, ſextarij, ſimpuuium.

Varro emendatus.

Non mentiar. conticui. opinor & Varro ipse, siquis rogasset. Abiit ille: ego consideraui intentius, &, nisi me fallit, repperi. Lego enim, *cymbia, culignæ, pateræ*. Nugas agam, si te nunc doceam caussam erroris adhæsisse litteram à fine vocis factumque *aculignæ*, inde vulgatum illud. nugæ, inquam, ista. sicut & illud, Culignam Festo vas esse potorium. nota hæc tibi. illud non nugæ, Liuio adserendam eam vocem videri:

Lib. XXVI.

Et Liuius.

Qui curuli sella sederunt, equi ornamenta, & libras pondo vt salinum patellámque deorum caussa habere possint.

Nam vetus omnis lectio, *vt lignum*. Salini vocem primus reposuisse fatetur Laurentius Valla, homo cetera non insulsus, & de Liuio certè supra opinionem vulgi benè meritus. Quam ipsam ferri posse, nihil nego.

Culigna in sacris.

Culignam autem sacris opus fuisse scis ad vinum libandum: vt patellam, ad fruges imponendas. Varro, *Mensæ anteponebantur cum culigna ac vino, in quîs quæ veniebant ad fœtam amicæ gratulatum dis mactabant*. Cui loco lucem valdè Tertullianus facit, De Anima: *Dum in partu Lucinæ & Dianæ eiulatur, dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur, dum vltima die Fata scribundo aduocantur.*

EPIST. IX.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

PECCO, mi Pighi, & pecco largiter qui reduci tibi & iam, vt audio & opto, in hisdem regionibus constituto verbo non sim gratulatus. Viennæ inita amicitia sancta mihi est: eritque, dum ero. De te nisi idem sperem, iniuriam fecero simplicissimis moribus tuis. Iscanum meum me tenet, & in tot circumstantibus turbis quietem sequor studiorum. Nunc in Liuio eram, in quo vide mihi quæso hos locos.

Tres Liuij loci emendati.

Lib. XXI. In Alorci oratione.

I. *Aurum argentúmque omne publicum priuatúmque ad se iubet deferri: coniugum vestraq; corpora ac liberorum vestrorum seruat inuiolata, si inermes cum binis vestimentis velitis à Sagunto exire.*

Non dubito legere, *cum priuis vestimentis*. Priuum, singulum. Nam aliquot lineis suprà in iisdem conditionibus est, *traditóque omni auro atque argento egressi vrbe cum singulis vestimentis*. Restituo eam vocem in Quadrigario apud Nonium, Reticulum. *Claud. lib. I. Priuisq; ductoribus indit reticula galearia*. vulg. *Prius hisce auctoribus inde*.

Infrà post transitum Annibalis per Alpes.

II. *Et Annibal mouit ex Taurinis, incertus quæ pars sequenda esset, Gallos, præsertim se secuturos ratus.*

Liuius meus, *præsentem esse*. itaque lego, *incertos p. q. s. esset Gallos, præsentem sese secuturos ratus*. Galli incerti Romanorum partem an Pœnorum sequerentur, nec de Annibale ista. Eos præsentia sua motum iri Annibal haud frustrà existimabat.

Eodem libro.

III. *Quod vbi Annibal accepit, laxatamq; pugnam, & recessum à castris vidit, extemplo*

extemplo equitibus dextra læuaq; emissis in hostem, ipse de his castris erupit. Quid est, *de his castris?* Nihil iuuant libri. audacter tamen leg. adfirmo, *ipse mediis castris*. Nam ita Liuius rem narrat superiùs, *Annibal paucis propugnatoribus in vallo portisque positis, ceteros confertos in media castra recepit.* Illud etiam, *& recessum à castris*, velim legi, *& ire cessim à castris*. Tu iudica, mi amicissime Pighi.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SCRIBAM liberè, mi Victor. nimium taces diu. Facilius à Sigalione vocem, quàm à te epistolam expressero. quo merito meo? aut, vt delabar ad Propertium,

Quis te mutauit tantus Deus?

Certè non hoc animi tui amica effusio, non verba pollicebantur cùm proximè in Isscano adesses. Quò quidem, quasi de cõpacto, vix biduum post discessum tuum, venit Carrio noster. qui cùm mihi multa de amore tuo & solicitudine erga absentẽ me narrasset, ita vt animus tuus peregrinari mecum videretur: sensi intimo pectori instillari quiddam, quo planè & cõmotus sum & exhilaratus. Veniebat in mẽtem Tragici illud,

Τῶν γὰρ ἐκδήμων φίλων
Δεῖ τοὺς κατ' οἶκον ὄντας ἐκπονεῖν τύχας.

Ego à longa peregrinatione vix composui animum. Tango libros, sed, vt ille ait, vellicatim & saltuatim. Itaque in Plinij lib. XIV. cap. XIV. vide quid herè notauerim. Ait:

In Plinio coniectura.

Quibus vinis auctoritas fuerit sua in mensa M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem nunquam lautum conuiuium vidit in quo plus semel Græcum vinum daretur, &c.

Verba ipsa Varronis si inspicis, hærebis. Nihil enim de mensa sua Varro. nec id agitur. sed de ætatis suæ dilectu in vino scribit. Inclino vt legam, *sua in memoria*. Caussa vitij fuit in epitome scribendi, *in mẽa*. hoc illi fungi *in mensa* interpretati sunt. Similis error in Taciti Annal. XVI. *Et quantum nunc sæuitia accusationis, tantum iræ P. Egnatius conciuit*. cùm in archetypo fuisset, *quantum mĩæ*, id valebat, *misericordiæ*. Vale, mi ocelle, mi Victor: & Lernutio deliciis vtriusque nostrûm à me salutem.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS FRANCISCO ROALDO I. C

ITA viuam & valeam, Roalde, vt vna Scaligeri laudatio (nam omitto famam aliorum) sic me tibi adiunxit, vt te doctrinæ caussa in paucis Gallis & amem, & admirer. Animum meum testari volo has breues, sed de litteris, litteras. Quæro à te rectè emendauerim legem illam Numæ, quæ in Festo sic legitur?

Lex Numæ restituitur.

Sei hominem fulminibus occisit, em supra genua nei tollito.

Scaliger tuus voluit, *Fulmin Iouis*. vix credo, quamquam telum Iouis

fulmen, & in tutela eius censeatur, vix inquam credo Numam eo ambitu locutum Legerim, *Fulminis occisit.* antiquè. Sic enim nominandi casu dicebant, pro Fulmen: vt Vulturis, pro vultur Ennius, Prisciano & Carisio testibus, *Vulturis in siluis miserum mandebat hemonem.* & Oscinis pro Oscen Cicero. Auctor idem Carisius, lib. I. ex Plinio. Vale.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS LÆVINO TORRENTIO, V. C.

MAGNA nobis, vir clarissime, & opinio & exspectatio est de Commentariis ad Suetonium tuis. mihi præter ceteros. quia nunc cùm maximè Commentarium Cornelianum habebam in manibus cui scriptori scis cum Suetonio pleramque historiam esse communem. Nec dubitabam quin laborem meum multis partibus minueret labor tuus. Nescio quid tale etiam de Liuio meditor. in quo pauculas Notas has facio iudicij tui.

Notæ quaternæ ad Liuium.

Lib. XXI. non longè ab initio.

I. *Medius Asdrubal inter patrem & filium octo fermè annos imperium obtinuit, flore ætatis, vt ferunt, primò Amilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem profectus animi adscitus.*

Meus liber, *profectò animadscitus.* Sigonij, *animi profecto.* Lego, *prouecto annis adscitus.* hoc sensu, Amilcar prouectus iam ætate Asdrubalem generum adsciuit. Vulgata quidem illa dura, mediusfidius, compositio est.

Infrà, post concionem Annibalis ad milites.

II. *His adhortationibus cùm vtrimque accensi ad certamen militum animi essent, Romani ponte Ticinum iungunt, tutandíque pontis caussa castellum superimponunt.*

A veteri abest vox, *caussa.* nimium bene. idque genus sermonis à me in Taciti notatum.

Pòst, de Sempronio coss.

III. *Tum collega cunctante, equitatum suum, mille peditum iaculatoribus fermè admistis, ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Ii sparsos & incompositos oneratósque præda plerosque cùm inuasissent.*

In mss. *incompositos ad hoc carauis præda.* Liuij germana lectio erit, *incompositos, ad hoc graues præda.* Nam antiqui librarij, C, pro G.

Infrà, de rebus in Hispania gestis.

IV. *Et Scipio raptim ad famam nouorum hostium agmine acto, cùm in paucos præfectos paulùlum animaduertisset: præsidio Tarracone modico relicto, Emporias cum classe rediit.*

Quid est hoc, *paululum animaduertisset?* non sic Latini dixisset potius. leuiter, modicè, clementer. quid, quòd & historia repugnat? Nam Polybius eandem rem tangens libro III. auctores fugæ & acceptæ cladis more patrio ait punitos, τοὺς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων, inquit, κατὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας. nec ignotus in talibus delictis militiæ mos. Planissimè igitur scribend. *palàm animaduertisset.*

EPIST.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS CAROLO LANGIO.

SOLINVM Diuæi nostri ad te mitto, vetus sanè & bonæ fidei exemplar. De hortis tuis curam non deposui. videbo siquid his locis eruetur. Tu viciſſim mitte quæso Trochaicum illud Carmen ad me. ita hortis tuis ætatem bene ſit, mi Langi: & ita ſuperes Alcinoum & Adonim iſtis diuitiis. Quòd Senecam adornas: gaudeo. in eo vide has notas.

Seneca quattuor locis emendatus.

De Ira lib. III. cap. XXII.

Audierat omnia Antigonus, vtpote cùm inter dicentes & audientem paulum intereſſet. quem ille leuiter commouit. & longiùs diſcedite, inquit, ne vos rex audiat. I.

Emendo, *& audientem aulæum intereſſet, quod ille.* Antigonus in tabernaculo erat: milites in excubiis, velo diſcreti. Scriptum neglegenter, *aulum:* inde alius *paulum.* Polybius, nisi fallor, de hac ipſa re, apud Suidam: ἀκούων ταῦτα πάντα διὰ τῆς αὐλαίας ὁ βασιλεὺς, ἐγέλα.

Lib. I. de Clementia, cap. III.

Nunc in tres partes omnem hanc materiam diuidam. Prima erit manumiſſionis: ſecunda quæ naturam habitumq́ clementiæ demonſtret: tertia, &c. II.

Ridicula lectio, & nuſquam gentium hîc Seneca de manumiſſione. Scripſerat, cùm vniuerſum opus partiretur, *Prima erit manuductionis.* Manuductio, χειραγωγία, εἰσαγωγὴ, & ſic Cicero eam vocem vſus. At boni viri Manumiſſionis maluerunt. qui eiuſmodi emblemata plura Senecæ addiderunt.

De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIIII.

Ille puſilli animi eſt, qui ſibi placet, quòd hoſtiario liberè reſpondit, & virgam eius fregit, quòd ad dominum acceſſit & petiit thronum. III.

Aliàs, *petiit horum.* Scribo, *lorum.* Nam ſeruis puniendis lora poſcebantur. Plenæ comœdiæ. Plautus Captiueis.

Plautus explicatus.

—— *Colaphe, Cordalio, Corax*
Ite iſtuc atque efferte lora. LOR. *num lignatum mittimur?*

Et vt eum locum explicem, ſenex caſtigando Tyndaro lora clamat illi autem ioco, quaſi ambigentes, ad lignationem referunt. Nam & lignatum ituri ferebant ſecurim & lora. Cato II. Orig.

Quin aquatum, vt lignatum, iubentur ire: ſecurim atque lorum ferunt. gelum craſſum excidunt, eum loro colligatum auferunt.

Cato emendatus.

Sic emendo elegantem hunc locum apud Nonium, Gelu. Loquebatur Cato de regionis cuiuſpiam immani frigore: vbi qui aquatum irent, proinde adornarentur vt qui lignatum apud Romanos.

De Ira III. cap. XVIII.

Deinde adeò impatiens fuit differendæ voluptatis, quam ingens crudelitas ſine dilatione poſcebat, vt in xyſto maternorum hortorum qui porticum à ripa ſeparat. IV.

Puto leg. *porticum Euripo ſeparat.* Nam Euripi & Nili in ędificiis diuitum iſtorum crebri. Tu videbis doctiſſime Langi.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

APAGE, mi Lernuti. ego verò non amo istam verecundiam quæ te abstinuit à scribendo. Tot menses tu ex Italia redieris, & verbum nullum ad Lipsium? Hoc verum fuit? per Giselinum mè potius res tuas quàm per te cognoscere? Mihi crede. parauerã me ad acriter inclamandum, cùm vidi adiunctos epistolæ versus tuos. versus tam lepidè, tam suauiter factos, vt putarem canere Sirenum concordiam. Itaque i li mihi Minerua fuerunt, & posui iram. De illo Aretalogo quod scribis: non moueor. scis quosdam ex Aeneæ gente esse, qui nostratium laudi non faueant. Vidi in iis locis magnæ famæ virum, qui Turnebum omni sermone premeret, meipsum à scriptis eius absterreret. & tu meam vicem dolebis? Desine, & eiusmodi sermones habeamus pro merenda Cyprij bouis. Plauti hunc locum considera.

Plauti versus emendatur.

Pseudolo, Scena, Pseudole non audis.
——— Ps. *non licet*
Colloqui te? BA. *at mihi non lubet.* CA. *sin tuam est quippiam in rem?*
BA. *licet*
Ne obsecro viuere, an non licet? Ps. *vah, manta.* BA. *omitte.*

Viuendi verbum hîc nego conuenire. lego potius, *Licétne obsecro bitere.* Adolescens & seruus lenonem morabantur. indignatus ille, & hem, inquit, liberúmne mihi est ire quò institui, an non? Phrasis à more vulgi. Bitere autem & Betere scis antiquos dixisse: vt & Imbitere pro inire, Epidico Plauti: Combito, pro Commeo VI. Varronis De lingua Latina. Vnde etiam Festo Bitienses sunt, multum peregrinantes. Fons erroris tralatitius, V, pro B. & in hoc quidem paullò remotiore verbo in libris ferè perpetuus. Vale mi Lernuti, meum delicium.

Bitere.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

MENTIVNTVR, Pythœe, qui negant amorem in ignotis esse. De me sentio. ignotum, inuisum te amo: & amaui iamtum, ex quo scripta tua legi, notas elegantissimi ingenij & exquisitæ doctrinæ. Et vtinam propiùs abesset Sequana tuus! salutaremus profectò inter nos, nec tu ex scriptis meis, sed ex fronte & vultu videres amorem. Quod quia non licet, hoc certè quod licet, amorem ortum à litteris foueamus litteris. Initium à me sit. De Spartiani hoc loco, quæro quid sentias.

Conatus corrigendi Spartiani. I.

In Hadriano.

Corrupisse eum Traiani libertos, curasse delicatos, eosdémque sepelisse, per ea tempora quibus in aula familiarior fuit, opinio multa firmauit.

Quid verò homines sepulti profuerint ad gratiam? Nam quòd tu alibi, *deligatos*, probare videris, id est, vinctos: ignosce, non probo. nec hoc quidquam ad emerendum adoptionis fauorem. Legendum puto, *curasse delicatos, eosdémque sæpe pilasse*, vel *depilasse*. Delicatos vocat pueros

à lecto

à lecto & cyathis, quorum amori aiunt Traianum fuiſſe obnoxium: ideoque facetè Iulianus in Saturnal. facit Ganymedem in cælo, à Traiano tentari. Eos notum eſt pilos ſolitos euellere, vt eſſent corpore leui. hoc nunc viliſſimum munus functus Hadrianus. Ita Eligabalum notat Lampridius: *In balneis cum mulieribus fuiſſe, ita vt ipſe eas pſilotro curaret.* Et Suetonius de Domitiano cap. XXII. *Erat fama*, inquit, *quaſi concubinas ipſe diuelleret, nataréique inter vulgatiſſimas meretrices.* At pilare pro depilare etiam Feſtus agnoſcit.

Quid item de iſto Capitolini in Antonino philoſopho.

Sed multum ex iis Frontoni detulit, cui & ſtatuam in ſenatu petiit. Proculum verò vſque ad proconſulatum prouexit. Honoribus in ſe receptis philoſophiæ operam dedit.

Emendo, *prouexit oneribus in ſe receptis. Philoſophiæ d.o.* Imperatores cùm viro bono & pauperi honores mandabant, plurimùm, onera & impenſas in ſe recipiebant: & ex ærario ſuo aut publico largiebantur ad ludos, & ceteram pompam. Id dicebant, ſine impendio creari. Mamertini Panegyrico ad Iulianum. *Refertur nuncius conſulem me creatum ſine impendio, quod iamdiu paucis: ſine labore, quod nonnumquam.* quanquam hic locus in aliam ſententiam valere poſſit. Sed Vopiſcus clarè, in Epiſtola Valeriani ad Aurelianum: *Sperare te cum eodem Vlpio Crinito conſulatum conuenit ſumptu publico.* Spartianus in Hadriano: *Ac ſtatim Pannoniis impoſuit, decreto conſulatu cum ſumptibus.* Et de Imperatore ipſo onus in ſe recipiente, Dio in Alexandro: *Me*, inquit, *Conſulem deſignauit, & ſumptus quos poſtulat ea dignitas ſe facturum recepit.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS AVGERIO BVSBEQVIO, VIRO NOBILI, EXLEGATO BYZANTINO.

ADSENTIOR tibi, vir nobiliſſime, illam ſemilunam Turcarum (quod genti ſolemne militiæ ſignum, quaſi Romanis Aquila, eſt) originem à Byzantinis habuiſſe. Vidi apud te primum, & poſtea complures alios nummos æreos, in quorum parte Luna media eſſet, cum inſcriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Itaque vt Athenienſium Noctua, aliarum gentium aliud inſigne fuit; ſic Byzantiorum Luna. quam magnus ille rex in ſigna ſua tranſtulit, ſignum victæ gentis, penes quam Orientis imperium eſſet. Liuij duos locos viciſſim facio iudicij tui.

Cur Luna in Labaris Turcarum.

Lib. XXVIII. poſt Caſtulonem vrbem deditam.

Mitior ea victoria fuit. nec tantumdem noxæ admiſſum erat, & aliquantum iræ lenierat voluntaria deditio. Martius inde in Barbaros ſiqui nondum perdomiti erant, ſub ius ditionémque redigendos, miſſus. Scipio Carthaginem ad vota ſoluenda dis rediit.

Liuius corrigitur. I.

Liuius meus clamat interpolatum fœdè hunc locum eſſe. Ille ſic: *voluntaria deditio. Inde in B. ſ.n.p. erant. ſ. i.d. redigendos legatis miſſis Scipio Carthag. &c.* Pura puta Liuij & ſcriptura & hiſtoria. Qui Martij nomen intruſerunt, legatorũ eiecerunt: putarunt vnicũ Martium miſſum, quia

vnius illius res gestæ postea narrantur. Boni viri non audiūt scilicet Liuiū ipsum stantem à lectione scripta, aliquam multis infrà lineis: *Res*, inquit, *interim nihilominus ab legatis gerebantur. Martius superato Bæti amne, &c.* At à quibus legatis, si missus solus Martius? Sed aliorum non meminit Liuius. quid mirū? si leuia gesserint, nec scriptiōne magno opere digna?

Eodem libro, de seditione militum ad Sucronem.

II. *Cùm alios subinde recentes nuncios non mortis modò sed etiam funeris exspectarent, neque superueniret quisquam, euanescerétque rumor temerè ortus: tum primi auctores requiri cœpti. & subirascentes quoque vt credidisse potius temerè, quàm finxisse rem talem videri possent.*

Coniectura in Liuio. Rhenani Spirense exemplar habuit, *& subtrantesse quoque*. meum, *& subtrahentes quoque*. Ille primus reposuit, *& subirascentes*. addidit gloriæ caussa, à nemine hactenus locum istum intellectum. verissimè. sic tamen vt à se computet. Quis enim non videt nihilo secius hærere sententiam? nec esse quò illud, *subirascētes*, applicetur? Ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα. ait ille. Emendo, *& subornant eos quoque*. vel, *& subdiderant*. facili sententia, & audebo dicere, Liuij germana. nisi quid tu aliter, vir nobilissime, censebis.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CHRISTOPHORO PLANTINO.

QVID ais? Io. Goropius Becanus vixit? Dolui mehercle & litterarum caussa, & magis patriæ. quam in hac præcipiti ruina rerum spoliari optimis quibusque ciuibus, quid aliud quàm cælestium iram arbitremur? Nam ipsius vicem cur lugeamus? aut quid miserius illo, qui miserum eum dicet tot miseriis ereptum?

* Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν:

illum autem verè iam, quod Græci exprimunt, beatum

* Χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

** At nos decebat doctos à sapiētia, Defierenatum.*
** Latos, bonisq́; votis, mittere è domo.*

Quamquam doleo etiam dolorem tuum. qui amicum amisisti rebus tuis & fide sæpe & consilio salutarem. Coloniam veni ipsis Kalendis Martiis. Peregrinationes meas caussam sermonibus dedisse, nollem factum. sed quis ille Thales, qui hoc statu rerum neminem offendat? Valet in his illud Comici,

Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori:
Suspicio est in pectore alieno sita.

Tacitum meis Scholiis illustratum vix tandem mitto ad te. scriptorem nescio an priuatim tibi vtilem, publicè certè. & hoc satis est apud te. Vt enim senex ille in Synephebis.

Serit arbores quæ alteri prosint sæculo:

sic tu libros diuulgas, quorū fructus non in sinum tuum, sed ad remp. redundent. Vale. Coloniæ Vbiorum. a. d. III. Non. Mart. ∞. Iↄ. LXXIV.

EPIST.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS CLAVDIO PVTEANO.

LVCTABAR his diebus cum Nonij vitiis. melius erat cum hydra. victoriæ certior ſpes fuiſſet. Cùm multa ſuſtuliſſem, ſexcenta tanta reliqui. In iis quæ ſuſtuli, hæc ſunt.

In Conquiniſcere:

Plautus Ciſtellaria: Faciundum eſt puerile officium, conquiniſcam ad ciſtulam. Idem: & doloſi idem conquiniſce, ſis, iſtuc ceueto ſimul. Nonius Marcellus variis locis correctus.

Poſterioris exempli prodigioſa corruptio: at certa correctio iſta, *Idem Pſeudolo: Si conquiniſcet iſtic, conquiniſcito Simul.* Illud, *& dolo*, corruptè prò, *Pſeudolo*. reliqua clarent, exſtatque in eapſe comœdia is verſus: ne diutius errent, qui inter fragmenta retulerunt. Plautus.

In Delica.

Cæcilius Oboloſtate: Si linguas decem Habeam, vix habeam te ſatis qui audem ache Immò verò hic ante ſolitus ſum delicat. Cæcilius.

Exempla bina coaluiſſe cenſeo, & lego, —*ſi linguas decem Habeam, vix habeam, rem ſatis qui delicem. Idem Pauſimacho: Immò verò hîc ante, ſoli dum ſumus, delica.* Vox vna perierat: titulus comœdiæ in verſum irrepſerat, & prior correctio certa: poſterior arbitrij tui eſto.

In Auſcultare.

Cæcilius Embono: Audire ignoti quod imperant ſoleo non auſcultare. Idem.

Reſtituo, *Cæcil. Emporo*. Scripſit Emporon Græco nomine, vt Plautus Mercatorem. Ibidem.

Pomponius Aſia: Atque auſcultare diſce ſi neſcis loqui. Pōponius.

Lego, *Pompon: Aſta, atque auſc.* Nouum non eſt, vt fabulæ nomen Nonius omittat. Idem vereor ne euenerit in Plauti Scematico.

In Limare.

Plautus Scematico: Nam pater tuus numquam cum illa etiam limabit caput. Plautina comœdia falſus titulus.

& auſim legere, *Plautus ſchematicῶs: Nam p.t.n.c.i.e. limauit caput.* Illud, σχηματικῶς, dico à Nonio additum, qui monere nos voluit figuratè à Plauto dictum Limare caput, pro συνουσιάζειν. Certè Scematicum Plauti nemo homo præter Nonium hic appellat.

In Gallulare.

Gallulare, pubeſcere. Nouius Exod. Puerum mulieri præſtare nemo ſcit quantum melior ſit cuius vox gallulaſcit, cuius iam ramus roboraſcit. Nouius.

Hoc totum, *Puerum mulieri præſtare*, ſeparandum à poëtæ Nouij verbis eſt, additum quaſi ſcholium à Marcello. Initium igitur verſus, *Nemo ſcit*. & appellat Ramum, id quo viri ſumus.

Similis menda in Carere.

Carere etiam rem bonam dici poteſt. Turpil. Demetrio: Dolentis perſona eos parentes careo. Turpilius.

Illud, *dolentis perſona*, interpretamentum Nonij eſt.

In Concelebrare.

Concelebrare, diu amare: dictum à celebritate. Lucil. lib. xxx. Multis inductis ſermonibus concelebrarunt. Ipſe Nonius.

Lego, *Concelebrare, difamare*. & Lucilij versum, *Multis endo locis*. Nonij interpretatio an vera sit, videro: ita certè scripsit. Nisi placet, *Concelebrare, diuulgare*.

In Toruiter.

Pomponius *Pomponius Auctorato: Occidit taurum toruiter me amores amauit.*

Scrib. *toruiter, me amore sauciauit*. Narratio mulierculæ quæ auctoratum ad bestias amare cœpit, cùm vidisset strenuè ab eo taurum occidi. Liquet ex titulo Comœdiæ.

In Contrahi.

Ipse Nonius. *Contrahi dictū est honestè quadā tristitia liberari, & solicitudine aut mærore.* Inepta lectio, quasi dicas, dolere est gaudere. Scribo, *quadam tristitia vibrari*. Docent Nonij exempla.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO DANIELI.

In Liuio Medixtutichus. VT apud Pœnos Suffetes sui, apud Gallos Vergobreti fuerunt: sic apud Campanos summi magistratus nomen Mediastuticus in Liuio ter quater legimus. Corruptè. nec dubitandum vltrà censeo, quin vbique *Medixtutichus* scribendum. Primum, ex fide libri mei veteris, qui in hoc Liuij loco. Libro XXIV.

Præerat Statius Metius missus ab Cn. Magio Atellano, qui eo anno Mediastuticus erat.

sine litura præfert, *Medixtutichus*. Deinde auctoritate Ennij apud Festū,

Summus ibi capitur Medix, occiditur alter.

interpretatur Festus, apud Oscos nomen magistratus. Vellem & hoc addidisset, truncatum eam vocem ab Ennio, vt solet, cùm integrum esset nomen Medixtutichus. Quod ait apud Oscos, non te mouebit. cùm scias Oscorum gentem in Campaniæ parte fuisse. & quamuis gens ipsa perierit, vt Strabo ait, linguam tamen mansisse. De Ennio, sane nihil illi tam familiare quàm dimidiatas voces vsurpare pro totis. *Ennij mos, in trucandis verbis.*

Hinc illa Ausonij,

Ennius vt memorat, replet te lætificum gau.

valet, gaudium. &

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altisonum cæl.

Idem emēdatus apud Nonium. valet, cælum. Putem ita emendandum illud Ennij apud Nonium,

Rastros deinde Fabric carpsit caussa poliendi
Agri.

Fabric. pro Fabricius. quanquam viri docti, *dentifabres* maluerunt. Sic in Saliari carmine, *Pa, pro parte, Po, pro populo* positum, Festus adnotauit. A Græcis hoc imitatum docent cùm alia, tum Strabonis locus lib. VIII. Παραδείγμασι δὲ χρῶνται τοῦ μὲν ποιητοῦ, τὸ Κρῖ, καὶ Δῶ, καὶ Μάψ. Καὶ ἔτι, Ἵππους δ᾽ Αὐτομέδων τε καὶ ἄλκιμος, ἀντὶ τοῦ Ἀλκιμέδων. Ἡσίοδος δὲ, ὅτι τὸ βριθὺ καὶ τὸ βριαρὸν, Βρῖ λέγει. Σοφοκλῆς δὲ καὶ Ἴων τὸ ῥάδιον, ῥᾶ. Ἐπίχαρμος δὲ, τὸ λίαν, λί. Συρακὼ δὲ, τὰς Συρακούσας. Εὐφορίων δὲ καὶ τὸν ἥλιον, λέγει ἦλ. Εἰς ἄνεμον δὲ τὰ πηδὰ — τὰ πηδάλια Ἄρατός φησι. Hem, quod me fugerat, restituenda illa vox in Liuij XXIII. *Iterùm Liuius.*

Iam

Iam Campani eò frequentes ex composito conuenerant: nec procul inde in occulto Marius Alfius qui summus magistratus erat Campanis, cum xiiij. millibus militum habebat castra.

Nam Liuius mſs. *Marius Alfius edixit vti qui summus.* Ex duabus vocibus iunctim scribo, *Medixtutichus*. Dubitare quis possit ne illa (*qui summus magistratus erat Campanis*) glossema sint. sicut & lib. XXVI.

In eodem glossema indicatum.

Mediastuticus [qui summus magistratus apud Campanos est] eo anno Seppius Lesius erat.

Sed hoc pono, non adfirmo. Vale eruditissime Daniel.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ANTONIO OISELO.

ARNOBIVS Christiani nominis scriptorum quasi Varro est. antiquæ & reconditę doctrinæ, quà in rebus, quà in verbis. Ab eius adytis nihil est quod vulgum arceamus: emanebit sua sponte. In eo his diebus pauca ista adnotabam.

Emēdatur Arnobius.

Libro I.

I. *Qui Faunos, qui statuas, ciuitatúmque Genios, qui Pausos reuerentur atque Bellonas.*

Emendabam, *qui Faunos, qui Fatuas*. Fatuam deam nouimus, Fauni vxorem. & cum statuis hîc nullum litigium, sed cum deorum ridiculis nominibus. Eodem libro.

II. *Quinimò, vt verius proloquar, haruspices has fabulas, coniectores, arioli, & numquam non vani concinnauere fanatici. qui ne suæ artes intereant, ac ne stipes exiguas consultoribus excutiant iam raris: si quando nos velle rem venire in inuidiam compererunt, indignantur declamitántque. in templis iam raritas summa est. iacent cærimoniæ.*

Hæret sententia. concinnabam sic, *siquando nos bellorum venire in i.* Caussa erroris in alternatione V. B. At Christiani cùm nouæ religionis nomine malè audirent: in eos sacrificuli bellorum & publicæ calamitatis inuidiam conflabant.

Libro VI.

III. *Inter deos videmus leones toruissima facie, mero oblita minio, & nomine frugi seriò nuncupari.*

Quod verò illud nomen frugi quo Leones nominarent? Scribo *& nomine truci*. Trux nomen, ipse Leo. Leones autem in dis cultos fuisse, aut certè eorum faciem, docet etiam Minutius. *Item boum capita & veruecum immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos: & leonum & canum vultu deos dedicatis*. Et egregiè Porphyrius: Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Διὸ, inquit, εἰς τὴν θεοποιΐαν παρέλαβον πᾶν ζῶον, καὶ ὁμοίως πȣ ἀνέμιξαν θηρία καὶ ἀνθρώπȣς, καὶ πάλιν ὀρνέων σώματα καὶ ἀνθρώπων. εἴκασαι γάρ τις παρ' αὐτοῖς μέχρι τραχήλȣ ἀνθρωποειδής. τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέȣ ἢ λέοντος, ἢ ἄλλȣ τινος ζώȣ κεκτημένον. καὶ πάλιν αὖ κεφαλὴ ἀνθρώπειος, καὶ ἄλλων τινῶν ζώων μέρη. Imò ipsos leones habitos Ægyptiis inter deos, diserte apud Ælianum reperies libro XII. cap. VII. Peto iudices, doctissime Oiseli.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI F.

EGO ita sentio. Liuium, siquem alium scriptorem variè interpolatum, & oblitum esse glossis. Multitudo correctorum hoc fecit, iaminde à Petrarcha: qui primus, vt opinor, auorum æuo sudauit in hac palæstra. Sed in iis odorandis & diiudicandis opus est accurato iudicio, mi Scaliger: hoc est, tuo. Vide an rectè indagauerim istud,

Lib. XXII. de Minutij & militum seditione ob Fabij moram.

Insigne è Liuio glossema sublatum, indicio libri.

Vt verò ad Vulturnum flumen castra sunt posita, exurebaturq́; amœnissimus Italiæ ager, villæq́; passim incendiis fumabãt, per iuga Massici montis Fabio ducente, propè de integro est orta seditio: ac duces seditionis accensi quidam. fuerat enim silentium per paucos dies. quia cùm celeriùs solito ductum agmen fuisset, festinari ad prohibendam populationibus Cãpaniam credebant.

Non quilibet, sed tu Scaliger vides illa, *ac duces seditionis accensi quidam*, esse quisquilias. Quid enim ait? an duces seditionis inflammatos esse? non agnosco Latinum sermonem. An genus militum, quod Accensos vocabant, duces seditionis? hoc quidem etiam nugacius. Omnino explicare me non poteram, absque codice scripto fuisset. qui habet, *Propè de integro seditio ac [de seditione] accensi quidam fuerãt enim per paucos dies.* En fontem illud, *de seditione*, nota marginalis fuit: inuerecundè irrepserat, & stultius emendata est, *duces seditionis*. Primum hoc tolle: remoue & illa quæ liber omittit, *est orta*, vt rem factam habeas, illud, *quidam*, corrige, *quieti*, (nam abest à veteri vox, *silentium*) & lege, *prope de integro seditio accensa. quieti fuerant enim per paucos dies*. Puto germanam Liuij lectionem habebis. Hoc si probo tibi, de aliis sanè manum non verterim.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

PANEGYRICOS illos Principum inferiorum B. Rhenanus dedit. sed, di boni, quàm non emendatos! Culpa exemplaris fortasse, sed & culpa aliqua ipsius: qui neglexerit Cuspiniani Viennensem editionem inspicere. in qua quid dicam pleraque emendatiora esse? imò verba, lineas, paginas totas, ab isto omissas. Sunt tamen & in illo exemplari suæ culpæ: quarum partim è Panegyrico Constantino Constantij F. dicto, sic conabar tollere. Pag. 159.

E Panegyricis mẽda sublata complures.

I. *Ancipiti periculo clausos obsessosq́; peiora experiri armis coëgisti, adeò quà omnis eruptio tentauerat, cecidisti, vt ipse etiam dux cũ parte copiarum, &c.* Lego, *adeoq́; omnes qui eruptionem tentauerant cecidisti*. At paullum suprà in iis verbis, *telisq́; missilibus*: duæ ferè paginæ absunt historiam omnem obsidionis continentes. quæ tamen sunt in Viennensi editione, Anni D. XIII. Illinc petantur. Pag. 159.

II. *Spectans ex edito monte Xerxes nauale certamen, Augustus aliquid agens vicit apud Actium. Fuit etiam qui sublatus in scalas inuicem nexas, concurrentes eminus vidit acies,*

Scrib.

Scrib. *Augustus aliud agens.* id manifestè ex sententia tota liquebit. Non vsquequaque verò tamen hoc dicit. Nam Augustus etsi aliàs timidus, tamen Actiaco prœlio dextro cornu ipse præfuit. Pag. 163.

III. *At enim tu idipsum de ardore totius exercitus sentiens non sine vlla hæsitandi mora, quà breuissimum per Eos iter est, rapto agmine aduolasti.*

Delenda negatio, leg. que, *sentiens, sine:* & pòst, *per Eos.* illud *Eos,* gentis aliquod nomen aut regionis fuisse liquet. Quod quærendum.

Pag. 164.

IV. *Hæc est fiducia Imperatoris inuicti, & suorum mentibus freti, non dubitare nec trahere bellum, sed proximum quodque pugnæ tēpus putare victoriam. Non enim res erat tibi vtique maximo cum Hannibale victore, vt post res asperas locum tempúsque captares, sed vrgere te successus tuos,* &c.

Primum lego, *non ductare.* vt ductare bellum, Sallustius! deinde, *res erat tibi, vti Q. Maximo,* elegans & certa emendatio. Non cunctandum tibi, inquit, vt olim Q. Fabio Maximo contra Annibalem. Ibidem:

V. *Itaq. iam id timebatur ne ille conterritus his rebus, grauiter afflictus, & in arctum redactus boni consuleret, & debitas reip. pœnas obsidione differret.*

Scribo, *ille conterritus, suis rebus g. afflictus & in a. redactus mora consuleret.*

Pag. 166.

VI. *Reperto igitur & trucidato corpore vniuersus in gaudia & vindictam pop. Ro. exarsit, nec de sicca tota vrbe qua suffixum hasta ferebatur caput id piaculare fœdari.*

Quomodo trucidatur Maxentius iam mortuus & fluuio mersus? Rectè Diuæus historiarum istarum diligens, *truncato corpore.* abscissum enim caput fuit. Statim emendo, *nec desiit à tota.* Pag. 167.

VII. *Felices qui te propius aspicerent, longius positi nominabant: quos præterieras, loci quem occupauerant pœnitebat: vicissim omnes inde dicto accedere, insequi, certare innumerabilis multitudo, & impulsu vario fluctuare.*

Non negabis verum esse, *vicissim homines in relicto accedere.* Sic enim fieri solet in eiusmodi spectaculis, alij sua loca deserunt, alij occupant.

Ibidem.

IIX. *Et tantum sibi hominum animi post illam sexennij cladem superesse memorabant.*

Omnino leg. *tantum ibi hominum, a. p. i. s. c. superesse mirabantur.* Vix putabatur, ait, tanta multitudo superesse sæuitiæ Maxentij.

In Mamertini Genethliaco, pag. 328.

IX. *At enim quanto hoc est lætabilius ac melius, quod de prosperitate sæculi vestri certatim omnium hominum circumfertur barbaria? Darnia sed inuicem dimicaturi vicerunt barbari. Sed consanguineos suos tam innumeros vobis tam nouos ex omni hostium genere successus fortuna suppeditat.*

Mera monstra. Diuæus ex vestigiis Viennensis libri, optimè restituit, *omnium hominum ore circumfertur. Barbari ad arma concurrunt: sed inuicem * dimicaturi. vicerunt Barbari: sed consanguineos suos. Tam innumeros vobis t. n.*

* *Ludis scilicet gladiatoriis.*

INDEX

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI II.

IVSTI

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS MARCO ET GVIDONI LAVRINIS NOBILISS. FRATRIBVS.

FATERI debemus. Brugæ vestræ Belgij nostri sidus sunt, pariter vt olim Græciæ oculus, Athenæ. Nusquam à multis annis ingeniorum felicior prouentus: nusquam doctrinæ vberior seges. In qua eruditorum luce vos, Laurini fratres, sic eminetis,

Vt pura nocturno renidet
Luna mari Gnidiúsue Gyges.

Ea re ausus sum mittere ad vos Notas aliquot super Liuij pugna Cannensi. non docendi caussa, non: sed explorandi iudicij vestri.

Liuij locus de pugna Cannensi emẽdatur, & illustratur.

Pugna Cannensis libro XXII.

I. *Serui duo, Formiani vnus, alter Sidicini equites, qui Seruilio atque Atilio Coss. inter pabulatores accepti à Numidis fuerant.*

Leg. *excepti.* & ita mss. liber.

II. *Sed per eumdem Lucanum Statilium omnibus vltra castra transq́; montes exploratis, cùm relatum esset visum procul hostium agmen, tum die insequenti eius insequendi consilia agitari cœpta.*

Mira narratio. festinabant sequi Annibalem: & ecce cùm omnia tuta renuntiarentur, non dicam rem, sed consilium sequendi in diem alterum reiiciunt. Vetus præfert, *tum die sequenti eo consilia agitare*. inculcatis illis vocibus, omissis. Facilis restitutio, *tum de insequendo eo consilia a. c.* Statim,

III. *Annibal spem nactus loci ad equestrem pugnam, qua parte virium inuictus erat, facturus copiam pugnandi Consulibus, dirigit aciem, lacessitq́; Numidarum procursatione hostem.*

Vetus, *facturos copiam pugnandi consules.* optimè, sic tamen vt antè emendes, *spem nactus loco ad.* Et planè hoc Liuius dicere voluit.

IV. *Ante ceteros armati (us gentium harum habitus tum magnitudine corporum tum specie terribilis erat) Galli super vmbilicum erant nudi: Hispani linteis, prætextis purpura, tunicis, candore miro fulgentibus constiterunt.*

Fœdè interpolatus locus. Lectio vetus, *añ telus aiatus gentium harum tum magnitudine*. Puto leg. *Ante alia ornatus gentium harum, tum m. c. tum*

 s. ter-

ſ. terribilis erat. Galli, &c. Quidquid præter hæc eſt, Liuij non eſt. Expreſſa omnia pænè ad verbum è Polybio, καὶ τῶν Κελτῶν γυμνῶν, τῶν δ' Ἰβήρων λίνοις περιπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσμημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενίζουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. Itaque dubito, quia in Polybio, πρόσοψις: ne ex illo *aiatus*, faciendum, *aſpectus*. Similia iſtis in libro ſuo Valla repperiſſe videtur.

v. *Sol, ſeu de induſtria ita locatis, ſeu fortè ita ſtando, peropportunè vtrique parti obliquus erat.*

Mſ. *ſeu quod fortè ita ſtare.* ſcribo, *ſtarent.* cetera rectè.

vi. *Frontibus enim aduerſis concurrendum erat. quia nullo circà ad euagādum relicto ſpatio, hinc amnis, hinc peditū acies claudebant, in directum vtrimque nitentes ſtantibus ac confertis poſtremò turbatis equis, vir virum amplexus detrahebat equo.*

A veteri abſunt iſta, *poſtremò turbatis*. & certè ſcioli nebulonis gloſſema fuit. Nihil ad hanc rem turbatio equorum. Nam quod ait, *ſtantibus*: dixit ad diſcrimen, quia non vt in equeſtri pugna procurſantibus.

vii. *Sub equeſtris finem certaminis coörta eſt peditum pugna. primò & viribus & animis pares conſtabant ordines Gallis Hiſpaniſque. tandem Romani diu ac ſæpè conſilio agitabant qua fronte aciéque denſa impellerent hoſtium cuneum nimis tenuem eóque parum validum à ceteris prominentem acie. impulſis deinde ac trepidè*, &c.

Ait, *diu ſæpe conſilio agitabant*. Hem! tempus illud ferebat ſcilicet vt diu conſilia agitarentur? imò res potiùs. quid deinde poſt conſilium? ait, *impulſis deinde ac trepidè referentibus pedem*. nec narrat vel verbo quomodo hæc geſta. Quid multa! vulgata lectio, meræ nugæ. Libro meo abeſt vox, *agitabant*. & pro, *impellerent*, ſcribitur, *impuluere*. En vobis veram lectionem, *Tandem Romani diu ac ſæpe connisi, obliqua fronte acieq; denſa impulêre hoſtium cuneum.* Palmaria hæc correctio eſt. quod ad ſcripturam, ex illis *conſilio qua*: quàm facilè, *connisi obliqua*? & *inpuluere*, manifeſtò, *impulêre*. At illud ſequens, *à ceteris prominentem acie*, legitur in v. *à prominentem acie cetera*. Lego, *à cetera prom. acie.* Tota narratio Liuij intelligetur ex ratione aciei inſtructæ, quæ expreſſa breuiter apud Plutarchum eſt. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο. ὃ γὰρ ἦν ἰσχυρότατον αὐτῷ καὶ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως, ἑκατέρωσε τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον αὐτὸς συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησάμενος. εἴρητο δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον, ἐκφερομένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐντὸς γένωνται τῆς φάλαγγος, ὀξέως ἑκατέρωθεν ἐπιστρέψαντας, ἐμβαλεῖν τε πλαγίοις, καὶ περιπτύσσειν ὄπισθεν συγκλείοντας. ὃ δὴ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον ἀπεργάσασθαι φόνον ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξατο διώκοντας. ἡ δὲ φάλαγξ τοῦ Ἀννίβου μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα, μηνοειδὴς ἐγεγόνει καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξιάρχοι, ταχὺ τοὺς μὲν ἐπ' ἀσπίδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες, προσέπιπτον κατὰ τὰ γυμνὰ πάντας, &c. Eadem Polybius, ſed diffuſiùs. Ceterùm illud Liuij, *cuneum à cetera prominentem acie*, vertit Plutarchus, ἐμβόλῳ προέχοντι τῆς ἄλλης φάλαγγος. nequis de reſtitutione dubitet.

iix. *In mediam primam aciem illati, poſtremò nulli reſiſtente ad ſubſidia Afrorum*

rum peruenerunt. qui vtrimque reductis alis constiterant, mediique Galli Hispaniq; steterunt aliquantum prominente acie.

Vetus, *mediam primùm*. &, *mediaq; Galli*. &, *steterant*.

Afri circà iam cornua vim fecerant, irruentibusq; incautè in medium Romanis circumdedere alas. IX.

Iterum interpolata lectio. Scripsit Liuius, *Afri circà, iam cornua fecerant.* & ita vetus. at illi boni correctores dum putant, Circà, ad cornua referendum, &, *vim*, vocem intrudunt: sententiæ profectò vim fecerunt. Dixit, Circà, vt antè, *nullo circà ad euagandum loco.*

Omissis Gallis Hispanisq; quorum terga ceciderant, etiam aduersus Afros integram pugnam ineunt. X.

Absunt mss. τὸ, *etiam*, & *integram*. rectè.

Ne vt reus intercam, caussaq; consulatus accusator collegæ existam. XI.

Fortè, *ne aut reus interam, caussàve consulatus*. etsi suspectum est illud, *consulatus*.

Hæc exigentem prius turba fugientium ciuium, deinde hostes oppressere Consulem ignorantes quis esset. XII.

Antiqua omnis lectio, *Hæc exagentis*. Vulgata lectio à Valla est. Sigonius mauult, *exequentem*. Ego, *satagentes*. & sequentia distinguo, *oppressère. Consulem ignorantes quis esset, obruerunt telis: Lentulum*, &c.

Lentulum in tumultum abripuit equus. XIII.

In mss. tantùm, *Lentulum abripuit equus.*

Ad Cannas fugientem Consulem vix quinquaginta secuti sunt: alterius morientis propè totus exercitus fugit. XIV.

Scribo, *exercitus fuit*. Non aliud dicit, quàm, Varronem fugientem pauci comitati: Æmilio morienti propè omnis exercitus commoritur. Hæc ad Liuij locum hunc habui. qui & ipse è Cannensi pugna elapsus videri poterat: ita multa vulnera & labes in vna pagina præferebat. Valete nobilissimi fratres, Belgarum magnum decus.

EPIST. II.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

An Commentarij belli Gallici, reipsa Cæsaris?

VIDE quid adfirmes, mi Carrio. vt Commentarij Cæsaris, non sint Cæsaris? ταυτὶ παρ᾽ ὀσδοκᾶς πείσειν ἐμέ; Mitte opinionem, inquis, & rem ipsam puta. Parebo. Primum ais in libris scriptis ἐπιγραφὴν vidisse sic conceptam, *Commentarij Iulij Celsi*. idq; præter alios conspici in libro collegij Atrebatensis, Louanij. & sanè idem Diuæus noster adfirmabat. Adducis & scriptores superioris æui: Vincentium in Speculo, qui pontem illum Rhenanum describens à Cæsare libro IIII. celebratum, Iulium Celsum laudat, non Cæsarem. Ioannem Episcopum Salisberiensem, qui libro suo De nugis curialium ante annos plusminus CD. scripto, item nominat Iulium Celsum. Vidi & ipse nescio quam Margaretam Poëticam (vt iuuem te) in qua multa ex hisdem Commẽtariis fragmenta citantur, sed semper nomine Iulij Celsi. Iubes postremò stilum ipsum considerare me, & ais in istis Commentariis multa soluta, hian-

tia, superflua reperiri, à Cæsaris illo terso & Attico stilo, quem Cicero immensùm laudauit, diuersa. Hæc ferè tua sunt. & fatebor, mouisti me, sed non demouisti. Quin * Iulius aliquis Celsus manus attulerit Cæsari, quædam reciderit, addiderit, quædam interpolarit, numquam infitebor: vt Cæsarem totum immutarit sic quasi Iustinus Trogum, ignosce, ne tua quidem caussa possum credere. De stilo quod ais: si verum quærimus, hi De bello Gallico discrepant aliquantulum ab illis de ciuili, filo orationis. & fieri potest vt interpolati sint, vt dixi: non tamen ita vt similitudo oris prorsus euanuerit. & quamuis gemini non sint, fratres tamen esse ex ipsa ratione scribendi agnoscas. De hac re ita censeo.

*Certè in quibusdam antiquis libris, fine Commentariorum legitur, *Iulius Celsus Constantinus legi Commentarios Cæsaris.*

EPIST. III.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, VIRO NOBILI.

Et mihi discendi cupiditas innata est, & tibi, vir nobilissime, dicendi facultas. quem ita versatum cum cura in omni genere scriptorum scimus, vt possis tuo iure dicere, quod ille Apollo Ennij,

——à me omnes Belgæ consilium expetunt
In litteris incerti: quos ego mea ope ex
Incertis certos, compotésque consili
Dimitto.

Plinius tribus in locis emẽdatus.

Itaque peto rescribas quid de hoc Plinij loco existimes,

Lib. XVII. cap. XI.

I. *Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti; ceteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerint. [Excide inquit radicem istam Papyrius Cursor Imp. ad terrorem Prænestinorum prætoris.] Distringi securius se teste, innoxium abradi partes quæ se nudauerint terra.*

Verba quæ lineis inclusi historiam tangunt, quam Liuius lib. IX. rettulit, *Prænestinus prætor per timorem segnius suos ex subsidiis duxerat in primam aciem: quem cùm inambulans ante tabernaculum vocari iussisset: lictorem expedire securim iussit. ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedum lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus.* At cùm hoc capite Plinij nil nisi de transferendis arboribus aut serẽdis agatur, quem locum habere hîc historia potuit? cuius sanè nec caput nec pes comparet. Suspicor hoc totũ glossema esse: vnde ortum, aut qua caussa, ignoro. Sequentia lego, *Distringi securius, sed & innoxium abradi.* Abradebant enim arbores: atque ita Seneca emendandus epistola LXXXVII. *parum autem arboris antequam obruat, radit:* (malè in libris, *radix:*) *ex omni enim materia quæ nudata est, vt ait, exeunt radices nouæ.*

Libro XXIX. cap. II.

II. *Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes à nubentibus attingi iubentes.*

Lego, *à nubentibus ea cingi iubentes.* Docet Plutarchus, ἡ νύμφη δὲ εἰσφέρει μὲν ἠλακάτην, καὶ τὴν ἄτρακτον, ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστέφει τοῦ ἀνδρός. Dixit, περιστέφει, quod Plinius, cingi.

Lib.

Lib. XIIX. cap. IV.

At primum omnium oraculis maiori ex parte agemus. cur enim non videantur oracula à certißimo die maximeq́; veridico vsu profecta? III.

Verius erit, *à certißimo Deo*. Vsus enim ille deus, qui oracula agricolis dictat.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. NOBILI.

MVLTA me Brugas trahunt. opidi, vt in Belgio pulcherrimi, videndi cupiditas, amicorum importunæ preces, imò iussa: alia quędam priuata: sed ne viuam, & nullam è Musis habeam propitiam, nisi ante omnes, Bryarde, tu. Non dicam vulgata illa, quia amo te, quia amari me sentio à te. communia hęc cum aliis: sed quia Plautum vnicè amari cognoui à te, illud delicium, & illum, vt sic dicam, pullum Romanæ Musæ. Nec tu mireris, si hoc mirer. An ego non mirer Plautum vnum tibi in manibus, in sinu esse, quem ne omnes quidem qui litteras ex professo tangunt, audent tangere? Nam de nobilitate vestra, magna & rara res, si eam ad historias, ad nummos, & eiusmodi studiorum bellaria possimus allicere. Plautus in litterarum quasi penetrali est, quò non nisi initiati accedát, & qui à se *Spernat profanum vulgus & arceat*. Itaque ardeo mihi crede, cupiditate videndi, audiendi tui, de Plauto colloquendi. In quo elegantem locum emendasse te puto,

Plauti à Bryardo correctio.

Persa.

Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriose.

TO. *Sed quis hic ansatus ambulat?* SA. *magnificè consecrabor.*

Conscreare.

Legis tu, *magnificè conscreabor*. Nihil verius. in gestu illo gloriosior exprimendo etiam Conscreatio adhibetur, siue Exscreatio. idq́; iamnum vulgò solemus. At ille stipes Nonius Consecrabor pro Consecrabo adnotat. tam aptè ad sententiam quàm Aristophanis Bombalobombax. Nisi censes tamen emendandum Nonium, *Conscreabor pro conscreabo*. quod transposita littera facilè est. Vale.

Et Nonij.

EPIST. V.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO, V. C.

VERVSNE ad me nuncius accidit, Laurentium Gambaram obisse? non verus spero, nec Musæ permittant. Si tamen est: doleo. primùm vtriusque nostrûm caussa, qui amicum: deinde Italiæ vestræ, quę poëtam amisit. & amisit eo tempore, quo opus minimè fuit. Vides enim illa regio vestra quàm nunc hoc genere ornamenti non abundet. Idem in Europa aliqua est. in qua, an bello, an qua alia caussa, iacent omnes litteræ. Apud nos quidem magna, vel potius vnica doctrina est, triduanum Ic[tum] profiteri: cum Euripidæo Cyclope sentire,

Τὰ δ' ἄλλα κόμποι, καὶ λόγων εὐμορφίαι.

Sed aut illi insigniter sapiunt cum suo iudicio: aut nos insigniter insanimus. Nobis tamen nostra sponsa. quam vereor ne iam vsu, emptione, confarreatione nostram, ægrè possimus dimittere.

In Liuio hæc notabam Lib. XXXIII. ab initio.

I. *Ab vrbe oppugnanda Pœnum absterruere conspecta mœnia, haudquaquam prompta oppugnanti.*

Scriptus codex, *Pœnum abstinuere.* eleganter. Arnobius: *Iouem cum patre bella conseruisse ciuilia, atque eum iure abstinuisse regali.* Ac scio ego Plautum & veteres vulgò ita locutos. Valla, seu quis alius vellem abstinuisset ab hoc loco manum.

II. *Quod sæpe, inquit, optastis Campani vt supplicij sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset.*

Videtur librarius vetus scribere voluisse, *intestabili.* sed mutauit. nota est formula, Improbus intestabilisque esto.

III. *Tunc Pacuuius. Video quæ sententia de hoc sit data, eiicitur pro malo atque improbo. bonum senatorem & iustum eligite.*

Manss. *iustum substituite.*

IV. *Hinc senatores omissa libertatis dignitatisque memoria plebem affari, salutare, benignè inuitare, apparatis accipere epulis, eius caussas suscipere, ei semper parati adesse: secundum eum in lite, iudicem dare, qui magis popularis aptiorque in vulgus fauori conciliando esset.*

Vetus, *secundum ea militem iudices dare.* Omnino scrib. *secundùm eum, litem iudices dare, qui.* Dare litem secundùm aliquem, merum Latium. Iudices igitur, inquit, caussam illi plerumque addicebant, qui aptissimus ad conciliandū vulgus. De quibus arbitrari te, doctissime Fului, volo. Vale.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TV verò, mi Victor, tardum nomen es: nolo dicere, malum. vt pro me ne interpellem: quantum queri Carrionem censes de obstinato silentio tuo! Noli aliorsum hoc accipere: sed credo me hercules Angeronam matrem fuisse tibi, & Harpocratem patrem. His parentibus renatum te Pythagoram nouum. præsertim cùm huius sapientiæ discipulos iam habeas duos, Lernutium inquam & Modium. qui in quinquennali sua ἐχεμυθίᾳ sunt, opinor: ita ad litteras nostras verbum non respondent, ne Mu quidem Lucilianum. Ridebis tu? at ille seriò ringitur. De me, facilis res est, veni modò, & quod polliceris, purga te coràm. Sunt ioca, sunt seria, quæ in sinum tuum cupio effundere: sinum, & amore, & fide mihi perspectum. Cùm te Castore, Pollucem exspectabo Lernutium. Mihi crede. non illæ ipsæ stellæ tam gratæ nautis turbante mari adfulgent, quàm mihi vos.

——— πιςὸς ἐν κακοῖς ἀνὴρ
Κρείσσων γαλήνης ναυτίλοισιν εἰσορᾶν.

Varronis bina glossemata. Varronis locus apud Nonium Febris,

Febris proprietatem [habet à feritate morbi vel mali, vt à calendo calorem vel candorem.] Varro Andabatis: Aperiendam putat, idque alterum appellamus à calendo calorem, alterum à feruore febrim.

glossemate inquinatus est. Nonius scripserat, *Febris proprietatem Varro Anda-*

Andabatis aperiendam putat: idq; alterum. quidquid præterea est, à mala manu est, nec dictum à Nonio nec pictum. Minusculam febrim, Calorem propriè appellari vult. quo exemplo Iuuenalis:

——— sentire calorem
Si cœpit locuples Gallita aut Paccius orbi.

Simile in Cibarium:

Varro Modio: In cubiculo [dormire mallem scilicet] potiùs vinum meum cibarium, quàm ego dominus cubarem.

Quod inclusi, interpretamentum vacerræ cuiuspiam, distorta mente non pedibus. Reliqua Varronis clara, nec egent correctionis tantùm interrogandi nota addatur.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS PETRO FABRO, I. C.

QVEM locum nuper in Pandectis emendare visus sum, eius te iudicem capio clarissime Faber: vel arbitrum potius. quando in illiusmodi rebus non hoc directū *Si paret*, sed illud arbitrarium *Quod æquius melius* sequendum videtur.

Pomponius l. CCXLV. De diuersis reg. iuris.

In Pandectis coniectura.

Statuæ adfixæ basibus structilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem adfixæ non sunt ædium: ornatus enim ædium caussa parantur, non quò ædes perficiantur. Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus interdum fieri solet, non est ædium.

Florentina lectio concipitur, *in ædibus iterum qui fieri solet*. Lego, *in ædibus vterimque*. siue *vtrimque*. Nam Latini Prothyra appellarunt, quæ Græcis Diathyra. Ea sunt repagula è ferro, lapide, vel qua alia re vtrimque depacta, arcendis à vestibulo ædium vehiculis & equis. Hoc ipsum Papinianus Velamen dixit, l. quæsitum. De instr. vel instrum. leg. *Sicut* inquit, *Prothyron domus si velamen est, instrumento domus continetur*. Alia Prothyra sunt illa, de quibus Nou. CIIII. & CII. quod accuratè, vt iuris pleraque omnia, explicauit amicus tuus Iac. Cuiacius, vir & laude nostra & sæculo maior. Vale.

Prothyra.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS ADOLPHO MEKERCHO.

QVOD pater ille vatum de Asteropæo dixit, περιδέξιον fuisse: idem de te, clarissime Mekerche, iure vsurpauerim qui & in rep. & in litteris sic versaris, vt in altero horum vnus esse videaris. Itaque non refugi petere à te, quod ab otioso debuissem, quid de his Liuij locis sentires.

Liuius emendatus.

Lib. XXIII. Varro ad Campanos.

1\. *Itaque non iuuctis nos in bello oportet Campani, sed cum Pœnis bellum pro nobis suscipiatis.*

Lectio vetus, *sed pæne bellum suscipiatis*. vtraque recta, hæc fortasse germanior.

In

In eadem oratione.

II. *Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium, vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum, quattuor equitum arbitror ex Campania vos scripsisse: iam pecunia affatim esse frumentique. qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, &c.*

Ego verò ista nec Liuium scripsisse puto, nec Varronem dixisse. Falsa enim. nec Campani tunc vllum militem conscriptum habebant, nisi qui in Romanis castris fuissent nedum vt XXX. millia. Quod quispiam ad vetusta tempora referat: nihil est. Liber manus leuiter dissentit. sed ex quo veritas erui possit: *arbitror ex Campania scripsisse*; omittitq; illud, *vos*, & statim, *affatim est.* Emendo, *arbitror ex Campania scribi posse.* postremas voces procliue fuit confundere in vnam. & deinde, *Iam pecuniæ affatim est.* Omnia certè hæc ad præsentem fortunam Campanorum referenda sunt: aut Varro nugas tota cohortatione sua egerit.

III. *Marius concione aduocata edicit vt frequentes cũ coniugibus ac liberis irent obuiàm Annibali. Ab aduersis id non obedienter modò, sed enixè factum.*

Codex scriptus, *Ab vniuersis id.* benè.

IV. *Annibal vrbem ingressus Senatum extemplò postulat. precantibusq; inde primoribus Campanorum, nequid eo die ferè gereret, diemq; vt ipse aduentu suo festum lætus ac libens celebraret.*

Vetus, *eo die ferre gereret.* sed Ferè nos dictum à Fero putamus, & capimus hîc Sæuè, Ferociter.

V. *Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico, aut militari disciplina esse: sed vt in ciuitate atque etiam domo diu ad varias omnium voluptatum illecebras instructum.*

Hærent interpretes. Sigonius emendat, *domo diuite.* pace eius liceat: alia est sententia Liuij. postremam vocem mutãdum erat, leg. que, *instructa.* Nam hoc dixit: conuiuium fuisse, quale verisimile est in ciuitate atque etiam diuitis hospitis domo facta & longo vsu docta ad voluptates.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS THEODORO PVLMANNO.

Iuuenalis laus.

IVVENALEM Poëtam à Scaligero patre, in Satyra præpositum Horatio, vidi qui indignaretur. At ille, me iudice, inter multa certi & elegantis iudicij, nihil verius protulit. Vtinam de poëta populari suo (Catullum inquio) tam commodè iudicasset! in quo quæ ille reprehendit, numquam, sat scio, probaret huic filio suo Culpas potius esse, quàm Laudes. Nam quòd Balthazaris Castilionæi vnam elegiam præ multis Propertianis ponit: *Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni,* vt nesciamus amico hoc datum, non vero. Sed de Iuuenali, verè iudicat. Ardore, altitudine, libertate, id est suo quodam genere supra Horatium est: quod ipsum maximè Satyræ proprium videtur. Tangit vitia, obiurgat, inclamat: rarò iocos, sæpius acerbos sales miscet. Quæ omnia in Horatio contrà. qui placidus, lenis, quietus, monet sæpius quàm castigat. Sed ita præclarè tamen hoc ipsum: vt in ea parte & arte nihil possit supra eum. Sed omissa comparatione, tu in Iuuenali hæc vide.

Satyra

Satyra VI. hi verſus:

Si nihil eſt ſeruis incurritur: abſtuleris ſpem
Seruorum, veniet conductus aquarius.

videntur mihi ab Ariſtophane eſſe in Θεσμοφορ. apud quem Mneſilochus ſimulata mulier, eadem de hoc ſexu fatetur:

Eiuſdem locus ab Ariſtophane.

Ταῦτ' οὐδεπώποτ' ἐφορᾶτ' Εὐριπίδης.
Οὐδ' ὡς ὑπὸ τῶν δούλων τε καὶ ὀρεωκόμων,
Σποδούμεθ', ἢν μ' ἤχωμεν ἕτερον, οὐ λέγει.

Sunt & multa alia ab hoc Comico imitata. illud acutè,

Et alter.

—— iurat
Hipponam, & facies olida ad præſepia pictas.

à iuramenti forma mores exprimit, vt puer Ariſtophanius in Nubibus,

Νὴ τὸν Ποσειδῶ τουτονὶ τὸν ἵππιον·

& indignans pater, *μή μοί γε τοῦτον μηδαμῶς τὸν ἵππιον.*

Illo verſu Sat. II.

Varia lectio in duobus verſibus.

Nec galeam quaſſas nec terram cuſpide pulſas,

vidi mſ. in quo, *nec tempora cuſpide.* & ſcio in more militari eſſe, haſtis ſcuta galeamque concutiendi in ira.

In Sat. XI.

—— omnis
Conuictus, thermæ, ſtationes, omne tribunal.

Idem ſchidium, *Conuentus, turmæ.* Hæc leuia habui, mi Pulmanne, in Iuuenalem. ne plura poſſim, tu effeciſti, qui omnia minima maxima, cum cura adnotaſti. Vale.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

O FACINVS, ô ſcelus! tam infeliciter perierit vtrique noſtrûm fragmentum illud Agellij? equidem nullus accepi. Nec tamen dii ſirint, vt perierit. Benè ſi fraus abeſt: & neglegentia mera nuncij, ſi peccatum eſt; vbiubi delituit, tenebrio ille eruetur. Quamquam moleſta mora Epiſtolicis meis. O Muſæ, ô di! cur ego non adſum diem vnum Douſæ, Lernutio, tibi? quos vnos mihi propemodum (patiamini hoc vobis in os dici) & in germanum modum duco amicos. Nam alij quidam quos noſti,

—— iſtoc more atque exemplo viuunt, quos cùm cenſeas
Eſſe amicos, reperiuntur falſi falſimonijs:
Factioſa lingua, ignaua opera, ſubleſta fide.

vt ait poëta ille, de quo breui videor dicturus, Noſter. De Oda fac promiſſa compareant: Lernutij exemplum vide. cuius vxoris ventri verminanti, iamnunc faueo. In Seneca hæc conſidera.

Lib. II. de Beneficijs, cap. XXIX.

Seneca emēdationes quattuor.

I.

Et quidem profeſſi ſapientiam queruntur, quòd ſolidior ſit cutis bellnis, decentior damis, denſior vrſis, mollior fibris: quòd ſagacitate nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ, ſpatio ætatis corui, multa animalia nandi felicitate.

Quæ verò felicitas in nando? Vereor vt decurtata vox sit, legendumque, *diuinandi*. Approbat ipse Seneca, qui statim adiungit, *futuri scientia.*

Lib. IV. cap. VI.

II. *Ille deus non est qui paucas boues, sed qui per totum orbem armenti dispersit: qui non calamo tantùm canere, & agreste atque inconditum carmen ad aliquam tantùm oblectationem modulari docuit: sed tot artes,* &c.

Non negabis verum esse, *ad aliquantam oblectationem.*

Cap. XXX.

III. *Quid nuper Fabium Persicum, cuius osculum etiam impediret viri vota boni, sacerdotem non in vno collegio fecit, nisi Verrucosi,* &c.

Seneca scriptus qui apud me, *Osculum etiam impodici deuotabam*. Fortè, *etiam impudici deuitabant.* Notat hominem opicum, & capitis sui prodigum. Simile est illud Suetonij de Q. Rhemmio: *quem flagrasse ait vsq; ad infamiam oris, dictoq; non inficeto notatum cuiusdam, qui cùm in turba osculum sibi ingerentem quamquam refugiens deuitare non posset. Vis tu, inquit, magister quotiens festinantem aliquem vides abligurrire?*

Lib. IV. Quæst. Natural. initio.

IV. *Sic ergo formare vt scias non posse te consequi vt sis impenetrabilis, cùm omnia cauero per ornamenta fiet.*

Lego, *cùm omnia caueris, per ornamenta feriet.* eleganter ductum à gladiatoribus. quorum arma hîc, ornamenta.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

AENIGMA ad te adfero: para Hortensij Sphingem. Liuij II. de Valerij domo:

Dubitatũ in Liuij loco.

Delata confestim omnis materia infra Veliam, & vbi nunc Vicus publicus est, domus in infimo cliuo ædificata.

Stabiliri ea lectio Plutarchi fide videtur, καὶ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετελωτέραν. ὅπου νῦν ἱερόν ἐστι Οὐίκος πόλικος ὀνομαζόμενον. sed videtur tantùm: in re contra est. Ait enim, ὅπου ἱερόν ἐστι. at dic mihi, quis templum audiuit Vici publici? aut quis eo nomine deus? Sed & Varro refutat apud Asconium, Commentario in L. Pisonem: *Varronem autem tradere M. Valerio, quia sæpiùs vicerat, ædis in palatio tributas L. Higinius dicit in libro priore De viris claris: & P. Valerio Volesi filio Poplicolæ, ædes publicas sub Velia vbi nunc ædes Victoriæ est, populum ex lege* (scribe, *ea lege*) *quam ipse tulerat; concessisse.* Ecce. nónne clarè, vbi nunc ædes Victoriæ est? nihil autem de Vico. Sed & nescio quid aliud monstri alunt veteres libri. Rhenani codex, *vbi nunc vicæ pocæ*: meus, *vicepotæ*. Anne igitur, *vbi nunc Victoriæ est*, in Liuio ex Asconij fide legimus? quæ sanè simplex & aperta veritas videtur. an remotius aliquod verbum etiam indagandum est, quod turbarit exscriptores? Et videndum herculè ne *Vicepotæ* retinendum: quo ipso tamen nomine Victoriam dixerint prisci. Vox ea quidem etiam in Senecæ ludo De morte Claudij: *Proximus interrogatur sententiam Diespiter Vicepotæ filius*. Et iuuat aliquid Isidorus, qui obseruat antiquos *Viciam*,

Vicepota dea.

Victo-

Victoriam dixisse. Composita igitur vox fuerit, à Vicia & Posse: quasi vincendi dea illa potens. Ios.tamen Scaliger in Catullum Senecę isto loco quem dixi, *Nicepora* agnoscit Gręca voce, quasi τῆ Νικηφορᾷ. Quidquid sit, alterutrum hîc eligam, *Vbi nunc Vicepotæ est*, siue *Niceporæ:* & intellegem ædem. Plutarchum etiam emendem ad Liuij exemplum. Sed hoc somnium, fortasse & istud lib.XXIII.

Siue, Nicepora.

Latóque, vt solet, ad populum, vt equum ascendere liceret, præter duas vrbanas legiones, quæ principio anni à Consulibus conscriptæ fuerant, & seruorum delectum, cohortesq́ ex agro Piceno & Gallico collectas, ad vltimum propè desperatæ reip. auxilium, cùm honesta vtilibus cedunt, descendit equo, dixitq́: Qui capitalem fraudem ausi quiq́ pecuniæ iudicati, &c.

Et alter, si fortè, correctus.

Quid illud, *descendit equo?* An in vrbe Dictator equum ascendebat? & vt id fuerit, an ex equo edicere non potuit? campæ, & flocci. Scribo, & dist. *ad vltimum propè desperatæ reip. auxilium, cùm honesta vtilibus cedunt, descendit, edixitq́.* Scriptum fortasse fuit, *ecdixitq́*. At homines acutos mouit, quòd anteà legerant latum fuisse vt equum ascendere liceret. Itaque facetè iterùm equo detrahunt, propter illud *descendit.* quod Liuius ita dixit, vt vulgò, Ad extrema descendere.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO NANSIO, V. C.

NIHIL est aut te humanius, Nansi, aut litteris tuis amabilius. ad quas tamen, quod fieri posse non putabam, addidit nescio quid suæ Veneris lator Modius. ita multa mihi de te, de rebus tuis appositè & εὐτραπέλως narrauit. Planè adolescens est ad illud poëtę Siculi – φιλόμωσος, ἐρωτικος, εἰς ἄκρον ἀδής. Plautum meum quod scribis auidè istic expectari: sanè nollem. noui ipse me: &, di boni, res quanta! Itaque valdè vereor vt sitim vestram promissis accendere, reapsa non possim restinguere. Video quid duobus magnis viris acciderit. qui ante annos XV. vter Plautum ederet epistolis concertabant inter se. Hem! rideo, Galba ait, cantherio. & quid hoc aliud est, quàm Iunonem Lucinam clamare, fœtu nondum concepto? De Sisennæ loco; & Gorytis: fateor, erraui dum interpretor cum Nonio. Vtinam ne plura in ijs libris sint theta tuo digna! Plauti Persa duos locos facio iudicij tui.

Scena, Probati:

Nugipolyloquides, argentiextenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalmonides.

Restituta vox in Plauti Persa.

Ficta nomina Aristophanis morem & Gręcorum. pro re pręsenti tamen sententiam præferre debent. Itaque altero versu legerim, *Technıloquides*, quasi qui loquitur technas.

Scena, Satin' Athenæ.

Do. *Ne sis plora, libera eris actutum si crebrò cades.*
Vin' mea esse? VI. *dum quidem ne nimis diu tua sim, volo.*

Et distinctio versus.

Illud, *si crebrò cades*, turpiculam aliquam sententiam habere posse videtur: sed, me Iupiter, inuenustam, *Plenam ruris & inficetiarum*. nec persuadeor

suadeor

ſuadeor Cadendi verbum Latinos ſic abuſos. Puto perſonas omiſſas, confuſas etiam voces. quas ſic concinno: *actutum.* V I. *ſic reor.* Do. *ades. Vin mea eſſe?* Peto reſcribas.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GVLIELMO PANTINO, MEDICO.

PLINII libros qui Pandectas appellauerit, me iudice haud errauerit. Omnia ille vir legit, vidit, ſciuit: & in vnum volumen Græciam & Latium concluſit, paullò mehercle felicius, quàm Thrax ille Imperator veteres leges. In eius ſcriptis quia aſſiduum eſſe te audio, ſi probare hanc emendationem meam poteris, quæro.

Lib. ix. cap xv.

De Plinij loco quæſitũ.

Silurus graſſatur vbicumque eſt, omne animal appetens, equos natantes ſæpè demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum. Et in Danubio mario extrahitur pörculo marino ſimillimus.

Addubitat Hermolaus, *prope Visbium*, ne legendum ſit: & *AEno*, non *Mœno.* quòd Ptolemæus Viſbium opidum ad Ænum collocet. Vir magnus errat in re tota. nullum hîc opidum quærendum, ſed ſic, ni fallor, leg. *Germaniæ amne. Protelis boum & in Danubio Mario extrahitur.* Agit de inuſitata magnitudine aliquot piſcium, & in ijs ponit Marionem Danubij. adeò, inquit, vt neceſſe ſit, protelis boum immane corpus extrahi. Siue etiam: *Mœno Germaniæ amne protelis boum & in Danubio extrahitur.* voce omiſſa, cuius correctionem non video. Certè vt ad Silurum ipſum id referamus non ad neſcio quem Marionem (qui Gelenij inuētum eſt) inducit me Ælianus, qui libro XIIII. cap. XXV. Silurum piſcem extrahi & capi boum iugo ſcribit clarè. Quod autē Plinius hîc Protelis dixit, paullò antè de Attalo Padi aiebat, *catenato captus hamo, nec niſi boum iugis extractus.* Et Lampridius in Eligabalo: *Piſces ex viuarijs ſuis bubus traxit.*

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS CASPARI SCHETO, V. AMPLISSIMO.

SI eſt vt vllæ litteræ, ijs qui in rebus gerendis verſantur, conueniant: certè hiſtoria eſt. Nam poëſim, eloquentiā, alias elegantias, quāquam ingenium admittat, negotia ferè excludunt: hiſtoria nec eſſe ipſa ſine negotijs potuit (rerum enim geſtarum narratio omnis eſt, nō otij aut quietis:) & amat in primis habitare apud eos qui tractant negotia. Meritò. res enim gerere, prouincias, regna adminiſtrare, nemo ſine prudentia poteſt: prudentia ex vſu eſt, vſus ab exemplis. At ſi Italia aut Hiſpania luſtrata, paucorum annorum notata exempla (quantulum enim eſt quod homines viuimus?) præbere hunc vſum cenſentur: quid de hiſtoria, di boni, ſentiemus? in qua non vnius æui aut vrbis exempla, ſed omnium temporum, omnium gentium, quaſi in diffuſo theatro res geſtæ ſpectantur. Itaque non pecco, Schete, ſi Liuianas aliquot Notas mitto ad te, ad te, inquam, quem ſcimus non ſolùm hiſtoriæ veteris, ſed etiam, (quod admirabile ſit in illa vi occupationum) poëſeos peramantem.

Lib.

Lib. XXII. de cunctatione Fabij.

Neque vniuerso periculo summa rerum committebatur: & parua momenta leuium certaminum ex tuto cœptorum, finitimorum receptu, assuefaciebant territum pristinis cladibus militem minus iam tandem aut virtutis aut fortunæ pœnitere suæ. — Liuius restitutus. I.

Arbitror leg. *finitimo receptu*. & hoc dixit, certamina ex tuto fuisse cœpta, vt facilis receptus in vicina castra esset.

Pòst, in Oratione Minutij.

Audendo agendoq́; res Romana creuit, non his sensibus consiliisve, quæ timidi cauta vocant. — II.

Benè vetus liber, *non his segnibus consilijs quæ.*

Infrà:

Romanus primo aduentu, incognitus antè, ab re clementi liberaliq́; initium fecerat: & Acedux vir prudens haud frustrà videbatur socios mutasse. — III.

Scriptum meum, *& Abelox*. idq́; verum hominis Hispani nomen. Polybius vbique, Α'βίλυξ quod tamen bonus interpres ille mutandum sibi in Acedux putauit. Ibid. de Minutio:

Deinde castra ipsa propius hostem mouit, duo fermè à Gerione millia, in tumulum hosti conspectum. — IV.

Melius liber ms. *tumulum hostium in conspectu.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS IOANNI BEROTIO, I. C.

NON frustrà Romani consecrarunt Fortunam huiusce diei. Nauis nos nuper coniunxit, &, qui anteà numquam videramus inter nos, amicos dimisit. Tantam vim habet vel studiorũ similitudo, vel illud in moribus come & humanũ quod in te ita eximiè elucet, vt omnis sermo, gestus, vultus ipse tuus nescio quid habeant ad amorem ἑλκυστικόν. At inter alia, quàm me affecerunt illæ de Præfecto vrbis vestræ verissimæ laudes! O magnum virum! vel heroëm potiùs, qui in tot circumstantibus turbis audet habitare in libris! qui Pindarum sua lingua, qui Polybium loquentes, non dimittit è manibus! Et hunc nos mediocriter doctum, aut Dicis caussa versari credemus in litteris? Iterùm dico. O non nostri sæculi virum, & dignum, quem illiusipsius Pindari præconium celebret

— καὶ πάγκαρπον ἐπὶ χθόνα καὶ διὰ πόντον.

Sed tu, mi Beroti, quem delectant historiæ, de his Iulij Capitolini locis quid sentias scribe.

In vita M. Antonini. — Conatus duûm locorum Capitolini emend.

Educatus est in Hadriani gremio, qui illum, vt suprà diximus, Verissimum nominabat, & qui ei honorem etiam publicè sexenni detulit.

Inepta herclè lectio. cui probes Imperatorem populi Ro. puerum sexennem honore adfecisse? Antiquitus excusi, *honorem qui & publicis exenijs detulit:* alij, *encenijs*: alij, *xenijs*, emendant. mihi placet vnicè, *qui est publicis x. ennijs*. id est, decennijs. Decennalia festa, Quinquennalia, Vicesimalia celebrari solita in honorem Impp. constat. earumq́; rerum — I. — Decennia publica.

origo ab Augusto. Romæ, in arcu Constantini, & diffusè Dio Cassius. Sunt & nummi VOTIS. X. &, SACRIS. X. &, FESTIS. X. Antonino igitur honos publicis decennijs habitus. quia nomen eius cum nominibus Imperatorijs, votis publicis insertum. Non malè etiam legeris, *honorem quinetiam.* pro illis, *qui &.*

Ibidem:

II. *Fuit autem vitæ indulgentia, vt cogeretur nonnumquam vel in venationes pergere vel in theatrum descendere, vel spectaculis interesse.*

Attende, & sensi idonei nihil elicies. Lego, *Fuit autem vnicæ diligentiæ: vt cogeretur.* Certè hoc dicere voluit, Tam adsiduum in studijs & rebus Antoninum fuisse, vt abstrahi & tantumnon cogi debuerit ad animum laxandum.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SALVA res. repertus Agellius. & nos naufragium, nuntius euasit lumbifragium: quod mehercle illi vappæ imminebat, nisi liber comparuisset. De Oda, quoniam velle cœpi, vide ne tergiuerseris. Imitor enim M. Brutum. quod volo, valdè volo. Fragmentum tuum cœpi conferre. video ita bonum esse, vt nihil possit suprà. plures paginæ essent modò. Accipe specimen cap. XI. lib. Noni, vel, vt fragmentum, Decimi. Inscriptio capitis in eo, *De Valerio Coruino, & vnde Coruini.* nec vltrà.

Agellius aliquà multis locis fide libri correctus.

I. *Adolescens tali genere editus L. Furio, Claudio Appio Coss. fit Tribunus militaris.*

Emendant *Italo genere.* malè. Sciendum enim non esse hæc verba Agellij, sed antiqui cuiuspiã Annalium scriptoris, cuius tamen nomen omissum & miror, & indignor. Itaque cùm anteà parẽtes nominasset Valerij & decora gentis, subiecit, *tali genere.* nimirum quale memoratum. Hoc verum est. amico tamen cuidam meo nulla vi persuadere hoc potui.

II. *Agrum Pontinum insederunt: instruebanturq; acies à Consulibus, de vi ac multitudine hostium satagentibus.*

Scriptum tuum, *Pomptinum.* & sequentia sic: *instruebanturq; acies, Consulibus de vi ac multitudine hostium satis agentibus.* optimè.

III. *Dux intereà Gallorum vasta & ardua proceritate armisq; auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans, incedebat. perq; contemptum & superbiam circumspiciens despiciensq; omnia, &c.*

Musæa planè oratio, à qua scribenda vix abstineo manum. at quàm turpe in ea mendum! Vetus, *auro præfulgentibus, grandia ingrediens, & manu t. r.* Insanùm benè. & insanit qui hoc non videt. Grandia ingredi, Græcanicum. vt ἠλιθίον βαδίζειν, ἡμερόεν γελάσαι. similia. expressit superbi nebulonis gressum: & ipsum adeò Homeri versum (opportunè moneo) Ἤϊε μακρὰ βιβὰς, ἀνασείων δολιχόσκιον ἔγχος. Ammianus etiam imitatus: *Humeros extentans, grandiaq; incedens, Oti frater & Ephialtis.* Ampliùs in Gellio ibidem:

IV. *Coruus repentè improuisus aduolat, & super Galeam Tribuni insistit, atque in*

in aduersarij os atque oculos pugnare incipit, insibilat, obturbat, vnguibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat.

Schidæ, *insilibat, obturbabat.* Turbauit correctores, ἀρχαϊκῶς illud, *insilibat.* feceruntque, *insibilat.* facetè, quasi coruorum id esset. nec viderunt saltem subsequi, *laniabat, arcebat*, modo præterito. In isdem est, *aliàs arcebat.* approbo.

Sic Tribunus spectante vtroque exercitu & sua virtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum vicit. V.

Illic est, *opera alitis propugnatus*, παθητικῶς. nec dubitabis germanum id esse.

In eius statua capite corui simulacrum est, rei pugnæq́, quam diximus, monimentum. VI.

Scriptum, *vt diximus.*

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS BARNABÆ BRISSONIO, V. C.

QVIS Musas nouit, & Brissonium non nouit? Nec di sirint, vt indictus nobis sis, clarissimum Galliæ lumen. Liuij locum, quem emendasse recto iudicio videbar, facio iudicij tui.

Libro xxv. initio.

Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt, L. Cornelius Lentulus Pontifex maximus, & C. Papirius C. F. Masso Pontifex, & P. Furius Philus augur, & C. Papirius, L. Fuluius Masso decemuir sacrorum.

Notarum interpretatio vitiando Liuio.

De vitio Liuius index est. Vt enim hæc lectio concipitur, quinque sacerdotes eo anno mortui fuerint: at Liuius in adiunctis verbis, quattuor tantùm suffectos tradit. *In Lentuli*, inquit, *locum M. Cornelius Cethegus, in Papirij Cn. Seruilius Cæpio, Pontifices suffecti sunt: augur creatus L. Quintius Flamininus, decemuir sacrorum L. Cornelius Lentulus.* Quid igitur fiet L. Fuluio? Liber meus scriptus, *C. Papirius Lemasso decemuir.* Aperta correctio erit, *C. Papirius L. F. Masso.* tantùm F. mutauerat in E. Ablegandus igitur iste L. Fuluius, natus ex notis. & scimus Massones cognomen Fuluiæ gentis non esse, sed Papiriæ.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

OMITTE contumeliam. Terentius vt antistet Plauto? Ita censet, inquis, amicus meus vir doctus & grauis. Hoc malo, quàm vt tu. sed quis ille tantus, cuius caussa Criticorum veterum iudicia rescindantur? cui præ M. Varrone debeamus credere? Ait Plauti seruile ingenium esse: Terenti liberale. Quid seruile dicat nescio. scio Plautinam prosapiam: sed quid hoc? probet ille ex tabulis censorijs Afrum eum fuisse ingenuum. An quia seruos in Comœdiam inducit? scilicet non solet fieri. vellem tamen istius caussa paullò plures Lorarios. Ait plebeia & hu-

Plauti cum Terentio cõparatio.

& humilia eius scripta. Samius iste Lucumo, quod laus est, vitium facit. nisi fortè nouo pręcepto docebit ille nos Tragœdiam humilem, Comœdiam altam esse debere. Quod cùm faciet, concedam etiam Tribunum plebei esse debere optimatem. Nam Comœdia cui scribitur, quàm plebi? Adeò vt, quamquam in communi concessu patrum & equitum, sæpiùs tamen summam caueam spectare actor debeat quàm Orchestram. Ea caussa cur in Plauto pleraque ex moribus, ex verbis, ex iocis infimæ plebis. At Terentius in hoc genere æquabilior, & magis, vt sic dixerim, vnius fili. Fateor. sed vsurpabo de eo vetus dictũ, Terentius nihil peccat, nisi quòd non peccat. Hac æquabilitate censuram Cæsaris meruit:

Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc vis & varietas in Plauto est. nunc ille adsurgit, nunc submittit: nunc protrita, nunc grandiora dicit: proponit vitia, & castigat: locos communes, τὰ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ admiscet. aliud quidem agens, sed quasi hoc vnum agens. & hæc omnia tamquam sale venustissimis iocis adspergit. Quæ certè Terentius per somnium non cogitat, per iocum non tentat. Atqui sermone Terentius lectior est, purior, elegantior. & hoc iam commune doctorum iudicium est, vt qui aliter sentiat, nihil sentiat. Mira res tamen. Credo Terentius Varro (& cùm nomen posui, satis est) de lingua Latina iudicare non potuit. cuius proprietatem cùm tot libris inquireret, homo ineptus non quater Terentium nominat: ille pistor Plautus omnes paginas implet. Quod magis mirère, cùm dedita opera quid in Comicis singulis propriè emineret, iudicare vellet, sic ait: *Cæcilius in argumentis palmam poscit, in ethesin Terentius, in sermonibus Plautus.* Et vides? propria Plauti laus sermo est, Varrone quidem iudice. quem qui non audit, cur ego cum audiam? Quod aiunt in Lælio Ciceronis scribi, Terentij se verbis libenter vti. certe. sed quid tum? quasi ille ipse Cicero minus libenter vtatur verba Plauti. Et tamen sciant hoc non Ciceronem dicere, sed Lælium. Lælium, inquam, qui fabulas Terentij creditus est ipse composuisse: ne miremur suam supellectilem paterfamilias si libenter vtatur. Venio ad caput & quasi arcem comparationis. Obscæni in Plauto ioci, mores molles & lasciui, Massilia digni vel Tarento: Terentius totus pudicus, castus, verecundus, & quem à sacris suis Vesta non arceat.

De iocis Plautinis.

Et herclè si moribus nostris Plautum defendo: sudabo. si moribus antiquis: rem factam habeo. Quærebant enim ista Patres, Equites, Plebs: prurientibus auribus ad Theatra conueniebant. & quæ in Mimis palàm fieri spectauerant, audire in Comœdijs volebant. Hæc res plausum, hæc palmam merebatur. Terentium ipsum verecundia abstinuisse putant ab istis? imò natura. nec ille venustè dicere noluit, sed inuita Venere non potuit. Et tamen misellum hac parte Plautum. ille vnus premitur: Aristophanem nemo vexat, cuius Comœdiæ tot tam inuerecundis iocis refertæ sunt, vt si Plautum componas, iures præ illo Vestalem Maximam fuisse. Idem diceremus si Afranius, si Pomponius, si Cæcilius, si Nouius exsta-

exstarent. Quod moribus nostris fœda hæc, illicita, intestabilia aiunt: scimus ista. sed tu audi me, præteruehere ista quasi Sirenum scopulos, & aspice, non lege. Liuia viros nudos castæ fœminæ nihil differre a statuis aiebat: tu tam molli libidine es, quem nudi aliquot ioci abripiant? Corrumpunt tamen ista adolescentes, inquiunt. & Camerarij exemplo tollenda, eradenda sunt. Minimè gentium, me quidem iudice. Adolescentes hæc legunt, viri tantùm intellegunt. ita obscurè pleraque illa turpicula scripta sunt. Si igitur qui hęc capiunt, constātiori iam ætate sunt quàm vt decipi possint: & qui decipi possunt, omnino non capiunt: cur scalpellum adhibeatur, & vnius omnium Latinissimi scriptoris membra violentur? Superest Horatij iudicium quod, obsecro, Horatij caussa omittatur. Concludam. Terentium ipsum amo, admiror: sed Plautum magis: vterque adolescentibus in sinu, in manu, in oculis sit: conferantur etiam, si placet, inter se, tantùm alter ille ne præferatur. Magistellos istos, qui vulgò aliter sentiunt, plorare iubeo, te amicissime Schotte valere.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

NON mentiar Falckenburgi. & litteræ me tuæ. & iudicium delectarunt. illæ, quia plenæ amicissimi amoris; istud, laudis: quam & si agnoscere in me non potui, tamē amare vt ab amore tuo profectam debui. Munus Redigeri planè regium. & profectò, vt ille Siculus ait,

Τίς τῶν νῦν τοιός δε; τίς εὖ εἰπόντα φιλασεῖ;

Nam nullo antè sæculo, mi Falckenburgi, magis despretæ iacuerunt nostræ litteræ, quàm isto. Litteræ autem? imò omnis pudor, probitas, virtus.

Τοιαῦτ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται,

cuius finem adhuc nulli videmus. Nam illa de pace spes, Plauti verbo, decollauit. Nos ad litteras confugimus vt ad aras, maximè ad illas seueriores quæ mederi affecto animo possint, non solùm delectare. Eo in genere principem Senecam in Latinis deputo. hominem sanè doctum, sed sapientiæ tamen quàm scientiæ clarioris. In eo carptim hæc notabam.

De consolatione ad Martiam, cap. VIII.

Seneca his corrigitur. I.

Manet quidem tibi Martia ingens tristitia, & iam videtur duxisse callum, non illa concitata qualis in illo fuit, sed pertinax & obstinata.

Vir doctus Pincianus emendat, *qualis in Liuia fuit*. non negabis verius esse, *qualis initio fuit*. nec id coniectura, sed res est.

Epistola LXXXIX.

II.

Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait nihil esse. Circa eadem ferè Pyrrhonij versantur & Megarici, & Cretici, & Academici, qui nouam scientiam induxerunt nihil scire.

Hæremus in Philosophis Creticis. Alijs, *Cretici* placent. at tu certum puta, *Eretrici*. Nam & hi de nō scientia idem Pyrrhonijs & Megaricis senserunt. Cicero III. de Oratore: *Fuerunt etiam alia genera philosophorum qui se omnes Socraticos esse dicebant, Eretricorum, Herilliorum, Megaricorū, Pyrrhoneorum.* Priora etiā Senecæ legerim, *omnia negotia vno negotio deiecit.*

EPIST. XX.

I. LIPSIVS IACOBO CRVQVIO.

HORATIO, mi Cruqui, in Lyricis meritò illud Homericum dabimus,— εἷς κοίρανος ἔστω. Nemo illi proximus, nemo ſecundus: aut ſiqui fuerunt, eos ante ætatem noſtram vita defecit. In eo laudabilis mehercle opera tua. cui ornandæ quid præterea promiſeris, & quid debere diutiùs non poſſis, non meminimus ſolùm, ſed etiam, ſi pateris, exigimus. Scis quàm multi germana illa antiquitate delectentur. expedi igitur, cum Muſis volentibus, Acronem nobis: & ex Horatio æternæ tuæ coronæ, is quaſi lemniſcus addatur. Liuius me habebat. Eius vnam vocem tribus locis reſtituebam.

Exſcenſionis vox tribus Liuij locis reponenda.

Lib. XXI.

I. *Repetenti Siciliam Conſuli excurſio hoſtium in agrum Vibonenſem facta nuntiatur: litteraq; à Senatu de tranſitu Annibalis in Italiam, & vt primo quoque tempore collegæ auxilium ferret, traduntur.*

Liber mans. *exſcenſio hoſtium.* germanum & familiare de egreſſu nauium Liuio verbum.

Lib. XXVII.

II. *Dum hæc Romæ geruntur M. Valerius Meſſalla quinquaginta nauibus cùm ante lucem ad Africam acceßiſſet, improuiſo in agrum Vticenſem excurſionem fecite, umq; latè depopulatus.*

Idem codex, *aſcenſionem fecit*. ſcribo, *exſcenſionem.*

Lib. XXII.

III. *Cn. Seruilius Conſul cum claſſe nauium circumuectus Sardiniæ & Corſicæ oram & obſidibus vtrimque acceptis in Africam tranſmiſit, & priuſquam in continentem deſcenſiones faceret, Meninge inſula vaſtata,* &c.

Pariter puto leg. *exſcenſiones.* Arbiter eſto, mi Cruqui.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS HVBERTO GOLTZIO.

VIDI Faſtos Conſulares tuos. quid magis mirer? diligentiam in quærendis tot nummis? felicitatem in reperiendis? an manum & artem in exprimendis? Et vt duo priora Laurini fratres ſibi vindicent, quorum diligentia & ſumptu omnis illa vis collecta nummorum: tertium certè proprium eſt tuum, nec erit qui ex ea laude quidquam decerpat. Macte Goltzi. & alij ſine ſeruiant huic ſæculo & vulgo: tu veterum magiſtratus, titulos, vrbes, triumphos nobis ſculpe & Muſis. Mihi crede. æternabis vnà cum illis nomen tuum. Expedi, ſi potes, dubitationem, quæ his diebus nata mihi. Admonitus libro tuo euoluebam Antiquitates meas. reperio nummûm duorum inſcriptionem (& vidiſſe puto Romæ apud peritum harum rerum virum Nicolaum Florentium) ANTONI. IMP. A. XL. III. VIR. R. P. C. adiuncta Leonis effigies erat. item alterius ex ære, LVGDVNI. A. XL. Quærebã quid eſſet illud A. XL? & an reppererim, vide.

De inſcriptione Nũmorũ Antonij quæſitum.

vide. Puto ſignificari nummos eos percuſſos Lugduni à gentibus Galliæ quadraginta. Docuit me Strabo lib. IV. de Lugduno, *καὶ γὰρ*, inquit, *ἐμπορείῳ χρῶνται καὶ χαράττουσιν τὸ νόμισμα ἐνταῦθα οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες. τότε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταυτῆς ἵδρυται τῆς πόλεως. ἔστι δὲ βωμὸς ἀξιόλογος ἐπιγραφὴν ἔχων τῶν ἐθνῶν ξ. τὸν ἀριθμόν.* Ex his de moneta res clara: turbat nihilo ſeciùs me numerus gentium. nummi enim illi, XL. tantùm: at Strabo, vt vides, LX. Tacitus verò etiam liberalior LXIV. Galliæ gentes ponit. Sic enim locus ille capiendus fuit Annali tertio, non de vrbibus: *At Romæ non Treueros modò & Aeduos, ſed quattuor & ſexaginta Galliarum ciuitates deſciuiſſe audiebatur*. Quod ſupereſt, aræ Lugdunenſis, cuius hîc Strabo, etiam Dio meminit lib. LIV. & feſti ad eam annui. Iuuenalis etiam,

Quot populi Galliæ.

Tacitus explicatus.

Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

Et Iuuenalis.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. N.

EGO verò Appulei lectionem abhorrendam non cenſeo, quidquid iſti de Arpinati ſchola inueſtes pueri dicant. Ciceronem admirantur? laudo. & ſcilicet nos eo modo non ſcripſimus, aut ſcribere nunc, ſi res ferat, non poſſimus. Sed non hoc agitur. & vt dem illis ad eloquẽtiam Ciceronem vnicum eſſe: intelligere & ſapere tamen eſt à multis. Quamquam illum ipſum Appulei ſtilum quòd contemnunt: vellem parciùs. Et eamus ab iſtis diſcipulis ad iudices ex lege Pompeia triginta annorum. tumidus fortaſſe, vegrandis, & adfectatæ elegantiæ ſcriptor eſt: at certè doctus litteras & mores veteres, & in ſermone ipſo Plauti in primis imitator. Itaque ille neſcio quis Rhetoriſta, qui rudere illum dixit non loqui: probet priùs de Plauto, & credam de Appuleio. Sed ille Afer fuit, & eſt nimirum etiam nunc in Italia odium Pœnorum. Tibi, mi Bryarde, cùm pleraque omnis eius phraſis ſit à Plauto, pauca exempli cauſſa ſelegi. ea maximè quæ in ipſo Appuleio egere emendationis videbantur.

De Appuleio.

Loci eius aliquot correcti, & oſtenſi à Plauto eſſe.

In Apologia.

I. *Ego verò quietis & concordiæ & pietatis auctor, conciliator, fauiſſor, non modò noua odia non ſerui, ſed vetera quoque funditus exſtirpaui.*

Scrib. *conciliator, fauitor.* vt illud Plauti, *Si cui fauitores delegatos viderint.* & Cauitio, pro Cautio, Varronis.

Ibidem:

II. *Omnes iſti quos nominaui, & ſi qui præterea fuerunt dolo memorãdi, ſi cum hac vna Rufini fallacia cõtendantur, machi prorſus & bochones videbũtur.*

Scrib. *Macci prorſus & Buccones*. Maccus & Bucco perſonæ ſordidæ, fatuæ, ſtultæ, poëtis Atellanarum. Sic Pomponius Bucconem Adoptatum & Auctoratum: Nouius Maccum exſulem, Pomponius Maccum & Maccos geminos inſcripſit. Plautus, *Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenui, buccones.*

Ibidem:

III. *Supereſt ea pars epiſtolæ, quæ ſimiliter pro me ſcripta, in memetipſum vertit cornua.*

Interpretantur inuicem Plauti & Appulei ista:

Nimisq́, ego illum hominem metuo & formido malè
Ne malus item erga me sit; vt erga illum fuit:
Ne in re secunda nunc mî obuertat cornua.

Appuleius in eadem Apologia:

IV. *Nam cùm vndique versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab hominibus obuijs teneretur, flax inquit, negat posse dissoluere, anulos aureos & omnia insignia dignitatis abijcit.*

Pax. Restituenda est Plauti vox, *Pax, inquit: negat posse dissoluere.* & vsus est pulcherrimè. Interiectio comprimentis est, & quasi cum verecundia silentium sibi aut alteri imponentis. Consule Plautum, qui sæpè vsurpat. vt & Græci comici. Hesychius, πάξ, ὅτι τῷ τὸ τέλος ἔχειν.

V. *Et suscepta contra matrem simultas non ipsi vitio vortenda sit, sed socero eius Eccili Herennio Rufino.*

Eccillum. Afranius emēdatus. Inepti exscriptores, quasi hominis si nomen esset. at comicū est demonstrandi, Eccille, & Eccilli, Eccillum: sicut, Ella, Ellum. quæ vox restituenda in Afranij versu apud Nonium Concedere. *Atque etiam incendit hoc, procul concessero.* Legendumque. *Atque ellam incedit huc, procul c.*

Libro De deo Socratis.

VI. *Neque enim in emendis equis faleras consideramus, & baltei polimiam inspicimus, & ornatissimæ ceruicis diuitias contemplamur.*

Politia, pro eleganti munditia. Lego, *baltei politiam.* Verbum vetus. ex quo cēsoria nota impolitiæ apud Agelliū. vel *polimina* potiùs, quod monuit & subiecit fide libri vir doctus.

Ibidem:

VII. *Hos Græco nomine Dæmonas nuncupant, inter mortales cælicolasq́, vectores hinc precum, inde donorum: qui vltrò citroq́, portant hinc petitiones, inde suppetias, ceu quidam vtrimq; interpretes & salutigeri. per hos eosdem vt Plato in symposio autumat, cuncta denunciata, & magorum varia miracula reguntur.*

Salutigeri, internūcij. Ait, *interpretes & salutigeri.* quod erit explicandæ & firmandæ Plautinæ lectioni Aulularia, *Ancillas, muliones, mulos, pedisequas, Salutigerulos pueros,* vbi tentant immutare alij, *Sandaligerulos.* Statim etiam lego, *cuncta deûm nunciata.*

De Asino lib. IX.

IIX. *Nec dubiò me lanceis illis & venabulis imò verò & bipennibus quæ facilè famuli subministrabant, membratim compilassent.*

Concipilare. Reponendum Plauti verbum, *Concipilassent.*

Lib. VIII.

IX. *Iam iamq́, vicinos vndiq́, partientes, turpissimam scænam patefaciunt.*

Arciere. Lego, *vndique arcientes.* quod valet, accientes. notat Prisc.

Et initio eiusdem libri.

X. *Iamq́, sermonibus assiduis & conuersatione frequenti, nonnumquam etiam cœna poculoq́, communi carior cariorq́, factus, in profundam Romam cupidinis sese paulatim nescius præcipitauerat.*

Hæc est vetus lectio: Beroaldus substituit, *foueam Cupidinis*, aut inquit, *Rotam.* Verum puto, *æromnam.* & Cupidinis ærumnā legi apud Plautum.

Lib.

Lib. III.

Specta denique quàm paruis, quamq; futilibus tanta res procuretur. Hercules Anethi modicum cum lauri folijs, &c. XI.

Dormiuit ille magnus interpres. Vetus lectio, *Herculus*. leg. *tanta res procuretur herbulis. Anethi.* Lib. I.

Vis, inquit, vnum aut alterum, imò plurima eius audire facta? Nam vt se ament efflictim non modò incolæ, verumetiam Indi vel Aethiopes vtrique vel ipsi Antichthones, folia sunt artis & nugæ meræ: sed quod in conspectu plurium perpetrauit, audi. XII.

Egregia hîc imitatio Plauti erat, si per correctores licuisset. Dico scripsisse Appuleium, *folia sunt farferi & nugæ meræ*. Sumpsit ex illis Pœnuli militaribus nugis, *Folia Farferi.*

—— viscum legioni dedi
Fundasq;, eò præsternebam folia farferi.

& vsurpat prouerbij vicem. Folia artis, quid sint, sanè ignoro. Hæc pauca mihi ex sexcentis. Nam vt omnia Plautina notentur: mihi scribendi fastidium sit, tibi legendi.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS TVRCONIO ET MALDECHEMIO, NOBILISS. IVVENIBVS.

Vix est vt risum teneam, quotiens Laurentij Vallæ ad Liuium lego. Non quin pleraque bona, & bono iudicio moneat: sed quia ad regem Alphonsum (qui tum Siciliam, Italiæ & Hispaniæ partem, regnum habebat: sed me iudice, dignus erat imperio non vnius orbis) Notas suas, plurimùm, dirigat: illum testem emendati loci cuiuspiam, illũ arbitrum & iudicem appellet. Quinetiam memini, litigasse se ait super correctione quapiam cum Antonio Panormita, & nescio quo Iacobo Curlo: regem ipsum se interposuisse; litem secundùm Vallam dedisse; curasse eumpse locum in suo codice emendari. Similia de Cardinali Columna refert. Et dicite nobilissimi iuuenes, non hæc ridicula sæculo nostro? Scilicet nunc, non dicam Dynastis, sed è plebe nobilibus ista curæ sint? illi audiant, quid in Liuio emendetur: nedum vt dijudicent? Spernunt litteras, spernunt historias: & ad summam valet illud, *Nil nisi Cecropides*. Sed melius magnus ille rex, cui numquam, vt aiunt, dies elapsus sine tractatione litterarum. benè prudenterque & vos, qui & domi historiam legitis, & publicè, me doctore, auditis. Macti hac industria: & credite nobis, hæc vera est ad prudentiam & laudem via.

Liuij ille locus de prodito Tarento, lib. XXV.

Eadem fermè hora Tarentum fama peruenerat Numidas equites paucos populari agros, terroremq; latè agrestibus iniecisse: Ad quem nũcium nihil vltrà motus Præfectus Romanus, quàm vt partem equitũ postera die luce prima iuberet exire ad arcẽdum populationibus hostem. intereà adeò nihil obedienter curatum est, vt contrà pro argumento fuerit illa procursatio Numidarum, Annibalem exercitumq; castris non mouisse. *Auxilio libri Liuius corrigitur.*

non vacat mẽda, in ijs verbis, *adeò nihil obediẽter curatum est*. Quomodo

enim de obedientia equitum querela esse potest? Luce prima iussi erant exire. at nocte opidum ab Annibale captum. quomodo vult Liuius vt paruerint mandatis? Sed nec sequentia faciunt huic sententiæ. Consului librum manss. in eo est, *nihil obedient' cura est*. Ex ijs vestigijs quis negabit verum esse, *nihil ob id intenta cura est*. Eo nuntio, inquit, adeò non aucta cura est in custodienda vrbe, vt contrà egerint neglegentiùs, &c. Perperàm concreuerant voces, litteris tamen ferè comparentibus.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEVS tu. vbi fides? Nonis aiebas te in Isscano futurum, Kalendæ iam labuntur. quid accidit, vt falleres? Nam quòd Louanij me exspectes: non potest hac ęstate. Res priuatę constituēdæ; agelluli obeundi, locandi; multa corrigēda, quæ in diuturna absentia mea mutauerant. Fatebor etiam, nescio quid ἑλκυστικὸν habet hoc heredium. Hîc cunabula, hîc locus natalis meus est: hîc infantia mea vagijt: hanc terram tetigi, hunc aërem primùm hausi. Et vis addam, in quo ingemiscas? hîc herè celebraui XXVIII. meum natalem, nisi quòd tu abesses, cetera lætus & volens. De Senecæ ludo, parui Magister: percurri, & quæ sub acumen stili inciderunt, notaui. Sunt ista:

Seneca in ἀποκολοκυνθώσει emendatur pluries.

I. *Quis vmquam ab historico iure auctores exegit?*

Omnis scripta lectio, *iuratores exegit*. rectè. Iuratores, testes dixerunt, quia produci solent iurati. Falluntur qui aliter in Plauti Pœnulo aut explicant aut legunt, *Vos iuratores estis quæso operam date.*

II. *Quærite ab eo qui Drusillam euntem in cælum vidit. idem Claudium vidisse dicet.*

Nihil interpretes. Notat Liuium Geminum Senatorē, de quo Dio LIX.

III. *Hæc Apollo. at Lachesis quæ & ipsa homini formosissimo faueret, fecit illud plena manu, & Neroni multos annos de suo donat.*

Auctior voce Seneca mss. qui penes me est, *fecit, & plena orditur manu*, optimè. Ordiendi verbum proprium artis Mineruæ.

IV. *Tum Hercules primo aspectu sanè perturbatus est, vt qui etiam non omnia monstra timuerit.*

Eleganter corrigetur, *monstra domuerit*. Similis iocus illi qui sequitur: *Putauit sibi X. tertium laborem venisse.*

V. *Si me hercules à Saturno petisset hoc beneficium cuius mensem toto anno celebrauit Saturnalia eius princeps non tulisset.*

Liber mss. *Saturnus eius princeps*. At nihil mihi diuini aut humani, Carrio, vltrà accredas, nisi corruptus à glossemate locus fuit, sic corrigendus, *cuius mēsem toto anno celebrauit princeps, non tulisset*. Clara omnia: & ludit in Claudium qui seruis & libertis, quod Saturnalibus solet, regnū permisit. Illud, *Saturnalia eius*, σχολιαστικῶς adiectū erat his verbis, *cuius mensem.*

VI. *Illum deum à Ioue, qui quantum in illo fuit*, &c.

Codex mss. *deum Iane qui*. Lego, *illum deum sanè*. εἰρωνικῶς, Facite certè, si placet, hunc deum, qui, &c.

Damna-

Damnatum incesti L. Silanum generum suum occidit: Oropémque sororem suam festiuißimam omnium puellarum quam omnes Venerem vocarent maluit Iunonem vocare. VII.

Hæc obſcuriora folio Sibyllæ Turnebus ait. quæ enim iſta Orope? Et ille quidem ſatis regiè, quod ſoluere non poteſt, abſcindit, legitque, *occidit: sororemq; suam*, voce omiſſa. Iunij codex vt & meus, *Oro per quod.* clara veritas eſt, *oro propter quid?* In tota parte huius ſermonis interpellationes & dialogiſmi ſunt. Cur, inquit, Silanum occidit? Leui cauſſa: quia ille fatuus Iuniam Caluinam ſororem ſuam Iunonem ſolet dicere. Id valet, pro vxore habere. Nam mariti blandientes vxorculas, Iunones appellabant. Plautus, *Eia mea Iuno haud decet te triſtem eſſe tuo Ioui*. Scribit eamdem vulgo Venerem appellatam, quia meretrix, &, vt Tacitus ait, procax femina & laſciua.

Quare, inquit, quæro enim sororem suam ſtultè ſtudere, Athenis dimidium licet Alexandriæ totum. IIX.

Vetus lectio, *quare, inquit, quæro inquit sororem.* Eam ſecutus lego, *quare, inquis, quare inijt sororem suam? Stulte, ſtulte, Athenis d. l.* Iterùm dialogiſmus. alter quaſi excuſans Claudium. Meritò occidit: cui enim ſcelus ille ſororem diuiſit? & irridens alter, O ſtulte, inquit, quaſi ignores, Athenis, &c. Athenis dimidium, Alexandriæ totum, quid valeat, rectè Turneb. lib. XIIX.

Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. IX.

Suſpicatur in poſtremis verbis Rhenanus de ſenſu obſcæno. Hominem acutum! qui videt quod nuſquam eſt. Dubitat tamen an corrig. ſit, *hic nos ſcurra Cæſar regit*. Ego quieſcere illum vnico Plinij loco iubeo Epiſt. lib. V. *Interim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. multi, inuenimus qui curua corrigeret. quid? ante hunc Prætores non fuerunt? quis autem hic eſt, qui emendet publicos mores?* Dictum igitur eſt in cenſorem importunum. *Dictum vetus expl.*

Ego patres C. interrogare vobis permiſeram, vos vera mapalia feciſtis: volo vt ſeruetis diſciplinam curiæ. X.

Mapalia dici de ſolutè viuentibus Feſtus notat: id eſſe huic lectioni ſtabiliendæ Turnebus & Scaliger cenſent. Peream, niſi à meipſe diſſentire mauelim, quàm à talibus viris. Scripta lectio tamen mea eſt, *mera nupcialia*. Nuptiales ſermones, impuri & minimè virginales: quid autem? nónne eius notæ multa in Claudium antè dicta?

Hic qualiſcumque eſt, quid de nobis exiſtimauit. XI.

Scrib. *exiſtimabit?*

Tum D. Auguſtus ſurrexit ſententiæ ſuæ loco dicendæ. XII.

Ab eodem libro abeſt, *loco*. rectè. intelligitur cauſſa.

Omniſq; generis æneatorum tanta turba, tantus conuentus. XIII.

Malo, *concentus*.

Vbi iacebat Cerberus, velut ait Horatius, bellua centiceps. XIV.

Vide ne deſit quidpiam: ſcripſerit Seneca, *Cerberus, triceps, vel, vt ait Horatius, bellua c.* mihi neſcio quid tale ſubolebat.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

FAVEBO lingua. & ô rem pulchram! ô nuntium lætum!
Ὡς ἥδομαι, καὶ τέρπομαι, καὶ χαίρομαι!
Speratámne habet, imò dictam, pactam, sponsam, Giselinus meus? Iam tandem vir es. bona Iuno faueat, bona Venus faueat. Nocturnus etiam & Lunus (nam Lunam mihi hac in re dicere sanè religio sit) prima noctu volétes sient propitij. Adsit & ille hortorum deus, ne sis Petronij Lorum in aqua. Epithalamium carmen tibi scripsi, in quod Ausonij exemplo intexere conabar totam scænam nuptialem. dico veterum more. & confecta res est, nisi quòd limam exspectat. Priora Plautinis numeris sunt: hæc quid enim vetat gustum dare me tibi? Catulliana.

Ex Epithalamio versu fragmenta.

O Columen patriæ, ô Belgi lux vnica nostri
VICTOR, in optato te diua Salacia portu
Iam locat, & tutam firmant retinacula nauim.
Iam bona nox oritur, iam Vesperus affulgescit
Diu sperata ferens genialis gaudia lecti.
Hymen ô hymenæe, hymen faue, ô hymenæe.
O decus eximium nuptis nunc, antè puellis,
Iam voti damnare, & damnetur quoque mater.
Præsest illa dies tota quam mente petistis,
Qua digno coniuncta viro connubia læta
Concelebres, velentq; tuos noua flamea vultus.
Hymen ô hymenææ, hymen f. ô h.
Coniuge te virgo digna, & tu virgine coniux:
Alter Musarum, Charitum decus altera: & ambo
Præstantes animi, præstantes corporis ambo.
Iungite felices dextras rumore secundo,
Iungite, flexanimo perfusi pectus amore.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Nulla ætas meliore iugo commisit amantes:
Nullus amans vmquam tantùm insaniuit amorem,
Nec sic falsiparens OEtæo exarsit in ocri,
Nec furor Empedoclis Siculam delapsus in AEtnam:
Quantus amor Caium, & Caiam quantus adurit.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Fallor? an ancillatur nox tibi? non ego fallor.
Et solito citius Phœbum decesse sorori
Contuor, & subitis cælum prætexier vmbris.
I bone, quò tua te coniux vocat. hoc licet ipsa
Dissimulet, licitoq; etiam nunc pugnet amori.
Hymen ô hymenææ, h. f. ô h.
Ite agite, Herculeo connectite brachia nodo,
Ludite, & insomni noctem traducite somno,
Festis motibus & gannitibus alternantes.

Sic Venus ipsa iubet: Veneris ne spernite numen
O pueri, grauis est dea. sed vos dicite mecum,
Hymen ó hymenæe, h. f. ô h.

Erant plura, sed verebar vt nimium Romana. Seruabo vel in aduentum tuum: vel si vxor tua recusat, meum.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI LEVNCLAVVIO.

SI te doctrinæ caussa non amarem, Leunclavvi; possem Sambuci. qui sic de me meritus est, vt amandos omnes putem, quos insigniter amat ipse. Sed in te nihil opus conciliatore aut interprete amoris. ea virtus, ea doctrina tua est, vt ament te omnes, qui litteras amant. Perge modò. & cùm iam in Germania vestra doctrina humanior, vt antiqui loquebâtur, delinquat: tu quasi tiro succrescere veteranę glorię Camerarij & Sâbuci.

Hæc in Liuio vide. Lib. XXVII.

Ad Liuium Notæ.

I. *Inter multas magnasq́ res, quæ nunc secundæ, nunc aduersæ occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria.*

In vet. inuenio, *occultabant cogitationes*: quid velit ea scriptura, nescio. An *solicitabant?*

II. *Dona tulere togam, & tunicam purpuream, sellam eburneam, pateram auream ex quinque pondo factam.*

Idem liber, *pateram ex quinque pondo auri factam.* Lego, *auri facti.*

III. *Improuiso in agrum Vticensem exscensionem fecit, eumq́ late depopulatus, multis mortalibus cum alia omnis generis præda captis, ad naues redijt.*

Auctior membro vno meus liber, *captis, multis occisis, ad naues redijt.* nec dubiè hoc Liuio posthac addendum.

IV. *Romæ intra cellam ædis Fortis fortunæ de capite signum, quod in corona erat, in manus sponte sua prolapsum.*

Vetus, *irritus cellam.* suspicari possis fuisse, *intus cellam.* more veterum. & quod sequitur, *vulturemq́ frequenti foro in tabernam deuolasse*, in eo scribitur, *volturiumq́.* rectè.

V. *Et plebeis ludis biduum instauratum ab Q. Manlio & M. Cæcilio Metello Aedilibus pl. & tria signa ad Cereris ædem dederunt.*

Vet. *ad Cereris fidem.* legend. *ad Cereris, eidem dederunt.*

De Asdrubalis transitu per Alpes.

VI. *Et cùm per munita pleraque transitu fratris, quæ anteà inuia fuerant, ducebat: tum etiam duodecim annorum assuetudine peruijs Alpibus factis, inter mitiora iam hominum transibat ingenia. inusitati namque anteà alienigenis, nec videre ipsi aduenam in sua terra assueti omni generi humano insociabiles erant.*

Dico Liuium scripsisse, *inuisitati namque anteà.* Restituendum id verbi in Plauti Pseudolo, *Atque eum qui non hic visitatus sæpè sit.* vtitur & aliàs Plautus vt Curcul. — *quid lenonem Cappadocem? annuo visitasse.* Liuius iterùm lib. IIII. *Noua erupit acies inaudita ante id tempus, inuisitataq́.* Et lib. V *Gentem inuisitatam, accolas Gallos esse.* Ita enim vtrobique meus codex, contra vulgatos.

INDEX EPISTOLARVM LIBRI III.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER TERTIVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V. N.

Tv verò, Susi, dissimilis nobilium nostrorum. & vt illorum vnica studia, canes, aues, equi: sic tuæ deliciæ, stilus, libri, Musæ. Illorum iudicio, si eruditionis fama accedat, quasi capite censa fiat nobilitas: tuo, domesticæ imagines nouo titulo auctæ. Verè iudicas, Susi. nec quidquam pulchrius, quàm quibus genere antistes, ante eos virtute & doctrina esse. In his Liuij locis iuua me, sodes, iudicio.

Tres ad Liuium notæ.

Lib. XXIII. in oratione Minutij.

I. *Strepunt aures clamoribus plorantium sociorum, sæpiùs nos quàm deorum inuocantium opem: nos hîc pecorum more per æstiuos saltus deuiosq́ colles exercitum ducimus, conditi nubibus siluisq́.*

Non est dubium quin hunc Liuij locum Nonius Marcellus in mente habuerit in voce, Calles. *Callis feminino genere. Liuius lib. xij. Nisi pecorum modo fert angusto saltu per deuias calles.* ita enim corruptè legitur, facili emendatione ex istis. Quod si est, emendandum certè in Liuio, *deuiasq́ calles*. Ne dubitare possis, in editione Io. Antonij Episcop Aleriensis, ad Paulum II. Venetum, anni ∞. CCCC. LXX. disertè est, *Calles*. At quod Nonius legisse videtur, *angustos saltus*, in Liuio veteri inuenio, *vestinos saltus*. an à Vestinis populis? an legendum, *vestitos*? Vestinum sanè saltum idem Liuius nominat libro x. Statim:

Nonius Marcellus corrigitur.

II. *Nec Annibalem fefellit suis se artibus peti. itaque cùm per Casilinum euadere non posset, petendiq́ montes & iugum Calliculæ superandum esset.*

Scriptus liber, *petendumq́ montes*. & id mea fide germanum esto. Simile illi, — *pacem Troiano ab rege petendum*. & exempla in Lucretio, Varrone, & crebrò in Tertulliano obuia. Statim:

III. *Et primo cùm procul cernerent, veluti flammas spirantium miraculo attoniti constiterunt. deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias rati esse cum multo maximoq́ strepitu concitant se in fugam.*

Ait, *cum multo maximoq́*. & mirum si Orbilius hoc inultum sineret. certè non sic Latini. Dico truncam vocem esse, legendumque, *cum tumultu maximoq́ strepitu*. siue placet, *tumulto*, antiquè. vt enim vulgò scriptores, Tumulti: item Tumulto dicebant.

EPIST. II.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V. C.

VT in vita, ſic in ſtudijs iuuat ſeueritati aſperſa comitas. Ea cauſſa frequenter ſoleo à grauioribus libris, animum quaſi in ludum mittere ad ſcriptores amœniores. Quo in numero Petronium repono: quidquid dicant iſti frontis ſeueræ. Et tua fide, Pythœe: vidiſtin' quidquam venuſtius, argutius, poſt natas Muſas? Non ego. abeſſet tantùm nuda illa nequitia. qua tamen nihil offendor. ioci me delectant, vrbanitas capit: cetera nec in animo nec in moribus meis magis labem relinquũt; quàm olim in flumine veſtigium, cymba. Vt vina appoſita vinoſum mouẽt; inuinium, vt antiqui loquebantur, non mouent: ſic iſta animum iam antè improbum fortaſſe incitent; caſto & caſtigato non adhærent. Et ſunt tamen inter Muſæos homines qui hunc ſcriptorem fuiſſe velint. à quibus nos certè, mi Pythœe, diſſentimus. Meæ ſententiæ teſtes has Notas do. quæ, cuicuimodi illæ, non niſi ab eo qui cum cura legerit, eruantur.

Petronij laus.

Idem corrigitur ſæpiculè.

In coniuiuio Trimalcionis.

I. *Ceterùm in promulſi dari aſellus erat Corinthius cum biſaccio poſitus, qui habebat in altera parte oliuas nigras, in altera albas.*

Aliàs, *in promulſide danda.* ſed legendum, *in promulſidarijs.* Vlpianus De auro & arg. leg. promulſidaria vaſa appellat. hîc Promulſidaria intellegit cibos qui in Guſtu.

II. *Et modò quid fugit? ignoſcet mihi Genius tuus, noluiſſes de manu eius panem accipere. Nunc, nec quid, nec quare. in cælum abijt. & Trimalcionis topanta eſt. ad ſummam mero meridie ſi dixerit illi tenebras eſſe, credet.*

Emendant, *Trimalcionis hierophanta eſt.* at ego, *Trimalcioni τὰ πάντα eſt.* Vſurpauit prouerbium, quo Varro in Seſquiulyſſe, *Hic enim omnia erat, item ſacerdos, prætor, parochus, denique idem Senatus, idem populi caput.* Demoſthenes, *πᾶν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς.* Lucianus amorem Stratonices in Combabum exprimens: *καὶ οἱ πάντα Κόμβαβος ἦν.*

Notatum prouerbiũ, omnia erat.

III. *Et poëtarum cœpit eſſe mentio, diuq́; ſumma carminis penes Mopſum Thracem memorata eſt.*

Legerim, *immorata eſt.*

IV. *Negauit hoc Eumolpus fieri poſſe, quia magna, inquit, nauigia portibus ſe curuatis inſinuant.*

Arbitror ſcrib. *portibus ſe grauatim inſinuant.*

V. *Quia noſti Venerem tuam, ſuperbiam captas, vendiſque amplexus non commodos.*

Lego, *vendiśq́; amplexus, non commodas.*

VI. *Quid eſt, inquit, numquid te oſculum meum offendit? numquid ſpiritus ieiunio macer? numquid alarum negligens ſudor? Puto, ſi hæc non ſunt, numquid Gytona times?*

Videtur aptius, *ieiunio macet? numquid alarum negligens ſudor putet? Si hæc.*

VII. *Balneoq́; præterito modica vnctione vſus, mox cibis validioribus paſtus, id eſt, bulbis, cochlearumq́; ſine iure ceruicibus, hauſi parcius merum.*

Vide

Vide ne verum sit, *sine iure struicibus*, voce Plautina. Quamquam vulgatam lectionem tamen firmare Athenęus videatur lib. III. qui Capite De ostreis, expeti ceruices earum ostendit in cibis, & non semel nominat τραχήλυς πορφυρῶν, κηρύκων, &c. Vale.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

ITAQVE vxorem duxit Giselinus noster? mehercle gaudeo. Non enim adsentior illi nescio cui philosopho, qui negabat sapienti vxorem ducendam esse, ne Sapientiam quidem ipsam: melius Varro. *Quid enim est*, inquit, *quod homo masculus libentius videre debeat quàm bellam vxorem?* Et accedit quòd duxit bonis benè natam, quòd honestis moribus, & dote. ita non erit Næuij —— *pannum positum in purpura*. Sed tu, mi Lernuti, quid agis? silent enim litteræ tuæ; non etiam, vt opinor, Musæ. Et viden' debere te Epithalamium carmen amico? quidquid erit, ne cela. In Carmine lugubri ad Liuiam De morte Drusi (quod C. Pedonis Albinouani ex iure Quiritium esse aio, non Ouidij) pauca & leuia quædam notaui. nec miraberis, quia post Scaligerum.

Carmen Albinouani percursum.

I. *At miseranda parens suprema neque oscula fixit,*
Frigida nec mouit membra tremente sinu.

Malo, *nec fouit*.

II. *Non animam apposito fugientem excepit hiatu,*
Nec traxit cæcas per tua membra comas.

Imò, *sectas comas*, aut, *læsas*, aut tale aliud.

III. *Quos primùm vidi fasces in funere vidi,*
Et vidi euersos indiciumq; mali.

Lego, *versos*, aut, *inuersos*. ita enim in luctu ritus antiquus. Tacitus Annali III. *Præcedebant incompta signa, versi fasces.*

IV. *Quid petijt? vult ille tibi vt sua facta placerent,*
Magnaq; laudatus præmia mortis habet.

Benè emendaui, *Quod petijt, tulit ille, tibi*. benè, inquam & aptè. Dicit. Quod vnum Drusus voluit, vt tibi Augusto placeret, id iam consecutus est. laudas ecce mortuum: & laudas publicè.

V. *Flamma diu cunctata caput contingere sacrum*
Errauit posito lenta subusque thoro.

Fortasse, *lenta subitq;*. errauit flamma, & tandem lenta subijt.

VI. *Adde quod est absens fœtus: nec cernere nati*
Semineces oculos sustinuere tui.

Dico legend *absens functus*. clamat sententia. Pars, ait, solatij est quòd in oculis tuis & sinu non sit mortuus: & audisti dolorem tuum Liuia, non vidisti.

VII. *Nec meritis quidquam illa iuuant: magis affuit illis*
Mater honos, titulis omnia plena vides.

Lego, *adfluit illis*. non illi me iuuant meritis suis: potiùs à me nouus honos ipsis venit.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

MAGNA verò industria tua, Sigoni, in Liuio castigando fuit, magna. & profectò

——si linguas decem
Habeam, vix habeam rem satis qui delicem,

vt ait Cæcilius. nec tamen hoc negabis, ex tanta messe non paucas spicas esse reliqui erroris. Quo in numero vide ne hæc sint, lib. XXIII.

Addubitatum in Liuij loco.

Annibal Acerris direptis atque incensis cùm à Casilino Dictatorem Romanum legionesq́; nuncij accipi nunciassent: nequis tam propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat, exercitum ad Casilinum ducit.

Confusa historia, non apta verba. Primum, quid est, *Dictatorem accipi à Casilino?* quis sic loquitur? dixisset à Casilinésibus, ferremus. vt omitam, acceptum numquam esse. Theani castra habuit, ibiq. hibernauit, Liuio ipso inferiùs narrante. Deinde, quòd illud tantum periculum, siquis Capuam recurrat, ciuitatem Annibali sociam & amicam? Liuius ista non scripsit. Vetus lectio, *legionesq́; minus accipi*. Valla voluit, *legionesq́; nouas acciri*. Puto melius, *legionesq́; eminus aspici*. leuissima mutatione. Illa sequentia, *Capuam quoque recurrat*, meus liber effert, *Capue quoque recurrerant*. Lego, *nequid tam propinquis h.c. Capuæ quoque occurreret*. Dicit Annibal audito Dictatorem vicinum esse, & à Casilino tãtum non aspici signa legionum: metuens ne quid & Capuæ accideret, exercitum propius Casilinum mouit.

Eodem libro infrà:

Idem voce auctus.

L. Furium Prætorem cum classe ex Africa Lilybæum venisse. ipsum grauiter saucium in discrimine vltimo vitæ esse.

Vetus, *ipsum grauiter ictum saucium*. lego, *grauiter relictum saucium.*

Tum legit qui Aediles, Tribuni, Prætores, Quæstorésve fuerant, tum ex ijs qui spolia ex Ro. hoste fixa domi haberent.

Manutij coniectura firmata libro.

Acutè Manutius emendarat, *Aediles, Tribunip. Quæstores*. Prætorum voce deleta. quia iam anteà de curuli magistratu egerat. at ea correctio disertim in meo codice exstat. nequis vltrà ambigat.

EPIST. V.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

RIDEBIS? an indignaberis? sed indignare potiùs: aut mehercules ego indignabor. Melissa mea, deliciũ illud caniculæ, pessimo furto mihi perijt. præ cuius ingenio & fide, ille Vlyssis, Lysimachi, aut Sabini canis, meræ nugæ. Amabo te, dic Lernutio, dic Modio, Hendecasyllabos parent. Ridebis, & numquam te tam Maccum credidi, inquies. Sed tamen ego melius, quàm Cęlius ille Calcagninus. cui felles in delicijs fuit, idque publicis monumẽtis testatũ reliquit. Bryardi Cõmentarios accepi. illi tu

Dices, pro meritis gratum me & munem fore.

Sallu-

Sallustium in manibus tibi esse, gaudeo. De eius loco,

Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus sicut instituo præter nomen nihil est additamenti.

olim pueri scripsimus leg. videri, *in statua*. nec demuto. quamquam vir doctus Pythœus, *sicut in Staieno*, emendet, intelligens illum C. Staienum Ligurem qui se Ælium Pacetum adoptauerat, de quo Cicero. At meum illud Euripides comprobat, qui pariter vt Sallustius ignauos nobiles cum statuis componit.

Confirmata correctio Sallustiana.

Electra:

— τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοὺς
Κρινεῖτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς.
Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
Καὶ δώμαθ'. αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν
Ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσίν.

Nec dissimile illud Iuuenalis,

Nil nisi Cecropides truncoque simillimus Hermæ.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLII F.

QVI his litteris se dediderunt, Scaliger: ij sunt profectò, quod dici solet, muli Mariani. Sentis ipse. noctu, diu, habitandum in libris: peruolutandum omne genus scriptorum. Et leuia ista. quanto nobis ambitu conquirendi libri scripti? quod tædium illud conferendi? Nam quòd vicarium ponas, & alienis oculis istæc agas: proinde est, quasi alieno ore comedas, bibas. Itaque amemus ipsi nos: tamen qui hæc negligunt vulgi doctrina contenti, non dicam verius, certè beatius docti sunt. Quid enim, obsecro, assequimur? Dices,

Sapiens virtuti honorem præmium, haud prædam petit.

Vtinam ergo id esset! & honos saltem labori huic haberetur! Sed cur dissimulem? cùm omnia fecerimus, erit qui nos luculenter laudatos putabit, & Grammaticos dicet. Non est alia consolatio quàm illa Antigenidæ, Mihi & Musis. Ergo tibi hæc, mi Scaliger canam. collegæ nobis in eodem vel studio, vel morbo. In Agellio ista vide.

Complures in Agellio emendationes.

Lib. IX. cap. II.

I. *Ad Herodem adijt nobis præsentibus palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem vsque porrecta, ac petit æs sibi dari* εἰς ἄρτους *emendos scilicet.*

Membranis, quas à Victore Giselino eximiè bonas accepi, aberant ista, *emendos scilicet.* nec dubium, quin glossema sit.

II. *Interibi aliquot ex ijs qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere, & nullius rei.*

Eædem, *& nulli rei.* sic apud Plautum, *ali rei.*

III. *Demus, inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est.*

Optimè illic, *cuicuimodi est.* Cicero pro Roscio, & alij. Statim pòst, *animalia spurca atque probrosa*, in scripto est, *atque probra.* & vide ne veteres ita dixerint.

Cap.

Cap. III.

IV. *Cuius virtute industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti.*

Schidæ, *Maceta.* & id, tu Scaliger iam nos docuisti.

V. *Et cuius vim atque arma toti Græciæ cauendam inclytæ illæ Demosthenis orationes concionesq; notificant.*

Illæ, *concionesq; vocificant.* disertim, & ad oram eadem vox, quasi notandi caussa, reposita. Dictum est, vt Rumificant. Varro III. De re Rustica, *Itaque insectantes à se eyciunt fucos: quos vocificantes plures, persequuntur etiam pauca.*

VI. *Spero enim fore vt eductus eruditusq; abs te, dignus existat & nobis & rerum istarum successione.*

Meliùs membranæ, *susceptione.*

Cap. IIII.

VII. *Adductusq; mira atque insperata vilitate, libros plurimos ære pauco emo.*

Legend. *insperata vilitate, libros multos.* atque ita in scriptis.

IIX. *Is ne rudis omnino & ἀνήκοος in eiusmodi rerum auditionibus reperiatur.*

In isdem, *auditiones reperiatur.* & agnosco phrasim veterem.

IX. *Alios item esse homines singularis velocitatis, vestigia pedũ retrò habentes.*

Schidæ, *singulariæ velocitatis.* vtitur eam vocem Agellius aliàs & Turpil. *Homo vnica natura & singularia.*

X. *In terra Albania gigni homines qui in pueritia canescunt.*

Non temerarium est, quod ibi scribitur, *in pueria.* Ne errorem suspiceris, in margine repetita vox est. & id eius libri olim scriptor solitus in rarioribus vocibus.

XI. *Homines qui Monomeri appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes.*

Scripta lectio, *qui monocoli.* emendandum haud dubiè *monosceli.* & ita Plinius.

XII. *Quæ profectò faciunt vt neque respuenda sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena.*

Membro auctior lectio in membranis, *neque respuenda, neque ridenda sit.*

XIII. *Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus.*

Scribunt illæ, *C. Asini.* non rectè, vt opinor. Locum enim indicare voluit.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IOANNI CRATONI, V. C.

QVOD vtrumque rarum in aula est: & tractas ipse litteras, clarissime Crato; & amas litteratos. Alterum admirationem nostram; alterum meretur amorem. Cui pro parte mea testando, hæc Liuiana ad te quasi iudicem misi.

In oratione Martij apud Liuiũ quædam emendata.

Libro XXV. De concione Martij ad milites.

I. *Ne tamen subita res & nocturnus terror etiamnum suæ fortunæ consilium perturbaret, alloquendos adhortandosq; sibi milites ratus, concione aduocata ita disseruit.*

Elegan-

Eleganter in meo libro, *nocturnus terror, & non suæ fortunæ consilium.* Non enim fortunæ illius afflictæ videbatur & propemodum desperatæ, vltrò aggredi hostium castra. Ibidem.

Cogor omnium vestrum vicem, quod difficillimũ in luctu est, vnus cõsolari. II.

Vetus, *vnus consulere.* verissimè. Alijs luctu & metu debilitatis, summa consiliorum ad vnum Martium venerat. At illud vulgatum, si attendis, ne Latinum quidem est.

Non lamentis lacrimisq; tamquam extinctos prosequi. viuunt enim vigentq; fama rerum gestarum. III.

Malo lectionem veterem, *viuunt enim viuentq;.*

Scio audax videri consilium: sed in rebus asperis & tenuibus fortissima quæque consilia tutissima sunt. IV.

Sigonio placet induci voces, *& tenuibus.* ex veteri libro, vt ait, & ex sensu. In meo reperio, *& tenuis per.* Itaque non dubiè emendo, *in rebus asperis, & tenui spe, fortissima.*

Vnus exercitus in propinquo est: duo haud procul absunt. nunc aggredientibus par aliqua opportunitas est. & iam tentastis vestras atque illorum vires. si diem proferimus, periculum est, &c. V.

Multa in Liuio patrum ætate interpolata. in ijs hic locus. Vetus liber, *nunc aggredientibus par aliqua est.* illi boni explendæ sententiæ, *opportunitas,* immiserunt. Sed nemo paullò doctior negabit emendandum fuisse, *pares aliqua estis.* Docet historia & res ipsa.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

RISI nuper Rhenanum, qui cùm Velleium Paterculum (siue, vt alijs iam placet, Vellium) laudandum suscepisset; aut parem eum Cæsari, aut certè proximo loco ponendum affirmat. Non pareo verò huic designatori. & næ ille Velleius in historicorum ordine tantum abest à secundo, quantum Cæsar à primo. Melius Quinctilianus, qui in historię Ro. catalogo hunc ne nominat quidem: alias antiquum, & qui Liuium & Sallustium videre potuerit. Sed volumen illud historiæ maioris, quod pollicetur, fortasse non scripsit: & compendium illud plenum adulationum, degressionum, doceat Beatus me cur tantam laudem mereatur. Sed de hoc propediem coràm videbimus. nunc da mihi operam, & has in Velleio animaduersiones inspice. *Rhenani iudicium explosum.*

Lib. II. De Sulla. *Velleius Paterculus corrigitur.*

Primus ille, & vtinam vltimus exemplum proscriptionis inuenit: vt in qua ciuitate petulantis conuicij iudicium historiarum ex alto redditur, in ea iugulati ciuis reipublicæ constitueretur auctoramentum. I.

Emendaueram ego, *iudicium histrionicum ex albo*, & putabam ad XII. tabulas referendum, quæ capite sanxerunt. *si quis actitasset siue condidisset carmen quod infamiam faceret flagitiúmve alteri.* Cicero IV. de Rep. Vel, *iudicium in histrionem.* At veriùs fortasse Pythœus, *iudicium iniuriarum.* Sequētia ex notis lego, *ciuis Ro. publicè.* Infrà, de Tiberij secessu Rhodum. *Leuis coniectura.*

II. *Illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum esse, vt omnes qui Procoss. Legatiq; in transmarinas profecti prouincias visendi eius gratia ad quem conuenientes semper priuato silla maiestas priuata numquam fuit, fasces summiserint.*

Indubitanter emendandum, *visendi eius gratia atque conueniendi, semper priuato (si illa maiestas priuata vmquam fuit) fasces summiserint.* Metuebat scilicet Velleius ne impietatis crimen admitteret, si priuatum Tiberium sine exceptione dixisset. Pudet & piget proiectæ adulationis. At non ita Tacitus.

Deinceps.

III. *Quo tempore M. Lollii perfida ac plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata Cæsaris ira vulgauit.*

Quæ ista consilia quæ Cæsar per iram vulgauit? Sed spuriæ lectionis huius pater est Rhenanus. prisca editio, *Cæsaris iam auulgauit*. ex ductu litterarum quanto verius erat? *Cæsari, fama vulgauit.* Vt enim de re dubia scribit Velleius, & famam auctorem dat.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

ITA est. me rura mea capiunt & horti. habeant isti dynastę πλοῦτον ἐνδεῆ, καὶ τύχην ἀτυχῆ. Numquam sciui quàm verum illud Comici esset,

Εἴτ' οὐχὶ χρυσοῦν ἐστι πρᾶγμ' ἐρημία.

Vt tamen scias in hoc secessu & libros audere me tangere: hos Senecæ locos vide.

Seneca emendatus in epistolis.

Lib. XII. Epistolarum, epist. LXXXIV. ait:

I. *Refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum carissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore mori voluit, certè debuit.*

Ea lectio à Pinciano est, cui Seneca æternùm debebit. hîc tamen non rectè iudicauit Libri scripti partim, *certè eruit*; alij, *diruit*; alij, *deluit*. Postrema nihil peccat, nisi quod litteræ vnius membra diuellit. scribe igitur, *certè deluit*. aperta & acuta sententia. Meritò Alexander mori & voluit & debuit, qui immerentem amicum occiderit.

Epist. LXXXV.

II. *In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm olim in theatris spectatorum fuit.*

Pax. mi Seneca, quis credet? in vno conuiuio aliquo plus cantorũ, quàm olim spectatorum? impudens mendacium. Rectè in manss. Seneca Io. Latomi, *In comissionibus*. & intelligit commissiones ludorum. paret ex sequentibus. Quomodo hoc Pincianum fugerit, miror.

Epist. LXXXIX.

III. *Appion Grammaticus qui sub C. Cæsare tota circumlatus est Græcia, & in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus.*

Lego verò, *totam circulatus est Græciam*. Tangit hominem nugatorem & Agyrtam. paullò tamen aptius quàm Iulij Cæsaris filius illum nostrum.

EPIST.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO, IOACH. F.

Si parens vester, æternum illud Germaniæ decus, viueret: meritò clamaret,

*Ζηλωτὸς ὅςις ἐυτύχησεν ἐν τέκνοις.

Ita omnes vos non solùm naturæ & probitatis paternæ quamdam similitudinem, sed etiam doctrinę refertis. Tu Ioachime in primis. in quo patris probum illud os, oculos, & vultum videmur recognoscere. Itaque occasionem scribendi ad te, à C.V. Cratone oblatam libens sum amplexus. vt quæ mihi cum parente tuo necessitas fuit: eam nunc transfunderem & quasi deriuarem in filium, & hoc non leui solatio vterer illius erepti. Quod superest, mi Camerari, nos hîc viuimus in tumultu omnium rerum & desperata pace, acrior incumbit — τραχεῖα νιφὰς πολέμοιο. Non deserunt tamen litteræ, & plurimus sum in historijs. quod genus lectionis abducere maximè animum videtur à præsentibus malis. De integritate huius Liuiani loci ambigo.

* *Beatus ille quem beabunt liberi.*

Lib xxv. cùm Martius inuaderet castra Asdrubalis.

Inde signa canunt, & tollitur clamor. pars semisopitos hostes cædunt, pars ignis escas stramenta arida tectis iniiciunt, pars portas occupant vt fugam intercludant.

Proposita Liuiani loci correctio de industria.

Ad hunc locum Glareanus non tam ineptus censor quàm quidam existimat, *Dura est*, inquit, *compositio, nec facilè dixerim quàm displiceat sensus tamen intelligitur*. & displicet meritò. In veteri meo hoc tantùm scriptura mutat, *stramento arido*. Præiuit tamen ad veritatem. Lego, *pars ignes casis stramento arido tectis*. Illud, *escas*, conflatum ex repetita syllaba, *ignes*, fuit. & pro, *cas*. quàm aptè *casis!* Ita Liuius lib. XXVII. cùm Campanorum castra incenduntur, arundine & stramento tecta ea dixit. & lib. XXX. cùm Syphacis à Scipione.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

Vide nuntij fidem. tertio mense quàm scriptæ sunt reddidit mihi & Pulmanno litteras tuas. ne tu mirere si rescribam tardius. Redigeri diuturno morbo συμπάσχω. De Scalegeri Nonio & Plauto grata quæ scribis. Mihi crede. ille vnus possidet quasi auctorum veterum Genios, & rex est, vt sic dicam, litteratorum.

——— ὁπόσοι γλαυκὰν ναίουσιν ὑπ' ἠῶ.

Giffanij casu indolui. sed talibus in rebus valet illa Stoïci dogmatis consolatio, quam Attius scitè expressit,

— *nisi probrum, omnia alia indelicta existimo.*

In Taciti instituto Commentario pergo: lentè tamen, & quomodo amicus ille in Agellio.

E Dionis Cassij libro LVIII.

Τόν δὲ Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν, ὅπερ

Dio Cassius emendatus.

ὅπερ πυκ καὶ ἄλλοις ἐχαρίζετο. Καὶ Λούκιον ἀνθ' αὐτοῦ ταμίαν ἀνθείλετο, ὃν πρόπαλαι τῇ στρατιᾷ προστάξας κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥώμῃ.

ridiculum errorem tollebam, inuiſum tamen interpreti nouo. Littera vna peccat, nec ταμίαν. nihil enim de Quæſtore. ſed Λαμίαν legendum. Succeſſori Piſonis nomen fuit L. Ælius Lamia. Clarum ex Tacito, Annali V *Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus vrbi præfuerat.* Iani Lernutij perelegans carmen mitto ad te, adumbratum de Horatio. Non fallor amore. & profectò, ſi adoleſcens ille vitalis eſt, poëtam Belgicæ noſtræ dabit non è multis.

Iani Lernutij Oda ad Amorem.

Lernutij Oda.

AMOREM *ocellis flammeolis heræ*
Vidi inſidentem. credite poſteri.
Fratresq́; circum ludibundos
Cum pharetra volitare & arcu.
Eheu pauore cor trepido ſalit,
Mensq́; icta Amoris numine deuium
Lymphatur: eheu parce telis,
Parce graui puer acer igne.
Fas inquieta ſit mihi gaudia
Curasq́; dulces, cuſpidis & tuæ
Votiua vulnera, atque amicum
Arte lyræ celebrare amarum.
Fas & parentis regna Amathuſidos
Porrecta latè dicere, partaq́;
Tropæa de Titane, & aſtus
Mulciberis malè pertinaces.
Tu vim leonum, tu tigridum domas
Cetéq́; & vros: perq́; acies truci
Dextra Gradiuum fulminantem
Mitem animis placidumq́; reddis.
Tu poſt Gigantum terrigenam manum
Fuſam fugatam, tela Dieſpitri
Irata tollis: tu relicta
Coniuge ſidereisq́; regnis
Quandoque tauro diſsimilem ſui
Abdis vel auro; iam gelidis cygnum
Vris ſub vndis; iam ſalacem
Deſtruis in Satyrum aut in hircum.
Te bruta tellus, te maris æquora,
Cælumq́; & inuiſi horrida tartari
Sedes veretur: te veretur
Ipſa Hecate, patruusq́; Pluto.

EPIST.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

MIHI verò, Modi, & ſalus à te grata fuit miſſa per Giſelinum: & gratiores nuperæ litteræ, non ſolùm amanter, ſed etiam liberaliter ſcriptæ. Itaque cùm anteà ex ſermonibus Carrionis diligerem te: nunc cœpi etiam amare primùm, quia amari me ſentio à te: deinde quia amœnum ingenium tuum, & facti ad humanitatem mores merentur, vt ameris ab iis quos nouem virgines amant. Brugas veſtras quòd amicè me vocas: & ego meherclè cupio. ſed vides hanc anni hiemem: &, quod inter nos ſit, ignoſce nouo marito. quem ſcire potes ad ſigna frequentem eſſe debere. De Nemeſiano & Calpurnio. ego verò non probo ſolùm, ſed hortor & ſuadeo. Et non ſunt illi maximi cenſus ſcriptores, fateor: ſed ſit hoc, Modi, primordium & quaſi præcentio maioris Muſæ. In Plauti Aulularia duobus locis, dubium non eſt quin leg. ſit, *pæniſsimè*, formatum à *pænè*. Quod Chariſius in hoc verſu,

Panißimè Plauti vox. Chariſius corrig.

> *Fide cenſebam maximam multò fidem*
> *Eſſe, ea ſubleuit os mihi pæniſsimè,*

agnoſcere videtur *pleniſsimè*: ſcilicet corruptum ab imperitis Chariſium eſſe. æquè atque Apuleium lib. VIII. De Aſino:

Apuleius pariter,

> *Manum cuiuſdam fœtore ſordentem, qui gingiuas meas identidem putidis ſcalpebat digitis, mordicus arreptam pleniſsimè contriui.*

Nam & hîc leg. *pæniſsimè*. vt in Apologia eiuſdem, *Nam quod pæniſsimè oblitus ſum, nuperrimè cùm Pudentilla teſtamentum faceret.* Amat enim vnicè ille ſcriptor vti voces Plauti. & ſunt tamen qui illum vt barbarum rideant, mediusfidius barbari ipſi. Illum etiam Plauti Milite verſum, Scena, Quid modi.

Et Plautus Milite.

> *Si id facies, tum demum ſciuiſti, qui bonus ſit qui malus.*

emendo, *dum demum ſcibis, tibi qui.*

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS IOANNI FLEMINGO.

VT humanitas tua eſt, Fleminge; vt amor in litteratos: non grauatè indicabis, quid ſuper his Liuij locis ſentias, quos leui manu emendabam. Libro XXVI.

Aliquanti Liuij loci reſtituti.

> *Nec magni certaminis rem fore. paucos eſſe & ab ſuis interclusos, & quæ, dum paueat, Romanis interrupta acies videatur: etiam ſi ſe vtrimque in hoſtem vertat, ancipiti pugna medios circumuenturam.* I.

Glareanus de obſcuritate priorum & ſequentium præfatus, fatetur ingenuè hęc à ſe non intellegi. Tantum momenti leuis corruptio habuit. Leuis, inquam. Nam illud, *dum paueat*, ſcribēdum, *dum pauent:* & pro, *etiam*, leg. *eam*. & pulſæ tenebræ ſunt. Cohors Hiſpanorum ruperat Ro. mediam aciem. Hoc Fuluius in bonum vertens, Quæ vobis, inquit, dum pauetis, interrupta acies videtur: ea maximè erit opprimendo hoſti, & ſi ſe vtrimque verterit, &c.

Ibidem.

II. *Nihil ad eam spem agnoscentem dixisse ferunt, tu perditas res Campanorum narras, vbi summus honos ad filium meum perueniet.*

Vetus liber *noctu perditas*. Scribo, *Næ tu perdit..* , familiari modo loquẽdi.

III. *Capua etsi nihilo segnius oppressa per eos dies fuerat, tamen aduentum Flacci sensit.*

Malim, *nihilo segnius obsessa*. errorem fecit, *opsessa*. sicut optinere, opsides, & similia in libris antiquis.

IV. *Consurgentem iam Fuluium Taurea Iubellius Campanus per mediam vadens turbam nomine inclamauit.*

In veteri, *per mediam vadens vrbem turbamq́.* Rectè. Foris enim adueniebat, vt liquet ex sequentibus.

V. *Nihilo minor fama apud hostes Scipionis erat, quàm apud ciues sociósque: & diuinatio quædam futuri, què minùs ratio timoris reddi poterat, eò opportunè maiorem inferens metum.*

Suspectum illud, *opportunè*. Manusſ. *oportet timere maiorem*. Lego, *eo oborto timore*. Verissima emendatio. & sic fieri solet, inclinatis semel ad timorem animis.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

Lucilij cõplures versus corrigũtur apud Nonium.

PAVCOS Lucilij locos, M. Antoni, facio iudicij tui.

Apud Nonium, in Ire.

I. *Lucil. lib. xxviij. In medium Chremes in summum ire addemenetus.*

Iunio placuit, *ire addet Menedemus*: mihi, *ire Dæmenetus*. Dixit Lucilius; Chremes ille in filio indulgendo, medium tenuit: Dæmenetus Plauti, modum excessit. Notum ex Asinaria, quomodo ille senex filium tantum non ad lustra & meretrices deducat.

In Epulum.

II. *Satyrar. lib. xiij. Idem epulo cibus atque epulatio Iouis omnipotentis.*

Legerim, *atque epulæ Iouis*, vt stet versus. Sententiam Lucilij puto, tam lautum conuiuium fuisse, quàm epulum Iouis. De epulo Iouis apud Ro. ludorum caussa, frequenter Liuius.

In Interficere.

III. *Lib. xxix. Priùs non tollas, quàm Tulli animum ex nomine atque hominem ipsum interfeceris.*

Scribo, —*priùs non tollas, quàm Tullium Ex nomine atque omine ipsum interfeceris*. Sunt Trimetri versus. & puto factos in persona Tulliæ, quæ Tarquinium maritum stimularit ad necem Seruij Tullij quem illa ex nomine atque omine interfici vult: quia Tullius à tollendo.

In Fulguriuit.

IV. *Lib. xxvj. Luporum exauctorem maluanum & fulguritatem arborum.*

Fortean, *exactorem Siluanum, & fulguritarum arborum*. Siluanus rei rusticæ præses deus. Cato, & Horatius, *Siluane tutor finium.*

In Ramices.

V. *Satyr. lib. ix. Quòd deformis senex appetitus ac podagrosus.*

Legebam, *senex, ac pædidus*. Sed video Scaligerum occupasse, qui legit, *quòd pædidus.*

In

In Zonatim.

Lib.vj. Zonatim circum impluuium cineraris cludebat. VI.

Iunius, *cameram is cludebat.* Scribo, *cinerarios cludebat.* Intellego de puero, qui iam tondendus in gyrum currens effugere volebat cinerarios. & planè est illud Catulli, *Iam tuum cinerarius Tondet os.*

In Charta.

Lib.xxvij. Nec sic, vbi Græci, vbi nunc Socratici charti, quidquid quæritis petimus. VII.

Lego, *nescis vbi g. v. n. Socratici charti? quid quæritis? perimus.*

In Sibilum.

Saxa & stridor vbi atque erunt dum sibilus institis. IIX.

Arbitror de populi theatrali tumultu aut seditione forensi capiendum, & leg. *Saxa & stridor vbi acquierunt, tum sibilus instat.* vel, *sibilus insit.* versu heroïco. Cùm saxa quiessent, sibilus exoritur.

In Duci.

Lib.xxx. Non datur, admittit nemo, nec viuere ducunt, [*Orco spondent septimum.*] IX.

Quæ inclusi, aliena à Lucilij verbis sunt. & nescio vbi legerim, *Sex dies sat sunt vitæ, Orco spondent septimum.*

In Dicare.

Lib. xxx. Sic vbi ad aures Fama tuam pugnam clara allatam dicasset. X.

Scribo, *clarans alata dicasset.* Clarare, vt, *Clarabit pugilem*, apud Horat. Alata fama, à celeritate.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

BELLA verò excusatio silentij. ais ternas dedisse litteras te. Vis scribam liberè? non credo. vnas enim accepi. Itinera, credo, infesta sunt Brugis Antuerpiam: & mirum ni misellæ litteræ in via sint interfectæ. Censeo funus imaginarium ijs ducas, & ossa legas: quod lex vetus permittit in peregrè functis. Quòd scribis amicum nostrum iam seriò vxorem cogitare, gaudeo: eaque spes ne iterùm vana sit, Iunonem Iugam rogabo. Sed quid ais? Lernutiine vxor intumuit? tam citò autem? ô cultorem Assiduum, vel Proletarium potiùs! Perij, si vxor mea sciuerit exemplum. Tu, cùm reuersus es, cela: ego nullus dixero. Cuiacium Lutetiæ esse audio. eôdem venturum Scaligerum. Hui! quàm pulchra occasio, si tempora concederent, Semones illos coniunctim salutandi! Moriar, nisi pluris mihi fuerit illos II. viros alloqui, quàm Romanum Consulem videre triumphantem.

In Arnobio pauca obseruaui. Lib. I. *Arnobius emẽdatus.*

Sed conscriptores nostri mendaciter ista promiserunt, extulere in immensum exigua gesta; & angustas res satis ambitioso dilatauere præconio. I.

Lego, *cùm scriptores.* &, *promserunt*, siue, *prompserunt.*

Lib. IV.

Numquid à nobis dicitur ex pelagi spuma & ex Cæli genitalibus amputatis II.

Cytheræa

Cytheraeæ Veneris concretum coaluisse candorem? Numquid parricidij caussa vinctũ esse Saturnum, & suis diebus, tantis vinculorũ ponderibus releuari?
Scripsit Arnobius, *suis diebus tantùm*. Nam opinio veterum erat Saturnum suis, id est, Saturnalium diebus iterùm quasi regni compotem esse: ceterùm annum in vinclis haberi. Lucianus in Cronosolone, de Saturni cultu per illos dies, ἦν δὲ οὐ πεδήτης, οὐδὲ αὐχμοῦ πλέως, οἷον αὐτὸν οἱ ζωγράφοι ἐπιδείκνυνται· ἀλλὰ τὴν μὲν ἅρπην εἶχε πάνυ τεθηγμένην, τὰ δ' ἄλλα φαιδρός τε ἦν καὶ καρτερὸς, καὶ βασιλικῶς ἐνεσκεύαστο.

Lib. v.

III. *Non est ista falsa susceptio, ne delatione appetimini calumniosa.*
Lego, *falsa suspectio.* verbum Comicorum.

Lib. VII.

IV. *Ridemus cùm audimus nos ista. quoniam deis artes necessarias ducimus arbitramúrque non esse eas, constat & liquidum est paupertatis ad subsidium comparatas.*

Et Titinnius apud Non.

Lego, *non esse, quas constat.* scriptũ erat, *eas*. vnde error. vt in Titinnij apud Nonium, *Aequum est, me habere pauperem sumptu meo*, pro, *quos pauperem*.

Infrà.

V. *Rusticulo cuidam Iouem per insomnium dixisse, vti ad Consules suaderet præsulem sibi displicuisse.*
Melius, *ad Consules vaderet.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

HABES Antiquas meas, Valeri, & de stilo, mutasse me nonnihil à primis illis Variarum libris videbis. Siue ætas hoc facit, siue nunc iudicium meum. qui puto eiuscemodi διδακτικὰ scripta diffusum illud, suaue, numerosum orationis genus, quale à Cicerone manat, non admittere. breue potiùs desiderant, acutum, mixtum doctrinæ antiquæ notis, quale aut è Ciceronis ad Atticum, aut è Comœdijs antiquis haurimus. Ad summam, dedi operam, vt, quod ait Attius,

Paucis probatus potiùs, quàm multis forem.

Genus dicendi perelegans redditum Liuio.

Ad Plautum quòd me vocas: audio, non ausculto. Maior illa res, & Scaligero iam desponsa. In Liuio sum, cuius duobus locis elegans genus dicendi restituebam.

Lib. XXIV.

Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos, tanto ardore militum est vsus, ob iram inter conditiones pacis interfectæ stationis, vt primo impetu vrbem expugnarit.
Liber manusſ. *ab ira interfecta.* & lib. XXVI. initio.
Ea tum cura maximè intentos habebat Romanos, non tam ob iram, quæ in nullam ciuitatem vmquam iustior fuit, quàm quòd vrbs, &c.
Idem codex, *non ab ira tantùm, quæ.* Vtrumque optimè. Mutatum imperitè fuit, quos dictio ea paulò remotior offendebat. at exempla plura tamen in Liuio vulgò obuia.

EPIST.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

QVIS neget Plauti multa esse à Græcis? integræ quidem Comœdiæ, & arguméta tota. sed est etiam, cùm phrasim, dicta, iocos, argutias, inuenias imitata ab illis quos ex professo nõ imitabatur. Exemplum sint hæc pauca. Pseudolo.

Plautina quædam imitata à Græcis. I.

CA. *Impudice.* BA. *ita est.* PS. *scelesté.* BA. *vera dicis.* PS. *verbero.*
BA. *Quippini.* CA. *bustirape.* BA. *certè.* CA. *furcifer.* BA. *factum optumè.*
CA. *Sociofraude.* BA. *sunt mea hæc ista.* PS. *paricida.* BA. *Perge tu.*
PS. *Sacrilege.* BA. *fateor.* CA. *periure.* BA. *vetera vaticinamini.*
CA. *Legirupa.* BA. *validè.* PS. *pernicies adolescentum.* BA. *acerrimè.*
PS. *Fraudulente.* CA. *impure leno.* PS. *cænum.* BA. *cantores probos.*

Lepidè expressit mores improborum: quibus conuicia, laudes sunt.

Item Aristophanes Nubibus.

ἄδι. Τυφογέρων εἶ κ' ἀνάρμοστος.
δι. Καταπύγων εἶ κ' ἀναίσχυντος.
ἄδι. Ρ῾όδα μ' εἴρηκας. δι. καὶ βωμολόχος.
ἄδι. Κρίνεσι στεφανοῖς. δι. καὶ πατραλοίας.
ἄδι. Χρυσῷ πάττων μ' οὐ γινώσκεις.
δι. Οὐ δῆτα πρὸ τοῦ γ'. ἀλλὰ μολίβδῳ.
ἄδι. Νῦν δέ γε κόσμος τοῦτ' ἐστὶν ἐμοί.
δι. Θρασὺς εἶ πολλοῦ. ἄδι. σὺ δέ γ' ἀρχαῖος.

Iam in Bacchidibus totus ille de disciplina puerili locus, non abest quin ab eodem Aristophane sit in Nubibus.

Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο. II.
Πρῶτον μὲν ἔδει φωνὴν παιδὸς γρύξαντος μηδέν' ἀκοῦσαι.
Εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως εἰς κιθαριστοῦ.

cum proximis aliquot quindecim versibus; vt parcam chartæ. Plautina sunt obuia.

Eadémne erat hæc disciplina cùm tu adolescens eras?
Nego hoc tibi annis viginti primis fuisse copiæ.

& quæ sequuntur. Quod in Amphitruone sanè quàm lepidè fingitur de matre vini:

Cadus erat vini, inde impleui hirniam. SO. *ingressu'st viam.* III.
ME. *Eam ego, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.*

inuentum antè Euripidis erat. apud quem seruus de Hercule, in Alcest.

Κρατῆρα δ' ἐν χείρεσσι κίσσινον λαβὼν
Πίνει μελαίνης μητρὸς εὔζωρον μέθυ.

In Aulularia de vita ignis.

Nam si ignis viuet, tu exstinguere extempulo. IV.

lepidius etiam Aristoph. Lysistrate, Vigilare & viuere.

Τουτὶ τὸ πῦρ ἐγρήγορεν ἕκατι καὶ ζῇ.

Truculento, illa metaphora turpicula:

Qui arari solent ad pueros ire melius est.

vsus pariter Aristoph.

Ἤδη γεωργεῖν ἀποδὺς γυμνὸς βούλομαι.

Principium Stichi:

VI. *Credo ego miseram fuisse Penelopam.*
Soror suo ex animo, quæ tam diu
Viro suo caruit:

alij mutant, alij malè distinguunt. at, misera ex suo animo, videtur simile illi Homerico,

— Πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS GVLIELMO BREVGELIO, V. C.

CONSILIARII titulo à rege auctum, cognate Breugeli, duplici nomine sum gauisus. Tuo, cuius virtuti & doctrinæ datū præmium est: patriæ, cuius interest in his fluctibus quamplurimos tui similes sedere ad gubernacula rerum. Arbitror Titinnium dixisse,

Vlpianus in Pand. explicatus.

Sapientia gubernator nauem torquet, non valentia.

& vtinam is versus esset in vsu. Vlpiani legem I. De officio Præf. vrbi, paullò aliter interpretabar à vulgo. Ait:

Et sanè debet etiam dispositos milites stationarios habere ad tuendam popularium quietem, & ad referendum sibi quid vbi agatur.

Statio militum ad ludos.

Non enim accipio milites illos stationarios, qui in stationibus per Italiam dispositi erant, de quibus Sueton. lib. III. cap. XXXVII. & Plin. X. Epist. quod adhuc placuisse video: non: sed verius puto, Vlpianum intellegere milites, qui in Theatro aut Circo, ludorum tempore, agebant, ad comprimendas populi turbas. Quod institutum ab Impp. fuit: vocabantque eas ipsas excubias, Stationem, & Stationarios. Totam rem clare Tacitus Annali XIII. *Fine anni statio cohortis adsidere ludis solita demouetur. quo maior species libertatis esset, vtq. miles theatrali licentiæ non permixtus incorruptior ageret, & plebs daret experimentum an amotis custodibus modestiam retineret.* Etiam Suetonius lib. VI. *Sed adiuuante vulgi preces statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est, ac sine mora nomen suum in albo profitentium citharœdorum inscribi iussit.* Et verò disertim hîc de spectaculis sermo. quodq; ait, *popularium quietem*, scire licet Popularia tunc appellata populi consessum theatralem, vt Equestria, equitum. Reperies in Seneca, Suetonio, & Callistrato l. XXVIII. De Pœnis, *Turbulentes adclamationes popularium.* Quod me fugerat, non effugit: illud, *quid vbi agatur*, valet, *quid ibi*, more illo in Florentinis, litteras commutandi. peccant largiter, qui corrigunt, *quid vbique.* & referendum ad popularia est.

Popularia quid.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS AVGVSTINO HVNNÆO THEOLOGO, V. C.

IN Theologo accuratum illud Antiquitatis studium, si abest, fortasse non requiram: si adferet, vehementer amplectar: nec solùm quasi orna-

ornamentum sed etiam fas sit dicere, adiumentum. Nam & in sacra historia multa esse, quorum penitior intelligentia pendeat à moribus & litteris antiquis, nemo negabit. non tu certe, clarissime Hunnæe qui hoc πάρεργον sic accurate tractas, quo modo alij pauci ἔργον ipsum. Bibliothecam antiquis monumentis instruis; libros conquiris; vteris ipse, aut vtendo præbes. & hoc efficis, vt non modò intellegere, sed iudicare possis omni de genere scriptorum. Itaque Liuiana hæc misi ad te, obseruata mihi nuper. dicam etiam probata, si probare comperiar tibi.

Liuius variè emendatus.

Lib. XXIII ex oratione Samnitium, præsidium ab Annibale petentium.

I. *Numidarum paucorum illi quidem præda erunt; præsidiumq. missum nobis erit, & Nolæ ademeris.*

Negat Sigonius elici idoneum sensum ex istis, *& Nolæ ademeris* cumque abiit à vett. libris τὸ, *erit*; leg. censet, *& Nolam ademerit*. Certe abest & à meo illa vox: sed propius à scriptura abiens lego, *nobis & Nolæ idem erit.* hoc sensu. Præsidium quod mittes idem erit & nobis propugnandis, & Nolanis premendis.

Paullò infrà.

II. *Hostium plus mille cæsi eo die, capti mille DC. & signa militaria vndeuiginti, & duo elephanti, quattuor in acie occisi: Romanorum minus mille interfecit. Posterum diem, inducijs datis, sepeliendo vtrimque cæsos in acie consumpserunt.*

Meus liber, *inducijs tacitis.* nihil verius. Tacitæ induciæ, quæ sine pacto, mutuo velut consensu. Liuius lib II. *Intercessère pauci dies, velut tacitis inducijs vtrimque quiete sumpta.* & alibi, *Tacitæ induciæ quietum annum tenuêre.* Iustinus lib VI. *Paucis deinde diebus, neutris hostile quidquam facientibus, cùm quasi tacito consensu induciæ essent.*

Libro eodem superiùs, de legatis Philippi captis.

III. *Tum comitibus eorum seductis, litteræ quoque ab Annibale ad Philippum inuentæ de pace inter regem Macedonum, Pænumq. ducem.*

quis neget verius in meo esse? *inuentæ, & pacta inter.* Quò enim de pace compositio, vbi bellum numquam fuerat? Pacta erant, & nouum fœdus.

Suprà etiam.

IV. *Ad Laciniæ Iunonis templum in terram egressi sunt.*

Abest veteri, *templum.* rectissimè. sicut pòst, *eodem ad Iunonis Laciniæ [templum] vbi nauis occulta in statione erat, perueniunt,* iterùm omissa eadem vox.

De Campanis oppressis à Graccho.

V. *Annibal ratus, ab re benè gesta insolenter lætum exercitum tyronum magna ex parte seruorumq. spoliantem victos prædasq. agentem ad Hamas se inuenturum, citatum agmen præter Capuam rapit. obuiosq. ex fuga Campanorum per duo præsidia Capuam duci, saucios vehiculis tolli portariq. iubet.*

Quæ hæc duo præsidia, non facilè dixerim. mendi suspicionem facit vetus liber, qui illud, *per,* nullus habet. Ita legerim, *obuiosq. ex fuga Campanorum, dato præsidio, Capuam duci.* hoc tantum, *duo,* scribens, *dato.*

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TEN' quærere quid ſentiam de Scaligeri Feſto? ego verò quod de ſcriptis eius omnibus, nil poſſe diuinius. ſic enim loquendum, quotiens de Scaligero. quem profectò omnes Muſæ — καὶ ὁ Δάλιος ἠγάπευν Ἀπόλλων. Dij boni! quàm multa ille noua, quàm multa vetera, non lecta non viſa, non audita alijs depromit! Dæmonium hominis. Et quid tergiuerſamur? præ illo, nos ceteri volamus ſicut vmbræ. Sed vt imiter illos glorioſos, gauiſus ſum in Feſto incurriſſe nos in multa eadem. pauca etiam mihi ſuperant indicta ipſi.

In Feſto ſpicilegium poſt Scaligerum.

Ait Feſtus:

I. *Inſanum, pro valdè magnum vſus eſt Plautus.*

Potiùs ſcripſerim, *Inſanum magnum, pro valdè magnum*. Nam reſpexit hunc Plauti verſum, *Inſanum magnum molior negotium*. Emendandus Plautus Trinummo:

Plautus correctus.

Inſanum eſt, & malum in hoſpitium deuorti ad Cupidinem.

Legendumq́; , *Inſanum eſt malũ*, eiecta voce. Et apud Nonium, *Inſanùm pro inſanè. Plaut. Neruolaria, Inſanùm valdè vterque deamat.* deleuerim τὸ, *valdè*, vt gloſſema. Imitatus hoc, vt alia, à Plauto Auſonius, de Crœſo,

Et Nonius.

——— *diues inſanum in modum.*

Ait Feſtus:

II. *Tyria maria in prouerbium, &c. Afranius Epiſtola:*
Hunc ſerrium autem maria Tyria conciet.

Lego, *Hunc ferreum autem*, id eſt, hunc hominem aſperum & tangi perículoſum vt maria Tyria. Ait:

III. *Iouiſtæ, compoſitum à Ioue & iuſtæ.*

Ineptiſſimę ineptiæ. Tentabat Scaliger, *Ious eſto.* ſed abſiſtit, quia ſequentia arguunt vanitatem. Quidquid verbi fuit, remotum aliquid fuit. Lego *Ioſipſe, compoſitum ab ios & ipſe.* Ita enim antiqui, pro Iſipſe. Vnum teſtem habeo, ſed luculentum, Gloſſas veteres ab H. Stephano, *Ioſipſe*, αὐτός.

Ait:

IV. *Orcum quem dicimus ait Verrius ab antiquis dictum Vragum.*

Apage. non dixit hoc Verrius, ſed, *Vrgum*. duabus litteris mutantibus. nec ineptè dixit.

V. *Antiqui Tam etiam pro Tamen vſi ſunt: Titinnius: Benè cùm facimus tam malè ſubimus, vt quidam perhibent viri.*

Titinnij corrigo, *tam malæ audimus, vt quidem*. Querela mulierculæ eſt de iniuria, quæ à viris factum itur ſuo ſexu. Benè an malè faciant, tamen malæ audiunt. Ait:

VI. *Tame in carmine poſitum eſt, pro tam.*

Scribo, *Tamde*. Dictum enim eo exemplo, quo Quamde, quod in Lucretio alijsque. Ait:

VII. *Sponſis beneq́; volueris, in precatione augurali,*
Meſſalla ait ſignificare ſpoponderis, volueris.

Ridiculum, Volueris interpretari Volueris. Enimuerò in libris auguralibus

libus erat, *Voleris*. ea forma qua Moneris in poëta illo, *Di monerint meliora*: & Tetinero, apud Festũ in Purimè. *purimè tetinero, purißimè tenuero.*

Gesum, graue iactum, IIX.
Puto, *graue iaclum, siue iaculum.*

Experrectus à corrigendo se vocatus. IX.
Imò, *à porrigendo.*

Eritudo, seruitudo. X.
Hoc falsum fuit, *eritudo*, *vt seruitudo.* notat scilicet vtrumque eâdem terminatione & forma dici.

Degere antiqui posuerunt pro expectare. XI.
Non opinor. sed Degere pro minuere, detrahere, Nonius obseruat. Fortè igitur hîc, *expectere.*

Comparsit Terentius pro compescuit. XII.
Scribe, *pro compercuit.*

Camelis virginibus supplicare nupturæ solitæ. XIII.
Lego, *Camelis virgines suppl.* Gamelios siue coniugiales deos intellegit, qui quæ've non inter virgines certè.

Aestimias, æstimationes. XIV.
Malim, *æstimia.* In libris Gromaticis, *Pro æstimio vbertatis & natura locorum sunt agri adsignati.* Alibi: *Territoria in saltibus sunt adsignata pro æstimio vbertatis.*

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS MARTINO ANTONIO DELRIO, V. N.

GRATÆ litteræ tuæ, mi Delri, & aurum contrà non caræ: indices valetudinis tuæ, indices amoris, indices rei lætæ. Nam & de valetudine pendebam animi, in calentibus Hispaniæ locis: & de amore, in tam longo silentio tuo. At illud de Seneca, quàm lætum! qui mediusfidius sic faueo gloriæ tuæ, quasi si mea ageretur. Solinum tuum peregrè reuersus vidi, legi, probaui. Reperiebam hæc analecta, paruæ rei: *Pauca emendata in Solino.*

Cap. XXIII. De Succino.

Pretium operæ est id scire, ne longius Padaneæ siluæ credantur lapidem fleuisse. I.

Placet scribi, *Padanæ siluæ*. Tangit fabulam, qua creditum illo credulo sæculo, Phaëtontem Solis, in Eridanum præcipitasse, nunc Padum vocamus: & sorores eius vbertim lacrimantes ad ripam Padi mutasse in populos. & ex illis lacrimis succinum esse. Vocat igitur Padanas siluas, poëtarum more, arbores Padanas. Ibidem.

Succum esse arboris de nominis qualitate capessas; pinum verò vnde sit genitum, si vsseris, odor indicabit. II.

Optimus ille, quo à me vsus es, liber, *vnde sit gignitum.* nec spernit Solinus istos Archaismos.

Cap. XXV.

Qui illic habitant principio veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde lacte. in hieme conferunt arborum fructus. III.

Liber idem, *in hiemem compergunt arborum fructus.* scribo, *compercunt.* cetera rectè.

Cap. XXIX. De Vrsis.

Has lambendo sensim figurant, & interdum ad pectora fouent ; vt adsiduo incubatu calefactæ animalem trahant spiritum.

Vetus lectio, *adpectoratas fouent.* nihil verius. glossæ priscæ: *Adpectora*, Παράβαλλε, θώρηξον. Dictum autem vt Expectorare, quæ vox restituenda in Pacuuij versu apud Nonium, Consternari.

Item Pacuuij versus.

Consternatæ animæ, ex pectore hac & voluere
Consilium subit omnes quod de nata est modo.

Lego, *Consternatæ animo, expectoratæ hac voluere.* sequentem versum non explico. nisi placet,

Consilium subijt omnes, quod natum est modò.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

ACCIPE fabulam, & para assem, inquit ille: imò historiam, non fabulam. Eram herè in conuiuio apud Archiepiscopum Istrigomensem, Byzantinum exlegatum. Narrabat de Solimanno, quod a Fide ipsa dictum vix habeat fidem. Quattuor, inquit, Solimanno liberi erant. natu maximus, cui Mustafa nomen, bellum gerebat cum Persis. & victoria insigni potitus redibat adolescens ad patrem, alacer & spei plenus. Byzantini cum multo honore venientem excipiunt. & ciuium studia Prætoriæ cohortes, Ianizaros vocant, æquabant. Vndique faustæ voces: & in mente erat illud:

Solimanni in prolem immanitas

Μακάριος ὅστις αὐτὸς ἰσχύων ἔτι
Παῖδας παρασπίζοντας ἀλκίμους ἔχει.

In communi gaudio solus pater offendit. factum id minuendæ maiestatis accipit. filium vocat. in remotis cubiculi strangulari iubet. & subinde cadauer in oculis exercitus abijci cum hoc superdicto præconis, Vnus in cælis Deus, vnus in terris Imp. Solimannus. Inhorruisti? specta etiam, nondum finis. Fortè in omnium attonito stupore, fuit vt nō vinceret animum frater iunior, & spectante patre fraternæ morte illacrumauit. infelix pietas biduo pòst veneno pœnas dedit. Tertius metu confugerat ad Persas. per legatos dedi iussus, & palàm securi percussus. Solus his Zelimus restabat, quem nuper ad Echinadas nauali prœlio vicimus: & ille homo esse desierat, nisi hominem exuisset. Horrenda ista. in gente tamen Othomannica non noua. cui hoc fatale responsum datum puto,

Καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι᾽ αἵματος.

Addubitatum in Liuij loco.

Iuua me, sodes, in hoc Liuij loco. Lib. XXV. in oratione militum Cannensium ad Marcellum.

Consulem te M. Marcelle, in Italia adissemus, cùm primùm de nobis triste SC. factum est: nisi hoc sperassemus in prouinciam nos morte regum turbatam, ad graue bellum aduersus Siculos simul Pœnosq́ mitti: & sanguine nostro vulneribusq́ magistratibus satisfacturos esse. sicut patrum memoria, qui

qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, aduersus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt.

Alia vetus lectio, *magistratibus nostris Senatui satisfacturos*, vocibus duabus additis. Me quidem offendit illa Magistratuum vox, quasi soli illi in Senatu qui magistratum gererent, aut solis illis satisfaciendum. Posset legi, *magistratibus nostris & Senatui*. Sed odorari videor nescio quid deprauationis maioris, & subuereor ne Liuius tale quid scripserit, *sanguine nostro vulneribusq; magis quàm precibus nostris Senatui satisfact. esse.* Sed consulo te, non ipse adfirmo.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEM, mi Carrio: quàm pænè tibi fuit in Sequanis Lipsius tuus!

Quàm pænè furuæ regna Proserpinæ
Et iudicantem vidimus AEacum!

Vide quid simus homulli, quid speremus. Fueram vespere hilariusculè in cęna Giselini nostri, qui medici titulo auxerat. oratiunculâ in eiusdem honore recitaueram, & placueram. Noctu eâdem horror me occupauit, mox sudor, mox febris. & quàm pænè ipsa mors? Tango oculos istos, frater: hilum non abfuit à nigra illa diua. Viuo tamen, & tu Soteria debes amico. Imò & libros audeo iam tangere: & in Seneca enotabam ista.

Seneca emendatus.

Epist. cxv. De mollitie Mæcenatis.

I. *Hunc esse qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, vt pallio velaretur caput, exclusis vtrimque auribus non aliter quàm in nummo diuites fugitiui solent.*

Vide & ride errorem. Scripserat Seneca, *in mimo fugitiui solent*. At ij qui, *nummo*, legebant, vocem, *diuites*, addiderunt. acutè. nummi enim certè diuitibus conueniunt. Nisi tamen placet, *in mimo, diuitis fugitiui*. In Comœdijs autem & mimis seruuli fugitiui coniecto in humeros pallio & capite velato exprimebantur. eiusque rei exempla in Plauto. Item & delicati, quos tãgit Comicus Curculione, *Tum isti Græci palliati capite operto qui ambulant.* Id faciebant credo, vitandi solis: cùm pillei vsus ijs non esset.

Epist cxx.

II. *Inter reliqua hoc nobis præstitit natura præcipuum quod necessitas fastidium excussit. Recipiunt superuacua dilectum: hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hoc meos lædit.*

Scribo, *Illud parum lautum.* notatus in Tacito à me similis error.

Epist. LXXVIII.

III. *Quid est aliud quod tibi eripi doleas? Amicos & patriam? Tanti enim illam putas vt tardius cœnes solemq; si posses exstingueres?*

Concinnanda sententia est, *vt tardius cœnes? solem quoque, si posses, exstingueres.* Clarum.

Epist. LXXXIII.

IV. *Libet enim, Lucili virorum optime, ridere ineptias Græcorum, quas nondum quamuis mirer excussi.*

Qui

Quî conuenit vt miretur, quod irridet? Lego, *quamuis iners.*

Epist. vlt.

v. *Tunc beatum te iudica, cùm tibi ex te gaudium omne nascetur: cùm in his quæ homines eripiunt, optant, custodiunt,* &c.

Legerim, *homines cupiunt, optant.*

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VERE existimas: intermitto studia doctrinæ, & hoc otium vt relaxem animum vsurpaui, non vt intendam. Est in oculis amicus ille noster, qui dum vrget studia & instat sibi: nuper vitam, & pridem vitæ vsum amiserat. Audebo dicere. di deæque omnes Musas, si repertæ eæ sunt cruciandis animis, & non oblectandis. Ego ita sum. mihi studia, non me studijs submitto. Quòd quidam indignantur illud dictum à me, de N. ἄγροικός εἰμι, τὴν σκάφην, σκάφην λέγω: & animum non solùm in fronte, sed etiam in lingua gero. Scio non esse hoc ex disciplina Etruriæ: sed nos Belgæ sumus. Panegyricos illos ætatis inferioris valdè probari tibi cupio. multa in ijs bonæ notæ. Locum illum è Paneg. qui Constantino dictus,

Mendum in Panegyrico ad Constantinum.

I. *Quid oro sibi voluit? quid optauit? aut quid ampliùs adipisceretur his, quæ à te fuerat consecutus? Cui tu summa & diuersissima bona, priuatum otium & regias opes dederas: cui digredienti ad annulos sederas: cui impensius etiam quàm tibi occurrere obsequia nostra mandaueras.*

Non explico. doce tu me quid sit, *sedere alicui ad annulos*. Quid si legas, *ad mulos*? Non dissimilis mos temporum nostrorum dynastis, vt honoris deferendi caussa, cùm alter essedo vehatur, ipse curulibus equis sedeat aut mulis. Suetonius in Aug. cap. LXIV. *Neque iter fecit vmquam, nisi vt nepotes vehiculo anteirent, aut circa adequitarent.* Sed loquor nugas. Hoc melius de Plauti versu, *O lepidum senem!* rectè iudicasse me olim reponendum, *Senicem*. Repperi eam vocem ita inflexam apud Appuleium lib. VI. loco leuiter corrupto. Loquitur de Charonte,

Plauti olim correctio confirmata.

Appuleius correctus.

II. *Huic squalido semini dabis nauli nomine de stipibus quas feret, alteram: sic tamen vt ipse sua manu de tuo sumat ore.*

Ita lectio editionum veterum est. Reposuerunt, *squalido seni.* alterutrum verum adfirmo, *Semoni:* vel, *Senici.* imò hoc postremum. Adtexam è Mamertini, ad Iulianum.

Plura alia in Mamertini Paneg.

Pag. 176.

III. *Et cùm sancti principis merces atque instituta falsarum opinionum vituperationum licentiam submouerent.*

In Viennensi libro deest, *opinionum.* rectè. Lego etiam, *mores atque instituta,* suadente sententia.

Pag. 177.

IV *Scilicet & candorem æquitatis potuit obumbrare, & à temperantia purpuram sancti roboris abolere, vicem fortitudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos prouidentiæ.*

Doctissi

Doctissimus Pythœus, *vitem fortitudinis*, legit, adlusione ad vitem Centurionatus. Ipse truncam vocem puto, &, *ceruicem fortitudinis*, scrib. Dixit enim anteà *nisi fortè existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum*: huc annectit de ceruice fortitudinis & oculis prudentiæ. Cur autem ita? quia in ceruice vis ferendi, & neruorum conuentus. Apuleius ita planissimè, De Philosophia: *Inde est quòd Fortitudinem neruos animi, ipsasq́ ceruices ait Plato.*

Ibidem.

Mitto cunctam Barbariam aduersus vindicem Romanæ libertatis in arma commotam, gentesq́ recensitas & aduersus iugum nuper impositum contumaces, irrediuiuo furore, nefandis stimulis excitatas. V.

Lego, *gentesq́ recens victas*: &, *in rediuiuum furorem*.

Pag. 181.

Inde nihil necessariæ substructionum in ædibus moles ingentes, auxiliorum cateruas, legionum sumptus facilè vincebant: quinetiam prandiorum & cœnarum magnitudines R. P. sanciebat. VI.

Viennensis liber, *aulicorum cateruæ, legionum*: statim, *r. p. sentiebat*.

Pag 186.

Perfertur nuncius Consulem me creatum, sine impendio, quod iam diu paucis, sine labore, quod numquam, sine petitione, quod nemini. VII.

Postulat crescentis orationis gradatio, *quod nonnumquam*.

Pag. 189.

Vnde factum est, vt maiores nostri viderint Gabinios designatos, & repulsos Catones. IIX.

Puto, *Vatinios*.

Pag. 190.

Ita seruiendi miseranda patientia, assentandi mira calliditas: ministrorum aulæ cotidie limina terebantur: ad fores eorum qui regiis cupiditatibus seruiebant, ternos patriciæ gentis viros cerneres ab huiusmodi dedecore non imbri, non gelu, non amaritudine ipsius iniuriæ deterreri. IX.

Ait, *ternos patriciæ gentis*: quid? soli tres adulatores patricij? Scrib. *seruos patriciæ g.* aut potiùs, *cernuos*. & id verum arbitror: nam sequitur, *demissi iacentesq́ vix capita supra eorum quos precabantur genua tollebant*. explicat igitur adulatorium & submissum gestum cernuantium. Tertullianus hoc ostendit in honore habendo vsurpatum, De Pænitentia: *Sed enim illi qui ambitu obeunt capessendi magistratus, quas non ignobilitates vestium adfectant? quæ non atria crudis & nocturnis salutationibus occupant? ad omnem occursum maioris personæ decrescentes.* Et Ammianus lib. XXVIII. *salutasse Romanos humum penè contingentibus membris* describit.

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI IIII.

IVSTI

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER QVARTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS BENEDICTO ARIÆ MONTANO, V. C.

QVÆ singula mirari in homine solemus, Benedicte Aria: ea consecutum te possum dicere vniuersa. Quid sanctius Theologiæ studio? at tu inter principes Theologos iure censeris. quid in ipso Theologo rarius, quàm peregrinarum linguarum scientia? at tu non dicam bene Græcè calles aut Latinè; sed Hebræi te, Syri, Chaldæi, Arabes, si sermonis res sit, suum ciuem possint agnoscere. Iam vt in hæc grauiora studia Poësis aut amœniores litteræ cadant, nouum est, ne dicam inauditum. Tu non solùm poëtas veteres legere audes, sed etiam in versu exprimere. quàm feliciter, docent sacra carmina tua: quorum non magis pietate capimur, quàm venustate. Itaque non refugi ad te virum grauissimum ista leuia mittere. Liuianas, inquam, aliquot notas. bona spe, qui sic amas Poëtas, fore vt non contemnas Historicos.

Nota ad Liuium.

Lib. XXIIII.

I. *Nequaquam cùm tantis copijs antè tenuerat ad Pachynum classem: sed postquam ab Hippocrate occupatæ Syracusæ erant, profectus Carthaginem, accitusq; ibi & ab legatus Hippocratis & litteris Annibalis, qui venisse tempus aiebant Siciliæ per summum decus repetendæ, & ipse haud vanus præsens monitor facere perpulerat, vt quantæ maximæ possent copiæ in Siciliam traijcerentur.*

Hæc lectio manifestò βαρβαρίζει. quid enim est, *accitusq; ibi?* Nec Sigonius quidem aut sententiam aut emendationem vidit. Libri vett. *aditusq; ibi*. præsto verum esse, *adiutusq; ibi*. & à leui emendatione reddita Liuio sua sententia est. Himilco Carthaginem venerat ad augendas copias. duo eum nô leuiter iuuerunt, & Legati Hippocratis auxilia petentes retinendis Syracusis; & litteræ Annibalis, qui monebat incumberent totis viribus ad Siciliam reciperandam. Statim.

II. *Quod vbi AEnnensium principes iam pacti cũ Himilcone de proditione præsidij, animaduerterũt nulli occasioni fraudis Romanum patere, apertè ac propalàm placuerat agẽdum. Vrbem arcemq; suæ potestatis aiunt esse debere, &c.*

Ea verba, *apertè ac propalàm*, absunt à meo libro, nec Vallæ ætate in Liuio legebantur. & herclè inculcata sunt explendæ sententiæ. At scire debebant mendam in voce, *placuerat*, hærere, legendumque, *Ro. patere, palàm erat agendum*. quas duas voces scilicet coaluisse.

Infrà.

III. *Contra ea Consulis pater Fabius temporum oblitos homines in medio ardore belli tamquam in pace libera de quoque arbitrari & agere aiebat.*

Manss. *libera de quoque arbitrij agere.* & indubitanter Liuiana lectio est, *libera d. q. arbitria agere.* At locus proximis prioribus lineis,

IV. *Tum posteaquam res Romana contra spem votaq; eius velut resurgeret, turpius videatur nouam referre proditionem, vt proditio pro septemuirali iudicio esset, semperq; aliud sentiret, infidus socius.*

nulla ope à me iuuari potuit. ponam mei libri scripturam veterem, *vt proditis pelli v. m. uirali indictione & semper aliunde sentiat, infidus,* & hæc interpretari decem Sibullas iubebo.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOANNI SAMBVCO, V. C.

Quadrigarius apud Agellium emẽdatus.

ET munus Cæsaris rectè curatum est: & anulus tuus cum effigie Augusti. Vtrumque gratum: alterum etiam inexspectatũ. Nam, vt olim non inscitè Passienus, à Cæsare beneficium fortasse exspectabam: à te satis erat iudicium. Quod idem in his Agellij locis adhibere te volo.

I. Lib. IX. cap. XIII. De pugna Manlij Torquati.

Sed quis hostis, & quod genus, & quam formidandæ vastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum.

Membranæ Victoris Giselini, *& cuimodi pugna*, & antè, *sed quid hostis.* verissimè.

II. *Is maximè prælio commoto, atque vtrisque summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, vtrique vt quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est.*

Ibi scribitur, *atque vtris summo*. Dium fidium appello, eam germanam Quadrigarij scripturam esse. Antiqui enim Plerus, plera, plerum, Vter, vtrim, Alterutrim, hæc talia sine copula efferebant. Pacuuius, *Plera pars pessundatur*. Suetonij etiam illud in opt. codice ita scriptum, Tiberij cap. penult. *Conclamantibus plerus Atellam potiùs deferendum*, non vt obtinuit, *plerisque*.

Liuius itẽ.

Apud Liuium lib. XXVI.

Ita æquatæ res ad Tarentum. Romanis victoribus terra, Tarentinis mari. Frumenti spes quæ in oculis fuerat, vtrosque pariter frustrata est.

In vet. cod. reperio, *vtros pariter.* & melius de Liuio sentio, quàm vt id mutem. Sed ad Quadrigarium:

Extemplo silentio facto cum voce magna inclamat.

Schidæ, *cum voce maxima conclamat*.

III. *Deinde Gallus irridere cœpit atque linguam exertare.*

Næ audax nebulo, qui priscam lectionem immutauit. Ea est, *atque lingua exerrare.* & sic etiam Buslidianus codex. Exerrare lingua, nimium aptè & signatè,

signatè, linguam extra os proiectam per irrisum reciprocare. Verbum id Statius quoque vsus VI. Thebaid.

Plectitur in gyros dexterq́ exerrat Arion.

A Giselini membranis abest etiam τὸ, *cæpit*. rectè.

Manlius iterùm scuto scutū percutit, atq. de loco certo hominē iterùm deijcit. IV.

Vet. *iterùm proiecit.* & omittit vocem *certo.* quæ certè inserta est.

Eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: dein continuò humerum dextrum eodem concussu incîdit, neque recessit vsquam donec subuertit: ne Gallus impetum icti haberet. V.

Illic est, *eodem concessu*: & probant sequentia. id valet, eodem impetu, eadem aggressione. Quod autem in Buslidiano est, *impetum istius haberet*, malè est. nisi fortè Quadrigarius scripsit, *impetum ictuis*, antiquè, vt Senatuis, Anuis. Stant tamen à vulgata optimæ schidæ.

Vbi eum euertit, caput præcîdit. VI.

Membranæ, *caput præcedit.* & scio veteres ita scripsisse. vnde & Concædes siluæ.

EPIST. III.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

O EVANGELIA tua de Dionysij, Polybij, Dionis Fragmentis in Sicilia repertis! certa res sit modò, nec, vt in Liuio, vt in libris Ciceronis de Rep. fallamur. Sed audiui etiam qui diceret Antonio Augustino tradita illa in manus esse. Credamus igitur, & gaudeamus. de Dionysio & Polybio in primis: quibus nihil potest in historia verius, prudentius. Nam de Dione aliud est. quem legēdum cum iudicio aio, nec fidei eius vsquequaque fidendum. Sæpè adulatur, sæpè alucinatur. vtrumque ideò, quia Græcus, & ingenij minimè constantis. Quædam audacius in moribus externis, quædam vanius adfirmat. Dubito ne tale sit, quod legebam hodie lib. LVI. vbi ait post mortem Augusti factum decretum, ne imago eius in funere vllo ferretur. & hoc ideò, quia in diuos relatus esset. Mirabar. Primùm quia ea super re nemo alius nos admonebat, ne Tacitus quidem, qui eiusmodi sententias adulatione eximias libenter persequitur. Deinde quid de Ænea, quid de Romulo Dion respōderet, & ipsis relatis in deos? quorum tamen imagines ornandæ funebri pompæ adhiberi solitas Tacitus ait Annali IV. *Funus imaginum pompa maximè illustre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Aeneas, omnesq́ Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus longo ordine spectarentur.* Sed quia de Imaginibus vide ne hîc Taciti locus Annal. III. emendationis indigeat, *Dionis adseueratio dubia.*

Circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumq́ imagines, defletum in foro, laudatum pro rostris. *Tacitus emendatus.*

Loquitur de Drusi funere, Germanici patris, qui in Germania perijt. Sed cur Iuliorum imagines in funere eius prælatas dicat, quærendum. Scimus paternæ maternæq. gentis adhiberi consuesse. at in Iuliam gentem Drusus iste numquam insertus. Aliud de Germanico, aut Tiberio, aut Druso altero, quos adoptio Iulios fecit. Itaq; cùm Drusus patrē è Claudijs, matrem è Liuijs habuerit, dico in Tacito emend. *Claudiorum Liuiorúmque.*

rúmque. Cui enim probetur externas imagines quæsitas, omissas domesticas, in quibus multi illustres, & in primis ille Liuius Salinator esset? De hisdem imaginibus corrigo Ouidij versum VI. Fastorum,

Et Ouidius.

Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste triumphales occubuisse senes;

Legoque, *cerata per atria.* Nota res.

— veteres exornant vndique ceræ
Atria.

Loquitur Ouidius de patricijs, qui capta à Gallis vrbe inter titulos & imagines maiorum cæsi.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS ABRAHAMO ORTELIO.

THEATRVM tuum, Orteli, vidi. & vis me verum dicere? nescio an à multis annis cuiusquam labor vtilior fuerit in vulgus. Abeant illæ infinitæ tabulæ chartæ. vnus liber regna, prouincias, vrbes, imò orbem terræ nobis tuo beneficio dedit. Auge tu, quæso, hanc munificentiam: &, quod concepisse te aiunt, apta istæc ad historiam veterem: & oblita vrbium, fluuiorumque nomina, pariter vt recentia nos doce.

Quod si procedet, neque te neque quemquam arbitror
Tuæ pœniturum laudis.

vt obiter concinnem versus Attij. Præter alios scriptores, vnicè iuueris Liuium: in quo, Hispaniæ præsertim, multa ignota opida. Si otium est, vide hæc pauca.

Locorum aliquot nomina reddita Liuio.

Lib. XXVIII.

I. *Martius superato Bæti amni, quem incolæ Cirtium appellant.*

Malè, Cirtium: & in manuss. Liuio reperio, *Certim*. quod propè abest à scriptura Stephani, Βαῖτις ποταμὸς κατ' Ἰβερίαν. ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. & arbitror in Stephano scrib. Κέρτης.

II. *Mago cùm Gades repetisset, exclusus inde ad Cimbim, haud procul Gadibus is locus abest, classe appulsa.*

Cimbis ignotum sanè nomen. liber meus, *ad Ambros*. de quo considerare te volo.

Lib. XXVII.

III. *Itaque in Apuliam ex Brutijs reditum, & inter Venusiam Brutiumq; , minus trium millium passuum interuallo Consules binis castris consederant.*

Bene ex Plutarcho emendauerat Sigonius, *inter Venusiam Bantiamq;*. & ita disertè manuss. Plinius Bantinos collocat in Lucanis.

Paullò superius.

IV. *Capuæ duas ædes Fortunæ & Martis, & sepulcra aliquot de cælo tacta: cum iis (adeò etiam minimis rebus praua religio inserit deos) mures in æde Iouis aurum rosisse.*

reponendum opidi nomen censeo, *Cumis (adeò, &c.)* vt Cumis mures roserint aurum. Sic enim Liuius solet, prodigia accuratè locis distinguere.

EPIST.

EPIST. V.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

Mi Pighi. quàm ſæpè mihi eſt in mente iucundiſſimus Viennę conuictus noſter! quotiens, vt Varro loquitur, & ſermones tuos rumi- nor & humanitatem? O mœnia! ô ripæ, ô ſiluæ! quando, aut quis mihi deus ſimilem vitam? Equidem & cœnulas illas noſtras commemini, quas agitare ad vrbem feſtiuè ſolemus. quarũ condimentum non ſquilla, aut acipenſere decumano conſtabat, ſed, vt idem poëta ait,

— benè cocto
Condito, ſermone bono.

Quarum voluptatum omnium quia nobis iam

Diſtractio, diſcidium, vaſtities venit:

age, quod vnum reliquum eſt, frequentemus litteras, & deſiderium abſentiæ his alloquijs leniamus. De profectione veſtra in Italiam pendebam animi.

Μὴ δή μοι τελέσωσι θεοὶ κακὰ κήδεα θυμῷ.

Ego in Iſſcanum meum me abdideram, cupidine quietis. quam ſæpè interpellant milites, tam grati hoſpites mihi, quàm nobis ſolent Cornicula ille & Nigrinus. In Iulio Capitolino hæc vide.

Ad Iulium Capitolinũ nota.

In vita Gordiani.

I. *Adoleſcens cùm eſſet Gordianus, de quo ſermo eſt, poëmata ſcripſit, quæ omnia exſtant, & cuncta illa quæ Cicero ex Demetrio & Arato & Alcyonas & Vxorium, & Nilum. quæ quidem ad hoc ſcripſit vt Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur.*

Quis Demetrius iſte poëta, ignoro. & aliter, non agebatur hic de iis quos Cicero imitatus ſit, ſed opera eius nominabantur, quæ æmulatus Gordianus. Aldina priſca editione erat, *& Aratum.* Dico leg. *cuncta illa quæ Cicero ex diametro, & Aratum & Alc.* Gordianus, inquit, ex profeſſo & ſtudio contendendi ſcripſit eadem omnia Ciceroni, Aratum, Alcyonas, &c. Poſſet & legi, *eodem metro.*

In M. Antonino.

II. *Profecti tamen ſunt paludati ambo Imperatores, Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quæ pulſæ à ſuperioribus barbaris fugerant, niſi reciperentur, bellum inferentibus.*

III. De Germanis agitur. quid ad Parthos? Scribendum, *Catthis*, aut, *Quadis.* niſi fortè, *apertè Marcomannis cuncta.*

Verùm Cæſarem exſecto ſub aure tubere ſeptennem amiſit, quem non plus quinque diebus luxit. Conſolatuſq; etiam medicos, actibus publicis reddidit.

Quid hoc? vt Imperator conſolari medicos debuerit? nugæ. Scribo, *Conſultúſque, etiam medios actibus p. reddidit.* Ait, Super aliquo negotio aditus, interrupit illos ipſos quinque dies, & res publicas egit. Simile quod de P. Manlio Torquato in Liuij Epitoma ſcriptum: *eum funeri filij non interfuiſſe, & ſe conſulentibus aditum patère iuſſiſſe.* Seneca de C. Cæſare, *Tamen intra tertium diem* (quàm filia functa eſſet) *imperatoria obiit munia, & tam citò dolorem vicit quàm omnia ſolebat.*

EPIST.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. N.

Quæsitum super Plauti falsa rei versu.

EXPLICA nobilissime Bryarde in hoc Plauti versu æstum meum. Mænechmis,

Nam nisi me animus fallit, hi sunt gemini germani duo;
Nam & patrem & matrem commemorant pariter qui fuerint sibi.

Pronuntiat hæc Messenio seruus, & an mentiatur nescio, dicit certè mendacium Nam quod ait patrem & matrem commemorasse eos: de patre, verum: de matre, fallit. Multis pòst versibus demum mater quæritur & nominatur, *Quod erat nomen nostræ matri?* ME. *Theusimarce.* Anteà de matre nullũ verbum. Peccauit Plautus, an seruus, an potiùs scriptor? Et vix est vt non emendandum sit, *Nam & patriam & patrem*. quod persuadet series rei gestæ. Pater nominatus erat, *me esse dico Moscho prognatum patre:* patria autem, *Siculus sum Syracusanus*. & quod emendationem planè firmat, repetit statim seruus idem,

— Neque lacte lacti, crede mihi, vsquam similius
Quàm hic tui est. posteà autem eamdem patriam ac patrem
Memorat. —

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IOANNI LIVINEIO.

In Liuio quædam.

DISCESSISSE te à nobis, mi Liuineie, & dolui & sum gauisus. Dolui, quia priuabar amico, & quasi compare studiorum: gauisus sum quia ad C. V. ibas auunculum tuum. apud quem mansio tua, abesse non potest, quin & ex re tua sit, & ex dignitate. In Liuio hæc obseruabam.

Lib. XXIV.

I. *Index vnus ex coniuratis Theodorum à quo ipse appellatus erat nominare potuit.*

Liber scriptus quem vidisti apud me, *vnum ex*. & sic leg. erat etiam contra libros. In oratione Q. Fabij.

II. *Sed cùm in hoc bello, cum hoste, numquam ab vllo duce sine ingenti nostra clade erratum sit.*

Ibidem est, *in hoc bello, in hoc hoste*, melius certè.

III. *Quin Romæ quoque in ipsa vrbe secundum apum examen in foro visum. quod mirabile est quia rarum affirmantes quidã legiones se armatas in Ianiculo videre, concitauerunt ciuitatem ad arma. qui cùm in Ianiculum iuissent, negarunt quemquam ibi præter assuetos collis eius cultores apparuisse.*

Defectus in eodem.

Si quis alius, fœdatus locus. Primum quid est, *secundum apum examen*? an prosperum, an secundò visum? Logi. ego arbitror abesse loci nomen, & stellam ponendam, donec iuuent libri, sic, *in ipsa vrbe secundum* * *apum examen*. Scripsit enim, *secundum Curiam, Rostra*, aut quid tale. nisi tamen fuit in archetypo, *in ipsa vrbe* II. *apum exa.* ex quo perperàm *secũdum* isti; ego fecerim *bis*. Iam quàm aptè illa iuncta videntur, *quod mirabile est quia rarum affirmantes?* At tu crede meæ fidei, quinque illa verba purũ putum glosse-

Et turpe glossema.

glossema esse: & cùm Liuius inter prodigia recensuisset examen apum in foro, nescio quis Siculus Momar ad oram adnotauit, Quod mirabile est, quia rarum. Lege igitur, *in foro visum. Affirmantes quidam, &c.* Illa etiam, *qui cùm in Ianiculum iuissent*, corrupta sunt, ex fide mei libri scribenda, *qui tum in Ianiculo essent.*

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VIDI furtim Satyras illius suauissimi amici nostri, scisne? & peream si quidquam vidi venustius aut eruditius. In singulis paginis, imò versibus notæ elucent reconditæ & vetustæ doctrinæ. Quæ autem vbique vrbanitas? qui sales? & quidem plerique à Plauto: quem ille poëtam in alio genere carminis imitatur diuinitus. O dolorem nostrum si quid illo sequius! Nam tempora vides & ancipites casus. Sed quod ad me: est quidam, vt audio, qui me in Præfatione quapiam meditatur venustè tangere. quid facturus sit, nescio: hoc scio, si quid mouebit,

Ego rusticatim tangam, vrbanatim nescio.

vt ait poëta vetus Sed hem! de illo ex gente Tiberij Cęsaris, quàm prȩter opinionem accidit! quàm immerito meo! Di bene, quòd tu, quòd Lernutius viuatis, illarum rerum conscij & testes. Quamquam ad illius minas possum dicere, Vapula Papiria. rectè Homericus Agamemnon,

Οὐ γὰρ ἐπὶ ψευδέσσι πατὴρ Ζεὺς ἔσσετ' ἀρωγός.

Attij versus istos apud Nonium facio iudicij tui.

Attius poëta varijs locis correctus.

In Peruico.

I. *Attius Armorum iudicio. Sed peruico Aiax animo atque morabilioni.*

Lego, *Sed p. A. a. atque inorabili.* Trimeter est, dixitq; Attius inorabilem, qui exorari non possit. Illud *Ioni*, inserendũ est sequenti versu Plautino.

In Liquidum.

II. *Attius Stasiast. Cùm subida delio de lore hoc animo corpus liquerit.*

Corrigo, *Cùm subit Edilij, dolore hic animos corpus liquerit.* Verba amatoris sunt, & Edilium, siue Hedylium persona mulierculæ comicæ etiam apud Plautum Pseudolo. Animos, pro, animus antiquè.

In Mertaret.

III. *Attius Antenorid. Fortasse an sit quod hîc non mertet metus?*

Scribo, *Fortassean sit q. hîc nos mertet m.* & notandum hîc illud Fortassean, quod Agellius, Appuleius alijque vsurpant.

Fortassean, vox vetus.

In Sanctitudo.

IV. *Attius Phœnissis: Delubra cæli tu maris sanctitudine.*

Fortasse fuit, *Delubra cælitum, aræ sanctitudines.* oratio cuiuspiam precantis & aram tenentis. In Vulgus.

V. *Attius Eurysace: Diffidam amantem cidere turbet vulgum ambigua, Attius. Euitat mœros disiicit.*

Portenta, non verba. Lego, *Diffugiam, an mantem, nequid ea re turbem vulgum, ambigua.* Sequenti exemplo vox abest, aliàs hilum non facit ad rem Nonij. Exple sic, *Attius: Vulgum euitat, mœros disiicit.* De vrbis cuiuspiam euersione agebat, & Euitare pro vitam tollere posuit.

In Anima.

VI. *Att. Menalippa: Egóne auxilio motus, temerè vt hosti me animato offeram?* Diuinabam, *auxilio nudus.*

In Confidentia.

VII. *Attius Myrmidonibus: Iram infrenis obstes, animis reprimas confidentiam.* Lego, *Irai infreni si obstes, animi repr.* Non malè etiam, *Iram infrenes, obstes animis.*

In Dignatus.

IIX. *Attius Atreo: Quò me ostendam? quod templum adeam? quo more funesto colloquar?*

Scrib. *Quoi me ostendam?* &, *quem ore funesto coll.*

In Opinio.

IX. *Attius Eurysace: Opinione factum est, quanto minus stirpem educabant, tanto vereremur magis eos esse.*

Emend. *stirpem edictabant*. Ipsi versus in trimetros allegendi,

Opinione factum est quanto minus
Stirpem edictabant, tanto vt reremur magis
Eos esse. Litteram M, non elidendum.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS NICOLAO FLORENTIO.

ITALIA te adhuc tenet, Florenti, &, vt hæ turbæ fluunt, ætatem tenebit. Qui enim tranquillis rebus redire spreuisti, dulcedine captus soli illius & cæli: quid te nunc putem in his Belgicæ ruinis? Quæ quidem in perpetuum amisisse illam simplicitatem videtur, cuius nomen Iuuenalis non audet dicere. Ego plurimùm sum in villa & hortis

Μέζα μὲν γνώμα διώκων,
Μέζα δὲ καὶ κατέχων.

Historia me & antiquitas capit: in qua explicāda sæpè opus est iudicium tuum. His diebus legebam Dionis Epitomen à Xiphilino.

De sententia Xiphilini quæsitũ.

In vita Commodi narrat.

Στρουθόν δὲ ἀποκτείνας καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμὼν, προσῆλθεν ἔνθα ἐκαθήμεθα, τῇ τε ἀριστερᾷ χειρὶ ἐκείνην, καὶ τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ᾑματωμένον ἀνατείνας. καὶ εἶπε μὲν οὐδὲν, τὴν δὲ κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ σεσηρὼς ἐκίνησεν ἐνδεικνύμενος ὅτι καὶ ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο δράσει.

Struthiones ad Circum.

Ridiculum factum. & auget risum interpres, qui vertit, *abscisso capite passeris*. Struthiocameli, dicere debuisset. De gladiatorijs enim Commodi factis sermo est, & Struthiocamelos iam inde à Plauti tēporibus solemne Romanis in Circo ad pugnam & spectaculum dare. Capitolinus de apparatu Circi, *Alces decem, Tauri Cibyraici centum, Struthiones Mauri miniati trecenti.* Herodianus de eodem Commodo, Λαβὼν οὖν ποτε βέλη, ὧν αἱ ἀκμαὶ ἦσαν μηνοειδεῖς, ταῖς Μαυρουσίαις στρουθοῖς ὀξύτατα φερομέναις καὶ ποδῶν τάχει καὶ κολπώσει πτερῶν, ἐπαφεὶς τὰ βέλη κατ' ἄκρου τοῦ τραχήλου ἐκαρατόμει, ὡς τὰς κεφαλῶν ἀφῃρημένας ὁρμῇ τοῦ βέλους ἔτι περιθεῖν ὥσπερ μηδὲν παθούσας. Ex quibus facilè est Plauti versum Persa interpretari.

Plautus explicatus.

Vola curriculo. P. istuc marinus passer per Circum solet.

Passer

Paſſer marinus Struthiocamelus, quia trans mare aduectus. Græcis, Στρουθὸς διαπόντιος, Στρουθὸς μεγάλη, vt Luciano: & ſimpliciter Στρουθὸς, vt hîc Dioni. Puto & Latinis ἁπλῶς Paſſer dictus, vt inſcriptione, quæ Neapoli,

AEDILITAT. LAVDABILITER. ADMINISTRAVIT. ET. DIEM. FELICISS. III. ID. IAN. NATALIS. DEI. PATRI. N̄. VENATIONE. PASS. DENIS. BESTIS. ET. IIII. FERIS. DENT. ET. IIII. PARIBVS. FERRO. DIMICANTIB. CETEROQ. HONESTISS. APPARATV. LARGITER. EXHIBVIT.

Lapis antiq. interp.

Nam interpretor, VENATIONE PASSERIS. Iudicare te, Florenti, vne omnium peritiſſime harum rerum, volo.

EPIST. X.

I. LIPIVS IOSEPHO SCALIGERO, IVLI. F.

NON eſt antiquarius Liuius, fateor: ſed nec omnia in eo protrita, & à fece vulgi. Vetuſtæ dictionis plura haud dubiè veſtigia exſtarent, abſque correctorum audacia fuiſſet. qui peccare ſe putabant, niſi hoc peccatum in omnibus ſcriptoribus peccarent. Venio ad te Prætorem, Scaliger, in aliquantis verbis, quæ interdicto Vnde vi reſtituenda videntur, ex fide libri.

Antiqua ſcriptura aliquot in Liuio.

Lib. xxv. De militari tumultu Syracuſis.

I. *Sedato tandem tumultu exſequentibus ſciſcitando mercenarijs quæ acta cum Romanis eſſent, dilucere id quod erat, cœpit: aliam ſuam ac transfugarum cauſſam eſſe.*

Meus liber, *tumultu aquirentibus ſciſcitando*. Tu non dubitabis quin Liuius, *anquirentibus*, ſcripſerit.

Lib. XXIIII.

II. *Adiectum eſt Prætoribus ac delectis Senatorum etiam militare conſilium, iuſſi & duces ordinum, præfectiq; auxiliorum ſimul conſulere.*

Vetus, *ſimul conſiliare*, eoq́ue verbo Horatius & Tacitus vſi.

Lib. XXII.

III. *Ab eodem Prætore ex Senatuſconſulto litteræ ad Conſules miſſæ.*

Manſſ. *ex Senatuſconſultu*. & eam ſcripturam alibi iterat. Sanè antiqui Iuſſum & Iuſſus, Conſultum & Conſultus dixerunt, taliaq́ue. Plautus Trinummo,

Me abſente atque inſciente, inconſultu meo,
Aedes venales haſce inſcribit litteris.

Lib. XXI. extremo.

IV. *Hæc procurata votaq; magna ex parte leuarunt animum religione.*

Ibi eſt, *leuarunt animũ religionis*. Nec id mutim. Legi apud neſcio quem veterum, *Leuare curarum:* apud Plautum, *Nec ſermonis fallebar tamen:* apud Quadrigarium, *Quieſcere pugnæ*. Cuius locus apud Agellium lib IX. cap. XIII. diſertè & expreſsè ſic legitur in optimis Giſelni ſchidis, *Manu*

 ſignifi-

significare cœpit vtrique vt quiescerent pugnæ. Facta pausa est.

Lib.XXIII. De Consentia capta.

V. *Itaque vrbe defensoribus vacua facilè potiti sunt hostes.*

Anteà in omnibus libris legebatur, *vrbe defensoribus vastata.* & ita meus codex. Vir doctus magnam mendam dixit esse in voce, *vastata*, & reposuit *vacua.* Ego verebar ne Liuius scripsisset, *vasta.* quomodo proprie loca sola & deserta vocabant. Sallustius in Iugurthino, *Mons & ab natura, & ab humano cultu vastus.* Virgil.

Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam.

Lib.XXII. De Veresacro.

VI. *Siquis clepsit, ne populo scelus esto, néve cui cleptum erit. siquis atro die faxit insciens, probè factum esto.*

Liber mansi. *siquis altero die.* nec reijcio. Festus, *alter & pro non bono ponitur, vt in augurijs altera auis. sic alter nonnumquam pro aduerso dicitur & malo.* Lib.XXIII.

VII. *Comprehendiq́; Decium Magiũ, atq; ante pedes statutũ caussam dicere iussit.*

Libri omnes, *ante pedes destitutum.* nec caussa erat mutandi. Amant hoc verbum in illa rè veteres. Gracchus, *Palus in foro destitutus est, vestimenta detracta sunt.* vbi item alij, *defixus*, maluerunt. Poëta vetus, *Ita me destituit nudum.* Liuius ipse lib.II. De Mutio Scæuola, *Ante tribunal regis destitutus, tum quoque inter fortunæ minas.* sed & hunc locum distinguendo deprauarant. Lib.XXII.

IIX. *Quas ob res si antiquus animus plebi Romanæ esset, audacter se laturum fuisse de abrogando Q. Fabij imperio.*

Vetus, *audaciter.* scimus Ciceronem ipsum sic locutum.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PAVLO MANVTIO.

EGÓNE vt ad cuiusquam iudicium in Ciceronis scriptis appellem, quàm tuum? vix mehercle si viuat Cicero ipse. Vide igitur.

Cicero emendatus.

Lib.II. De Legibus.

I. *Quæq; augur iniusta, nefasta, vitiosa, dira, defixerit, irrita infectaq́; sunto.*

Defigendi verbum nõ videtur aptum. Arbitror scriptum antiquè fuisse, *dira aeixerit.* vnde natum defixerit, littera immissa. vt in Varrone De Re rust.lib.I.initio.

Et Varro.

Quare quoniam emisti fundum, quem benè colendo fructuosum conficere velis, meq́; vt id mihi habeam curare roges, experiar.

Lego, *vt id mihi habeam curæ*, r. littera malè inserta.

Lib.V. Epist.ad Atticum, Epist.XIX.

II. *Quod scribis libenter repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filij patruo certaret, magni amoris signum.*

Malim, *libente te repulsam.* valet, te gaudente & volente.

Lib.X. Epist.XV.

III. *Pridie Idus Hortensius ad me venit scripta epistola. vellem cetera eius. quàm in me incredibilem ἐκτένειαν? qua quidem cogito vti.*

Lege-

Legerim, *bellè cetera: eiusq; in me i.ἐκτένειαν. qua q.*

Lib. II Epist. II.

Κορινθίων ἢ Ἀθηναίων puto me Romæ habere. mihi heredes. lege hoc doceo. mirabilis vir est. IV.

Ita vulgatis erat. Lambinus restituit, *mihi crede legendus est, mirabilis vir est.* sed aberrat longius à scriptura. Emendo, *mihi credesis, lege hoc otio. mirabilis.* Ait, hoc otio, quia Atticus id temporis in Epiro.

Lib. x. Epist. VIII.

Hic tamen secum Cytheridem lectica aperta portat; altera, vxorem. V.

Lego, *alteram vxorem.* Ista enim Cytheris Antonio quasi vxor.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

REM atrocem, & Tragœdia non epistola dignam! Nobilis ille iuuenis, N. quem olim familiariter nouimus, in Italiæ Neapolim venit. Non diu ibi vixerat, cùm amauit ipse dicam, an vltrò adamatus est à nobili matrona? Nosti Italiam, nosti sexum:

——— Τίνα τερμένουσι γυναῖκες;

Certè accitum ab illa ferunt incautum iuuenem. venit, paruit, commeauit furtim, res mariti egit, & quæ non opus est dicere. Non fefellit illa φώρειος εὐνὴ quemdam è seruis. domino indicat. dominus cõdita ira, parat vltionem. Seruare intentè eumdẽ hominem iubet dum Mars esset cum Venere sua. nec diu factum est, nunciatur marito adesse. Domum redit, irrumpit cubiculum comite illo seruo: infelicem adolescẽtulum è lecto protrahit nudum ac iam vix viuum. in oculis coniugis multis ictibus confecit. Adijcitur deinde succidanea victima vxor ipsa. Cadauera nuda & lacera noctu in viam proijciunt: ipsi, priusquam luceret, se in pedes. Habes tristem historiam, & quam rectè Theocritæo versu concluserim,

*Χαιρέτω ἁ Παφία· Φοῖβος μόνον ἵλαος εἴη.

De Plauti versu, Truculento,

Thetis quoque etiam lamentando lessum fecit filio.

nihil adfirmare habeo. Libri scripti quos viderim, omnes, *lausum fecit.* ne mireris idem esse in editionibus antiquis. Vereor ne illa lex XII. *Néue lessum funeris ergo habento*, corrumpendo Plauto fuerit. At illa potiùs corrigenda erat ex Plauto. Suspicor veteres, Losum & Lausum dixisse, vt Plostrum & Plaustrum: vnde mox factum, Lesum & Lessum. Certè quod Ælius ab eiulatione lugubri id deriuat: à me est. & illa eiulatio manifestò inest in sono Lausi. Cogitemus tamen.

Saluebit Venus, at faueat modò Phœbus Apollo.

Lausum in Plauto & xij. an Lessum?

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS FRANCISCO PYTHOEO.

CVM fratrem tuum Petrum, cùm te Francisce intueor: occurrit illa Achillis apud Euripidem admiratio,

*Ζηλῶ δέ σου μὲν ἀδελφὸν, ἀδελφοῦ δὲ σέ.

Ob te beatus frater, ob fratrémque tu.

Adeò vterque alteri, & moribus & doctrina, ornamento estis: nec nati solùm fratres videmini, sed facti. Præclara consensio. quæ caussam mihi dedit & amandi tui, & scripto compellandi. Emendationem hanc in Liuio vide.

De testudine militari Liuij locus expensus.

Libro XLIV.

Id tantum dißimile fuit, quòd & in fronte extrema, & ex lateribus, soli non habebant super capita elata scuta, ne nudarent corpora, sed prætecta pugnantium more. ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes læserunt: & testudini iniecta, imbris in modum lubrico fastigio, innoxia ad imum labebantur.

Testudinem militarem Liuius describebat, sed istud, *imbris in modum*, vt Sallustius loquitur, suspicio de mendo. Magis est vt Liuius scripserit, *imbricis in modum.* Imbrex, incuruum genus tegularum, ad deriuandam aquam. Isidorus: *Tegulæ vocatæ quòd tegant ædes: Imbrices, quòd accipiant imbres.* Glossarius liber, *Imbrex*, καλυπτήρ. Plautus & Sisenna. Frustrà est vestrâs ille vir doctus, qui confundit cùm Festi Ambrex. Quod ad Liuij sententiam: nil pote aptius. Semper illa coagmentatio & quasi contextus scutorum in Testudine, amat comparari cum ædium tectis. Plutarchus in Antonio, Τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ἐρέψει γινόμενον, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει, καὶ τῶν προβλημάτων στεγανώτατόν ἐστι πρὸς ὀϊστοὺς ἀπολισθαίνοντας. Quod ait, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει: non fuit vertendũ, vt vulgus interpretum, *speciem theatri præbet.* neque enim Plutarchus dixit Testudinem formam theatri referre: sed, *Ea forma tectis ædium non absimilis, & ludicri theatralis spectaculum præbet, & firmißimum munimentum est, &c.* Nam ὄψις, hîc, θέαμα. Imò & Testudinem hanc solent in circum inducere voluptatis caussa: & inde traducta res ad vsum belli. Vide Liuium proximis superioribus verbis diffusè explicantem. Quod legitur prætereà, *& in fronte extrema*, lego, *in fronte, extremi.* idque res clamat.

Quid imbrex.

Plutarchus interpretatus.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS GVIDONI LAVRINO, V. N.

QVOD olim de Cæsare celebre dictum fuit, aut non nasci eum in Ro. rep. debuisse, aut non mori: idem mihi in mente est quotiens incido in scriptores veteres, Guido Laurine: qui non fato, sed si verum amas, maiorum ignauia nobis perierunt. Aut enim scripsisse diuinos viros non oportuit: aut scripta non abisse. Et vt parentes leuiùs ferunt non natos sibi liberos, quàm posteà denatos: sic nobis fortasse, si scripta illa nesciissemus, dolor non erat; idem, cùm fragmenta intuemur & titulos pulcherrimorum operum, angimur desiderio & torquemur. Quòd mihi accidit in Sallustio. cuius historiarum fragmenta vidi collecta à familiari nostro Lud. Carrione, & auspicijs tuis emissa. Gauisus sum in amici gloria: dolui in tam immani iactura, cùm ex libris sex Historiarum aut pluribus, quibus res populi Ro. ab anno vrbis DCLXXVI. complexus ad bellum Catilinæ erat, tam paucas, tam laceras reliquias vidi superare. In quibus hæc obseruabam.

Fragmenta Historiarũ Sallustij carptim emendãtur.

In oratione Philippi lib. I. Histor.

1. *Ceterùm illi qui gentis Aemiliæ benefacta extollebant, & ignoscendo populi Ro.*

Ro. magnitudinem auxisse, nusquã etiam tum Lepidum progressum aiebant.
Dignum nota, Auxisse, παθητικῶς, pro Auctum esse, Catonis & veterum exemplo. De quo dixi ad Tacitum.

Itaque Sertorius leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscurã noctem, æstu secundo furtiuaq; celeritate vitare prælium in transgressu conatus est. .II

Lego, *in Mauritaniam*. & præsidium relictum Carthagine Noua puto, nõ in Mauritania. Ex Plutarcho liquet de historia, qui narrat Sertorium, cum tribus millibus militum confugisse Carthaginem Nouam, atque ibi conscensis nauibus in Mauritaniam traiecisse. Sed ad Sallustij sententiam vox requiritur. Vulgata in Agellio lectio (nam is hoc fragmentum lib. x. retulit) concipitur, *furtim aut celeritate*. quid si legamus? *furtim abijt, celeritate vitare prælium in transgressu conatus.* postrema voce inducta. Certè *auit*, pro, *abit*, tralaticius error.

In Epistola regis Mithradatis ad Arsacem.

Persen deinde Philippi filium post multa & varia certamina apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, in somnis occidêre. III.

Non intellego. quomodo enim si pacto vitam dederunt, liberi à perfidia Romani, siue in somnis siue vigilantem occiderint? Sed vera correctio est, *insomniâ occidere*. ἀϋπνίᾳ. Plutarchus in Æmilio duplicem famam mortis eius tradit. Alij, inquit, inedia mortem sibi consciſſe adfirmant: alij à militibus qui eum custodiebant somno prohibitum, atque ita continuis vigilijs perijsse. Hoc posterius ergo Mithradates, vt inuidiosius, posuit.

Et mox Fufidius adueniens cum legionibus, postquã tantas asperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hosti quàm suis oportuniora videt. IV.

Vereor ne leg. *Aufidius*. & de bello Sertoriano accipio. Nam Aufidius à Plutarcho in Sertorio nominatur Bæticæ Præfectus, quem Sertorius ad amnem Bætim vicerit duobus milibus militum de exercitu eius cæsis. Hanc ergo pugnam hîc tangit Sallustius, & quæ de vado amnis & asperitate locorum dicuntur, pertinere ad Bætim volo.

Lib. II. Histor.

Hi saltibus occupatis, tum externorum agros inuasere, frumentiq; ex inopia graui satias facta. V.

Laudatur à Nonio, in Satias. Sed illud, *tum externorum*, gentis haud dubiè nomen fuit. Lego, *Termestinorum agros*. Populi sunt citerioris Hispaniæ, Tacito, lib. IV. Annal.

E muris canes sportis demittebant. VI.

Legerim, *ciues sportis*. Sermo fuit de obsessis, qui è suis aliquot per funem sportis demittebant. Aut tale aliud.

Lib. III. in oratione M. Lepidi Tribunipl.

Mihi quidem satis spectatum est, Pompeium tantæ gloriæ adolescentem malle Principem volentibus vobis esse, quàm illis dominationis: & socium auctoremq; in primis fore tribunitiæ potestatis. VII.

Emendo, *dominationis socium: auctoremq; i. p. f. t. p.* Quod sequitur, *Sed verborum satis est, neque enim ignorantia res claudit,* Claudit, valet, deficit, monui

Claudo antiquum, pro Deficio, in Terentio & Auson.

monui olim id verbi in Terentij Eunucho reponendum, *Benignitatem claudere*, nec multis persuasi, quamquam apertè agnoscit Donatus. Vsus eo etiam Ausonius in Prologo Ludi Sapientum,

Scitis profectò quæ sint; sed si memoria
Rebus vetustis cludit, veniet Ludius
Edisserator harum quas teneo minus.

Cludit memoria, vt hîc, Res claudit.

Lib. IV. in Epistola Mithradatis.

IIX. *Tibi perpetuò pace frui liceret, nisi hostes opportuni & scelestissimi. Egregia fama si Romanos oppresseris futura est. neque petere audeam societatem; & frustrà mala mea cum tuis bonis misceri sperem.*

Hiulca omnis oratio, fortasse & manca. Legebam tamen, *Tibi si perpetuò pace f. liceret: nisi h. o. & scelestissimi: egregia fama s. R. o. futura esset: neque petere, &c.* voce vna addita, altera immutata.

Inter incerta.

IX. *Tota autem insula modica & cultibus inanis est.*

Scribo, *cultoribus inanis.*

X. *Magna gloria tribunus militum in Hispania T. Didio imperante, magno vsu bello Marsico paratu militum & armorum fuit. multáque tum ductu eius, quæ rapta primò per ignobilitatem, deinde per inuidiam scriptorum celebrata sunt. quæ eminus faciem suam ostentabant aliquot aduersis cicatricibus & effosso oculo.*

Exstat apud Agellium lib. II. In verbis, *multaq; tum ductu eius* * ponenda nota. abest enim vox, *gesta*, aut similis. Nec illud sincerè, *per inuidiam scriptorum celebrata sunt.* fortè, *per inuidiam proscriptorum.* hoc sensu. Sertorij præclara facta, primùm propter ignobilitatem eius minùs animis hominum insederunt: deinde, cùm in magna inuidia proscriptio esset, atque inter alios ille talis vir proscriptus, celebrari eius laudes cœptæ. Sed & in sequentibus lego, *Cominus faciem suam ostentabat*. non, *quæ eminus*, nec, *ostentabant*. In oratione prima de Rep. ad Cæsarem, quas equidem Sallustij esse numquam dubitabo.

XI. *L. Postumius & M. Fauonius mihi videntur quasi magnæ nauis superuacanea onera esse: vbi salui peruenire visi sunt: siquid aduersi coortum est; de illis potissimum iactura fit, quia pretij minimi sunt.*

Manifestò hæret sententia, & abest alterum membrum. sed mentior, latet, non abest. Nam meo animo, eleganter emendabitur, *vbi salui peruenêre, viri sunt: siquid aduersi; &c.* Comparat Postumium & Fauonium cum oneribus nauis. & si quidem tranquilla nauigatio est, & cùm ad portum peruenêre; salui ipsi, & viri sunt. si tempestas ingruit exoneratur nauis, & illi eijciuntur. Hoc disertim scribere Sallustius voluit.

XII. *Et quoniam iudicia primæ classis mittenda putem; quæ descriptio, qui numerus, in quoque genere futurus sit, ea mihi omnia generatim describere haud difficile factu fuit.*

Lego, *primæ classi committenda putem.* vel, *classi submittenda.* Probat ipse superiori parte orationis: *Quare*, inquit, *omnes primæ classis iudicare placet, sed numero plures quàm iudicant.* De classibus iudicum, res obuia.

In ora-

In oratione altera.

Iuuentus probitati & industriæ, non sumptibus neque diuitijs studeat. id ita eueniet, si pecuniæ, quæ maxima omnium pernicies est, vsum atque dedecus demseris. XIII.

Scribo, *vsum atque decus.* Sæpè aliàs Sallustius monet, pecuniæ & diuitijs opinionem splendoris detrahendum. Decus igitur demitur pecuniæ, si nemo ob eam magis honestus aut clarus.

Statim:

Nam sæpè ego cum animo meo reputans, quibus quisque rebus clarissimi viri magnitudinem inuenissent, quæ res populos nationésve magnis auctoribus auxissent. XIV.

Puto emend. *magnis auctibus auxissent.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

QVOD Iuuenalem doces M. Antoni; rectè & ordine facere te puto, vt in Sc^ti formulis est. Certè si vlla tempora, hæc Satyram desiderant: & in Satyra, nemo idoneor ad mores corrigendos Iuuenali. Eius libro veteri vsus sum à viro docto Petro Diuæo. in quo Satyra IIX. his versibus, *Iuuenalis versu vno auctus.*

Quis fructus generis tabula iactare capaci,
Fumosos equitum cum Dictatore Magistros?

medius inserebatur nec lectus antè nec visus:

Quis fructus g. t. i. capaci
Coruinum? posthac virga deducere multa
Famosos equitum c. D. Magistros?

& scelus sit, dubitare de germanitate. Neque enim de triuio versus est: & ad rem nimis aptus. Multam virgam vocat, multos lictores. nam Dictator XXIV. fascibus vtebatur: Magister equitum, sex In Carrionis manss. libro eumdem versum exstare comperi. Sed vt hoc versu Iuuenalem augeo, ita altero minutum volo:

Satyra XIV. *Et altero minutus.*

Plurima sunt, Fuscine, & fama digna sinistra,
Et, quod maiorum vitio sequitúrque minores,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus.

secundum versum ex vet. libro Canterus primus adtexuit, & ex suis denique Pulmannus. Mihi tamen liquet iurare, à Iuuenali numquam eum pictum aut scriptum. Facilè docuero, vnde in libros manarit. In manss. plerisque, Satyris sua argumenta versu præfixa sunt, memoriæ iuuandæ. vt Satyra X. præponitur, *Arguit hæc hominum curas, & inania vota.*
Satyra XI. *Lauta reprenduntur conuiuia, parca probantur.*
Satyra XII. *Arguit hæc auidos, nimium nimiumq; rapaces.*
Satyra XIII. *Mens cruciat prauos, sapiens fert damna modestè:*
eadem nugamenta in ceteris. At hi versus, (quod in Diuæi libro vidi:) interdum & ad marginem libri scribuntur. nec dubito quin ab hac caus-

ſa ille peregrinus irrepſerit in vrbem. Nam argumentum Satyræ huius fuit, *Et quod maiorum vitium ſequiturq́ minores*. Confirmant Diuæi & Carrionis libri, in quibus nullus legitur: ne addam, ineptum verſiculum eſſe, & ſententiæ turbatorem.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS MAXIMILIANO A BORSSELE, V. N.

PALLADEM armatam cur antiquitas pinxerit, deſino quęrere: cauſſam in te video, vir nobiliſſime. qui & pacis & belli artibus ſic excellis, vt Achillem aliquem aut Cæſarem æuo noſtro referre videaris. Arci Sluſanæ praees, arma tractas, milites exerces: nihilo ſegnius amas doctos, habitas in veterum libris, & aut legis cottidie aliquid, aut ſcribis. Itaque vide quid apud ignotos etiam poſſit vera virtus. Ab his laudibus admirari & amare te primùm cœpi: deinde occaſionem quærere & aperiendi amoris mei, & tui demerendi. Non obtulit ſe melior, quàm vt ad te nunc in bellis, mitterem quiddam ex ſcriptore bellico. Liuium dico. è cuius libro XXV. hæc excerpſi.

Liuiani aliquot loci.

De capta Tarento:

I. *Recipere ſe in domos ſuas quemque iuſſit, & foribus nomen ſuum inſcribere: ſe domos eas, quæ inſcriptæ non eſſent, ſigno extemplò dato, diripi iuſſurum. ſi quis in hoſpitio ciuis Romani* (*vacuas autem cernebat domos*) *nomen inſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habiturum.*

Omnis lectio vetus, *tenebat domos*. Sigonius conijcit, *ſciebat*. vel, *petebat*. Sed nihil horum Liuius dixit. Scribo, *tenebant domos*. Ait. Cùm Romani proprias & vacuas ædes haberent, non permixtim cum ciuibus deuerſarentur: facilè fuit ſeparare milites à ciuibus ſola inſcriptione ædium. Hęc Liuij mens. quiſquis aliud adfert, campas loquitur. Videatur Polybius.

II. *Reliqua erat in obſidione ſpes, nec ea ſatis efficax, quia arcem tenentes, quæ in peninſula poſita imminet faucibus portus, mare liberum habebant: vrbs contra excluſa maritimis commeatibus, propiusq́ inopiam erant obſidentes quàm obſeſſi. Annibal conuocatis*, &c.

Meus codex, *propiusq́ inopiam obſidentes. Annibal c.* Reliquorum nec vola nec veſtigium in eo; vereorque vt ſint à Scholio.

III. *Flauius ad Romanum Imperatorem venit. rem ſe ait magnam inchoaſſe, ad quam perficiendam ipſius Gracchi opera opus eſſet. omnium populorum prætoribus, qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu deſciſſent, perſuaſiſſe vt redirent in amicitiam Romanorum.*

Quomodo, *omnium populorum?* certè de ſolis Lucanis ſermo: & ſubiunxit ipſe, *Ibi paucis verbis tranſigi rem poſſe, vt omne nomen Lucanum in fide ac ſocietate Ro. ſit.* Itaque lego, *omnium popularium.*

Pòſt, de captis Syracuſis.

IV. *Inde vbi id temporis viſum, quo die epulatis iam vinoq́ ſatiatis principium ſomni eſſet.*

Lego, *quo de die epulatis*. De die epulari probroſum, niſi ſi in communi lætitia. malim etiam, *vinoq́ ſauciatis*.

Quò

Quò per ingentem solitudinem erat peruentum, quia magna pars in turribus epulati, aut sopiti vino erant, aut semigraues potabant. V.

Fortè, *aut somno graues potabant.*

Posse eum si operæ pretium faciat, principem popularium esse: seu militare cum Romanis, seu reuerti in patriam libeat. contrà, si malle obsideri pergat, quam sedem esse terra mariq; clauso? VI.

Meus liber, *quam spem esse.* optimè.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

NVNCIVM acerbum? Langiúsne noster obijt? ille Langius, quo sat scio *De Langij morte.*

Vulcanus, Luna, Sol, Dies, di quattuor,
Meliorem nullum illuxere alterum.

Nam de doctrina vt parcius dicam, in caussa est ipse. Fuit enim hoc ingenio Langius, vt ea scire vellet, quæ scire eum nemo sciret. Atque vt Stoici virtutem; sic ille doctrinam pretium sibi ipsam putabat. Sed magnum virum amisimus, ô Musæ! & maiorem opinione vulgi Scholia parabat, vt ex ipso audiuimus in Senecam, Solinum, Suetonium: & quædam ex ijs iam affecta. Multæ obseruationes eius in Plinio, Theophrasto, Dioscoride: cùm præter alia elegantis ingenij, vnicus amator esset florum & hortorum. Postremis litteris anxie petierat, vt ex Imperatoris horto mittenda curarem bulbos Tulipæ versicoloris, item Tibcadi, & nescio quæ alia, vt sic dicam, emblemata horti abusque Byzantio allata. In qua cura vides quàm fuerim frustrà. Nam ille abijt: nobis illud Theocriti testamento reliquit, ——— *ποιεῖν τι δεῖ ἕως γόνυ χλωρόν. At tu Senecæ hos locos vide. ** Faciendũ aliquid, quiuius genu viret.*

Epist. CIV. *Seneca variè correctus.*

Hominum effigies habent, animos ferarum. nisi quòd illarum perniciosior est primus incursus, quos transire non quærunt. numquam enim illas ad nocendum nisi necessitas inijcit. Hæ autem fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominem libet. I.

Scribo, *quom transire non queunt.* & statim, *necessitas inigit.* quod valet, adigit. denique, *Hæ aut fame.* non *autem.*

Epist. CXIV.

Felicissimosq; se iudicant si multas per milites prouincias obtinēt, & nouas veteribus adiungunt: ignari quod sit illud ingens paruumq; regnum. II.

Restituo, *patriumq; regnum.*

Lib. II. De Tranquillit. cap. VIII.

Sapiens autem vicinus proximusq; dis consistit, ad illa nitens pergensq; excelsa, ordinata, intrepida, æquali & concordi cursu fluentia, secura, benigna, bono publico nata, sibi & alijs salutaria, nihil humile concupiscet. III.

Puto melius, *bono publico natus, sibi & alijs salutaris*, quæ ad ipsum sapientem referantur. Respexit ad veterem formulam laudis, tralaticiam in lapidibus B. P. N. vel sic: B. R. P. N. valet, bono publico, vel, reip. natus.

Eadem Symmachi mens fuit, cuius Epiſtolas patruus meus Martinus Lipſius primus dedit: *Vides certè vt ille ipſe qui Romanis rebus antiſtat, natus eſt ad bonum publicum.*

De Clementia lib. I. cap. IX.

IV. *Hoc, inquit, primum à te peto ne me loquentem interpelles, [ne meo ſermone medio proclames,] dabitur tibi loquendi liberum tempus.*

Suſpicor illud, *ne meo ſermone medio proclames*, gloſſam eſſe ad vocem, *interpelles*. Sunt enim iſta ex oratione Auguſti ad Cinnam. aliter, næ me tam ineptæ repetitionis, ipſius Auguſti cauſſa, pænitet. Simile eſt De Breuitate vitæ cap. XII.

V. *Audio quemdam ex delicatis, cùm ex balneo inter manus elatus & in ſella poſitus eſſet, dixiſſe, [interrogando] Iam ſedeo?*

Nam vox, *interrogando*, ableganda, non à Seneca, ſed interprete adſuta. legendumque. *dixiſſe, Iam ſedeo?*

Cap. XIII.

VI. *Ille otioſus eſt, cui otij ſui ſenſus eſt: hic verò ſemiuiuus, cui ad intelligendos corporis ſui habitus indice opus eſt. Quomodo poteſt hic alicuius temporis dominus eſſe?*

Leg. & diſt. *hic verò ſemiuir cui a. i. c. ſ. h. i. opus eſt, quomodo poteſt alicuius t. d. eſſe?*

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

ETIAM tu me putas eſſe in Plauto? quaſi eiuſdem operæ ſit aliquantos in eo locos corrigere, & totum dare. Iam à multis audio Scaligerum eam prouinciam ſumpſiſſe: & di melius quàm vt cũ illo candidato concurram. non tam impar petitio Catonis & Vatinij fuerit. Hoc tamen verum eſt: vt illum, quàm me malo: ſic me, quàm neminem. Itaq; videbimus aliquid, ſi ille ceſſet. ceſſet autem? non cadit in eum virum hoc verbum: aliud agat, debui dicere. Nam tu ſcripſiſti, an aliunde audiui? parare illum Nonium & Manilium? Proximæ Nundinæ ſanè quàm ſteriles fuerunt. ex Italia & Gallia planè nihil: nec à nobis, præter Carrionis Antiquas Germaniæ Ῥαψωδίας Ælij & Perſij non curant legere. Poëmata Meliſſi guſtaui, & placuerunt. habet iuuenis ille quod imputet Galliæ.

Liuianum hunc locum vide.

Liuij fragmentum apud Senecam emendatum.

Vixit tres & LX. annos, vt ſi vis abfuiſſet, ne immatura quidem mors videri poſſit. Omnium aduerſorum nihil vt viro dignum erat tulit, præter mortem. quæ verè æſtimanti minus indigna videri potuit, quod à Victore inimico crudelius paſſus erat, quàm quod eiuſdem fortunæ compoſito feciſſet.

Exſtat apud Senecam Suaſorijs, inter elogia de morte Ciceronis quod mirere, à Lambino, à Fabricio, ab alijs ſine emendatione profertur. Nos emendauimus, *quod à victore inimico nil crudelius paſſus erat, quàm quod eiuſdem fortunæ compos ipſe feciſſet*. Liuius dixit. Queri eo minùs de crudelitate Antonij Cicero potuit: quia non leniùs cum Antonio egiſſet victor ipſe: & paſſus, qũod alteri libens feciſſet.

EPIST.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS OBERTO GIFANIO.

QVOD liberè liceat Gifani, desiderium Agellij tui ferimus nimium diu. Atqui intererat rei litterariæ quàm emendatissimum scriptorem illum esse in omnium manibus. Multa & in verbis eius antiquitas: & multa in eo ex antiquis. Perge igitur cum Musis fauentibus.

Nauè agere oportet quod agas, non ductariè.

Pauca in Nonio saltuatim collecta mitto, explorandi iudicij tui.

In Nonio obseruationes.

In Abundè.

I. *Sisenna histor. lib. iiij. Perfusè atque abundè sparsi vsi magnum pondus auri argentiq́.*

Arbitror leg. *Profusè atque abundè sparsa vasa, magnum p.* & fragmentum fuit de Annibale. qui paullò ante pugnam Cannensem relictis castris fugam simulans, vt Liuius inquit, castra plena omnis fortunæ publicæ priuatæq; reliquit. & addit: *Tabernacula aperta, & omnia cara in promptu relicta, argentum quibusdam locis temerè per vias velut obiectum ad prædam.* De hisdem igitur insidijs Sisenna. & hoc est quod ait, sparsa vasa fuisse. Possis & legere, *spargi iussit.*

In Supparum.

II. *Nonius Pedio. Supparum purum, belliensem interim escam meram.*

Fortè, *Veliensem interim Oscam meram.* Sermo de Scortillo quopiam est, & supparum quidem eius purum est, inquit, at ipsa Veliensis, mera Osca. Oscum vt Opicum, inter conuicia spurca. in eas quæ capitis non pudici. Tamen Isidorus *Velenensem tunicam* agnoscit, *quæ adfertur ex insulis.* Igitur ita non malè emendes & distinguas, *Supparum purum, Velenense, interim Oscam meram.*

In Prognariter.

III. *Ennius Annal. vj. Diui hoc audite parumper,*
Vt pro Romano populo prognariter armis
Certando, prudens animam de corpore mitto.

Hi versus sunt ex precatione Decij sese pro patria & legionibus deuouentis.

In Euallare.

IV. *Titinnius prælia: Qua ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ô pulcrè.*

Lego, *Quia ego h. e. h. d. f. pilatricem pallij, euallauero pulcrè.* Pilatricem vocat, à compilando.

In Porcet.

V. *Ennius Telamone: Deûm me sentit facere pietas, ciuium porcet pudor.*

Emendo, *Deûm me incendit facere.* & puto esse verba Orestis: qui oraculo iubebatur interficere matrem, hominum tamen verecundia tardabat.

Ibidem.

VI. *Pacuuius Atalanta: Magna te, vt verear eloqui, porcet pudor.*

Scribo, *Me gnatæ, vt.*

In efferre.

VII. *Ennius Medea: Vtinam ne vmquã me de cordis cupido corde pedẽ extulisse.*

Planè leg. *ne vmquam Medea Colchis c. e. pedem extulisses.*

In Statim.

IIX. *Ennius Aiace: Quis est cum Achiuis gesserunt Statim.*

Scripsit Ennius, *Qui res cum.* vt Plautus, *Nec recedit loco; quin statim rem gerunt.*

In Offendere.

IX. *Plautus Amphitr. Eo more expergefactum adueniens tenebrosum offendi dominum.*

Non est fragmentũ; sed sic emendandum *Eo more expertem te factam adueniens offendi domi.* qui versus exstat in Plauto. Vox, *tenebrosum*, ableganda.

Simile in Ferox.

X. *Plautus Milite: Vt donatum equum, qui forma est ferox.*

At in Plauto legitur, *Vt adoriatur mœchum, qui forma est ferox.* & rectè.

In Culina.

XI. *Culinam veteres coquinam dixerunt, non vt nunc vulgus putat.*

Lego, *Culinam veteres, non coquinam dixerunt, vt nunc.* Hoc enim dicere voluit, Coquinam minus Latinum esse.

In Signare.

XII. *Lucilius lib. xxix. Si Socrates in amore, & in adolescentulis meliore paullò facie signat, nihilq; amaret.*

Puto scrib *Sic Socratis amores in adolescentulis paullo meliore facie signat, nihil quod amaret.* Socratem scimus malè audisse propter παιδικά. Eam suspicionem Lucilius ab eo confirmari ait, quòd Socrates mulieres non amaret.

In Vesci.

XIII. *Attius Athamante: Priusquam infans esses, facinus oculi vescuntur tui.*

Seriò affirmo leg. *Priusquã infans facinus.* voce inducta Nã Attius Infans pro Infando posuerat. Idem versus emendandus apud Nonium, Infans.

In Accinge.

XIV. *Pomponius Maccis Gemin. Iam ego mihi adero, dum ego reuortor, age ante accinge ad molas.*

Lego, *imbi adero: dum ego reuortor, age iam te accinge.*

In Fidebo.

XV. *Fidebo. Neuius De Pathicis: Tibi cùm fidebo, fidelis ero.*

Dico Nonij notam fuisse, *Viuebo*, pro viuam. & id versus docet, cuius sententia postulat, *cùm viuebo.* sic suprà ex eodem Næuio adferebat, *Dicebo*, pro Dicam.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

De Antiquis meis ais mirari quosdam cur inscripserim homini externo. non mirarentur si Redigerum nossent, natum bono litterarum. An Dynastæ cuipiam è popularibus meis potiùs fuerat? Ignoscet mihi genius patriæ. non curat has nugas

—— nutricula caussidicorum

Belgica.

In litibus omne studium, omnis ætas est: hæc vota matrum in pueris sunt:

ſunt: hinc viri, hinc docti cenſemur eloquentia, hiſtoria, antiquitas, & quidquid huc non facit: nugæ, & Næuij Buttubatta. De Iuuenalis ætate dubitatio tua non ab re eſt. Suidas eum ſub Domitiano vixiſſe: & cùm in Paride hiſtrione offendiſſet, relegatum in Africæ Pentapolim tradit. Idem Sidonius voluiſſe videtur.

De vita & ætate Iuuenalis paullo diligentiùs quæſitum.

Non qui tempore Cæſaris ſecundi
Aeterno incoluit Tomos reatu:
Nec qui conſimili deinde caſu
Ad vulgi tenuem ſtrepentis aurem
Irati fuit hiſtrionis exſul.

è quibus verſibus primos ad Ouidium, alteros ad Iuuenalem pertinuiſſe, facilè perſuadeor. Eſt apud me Diuæi liber, & in eo Iuuenalis vita manuſcripta. quæ ait Iuuenalem ad mediam ferè ætatem declamaſſe, & in Paridem Pantomimum verſus quoſdam non abſurdè compoſuiſſe.

Quod non dant proceres, dabit hiſtrio. tu Camerinos,
Tu Bareas, tu nobilium magna atria curas;
Præfectos Pelopea facit, philomela Tribunos.

Addit deinde, verſibus ijs publicatis Domitianum pudore & ira de Iuuenali amouendo cogitaſſe. ſed cùm palàm in virum nihil auderet: ſub honoris obtentu, militibus præfeciſſe qui in Ægyptum ducebantur. Iuuenalem cauſſa præfecturæ intellecta, tædio & angore vitam finiſſe. Hæc illi. meo animo nec vera omnia, nec falſa. Iuuenalem exſulaſſe ſub Domitiano, non abnuerim: & quod in Diuęi libro eſt, in Ægyptum miſſum etiam, vltrò crediderim. Indicare hoc Iuuenalis ipſe voluit, Satyra XV.

Iuuenalis in Aegypto fuit.

——— horrida ſanè
Aegyptus, ſed luxuria quantum ipſe notaui,
Barbara famoſo non cedit turba Canopo.

Ait, *quantum ipſe notaui*. Vidit igitur Ægyptum vel cùm inibi exſularet, vt MS. Diuæi: vel vt Suidas, cùm in vicina Pentapoli eſſet. quo nomine Cyrenaicam accipimus, auctore Plinio. Hæc luſtratio Ægypti, cauſſam illi præbuit ſcribẽdæ Satyræ, de immani ſuperſtitione Ægyptiorum. Niſi hoc fuiſſet: cur nõ pariter aliquid de Hiſpanis aut Germanis? Quo tempore etiam illa ſcripſerit, procliuè eſſet dicere ex hoc verſu:

Nos miranda quidem, ſed nuper conſule Vinco
Geſta, ſuper calidæ referemus mœnia Copti.

ſi Conſules eruere poſſemus. Nam ait, *conſule Vinco*: vel vt alij, *Iunco*. Sed Vincum ſiue Iuncum nullus inuenio. & intricata illa pars Faſtorum propter Conſules crebrò ſuffectos. Atq, hactenus adſentiri illis poſſum. quod ampliùs tradiderunt in Domitiani imperio Satyras ſcripſiſſe, eodem ſuperſtite in exſilio mortuum: id quidem nimis dilutum mendacium eſt. Superuixit Domitiano, docet tota Satyra IV. & eius finis.

An Domitiano viuo ſcripſerit.

Sed perijt poſtquam cerdonibus eſſe timendus
Cœperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

& alia, quæ tam acerbè in Domitianum ſunt, vt nullo modo ſcripta eſſe poſſint illo viuo. Quinetiam fatetur ipſe Satyra prima, ſcripturum ſe tantùm de mortuis:

— expe-

— experiar quid concedatur in illos
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

Puto ego vixisse & scripsisse pleraque Traiani imperio, imò nisi me fallit ratio temporum, etiam Hadriani. Vnus locus est qui rem conficiet, Satyra XIII. *——stupet hæc, qui iam post terga reliquit*
Sexaginta annos, Fonteio consule natus?

Scribit hoc de Caluino, quem ait natum Fonteio consule, & ab illo ad hunc diem numerare LX. annos. Consit necessariò vt istæc Iuuenalis scripserit totidem annis post Fonteium. siquidem hæc Satyra ad illumipsum Caluinum dirigitur. Videamus. Duo sunt Fonteij consules, qui huc quidem possint facere. Prior in Fastis legitur A.V.DCCLXV. *Germanicus Cæsar & C. Fonteius Capito*: sub Tiberij imperio. Alter A.V.DCCCXII. sub Neronis, *C. Vipsanius, L. Fonteius Capito*. De priore si istud Iuuenalis accipimus: erit vt incidant scripta eius in annum Vrbis DCCCXXV. id est, in tertium annum imperij Vespasiani quod fieri planissimè non potest: quia, vt docui, post Domitianum scripsit. Si de altero: efficitur vt attigerit Iuuenalis annum Vrbis DCCCLXXII. hoc est, secundum annum imperij Hadriani, eoque Satyram istam ad Caluinum scripserit. Nisi quis aliter interpretari versus illos audet: quod mihi non videtur. Quin & in libris eius sparsæ historiæ sunt, quæ pertinent ad Traianum. Illa de mulierum ineptijs, Satyra VI.

Videri in imperio Hadriani vixisse.

Instantem regi Armenio Parthoq; cometem
Prima videt: famam rumoresq; illa recentes
Excipit ad portas: quosdam facit isse Niphatem
In populos, magnoq; illic cuncta arma teneri
Diluuio: nutare vrbes, subsidere terras.

referenda videntur ad Traiani expeditionem in Armenios & Parthos. & quod ait, *nutare vrbes, subsidere terras*. ad illum famosum terræmotum, qui eodem tempore Antiochiam & vicina loca concussit. & subsedisse montes, fluuios erupisse Dionis abbreuiator refert. Quod de Niphate & diluuio dicit: hoc ex mulierum persona affictũ: quæ rumores augebant. Ergo, meo arbitrio, compar Iuuenalis Plinio iuniori, Tacito, & illi classi fuit. Familiaris & Martiali, si hi versus accipiendi de illo, libro VII.

Martialis de Iuuenali versu.

Cum Iuuenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?
Te fingente nefas, Pyladen odisset Orestes,
Thesea Pyrithoi destituisset amor:
Tu Siculos fratres, & maius nomen Atridas,
Et Ledæ poteras dissociare genus.
Hoc tibi pro meritis & talibus imprecor ausis
Vt facias illud, quod puto lingua facis.

Et eodem libro,

De nostro facunde tibi Iuuenalis agello
Saturnalitias mittimus ecce nuces.
Cetera lasciuis donauit poma puellis
Mentula custodis luxuriosa dei.

Facun-

Facundum vocat,quia,vt in Diuæi libro rectè monetur,ad mediam ætatem caussas egit & declamauit.

Iterùm lib. XII.

Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa Iuuenalis in Saburra,
Aut collem dominæ teris Dianæ.

& quæ sequuntur. quod Epigramma scriptum est, cùm Martialis in Hispanijs esset mortuo Domitiano.

EPIST XXI.

I. LIPSIVS IOANNI SCHEYFIO, VIRO AMPLISSIMO.

QVOD vulgò non auderem, eloquar apud te, vir amplissime: inter primas caussas corruptæ reip. nostræ, contemptum doctrinæ esse. Quis è nostra iuuentute legitimè instituitur in litteris? quis oratores aut philosophos tangit? quis historiam legit, illam rerum gerendarum quasi animam? Præcipitant enim parentes vota sua, & pueros vix septuennes protrudunt ad Iuris scientiam. Scilicet omnibus artibus antistat spes lucri; & formosior est nummus auri, quàm quidquid Græci Latiniq. delirantes scripserunt. Ex hoc numero deinde veniunt ad gubernacula reip. intersunt & præsunt consilijs regum. ô pater, ô patria! Sed mittam hæc querula: te potiùs vir maximè laudabo, qui & caperis vnicè Antiquitatum studijs; & liberos tuos ingredi viam iubes virtutis & veræ doctrinæ. Si vacas à rebus grauioribus, inspicere te velim hos Liuij locos.

Libro XXII.

Dum hæc geruntur in Italia, Cn. Seruilius Geminus Consul cum classe nauium circumuectus Sardiniæ & Corsicæ oram, & obsidibus vtrimque acceptis, in Africam transmisit. & priusquam in continentem exscensiones faceret, Meninge insula vastata, & ab incolentibus circa eam, ne & ipsorum diriperetur vrereturq. ager, decem talentis argenti acceptis, ad litora Africæ accessit.

Primùm videndum ne desit numerus nauium. Certè Liuius nisi de numero monere voluisset, non addidisset vocem Nauium, scripsissetque, *cum classe circumuectus.* Quin & numerum historia postulat exprimi: qui Polybio libro III. auctore fuit CXX. quinqueremium. Inseratur igitur Liuio, *cum classe* C. & XX. *nauium.* Malum etiam illud, *ab incolentibus circa eam.* nam Incolere circa aliquem, quisquiliæ sermonis. Luculēter emendabitur, *ab incolentibus Cercinam.* Auctor idem Polybius super hac re, καταπλεύσας δὲ τῆς Λιβύης ὡς ἐπὶ τὴν Κερκινητῶν νῆσον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν χρήματα ὑπὲρ τοῦ μὴ πορθῆσαι τὴν χώραν, ἀπηλλάγη. Ecce. ait ab incolis Cercinæ insulæ pecunia oblata redemptam vastitatem. nihil clarius: & rideamus meritò illos fungos & bardos, qui ex, *Cercinam*, fecerunt, *circa eam.*

Liuij defectus supplecur.

Locus inibi emendatus.

Lib. XXIII. De Decij Magij damnatione.

Item alter.

Nauem Cyrenas detulit tempestas, quæ tum in ditione regum erant. ibi cùm Magius ad statuam Ptolomæi regis confugisset, &c.

Suſpicor & hîc defectum eſſe, ſcripſiſſeque Liuium, *in ditione regum Aegypti erant*. Omnino puto Liuium hoc monere voluiſſe & debuiſſe, quia eius ętate mutata res erat. Olim enim ſub Ægypti regibus Cyrenaica erat, Strabone teſte, libro XVII. poſteà Romani eam Africæ adiunxerunt, vt apparet ex Plinio. Ideò ait, *quæ tum in ditione, &c.* id eſt, illa ætate aliter atque nunc. Statim de Q. Fabio legato à Delphis:

Mos antiquus apud eum explicatus.

> *Tum dixit ſe oraculo egreſſum extemplo his omnibus diuis rem diuinam thure ac vino feciſſe, iuſſumq́ ab antiſtite ſicut coronatus laurea corona & oraculum ingreſſus erat & rem diuinã feciſſet, ita coronatum nauim aſcendere, nec antè deponere eam quàm Romam perueniſſet.*

Non dicam Liuius, ſed Q. Fabius certè ignorauit ſolemnem morẽ Græcorum. Nam quod ille vt nouum & mirum recenſet, iuſſum ſe ab antiſtite vt coronatus domum rediret: id quidem ſeruare omnes vulgò debebant qui ad oraculum acceſſerant. Eſt in Scholiaſte Euripidis locus valdè huic Liuiano illuſtrando, in Hippolyto. Ἔθος γὰρ εἶχον οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο ὅτε ἤρχοντο ἀπὸ μαντείας, ἐστεφανωμένοι ἤρχοντο, καὶ πάντες τοὺς οἴκους προσεκύνουν αὐτούς. Item in Sophoclis Scholiaſte, in Oedipo tyranno: οἱ ἐπί τινι αἰσίῳ παραγενόμενοι ἐκ Δελφῶν ἐστεμμένοι ἐπανῄεσαν. Vale vir ampliſſime.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

PETIS à me in his verſibus Plauti Curculione,

> *Eaq́ extemplò vbi vino has conſperſi fores,*
> *De odore adeſſe me ſcit, aperit ilicò.*

& ſtatim,

Plautus illuſtratus.

> ——— *agite, bibite, feſtiuæ fores*
> *Fite mihi volentes, propitiæ.*

Cur vino amicarum fores affuſa.

quid ita amator vinum ad fores amicæ effundat, & quò is mos pertinuerit? Reſpondeo, Plautum tangere morem Græcorum, apud quos amatores vti profuſione illa ſolent. Certè Ariſtophanis Scholiaſtes Pluto, idem de amatoribus Laidis ſcribit, αὐτῆς δὲ πολλοὶ τῶν Θετταλῶν ἠράσθησαν, καὶ τῶν ἐρωτικῶν τὰ πρόθυρα αὐτῆς οἴνῳ ἔρραινον. At quod inibi mox legitur:

> *Ne quod hîc agimus herus percipiat fieri, mea Planeſium*
> *Mane, ſuffundam aquulam.*

Cur cardines aqua?

longè alia ſuffuſio eſt, & fallendis maritis ad ianuæ cardines aquam mulierculæ affundebant, ne ſtreperent. Eleganter illa falſa mulier apud Ariſtoph. de ſe fatetur idem:

> Ἐγὼ δὲ καταχέασα τοῦ στροφέως ὕδωρ
> Ἐξῆλθον ὡς τὸν μοιχόν.

Hæc taliaque notata in ſcriptis veterum, valdè facere ad ea illuſtranda cenſeo. Vale.

EPIST.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO, ET IANO LERNVTIO, SVIS.

ORDIAR cum ſeruo Plautino,

Quid hoc eſt negoti? neminem meum dictum magni facere?

Ad Kalendas Septembreis cupiebam venire vos: cupiebam autem? imò id imperium Manlianum eſſe iuſſeram. tamen non paruiſtis. Quid accidit vt mutaretis. præſertim poſt tot promiſſa veſtra? Poſthac mero meridie ſi dixeritis lucem eſſe, non credam. Et ecce iterùm audetis ſcribere, Veniemus. credo poſt decennium, vnà cum Vlyſſe. Sed ego deceptus & deſertus à vobis rettuli me ad libros. notaui iſta in Fragmentis Varronis.

Varronis apud Noniũ Fragmenta corrigũtur.

Apud Nonium in Matella.

I. *Varro Endymionibus: Diuitum Aphocaſchias ad communem reuocat matellam.*

Iunius legebat ἀφοτεύσεις: ego, *apothecas Chias*, ex corrupta voce *aphocaſchias*, non dubiè emendo. Apothecæ ſunt cellæ vinariæ, Plinio frequentes. Varro ipſe Apothecas tricliniares nominat, *Dolia atque apothecas tricliniares, melicas, calenas, obbas, & Cumanos calices.* Apothecæ igitur Chiæ, in quibus vinum Chium reconditum, illa ætate præcipui pretij, ideoque non niſi diuitum menſis conceſſum.

Apothecæ Chiæ.

In Cæcum.

II. *Varro De vita populi Ro. lib. IV. Neque id cæci Conſules feciſſent, quæ mandata arcana tam pio ſediſſent, aut diuidi centum GN. magnum.*

Lego, *neque mandata arcana T. Ampio dediſſent*. Scripſit eo libro quarto Varro De bello ciuili. & T. Ampium iſtum nominat Cicero lib VIII ad Atticum, quem ait pro Pompeianis partibus delectum habuiſſe diligentiſſimè. Sed quæ mandata illa fuerint, non occurrit.

In Liquidum.

III. *Varro de Proprietate ſcriptorum. Quid eſt tanti, aut quid aliud eius generis feruefactum colliquiſſet, & in forma eſſet infuſum.*

Emendo, *Quod æs, ſtannum, aut quid aliud:* &, *informe*. Videte exemplum præcedens.

In Veget.

IV. *Varro Manio: Nec natus eſt, nec morietur: viget, veget, vtpote plurimum.*

Scribite, *& pote plurimum*. Pote veteres, pro Poteſt.

In Curia.

V. *De vita populi Rom. lib. II. Itaque propter curam locus quoque, quò ſuam quiſque Senator confert, curiam appellant.*

Fortaſſe ſcripſit Varro, *quò ſententiam quiſque*, induxit librarios in errorem breuitas ſcribendi, *quò ſniãm*. quamquam & aliàs conſtat ſententia.

In Ramices.

VI. *Varro γεροντοδιδασκάλῳ. Rapta an neſcio quo mulione, rapturis ramicis rumpit.*

Lego, *à neſcio q. mulione raptori ramices rupit.*

In Rutuba.

VII. *Varro Sexagesi. Ergo tum Romæ parcè pureq; pudentis Viuere tum in patriam, nunc sumus in rutuba.*

Dico leg. *parcè pureq; putantes Viuere, Cum patria.* Putabamus, inquit, nos parcè & quietè in tranquillitate vnà cum ipsa patria victuros: at nunc sumus in media perturbatione.

In Sanguis.

IIX. *Varro περὶ φθορᾶς κόσμου. Africa terribilis contrà concurrere ibis, atque AEneæ misceri sanguine sanguen.*

Fuerunt disertim versus magni. itaque emendo,

Africa terribilis contrà concurret Iberis,
Ac gens AEneæ miscebit sanguine sanguen.

In Inuitare.

IX. *Varro Sesquiulysse. Ipsum audi vino inuitari poculis largè atque benignè.*

Lego, *Ipsum auidè vino inuitaui.* Loquitur Vlysses de Cyclope quem vino decepit.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS THEODORO CANTERO

FRATRIS tui Gulielmi præcipiti morte iacturam & nos fecimus, & Musæ. nos, amici: illæ, adiutoris, & magni quidem si vita longior contigisset. Nunc dis aliter visum: & vides quàm verè Attius:

Fors dominatur, neque vita est vlli propria in vita.

Tribus locis Liuius emendatus.

Rogo dispicias hos Liuij locos.

Libro XXII.

I. *Cùm his orationibus accensa plebs esset, tribus patricijs petentibus, P. Cornelio Merenda, L. Manlio Volsone, M. AEmilio Lepido: duobus nobilibus iam familiaribus plebi, C. Atilio Serrano & Q. AElio Pæto, quorum alter Pontifex, alter augur erat,* &c.

Inepta lectio & nulli rei. quò enim illa distinctio pertinuit, duos nobiles sed familiares plebi? In meo codice emergit se veritas, *duobus nobilibus ac familiarum plebei.* lege, *at familiarum.* Nam hoc sentit Liuius tres petitores fuisse patricios; duos alios, nobiles plebeios. Illud, *plebei*, antiquum est pro plebis.

Ibidem.

II. *Conciones Varronis multæ ac feroces fuère, denunciantis bellum arcessitum in Italiam ab nobilibus, mansurumq; in visceribus reip. si plures Fabios Imperatores haberet, se quo die hostem vidisset, profligaturum.*

Meus liber, *quo die hostem vidisset, conflicturum.* id verius apparet ex aduersa oratione Paulli, qui ad hãc partem respiciens ait mirari se, quomodo Varro *diem quoque prædicere posset, qua cum hoste signis collatis esset dimicaturus.* Addo & Silium, qui ita vertit siue nectit.

Lib. XXIII. De Annibalis transitu in Nolanos.

III. *Senatus ac maximè primores eius in societate Rom. cum fide perstare: plebs nouarum, vt solet, rerum auida, atque Annibalis tota esse.*

Heu

Heu prauitatem correctorum! Liuius ſcripſerat, *plebs nouarum, vt ſolet, rerum, atque Annibalis tota eſſe.* & teſtificor ita eſſe in libro qui penes me. at illi boni addiderunt *auida*. Scilicet ignoraſſe eos genus dicendi, quo Liuius vtitur aliàs. lib. VI. *Plebs cùm iam vnius hominis eſſet.* lib. II. *Hominum non cauſſarum toti erant.* Deprauauerant ſimilẽ locum lib. II. *Patrum haud ferè quiſquam in foro: in vrbe rari erant. indignitate rerum ceſſerant in agros, ſuarumq; rerum ſolliciti erant amiſſa publica.* ſed optimus codex, *ſuarumq; rerum erant,* nullo veſtigio alterius vocis. quod idem & Sigonius in ſuis libris inuenit.

Genus dicendi in Liuio elegans.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS IANO DVZÆ, V. NOBILI.

QVOD te non fugit, nobiliſſime Duza, ſunt qui calumnientur hoc genus ſcribendi vt inutile; ſunt qui ſpernant vt leue. Primis numquam adducar vt reſpondeam. nam hidem illi quidni audeant dicere inane eſſe omne nomen litterarũ? hoc enim ſi verbo non ponunt, re certè efficitur. ſiquidem tractare litteras non eſt ſine ſcriptis antiquis: ſcripta antiqua nec legi vtiliter poſſunt niſi intellegas, nec intellegi ſine emendata ſcriptura. Si litteræ igitur vtiles rebus humanis; (& quis ille Thrax qui hoc neget?) vtilis & interpretatio ſcriptorum veterum & emẽdatio. hoc autem vnum nos agimus. At idipſum leue eſt, inquiunt alteri. Neſcio niſi hoc ſcio, hæc leuia numquam erit vt præſtent ipſi. Sunt enim ex illo genere qui ſubnixi ambulant in columnis legum & periſtylijs, qui ſophiſmata aliquot texere ſciunt & retexere. qui eidem ſi caſu incidant in ſcriptorem veterem beatos ſe putant ſi milleſimam eius partem intellegant. Sed & maioris operæ ſunt libri de iure ſcripti. Si vt Cuiacius, Briſſonius, & ille flos doctorum ius tractant, fortaſſe fatebor: ſin vt ipſi, pernegabo. Et fremant licet. maioris ingenij, doctrinæ, iudicij eſt vnus Turnebi aut Scaligeri libellus, quàm iſtorum mille centones. Attamen dignitatem hoc genus ſcribendi non habet. Fortaſſe apud vulgum. nam peritos, hoc eſt veros iudices ſcio aliter ſentire. Caio Cæſari licuit de Analogia ſcribere ſalua dignitate; de Grammatica Varroni, Nigidio, ſexcentis alijs è medio Senatu: nobis, ſi pariter ad litteras iuuandas conemur, cur vitio vertant? Niſi ſi Grammaticos nos tantùm cenſent, nec grauiori ſcientia inſtructos at ego, ſi di volent, dabo aliquem ex hac turba, qui non ſolùm in litteris, ſed etiam Politicis, Hiſtoricis, Philoſophicis præſtet, quod victa inuidia mirari cogantur ipſi. tempora permittant modò. Sed ego, mi Duza, fatuus qui litigo cum iſtis, hoc eſt, quod Plautus ait, lapidem percutio: hoc potiùs agamus, & ſequere me ad Iuuenalem poëtam à te in Satyris nimis feliciter expreſſum. ex quo hæc curſim delibaui.

Contra calumniatores honeſti laboris.

Satyra X.

——*fiet adulter*
Publicus & pœnas metuet quaſcumque mariti
Exigere irati.

Iuuenalis multis locis correctus. I.

Scriptus Diuæi liber, — *quaſcumque mariti Irati debent:* idem poſteà

vidi in manſſ. Carrionis: nec dubitandũ cenſeo, quin aut hæc vera lectio ſit, aut certè — *maritis Irati debent.* vt, Ventis debere ludibrium. Horatius, debere riſum, &c. Nam Latini Debendi verbum vſurpant, vt Græci τὸ ὀφλισκάνειν.

Satyra XI.

II. — *& vox*

Nocte ferè media, mediamq; audita per vrbem

Litore ab Oceani Gallis venientibus.

Pulmannus notat aliàs legi, *Litore ab occiduo:* at Diuæi cod. *Litore ab Oceano.* rectè. Litus Oceanum, vt Acumen Stertinium, Sulpicia horrea.

Ibidem.

III. — *ille fruatur*

Vocibus obſcænis omniq; libidinis arte

Qui Lacedæmonium pedemate lubricat orbem.

De hoc loco poſſis illud, *Cui non dictus Hylas puer?* & quot homines tot lectiones. Brodæus vt poſui, *Pedemate:* Politianus, *Pitylismate:* Flauius, *Poppyſmate:* Alciatus, *Pyreiſmate.* Liceat & mihi nugari, pedum viſa eſt via. Scripta omnis lectio & impreſſa antiquitus *Puyſmate:* vel, *Pytiſmate*, vt Diuæi ex qua lego, *Pygiſmate.* πύγισμα Græci vocant Pædicationẽ. Poëta Siculus, Ἁνίκ' ἐπύγιζόν τυ, τὺ δ' ἄλγεες, & reſpõdet Lacon μὴ βαθιον τήνω πυγίσματος ὗβε ταφείης. Certè in Iuuenali Lubricat verbum, neſcio quid obſcęnũ pręfert & Lacedęmoniũ orbem (ignoſcite honeſtæ aures) partẽ videtur vocare auerſam. Sed cur diuiti tribuit Lacedæmonios pueros? ideò, quia ea gens Iuuenalis tẽpore maximè mollis, & pueri inde oriundi in nobilium delicijs. Certè libidinoſam Lacedæmona Martialis vocat,

Thebas carmine cantet, aut Mycenas,

Aut claram Rhodon, aut libidinoſæ

Ledæas Lacedæmonis palæſtras.

Et Philoſtratus clarè eos inſimulat lib. IIII. De vita Apollonij: *Occurrerũt ei*, inquit, *Lacedæmoniorum legati, haud quaquam habitu Laconico, ſed molli atq; laſciuo, atque ipſi delicijs omnibus adfluentes.* Et ſtatim addit eos fuiſſe *expolitis cruribus, comis vnguento ſtillantibus, abraſis barbis, veſtitu inſuper fluxo ac molli.* Quæ arguunt degeneres maximè poſteros generoſæ illius & priſcæ Spartæ. Iac. Suſius vir nobilis ſuaſit mihi vt legerem, *orbum*, non *orbem.* & interpretatur de ſene fædo & fætido, diuite, orbo: qui faceret vel pateretur potiùs, quod fugio dicere. Sed non vltrà chartam mihi inquinent hæ ſordes.

Satyra XIIII.

IV. — *dolia nudi*

Non ardent Cynici, ſi fregeris altera fiet

Cras domus, atque eadem plumbo commiſſa manebit.

Lectio inepta & ſibi aduerſa. quomodo enim altera fiet domus, & ſimul manebit eadem? Benè vetus Diuæi, *aut eadem plumbo commiſſa.* Vt vulgus intellegat, ſciendum dolia apud antiquos non ex ligno fuiſſe, vt nunc, ſed fictilia ex terra. de quo vide Plinium libro XXXV. cap. XII. Tale Diogenis dolium fuiſſe docet clarè ſequens verſus,

Senſit Alexander teſta cùm vidit in illa

Magnum habitatorem.

nam

nam ait, Testa. Sententia igitur est, Diogenis domus non ardebit, quia ex terra: si quis fregerit, vel noua fingetur altera, vel partibus & fragmentis coniunctis instaurabitur eadem. Plumbo committi, intellexit Plumbaturam, Ferruminationem, quam simili verbo Græci *μωλυβδῶσιν* dicunt.

Satyra IX.

— melius ne hic rusticus infans V.
Cum matre & casulis & cum lusore catello
Cymbala pulsantis legatus fiet amici?

Nugatur hîc Domitius, & scio vulgò non intellegi. quorsum enim de puero qui legatus fiat? At tu me auctore emenda, *legatum fiet amici*. Notum quid Ic' vocent legatum. Ait igitur in persona Næuoli Iuuenalis, Nónne æquius erat pauca iugera terræ cum matre, cum puero, donare ex hausto clienti, quàm vt ea testamento legares nescio cui amico molli & de cohorte tua? Hoc velle eum manifestant sequentia.

Satyra VII.

Quod vocis pretium? siccus petasunculus, & vas VI.
Pelamydum: aut veteres Afrorum epimenia bulbi.

Diuæi liber, *epimenia bulli.* & glossæ ad oram scriptę, *Bulli, id est, pisces exigui vilissimi.* Sunt quidem illæ glossæ barbaræ, multis locis contaminatæ: sed tamen in quibus antiquitatis vestigia comparent, & quæ Cornutum interpretem sæpè citent. Hanc certè lectionem non esse de nihilo, docet Glossariũ vetus ab H. Stephano, *Bulli, χρυσοκάνθαροι.* quod ipsum Glossarium amat adspergere quædam ex Iuuenali. vt, *Abaci, delfica, μηνιστήριον, ὡς Ιουβενάλιος.* intellegens illum versum Satyra III. *vrceoli sex Ornamentum abaci:* &, *Apicus, ὀπτωικιστὴς, ὡς Ιουβενάλιος,* de isto sentiens,

Quid bulli?

Loci Iuuenalis, qui in Glossario veteri.

Et diuina apici rodebant carmina mures.

vbi tamen vulgò melius, *opici:* &, *Asseres, δοκίδες, ὡς Ιουβενάλιος,* ad versum alludens *— ferit hic cubito, ferit assere duro Alter.* vbi asserem rectè Domitius accipit pro ligno eminenti quo lectica sustinetur. item, *Astræa, παρθένος, δικαιοσύνη, ὡς Ιουβενάλιος,* ad versum *Paullatim deinde ad superos Astræa recessit.* Ceterùm nec vulgata lectio de Bulbis spernenda videtur. Nam & Martialis lib. I. inter munera caussidicis mitti solita Bulbos ponit, *Et ficus Libycæ gelata testa,*
Cum bulbis, cochleisque, caseoque.

& Plinius lib. XIX. Bulbos in Africa natos maximè laudari ait.

Ibidem.

Perque forum iuuenes longo premit assere Medos. VII.

De lectica intellegit: sed malim legi, *Mœsos.* Nam Medi & Parthi expertes erant seruitutis Romanæ, & alioqui solent robustissimos seruos ex Mœsia adhibere huic muneri, aut etiam Syros. Sat. IX.

——— & duo fortes
De grege Mœsorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoso insistere circo.

Satyra VI.

Ad mœchum veniet tota cute. quando videri IIX.
Vult formosa domi? mœchis foliata parantur.

Simile

Simile de mulierum moribus Lucilius lib.xv. Satyrarum:

Cum tecum est, quiduis satis est. visuri alieni
Sint homines: spiram, pallas, redimicula promit. Sat. IV.

IX. *Proximus eiusdem properabat Acilius æui*
Cum iuuene indigno quem mors tam sæua maneret,
Et domini gladiis iam destinata.

Peccat versus. nam Destino semper media breuis. Lego, *tam festinata*, vel, *iam designata.* Sat. II.

X. *Signatæ tabulæ. dictum feliciter. ingens*
Cæna sedet: gremio iacuit noua nupta mariti.

Quid est, Sedere cænam? nisi si Cænam pro Conuiuis ipsis accepit. Sed placeat legi & distingui, *ingens Cæna: sed & gremio.*

Ibidem.

XI. *Et Capitolinis generosior & Marcellis*
Et Catulis Paullisq; minoribus: his licet ipsum
Admoneas, cuius tunc munere retia misit.

Notat Domitius duos fuisse Paullos columina familiæ, alterum qui ad Cannas cecidit, alterum qui Persea vicit. & hic, inquit, minor dictus fuit. Domitio cras credo, hodie nihil. Scribo ipse, *Paulliq; minoribus.* id est posteris Paulli. Scribe etiam *Admoueas*. Hactenus de Iuuenali. Mitto ad te adiunctum carmen nostri Lernutij, in quo omnia laudo, præter laudes meas, quas ille tractauit nimis amicè.

IANI LERNVTII ELEGIA, AD LIPSIVM.

ET Genij ingeniiq; potens cultissime Lipsi,
Nascentem placidis quem dea Suada oculis
Dum rapuit, Lethæ eripuit; atque inuidia ipsa
Maiori indulsit viuere perpetuum:
Quis nunc in studijs te suspicer excolere æuum?
An tetrica Astrææ munia Iustitiæ
Indefessus obis? patrijq; oblita retractas
Iura fori, & magnum es æmulus AEmilium?
An longinqua patrum facta, atque antiqua reperta
Sedulus inuisis eruis è tenebris?
An genis ipse tuo felici è pectore, quæ mox
Præsens, & ventura omnia sæcla legant?
Et modò liberiora iuuat contingere verba
Melle Arpinati Cecropioq; sale?
Et modò stat choreis lustrare Helicona nouenis,
Plectere & in numeros carmina dîa suos?
An potius densa Grudiûm admirante cateruа
Exponis Veneti scripta operosa Titi?
Perfunctusq; tibi temet furaris: & horti
Rure tui gaudes, præ sene Corycio:
Horti quem Ver adsiduum, quem Flora Venusq;
Incolit, & Zephyri credidit hospitium.

Non tibi nequiquam mentem ex meliore metallo
Iapetoniades indidit atque animum:
Qui vulgi de more insanis otia curis
Transigere, & tacitas condere opes cuperes.
Sed mage qui priscis posses certare disertis,
Siue tuis Theseu, siue Quirine tuis.
Per quem barbaries nostro procul orbe fugata
Cocyti obscuras se abderet in tenebras:
Cuius de Borea laus iret dedita ad Austrum,
Iret ad Eoos, iret ad Hesperios.
Ergo Arcas diuûm interpres, & carminis auctor
Cynthius, & Pallas virgoq; masq; eadem:
Et Paphiæ comites dominæ sine veste sorores,
A puero meritis dedita turba tuis,
Æterno sanctoq; tui inflammantur amore,
Certatim grates & tibi persoluunt.
Aruaq; Thespiades fusæ per aprica puellæ
Exercent dextras in tua dona agiles.
Hæc apium intexit casiæ: metit hæc amaranthos:
Illa rosis pingit lilia puniceis.
Altera septenas modulatur pollice chordas,
Et similes chordis voce sonos animat.
Illa tuum nomen, bifidi super ardua montis
Culmina, corticibus scalpit in arboreis.
Nec iam Nisigena aut thyasos inducit Iaccho,
Aut iacet hesterna membra grauis crapula:
Musarum manibus sed serta tibi interplexa
Fert vigil, & mentis ipse suæ dominus.
O cælo dilecte, tui flos vnice secli
Salue, ait, & proprijs macte potens opibus.
Nec tibi sit Crassos mirari diuite ab auro,
Amplaq; ab auratis atria porticibus:
Aut Arabo aduectas Indóve ex æquore merces
Expetere, aut succis vellera lota Tyri:
Ista leues iactent animos per fanda nefanda,
Tu cape pugnatæ præmia militiæ.
En ego te niueis subuectum ad sidera pennis
Mnemosynæ statuo conspicuum ante pedes:
Et capiti imposita immortali è fronde corona,
Hæc tua circumeat tempora, temporibus
Omnibus intemeranda: micantem fulgida ad Arcton
Dum stabit Cresçæ torta corolla deæ.
Sic ille. adsensu plausere Aganippides vno,
Et patria Phœbus plausit ab Ortygia;
Ipseq; thyrsigerum mouit caput Euius Euan?
Fallor? an ad plausum cor mihi subsilijt?

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI WAMESIO, I. C.

Ex Legibus xij. tabul. fragmenta aliquot restituta apud Pliniũ.

VT leuiter immutem versus poëtæ veteris,
Qui vtuntur vino veteri sapientes puto:
Et qui libenter veterum scripta perlegunt.
Me quidem etiam illa antiquissima delectant legum veterũ verba. è quibus pauca, quæ apud Plinium nuper emendaui, facio iudicij tui vir clarissime. Plinius lib. XVIII. cap. III.

Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse ac secuisse, puberi xij. tabulis capital erat, suspensumq́; Cereri necari iubebant grauius quàm in homicidio conuictum: impubem Prætoris arbitratu verberari, noxiamve duplionémve decerni.

Exemplum vbi Prætor, Consul dictus.

Pulcra lex. sed in postremis verbis menda est, quam tollo sic, *noxæ've duplionem decerni.* Quod ait, *Prætoris arbitratu verberari:* Prætorem accipio Consulem. Nam Decemuirorum tempore, hauddum creati Prætores: I. sed id nomen in Consulibus erat. Varro apud Nonium, *Quod eidem dicebantur Consules & Prætores: quòd præirent populo; Prætores, quòd consulerent Senatum,* (ita lego, non vt vulgò, *Senatui) Consules.* Mansit autem nomen Prætorum in Consulibus, vt Io. Zonaras tradidit, ad X. viros exactos, id est, ad L. Valerium & M. Horatium coss. Zonaræ adseueratione confirmat vnicũ, quod sciam, exemplum huius legis: cùm de eius fide tamẽ alij II. dubitarint. Hoc amplius moneo, verba illa *Suspensumq́; Cereri necari,* in suspicione mendi esse. nec Suspendi Cereri aut necari, temerè inuenias in formulis legum antiquis. at, *Cereri sacer esto, Ioui sacer esto,* solemnis sanctio fuit, ideoq; videndum ne Plinius si fortè scripserit *Sacratumq́; Cereri.*

Varro apud Nonium correctus.

Plinius lib. XXI. cap. III.

III. *Inde illa xij. tabularum lex: qui coronam parit ipse pecuniáve eius virtutis ergo arguitur.*

Puto leg. *virtutis ergo arduitor.* Arduo, duplex Archaismus. Primum Arduo pro adduo, r. loco d. vt Arfines, Aruocati: deinde Duo, pro Do cetera lex recta est: & nollem doctissimum Ræuardum mutasse. quod docebo in Commentarijs ad XII. leges.

Libro XI. cap. XLV.

IV. *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestantur.*

Despice quæso, nec habebis quod ex his verbis elicias. Præclarè emendo ad morem veterem, *tangentes antestantur.* Nam in Antestatione memotiæ caussa, actor auriculam imã tangebat antestati, cum hoc verbo, Memento. Allusit Virg. *Cynthius aurem Vellit & admonuit:* & est apud Laurinos lapillus, in quo caput sculptum & manus aurem atterens cũ verbo Greco, μνημονεύε. Caue igitur dubites quin huc Plinius respexerit. Legem ipsam de Antestatione, quę legitur apud interpretem Horatij his verbis, SI VIS VOCATIONI FVAT TESTAMINI, IGITVR EM CAPITO ANTISTARI. puto sic emend. SI VIS VOCATIONI FVAT, ANTESTAMINOR: NI IT, AVREM CAPITO ANTESTATI.

Mos antestandi.

EPIST.

EPIST. XXVII.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

ITA valeam mi Diuæ, vt anxium me habuit hos dies tua valetudo. Virorum bonorum & patriæ amantium magna raritas est: &, vt hæc tempora fluunt magna necessitas. Eò magis gauisus sum meliùs factum esse tibi: & quia ab animo iam satis firmum te esse cognoui, misi Notas aliquot meas in Panegyricis illis, quorum lectione olim capiebaris. Spero non solùm non molestam tibi fore lectionem rerum talium: sed vt in Alphonso rege iucũdam & salutarem. quem fama est è grauissimo morbo Q. Curtij sola lectione recreatum atq; refectum. In Nazarij Panegyrico ad Constantinum, Pag. 207.

Panegyrici scriptores variè emendati.

I. *Non enim qui bellorum euentus solet esse, per varios & volubiles casus maris, dubius errauit.*

Probo tuum, *Mars dubius.* Pag. 215.

II. *Tu ferocissimis regibus Ascarico & comite suo captis tanta laude res bellicas auspicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obsidem teneremus.*

Viennensis lib. *vt eam:* sed scrib. *vt famam.* & paullò pòst, *Chamauos*, non *Clamasos.* Pag. 225.

III. *Inuadis primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti iactus, sonat ictibus vmbo, securus his, quos cùm trabalis hasta deiecit, insultans ferus proterit.*

Videtur scripsisse, *sonat ictibus vmbo, securibus cassis, quas. Ferum* pro equo posuit, vt Virg. Pag. 227.

IV. *Quónam modo te potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quàm insolenti voluntate iactasti?*

Rectum, *voluptate.* Pag. 228.

V. *Nam & calamitate obsessis finis est voti miseria liberari, & mox facultas miseriarum parum grata est nisi lætitia consequatur.*

Optimè verò tu, *vacuitas miseriarum.* In Panegyrico Latini Drepani ad Theodosium. Pag. 108.

VI. *Ita multiplici circumuentus metu, quasi parum habeam timere quod video, quod timeam.*

Deest vox: fortè leg. *timere quod video, cogito quod timeam.*

Pag. 141.

VII. *At vbi impulsa acies, frонsq; laxata, ire præcipites, aut gloriando fugere.*

Scrib. *glomerando fugere.* In Panegyrico Flauiensium nomine ad Constantinum. Pag. 238.

IIX. *Vt igitur in prædicandis laudibus patriæ meæ verecundia modũ fecit, ne arroganter insurgerem: ita in commemorandis eiusdem malis, & meus dolor & tuarum aurium consuetudo cohibebit. Nihil enim libenter audis, nisi quos pro tuis gratuleris.*

Emendo, *nisi quod pro tuis pertuleris.* Vale.

INDEX EPISTOLARVM LIBRI V.

IVSTI

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER QVINTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO, V. C.

VETVS verbum est, Sigoni, Sabini quod volunt somniant: idem ego fortassean fecerim in aliquot Liuij locis. de quibus tamen opinio tantùm mea fuerit, iudicium tuum esto.

Lib. XXII. de pugna ad Thrasymenum.

Liuius corrigitur. I.

Postquam in patentiorem campum pandi agmen cœpit, id tantum hostium, quòd exaduerso erat, aspexit: à tergo ac super caput detectæ insidiæ.

Hæsit in hoc loco Glareanus, & Detectæ, inquit, positum est pro simplici, Tectæ. De sententia, nõ fallitur: de verbi illius vsu, vereor vt cuiquam probet. In meo libro est, *super caput decepte insidiæ.* Fallor, Sigoni? an volentibus Musis emendaui? *super caput decepêre insidiæ.* Hellenismus est, & vsus verbo Decipiendi Liuius, vt Latini vulgò, Fallendi, & vt Græci τὸ λανθάνειν passim.

Ibidem.

II. *Quòd orta ex lacu nebula campo quàm montibus densior sederat, agminaq́; hostium ex pluribus vallibus ipsa inter se satis conspecta, eoq́; magis pariter decurrerunt.*

Res ipsa & Liuij tota narratio clamat leg. *pluribus collibus*, non, *vallibus.* Maximã enim partẽ exercitus in montibus Annibal in insidiis posuerat.

Eodem libro, inferiùs.

III. *Romæ in Auentino, & Ariciæ nunciatum erat sub idem tempus lapidibus pluisse: & multo cruore signa in Sabinis cædis, aquas è fonte calidas manasse.*

Priora puto Liuium scripsisse, *lapidibus pluisse, & multo cruore Signiæ.* Ita restituo, pro, *signa.* & notum est Italiæ opidum. Deinde, *In Sabinis Cædis aquas è f. c. manasse.* Illud, *Cædis*, nomen aliquod loci in Sabinis, mihi ignoti. nec succurrit, quomodo emendandum. Aliter, quin hæc eius loci vera lectio sit, præter te, nemo mihi eripiet.

EPIST. II.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO.

Nonij ῥᾳθυμία.

NONIVM Marcellum quotiens lego, Fului, cum indignatione & cum inuidia lego. Inuideo, quòd ille bardus, blennus, buco, tot præclaris ſcriptoribus ſit vſus: indignor, quòd idipſum quod agere voluit, tam ſoluta, tam lenta manu egerit. Saltem plura ex ſcriptoribus propoſuiſſet, accuratiùs libros inſpexiſſet, cũ iudicio explicaſſet, collocaſſet: ſi non magnam laudem homini; tamen illud Lucilij daremus,

Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optimè.

nunc dum omnia carpit, concipilat, mutilat: quid aliud ille fecit, quàm quod Pentheo Bacchæ? Quamquam fortaſſe Nonij non omnis hęc culpa eſt: patres pro parte accuſandi, quorum inſcitia & incuria effectum, ne id, quod reliquum erat, eſſet reliquum. Nos tamen, ſi poteſt, aliquot membra ſanemus.

In Putidum.

Apud Nonium Cato emendatus.

Cato Originum lib. ij. Si inde ignauus putidas, atque ſenticoſas commeatu monere volebat.

Lego, *Is indu naues putidas atque ſenticoſas commeatum ponere nolebat*, vel, *endo naues.*

Et plura Turpilij.

In Immortalitus.

I. *Turpilius Hetæra: Sat me vt meum cor voluptatibus dat, immortalitus ſe obtulit mihi hæc facultas.*

Scribo, *Satíne vt m. c. voluptatibus ſtat? immortalitus ſ. o. m. h. facultas.* Stare voluptatibus, eleganter dixit, vt Siſenna, *cælum caligine ſtare*; Titinnius, *agrum ſtare ſentibus.* quaſi dicas, plenum eſſe voluptatibus, caligine, ſentibus. Simillima eſt illa oratio mulieris Plautinæ, *Satíne parua res eſt voluptatum in vita?* & ſic ordiri dictionem Comici ſolent.

In Saucij.

II. *Turpilius Epiclero: Patrocinantem vbi factum audierit ſaucius.*

Fortè, *Patroclum autem v. f. audierit ſaucium.* De Achille tergiuerſante pugnare, niſi interfecto Patroclo.

In Spiſſum.

III. *Turpil. Canephorus: Ita eſt, verum haud facile eſt venire illi, vbi ſpiſſa eſt ſapientia. Spiſſum eſt iter adipiſci aut poſſe, niſi cum magna miſeria.*

Elegantiſſima γνώμη, & quam libens reſtituero. ——— *ita eſt,*

Verùm haud facile eſt venire illò vbi ipſa eſt ſapientia:
Spiſſum eſt iter, adipiſci haut poſſis niſi cum magna miſeria.

Ex illo, *ſpiſſa*, feci, *ipſa*. cetera correctio aperta: & verſus Trochaïci.

In Confidentia.

IV. *Turpilius Leucadia: Videntur frigus inceſſum, quàm eſt confidens dijs tunc perdunt.*

Lego, *Viden' tu Frygis inceſſum? quàm eſt c.? di iſtunc perduint.*

EPIST.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

NVPTIAS parare te audio, mi Lernuti, in vxore cui Iuno & Venus fauerunt, id est dotata & formosa. Exspectas bona verba? Non possum meliora illis Plautinis, —*Sospes*

Iter incipe hoc, vt vxori tuæ semper sis superstes
Vt potior pollentia sis, vincasq; vxorem.

Mihi crede rem magnam optaui, & quam Hercules non est consecutus. Parabam Epithalamios versus mittere: sæpiùs vocanti non adfuerunt Musæ. Brugas ad nuptias tuas demigrasse dicebantur. Eorum vicē Quæstionem adfero nuptialem. Dic mihi, cur partem eam qua sperata tua est, Iulia Augusti F. Nauim vocarit? Notus est iocus. Roganti conscio libidinum, qua arte cùm tam vulgò se vulgaret, liberos tamen simillimos produceret Agrippæ? *non enim*, respondit, *nisi plena naui tollo vectorem.* An temerè & fortè ad nauim mulier acuta (sic enim fuit) allusit? an potiùs, quia antiquitas hortum muliebrem, inter alia nomina, Nauim dixit? Quod apparet ex Plauti Mænechmis, Scæna, Sine fores: & Milite, Scæna, Rem omnem. Idem de se voluerunt illæ feminæ in Aristophanis Lysistrate, Οὐδὲν γάρ ἐσμεν πλὴν ποσειδῶν, καὶ σκαφή.

Nauis in obscœnis intellectibus.

& ab eâdem mente adolescens ille in Concionatricibus,

Πῶς οὖν δικωπεῖν ἀμφοτέρας δυνήσομαι;

Videntur & Concham dixisse metaphora simili. Plauti Rudente seruus ad Venerem:

Sicut & Concha.

Ignoscere his te conuenit, metus has vt id faciant, subegit:
Te ex concha natam esse autumant, caue tu harum conchas spernas.

Vides quàm licenter! nec petam veniam. Sermo de nuptijs est, & velis nolis Lernuti, aliter hæc sacra non constant.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS HENRICO STEPHANO.

APVD Liuium oratione P. Sempronij adhortantis ad erumpendum, legimus, Lib. XXII.

Liuius fide libri restitutus. I.

Capi ergo mauultis, inquit, ab auarißimo hoste? æstimariq; capita vestra pretio? & exquiri ab interrogantibus Romanus ciuis sis an Latinus socius? vt ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur, non tibi? Non vos quidem L. AEmilij, qui se benè mori quàm turpiter viuere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa cumulati iacent, similes estis.

Optimè liber vetus, *vt ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur? non. siquidem L. AEmilij, qui se, &c.* Vidē audaciam Correctorum, qui reliquas illas voces ineptissimè inseruerunt.

Statim,

Ferro atque audacia iter fit quamuis per confertos hostes. cuneo quidem, hoc laxum atque solutum agmen ac si nihil obstet, transibimus. II

Liuij

Liuij sententia comparet, vereor vt verba. Nam vetus illa vltima sic, *ac si nihil obstet ius scias.* intricata lectio, ex qua hoc tamen elicio, τὸ, *transibimus*, Liuij verbum non esse.

In oratione Manlij Torquati de redimendis captiuis.

III. *Viam non ad gloriam magis, quàm ad salutem ferentem demonstrat: ducem se in patriam, ad parentes, ad coniuges ac liberos facit: vt seruemini, deest vobis animus?*

Liber meus, *demonstraret duces in patriam.* Legendum, *demonstrat: reduces in patriam.*

Ibidem.

IV. *Nisi quis credere potest fuisse qui erumpentibus quin erumperent, obsistere conati sunt: aut non inuidere eos cùm incolumitati tum gloriæ, &c.*

Vide locū totum, nec dubitabis quin leg. sit, *fuisse, vt erumpentibus quin erumperent obsistere conati sint: at non inuidere.* Omnia ita vetus, nisi, quòd *at* restitui, pro, *aut*. Verbi, *Fuisse*, elegans vsus latuit correctores.

EPIST. V.

I. LIPSIVS ANDREÆ PAPIO.

Ego verò, Papi, scientiam non amo sine prudentia: nec solùm quibus doctior fias legenda sunt, sed etiam quibus melior.

Nosti illud,

*Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἢν μὴ νοῦς παρῇ.

** Quàm nil sciētia, absit si sapientia.*

De Seneca aliquot locis coniectura.

Ad hoc postremum, in Latinis, vnicum aio Senecam esse, grauem scriptorem, ô dij! & quem qui diligenter legerit, præcepta eius imbiberit, tollere caput supra omnia humana possit. Ea re non videor perdere operam, cùm illi corrigendo operam do. quod faciebam hodie in his locis.

Epist. LV.

I. *Longum mihi comitatum dederat mala valetudo: repentè me inuasit.*

Scribe, *Longum mihi commeatum.* Commeatum dare, honestè ductum à re militari: id est, diu me morbus dimiserat, nunc repentè adortus.

Epist. LXXII.

II. *Beatus verò & virtutis exactæ tunc se maximè amat cùm fortissimè expertus est: & metuenda ceteris non tantùm fert, sed amplexatur. multoq; audire mauult [tantò] melior quàm fortior.*

Ennij correctio in Nonio.

Scito monachale glossema esse, legendumque, *audire mauult melior quàm fortior.* Idem vsus fuit apud veteres verbi Clueo. Notaui in versu Ennij apud Nonium, Cluet: *Per gentes cluebat omnium miserrimus.* vel, *clueat.* Ita lego. Vulgò est, *Per gentes esse cluebat.*

Epist. LIX.

III. *Et quomodo finem vitæ imponere poterit, qui epistolæ non potest? Vale ergo, quòd libentius quàm mortis moras lecturus es.*

Leg. *mortes meras.* Nam tota antè Epistola de morte.

Epist. LXXXI.

IV. *Ille qui in scæna elatus incedit & hæc resupinus dicit,*

Impero Argis, regna mihi liquit Pelops

Quæ

Qua ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Isthmos.

Versus caussa scrib. *Imperito Argis*. Puto ex his Ciceronem emendandum in Oratore ad Brutum: *Verba legenda sunt potissimùm benè sonantia, non sed ea vt poëtæ exquisita ad sonum, sed sumpta de medio — Qua Pontus Helles ——— superat modum.* legendumq́; , *Quà Ponto ab Helles*, siquidem ad hunc versum respexit.

Apud Cic. vetus poët. emend.

Epist. xx.

Exemplum Epicuri referam: cùm Idomeneo scriberet & illum à vita speciosa ad fidelem stabilemq́ gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ ministrum & magna tractantem.

v.

Omnino leg. *regiæ tunc potentiæ*. Idomeneus ille, minister regis.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HERE inter scyphos de Martialis Epigrammate emendando iniecteram. visus es lentè & vix adsentiri. Vide Epigramma ipsum, & iterùm ad suffragium redi.

Martialis emend. Epig.

Lib. II. in Næuolum.

I.

Atque vnam vestire tribum tua vellera possunt
Apula non vno quæ grege terra tulit.
Tu spectas hiemem succincti lentus amici,
Prô scelus, & lateris frigora tuta times.
Quantum erat, infelix, pannis fraudare duobus
Quid renuis? non te, Næuole, sed tineas?

Frigora tuta in sententia frigent. Vidit hoc Domitius, & reposuit, *trita*. Puto verum esse, *tute*. Adeò, inquit, amicus friget, vt tuipse vereri possis, ne frigus eius permânet ad te. Dignum hîc nota, Latus à Martiali dictum, Lateronem & qui latus legit. Qua mente idem, alibi:

Idem iterùm.

Eutychus ille, tuum Castrice dulce latus.

& Seneca: *Viri fœminæq́ contendunt, vter latus det illis.*

Lib. III. in Lupercum.

II.

Sed nihil erucæ faciunt bulbiq́ salaces,
Improba nec prosunt iam satureia tibi.
Cœpisti puras opibus corrumpere buccas:
Sic quoque non viuit sollicitata Venus.

Emendo, *Puras Opicus corrumpere*. Opicis populis frequens rerũ turpium vsus, Festus in voce Oscum. Inde vulgò vsurpari cœptum, Opicus ἀῤῥητοποιὸς, infandæ libidinis, qualem hîc tangit Martialis. Ausonius,

Eunus Syriscus inguinum ligurritor
Opicus magister. Quia igitur Ligurritores, Opicos dicebant: ea re, arbitror, Iuuenalis mures facetè Opicos dixit, à lingendo,

Iuuenalis explicatus.

Et diuina Opici rodebant carmina mures.

Quamquam ibi Glossarius ab H. Stephano vulgatus agnoscere videatur, *Apici*.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IACOBO TAYO, V. N.

QVÆ cum patre meo amicitia tibi fuit, vir nobilis, eam libens non retineo solùm, sed, quod in me est, augeo. Et herclè verum dicam, consensio maior est naturæ nostræ. Nam, vt scis, pater meus ad arma potiùs fuit, quàm ad litteras: nos contrà, animi cultum & quietem præoptamus, & alumni Musæ videri volumus, quàm Martis. Hæc Liuiana mitto, exquirendi iudicij tui.

Liuianæ emendationes.

Lib. XXVI.

I. *Secutæ defectionem earũ Hybla & Magella sunt, & ignobiliores quædã aliæ.* Vetus, *& Marcella*: sed leg. *Macella*. Nominat Polybius lib. I. & Marmor vetustum Romæ de rebus Duillij, quod in antiquis expressi.

Pòst.

II. *In æde Concordiæ Victoria quæ in culmine erat, fulmine icta decussaq; ad Victorias quæ in ante fixæ erant hæsit, neque inde procidit.*

Lego, *quæ in antefixo erant*. Festus, *Antefixa quæ ex opere figulino tectis adfiguntur sub stillicidio*. Liuius lib. XXXIV. *Iam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes.*

Ibidem.

III. *Sacerdotes publici aliquot eo anno mortui sunt, & noui suffecti.*

In manss. *aliquanti eo anno mortui*. & sic Plautus, Sallustius, aliiq; loquuntur. Canem & furcam iis qui immutarunt.

In Siculorum oratione contra Marcellum.

IV. *Certè præter mœnia & tecta exhaustæ vrbis & refracta deûm delubra, dis ipsis ornamentisque eorum ablatis, &c.*

Addenda vox ex vet. libro, *refracta ac spoliata deûm del.*

De rogatione L. Attilij Tribunipl.

V. *De iis rebus quid fieri velitis vos rogo Quirites. Plebs sic iussit: Quod Senatus maxima pars sentiat, qui assidetis, id volumus, iubemúsque.*

Iterùm vocem addit vetus, *Senatus iuratus maxima*. Lego, *Senatus iurati*. & valdè ea additio ad sententiam facit. Notum est, grauioribus in rebus Senatum iuratum sententiam dixisse. exempla apud Ciceronem. Illud, *qui assidetis*, quid in hac solemni formula valeat, qui explicauerit, vir esto. Liber meus, & ante Sigonium alij, *qui adsidens*. Ego taceo.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

De Agellij nomine.

GELLIVM an Agellium dicemus, qui noctes Atticas scripsit? Agellium constanter libri scripti, etiam illud optimę notæ fragmentum Giselini appellant:

Agellij Noctium Atticarum liber X. *explicit.*
Incipit XII. *Feliciter. C. Aurelij Romuli,*

Cecro-

Cecropias noctes doctorum exempla virorum
Donat habere mihi nobilis Eustochius.
Viuat, & æternùm lætus bona tempora ducat,
Qui sic dilecto tanta docenda dedit.

Hæc in fine libri Noni, vt vulgata distinctio est, in membranis illis leguntur. Priscian. etiam nomina propria deducit à Seruo Seruilius, ab Agello Agellius. Dignum nota de numero libri. Ita & XI. eædem appellant, qui nobis Decimus. vt suspicio sit librum è prioribus vulgò perisse. Vide ista lib. IX. cap. I.

Idem scriptor variè correctus.

I. *Quid de sagitta & lapide dixit, hoc de omni ferè missili telo dici potest.*

Abest ab illis, *telo.*

II. *At si editiora mittas, & ad percutiendum supernè aliquid manum & oculos collimes: quò modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod ieceris.*

Ibi est, *si in editiora*, &c. *conlinies*, &c. *quò modus à te datus tulerit.*

III. *Nam defendere & offendere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat ἐμποδὼν ἔχειν, alterum ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.*

Auctior aliquantis verbis scripta lectio; *ἐμποδὼν ἔχειν, id est, incurrere in aliquid & incidere: alterum ἐκποδὼν ποιεῖν, id est, auertere atque depellere.* nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipso Agellio sit.

Cap. IV.

IV. *Qui si impensius fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas.*

Membranæ, *partu atque cultu optimas.* rectè.

Cap. VI.

V. *Vngo, vnctus, vnctito: Scribo, scriptus, scriptito: Moneo, monitus, monito.*

Quis legit monitare? Benè in schidis, *Moueo, motus, motito.*

Cap. VII. De folijs olearum.

VI. *Et quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam suprà fieri atque exponi ad oculos & solem.*

Alij volunt, *suprà ferri.* In illis, *superfieri.* optimè, vt Lucret. Confieri. à Superfio & Confio.

Cap. IX.

VII. *Quando ex poëmatis Græcis vertendæ mutandæque sunt insignes sententiæ.*

Ibi est, *imitandæque insign. sent.* passionis significatione: & rectè.

IIX. *Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerum quidem virgo Nausicaa, &c.*

Scripta lectio, *Primum omnium id visum esse dicebant Probo, quod apud, &c.* germana & cana veritas. Refert enim hæc Agellius audita à Probi discipulis: *Memini*, inquit, *me audisse ex Valerij Probi discipulis.*

IX. *Studia atque oblectamenta in venando Dianæ honestè apteque dicit.*

Ibidem, *aperteque dicit.* benè. & statim, *pharetram tantùm*, non, *tamen.*

EPIST. IX.

I. LIPSIVS IACOBO PAMELIO, THEOLOGO.

AVDIO te, clarissime Pameli, in emendando Tertulliano esse. Maior, an vtilior à te res suscepta, nescio. Scriptorem plenum antiquæ & reconditę doctrinæ, corrigere arduum: eumdem correctum dari, non solùm vestra Theologorum interest, sed nostra omnium qui litteras Græcas Romanasque tractamus. Tanta in eo viro & tam varia eruditio fuit. Ita in efficiendo, labor: in effecto, laus ingens tibi proponitur. Notabam olim hunc locum in Apolog.

De Tertulliani loco coniectura.

Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus dis proponit. Omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia crucium sunt: suppara illa vexillorum & candelabrorum stolæ crucium sunt.

Lego, *imaginum suggestus insignis.* correctio, de sensu, non leuis. Signa cohortium intellegit, in quîs imagines Cæsarum aureæ & argenteæ gradatim ad hastam aliæ super alias erant adfixæ. Imaginum rotunda forma, clypei dicti. Formam eiusce rei sæpiùs in marmoribus vidimus & nummis vetustis. Hanc congeriem imaginum doctissimus scriptor Suggestum vocat, quasi dixeris, contextum. Statius lib. I. Siluarum.

Signa cohortiũ, & imagines signorum.

—— *celsæ procul aspice frontis honores*
Suggestumq́ comæ.

Glossæ veteres, *Suggestum*, ὕφος. Hasdem imagines intellexit Tacitus Histor. lib. I. *Viso cominus armatorum agmine vexillarius comitantis Galbam cohortis, dereptam Galbæ imaginem solo adflixit.* & alibi. *Ipso Kalend. Ianuar. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptiùs, duodeuicesima cunctanter.* Sed in Tertulliano illud, *candelabrorum*, sanequàm acutè Scaliger vertit, *candes labarorum*. In priscis tamen editionibus, *Cantabrorum* legitur, & in Minutio qui hunc locum æmulatus: *Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum, quid aliud quàm auratæ cruces sunt & ornatæ?* Nisi & hîc placet *labara.* aut si fortè vtrobique, *Contabra*, à contis.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V. N.

SI vacas vir nobilissime (etsi quando tu studijs non vacas?) velim considerare te hos Liuij locos, quos meo animo, non pessimè emendaui, lib. XXII. Statim initio.

Emendatur Liuius locis quattuor.

I.

Duos se Consules creasse, vnum habere, quod enim illi iustum inperium, quod auspicium esset magistratus: id à domo, publicis priuatisq́ Penatibus, Latinis ferijs actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secum ferre. nec priuatim auspicia sequi.

Offendit in hoc loco Glareanus, nec tam immeritò quàm videri vult Sigonius. Nam vitiata & scriptura & distinctio tota est. Restitue, *Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esset? Magistratus id à domo, &c.* clara lectio, confirmata etiam à codice meo.

Infrà.

Infrà.

His Senatusconsultis perfectis L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus consulente collegio Pontificum, omnium primum populum consulendum de Vere sacro censet: iniussu populi voueri non posse. II.

Lectio vetus, *consulente collegio Prætorum.* Dico verum esse, *consulente collegium Prætore.* Persuadet Romana consuetudo, qua talibus in rebus receptum, vt in absentia Consulum Prætor ad collegium referret. at collegium ipsum numquam solet consulere Pontificem, quod hæc lectio velle videtur. Ne qui vltrà dubitet, de Prætore hoc ipsum Liuius antè dixit, *Senatus quoniam Fabium belli cura occupatura esset, M. AEmilium Prætorem ex collegij Pontificum sententia, omnia ea vt maturè fiant curare iubet.*

Infrà, de Fabij imperio æquato cum Minutij.

Ipse qua grauitate animi criminantes se ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi in se sæuientis iniuriam tulit. acceptisq́ in ipso itinere litteris Senatusconsulti de æquato imperio, satis fidens, &c. III.

Quomodo est vt Senatusconsultum de æquato imperio Fabius acceperit, cùm nullum fuerit? Nam planissimè hoc plebiscitum fuit, non SC. nec quidquam magis inuito Senatu extortum. Audi Minutium ipsum: *Itaque plebiscitum quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo abrogoq́.* Ait, *Plebiscitum*. Ergo emendo, *acceptis in ipso itinere litteris Senatus de æquato i.* Nam Senatus hæc atque talia de rep. scribere ad prouinciales magistratus solet. Exempla infinita.

Posteà.

Tum Fabius primò clamore pauentium audito, dein conspecta procul turbata acie: ita est, inquit, non celerius quàm timui deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio Annibalem & virtute & fortuna superiorem videt. sed aliud iurgandi tempus. IV.

Plutarchus, qui multa à Liuio, hoc dictum Fabij effert, Ὡς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δὲ ἢ αὐτὸς ἐσπούδαζε Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπολώλεκε. vt videatur hîc inducta negatione leg. *Ita est, inquit, celerius quàm timui.* nisi placet interrogantem pronuntiasse. At sequentibus verbis lectio vetus erat, *Fabio æquatum imperio.* primusq́; Valla immutauit. Credo verius fore, *En Fabio æquatum imperio: Annibale & virtute & fortuna superiorem videte.* Illud, *En*, repetij ex syllaba vocis prioris. Est autem amara & viro graui apta irrisio, quam Sarcasmon vocant.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

NOS quidem, mi Diuæe, de historia scribenda sæpè agitauimus: cùm hæc tempora intueor, vereor vt frustrà. Quis enim ille tam confidens aut tãtis ceruicibus, qui audeat historiam vsquequaque veram scribere? quis regum illa κρύφια, &, vt Tacitus noster appellat, *arcana imperij*, prodi vult? Denique vbi illa Iuuenalis,

Simplicitas, cuius non audeo dicere nomen?

Hæc si absunt, & si per adulationes & vanitates explenda narratio est: audebo dicere, pereat potiùs historia. Scis fremuisse nos sæpè in lectione scriptorum nostri æui: & ex antiquis bilem mihi etiam mouet Velleius. Ælium Seianum omnibus virtutibus accumulat, & quasi in theatro plena manu dilaudat. Os historici! at nos eum scimus natum & exstinctum exitio generis humani. Liuiam Augustam, post multas laudes, diis quàm hominibus similiorem feminam concludit. Iam de Tiberio, flagitium sit si vsquam aliter quàm vt de Ioue immortali loquatur. Hæc liber & ingenuus animus quî ferat? Contrà vt Germanici Cæsaris virtutes vbique callidè dissimulat? vt Agrippinam, & quibus aliis infensior Tiberius credebatur, obliquè premit? Quid multa? non aliquid quàm mancipium aulæ agit. Dices. intuta illis temporibus veritas fuit. Fateor. sed vera scribere si non licuit, falsa non debuit. Nemo silentij caussam reddit. Hoc nobis, mi Diuæe, hactenus faciendum censeo. Ceterùm in illo ipso Velleio, antiquitatis caussa, vide has Notas.

Velleius Paterculus adulator in historia.

Libro II.

Eius bini loci restituti.

Pietas sua Cæsarem penè obstructis hieme Alpibus in vrbem traxit ad tutelam imperij. eum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius mediis finibus ad caput Iuliæ fluminis hiberna digrediens princeps locauerat.

De Iulia flumine Germaniæ dubito. & fortean leg. *Lupiæ fluminis.*

De clade Variana.

Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit, se magnitudine sua, non fiducia hostium metiens: qui Cimbricam Theutonicamq; militiam Italiæ minabantur. vltra Rhenum cum exercitu transgreditur, Armenio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant.

Spuria & inepta lectio est à patre Rhenano. Nam vetus editio, *cum exercitu transgreditur, arma interfecti, quæ arguisse.* Ad illa vestigia verissimè emendaui, *arma infert, quæ arcuisse.* Non solùm, inquit, Tiberius reppulit & arcuit arma Germanorum, quod vnum exspectabatur, sed vltrò etiam intulit.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO SVO.

QVOD in hominibus singulis, mi Victor, idem in gentibus vsuuenit, vt aliæ iudicio plus valeant, aliæ ingenio. Germanis plerisque ingenij celeritas, & facilitas quædam insita ad doctrinam numquam defuit: defuit illud acre & politum iudicium. idem est in illo tractu omni Septemtrionis. At Italis peculiaris est laus iudicij, sicut & populis ijs qui pertinent ad Meridiem aut Ortum. Nostra Gallia interiecta media est, &, vt Nonius loqui Ciceronem voluit, amborum quasi cinnus. Non omnia peccat igitur amicus ille noster, qui multum defert Italis. peccat in eo, quòd nec laudari nec corrigi æquo animo fert nisi ab Æneadis. Quæso, an quia Galli cor non habent? qui mihi quidem hodie sic perpoliti videntur omni genere doctrinæ, vt nihil intersit præter cælum & solum.

Exemplo

Exemplo ſint vel Brugæ veſtræ. Verſum illum Lucretij de quo ſcripſeram, lib. VI. inuenies:

De Lucretij verſu coniectura.

> *Huc accedit vt ſumma res nulla ſit vna,*
> *Vnica quæ gignatur, & vnica ſolaq́ crescat:*
> *Quin cuiuſque ſient ſæcli, permultaq́ eodem*
> *Sint genere: in primis animalibus indice mente.*

Exemplo in ſuo quoque genere animalium docere vult nō eſſe vnicum ſæclum. ſed aptè poſtremo verſu emendo, *in primis, animalibus inijce mentem*. Vide & has in Nonio obſeruationes.

Nonius, in Genitiuus pro Ablatiuo.

Lucilius lib. ix. Si nihil ad faciem, & ſi olim lupa proſtibulumq́ Numini opus atque abſit.

Lucilius emendatur.

Videtur Iunius legere voluiſſe, *Numini opus ſit & obſit*. longè à Lucilij, & longiùs à Nonij mente. quomodo enim hîc Genitiuus pro Ablatiuo? Gloriari apud te liceat, benè correxi, *Si nihil ad faciem, & ſolum lupa proſtibulumq́: Nummi opus atque aſſis*. Si non quæritur, inquit Lucilius, eximia facie ſcortum, ſed tantùm vile aliquod & è numero togatarū: nummo vno & aſſe res confiet. Nonius autem ſic accepit quaſi Nummi opus dixiſſet, pro Nummo eſt opus: ſed veriùs videtur opus nummi, vt rem eſſe dicimus vnius nummi.

In Contari.

Contari, curationem differre. Virg. vj. Qui nobis contando reſtituit rem.

Et Nonius.

Mira interpretatio, & illa Iunij cerrectio, *curationem deferre*, vt Varro loquitur, etiam mirior. vnde enim hæc ſententia ex verſu Virgilij? Tu lege, *cum ratione differre*, & hoc elici Nonius voluit.

In Compos.

Attius Clytæmneſtra: Cur me miſerā irridet magis cōpotem & multis malis?

Attius.

Scribo, *magnis compotem &*. Compos malis, pro malorum. vt Plautus, *Vino modò cupidæ eſtis*, pro, vini: & Turpil. Expers malitijs: *Educta vt par eſt, expers malitijs*. idem Plautus, *Eo more expertem te factam aduenieus offendi domum.*

Item Turpilius tribus locis.

In Dominus.

Turpilius Philopatro: Fortè eo die meretricis ad me de leuitate Atticæ vt cùm venerat, quidam dixerat quæ cænam apud me Thais atque Erotium Antiphila Pythias: ego extrà cubui domina.

Sunt Trimetri verſus, vt ſolet in Narrationibus: ſic componendi & corrigendi: ——*fortè eo die*

> *Meretrices ad me delenificæ Atticæ*
> *Conuenerant, condixerantq́ cænam apud*
> *Me, Thais atque Erotium, Antiphila, Pythias:*
> *Ego dextra accubui domina.*

Emendaui, *dextra accubui*, quia de conuiuio ſermo eſt, in quo ſe dominam dextro loco accubuiſſe ait.

In Inuitare.

Turpil. Thraſyleonte: Onera menſam, talos, vinum in hæc huiuſmodi, quibus rebus vita amat tum inuitari ſolem.

Sunt

Sunt pariter Trimetri. corrigo,

Onguenta, mensam, talos, vinum, hæc huiusmodi,
Quibus rebus vita amantum inuitari solet.

ex sententia Nonij, qui Inuitari interpretatur Delectari. Quod scripsi, pro, *Onera, Vnguenta*, siue antiquè, *Ongenta*: tamē scibis Iunium nostrum maluisse, *Coronam, mensam.*

In Insolens.

Turpil. Demetrio. Timere occœpit interdum oscitarier ineptus. Quid mihi vellem ex insolentia nesciebam.

Numeros & lectionem restituo,

Timere occœpi, & interdum oscitarier:
Ineptus, quid mî vellem, ex insolentia
Nescibam.

est adolescentis cuiuspiam sermo, qui narrat initium sui amoris. Ad eam rem malim etiam, *Et tremere occœpi.* Non enim timor tam occupat amantes, quàm tremor.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

HVI! tam longum silentium tuum? cui tamen vt possim ignoscere facit migratio tua. Nam ita mihi adolescens vestrâs dixit, qui nuper prehendit me in foro, migrasse te ad illustrem Comitem Benthemium. Gratulor fortunæ tuæ, sed inuideo quieti. Nam nos hîc iterùm in medijs turbis. Belgica nostra numquam sic tumuit. qui motus quorsum euadāt, — θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, ait ille. Considera sodes hæc Liuiana.

De Liuij loco quæsitū.

Lib. XLV. De Perseo capto.

Pullo amictus pallio Perseus ingressus est castra, nullo suorum alio comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.

Vetus lectio erat, *Pullo amictus illo Perseus.* Turnebus lib. XVI. legit, *Pullo amictus villo.* Sigonius suspicatur, *Pullo amictu ille ingressus.* vt, *Perseus*, sit glossema. Sed aliud meherclè subest. Mirum ni ab epitoma scribendi diffusus error, legēdumque, *Pullo amictu simul filio Perseus.* quasi scriptum fuerit, *ſi filio.* nec nimiū adfirmo de verbis, de sententia scio Liuium hoc voluisse. Docent verba sequentia, *nullo suorum alio comite.* non dixisset, *alio*, si Perseus ingressus solus. Docet & historia. nam Perseus vnà cum maiore filio perductus ad Consulem, & inde Romam fuit. Liuius pôst: *& Persea quidem cū maiore filio Philippo traditos A. Posthumio, in custodiam misit, &c.* Præter oscitantiam scribentium, corrumpendo etiam loco fuit ignarum genus dicendi, Simul filio: vt Græci vsurpant suum ἅμα. Tacitus, *Laodiceni, simul Magnetibus, transmissi.* & Annal. V. *Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Caluisio Sabino, maiestatis postulantur.* Nemesianus in Cynegetico: de catulis,

Simul filio Hellenismus.

Hos igitur genetrice simul, iam vere sereno
Molli pasce sero.

Id est, Catulos simul & genetricem siue fœtam.

EPIST.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

EGO verò liberè te monui nuper, caueres eos qui cauendi. Nónne hoc ipso amicus? Nam adsentari, subseruire, secundas ferre, passim nascitur: libertas & castigatio, tantùm in pectore verè amico. Talis tibi sum, talis ero:

Habeasq́ animo, mihi admodum caussam grauem
Fore, quæ me ab vllo commodo abducat tuo.

Lucilius correctus apud Nonium, in Graue.

vt obiter concinnem versus Lucilij. Librum recentem N. à prælo quem miseras, legi. quid quæris? numquam illa Calui munera sic perdiderunt Catullum, vt me ista lectio. O Chimæram libri, digni Cæsijs & Aquinijs! Quod quæris de loco Lampridij, in Antonino Alagabalo, cùm turpissima & nefaria stupra illius belluæ narraret,

Nupsit & coijt, vt & pronubum haberet, clamaretq́ Concide magire.

Explicatũ vetus dictum, Concide magire.

quid sit illud Concide magire? Suspicor vsitatam aliquam vocem fuisse nuptialem, & quasi inter iocos Fescenninos. Nam concidendi verbum, inter verba nequitiæ est. Pomponius apud Nonium in Rhetorissas:

Dolasti vxorem nunc eapropter me cupis
Concidere, & iam rhetorissas —

Pomponius emendatus.

ita lego, non, *Dotasti.* In Apuleio lib. IX. *At verò adulter rectissimus inclinatam vxorem fabri securè dedolabat.* Cędendi etiam verbum inter turpia, iuxtà ac Concidendi. Laberius, *Neque aliter hunc pædicabis. quomodo video adolescenti nostro cædis hillas.* Lucilius, — *vetulam atque virosam vxorem cædam potiùs, quàm castrem ego met me.* Plautus etiam ita iocatus est Cassina, *Attate cædundus tu homo es, nimias delicias facis.* quem iocum aliter non est intellegere. Hinc Ciceronis locum interpretor perceptum à paucis lib. III. in Verrem de Epistola Timarchidis:

Cædere & concidere in verbis Venereis.

Plautini ioci sententia.

CVM L. VVLTEIO QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE CONCIDE. *Videte quàm valdè malitiæ suæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde concide, nónne verba domo patroni depromere videtur ad omne genus nequitiæ accommodata?*

Ecce. ait esse verba nequitiæ, & ex nequissimi hominis C. Verris domo profecta. scilicet ob eam quam posui caussam. Sed quod in Lampridio additur, Concide magire, ad coquum: ideò obtinuisse quasi prouerbij loco puto, quia libenter veteres Comici in coquos proferebant hos iocos. Plautus sæpè, vt Aulularia.

Ciceronis locus illustratus.

ST. *Postquam obsonauit herus, & conduxit coquos*
Tibicinasq́ has apud forum, edixit mihi,
Vt dispartirem obsonium hîc bifariam.
COQ. *Me tu quidem herclè, dicam palàm, non diuides.*
Si quò totum me ire vis, operam dabo.
ST. *Bellum & pudicum verò prostibulum popli.*
Post siquis vellet te, haud non velles diuidi.
Atqui ego istuc Anthrax aliouorsum dixeram
Non istuc quod tu insimulas —

Partiri & dispartiri intellectu obscæno. Plautus correctus.

Vbi notandum Partiendi verbum obscænum esse vt Diuidere. Et qui inibi sum, quid vetat cõiecturam meam de his versibus adscribere? Nam duos illos sic lego:

Me tu quidem Hercled, hîc tam palàm, non diuides.
Si quoi totum me reii vis, operam dabo.

& seq. item versu, *Post siquis vellet, hau, non velles diuidi?* interrogando. Hau, interiectio comica. Sed desino, & de Plauto, proprium, si Musæ volent, est opus.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO, V. C.

QVIDQVID Ciceroniani sentiant, ego verò plures Orationes Plinij superesse vellem. Panegyrico ad Traianum sanè capior: &, siquid iudico, species in eo comparet veri Atticismi. Scio & te idem sentire M. Antoni. Ergo non malè positam operam putabis si ex eo libro pauca, quasi transiens, emendem. Ab initio, Gryphianæ editionis,

E Plinij Panegyrico ablata aliquot mẽda.

Pag. 361.

I. *Discernatur orationibus nostris diuersitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hactenus vt Deo, nunc nusquam vt numini blandiamur: non enim de tyranno, sed de ciue; non de domino, sed parente loquimur.*

Emendo, *cui, quando sint actæ. Nusquam vt deo nunc, nusquam*. syllabis diuulsis, quæ imperitè coaluerant.

Ibidem.

II. *Et populus quidem Romanus dilectum principem seruat, quantoq; paullò antè concentu formosum alium, hunc fortissimum personat, &c.*

Lego, *dilectum principum seruat*. id enim dicit, populus ipse Ro. discernere & eligere inter principes nouit, & secundùm cuiusque mores, laudes aptare.

Pag. 365.

III. *Solus ergo adhuc, cui pro munere tanto paria accipiendo fecisti, imò vltrà dantem obligasti.*

Scribendum, *qui pro m. t.* &, *vltrò dantem*. acuta sententia. Paria facere, quod Seneca & Ic[ti] Pariare dicunt.

Pag. 368.

IV. *At quo temperamento, di boni, potestatem fortunámque tuam moderatus es Imperator? Tu titulis & imaginibus & signis: ceterùm modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles.*

Distinguo, *moderatus es? Imperator tu titulis.*

Pag. 376.

V. *Quàm dissimilis nuper alterius principis transitus ille, non populatio fuit, cùm abactus hospitum exerceret, &c.*

Lego, *transitus ille, imò populatio*. sic enim quasi corrigitur.

Pag. 379.

VI. *Ambulas inter nos non quasi contingas, copiamq; tui, non vt imputes, facis.*

Acumen apparebit si scribas, *inter nos, nos quasi.*

Pag.

Pag.403.

Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honos excubare pro templis postibusq; prætexi. Sic fit vt summum dei inter homines fastigium seruent, cùm deorum ipse non adeptus. VII.

Interpolata ista. repono, *fastigium serues, cùm deorum ipse non adoptes.* Hoc ipso deus haberis, inquit, quòd dei honores non adfectas. Verissima sententia: qua vtinam personent aures Principum nostrorum.

Pag. 405.

Et quis iam locus miseræ adulationis restabat, cùm laudes Imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, saltarenturq;, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? III.

Emendo, *ludis etiam & commissionibus.* Simile mendum suprà notaui in Seneca.

Pag. 409.

In hac ciuitate tertium consulatum princeps generis humani vt prægrauem recusasti? Tantóne Papirius etiam & Quintus moderatior? Augustus, Cæsar, & pater patriæ? IX.

Lege, *Tantóne Papiriis etiam & Quintiis moderatior Augustus, & Cæsar, & pater patriæ?* Nam comparat modestiam Traiani cum Papirio & Quinctio, qui tamen sæpiùs coss.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS PHILIPPO LANNOYO, A TOVRCOIGNE, NOBILISSIMO IVVENI.

NON dicam gratiæ caussa. sed meherclè ceperunt me nuper sermones tui tincti humanitatis & doctrinæ notis: & quidem suprà quàm ab ætate illa exspectetur. Quàm peritè regiones describebas & vrbes! quàm appositè rebus nostris historias veteres accommodabas, Græcas Latinasque! Et inter hæc vnica modestia tua elucebat, & desiderium discendi. Macte esto generose anime. hi gradus sunt non solùm ad æquandam illustris parentis tui gloriam, sed etiam superandam. Sed quia me auctore & monitore multus es in Liuio, vide has lib. II. obseruationes.

Liuij complures loci emendati.

Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso pretio vænibat in publicum, omni sumptu adempto concessum priuatis. I.

Inculcata vox est ab imperitis. Libri vett. *in publicum omni sumptu, ademptum priuatis.* quam lectionem tuetur Turnebus lib. IV. Aduer. at mihi impensè placet Diuæi coniectura, *in publicum omni sumpto.* vt Senatus salem omnem in publicum sumpserit, & ipse plebi distribuerit.

Pòst de Porsena.

Ipse in plano ripisq; Tiberis castra posuit, nauibus vndique accitis & ad custodiam positis, ne quid Romam frumenti subuehi sineret: & vt prædatum milites trans flumen traiicerent. II.

A veteri meo abest vox, *positis.* & benè. sic enim leg. & dist. *nauibus vndique accitis: & ad custodiam, ne quid R. f. s. sineret, & vt prædatum.* duplicem enim caussam refert nauium accitarum.

Infrà, de bello cum Auruncis.

III. *Nec magis post prælium quàm in prælio cædibus temperatum est: ne ab obsidibus quidem qui ccc. accepti numero erant ira belli abstinuit.*

Scriptus codex, *ira belli hostilis abstinuit*, credo fuisse, *iram belli hostis abstinuit.* elegantissimo genere dicendi, quod in Plauto occurrit sexcenties.

Statim.

IV. *Vineis incensis, multis hostium vulneratis & occisis, consulum quoque alterum (sed verum nomen auctores non adijciunt) graui vulnere ex equo deiectum propè interfecerunt.*

Vetus, *sed vtrum, nomen non adiiciunt.* rectè.

Infrà de Nexis.

V. *Magno natu quidam cum omnium maiorum suorum insignibus se in forum proiecit.*

Quæ ista omnium maiorum insignia. an imagines & ceræ? Scilicet hæc illi in vinculis ad manum erant. Quid? quod ne nobilis quidem fuit? Dionysius militarem illi tantùm gloriam tribuit: Liuius ne nomen quidem ponit, non omissurus si nobilis fuisset. Vide autem. litteræ mutatione omnis illa nobilitas corruit. nam leg. *malorum suorum.* Quæ insignia malorum fuerint, statim addit.

VI. *Obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus pallore ac macie perempti.*

vbi meus liber, *pallore ac [veste] macie perempti.* voce alieno loco inserta. quam suprà sic restituo, *fœdiorq́; veste corporis habitus.* nam &, *Fœdiorq́;* habet, non *Fœdior.*

Lib. III. De Quinctio.

VII. *Hoc duce sæpè pulsi foro Tribuni, fusa ac fugata plebs est: qui obuius fuerat multatus nudatusq́; abibat.*

Malim, *notatusq́; abibat.* Infrà.

IIX. *Igitur Tribuni vt impediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere: eò magis quod & augures, &c.*

Suspicor deleta voce leg. *de proferenda agere.* ex ipsa sententia. cùm, inquit, Tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. Proferre exercitum, Romanum non est.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

Turnebus libens meritò defensus.

POSTREMVM Ciceronem Lambini vidi, & in eo multa mutata: quædam, quod nollem, addita. Libertas fortasse hæc visa est illi; mihi acerbitas. Nam quale est quod de optimo vno omnium quos Sol vidit Turnebo scribit, & quidem varijs locis? quem disertè plagij accusat. Momordit hominem, quòd Turnebus aliquam multis locis incurreret in easdem coniecturas. vide quid commentus sit. *Paginæ*, inquit, *Ciceronis mei madidæ & recentes à prælo deferebantur ad Turnebum. hinc illæ lacrimæ.* O Iupiter, audis hæc? vt plagiarius sit Turnebus? non credam hoc sexcentis Lambinis. Et eamus, si vis, Lambine, ad iudices. pagina vna Turnebi lecta hominem absoluit: tibi periculum est à littera illa quam

lex Memmia siue Remmia minatur. Sanè mi Valeri vellem abstinuisse eum ab istis: vellem & alibi in adfirmando paullò timidiorem. Post eum in Cicerone non pauca notaui. videbis nunc ista.

Ciceronis correctio in Academ.

Academicorum lib. IV.

I. *Vt enim re vera videamus, quàm longè videbimus? Ego Catuli Cumanam ex hoc loco regionem video, Pompeianum non cerno.*

Emendo, *Catuli Cumanum ex hoc loco è regione video.* & sanè placet. Dissertatio ista habita fuit Baulis, & è regione oppositum erat Catuli Cumanum.

Et tres aliæ in libris de Oratore.

Lib. I. de Oratore.

II. *Sanè inquit. vellem non constituissem in Tusculanum me hodie venturum esse Lælio.*

Videor adgnoscere hîc malam manum, & adhibuerim libens scalpellum, *vellem non constituissem in Tusculanum hodie Lælio.* cetera inserta à scholiaste sunt, cui ignotus elegans verbi Constituere vsus. Iuuenal.

Aut si constituit, solitoq; decentius exit.

& alibi,

Hic vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.

Lib. II. De Oratore, in Iocis.

III. *Cùm Q. Opimius Consularis qui adolescentulus malè audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur esse mollior nec esset, dixisset: — Quid tu AEgilia mea? Quando ad me cum tua colu & lana venis?*

Nonius hunc locum laudans in voce Colus, legit, *Quid tu Decilla mea:* ita enim omnes eius libri. Vt dubium non sit quemcumque illum poëtam veterem, cuius is versus, scripsisse, *Quid tud Egilia*, more antiquo, d. addita. Sic igitur & Cicero emendandus.

Ibidem.

IV. *Cùm ille se custodiæ caussa diceret in castris remansisse: non amo, inquit, nimium diligentes.*

Reponenda elegantior dictio, *se custodiæ diceret*, crasa voce, *caussa*, quæ merum glossema. Scriptum ita repperi in cod. Vaticano: Lambini etiam libro vni eadem scriptura infuit. miror sequi eum non potuisse. Similis illa corruptio Liuiana est, libro XXXV.

Liuius itē correctus.

Et in Euripo Romani milites pauci castellum custodiæ caussa loci communiebant. At tu lege, *custodiæ loci*, glossa reiecta.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS IOANNI RAMO, I. C.

In Edicto Prætoris apud Vlpianum, L. III. De sepulc. violato, mendum hærere puto.

In Pandectis loci duo

SI QVIS IN SEPVLCRO DOLO MALO HABITAVERIT, AEDIFICIVMVE ALIVD, QVAMQVE SEPVLCRI CAVSSA FACTVM SIT, HABVERIT, IN EVM IVDICIVM DABO.

Antiqua vox Quāde.

Ita enim Florentina lectio, concipitur, ex qua restituo, QVAM DE SEPVLCRI CAVSSA. Quamde antiqui, pro Quàm. nec est absurdum

Prætorem ea voce vsum, quam, non dicam Ennius — *muro fretus magis quamde manus vi*, sed etiam Lucretius vsurpare sustinuit:

Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes
Quamde grauis Graios.

Eadem lege §. Aduersus.

Aduersus eos qui cadauera spoliant præsides seuerius interuenire; maximè si manu armata aggrediantur.

A veteri ratione scribendi facilis restitutio, *Præsid' est*, siue *Præsidis est:* ne alij se vltrà torqueant vocibus contra libros inculcandis. Tu vir clarissime iudicabis.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V. C.

In Petronio Arbitro duæ maculæ.

IMMENSVM tibi, Pythœe, Petronius debet: liceat & mihi, si fas est, venire in partem nominis tui. Binas in eo maculas videbar posse eluere: primam in Querela Encolpij:

I. *Ergo me non ruina terra potuit haurire? non iratum etiam innocentibus mare aufugi? Indicium harenæ imposui, hospitem occidi, vt inter audaciæ nomina mendicus exsul in diuersorio Græcæ vrbi iacerem.*

Lego enim, *non iratum etiam innocentibus mare? Aufugi iudicium, harenæ imposui*. Tangit præteritas suas historias. iudicium intellegit de adulterio, quia vxorem Lychæ corruperat: arenæ imposuit, quia damnatus ad ferrum nescio qua fortuita ruina terræ euasit. de qua antea, *Non taces gladiator obscæne, quem de * ruina harena dimisit?* & fortasse locus iste integer est, & tolli potest defectus nota. certè ad hanc terræ ruinam etiam illa pertinent, *Ergo me non ruina terra potuit haurire?* Sed nos diuinamus: exstaret illa pars Petronij, rem sciremus.

Ibidem.

II. *Et quis hanc mihi solitudinem imposuit? adolescens omni libidine impurus, & sua quoque confessione dignus exsilio: stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram vænierunt, quem tamquam puellam cõduxit, etiam qui virum putauit. Quid? ille altero die qui tamquam togæ virilis stolam sumpsit, qui ne vir esset à matre persuasus est.*

Non negabis verum esse, *Quid ille alter ô dij? qui tamquam*. de duobus querela est, Ascylto & Gytone.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ÆGIDIO VLIEGERIO.

AMO curam & industriam tuam in discipulis informandis. Mihi crede, qui tales istos è primaria nobilitate adolescentes ad rectam doctrinæ viam ducit, non solùm de ipsis benè meretur, sed de vniuerso genere humano. Nam ex hoc quasi seminario deliguntur, qui olim vrbes, prouincias, regna administrent. Atqui administratio sine prudentia esse non potest, nec prudentia sine doctrina. Sed in primis velim eos frequentes

quentes esse in historia, nunc quidem in Liuio, posteriùs in Sallustio, Tacito. quos à prudentia ciuili & præceptis fateri debemus Liuio esse instructiores: sed huic ætati minimè aptos, propter adstrictam breuitatem. Subnotabam nuper hæc è Liuij libro XXXIX. de M. Catone.

Liuij quattuor loci auxilio libri emendati.

I. *Hunc sicut omni vita, ita tum petentem premebat nobilitas, consenserantq́ præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deyciendum honore eum.*

Lectio scripta pręfert, *ita tum præsentem premebat nobilitas cogerant à populo præter L. Flaccum.* longè sanè diuersa à vulgo. Emendo, *ita tum prensantem premebat nobilitas: coierant propalàm præter*. Nam Prensare & Coire propria huius rei verba. At illud, *à populo.*

Infrà.

II. *Eum puerum per lasciuiam cùm cauillaretur, exprobraret Consuli persæpè solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Roma esset vt obsequium amatori iactaret.*

Ex meo cod. scribo, *amatori venditaret.*

Posteriùs.

III. *Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelij Lentuli locum creatus erat Sp. Posthumius Albinus.*

Vetus alio ordine, alijs verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Corneli in loco auguris sufficienter creatus Sp. Posthumius.* vnde eruo hanc lectionem, *Comitia habita erant in mortui Cn. Cornelij Lentuli locum auguris sufficiendi. creatus Sp. Posth.* reliqua in Liuio glossæ.

Infrà, de morte Annibalis.

IV. *Nec magnam nec memorabilem ex inermi proditóque Flamininus victoriam feret. mores quidem populi Rom. quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit.*

Rectè vetus, *quantum mutauerint.* dixit enim παθητικῶς. vt Varro. *Prosodiæ reliquæ non mutant.*

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

ALIVS scriptor in aliam rem vtilis. E Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum historicis, eloquentiæ non multum; rerum & morum veterum immēsam copiam est haurire. Qua fini dum lego, & in moribus & in verbis quędam notaui, quæ facio, doctissime Pighi, iudicij tui.

Spartianus in Antonino Caracalla.

In Spartiano mendum apertum.

Et cùm Germanos subegisset, Germanicum se appellauit vel ioco vel seriò, vt erat stultus & demens. asserens si Lucanos vicisset, Lucanicum se appellandum.

Facilè video Germanici nomen hîc non esse germanum. Nam ex tota narratione apparet Spartianū de ridiculo aliquo & inusitato cognomine sensisse. atqui. Germanicum nomen nec leue illis temporibus nec ridiculum. Quid? quòd ipse Spartianus eam scripturam refellit post aliquot

lineas,

lineas, *Datis ad Senatum post victoriam litteris, Parthicus est appellatus. nam Germanici nomen patre viuo fuerat consecutus.* vides? si patre viuo appellatus Germanicus, quomodo constat illa prior narratio, vt tunc demum? Vitium ergo aperui, medicinam nullus vi deo: & à te eam Spartianus exspectat. Nisi fortè, *Carmanos*, &, *Carmanicum*. Quod in Lucanici nomine ridet, non est mirum: propter nomen vulgatum Lucanicæ. Martialis,

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Idem in Seuero.

Idē scriptor correctus.

Huius dictum est, cùm ex humili per litterarum & militiæ officia ad imperium pluribus gradibus fortuna duxisset, Omnia, inquit, fui, & nihil expedit. Peryt Eboraci in Britannia.

Mihi videtur dictum sic concipiendum, *Omnia fui, & nihil. Expeditione peryt.* ita emendo, vel, *Ex pedibus.* Vtraque lectio apta historiæ.

Lampridius in Alagabalo.

Et Lampridius.

Ad præfecturam Prætorij saltatorem qui histrioniam Romæ fecerat, adsciuit: Præfectum vigilum, Gordium aurigam fecit: Præfectum annonæ, Claudium Censorem.

Lego, *Claudium mensorem.* vel, vt in Cuiacij libro scripto esse admoneor, *tonsorem.*

Iulius Capitolinus in Pertinace.

Et Iulius Capitolinus.

Ipse præterea Cornificiam infamissimè dicitur dilexisse: libertos aulicos vehementissimè compressit. vnde grande quoque odium contraxit.

Puto scrib. *insanissimè dilexit.* id valet, vsque ad insaniam; & quod sequitur, *vehementissimè*, glossa est istius. ergo deleatur.

Idem in Galienis duobus.

Carpenta cum mimis & omni genere histrionum: pugiles facculis, non veritate pugilantes.

Aldina editio, *pugiles faculis.* scribo, *baculis*, & intellegit Rudes gladiatorum.

Vulcatius Gallicanus in Auidio Cassio.

Enumerauit deinde omnes Principes qui occisi essent, habuisse caussas quibus mererentur occidi: nec quemquam facilè bonum vel victum à Tyranno, vel occisum. dicens meruisse Neronem, debuisse Caligulam, Othonem & Vitellium nec imperare voluisse. Nam de Pertinace & Galba paria sentiebat, cùm diceret in Imperatore auaritiam esse acerbissimum malum.

Quàm ridiculum quod hîc legimus de Pertinace? Nam dicuntur ista ab Antonino cui Commodus filius fuit. Atqui Pertinax Commodo successit. Quî fieri igitur potest, vt de eo tamquam interfecto Antoninus loquatur, qui nondum per somnium Imperator erat? quique multis annis Antonino superuixerit? An memoriæ error Vulcatij est? an glossa nebulonis? Si Vulcatij, culpa sanè lata, vt Icti loquuntur: si glossographi, non noua. Hac de re Petrum Diuæum monuisse me fateri debeo.

In Vulcatio turpis error temporum.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

De Cælesti, quod proprium Africæ numen fuit, multa studiosè & eruditè Petrus Pythœus monuit. quis deus, quæ dea fuerit, non addit. Et scio sanè Venerem eam interpretari vulgò, idque pluribus scriptorum locis doceri posse: tamē Appuleius obniti videtur, & Iunonem eam facere lib. VI. de Asino: *Magni Iouis germana & coniuga, siue tu Sami, quæ querulo partu tuo vagituq; gloriatur, tenes vetusta delubra: siue celsæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas sedes frequentas.* Hæc virgo cælo commeans hauddubiè Cęlestis est, & illa nominis caussa. Statius de hac ipsa Iunone virgine lib. x.

Cælestis quæ dea?

Appuleius explicatus.

> *Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis*
> *Expers coniugij, & timidè positura pudorem,*
> *Lumine demisso pueri Iouis oscula libat.*

Pingebatur leoni insidens. & hæc fortasse caussa cur D. Ambrosius aduersus Symmachum eam Cybelen esse crediderit in his verbis: *Vnde igitur exemplum, quòd currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? quam Cælestem Afri, Mythram Persæ, plerique Venerem colunt pro diuersitate nominis, non pro numinis varietate.* quamquā & ad Iunonem referri possint. Hæc est illa Cælestis, quam Antoninus deo suo Alagabalo nuptum dedit, diligenterq; id notandum in Xiphilino, *καὶ γυναῖκα, τὸ γελοιότατον, Ἐλιογαβάλῳ ἐμνήστευσε, καθάπερ καὶ γάμου παίδων τε δεομένῳ. καὶ ἔδει γὰρ μήτε πενιχρὰν μήτε δυσγενῆ τινα εἶναι αὐτὴν, τὴν Οὐρανίαν τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπελέξατο, καὶ ἐκεῖθέν τε αὐτὴν μετεπέμψατο καὶ ἐς τὸ παλάτιον καθίδρυσεν.* Vbi Vraniam Dio vertit, quam Latini Cælestem.

Et Dionis abbreuiator.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS NICOLAO STVRIONI.

Frequens antiquis fuit genus illud loquendi, *Claris maioribus, quàm vetustis*: Tacit. *Tacita mulier est bona, quàm loquens*: Plautus. & similia, in quibus Potiùs aut tale aliud intelligimus. Restituo idem in duobus Liuij locis. Libro XXII.

In Liuio bonum genus dicendi repositum.

Quia ea regio præsentis erat copiæ, non perpetuæ, arbusta vineæq; & consita omnia magis amœnis quàm necessarijs fructibus.

Abest à veteri, *magis*. optimè.

Lib. XXIX. in oratione Scipionis.

Sed illum potiùs ego traham, quàm ille me retineat: in sua terra cogā pugnare, & Carthago potiùs præmiū victoriæ erit, quàm semiruta Brutiorum castella.

Idem, *& Carthago præmium,* altera voce omissa.

Lib. XXIV. de occiso Hieronymo.

Ex Principibus vnus, nomine Polyneus, concionem & liberam & moderatam habuit. Seruitudinis indignitatisq; expertos homines, aduersus notum malum irritatos esse.

Et cōiectura quadam

Suspecta in Liuio vox *Seruitudinis*. quamquam Festus notet, *Eritudo, vt seruitudo*, sic enim legendum. Vetus lectio *Seruitutidius*. diuinabam, *Seruitij tidium indignitatésque*, siue, *tædium*.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

PENDEO animi in euentu istarum rerum. quæ turbæ, quàm subitò natæ sint, vides. Non paruis de rebus, sed vtrùm Belgica sit Belgica, *Iam specimen specitur, iam certamen cernitur.* Sed hæc fortasse deus aliquis à machina componet, vt loquuntur Græci: nos, si fieri potest, maneamus in litteris. Taciti locum lib. III. Annalium;

Populi nomen Tacito redditum.

Cælaletæ, Odrusæq́, & alij, validæ nationes arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem.

corruptum iam olim monui. nunc repperisse etiam videor emendationem. Nam lego, *Odrusæq́, & Astij*. Astios inter Thracum populos Liuius recenset & coniungit cum Cæletis. (sic enim & in Tacito scribendum, non Cælaletis, docui) lib. XXXVIII. *Itaque cùm per saltum iret, Thracum decem haud amplius millia ex quattuor populis, Astij & Cæni & Maduateni, & Cæletæ ad ipsas angustias viam circumsederunt*. Quos Liuius Cænos appellat, in Plinio Cænici leguntur.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

Afranius carptim emendatus.

QVÆ in Afranio comico notaui, mitto. Apud Nonium, in Superbiter.

Afran: Purgamento. Illa superbiter imperat.

I. Non aliàs mentio fabulæ Purgamenti, nec arbitror scripsisse Afranium. Legerim potiùs, *Afran. Priuig. Amanti illa.* i. Priuignus Afranij sæpè laudatur.

In Derepente.

Afran. Vbi derepente cum velis, facias lutum. Idem Homine. Atque ille derepente in iumentum exsilit, Contendit oculos derepente abit cælo.

II. Primo versu scribo, *facias lucrum.* in sequentibus malè cooluerunt bina Afranij exempla. Tu diuide sic, —— *in iumentum exsilit.*

III. *Idem. Contendit. o. d. abit celox.* Celox enim leg. de naui, non, cælo, suadente sententia & versu.

In Inaudire.

Afran: Diuortio. Nouis dictis quæso ne ille inaudiat.

IV. Lego, *Nobis dictes quæso.* perspicuè verum.

In Dicere.

Afran: Vopisco. Igitur quiescet, quoniam inter nos nuptiæ sunt dictæ, parcas istis verbis si placet. Idem. De rustico nescio cui vicino suo perpauperi cui dicat dotis paullulum.

V. Diuisim scribo, *quiesce, & quoniam:* item, *parcas*, nō Pareas: &, *Det rustico.*

In Speratum.

Afran: Fratrijs. Curre & nuncia venire & mecum speratum adduce. Videat puellam, curent, conforment iube.

Numeros

Numeros & lectionem repono, —*curre, & nuncia* VI.

Venire me, & mecum speratum adducere.

Vide vt puellam curent.

In Implicare.

Afran: Brundis. In parte inferiore hic implicabatur caput fateor. VII.

Corrige, *huic implicabatur caput fasceo*. Vale vale suauissime Victor.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS LECTORI.

Conclusio operis.

HAVE mi Lector, quisquis es. Finem facio scribendi, priusquam peruenerim ad destinatam metam: nec miraberis, si dispicies hūc motum patriæ nostræ. qui sanè motus, nescio quo fato, incurrere amant extremis laboribus meis. Sed siue placui, satis sunt ista: siue displicui, nimia. Non excusabo in scribendo breuitatem. nam ea, me iudice, propria est materiæ huius. An in syllabis corrigendis, aut litteris commutandis, periodos adhibeam, & illum ambitum Ciceronianæ orationis? verba verbis paria, & quasi dimensa coner reddere? Hoc quidem, vt Lucretius solet concludere, Desipere est. Qui aberrauit ab itinere, quęrit compendio ad viam duci, non per amæna loca circumagi. idem in hoc scribendi genere est, necessariò potiùs, quàm pulcro. At in verbis fui, quàm debui, antiquior. iam enim is sermo aures meas tetigit. & Plautum, inquiunt, potiùs sapit quàm Ciceronem. Vtinam verum diceret! nam hoc volui. Epistolas scio me scribere, nō Orationes: quas cùm vsus feret, inueniam fortasse qui non minùs commodè scribat quàm ipsi. At Epistolæ familiares, siue verba, siue iocos spectes, quid aliud sunt quàm exemplar Comici sermonis? Inter Comicos autem quis melior Plauto? Itaque

Quod illi maledictum esse existumant,
Eam laudem duco maximam, cùm illum exprimo
Quis vobis vniuersis & doctis placet.

Ille enim scriptor est qui puritatem, qui proprietatem sermonis suppeditet: ille qui vrbanitatem, iocos, sales, & eam Atticorum Venerem sufficiat, quam frustrà in reliquo Latio quæras. an vocant me ad illorum exemplum, qui omnes Epistolas suas vno modo scribunt? Rideant, doleāt; ioca, seria tractent; doctos, indoctos compellent: idem vbique tenor est, eadem lentitudo? Non sequor. Meæ verò Epistolæ & facetum aliquid habeant, & eruditum, & remotum à captu vulgi, & quod sæpiùs repetitum placeat. In quo omine, mi Lector, desino.

INDEX NOTARVM QVÆ LIBRO PRIMO.

LIBRO SECVNDO.

LIBRO TERTIO.

LIBRO QVARTO.

xx. In Nonio obseruationes.

xxi. De vita & ætate Iuuenalis paullò diligentiùs quæsitum. Iuuenalis in Ægypto fuit. An Domitiano viuo scripserit? Videri in imperio Hadriani vixisse. Martialis de eo versus.

xxii. Liuij defectus suppletus. Locus inibi emendatus. item alter. & mos antiquus apud eum explicatus.

xxiii. Plautus illustratur. Cur vino amicarum fores affusæ? cur aqua cardines?

xxiv. Varronis apud Nonium fragmenta corriguntur. Apothecæ Chiæ.

xxv. Tribus locis Liuius emendatus. genus dicendi elegans.

xxvi. Contra calumniatores honesti laboris. Iuuenalis multis locis correctus. quid Bulli? Loci Iuuenalis qui in Glossario veteri. Lernutij Elegia.

xxvii. Ex legibus xij. fragmenta restituta apud Plinium. exemplum vbi Prætor Consul dictus. Varro apud Nonium correctus. Mos antestandi. Lex vetus correcta.

xxiix. Panegyrici scriptores variè emendati.

LIBRO QVINTO.

i. Liuius corrigitur.

ii. Nonij Ῥᾳθυμία. Cato emendatus. & plura Turpilij.

iii. Nauis in obscænis intellectibus, sicut & Concha.

iv. Liuius fide libri restitutus.

v. De Senecæ aliquot locis coniecturæ. Ennij correctio in Nonio. apud Ciceronem vetus poëta emendatus.

vi. Martialis epigramma emendatum. idem iterũ Iuuenalis explicatus.

vii. Liuianæ emendationes.

iix. De Agellij nomine. idem scriptor variè correctus.

ix. De Tertulliani loco coniectura. Signa cohortium & imagines signorum.

x. Emendatur Liuius locis quattuor.

xi. Velleius Paterculus adulatur in historia. eius bini loci restituti.

xii. De Lucretij versu coniectura. Lucilius emendatur & Nonius. Attius. item Turpilius tribus locis.

xiii. De Liuij loco quæsitum. Simul filio, hellenismus.

xiv. Lucilius correctus obiter apud Nonium in Graue. explicatum vetus dictum, Concide magire. Pomponius emendatus. Cædere & concidere in verbis Venereis. Plautini loci sententia. Ciceronis locus illustratus. Partiri & dispartiri intellectu obscæno. Plautus correctus.

xv. E Plinij Panegyrico ablatæ aliquot mendæ.

xvi. Liuij complures loci emendati.

xvii. Turnebus libens meritò defensus. Ciceronis correctio in Academicis. & tres aliæ in libris de Oratore. Liuius item correctus.

xiix. In Pandectis loci duo. Antiqua vox Quamde.

xix. In Petronio Arbitro duæ maculæ.

xx. Liuij quattuor loci auxilio libri emendati.

xxi. In Spartiano mendum apertum. idem scriptor correctus. & Lampridius. & Iulius Capitolinus. In Vulcatio turpis error temporum.

xxii. Cælestis quæ dea? Appuleius explicatus. & Dionis abbreuiator.

xxiii. In Liuio bonum genus dicendi repositum. & coniectura quædam.

xxiv. Populi nomen Tacito redditum.

xxv. Afranius carptim emendatus.

xxvi. Conclusio operis ad Lectorẽ.

FRAN-

FRANCISCI MODII ELEGIA AD IVSTVM LIPSIVM.

MENS *animi iactata velut ratis, æquora venti*
Dum turbant, membris denegat officium.
Nec potis est doctis desueta sororibus, olim
Quæ mage grata aliis numina numinibus,
Promere Verbum vllum, quod sit memorabile, vel quod
Sit dignum à sera posteritate legi.
Anxia sed patriæ casu infelicis, in vno hoc
Consumit vitæ tempus inane suæ.
Longè sunt studia & studiorum præses Apollo, &
Quidquid Bellonæ non facit ingenio.
Armorum strepitu & vario clangore tubarum
Personat exoriens occiduusq; dies.
Cædem omnes bellumq; volunt. pax vndique pulsa
Frustrà vbi consistat quærit in orbe locum.
Miles agit prædas, totisq; incendia campis
Excitat, agrorum diripiuntur opes.
Exsul, inops, operæ quondam bona turba colonorum
Ignoto dubium cingitur ense latus.
Expugnatæ vrbes quæcumque licentia & excors
Dictat vesani militis ira, ferunt.
Sacra, profana hostes iuxtà rapiuntq; trahuntq;,
Nil templis prodest relligio aut pietas.
Virginitas intacta diu seruata puellis
Eripitur, miserorum ante parentum oculos.
Mater anus, natæ officium læua exhibet, ipse
Cogitur vxoris leno vir esse suæ.
Quæ tamen vt parui fiant, quia parua putantur,
Quis bonus in reliqua vi scelerum taceat?
Matrum quis ferat infantes ante ora necatos,
Totq; senes fato non periisse suo?
Quis, quæ prætereo, tot facta immania? prosit
Quæ memorare nihil, & memorare piget?
Non ego. & hæc inter dum mens incerta futuri
Pendet, nulli alii est apta ministerio.
Quanto tu melius LIPSI, *bella inter & enses,*
Plus etiam solito qui inuigilas studiis.
Non, quòd non patriæ instanti moueare ruina,
Nam quem non moueat dulce solum patriæ?
Sed quòd ei prodesse nihil priuata bonorum
Consilia, at ventis ludibrio esse, vides.
Ergo inter Musas, earumq; ante omnia Phœbum
Ducis pangendis tempora carminibus.

Carminibus sua quæ doctus putet esse Catullus,
Iuret Romanus quæ sua Callimachus.
Aut membra affecta in prisci scriptoribus æui
Ingenij sanas dexteritate tui.
Hinc loca tot LiuI, loca tot Ciceronis, AgellI,
Plauti, Varronis, Pacuuij, Taciti,
Marcelli, Festi, tibi se debere salutem
Clamant obductis integra vulneribus.
Te patrem, te patronum haud inuita fatentur
Iactantq; auxilij se bonitate tui.
Non tineas blattásve dehinc non menda verentur,
Omnia te credunt sospite tuta sibi.
Nec frustrà credunt, testes sunt quinque libelli,
Doctrinæ antiquæ re mage quàm titulo,
In lucem emissi nuper, curante Minerua,
Et placiti cuiuis, cui modò & ipsa placet.
Testes tot monumenta emissa prioribus annis,
Testes quæ Phœbo nunc faciente paris.
Hos libros dico. quîs nomen Epistola, mendæ
Scriptorum innumeræ materiem dederunt.
Libros! sed quid opus longum deducere versum?
Ipsi se populis vtilitate probant.
Vtilitate inquam, & lecto sermone, quod vnum,
Vt commendentur non aliunde, sat est.
Vidi qui magnas magno conamine nugas
Diceret, at dictis resq; salesq; aberant.
Vidi verboso ingentem qui carmine librum
Texeret, at verbis non nisi verba dabat.
Solus tu LIPSI *sic iucundo vtile misces,*
Cuncta loqui Phœbo vt te præeunte putem.
Ergo ni sophia & virtus sunt nomen inane,
Te quoque non vmquam fama tacebit anus.
Sed si certa sui facti stat gratia cuique,
Laudabit sæclis innumerabilibus.

Iusti Lipsij Epistolicas quæstiones admisi, vt typis excudantur, An. LXXVI. XIII. Iulij.

Ioh. Molanus, Censor.

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER PRIMVS.

In quo, præter cenſuras, varij priſci ritus.

x

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM MATTHIAM AVSTRIVM

BELGICÆ PROREGEM,

Imperatoris filium, Imperatoris fratrem.

POSTQVAM in hanc Belgicam veniſti, Sereniſſime Prorex: ſæpè mihi animus fuit, munere aliquo teſtandæ meæ voluntatis. Debere enim iam videbar. primùm, quia non nouus familiæ veſtræ cliens; patri tuo Maximiliano, qui ad immortalitatem receptus, Tacito à me nuper oblato. Deinde quia vniuerſa Belgica adſtricta tibi: inter Belgas autem ego. Tu ad gubernacula huius patriæ vocatus, ſalutarem manum, inuitis multis, porrexiſti nobis: & hoc ipſum, quòd deiecimus acerbę iugum ſeruitutis, quòd deiectum iterùm non recepimus, ex parte tuum eſſe fatemur omnes boni. Fata te, & nouum illud quod illuxit ſidus, vocarunt ad res magnas: res maiores æuo tuo, non genio aut fortuna. Octauianus Auguſtus, eâdem ætate qua tu es, prælucente pariter ſtella, imperium ſuſcepit orbis terræ. hoc interfuit: quòd illi non delatæ habenæ rerum, ſed per bellum arreptæ: te conſentientes Belgæ, cum nobilitate pariter plebs, ad culmen euexerunt huius di-

gnitatis. Nobilitas, ſuffragijs ſuis: plebs, votis. Confûgit in ſinum tuum adoleſcentis adhuc concuſſa Belgica. quid mirum? Fatum hoc eſt tuæ gentis, tuæ domus, vt magnitudo veſtra originem habeat à ſalute miſerorum. Sic Rodolphum olim, à quo auctore auguſtum veſtrum ſtemma, nutantes Germaniæ res Imperatorem fecerunt: ſic Maximilianum atauum tuum, Carolo ad Nancæum occiſo, nos ijdem Belgæ vocauimus in medium rerum omnium diſcrimen. & vocauimus admodum adoleſcentem. Quod olim de Scipionum gente celebre dictum fuit, natam eam ad Karthaginem vincendam: ſimile de tua dixerim, natam eam ad ſuperbos domandos, miſeros ſubleuandos. Nos Belgæ, maxime Princeps, vides in qua ſimus naui: quo mari feramur, & quàm non noſtris ventis. Præter res bello aduerſas, multorum etiam à cauſa auerſus animus: quaſi regium imperium conemur exuere. qui reuerà, non legitimum regem noſtrum grauamur, (rem modò videant) ſed prætextu regio minutos hos tyrannos. Fatendum enim eſt, ante duodecim annos, cùm cœpit hæc tempeſtas, & vnà cum reliqua Gallia intumuit Belgica noſtra: adſederunt ad gubernacula, quibus cura nulla fuit, nõ dicam regiæ dignitatis, ſed ſuæ, aut noſtræ ſalutis. In ſcopulos & ad vada appellere nauim maluerunt; quàm ſubmittere velum, & flectere paulùm curſum, eà quà ferebant venti. Itaque naufragia, quæ ſecuta ſunt, videmus. Depulſi à gubernaculis illi; & tu, illuſtriſſime iuuenum, ſubijſti in locum illorum: quæſo, ne in facta aut in mentem. Illi timeri? tu amari eliges. illi perdere? tu ſeruare. Violenti illi? tu benignus:

gnus: & quædam, cùm poſſis cogere, malis perſuadere. Aures eorum apertæ ad calumnias? clauſæ tuæ: nèc te gubernante ſuſpicio aut delator timeatur, ſed crimen tantùm & leges. Magna felicitas tua eſt, quòd olim, præeunte Augerio Buſbequio, imbutus es ſtudijs virtutis & doctrinæ. Euolue igitur Annales. peream ego, ſi non ab immitibus iſtis conſilijs omnia regna perierunt. Gubernator in naui non frangit maiores illos & decimos fluctus, ſed vitat aut declinat: ſic grandes iſtos & fatales motus, errabit quiſquis impetu franget; arte & prudentia componendi ſunt. Et tu compones. tene tantùm hunc clementiæ curſum, quem cœpiſti: & experimento crede, quanto ad gloriam & imperium firmius ſit, amari à ſubditis quàm timeri. Munus quidem meum tibi vt adprobem, non admodum laboro: magis laboro vt animum, qui æternùm deuotus eſt, & erit, Genio veſtræ gentis. cIↃ. IↃ. LXXX.

AD LECTOREM.

LIBRO *huic Electorum, neque iusto planè operi, neque exasciato, feci lucem, mi Lector: præproperè, & fortasse ante legitimæ dies partionis. Sed caussa festinandi, præter has quibus iactamur turbas, etiam valetudo. quæ pertinaciter aduersa, aurem mihi vellit vt vasa colligam, & cogitem de discessu. Inscripsi Electa: non abhorrenti à re nomine, quia pleraque variè elegimus & decerpsimus: & Plinij exemplo, quem Commentarios* CXX. *Electorum reliquisse, docuit me alibi eius nepos. Reperies correctiones, sed non solas. quia enim plerique delicati hoc Criticum genus aspernantur, quasi ludum aliquem nugarum: feci quod antiquus quispiam medicus, & callidè miscui ritus. Medicum aiunt, in puella regia curanda, quæ abhorrebat sectionem, scalpellum spongia tectum intulisse, & vber dum leniter fouet, incidisse: ego velo rituum publicorum correctiones aliquot texi non publici gustus. Ita manum adij suauiludijs istis: nec metuam formulam*, Quod dolo malo. *Tu fruere, bone Lector.*

IVSTI

IVSTI LIPSI ELECTORVM LIBER I.

CAPVT I.

Refutata vulgi opinio de scriptore Controuersiarum. Non esse Annæum Senecam philosophum. ostensum id ab ætate, à vita, à stilo. Esse illius patrem. id quoque clarè ostensum. Senecarum stemma. Locus vnus correctus.

VT Censores olim lustrum à bono nomine: sic ego ordiar hunc librum. Dicam de Annęo Seneca; cum bona spe fore, vt hoc scriptum meum annos ferat & senescat.

Censet vulgus libros eos qui Controuersiarum & Suasoriarum inscribuntur, Annæi Senecæ esse; illius, qui Philosophus dicitur, & qui Neroni præceptor. Censet vulgus, & ideò errat. Pugnat enim cum ea sententia Senecæ ætas, pugnat vita, pugnat stilus. Ætatis pugnam doceo: quia quicumque iis libris scriptor fuit, Augusti & Tiberij æuo vixit, non Claudij & Neronis. Hoc colligo ex variis eius de se dictis. Ait alibi familiarem se fuisse Cæstio Pio, Portio Latroni, Valerio Messallæ: alibi, Ouidium poëtam declamantem audiuisse, & Asinium Pollionem viridem cognouisse & senem. Eas omnes faces illustrasse ego scio medium principatum Augusti. At Senecæ celebrior ætas in Claudium incidit & Neronem. Addit imò amplius ille scriptor, ea ætate se fuisse vt Ciceronem ipsum audire potuerit declamantem. Verba eius sunt Præfatione prima: *Omnes autem magni nominis mihi videor audiuisse, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, sed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur. Intra coloniam meam me continui. alioqui potuissem eum audisse in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait secum declamare solitos.* Ne quis mihi, quæso, ad hunc locum nebulas aut nugas. Ait se Ciceronem audire potuisse declamantem cum duobus grandibus pretextatis. Ij fuerunt Hirtius & Dolabella: quos ideò ludens sic appellat, quia tunc in prætexta toga erant, & in magistratu. Eos per bellum ciuile Cæsaris, Cicero (vt ipse alibi ait) dicendi discipulos habuit, cœnandi magistros. Vide quò ætatem suam producat ille scriptor. Ante Cęsaris mortem non solùm natus fuisse debuit; sed etiam annos aliquot habuisse legitimos ad audiendum Ciceronem. Quomodo hæc æui, vt sic dicam, granditas cadit in hunc nostrum Senecam, qui mortuus Silio & Attico Consulibus,

Aetas vera vtriusque Senecæ.

Senecæ locus explicatus.

Refutatio vanissimi mendacij de longo Senecæ æuo.

extremo imperio Neronis? id est, centum & x v. annis, post illud æuum. Sed enim occurrunt huic rei, Et vixit, inquiunt, Seneca annos ad centum x i i i i. alij etiam liberalius, centum x x i i i i. ita enim scribunt passim in historia eius vitæ. Homines præstigiatores! & præ quorum arte in recoquendis senibus nihil sit Medea. Sed quid nugantur? cedò mihi auctorem aliquem huius tam prodigiosæ senectutis. Non dabunt. Tacitus, qui fautor Senecæ, & ideò diligens in vita eius narranda & morte, senile eius corpus dixisse contentus fuit: grandem hanc, & non longè à miraculo ætatem, non attingit. Imò contrà apud eum reperio, libro x v. in oratione Neronis Senecam adloquentis: *Est tibi*, inquit, *adhuc valida ætas, rebúsque & fructui rerum sufficiens*. Valida, ait, ætas: & hoc paucis ante cędem eius annis. Quî conuenit hoc in senium tam effetum? Sed ventilo ego, & tracto adhuc lusoria arma: quid si doceo Senecam natum non fuisse Cicerone viuo? nónne perorata hæc lis est? Ait ipse de se, Epistola C I X. *His instinctus abstinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantùm facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris quomodo desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur, & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorumdam abstinentia. Patre itaque meo rogante, qui non calumniam timebat, sed philosophiam oderat, ad pristinam consuetudinem redij.* Locus clarus, & in quo arx huius caussæ. Ait ecce se iuuenem sub Tiberio, quo tempore alienigena sacra vrbe mota sunt. Id accidit quinto Tiberiani imperij anno: vt colligo facilè ex his Taciti verbis Annali secundo: *Actum & de sacris Aegyptiis Iudaicísque pellendis: factumq; patrum consultum, vt quattuor millia libertini generis ea superstitione infecta in insulã Sardiniam veherentur.* Vtrùm ergo digiti me fallunt? an à morte Ciceronis ad hunc diem, anni circiter sexaginta colliguntur? Quod si est, quomodo natus Ciceronis æuo Seneca fuerit: & idem iuuenis adhuc sub Tiberio? Nisi quis tam ineptè desipiens, qui sexagenarium senem iuuenem censeat appellandum. Certa res. & huic vni argumento si quid opponi potest, illi sapiant, ego, vt poëta vetus ait, fatuus sim, non solùm stultus. Pugnat ergo ætas Senecæ: etiam vita. Nam is, qui philosophus, vitam illustrem egit, ad remp. accessit, honores gessit; Quæstor, Consul fuit. De Quæstura sua ipse fatetur Consolatione ad Elbiam: de Consulatu, auctores Fasti & Iurisconsulti. Hæc vitæ lux non cadit in meum senem: quem vixisse remotum ab omni ambitu scio, equestri ordine contentum. Testis ipse in Præfatione libri i i. Melam filium alloquens, *Perge*, inquit, *quò inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem.* Nam ordinem, intellegit non dubiè equestrem. Denique cum vana illa opinione quid magis pugnat, quàm stilus? Aristoteles apud quosdam Lybiæ populos, quoniam vxores communes sunt, ait liberos ad formarum similitudinem distribui. velim idem sit in his libris. quorum profluens & copiosa dictio, tantum abest à Senecæ arguta & concisa eloquentia, quantum Homericus ille Nestor à Menelai.

Illustratus Seneca in Epistolis.

Vitæ ratio vtriusque Senecæ.

Stili discrepantia.

Seneca pater verus scriptor.

Quis falsus scriptor, satis dictum: dicam quis verus. tam clarè idipsum, vt si quid hac parte errem, non recusem quin Fides auersa à me in omne æuum.

æuum L. Annęus Seneca Philoſophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; profeſſione, Rhetor. Natus ante bellum ciuile Cæſarianum, ſuperuixit ad Claudij circiter principatum: ſine honoribus, & non aliud quàm prouincialis eques. Is iam ſenex non dubiè filiis ſuis ſcripſit, aut dictauit potius, hos qui ſuperſunt Controuerſiarum & Suaſoriarũ libros. Sed vt in Plauti fabula, inter duos Menæchmos: ſic inter duos Senecas confuſione nominum ortus error. Tributa illi, quæ huius erant: & claritate nimia filij obſcurus pater hodie, imò ignotus. Memoriam boni ſenis fugitiuã (impunè hoc dixerim) primus retraham ego. Eius, inquam, Senecæ hi libri. Doceo ex ætate: quæ patri conuenit, diſconuenit proli. doceo ex inſcriptione, quæ in omnibus libris, etiam ſcriptis, concipitur: L. ANNÆI SENECÆ, AD SENECAM, NOVATVM, ET MELAM FILIOS. Optimè. Inter tres filios quos nominat, Seneca Philoſophus eſt: reliqui eius fratres. Stemma tale.

Stẽma Senecarum.

L. Annæus Seneca, qui Rhetor.	L. Annæus Seneca, qui Philoſophus.
	Annæus Nouatus, aliter Iunius Gallio.
Elbia, eius vxor.	Annæus Mela, ſiue Mella, pater Lucani.

Quid iam clarius, quàm Senecæ patris eſſe hæc ſcripta? Nam quin Mela ille frater Senecæ Philoſophi ſit: non ambiges ex his locis. Tacitus libro XVI. Annalium: *Mela, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuit: per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentia æquaretur*. Seneca ipſe in Conſolatione ad Elbiam: *Reſpice fratres meos, quibus ſaluis fas tibi non eſt accuſare fortunam. In vtroque habes quod te diuerſa virtute delectet. alter honores induſtria conſecutus eſt* (Gallionem intellegit:) *alter ſapienter contempſit*. intellegit Melam. Confer nunc locum è Præfatione libri II. Controuerſiarum; & vide quàm elogia omnia conueniant in hoc Mela. *Hæc eò libentius Mela fili cariſſime refero, quia video animum tuum à ciuilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu auerſum: hoc vnum concupiſcẽtem, nihil concupiſcere, vt eloquentiæ tantùm ſtudeas. Ego verò non ſum bonæ mentis impedimentum: perge quò inclinat animus, & paterno contentus ordine ſubduc fortunæ magnam tui partem*. Nec turbat me, quòd epigraphe Nouatum nominet, quem alij, & quem Seneca ipſe, Gallionem. Idem enim ille per adoptionem familia exiuit, & in gentem ac nomen venit Iunij Gallionis. Credo illiuſipſius Gallionis, qui inter Rhetoras nominatur Senecæ patri: & de quo Scriptor incertus De cauſſis corruptæ eloquentiæ: *Malim hercle C. Gracchi impetum, aut L. Craſſi maturitatem: quàm calamiſtros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis*. At nomen Nouati anterius ei fuiſſe, colligo ex Seneca in Conſolatione: qui filiam huius agnoſcit à nomine veteri Nouatillam. Non item locus me mouet initio libri II. Controu. de Fabiano philoſopho: *Scio futurum*, inquit, *vt auditis ſententiis eius, multas cupiatis audire. ſed nec ille diu declamationibus vacabat: & ego multo minor natu quàm ipſe erat, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volebam*. Qui ſi rectè haberet; vana omnia quę dixi de ætate

Mela frater Senecæ Philoſophi, & filius illius ſenis.

Cur & quomodo mutatum alterius fratris nomen. Iunius Gallio quis.

Falſa lectio in Seneca patre.

huius senis. Fabianus enim auditor Cæstij Pij & Arellij Fusci fuit; ac sub Tiberio præcipua illi fama. Quo si multò minore natu hic scriptor: *cur non pistrino trador ego atque asino?* Sed non recta lectio, & emendo, *multò maiore natu*. Caussa enim vera non auditi Fabiani, quòd ille iuuenis, Seneca iam grandi; vt homo senex frequentare declamationes adolescentuli honestè non posset. Hæc dixi de hoc scriptore. plura illustrandæ ætatis & stemmatis, addam in libro singulari, quem, De vita Annæi Senecæ & scriptis, studiosè composui.

Fabiani ætas.

CAPVT II.

Stipendij militaris initia, & progressus. Quis primò modus. quæ deinceps accessio. Aliud denarium esse, aliud denos asses. Tacitus explicatus. Liuius correctus. item Suetonius in loco tenebroso.

De stipendio militari apud Romanos, deque eius progressu, plus quàm Metonis annus est, cùm quæritur inter doctos. ego hoc capite audebo certum concludere, & vt Icti prisci loquebantur, signare responsum. Tria apud Romanos pro stipendio, pecunia, frumentum, vestis. Pecuniæ, institutum anno vrbis CCCXLVII. de quo Liuij libro IIII. corruptus locus: *Additum deinde, vt ante vllam mentionem plebis Tribunorúmve decerneret Senatus, vt stipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset. Nihil vnquam acceptum à plebe tanto gaudio traditur. concursum itaque ad curiam esse, prehensásque exeuntium dextras, & patres verè appellatos: effectum esse fatentibus, vt nemo pro tam munifica patria corpori aut sanguini suo parceret; cùm commoditas iuuaret rem familiarem. saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum reip. esset.* quem emendo, *cùm commoda ita iuuaret: rem familiarem saltem accrescere eo t. q.* Modus eius pecunię initio exiguus fuit. Polybij quidem ætate, id est, sub bellum Punicum secundum, in peditem oboli duo: centurionem duplex: equitem triplex. Ita Polybius ipse libro VI. Duo oboli tertia, vt scimus, drachmæ pars. Ad nummum Romanum si exigimus; dico fuisse tres asses. eamque summam non dubiè per duos obolos expressit nobilis historicus. Doceo ex Plauto. cuius loco primus do lucem, in Mostellaria:

Initium stipendij ex Liuio.

Locus eius correctus.

Quis modus & quã exiguus primi stipendij.

> *Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?*
> *Isti qui trium nummorum caussa subeunt sub falas?*
> *Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent.*

Plauti locus illustratus.

Nam tres nummi hîc, tres asses, & ad * stipendium militare diserta allusio Comici serui, irridentis quòd tam exiguo pretio auctorati castella & turres ligneas hostium (id enim falæ) subirent, hastis aliquot configendi. Et me herclè stipendium vile. eò magis, quòd illa ætate non vestis, non frumentum, gratuita militi erant: sed Quæstor, siquid horum dedisset certū statutumq; pretium eo nomine de pecunia detrahebat. Auctor idem Polybius lib: VI. Quod obtinuit ad tempora C. Gracchi, qui primus lege cauit, vt vestis è publico militi daretur: pecuniamque totam accipe-

*Etsi ad Circum etiam referre possis

Quando primùm militi gratuita vestis.

acciperet, sine vlla, quod aiũt, deductione. Plutarchus in Graccho his verbis, τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, ὁ μὲν ἦν κληρουχικὸς, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν. ὁ δὲ στρατιωτικὸς, ἐσθῆτά τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων. Et vestis saltem Plutarchus meminit: priori aliqua lege gratiam etiam factam de frumento, non ambigo. Etsi de veste, irritum iterùm factum videtur, siue ab Augusto, siue antè: quia nec in historiis mentio missæ vltrà ad exercitum vestis, & milites apud Tacitum clarè queruntur, *Denis in diem aßibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria redimi.* Nec vltrà de accessione aliqua reperio ante bellum Cæsaris ciuile. *Cæsar*, inquit Suetonius cap. XXVI. *legionibus stipendium in perpetuum duplicauit*. Ait, duplicauit: vt credibile sit factos à Cæsare sex, aut si fortè, septem asses. Nisi tamen accessio aliqua sub Cimbricum bellum facta quod ex Asconio haud vanè suspicère, in eam pro Cornelio: *Iunius Consul rem malè gesit, ac plures leges quæ per eos annos latæ erant, quibus militiæ stipendia minuebãtur, abrogauit.* Frustrà enim imminutũ stipendium, nisi præter morem auctum. Etiam per bella ciuilia posteà, verisimile in illa ambitione ducum pretium auctum, militibus conciliandis. Sed hæc obscura vel ambigua. at Augustus constituta rep. & imperij iam certus, *quidquid vbique militum esset* (verba Suetonij sunt cap. XLIX.) *ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam adstrinxit.* Formula Augusti laxior Iuliana, videlicet in diem deni asses. Certum & clarum ex Tacito, apud quem lib. I. Annal. conqueruntur milites, *Denis in diem aßibus animam & corpus æstimari.* & id statim ab excessu Augusti. Id stipendium parum disconueniebat à Græco, apud quos drachma, diurna in militem merces: vti colligere est ex Thucydidis libro tertio. Dixi denos asses: qui denarium ipsum accipiet, errabit. Nam Denarij permutatio pluris sub Tiberio, sub Augusto: & fortasse XII. assium aut præterpropter. Testantur iidem apud Tacitum milites, qui decem assibus non contenti, flagitant, *Vt denarius diurnum stipendium foret: neu veterani diutius sub vexillo tenerentur*, prorsus ridiculo postulato, si idem denarius & deni asses. Ergo æstimatione duodena illa quam dixi, menstruum militis sub Augusto denarij circiter XXV. id erat, aureus vnus, quod notari mihi volo, ad ea quæ mox dicam. Post Augustum, tenebræ sunt ad Domitianum. De quo monuit Suetonius cap. VII. *Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos*. paucis, sed di boni, turbulentis verbis! Ex quibus necesse habeamus fateri, menstruum vnum militis aureos tres fuisse: & ante Domitianum quidem nouem aureos datos, ab ipso adiectos ternos. Ita sub Domitiano gregarius miles acceperit aureos XII. in mensem. Aureos dico Romanos, quorum vera æstimatio, denariûm XXV. Ij essent nostratis monetæ aurei circiter XXIIII. Non aliter ad hunc locum omnes interpretes: & id nobis pluribus verbis persuadere conantur viri docti. Quis sanus credet, aut pro sano? Tantísne sumptibus vllam remp. parem fuisse? Adde duplum centurionis, triplum equitis: adde Præfectos, & Tribunos: summa quot mẽsibus in legionem tam improba excrescet, vt eam verear exprimere. Sed videant me. fœdum illum historiæ errorem

Prima accessio ad stipẽdium.

Accessio secunda.

Stipendij Græcanici modus.

Vide ibi Scholiastē.

Denarius, quanti sub Augusto. Taciti nodus euolutus.

Iterum accessio.

Obscurus Suetonij locus.

Is emendatus.

leui & vera correctione tollo ego, legoque, *aureis ternis*. id est, Aureis illis tribus quos antè capiebant, addidit quartum aureum Domitianus. In furcam peccantem illam litteram, quæ dedit has turbas. At mea lectione quid potest clarius aut verius? Aureus Romanus, vt notaui, menstruum militis sub Augusto fuit, & id stipendium vnum. Adiecit alterum seu Caligula, seu Claudius: tertium fortasse additum per bella ciuilia Vitellij Othonis. Quartum nunc à Domitiano. Ita in vniuersum miles acceperit quattuor stipendia, siue aureos quattuor: duplum ferè quàm miles hodie. Tolerabilis summa præ illa aureorum XII. Rem non ambiguam confirmo testimonio Zonaræ, cuius eadem in re hæc verba: Τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφορὰν, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. id est, *Militibus stipendium auxit, fortasse ob victoriam. Cùm enim singulis septuagenæ quinæ drachmæ soluerentur, centenas dari iussit.* Quæso, LXXV. drachmæ (ita denarium Græci vertunt) quid aliud quàm aurei tres? Addidit XXV. Domitianus, ex Zonara: ergo aureum vnum. Homo non sim, si verbum vltrà addam in re clara firmanda.

CAPVT III.

Iuuenalis versus correctus & illustratus. Mos antiquus de lucernis ad ianuas, ad fenestras, ad arbores, ad lupanaria noua. Vates præferebant lucernam. Tertullianus, Xiphilinus, Seneca, Persius, & Prudentius explicati.

IVVENALIS versus sunt, lætitiam diei festi describentis, quorum lectionem aut mentem non viderunt interpretes: cum venia dixerim, vidi ego, Sat. XII.

> *Hic nostrum placabo Iouem, Laribúsque paternis*
> *Thura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.*
> *Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos,*
> *Et matutinis operatur festa lucernis.*

Ridicula in Iuuen. versibus sententia.

Aiunt in his versibus, Operandi verbum referri ad sacra, & per lucernas significari diem. itaque hoc velle poëtam, ob reditum incolumis amici, sacra se facturum tempore matutino. Albæ mentes, siue qui hæc scribunt, siue qui credunt! Scilicet ianua operari sacris potuit (de illa enim loquitur:) aut exemplo probabunt lucernam, quæ noctis nota, significare diem. Rideo albis dentibus, cùm hæc lego. At vocis vnius correctione, quàm plana res? Nam scribendum,

> *Et matutinis operitur festa lucernis.*

Operitur, id est, tegitur, vestitur. vt alibi;

> *Legitimè fixis vestitur tota tabellis*
> *Porticus.*——

Ritus appendendi lucernas in die festo.

Morem sæculi sui expressit Iuuenalis; quo in omni publica priuataque lætitia receptum, ianuam ornari lauro & lucernis. Quem ornatum intellexit Seneca, Epist. LXVIII. *Quid tu existimas ea tantùm optabilia esse,*

esse, quæ per voluptatem & otium veniunt? quæ excipiuntur foribus ornatis? Et Tertullianus clarè in Apologetico, *Cur die læto non laureis postes adumbramus? nec lucernis diem infringimus? Honesta res est solemnitate publica exigente inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris*. Appuleius lib. IIII. *Domus tota lauris obsita, tedis lucida, strepebat hymenæum*. Nec aliter explico Xiphilinum in Nerone, de aduentu Teridatis, Καὶ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, inquit, ἐκεκόσμητο, καὶ φῶσι καὶ στεφανώμασιν. & post, de reditu è Græcia Neronis, Ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ ἐκεῖθεν ἐς τὸ παλάτιον, πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης καὶ θυμιώσης. Intellegit enim vrbis ædes ornatas lauru ac lucernis. Qui ritus Christianorum etiam æuo non prorsus fugit: & lego in Vita vetere Fulgentij Episcopi Afri, *Populum per omnes prolixi itineris vias in occursum* (ab exsilio redeuntis) *eius tetendisse cum lucernis & lampadibus & arborum frondibus*. Eiusmodi autem lucernæ pensiles erant, suspendebanturque catenulis, accensæ ad ædium singularum ianuas aut fenestras. Ideo eleganter Iuuenalis ait ianuam operiri lucernis: & addit, matutinis, non sine Satyrico morsu, quasi claro luci opus esset alia luce. Vidimus ipsi in Italia æreas eiusmodi lucernas complures, quas intellexit etiam poëta princeps,

Quales ea lucernæ.

Ad ianuã appendi solent.

——— *pendent lychni laquearibus aureis.*

Quòd ad ianuam hæ lucernæ, pręter Iuuenalem, Tertullianus docet ad vxorem lib. II. *Moratur Dei ancilla in laribus alienis, & inter illos omnibus honoribus dæmonum, omnibus solemnibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabitur: & procedit de ianua laureata & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum*. Ecce, ianua, ait, lucernata. Quòd ad fenestras, Persius,

Ad fenestras.

——— *vnctáque fenestra*
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Vbi Scholiastes: *Herodiani obseruant sabbatha. quo die lucernas accensas, & violis coronatas, in fenestris ponunt.* Notetur de Violis. Porrò tangit & Seneca hunc morem, sabbathis accendendi lucernas Epist. XCVI. *Accendere aliquem lucernas sabbathis prohibeamus; quoniam nec lumine dij egent, & ne homines quidem delectantur fuligine*. Nec solùm ædibus, sed etiam arboribus appensas reperio has lucernas. arboribus quidem sacris, & quibus vellent exhibitum cultum. Prudentius contra Symmachum,

Sabbathis accendi solent.

Etiam ad arbores.

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Sustinuit, cadit vltrici succisa bipenni.

Sed & sacrificuli ac vates præferebant lucernam ac laurum: credo, vt augustiores se facerent ornatu illo festo & quasi sacro. Tale aliquid ex Seneca haurio De vita beata, cap. XXVII. *Cùm sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur; cùm aliquis secandi lacertos suos artifex brachia atque humeros suspensa manu cruentat; cùm aliqua per viam genibus repens vlulat, laurúmque linteatus senex & medio lucernam die præferens, conclamat iratum aliquem deorum: concurritis & auditis, & diuinum esse eum inuicem mutuum alentes stuporem adfirmatis*. Nec dissimilis priscorum vatum in Græcia mos, qui ignem præferebant: de quo Theon, & Suidas in πυρφόρος. Cùm res ergo tam sacra, lucerna: mirum pollutam eam

Vatibus lucerna.

Ad noua lupanaria lucernæ suspensa.

fœdissimo vsu, & solitam suspendi ad lenonias ædes, notam noui lupanaris. Id enim Tertullianus apertè dixit locis duobus, quos non repeto. Sed credo morem eũ natum inde, quòd scorta olim sub vesperam prostabant & ad lucernas. Non enim ante nonam diei, fas eis facere in publico copiam sui. quod notant interpretes prisci ad Persium, qui ab hac caussa Nonariam dixit meretricem. Lucernarum in Lupanaribus mentio apud Iuuenal. *Obscurísque genis turpis, fumóque lucernæ.*
& Horatium, —— *sub clara nuda lucerna.* vbi nollem viros doctos scribere, *lacerna,* pro pallio, aiunt, meretricio.

CAPVT IV.

Aquam calidam antiquitus ad potum fuisse. imò ad delicias. Thermopolium Plauti quid? Dio explicatus. Calida vino mixta. Plautus illustratus, & Tacitus. Plautus correctus. Senecæ ex Athenæo data lux.

Hoc caput Nymphis sacratum erit; & dicam de Aquis, earumque apud veteres vsu. Duplicis aquæ mentio in cœnis Romanis, Frigidę, Calidæ. Et frigidam ad potum fuisse, clarum est: de calida, non nemo nuper in me pugnauit. Ideo subtiliter de ea, &, vt Sallustius ait, cum cura differam: vt retrahere morem fugitiuum possim, & desitum sæculo nostro. In vsu frequenti calidam ad conuiuia fuisse; testes mihi, vt in sacris dicitur,

Vsus calidæ frequens.

—— πολλοί τ' ἀγαθοί τε πάρεισιν. Iuuenalis.

Quando vocatus adest calidæ gelidæq; minister?

Seneca De Ira lib. I. cap. XII. *Irascuntur boni viri pro suorum iniuriis: sed idem faciunt si calida non bene præbeatur, si vitrum fractum, si calceus luto sparsus est.* Paullus Ic[tus] l. XVIII. de instr. & inst. leg. *Nec multum refert inter cacabos & aënum, quod supra focum pendet. his aqua ad potandum calesit; in illis pulmentarium coquitur.* Martialis:

Caldam poscis aquam, sed nondum frigida venit;
Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Varro lib. IV. *Calix à caldo: quòd in eo calida puls apponebatur, & calidam eo bibebant.* Seneca De Ira lib. II. cap. XXV. * *Parum agilis est puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut mensa negligentiùs posita: ad ista concitari, insania est.* Ammianus lib. XXVIII. *Ita autem pauci inter eos seueri vindices delictorum, vt si aquam calidam tardius attulerit seruus, trecentis adfligi verberibus iubeatur: si hominem occiderit, dominus hactenus exclamet, Quid faciat maniosus & nequam?*

* Similem prorsus in Arriano locum vide lib. I. Dissert. cap. XIII.

Martialis iterum,

Frigida non desit, non deerit calda petenti.

Et exempla plura. Etiam apud Græcos idem mos: præceptumque apud Athenæum est lib. II. cap. II. προπίνειν ὕδωρ, ἐν μὲν χειμῶνι καὶ ἔαρι θερμὸν ὡς μάλιστα, ἐν δὲ τῷ θέρει ψυχρόν. Apud eumdem lib. III. cap. III. quæritur vtrùm aqua calida an frigida post ficus bibenda sit: & vtrimque

Græcis vsus calidæ.

que

que dat caussas. Vide & lib. III. cap. XXI. Nec in vsu solùm antiquitus calida; sed, quod miremur, in deliciis fuit. Inde apud Plautum Thermopolij mentio, cùm hilarior inuitatio describitur aut solutior luxus, vt Curculione, de ebriosis,

Deliciæ veterum in hoc potu.

Quos semper videas libentes esse in thermopolio.

In Trinummo, ——*satin' in thermopolio*

Condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem?

Item Rudente,

Ne thermopolium quidem vllum ille instruit,

Ita salsam præbet potionem & frigidam.

Vbi thermopolia, non herclè aliud quàm cauponæ in queis hæc calida veniret. Calidam dico puram putam: non potionem nescio quam dulcem & cõfectam, quod sine auctore veteri ponit & vulgus interpretum, & eximius Turnebus. Philo ad hunc ritum egregiè de vita Theoretica: οἶνος ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ εἰσκομίζεται, ἀλλὰ διαυγέστατον ὕδωρ· ψυχρὸν μὲν τοῖς πολλοῖς, θερμὸν δὲ τῶν πρεσβυτάτων τοῖς ἁβροδιαίτοις. Vbi vides palàm, deliciarum fuisse hunc potum. Itaq; Thermopolia Romæ Claudius sustulit, & bonus censor quasi curua correcturus, calidá in cauponis prostare seriò interdixit. Dio Cassius his verbis, τά τε καπηλεῖα ἐς ἃ συνιόντες ἔπινον, κατέλυσε, καὶ προσέταξε μήτε κρέας που ἑφθὸν, μήθ' ὕδωρ θερμὸν πιπράσκεσθαι, καὶ τινας ἐπὶ τούτῳ μὴ πειθαρχήσαντας ἐκόλασεν. Etiam apud Ammianum, lib. XXVIII. Ampelius Præfectus vrbi: qui statuit, *ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, néue aquam vulgariam calefaceret quisquam*. Ea re Caius Caligula cauponem quemdam interfecit, quòd per dies funeris Drusiliæ, calidam vendidisset. Idem Dio, Τὸν, inquit, πωλήσαντα θερμὸν ὕδωρ ἀπέκτεινεν, ὡς ἀσεβήσαντα. scilicet quasi hominem impium, & lasciuiæ administrum in publico luctu. Nec prætereundus Dionis locus de Druso Tiberij filio, quem ebrietatis accusat, quòd aliquando cum Prætorianis ad ignem restinguendum è conuiuio excitatus, Aquam illis poscentibus, calidam infundi iusserit. nimirum quasi conuiuij res esset, non incendij. Verba Græca sunt, quorum sententiam nõ expressit interpres: Τῇ τε μέθῃ κατακορὴς οὕτως ἐγίγνετο, ὥστε ποτε νυκτὸς ἐμπρησθεῖσί τισιν ἐπικουρῆσαι μετὰ τῶν δορυφόρων ἀναγκασθεὶς, ὕδωρ αὐτῶν αἰτούντων, θερμὸν σφίσιν ἐγχέαι κελεῦσαι. Nec ab alia caussa agnominatio illa Tiberij Imperatoris, Biberius Caldius Mero. Caldius videlicet, à frequenti calidæ potu. Reliquum quæri est, pura hæc aqua in deliciis fuerit, an mixta? Censeo mixtam. Non quin duplicem calidæ vsum non agnoscam: (bibebatur enim & solitaria, & infusa vino) sed quia gulonibus expetitam maximè & laudatam comperior cum vino. Credo, quia procliuius & iucundius potio feruens, quàm frigida, iret in bulgam. idque nosipsi, aliquotiens experti, non abhorremus. Appuleius descriptione nequitiæ suæ lib. II. *Fotis mea, iam domina cubitum reddita, arripit poculum, ac desuper aqua calida iniecta porrigit vt bibam.*

Thermopolium quid.

Thermopolia vetita Claudio.

Calida vino misceri solita.

Martialis:

Me conuiua leget misto quincunce, sed antè,

Incipiat positus quàm tepuisse calix.

Alibi,

Alibi,

Iam defecisset portantes calda ministros,
Si non potares Sextiliane merum.

qui versus disertè probant mixtionem. Sed clarissimè Plautus, qui vinum ita mixtum intellegens, Calidi nomine vti, non Calidæ voluit. Curculione,

Plautus explicatus.

Vbi quid surripuêre, operto capitulo calidum bibunt,
Tristes atque ebrioli incedunt.

Et Milite, eleganter potionem eam exprimit puer ebrius:

Neque equidem heminas octo exprompsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exbibit in prandio.
PA. *Neque tu bibisti?* LV. *di me perdant, si bibi,*
Si bibere potui. PA. *quid iam?* LV. *quia enim absorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Tacitus & Plinius.

& quæ sequuntur. neque enim est vt scena ea intellegatur, sine hoc more. Calidæ potionis mentio etiam apud Tacitum, Annali XIII. incertum meræ, an mixtæ. *Illic epulante Britannico, quia cibos potúsque eius delectus ex ministris gustu explorabat: ne omitteretur institutum, aut ne morte vtriusque proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc & præcalida & libata gustu potio traditur Britannico: dein postquam feruore aspernabatur, frigida in aqua affunditur venenum.* Et apud Plinium lib.VII. cap.LIII. de M. Ofilio Hilaro. *Qui*, inquit, *cùm populo admodum placuisset natali die suo, conuiuiúmque haberet: edita cæna, calidam* [*potionem*] deleuerim eam vocem, vt glossema) *in pultario poposcit, simúlque personam eius diei acceptam intuens, coronam è capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem admoneret.* Eamdem Plautus intellexerat, versu, qui nunc corruptus in Persa:

Plautus correctus.

Ite foras, hîc volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ assolent. hîc statui volo primum
Vnde ego omnes hilaros, ludentis, lætificantis faciam vt fiam aliqua mihi.

quæ confusa compono & emendo, *hic statui volo primum aquilam mihi. Vnde ego omnes hilaros, lubentes,* (ita Douza emendabat, pro *ludentes*) *lætificantes faciam vt fiant.* Ita propemodum, præter duos manuss. etiam prisca editio Aldi. Verba illa, *aliqua mihi*, transposita & corrupta erant; retrahenda quò posui, & legenda, *aquilam mihi*, siue, *aquulam*. Correctio certa & clara. Aquam enim duplicem in mensæ initio statim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Lucianus, Τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρεστήκει, ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ ψυχρὸν καὶ θερμόν. Faceta autem allusio Comici serui, quasi ad aquilam etiam militarem. Nec plura de Calida. cuius vsum Plinius hoc oraculo damnauit, *Notandum nullum aliud animal,* (præter hominem scilicet) *calidos potus sequi: ideóque non esse naturales.* Renitente tamen Plutarcho: qui De tuenda valetudine, Calidæ potum lassis commotisque valdè approbat & commendat.

Aqua duplex in initio mensæ.

Calidæ vsus nocuus.

CAPVT

CAPVT V.

Carmen poëtæ veteris, non antea visum. De scriptore quæsitum. multa in eo emendata, & illustrata.

VT Plautina illa mulier in Truculento, alienam prolem: sic ego hoc capite

Alienos ibo labores suppositum mihi.

Carmen vulgabo, quod clariss. Ictus P. Pythoeüs munus mihi misit: sed carmen non visum antea, non lectum, & cui meritò præfabor, Fauete linguis. Repperit vir doctissimus & diligentissimus harum rerum, in vetusto eoque vnico exemplari: & inde qua fide ille transscripsit, eadem inseram his libris: Sine fraude quidem. quia ista quasi adoptio, volente amico nostro est, imò iubente. Carmen sic habet:

Cras amet qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis est.
Vere concordant amores, vere [a] *nubent alites.*
Et nemus comam resoluit de maritis imbribus.
Cras [b] *amorem copulatrix inter vmbras arborum*
Implicat [c] *gazas virentes de flagello myrteo.*
Cras Dione iura dicit, fulta sublimi [d] *trono.*
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo*
X. *Cærulas inter cateruas, inter & bipedes equos*
Fecit vndantem [e] *Dione de maritis imbribus.*
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Ipsa [f] *gemmas purpurantem pingit annum floribus*
Ipsa surgentis papillas de Faboni paritu*
Vrguet in totos pentes, ipsa roris lucidi*
Noctis aura [g] *quem relinquit spargit vmentis aquas.*
Et me canat lacrime trementes detadum* pondere.*
Gutta præceps orbe paruo sustinet casus suos.
In pudorem florulentæ [h] *prodiderunt purpuræ:*
XX. *Vmor ille quem serenis astra rorant noctibus*
Manè [i] *virgineas papilla soluit vmenti peplo.*
I piussit mane tuæ virgines nubant rosæ*
Fusta prius de cruore, déque amoris* [k] *oculis,*
Déque gemmis, déque flammis, déque solis purpuris.
Cras ruborem qui latebat veste tectus ignea
Vnica [l] *marito nodo non pudent soluere.*
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Ipsa nimfas diua [m] *loco iussit ire myrteo*
[n] *Et puer comis puellis. nec tamen credi potest*
XXX. *Esse amorem feriatum, si sagittas vexerit.*
Ite nimfæ, posuit arma, feriatus est Amor;
Iussus est inermis ire, [o] *durus ire iussus est,*

[a] Scribo, *nubunt.*
[b] Pyth. *amorum.*
[c] Pyth. *casas*, verè.
[d] Malim, *thoro.*
[e] Lego, *Dionem.*
[f] Pyth. *gemmans.* potest etiã *gemmeis.*
[g] Legerim, *quom reliquit.*
[h] Pyth. *prodierunt.*
[i] Scribo, *virgines papillas* nondũ cõpressas & maritas.
[k] Pyth. *osculis.* & antè, *Ipsa iussis.*
[l] Pyt. *Vnico mariti n. n. pudebit.*
[m] Idẽ, *luco.*
[n] Pyth. *Est p. comes.* ego, *It puer comes.*
[o] Pyth. *nudus.*

 Neu

Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne læderet.
Sed tamen nimfæ cauete, quòd Cupido pulcer est,
Totus est [a] *inermis idem, quando nudus est Amor.*
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Vna res est quam rogamus, cede Virgo Delia
Vt nemus sit incruentum de ferinis stragibus.
Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem: XL.
Iam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter cateruas ire per saltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
Nec Ceres nec Bacchus absunt, nec poëtarum deus,
Detinent * *& tota nox est* [b] *peruigila cantibus.*
Regnet in siluis Dione, tu recede Delia.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Iussit hiblæis tribunal stare diua floribus,
Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.
Hibla totos funde flores, quicquid [c] *annis attulit,* L.
Hibla florum * *rumperest equant* [d] *ethne cãp-*
Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæque siluas, quæque lucos, quæque montes incolunt.
Iussit omnis assidere pueri mater [e] *alitas,*
Iussit & [f] *nullo puellas nil Amori credere.*
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Et rigentibus vergentes ducat vmbras floribus.
Cras erit [g] *qui primus æther copulauit nuptias,*
Vt pãt * *totis crearet vernis annum nubibus,*
In sinum maritus imber [h] *fluctus alma & coniugis.* LX.
Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.
Ipsa [i] *vernas atque mentem permeante spiritu*
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Pérque cælum, pérque terras, pérque pontum subditum.
Peruium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, iussitque mundum nosse nascendi vias.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ipsa Troianos nepotes in [k] *Latino transtulit:*
Ipsa Laurentem puellam coniugem nato dedit.
Móxque Marti de sacello dat pudicam virginem. LXX.
[l] *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias:*
Vnde Rames & Quirites, próque prole posterûm
Romoli matrem crearet & nepotem Cæsarem.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Rura fecundat voluptas: rura Venerem sentiunt:
Ipse Amor puer Dionæ rure natus dicitur.
Hunc ager [m] *cùm parturiret, ipsa suscepit sinu,*
Ipsa florum delicatis educauit osculis.

rectè ad sententiam nihil habeo.
[a] Bene idem, *in armis.*
[b] Pyth. *peruigilanda.*
[c] Pyth. *annus.*
[d] Idem, *quãtus Aetna campus est,* Fortasse sic, *Hibla florum promevestem q. Ennæ c. est.*
[e] Pyth. *alitis,*
[f] Idem, *nudo.*
[g] Fortè, *quo.*
[h] Pyth. *fluxit alma.*
[i] Idẽ, *venas.*
[k] Pyth. *Latinos.*
[l] Scribo, *Romuleas.*
[m] Lego & distinguo, *Hũc ager, cũ parturisset ipsa, suscepit sinu: Ipse florum.*

Cras

Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.

LXXX. *Ecce iam super genestas explicat* [a] *aonij* * *latus*
[b] *Quisque tuus quo tenetur coniugali fœdere.*
Subter vmbras cum maritis ecce balantum gregem:
Et canoras non tacere Diua iussit alites.
Iam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt:
Adsonant [c] *aërei puellæ subter vmbram populi*
Vt [d] *putas motus amoris ore dici musico?*
Et neges queri sororem de marito barbaro?
Illa cantat, nos tacemus. quando ver venit meum?
*Quando * faciam vt celidon vt taceret desinam.*
Perdidi Musam tacendo, nec me Phœbus respicit.
XC. *Sic Amyclas cùm tacerent perdidit silentium.*
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.

[a] Pyth. *aëdon*
[b] Forrasse, *Quisque cœtus continetur.*
[c] Eleganter Pyth. *Terei.*
[d] Lego *putes.* & deleo vbique notam rogandi.

EXPLICIT PERVIGILIVM VENERIS.

Elegans mehercle & quantiuis pretij carmen; molle, tenerum, sed Romanis, vt sic dicam, non Alexandrinis deliciis. In eo aliquot menda: quæ priusquam tollam, quæram de Titulo & de Scriptore. Titulus fuit, *Peruigilium Veneris*. Colligo facile ex subscriptione, *Explicit peruigilium Veneris*. Ex titulo non ignotum argumẽtum. Laudatio enim Veneris fuit, composita quasi per occasionem Peruigilij, quod tres ipsas noctes in honorem deæ agebant. Faciunt illuc versus in hoc Carmine,

Argumentum & occasio huius Carminis.

Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem.
Iam tribus choros videres feriatos noctibus.

Peruigilia, variis dis.

Et illa Plauti Curculione,

Quid? tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?
Nam hoc quidem haud multo pòst luce lucebit.

Sed & peruigilandi honos vulgatus in ceteros deos. Fortunæ peruigilium est apud Suetonium in Galba, cap. IIII. *Fortunæ simulacrum in parte ædium consecratum, mẽstruis deinceps supplicationibus & peruigilio anniuersario coluit.* Cereri, apud Tacitum: *Lectisternia & peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant.* Incertum cui deo, deæ, apud Liuium lib. XXIII. per tres item noctes. *Triduum sacrificatum ad Hamas. Nocturnum erat sacrum, ita vt ante mediam noctem compleretur. Gracchus castra Campana, vt in peruigilio, neglecta simul omnibus portis inuadit.* Peruigilij meminit iterum Suetonius in Caligula, cap. LIIII. & Vitellio, cap. X. Titulum ergo inuêni: scriptorem quæram, & non inueniam. Ducti elegantia carminis quidam Catullum Veronensem esse censuerunt: alij, in queîs Scaliger, Catullum vrbicarium poëtam, nominatum Iuuenali,

Quæsitum de scriptore.

——— *clamosum ageret cùm phasma Catulli.*

Neuter potest. nisi me fallit ratio temporum, quam subduxi non vanis coniecturis. Natum enim comperio hoc Carmen in imperio Augusti. Argumento horum versuum,

Quando videatur id Carmen scriptum.

Vnde Rhamnes & Quirites, proque prole posterûm
Romoli, patrem crearet & nepotem Cæsarem.

Pater Cæsar de D. Iulio.

Ita legendum, non *matrem*, doceo infrà. Pater Cæsar, Diuus Iulius est; nepos, Augustus. Sæpè ita discriminandi caussa historici, Sueton. *Cæsario, quem ex Cæsare patre concepisse Cleopatra prædicabat.* & alij sæpius. At hæc tam quæsitæ blanditiæ aduersus Augustum, quomodo conuenient nisi in hoc æuum? Non ergo Catulli Veronensis. Dico amplius: post Virgilium vixit hic scriptor. Certè locus ille totus,

Post Virgilium scriptum.

Vt Pāt totus crearet vernis annum nubibus*
In sinum maritus imber fluxit almæ coniugis
Vt fetus immixtus omnes aleret magno corpore.

non abest, quin è Virgiliano isto expressus sit,

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in lætæ gremium descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fetus.

postremo quidem versu etiam ad verbum, vt ego restitui. Nisi tamen Virgilius hæc ab illo: quod non censeo. Sanè quisquis scriptor, non ambigo quin extrema sub tempora genitum hoc carmen Augusti. Ita Catulli illius germani non erit; quia ætate relinquitur. non illius minuti vrbicarij, quia anteit. Cetera videbit Phœbus. ego transeo ad versus ipsos, quos sanabo, cum Homero, Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Principio carminis non dubium quin multa desint. Illo versu,

Ver, nouus orbis.

Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis est.

eleganter Pythoeus, *vere natus orbis est.* nec malè ego, *ver renatus orbis est.* sententia gemina huic Plinianæ, *Arborum flos est pleni veris indicium & anni renascentis.* Versu IX.

Venus nata è spuma & sanguine.

Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo.

Amicus ille noster, *Iuno rore de supernis.* Mihi correctio apud Ianum Douzam fabulanti feliciter sub manu nata, *Tunc cruore de superno ac spumeo ponti è globo.* Nihil clarius. Tangit fabulam qua fingitur Venus è spuma maris nata, & è sanguine prolium (vt honestè dicam) Cæli. Tibullus,

—— is sanguine natam,
Is Venerem è rabido sentiet esse mari.

Arnobius, *Nunquid à nobis dicitur ex pelagi spuma & ex Cæli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluisse candorem?* Paulo pòst etiam scribe, *Fecit vndantem Dionem de maritis imbribus.* Maritos imbres appellat Spumam & Cruorem, sanequàm eleganter. Desunt autem hîc minimum seni aut septeni versus, quod apparet ex versu intercalari præproperè posito, Versu XIIII.

Ipsa surgentis papillas de Faboni paritu
Vrguet in totos pentes.*

Truncatam vocem arbitror, & scribo, *Vrguet in thoros tepentes.* Priori etiam versu malim, *Turgentes Papillas.* Fauonij spiritum vere inuenit & ingeniosè Pythoëus.

Versu XVII.

Et me canat lacrime trementes ne tadum pondere.

Videor pro parte emendare posse, *Et micant lacrimæ trementes.* Intel-

legit

legit autem guttulas illas è rore subsilientes & lasciuientes. Cetera non possum. Lernutius noster, *decadiuo pondere.*

Versu XXII.

I piussit manè tuæ virgines nubant rosæ.

Pythoëus, *Ipsa iussit.* rectè. Reliqua sic Ianus Douza: Douza, inquam, meus, non iterum in transcursu dicendus. Tot mihi in illum iusti amoris caussæ, tot admirationis sunt. Omitto poësim, & cum poësi supra hoc sæculum doctrinam: probitas, & ingenui mores, &, quæ nihil gratiæ caussa facit, gratia, di boni, in quo homine paria sunt, aut erunt! Vt verè de illo hoc elogium & ad præstationem, quod dicitur, scripturis sim, Vera proles Musarum, & alumnus Gratiarum. Nec abripit amor me. iudicio hoc scribo, siquid vmquam: & peto quæsóque (vita tantùm mihi aut fama apud posteros sit) ita hæc legant, non quasi laudem ab amico; sed sententiam à iurato teste. Redeo in viam. Douza, inquam, legebat, *mane vt vdæ virgines nubant rosæ.* rectissimè. Venus iussit, ait poëta, vt manè virgines tegant se ornentque vdis ab humore noctis & quasi ebriis rosis. Nec fallet lectorem Nubendi hîc verbum, prisca significatione, Velandi.

I. Douza vera laus.

Versu XXIII.

Fusta prius de cruore, déque amoris oculis.

Non diu, sed intentè mihi quæsita correctio. quam repperi, & lego, *Fusæ aprino de cruore.* Ab historia hæc lectio, vel à fabula potiùs. Nam rosas à sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgò volunt poëtæ. Fusæ ergo, tinctæ siue perfusæ. nisi quis eligit, *Fuscæ.* Bion de hac re, Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Ouidius, & alij.

Rosæ tinctæ cruore Adonis.

Versu XLV.

Detinent & tota nox est peruigila canticis.

A fine lego, *peruigil à canticis.* syllaba præter vulgi morem scilicet producta, vt iambum vitemus. Ad principium emendandum conor, *Detument.* id esset, tumorem & fastum dij illi ponunt, effusi in iocos, & solitam peruigilio hilaritatem. Scio Statium Papinium non absimiliter ea voce vsum: tamen adhuc delibero.

Detumere.

Versu XLIX.

Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.

Bene Douza, *Præses i. iura dicet, adsidebunt Gratiæ.* Et lepida herclè fictio est, vt Venus in illo tribunali quasi Præses Quæsitorque sit: Gratiæ, adsestrices.

Versu LX.

In sinum maritus imber fluctus.

Lego, *fluxus.* Ita apud Lucanum:

——— *æther defluxus in Austrum.*

Versu XLI.

Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.

Dixi, & non muto, legendum *fetus*: ex sententia, & Virgilio quem expressit. Turbat me tamen, quòd insolens eo loco poëtæ nostro Spondeus est. itaque per me sanè legatur, *Vtq; fetus mixtus omnes.*

Versu LXXII.

Vnde Rames & Quirites próque prole posterûm

Romoli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

Falsa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata mater Romuli? Atqui Romulo iam regnante iunctæ illæ innuptæ nuptiæ: nedum vt ex illis Romulo mater. Perseuero ergo legere, *prióque prole posterûm Romoli, patrem cr. & n. Cæsarem*. sententiam non dubie in gratiam Augusti; Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarúmque nuptiis, vt ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in postera sæcla vtrumque Cæsarem, patrem cum nepote.

Versu LXXX.

Ecce iam super genestas explicat aonij latus.

Aut ego me amo, aut Phœbus me amauit, cùm correxi, *explicant agni latus*. Nec sanè significantiùs exprimi potuit decubitus ille ouium in latus, quasi apricantium. Id enim solent super genistas, myricas, & humiliores frutices. Nec plura de hoc Peruigilio, ne ipse peruigilem. Addam alterius rei, poëtæ tamen, vt videntur, eiusdem versus; quos nescio quis baro indigitauit, *Floridum de Qualitate vitæ*. Repperit in hisdem schidis suis Pythoëus.

FRORIDI DE QVALITATE VITÆ.

Bacche vitium repertor plenus adsis vitibus,
Effluas dulcem liquorem comparandum nectari,
Conditúmque fac vetustum, ne malignis [a] suenulis
Asperum [b] dicat saporem versus in alteros.

Omnis mulier intra pectus celat virus pestilens.
Dulce de labris loquuntur, corde viuunt noxio.

Sic Apollo: deinde Liber, sic videtur ignifer.
Ambo sunt flammis creati, prosatíque ex ignibus.
Ambo de comis calorem & [c] radio conserunt:*
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Quando ponebam nouellas arbores mali & pyri,
Cortici summæ notaui nomen ardoris mei:
Nulla fit exinde finis vel quies cupidinis.
Crescit arbor, gliscit [d] arbor, ramus implet litteras.

Qui mali sunt non fuere matris ab aluo mali:
Sed malos faciunt malorum falsa contubernia.

Sperne mores transmarinos, mille habent [e] offugia.
Ciue Romano per [f] vrbem nemo viuit rectius.
Quippe malim vnum Catonem, quàm CCC. *Socratas.*

Tam malum est habere nummos, non habere quàm malum est.
Tam malum est audere semper, quàm malum est semper [g] pauere.
Tam malum est tacere multum, quàm malum est multum loqui.
Tam malum est foris amica, quàm malum est vxor domi.
Nemo non hæc vera dicit, nemo non contrà facit.

[a] Pyth. *venulis.*
[b] Pyth. *ducat*, & statim, *versum.*
[c] Pyth. *& radios ambo c.*
[d] Pyth. *ardor.*
[e] Idem, *offucias*, & *per orbem.*
[f] Scribe, *pauor.*

Consules

Consules fiunt quotannis & noui Proconsules:
Solus aut rex, aut poëta non quotannis nascitur.

Nihil hæc ad venustatem prioris illius carminis: sed sunt haud dubiè imperiti alicuius sarcinatoris ablecta. Primum illud de Baccho insipidum: nec florem vini olet, sed floces eorum quos non nomino. Tamen emendo, *Ne malignis vernulis, Asperum duat saporem*. intellegi vult, Ne vinum acetum fiat, & potui præbeatur seruis admixta aqua. Duat enim, pro Det. Posca autem vernularum & seruorum, ex aceto. Ablecto tertio, *& radio* * *conferunt*: mutilum versum expleo repetita voce, quæ delituit, vt solet, in fine prioris, & scribo, *radio dio conferunt*. Vterque calorem, inquit à diuino radio conferit, & Phœbus, & Bacchus. Græca phrasis est, Conferere calorem. Fruere, mi lector, quisquis poësim amas, hoc Pythoëi dono, fruere.

CAPVT VI.

Ritus collocandi cadaueris. Suetonij nouus & verus intellectus, & Virgilij Conlocatio. Cærimonia in ea adiuncta. Persius illustratus. Seneca etiam emendatus. Amictus in corpore mortuo. Appuleius, Iuuenalis, Martialis explicati.

FVNEBRES aliquot ritus explicare mihi animus est, temporibus tam funestis. Angunt me fatales Belgicæ turbæ: & in hac confusione rerum non solùm quid speremus non est, vix quid optemus. Tamen vt ij qui in carcere detinentur, ludunt interdum tesseris: sic mihi fas tractatione harum rerum, abducere paulisper animum à præsentibus malis.

Collocatio ad ianuā.

Mos funebris fuit, vt post efflatam animam cadauer cubiculo efferrent, & in vestibulo ædium collocarent ad ianuam ipsam. Id proprio verbo dicebatur Collocatio. Glossæ priscæ, *Conlocatio*, εἶδος νεκρῶ. Suetonius in Augusto, cap. C. *Corpus Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bouillas vsque deportarunt, noctibus, propter anni tempus: cùm interdiu in basilica cuiusque opidi, vel in ædium sacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, vrbíque intulit, atque in vestibulo domus collocauit*. Illustris locus. &, quod interpretes adhuc fugit, clarum vestigium huius moris. Corpus enim ablutum, vnctum, coronatum ad ianúam deponebant: donec post legitimos dies efferretur ad bustum. Lucianus περὶ πένθους. Μετὰ ταῦτα δὲ λούσαντες αὐτοὺς, καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι προτίθενται. Bene προτίθενται. nam quod Collocatio Latinis, πρόθεσις in hac re Græcis, & collocare προτίθεσθαι. Dio lib. De Liuiæ excessu, καὶ αὐτὴν, ὁ Τιβέριος οὔτε νοσοῦσαν ἐπεσκέψατο, οὔτε ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προέθετο. Ita enim eum locum emendauit Scaliger, ille nostri Senatus meritò princeps: & bene colligit, eam collocationem à filiis, aut certè heredibus solitam fieri. Plato etiam in Phędone eleganter, parum adhuc anim-

Filij collocabant.

Plato explicatus.

aduerso loco: vbi Socrates negat se totum moriturum: Μήδε λέγει, inquit, ἐν τῇ ταφῇ, ὡς ἢ προτίθεται Σωκράτη, ἢ ἐκφέρει, ἢ κατορύττει. id est: *Nec in ipso funere dixeris collocari Socratē, aut efferri, aut terra obrui.* Ita enim ea vertenda propriè. Hunc morem tāgit, vt solet, occultè vates magnus, lib. XI.

Virgilij occultior sensus.

> *——— recipítque ad limina gressum,*
> *Corpus vbi exanimi positum Pallantis Acetes*
> *Seruabat senior.*

Nam quòd ad limina cadauer Pallantis posuit; non dubiè intellegi voluit solemnem hanc ad ianuam positionem.

Situs cadaueris, vt pedes in viam spectarent.

In hoc ritu collocandi, cerimonia quædam adiuncta fuit & cautus. Seruabant enim vt corpus mortui foràs spectaret, & facie pedibusque esset in publicum versis. fortasse eo situ abitionem illam postremam significantes. Eleganter Persius,

> *——— tandémque beatulus alto*
> *Compositus lecto, crassisq; lutatus amomis*
> *In portam rigidos calces extendit. ———*

Homerus item clarè, in funere Patrocli,

> Ὅς μοι ἐν κλισίῃ δεδαϊγμένος ὀξέϊ χαλκῷ
> Κεῖται, ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος.

Id est: *Qui mihi in tabernaculo confossus acuto ære,*
Iacet, ad vestibulum conuersus.

Illustratus Senecæ egregius locus.

Ibique interpretes: Εἰς τὸ πρόθυρον, inquiunt, βλέπων. τοιοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ab vtroque hoc ritu Senecæ dabo lucem, Epistola XII. *Quis est, inquam, iste decrepitus, & merito ad ostium admotus? Foràs enim spectat. Vnde istum nactus es? quid te delectauit alienum mortuum tollere? At ille, Non cognoscis me? ego sum Felicio, cui solebas Sigillaritia adferre: ego Philositi villici filius, deliciolum tuum. Perfectè, inquam, delirat iste vetulus: etiam deliciolum meum factus est. Prorsus potest fieri: dentes illi cùm maximè cadunt.* Locus herclè argutus. & cuius sententia, quis neget, quin disertè ad hunc ritum? Nam ait, illum senem meritò ad hostium admotum. quare? quia ludere ei visum, & in officium hominis: hostiarius enim erat: & in senium. quasi iam in extrema tegula staret semimortuus, & ideò iure ad ianuam collocandus. Ait etiam, Foràs illum spectare. quid, nisi alludens ad illum corporis mortui situm, foràs & in publicum obuersi? Interfuit profectò iuuentutis explicari eum locum: at ego addam etiam correctionem. Nam vbi vulgò, *Perfectè, inquam, delirat iste vetulus*; libri manuss. quos vidi, *iste populus*. Non dubitabis scribere & interpungere, *Perfectè, inquam, delirat iste: pupulus & iam deliciolum meum factus est.* Pupulus, paruus pupus. vera lectio, & venusta præ vulgata.

Idem correctus.

Toga in mortuis.

Ita igitur cadauer situm: & amictus illi, in Italia, toga erat; in Græcia, pallium. Appuleius Floridorum lib. I. *Nam illic quoque videret hominem præsidere, hominem depugnare: togam quoque parari & voto, & funeri. Item pallio cadauera operiri, & philosophos amiciri.* Iuuenalis Sat. III.

> *Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua*
> *Nemo togam sumit, nisi mortuus.*

Martia-

Martialis, *Et pallens toga mortui tribulis.*
Plutarchus in Caussis, τὸ σῶμα, inquit, τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς. Artemidorus lib. II. cap. III. Ἀνδρὶ νοσοῦντι λευκὰ ἔχειν ἱμάτια, θάνατον προαγορεύει. διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι. candidas eas vestes, non aliud capies, quàm togas, quæ vulgò albæ. Nã cadauera in honestissima veste efferri mos. quæ in vulgo ciuium & in tacito funere, toga vulgata fuit: in magistratibus, toga prætexta: in Censoribus, purpurea tota. Polybius lib. VI. οὗτοι προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας. ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους. ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκώς, ἤτοι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους. Liuius lib. XXXIIII. *Purpura viri vtemur: prætextati in magistratibus, in sacerdotiis. nec id vt viui solùm habeamus insigne, sed etiam vt cum eo crememur mortui.* Plura de his rebus in libro singulari, De Funeribus, quem habeo adfectum.

Plutarchus explicatus.

Varia vestes pro cõditione mortuorum.

CAPVT VII.

In Agellio complura emendata. Rumices, Trifaces, Gaupuli. Prisca aliquot verba, Claudere, Imparientia. Secus pro sexu. Exerrationes. Catonis fragmentum correctum. Consipere, probum verbum: item, Despreti. & plura alia.

SCRIPTORI Noctium Atticarum medebor hoc loco; & ille, cuius censura vtilis in plerosque scriptores vetustos fuit, censuram nunc meam subibit: hoc est, ipsi medico faciam medicinam. Quid refert? si conuenit in eum Græca parœmia,

> Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύει.

In enumeratione telorum lib. x. cap. XXV.

> *Hasta, pilum, falarica, semifalarica, solliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, falces, tragulæ, frameæ.*

Quis feret vocem Rumigestri? quis legit? Turnebo visum reponere, *rumæ, cestri*. Me censore vera lectio hæc, *rumices, trifaces*. diuulsis vocibus quæ turpiter cohæserant. Et auctores credendi libri veteres, in quibus *faces* reperio, non *falces*. Nimium blanditur coniectura; & artem diuinandi in perpetuum desino, si hîc erro. Festus, *Rumex genus teli, simile spari Gallici. meminit Lucilius*. Idem, *Trifax telum longitudinis trium cubitorum, quod catapulta mittitur*. Eodem capite de nominibus nauium,

Rumex, genus teli.

Et Trifax.

> *Parones, myoparones, lintres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.*

Verba non siue formidine legentium. Emendo, *lintres, caupuli, camaræ*. De Camaris, quod nauium Ponticarum genus, satis notum ex Tacito & Strabone: de Caupulis, eruimus partim ex priscis libris, qui referunt, *caupulica*; partim ex Isidoro: *Lembus*, ait, *nauicula breuis quæ alia appellatione dicitur & cymba, & caupolus, & lintris*. Notandus locus. & sine quo, ætatem in vitio & quæstione sint Agelliana verba. Lib. I. cap. VII.

Caupulus, genus cymba.

> *At si Explicuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum sonus clauderetur.*

Claudere, prisca vox in Teretio.

Scripſerim, *ſonus clauderet*; antiquo verbo, deficeret. Repoſui olim in Terentij verſu, ——— *nuncubi meam*

Benignitatem ſenſiſti in te claudere:

nec perſuaſi multis. credo, quia audacior quàm pro ætate coniectura erat. Itaque comiter admonuerunt etiam me quidam, vt mutarem. Pepo, non homo, ſi id faciam Quid enim ſi fundus ſubſcriptorque eius correctionis Donatus mihi eſt? quid dicent mei Critici? Eum ergo adeant, & niſi mutili illi Commentarij apertè à me ſunt: admutiler ſane ego. Sed & Apuleium nunc in eapſe voce corrigo, lib. III. Florid. ſub initium: *Vtinã mihi pro amplitudine auditorij prolixa oratio ſuppeteret, ac nõ hîc maximè clauderetur, vbi me facundiſſimũ cuperem.* Lego, *clauderet*, ex vet. manuſcripto quem benignitas mihi adtribuit mei Giſelini. Libro I. cap. XIII.

Nequaquam putauerint contra dictum eius eſſe faciendum, etiamſi repentinus aliquis caſus rem commodius agi poſſe polliceretur: ne ſi ſpes feſelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.

Imparietia & parientia.

Diſputatio eſt de mandata re, omninóne facere quod mandatum & vti mandatum eſt oporteat: an fas ſit interdum deflectere, pro re aut caſu aliquo repentè nato. Hæc verba quæ adtuli, in eam partem valent, non eſſe deflectendum vſquam: & ratio, *ne ſi ſpes*, inquit, *feſelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.* Sed profectò, quidquid ego video, ſcribi ſententia flagitat, *culpa imparieniæ*. inſolitum huic æuo verbum, ſed vetus & probum. Ita parientiam accommodare, pro parêre, in Iuſtinianeo codice reſtituit Iacobus Cuiacius; vir, de quo non aliud dixerim, quàm quod de Carthagine olim Criſpus. Et parientiæ vox aliquotiens in Caſſiodori Variis eadem ſententia occurrit, ſed ferè corrupta. Vide vnicum illum Aſtrææ & Muſarum ſacerdotem, lib. I. Obſeruation. cap. VI. & Agellium ipſum, qui hoc argumentum quaſi diluens, ſtatim addit, *Neque timendum exemplum non parẽdi tradiderunt*, παρελφεχζόμενος quod anteà imparientiam dixerat. Lib. II. cap. XXVIII.

Fas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoq; ob eam rem remotus eſſet.

Scribendum, *ob eam rem opus eſſet.* puero clarum. Lib. III. cap. X.

Mox eumdem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Caſſium, qui Dolabellam obſederat, abduxiſſe. Quem Caſſium poſteà ſatis notum eſt victis Parthis, fuſóque exercitu ſuo, miſeram mortem oppetiiſſe.

Partes quid propriè.

Suetonius obiter correctus.

Quorſum hîc Parthorum mẽtio, cùm intellegat exitium Caſſij in campis Philippicis bello ciuili? Audacter ego emendo, *victis partibus.* Partes ſunt, factiones, αἱρέσεις, & id verbi in diſſenſione ciuili vſurpant plerique ſcriptores. Suetonius in Auguſto, cap. XII. *Sed vt cognouit Antonium ceteroſq; duces & exercitus conſentire pro patribus.* lege, *partibus.* intellegit partes contra remp. Antonianorum. Seneca in Epiſtolis, de Catone: *Hoc eius bonum, quo victis partibus non poteſt vinci.* Plinius, *Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano Romam trahebatur.* Lib. III. cap. X.

Secus, priſca vox, pro ſexu.

Poſt deinde quarta hebdomade, quòd eius virile fetus futurum eſt, caput & ſpina quæ eſt in dorſo informatur.

Lego, *virile ſecus.* Vide Scaligeri ad Auſonium Notas.

Lib.

Lib. xv. cap. II.

Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas huiuscemodi exhortationes, [aduersum propulsandam vini violentiam:] neque vllum prorsus continentem ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita victúsque non inter ipsa errorum pericula, & in mediis voluptatum illecebris explorata sit.

Fortasse & ho: totum à glossa insitum est.

Aduersum Philosophum quempiam differit hæc Agellius, qui Platonis verbis & exemplo adolescentes vocabat ad potandum. & subdit deinde quatenus, & quâ fini, permissa à Platone vini aliqua copia. Sed enim Exhortationum verbum prorsum à subiecta sententia alienum: & spernũt libri veteres, qui, *exercitationes*, ostendunt. Lego ego, *huiuscemodi exerrationes*. Ita appellat eleganter mentis illos errores, & quasi primas alucinationes, ante plenam ebrietatem. Exerrandi verbo vsus Quadrigarius, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque lingua exerrare:* vt quidem scribũt fidelissimi libri. Et Statius VI. Theb. *Flectitur in gyros, dexterq; exerrat Arion.*

Exerratio, & exerrare.

Quadrigarius correctus, vulgò est, linguam exertare.

Lib. VII. cap. III.

Atque Rhodienses tamẽ Persen publicè numquam adiuuêre. Cogitate quanto nos nostri natiui cautius facimus. Nam vnusquisque nostrûm, siquis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa ope nititur ne aduersus eam fiat. quod illi tamen perpessi.*

Verba sunt ex oratione M. Catonis pro Rhodiis dicta: sed verba mendi manifesta. Lego, *Cogitate quãto nos priuatim cautius facimus.* accisis iis quæ ex inepta repetitione syllabæ redundarant. Quin vera hæc correctio sit, non ambiget, quisquis sententiam & cetera Catonis verba peruidebit.

M. Cato emendatus.

Cap. eodem:

Nã cũ obiiceretur, inquit, Rhodiẽsibus, quòd bellũ populo Ro. facere voluissent: negauit pænè. Sed ignosci poposcit, quia id nõ fecissẽt, etsi maximè voluissent.

Scribe & interpunge, *nec negauit plenè: sed ignosci.* retracta syllaba, quæ effugerat. Ibidem:

Expleta Agellij verba.

Vereri se ostendit ne patres gaudio atque lætitia rerum gestarum prosperè, de statu mentis suæ deturbati non satis conciperent, neque ad rectè intellegendum consulendumq; essent idonei.

Scripserat, *consiperent*; verbo antiquis vsitato, vt Adsipio, Præsipio. Visum aliter imperitis, qui idem verbum in Liuio non concoxerunt. lib. V. *Romani ex arce plenam hostium vrbem cernentes, cùm alia atq; alia parte noua aliqua clades oriretur, non solùm mentibus consipere, sed ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant.* nam vulgò vbique leges, *concipere*.

Consipere, in Agellio & Liuio.

Libro VII. cap. XVIII.

Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis æstimata est, vt contempti vulgò discerptiq; sint: Censorésque eos posteà omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt.

Loquitur de captiuis duobus qui fraudulento in castra reditu, solutos se religione iuramenti interpretabantur, quod Annibali præstiterãt. Sed quid? discerptíne illi & interfecti? Falsa historia, ex Liuio lib. XXIII. & Agellio ipso. Scribamus, *contempti vulgò dispretiq; sint*. Dispretus siue Despretus, prisca vox. Festus, *Despretus, valdè spretus.*

Despreti. & falsa historia ex lectione vulgi.

Lib. IIII. cap. IX.

Massurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis composuit, Religiosum est, inquit, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est.

Titulus libri repositus. Probabilius, me iudice, Massuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & sacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Censorinus cap. II. argumento scilicet eodem. Quæ præterea notata mihi in hunc scriptorem, dicam alio loco.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Sallustij insignis emendatio. Menstruum seruorum. Clodij Annonaria lex. Recensus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recensus Augusti. Persius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epistolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia compluria.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani possit: ea, me iudice, Frumentatio est. sic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & interest vt innotescat: quæ de eo sparsim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut fasce.

Origo Frumentationis. *Qui primi dederint.* Frumētaria largitio antiquissima apud Romanos, & ferè semper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam ostendit statim post reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum missi alij in Volscos, alij AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòst in cæde Mæliana Minutius: de quo sic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam est donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumētum Mælianum assibus in modios æstimatum plebi diuisit.* Vbi bouem auratum non sine suspicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, sed statua donatū eum scribit extra portam Trigeminam, stipe collata: deinde, quia non persuadeor rudi illa ætate statuas fuisse auratas; quas multis annis pòst Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte visam, priusquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetustum meum codicem, qui præfert, *Minutius bō auro.* correctionem tamen nunc non eruo.

Suspectus de mendo Liuij locus. Lib. XVIII cap. III. & li. XXXIIII. cap. V.

nisi

nisi si, *boue & agro*. Postea diuisum frumentum sæpiùs,& ferè semper ab Ædilibus: quorum videtur fuisse ea cura. Liuius lib. XXXI. *AEdiles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconsul Scipio miserat, quaternis æris populo cum summa fide & gratia diuiserunt*. Eodem libro, *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam AEdiles curules binis æris in modios populo diuiserunt*. Libro XXXIIII. *AEdiles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiserunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc esset, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Diuisio frumenti per AEdiles.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occasionem, gratiam & opes sibi quæsiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, sed perpetua stataque frumentatio esset. Princeps eius facti C. Gracchus qui præter alias, vulgo nõ optimatibus gratas leges, vnã tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiisse Gracchum: aliter quàm sensisse videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὔ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus scriptor, si putat idem Gracchi ætate fuisse, quod sua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum semis & triẽs. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater perniciosas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt semisse & triente frumentũ plebi daretur*. Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum prospexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expressit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumẽtariam legem, qua pretium imminuit annonæ*. Tenuit, vt existimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, sic videtur sustulisse hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis restitutis, alia aliqua similis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuisset, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Sallustium sic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exsulum persequantur cum imaginibus suis: absit periculum & labos, quibus nulla pars fructus est. Nisi fortè repentina ista frumentaria lege munia vestra pensantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æstimauere, hi profectò non amplius possunt alimentis carere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur, senescunt vires, sic vt neque absolui cura familiari tã parua res possit: & ignauissimi quique tenuissima spe frustrantur*. corruptissimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamen quin is modis libertatem omnium æstimauere, qui profectò non amplius possint alimentis carceris*. Emendo, *qua tamen quinis modiis*. egregiè, & magno momento ad historiam. Lex illa frumentaria mẽstruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum esse, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Constat mihi de hac sententia, non prorsus de reliqua scriptura: quam sic concipio: *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æstimauere.*

Prima Frumentaria leges.

C. Gracchi lex.

Appiani parum cauta scriptio.

Sulla abrogat frumẽtariã legẽ.

Optimates aliam ferunt.

Sallustius correctus.

qui profectò non amplius prosint alimentis carceris. namque vt illis, exiguitate mors prohibetur, senescunt vires, &c. reliqua enim non possunt. at in istis scio me aut attigisse veram emendationem, aut habere sub ictu. De alimentis carceris, quæ diaria item dicebant, vide Senecam patrem lib. IX. controuersia quarta. Et herclè de quinque modiis non iniuria indignatur Tribunus: quoniam id menstruum etiam vilissimorum seruorum. Seneca Epist. LXXXI. *Ille qui in scena elatus incedit, & hæc resupinus dicit,*

Diaria, iis qui in carcere.

Menstruũ seruorum quale.

> *Imperito Argis, regna mihi liquit Pelops*
> *Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari*
> *Vrgetur Isthmos.* ———

seruus est, quinq; modios accipit, & quinque denarios. Sed ista ipsa lex, de qua Marcius, ambigo an perlata. Vix videtur. quia non ita multo pòst alia Frumentaria exorta, cuius ferundæ auctor M. Cato. Plutarchus id notauit duobus locis, cuius verba digna adscribi. In Catone, Ὁ Κάτων φοβηθεὶς ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον. ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐνιαυτοῦ* χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων. Et iterùm in Cæsare, Ὁ Κάτων ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον ἔμμηνον. ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι. Notãda Plutarchi verba, & in iis summa pecuniæ annua in frumentum. Addit idem scriptor suasam eam legem à Catone, metu C. Cæsaris. qui cùm, oppressa coniuratione Catilinæ, plebem spectaret & res nouas: visum Catoni potius, honesta largitione plebem facere Senatus. Sed ea ipsa optimatium lex aut lata non fuit, aut certè non rata. Successit enim P. Clodij sub idem tempus Tribunicia: de qua Asconius in Miloniana his verbis: *Annonariam legem tulit, quæ summè popularis fuit, vt frumentum populo quod anteà semisse æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Clarum ex iis Asconij, post Gracchi legem, Frumentariam nullam firmam fuisse: & cùm ea post Sullam iacuisset, successisse hanc Clodij, quæ largitione vicit omnes superiores.

Irrita optimatiũ lex.

Frumentaria lex, à Catone.

*id est, trecenties sestertiûm. & posterior locus ad hanc summam redigendus.

Eadem lex vana.

Clodij annonaria lex.

Ita ventum ad Imperatores. Ij Clodianam legem re tenuerunt, spreto nomine: & instituta Romæ perpetua Frumentatio, non alibi tam effusè vsurpata in vlla rep. vllius æui. Varia tamen addita & mutata. In primis de numero accipientium, certum aliquid sub Impp. reperio, non antè. Clodij lege an omnes ciues acceperint, an certo numero inclusa ea liberalitas fuerit, ignoro: Iulius Cæsar sanè Dictator numerum definiuit, quem expressit Suetonius cap. XLI. *Recensum populi nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisq; millibus accipientium frumentum ad centum quinquaginta retraxit. ac nequi noui cœtus recensionis caussa moueri quandoque possent, instituit quotannis in demortuorum locum ex his qui recensiti non essent, subsortitio à Prætore fieret.* Ex eo loco videtur Cæsar reduxisse veterem numerum: qui per bella ciuilia confusè creuerat, & in immensum. Nam vt homo popularis minus fecerit quàm prisca lege & more solitum: non credo. Dio Cassius lib. XLIII. eleganter, Καὶ τοῦ πλήθους τοῦ τὸν σῖτον φέροντος ἐπὶ μακρότατον, οὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς στάσεσιν εἴωθε γίνεσθαι, ἐπαυξηθέντος,

Frumentaria res sub Imp. & capientium numerus.

Numerus frumẽtantium sub C. Cæsare.

τὸς, ἐξέτασιν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι αὐτῶν περιαπήλειψε. Nota etiam mihi, quod Suetonius ait, Recensum. Benè & propriè, vt amat, ille scriptor. non enim censum aut lustrum egit Cæsar, (& Plutarchus, qui id putat, nec plura quàm centum quinquaginta millia ciuium superfuisse ciuilibus bellis, deus bone, quàm errat!) sed recensum, id est, examen & disquisitionem breuem in eos qui iure aut iniuria capiebant publicum frumentum. Ita obseruo Suetonium vti eo verbo. Vt in Augusto, cap. XL. *Populi R. censum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum caussa*, &c. scribe omnino, *Populi recensum*. nam subdit statim de frumentatione. Censum, contra morem veterem, nec Cæsar nec Augustus egerunt vicatim, vt aliàs clarè docebo, & tollam errorem historiæ communem. Recensum hunc Augusti, quem verbo attingit Suetonius, nimium clarè explicat Dio lib. LV. Ὁ δὲ Αὔγουστος, inquit, τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτουμένου πλῆθος ἀόριστον ὂν ἐς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε, καὶ ὥς γέ τινες λέγουσι, καθ' ἕνα ἑξήκοντα δραχμὰς ἔδωκε. Ita Augustus, qui inter firmamenta imperij habuit Annonam (Tacitus id arcanum non tacuit lib. I. *Vbi militem donis*, inquit, *populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit.*) auxit numerum eorum qui frumentum caperent, & reduxit ad millia ducenta. Id, præter in Dione, disertè scriptum aut scalptum in lapidibus priscis qui Ancyræ conspiciuntur in Asia minori: quibus comprehensum Breuiarium rerum gestarum Augusti. Ait ibi de se Augustus: CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPERAT. DEDI. EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. FVERVNT. Vide quàm hæc conuenienter ad Dionem, etiam in pecuniæ summa, quam tamen vt ambiguam ponit Dio. Tempus etiam eius recensus ex lapide clarum, videlicet in XIII. consulatu Augusti: at Dio aliquot annis antè posuit, C. Antistio Vetere, & D. Lælio consulibus. Mirum, nisi Augusto de se credendum, præ Dione. Ducenta igitur millia frumentantium sub Augusto. Ingens numerus: nec tamen in eo omnes ciues. multùm abest; vix, inquam, decima ciuium pars. Nam census illa ætate ordinarius, ad quadragiens centum millia ciuium. Augustum secutus Tiberius, qui videtur ad eum numerum aliquid addidisse. Colligo ex Taciti loco lib. V. Annalium, *Isdem Consulibus grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaq; & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quîs commotus, incusauit magistratus patrésque, quòd non publica auctoritate populum coërcuisset, addiditque quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduectaret.* Si auxit numerum frumenti, ergo & frumentantium. Credo idem fecisse alios Imperatores, & sine discrimine paullatim admissos omnes tenuiores ciues. Affirmare id Seneca videtur, De Beneficiis lib. IIII. cap. XXVII. *Frumentum publicum tam fur, quàm periurus, & adulter accipiunt: & sine delectu morum, quisquis ciuis est.* Admissos, dico, ciues: nec ingenuos solùm, sed etiam libertos. Ea sententia est horum Persij versuum, Sat. V.

Quid propriè Recensus.

Suetonius emẽdatus. in eo explicando vulgi error.

Auget numerũ frumentantiũ Augustus.

Is numerus ex Dione & lapide ostensus.

Dionis in tempore error.

Non omnes ciues in recensu.

Tiberius auget iterùm.

Tandẽ omnes tenuiores ciues capiunt.

Etiam liberti.

Liber-

Persius explicatus.

Libertate opus est. non hac, qua, vt quisque, Velina,
Publius emeruit, scabrosum tesserula far
Possidet.

Emeruit, Publius Velina: id est, ex seruo factus est liber. Nam liberti, prænomen patroni capiebant, & à fine tribum: vt P. Licinius, Velina. Simul igitur, inquit, ac liber factus: possidet tesserulam frumenti. Scholiastes: *Romæ erat consuetudo, vt qui ex manumissione ciues efficiebantur, in numero ciuium Romanorum frumentum publicum acciperent.* Sicut & in congiario non minus libertorum habita ratio, quàm ingenuorum. Adi Suetonium in Aug. cap XLII. Quin Iudęos ipsos admissos ad frumentarias donationes ab Augusto, Philo tradidit in Legatione ad Caium. Creuit hic numerus multo magis sub Traiano optimo principum. qui etiam pueros admisit ad publica frumenta. Id factum eius Plinius dilaudat multis, in Panegyrico: *Tu ne rogari quidem sustinuisti. & quamquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ pubis impleri; omnes tamen antequam te viderent, recipi, incidi iussisti, vt iã inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur.* Quod ait, *recipi & incidi,* satis liquet tabulas publicas fuisse, in quibus nomina descripta eorum quibus deberentur frumenta. quas tabulas Iulius Cæsar commisisse curę Prætoris vrbani videtur, ex verbis Suetonij quæ suprà: posteà, nisi fallor, depositæ fuerũt apud Præfectum annonæ. Numerus puerorũ, quos aluit Traianus, expressus ab eodem Plinio *Paullo minus*, inquit, *quinque millia ingenuorum fuerunt, quos liberalitas Principis nostri conquisiuit, inuenit, adsciuit.* Hadriano placitum id exemplum: qui etiam *pueris ac puellis* (verba Spartiani sunt) *quibus Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit.* Et Antonino, qui numerum videtur auxisse: si rectè intellego Capitolini hæc verba, *Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præcepit.* Dubito num ibi legẽdum, *pueros & puellas nouem annorum.* Moueor loco altero eiusdem Capitolini, in Pertinace: *Alimentaria compendia, quæ nouem annorum ex instituto Traiani debebantur, obdurata verecũdia sustulit.* Potest intellegi, fateor, deberi alimenta à nouem retrò annis: sed blanditur mihi altera expositio, quæ firmari videtur Suetonij loco in Aug. cap. XLI. *Congiaria populo frequenter dedit: ac ne minores quidem pueros præteriit, quamuis non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consueuissent.* Si annorum numerus definitus ad congiaria: quid ni ad frumenta? Et pono hoc tamen ambigens, non adfirmans. De numero, & iis qui acciperent, hactenus scio.

Etiã Iudæi. *Traianus etiam pueros addidit* *Plinius explicatus, & tabulæ frumentariæ.* *Puerorum numerus.* *Auxit Antoninus.* *Ambigua Capitolini lectio.*

Dicam nunc de iis qui distribuerunt. Lubricus locus, & quem velim percursum sine lapsu. Antiqua rep. distributio frumenti penes Ædiles: clarum ex locis Liuij, qui suprà. Etiam custodia Liuius lib. XXXIII. *Sardiniam perdomitam nunciat Patribus: & stipendium Quæstoribus, frumentum AEdilibus, captiuos Fuluio Prætori tradidit.* Mutatũ id videtur lege Gracchi: certè Clodij. argumento firmo ex lege quadam quam C. Curio proposuit sub bellum Cæsaris ciuile. Cælius in Epistola ad Ciceronem, *Legémque Viariam, non dissimilem agrariæ Rulli, & Alimentariam, quas iubet AEdiles metiri, iactauit.* vbi scripserim, *Vineariam*; vt lex Curionis ad diuisionem

Per quos distributũ id frumentum. Olim per Ædiles. *Cælius correctus bis. Lex vinearia.*

ſionem vinearũ pertinuerit (quæ in Italia & Campania præſertim multæ) ſicut illa Rulli ad agrorum. Aliis placet, *Vinariam*. ſed quæ comparatio erit vini ad agros? & repugnat ipſa res, ſicut in viis. Lego etiam, *qua iubet AEdiles metiri*. Ecce, mentionem frumenti ad Ædiles reuocat lex Curionis: fruſtra, ſi Gracchi ait Clodij lege apud eos relicta. Verius eſt, per Tribunicias eas leges, rem ad Frumẽtarios tranſlatam, aut ad certos, quos elegiſſent, Curatores. At C. Cæſar potens rerum, Curionis legem veſtigiis perſecutus, ſupra legitimum numerum creauit Ædiles duos qui frumento præeſſent: quos ea re dixit, Cereales. Pomponius auctor, De origine iuris, & Dio lib XLIII. Sed non diuturna iis hæc cura, ſucceſſitq; Præfectus annonæ. Eius origo non dubiè (vt ego quidem ſentio) anno vrbis DCCXXXII. M. Marcello & Arruntio Coſſ. Cùm enim tunc candefacta annona, & iam fames eſſet, plebs cùm XXIIII. faſcibus accurrit ad ædes Auguſti, & magna vi dictaturam obtulit, & exemplo Cn. Pompeij Præfecturam annonæ. Dictaturam ſpreuit: admiſit Præfecturam: & eo iure præditus, Duumuiros creari iuſſit ex iis qui Prætura ante quinquennium functi, quorum eſſet diuiſio & diſtributio annonæ. Dio Caſſius libro LIIII. initio, Καὶ Αὔγουστος τοῦτο μὲν (intellege ἐπιμέλειαν τοῦ σίτου) ἀναγκαίως ἐδέξατο, καὶ ἐκέλευσε δύο ἄνδρας τῶν πρὸ πέντε που ἐτῶν ἐστρατηγηκότων πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ' ἔτος αἱρεῖσθαι. Ita eodem anno inſtituta etiam Cura frumenti diuidendi. Intellegi hoc nouum munus Suetonius voluit, in Aug. cap. XXXVII. *Quò plures partẽ adminiſtrandæ reip. capeſſerent, noua officia excogitauit, Curam operum publicorum: Viarum: Aquarum, & alueí Tiberis: Frumenti populo diuidendi.* Nec aliud ſenſit in Tiberio, cap. VIII. *Interq; hæc duplicem curam adminiſtrauit, Annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergaſtulorum*. niſi tamen, abdicante Auguſto, Præfectum fuiſſe volumus Tiberium. Sæpè etiam in lapidibus inciſum, CVRATOR. ANNONÆ. His lictores & accenſi, & imago magiſtratus fuit: ex Frontino, De Aquæductib. lib. II. *Lictores binos, & ſeruos publicos, & ſcribas, & librarios, accenſos præconéſque totidem habeant, quot ij per quos frumentum plebei datur*. Manſit id munus ad extrema tempora, numero tamen ab Auguſto aucto. Quadriennio enim pòſt, cùm duo non viderentur huic functioni pares, Quatuoruiros ſorte eligi iuſſit ex iis qui ante triennium Prætores: eoſq; ordine præeſſe voluit frumento publicè diuidendo. Vide, ſi lubet, Dionem eodem libro LIIII. Hæc origo Præfecti annonæ, hæc Curatorum. Et exemplum quidem ab antiquis. apud quos L. Minutius, & Cn. Pompeius eo titulo ac magiſtratu: ſed hoc interfuit, quòd illis extra ordinem & ad breue tempus data ea dignitas; quæ ab Auguſto ordinaria facta & perpes. Succeſſit, vt opinor, Auguſto C. Turranius: de quo ſic Tacitus lib. I. Annalium: *Sex. Pompeius & Sex. Appuleius Conſules primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere: apudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille Prætoriarum cohortium præfectus, hic Annonæ*. Ex quibus verbis, & ex ordine iurandi ſatis clarum, inter primas fuiſſe eam dignitatem. Caſſiodorus ſanè eam proximam facit à præfectura vrbis. Sed euiluit tamen poſteà: & ſcribit ecce Boëthus lib. III. De Conſolat. *Siquis quondam populi curaſſet annonam,*

Initium Præfecti annonæ.

Duo Curatores annonæ diuidendæ.

Coniectura in Suetonio.

Quatuor facti Curatores, & plures.

Præfectura annonæ ſumpta ab antiquis.

Eius dignitas.

Poſteà vilitas.

Et munera. *magnus habebatur: nunc ea Præfectura quid abiectius?* Munera Præfecti annonæ Cassiodorus explicat lib. VI. Variar. & Seneca De Breuitate vitæ, cap. XVIII. & XIX. eleganter. *Paulinus, præf. annonæ.* Alloquitur Paulinum qui Præfectus Annonæ (etsi ambigua ea historia) sub Claudio: *Tu quidem*, inquit, *orbis terrarũ rationes administras, tam abstinenter quàm alienas, tam diligenter quàm tuas. sed tamen, mihi crede, satius est vitæ suæ rationem, quàm frumenti publici nosse*. Et statim, *Simile tu putas esse, vtrùm cures vt incorruptum à fraude aduehentium & negligentia frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore vitietur, & concalescat, vt ad mensuram pondusq́ respondeat: an ad hæc sacra & sublimia accedas, &c.* Alterutrum sanè est, aut Præfectus frumenti hic Paulinus fuit, aut Curator.

Quomodo distribuerint. Distribuebant igitur Curatores. Ratio distribuendi per tesseras erat. Non enim frumentum ipsum à Curatoribus, (vile id & magnarũ molestiarum munus fuisset) sed tesseras frumentarias siue symbola quædam *Tesseræ frumentariæ* in ligno aut plumbo capiebant: quibus acceptis, ire iis licebat ad horrea publica petitum frumentum. Et de ligno quidem in Tesseris ludorum palàm est in Dione bisterque: de plumbo aut alio metallo cur non liceat suspicari? Certè lex quinta Cod. Theodos. de *Annonis Ciuicis* ostendit & ex ære fuisse. Atque istæ Tesseræ: quas, si frumenti non egerent, aut aliâ de caussâ, vendebant. Iuuenalis,

> *Summula ne pereat, qua vilis tesser, vênit*
> *Frumenti.*

De hisdem tesseris, aliquot locis Iurisconsulti: vt Vlpianus, *Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit testator: apparet ex genere comparationis Romæ id fideicommissum præstandum.* Et Paullus, *Si Titio tessera frumentaria legata sit.* *Locus, vbi ceperint.* Nescio an has tesseras soliti accipere ad Minutiam frumentariam. Verisimile quidem est certum ei rei designatum locum: & de Minutia, suspicandi auctor nobis Appuleius, libello De mundo: *Minutia frumẽtaria* *Alius ad * Minutiam frumentatum venit, & aliis in iudiciis dicitur dies. Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusatur. Venit ille moriturus, ad supplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia vespertinus commissator aduentat.* quem emendo, *Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusator venit. Ille moriturus ad s. l. ducitur.* Sanè cognomen ipsum indicat, eò loci aliquid fuisse frumentariæ rei. Nam duplex Minutia, siue Minitia (anceps enim in libris scriptura est) nominatur Victori & Sex. Rufo. Minutia vetus, & Minutia frumentaria, vtraque regione IX. vrbis ad Circum Flaminium. Lampridius etiam in Commodo, *Herculis signum aëneum in Minutia per dies plures sudauit.* Nomen ei videtur siue à Minutio primo Frumentariæ rei Præfecto, siue à Deo Minutio cuius inibi ara. de qua vide Festum. Lego & in lapidibus priscis, CVRATOR. AQVARVM. ET. MINICIAE. TIBERIS: nec satis intellego quid velint. Hoc de loco.

* Piscina ibi publica & scorta. vide Socr. Ecclesi. Hist. v. c. XVIII *Appuleius correctus.*

Quãdo distribuerint. Nonis cuiusque mensis. Tempus distribuendi eas tesseras, principium cuiusque mensis. Iam inde à Gracccho, vt opinor, quia largitio eius menstrua fuit; & Appianus disertè ait, definiisse eum σιτηρέσιον ἔμμηνον. Ex Suida colligimus solitum id fieri sub ipsas Nonas. *Suidæ ridiculum acumen.* Satis enim putidè Annonas deriuat à Nonis, ὡς ἀνὰ τὰς Νόνας, inquit, διδομένας. Mutare eam consuetudinem tentauit Augu-

Auguſtus, ſed deſtitit propter aduerſam populi voluntatem. Sueton. cap. XL. *Ac ne plebs frumentationum cauſſâ frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum, quaternûm menſium teſſeras dare deſtinauit: ſed deſideranti conſuetudinem veterem conceſſit rurſus vt ſui cuiuſque menſis acciperet.* Locum dixi & Tempus: vellem poſſem Modum: qui non in Græca, non in Latina hiſtoria, vſquam expreſſus. Si coniecturis agendum ſit: crediderim, vt minimum, ſex modios ſiue medimnum Atticum accepiſſe eos in menſem. Quidni credam? Tribunus certè apud Salluſtium optimates criminatur propter exilem largitionem modiorum quinque. Amplius ergo aliquid. Obiici mihi menſtruum militis poteſt: quod non plus quatuor modiis fuiſſe videtur, Polybij quidem ætate. Eſto. quis præſtat, non id poſteà, ſicut ſtipendium ipſum, auctum? Denique quid pagano, cum milite? Quatuor modij ſatis militi, qui ſolus, non circumducta vxore aut liberis: quomodo ſatis proletario ciui, cui eo frumento paſcenda domus tota? In Suetonij Iulio lego, cap. XXXVIII. populo diuiſiſſe eum frumenti denos modios, & totidem olei libras. Ego valdè vereor, ne ea menſtrua largitio, ſed extra ordinem fuerit. In lapide illo qui Ancyræ, gloriatur Auguſtus his verbis, CONSVL. VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. COLVMPIO. EMENSVS. SVM. Res facta eſſet, ſi expreſſiſſet frumentationis modum. non fecit, quia notus. In lapide illo exſcribendo, vt pluriens, aberratum: & lego, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Quantũ diſtribuerint. *Coniectura anceps de modo.* *Militis menſtruum quantum.*

Teſſeris acceptis dixi itauiſſe eos ad horrea: & verum eſt. Nam Romæ horrea, ad capiendum frumentum publicum, in quaque regione vrbis complura. Numerum ex P. Victore iniui ad Trecenta & nouem. Cognomina etiam pleriſque addita ab auctore, *Horrea Aniceti, Varguntei, Galbiana, Domitiani Auguſti, Seiani:* quæ & in Deſcriptione vrbis reperies, & in ſpectionibus antiquis. Frumenta hîc repoſita, poſterior ætas ἁπλῶς dixit, Condita. Titulus eſt lib. X. Codicis, *De conditis in publicis horreis.* Ibidem Valentinianus Imp. *Non prius ad id frumentum extendatur expenſio, quod ſub Præfectura tua Vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata.* Corrige Spartianum ea voce, in Hadriano, *Laborabat prætereà vt condita militaria diligenter cognoſceret.* vulgo, *condicta*, & interpres ibi Egnatius, verè dicam, blattit nugas. Condita enim militum, in horreis prouincialibus: vt ciuium, in vrbis. His horreis appoſiti Frumentarij menſores, qui populo admetiebantur: ſic tamen, vt quiſque, opinor, ad horrea iret ſuæ regionis. Lucilius,

Horrea publica Romæ. *Condita, quid.* *Correctus Spartianus* *Frumentarij.*

> *Frumentarius eſt, modium hic ſecum atque rutellum*
> *Vnum habet.*

Paullus De Excuſat. tutorum, ait, *Frumentarios menſores excuſari à tutela, idq́ Præfecto annonæ Imperatores reſcripſiſſe.* Frumentarij alia etiam ſignificatio fuit, & ſic dicti, qui vltrò citrò curſitabant per prouincias, per domos ad frumenta conquirenda conuehendaque Græci eos πυροφόρους dixerunt, Latini alio nomine, Agentes in rebus. Adi de iis Turnebum lib. XIII. & Cuiacij ad Codicem Notas.

Panis distributio loco frumenti. Quando eius initiũ.

Et olim quidem frumentum ipſum datum ciuibus: poſtea cœpit panis. credo, quia id commodius viſum in egenam plebem: quæ hac ratione operas & impenſas piſtorias faciebat lucri. Quando cœperit, non diſertè ſcio: ſuſpicor, in imperio Traiani. Præeunt mihi ad coniecturam verba Aurelij Victoris hæc, *Roma à Domitiano cœpta fora, atque alia multa, magnificè coluit ornauitque. & annonæ perpetuæ mirè conſultum, reperto firmatóque Piſtorum collegio.* Si collegium piſtorum à Traiano, ad commodandum annonæ: ergo & panis. Iuuat aliquantum & Iuuenalis, qui illi ætati compar:

Vide de piſtoribus Cuiaciũ ad lib. XI. Cod.

> *——— atque duas tantùm res anxius optat*
> *Panem & Circenſes.*

nominat enim ecce, panem. In epiſtola Aureliani Imp. ad Præfectum annonæ ſcriptum eſt, *Inter cetera, quibus, dis fauentibus, Romanam rem iuuimus, nihil mihi eſt magnificentius, quàm quòd additamento vnciæ omne annonarũ vrbicarum genus iuui.* Et in eius vita, *Panibus vrbis Romæ vnciam de AEgyptio vectigali auxit.* Zoſimus de hoc ipſo: *Præter hæc & panum honorario munere populum Rom. donauit.* Caſſiodorus lib. VI. Variar. in Formula Præfecti annonæ, ſolum panem agnoſcit. *Tui ſiquidem ſtudij eſt,* inquit, *vt ſacratiſſimæ vrbi præparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus tamquam vna mẽſa ſatietur. Per officinas piſtorum cibosq́ue diſcurris, penſum & munditiã panis exigis: nec vile iudicas, vnde te poſſit Roma laudare.* Hic panis, qui vicarius frumenti, diſtribui in gradibus ſolitus: vnde panis gradilis dictus. Titulus eſt lib. XIV. Codicis Theodoſiani, *De annonis ciuicis & pane gradili.* ſed ſcio quàm id ſequius interpretati magni viri. Prudentius lib. I. contra Symmachum:

Vbi diſtribui ſolitus hic panis.

Panis gradilis vnde dictus.

> *Omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus,*
> *Quiq́ue terit ſilicem variis diſcurſibus atram,*
> ** Et quem panis alit gradibus diſpenſus ab altis.*

* Adde Caſſiodor. lib. IX. Variar. epiſt. V.

A tribus notis deſcribit humilem plebem, quòd in alto habitaret; quòd pedibus incederet, non lectica ferretur; quòd aleretur publico pane gradili. Idem Poëta:

> *Quis venit eſuriens magni ad ſpectacula Circi?*
> *Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira*
> *Suſtinet? aut quæ * Ianiculo mola nota quieſcit?*

*Procopius lib. I. De belloGoth. notat omnes molas ad Ianiculi radices in Tiberi fuiſſe.

Vnde amplius diſco, videri in ſingulis regionibus vrbis (XIV. fuerunt) gradus erectos fuiſſe vbi hæc diuiſio. Nec ſcio tamẽ an in gradibus ipſius Palatij. In Suida enim lego genus panum, Palatinos ab hac cauſſa dictos. Παλάτινοι, inquit, εἶδος ἄρτων. οὓς ἐφιλιτιμήσατο τῷ δήμῳ Κωνσαντῖνος ὁ μέγας καθ᾽ ὃν ὑπάτευε χρόνον, οὕτως ὀνομάσας αὐτοὺς, οἷα ἐκ τοῦ παλλατίου χορηγουμένους. Siue etiam in aliis: quia omnia congiaria & donatiua ſic dari ſolita, vt videmus in Nummis. Res ipſa id ſuadebat, vt ſcilicet in loco altiori exempti & ſecreti diſtributores eſſent à premente turba. Neſcio an huius ſententiæ ſit, quòd Romæ legi in marmore, hortis Medicæis.

Congiaria in gradib.

COLLEGIO. DENDROPHOR.
ROMANOR. QVIBVS. EX
S. C. COIRE. LICET. ARGEN

TI.

TI. P. X. ET. HS. X. MILIA. N.
REDDEDIT.
QVAE. DIVISA. SVNT. POPVLO. PER. GRADVS
KAL. AVG. N. COLLEGI.

Dixi omnia, quæ ad distributionem. quæres non immeritò, vnde hæc tanta vis frumenti? Dico, è prouinciis, è Sicilia, Sardinia; & præsertim Africa atque Ægypto, quæ bina horrea populi Romani. Tacitus lib. XII. Annalium, *At herculè olim ex Italia regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant: nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & AEgyptum exercemus, nauibusq; & casibus vita populi Rom. permissa est.* Eleganter Varro lib. II. De R. R.* *Igitur quod nunc intra murum ferè patres familia correpserunt, & manus mouere maluerũt in theatro ac circo, quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehat, qui saturi fiamus ex Africa & Sardinia, & nauibus vindemiam condimus ex insula Coa & Chia.* Ægyptum tacuit Varro, quia tunc nondum in prouinciam redacta. At tributaria illa facta ab Augusto: vnicum fuit subsidium habitum annonæ. Plinius in Panegyrico: *Percrebuerat antiquitùs vrbem nostram nisi opibus AEgypti ali sustentariq; non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quòd victorem quidem populum, pasceret tamen; quodq; in suo flumine, in suis manibus vel abundãtia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo copias suas, recepit frumenta quæ miserat, deportatasq; messes reuexit. Discat igitur AEgyptus, credatq; experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare.* Ideo classis Alexandrina, vt existimo, instituta ab ipso Augusto, quæ quotannis aduceheret frumentum. De ea classe, præter alios, Seneca Epistola LXXVIII. *Subitò nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt, quæ præmitti solent, & nunciare secuturæ classis aduentum. tabellarias vocant. Gratus illarum Campaniæ adspectus est. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit, & ex ipso genere velorum, Alexandrinas, quamuis in magna turba nauium intellegit: Solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues. Cùm intrauere Capreas, & promontorium ex quo*

Alta procelloso speculatur vertice Pallas:

*ceteræ velo iubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne** [*indicium*] *est.* Et satis indicat Puteolos solere appellere: sicut & Statius in Propemptico Metij Celeris,

—— modò nam, trans æquora, terris
Prima Dicarchæis Pharium grauis attulit annum.
Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Thyrrenæ Mareotica vina Mineruæ.

Hæc classis seruiit posteà Byzantio: relicta Romanis sola Africana. Apud Claudianum De bello Gildonis, Roma ipsa facundè sic queritur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumq; dedêre:
Vt dominam plebem bellatoremq; Senatum
Claßibus æstiuis alerent, geminoq; vicißim
Litore diuersi complerent horrea venti.
Stabat certa salus; Memphis si fortè negaret,

Vnde aduehi solitum id frumentum.

*Similli-ma querela Columellæ lib. I. Præfat.

Ægyptus tributaria facta, damnata in magnum numerum frumenti.

Classis Alexandrina ab Augusto, argumento cap. XCIX. in Suetonij Aug. vide.

* *Glossema. & ideo tolle.*

Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, lateq; videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.
Cùm subitò par Roma mihi, diuisáque sumpsit
Æquales Aurora togas. Ægyptia rura
In partem cessere nouam: spes vnica nobis
Restabat Libyæ.

Diuisio frumenti facta inter Romanos & Byzantinos. A Constantino Magno.

Quæ diuisio indubiè instituta ab ipso Constantino cùm imperiū transferret. Zosimus libro II. *A bellorum curis vacuus, populo publicam annonam distribuit, quam & ad hoc æui semper habuit.* Sed vicem tamen detractæ Ægypti supplesse Macedonia sæpè videtur, vt colligo ex Symmachi Epistola LV. libri III. *Ager qui me tenet Tiberim nostrum iuncto aquis latere prospectat. Hinc libens video quid æternæ vrbi indies frugis accedat, quid Romanis horreis Macedonicus adiiciat commeatus.* Et de modo quidem frumenti, qui ex Ægypto tempore Augusti, Aurelius Victor mihi suggerit in Principis eius vita: *Huius tempore*, inquit, *ex Ægypto, vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur:* vbi vox vel littera potius M. inserenda, quæ Modium notet. Etiam de Africano, Plutarchus in Cæsare, Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησεν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρέξαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον, σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας. Frumenta tamen ea, classem propriam non habebant: primus instituit Commodus. Lampridius, *Classem Africanam instituit, quæ subsidio esset, si fortè Alexandrina frumenta cessassent.* Nec verò solùm è tributis hæc frumenta; sed si sterilitas alibi aut grauior annus, resp. emebat. Nūmi argentei sunt Pisonis & Cœpionis, in quibus cernuntur duo viri inter spicas sedentes, cum inscriptione, AD FRV. EMV. EX. S. C. Plinius in Panegyrico: *Deuehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit, nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quidquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentemq; conueniat.* In Augusti lapide suprà, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Ægyptij frumenti modus.

Africani modus.

Id est, frumenti CC. M. medimnūm: olei, tricies centena millia librarum.

Classis Africana.

Emi solet à rep. frumentum.

Vniuersæ frumentatio quot modiorum.

E prouinciis ergo id frumentum. Sed modus vniuersæ huius largitionis quis fuit? Videor sanè eum colligere posse ex Verbis Spartiani in Seuero, *Moriens septem annorum canonem, ita vt cottidiana LXXV. millia modiorum expendi possent, reliquit.* Cottidiana, ait, LXXV. millia modiorum. Quid dicam? immensum, incredibile: & qui non stupeat ad has opes populi Romani, ipse stipes. Et tamen variè Canon is posteà auctus. Canonem autem posterior ætas dixit, certum eum numerum frumenti qui in vna aliqua vrbe quotannis absumeretur. Ita Canon Alexandrinus, Canon vrbis Romæ, vrbis Constantinopolitanæ, passim apud historicos inferioris æui, & iurisconsultos.

Canō, quis.

Oleū etiam ciuib. datū.

Nec verò frumentum solum gratuitum ciuibus fuit, sed etiam oleum & caro. Olei creber vsus Romæ, propter balnea cottidiana: ideò largitio ea antiqua. Liuius lib. XXV. ait Scipionem, cui pòst Africano cognomen fuit, *cùm Ædilis esset, congium olei in vicos singulos dedisse.* Suetonius, Cæsa-

Cæſarem, poſt Africanam victoriam, in capita denas olei libras. Dio libro XLIX. M. Agrippam in Ædilitate ſalem & oleum in populum diſtribuiſſe. Vt iure mirer, cur quaſi rem nouam in Nerone narret id Tacitus, lib. XIIII. *Gymnaſium eo anno publicatum, præbitumq́ oleum equiti ac Senatui, Græca facilitate*. ſed dicam ibi. Quis perpetuum oleum illud fecerit, non inueni. puto non vanè Seuerum Imp. Lampridius in Alexandro, *Oleum quod Seuerus populo dederat, quodq́ Elagabalus imminuerat, turpiſſimis hominibus Præfecturam annonæ dando, in integrum reſtituit*. Spartianus in Seuero, *Olei tantum reliquit, vt per quinquennium non ſolùm vrbis vſibus, ſed totius Italiæ, quæ oleo egeret, ſufficeret*. Carnis diuidundæ principium ab Aureliano. Flauius Vopiſcus in eius vita, *Idem & carnem porcinam populo Rom. diſtribuit, quæ hodieq́ diuiditur*. Ideò Suarij ſubiiciuntur Præfecto annonæ apud Caſſiodorum: *Suarij quoque*, inquit, *Romanæ copiæ cauſſa reperti, tuo deputati videntur examini*. quorum mentio in lapidibus vrbis, & Cod. lib. XI. Imò & vinum idem Aurelianus dare conceperat. *Statuerat*, inquit Vopiſcus, *& vinum populo gratuitum dare, vt quemadmodum oleum, panis, & porcina gratuita præberentur, ſic etiam vinum*. En, quò largitio.

Quando id cœperit. *Caro porcina item diuiſa.* *Suarij.*

Non ergo mirum ſi multi appeterent ciuitatem Romanam; & ſi inter cauſſas frequentatæ vrbis Appianus poſuit τὸ σιτηρέσιον ἐν μόνῃ τῇ Ῥώμῃ τοῖς πένησι χορηγούμενον: (nam his quidem inuitamentis facile ſit frequentare vel Libyæ deſerta:) tamen diſplicita omnis hæc largitio graui auctori Salluſtio, cuius, De Rep. ordinanda, præceptum ad Cæſarem exſtat: *Igitur prouideas oportet, vt plebs largitionibus & publico frumento corrupta habeat negotia ſua, quibus ab malo publico detineatur*. etiam Auguſto ipſi, qui aliquotiens cogitauit de tollenda, ſi fides Suetonio cap. XLII. *Vt tandem annona conualuit, impetum cepiſſe ſe ſcribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorum ceſſaret: neque tamen perſeueraſſe, quia certum haberet, poſſe per ambitionem quandoque reſtitui*. Nec plura ad hunc morem. in quo ſi quid benè & non è triuio ſumptum dixi; gratia aliqua eſto: ſi quid aliter, & ſi peccaui; quod olim Lentulus, præbeo ſuram.

Cur frequentata Roma. *Salluſtij de his annonis iudicium.*

CAPVT IX.

E Statij Papinij Siluis decermina. Sacerdotes Salij repoſiti. Statuæ in honorem Cæſaris ex teſtamento.

DIVERTI nuper, laxandi animi cauſſa, ad Statij Papinij Siluas: & eas lentè perambulans decerpſi has quaſi ἐπιφυλλίδας. Libro V. Epicedio in patrem:

Mox & Romuleam ſtirpem, proceréſque futuros
Inſtruis, inque patrum veſtigia ducere pergis.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedæi celat penetralia furti,
Creuit, & inde ſacrum didicit puer arma probare
Monſtratis alis, præſagúmque æthera certis

Augu-

Auguriis, cui Chalcidicum fas voluere carmen,
Lanea cui Phrygij coma flaminis, & tua multum
Verbera succincti formidauere Luperci.

Egregius & è media antiquitate locus: sed partim confusus turpiter, partim corruptus. Emendo,

Creuit, & inde sacrum didicit puer. arma probare
Monstrasti Saliis. Clara correctio. Lasciuit scilicet in laudis sui patris Statius. Et è tuo, inquit, sinu Romani proceres prodierunt, rei diuinæ periti & humanæ. Tu Pontificem, cui cura & magisterium Vestalium, docuisti suos ritus: tu Salios, tu Quindecimuiros, tu Flamines & Lupercos. Hos enim omnes sacerdotes versibus aliquot περιφράζεται: qui non obscuri deinceps ex vna hac nota. Ibidem,

Sacerdotes Salij.

Protinus ad patrij raperis certamina lustri,
Vix implenda viris, laudum festina: sed vt dux
Ingenij stupuit, primæua ad carmina plebes
Eubœa, & natis te monstrauere parentes.

Poëtica Phrases, Festinus laudum, & Audax ingenij.

Qui sententiam videt, facilè sequetur me emendantem,

——— *laudum festinus, & audax*
Ingenij. stupuit primæua ad carmina plebes. Eodem libro, carmine cui index, Abascantij pietas, — *tu limite cœpto*
Tende libens, sacrumq́ latus geniumq́ potentem
Irrequietus ama, nunc quod cupis ipse videri,
De Capitolinis æternum sedibus aurum.
Quo niteat sacri centeno pondere vultus
Cæsaris, & propriæ signet cultricis amorem.

Verba sunt Priscillæ morientis: sed reuera, vt nunc leguntur, glossaria mortualia, sine mente, sine sensu. Corrigo,

Irrequietus ama. nunc quod cupis ipse iuberi,
Da Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant s. Res vera est, quam tangit poëta, & visum illi innectere carmini suo partem testamenti Priscillæ. Damnauerat enim moriens maritum, vt statuam Cæsaris in Capitolio collocandam curaret ex auri pondo centum. Mos siue adulatio illa ætate satis frequens. Lapis in Hispaniis, Coloniæ Aug. Gemellæ:

Mos ponēdi statuas, ex testamento.

PIETATI. AVG.
L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN
COL. IMMVNIVM. PROVINTIÆ
BAETIC. PONTIF. PERPETVVS
DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Id est, Testamento poni iussit ex argenti pondo. Numerus deest. Alius in eadem prouincia lapis:

P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTIGITANVS
SEVIRALIS. SIGNVM. PANTHEI. TESTAMENTO
FIERI. PONIQVE. EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVSSIT.

Quas

Quas inſcriptiones, cum pluribus aliis, acceptas fero à ſe & à maioribus nobiliſſimo viro, Augerio Busbekio, Cæſaris apud Gallorum regem legato. cuius eximias laudes ne vt attingam quidem, fiducia mihi eſt in hoc loco.

CAPVT X.

Correctiones aliquot in Seneca. Elogium eius de Publij verſu emendatum. gloſſema ſublatum. alia quædam notæ melioris.

DE Seneca philoſopho diuerſi plerique abeunt ab arbitrio, quod, verè dicam, parum candidum eſt in Noctium ſcriptore. Et herclè meum iudicium ſit; auſim dicere ad formulam priſcam, Benè appellatum, malè iudicatum. Placet legitimis Cenſoribus ille vir. nec rebus ſolùm, (cui enim non, ſi placet ipſa virtus?) ſed phraſi & genere dicendi. Quod aliud, ab optimo eſſe, non infiteor: cui tamen ſua Venus ſit, vel acumine ſententiarum, vel frequentia & breuitate. In eo genere quia multa hodie non ſana: quædam hoc capite

De Seneca Agellius falsò iudex.

Sanatum iri, mea ego id promitto fide.

Fide paullo meliori, quàm in illo medico Plautino.

De Conſolatione ad Martiam cap. IX.

Quidquam tu putas non futurum, quod multis ſcis poſſe fieri? quod multis vides eueniſſe? Egregium verſum & dignum audiui, eſt enim è populo:

Cuiuis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt.

Publij Mimographi verſus eſt. ſed corruptum de illo Senecæ elogium. Et ſanè nimium diuerſa librorum vett. lectio, *& dignum audiui qui non è populo heri & cuiuis poteſt accidere.* Emendo, *& dignum audiui, qui non in populo periret: Cuiuis poteſt accidere.* Vera coniectura, & quam non recuſo exigi ad obruſſam. Dolet videlicet Senecæ egregium verſum & ex intima philoſophia, perire in theatris inter plauſus & adclamationes vulgi, dignum ſcholis & aure ſeueriori. Vide non abſimilem locum eiuſdem Senecæ, De Tranq. vitæ, cap. XI. At Pincianus appoſuerat iis verbis hanc notam: *Deprauatiſſimus locus, ſi quis in toto opere, non tantùm verbis vitiatis, ſed ordine etiam inuerſo.* Legit deinde, *Egregium verſum audi, & dignum qui non eſſet Publij Syri: Et cuiuis poteſt.* coniectura audaciori, non prorſus tamen ſpernenda.

Is emendatus.

Pinciani coniectura non ſpreta.

Eodem libro, cap. XII.

Vtrúmne malles degenerem aliquem & numerum tantum nomenque filij expleturum habuiſſe: an tantæ indolis, quantæ tuus fuit? Iuuenis citò prudens, citò pius, citò maritus, citò pater, citò omnis officij curioſus, citò ſacerdos, omnia tam præpropera.

Non concoquo illa verba, *citò omnis officij curioſus:* & audeo adfirmare eſſe à mala manu. Scalpellum adhibeo, & lego: *citò pater, citò Curio, citò ſacerdos.* Curio maximus inter ſacerdotes, & ſuffragiis populi legebatur: eiuſque rei frequens mentio apud Liuium. præerat reliquis curionibus, qui totidem numero, quot curiæ erát. Hoc ſacerdotium credo equidem conſecutum Martiæ filium; & faciunt verba quæ infrà, cap. XXIIII.

Curiones, qui.

Hac sanctitate morum effecit, vt puer admodum dignus sacerdotio videretur, materna sine dubio suffragatione: sed ne mater quidem nisi pro bono candidato valuisset. Verba illa inepta intrusa in Senecam miremur? Non ego. qui scio plura eiusmodi emblemata addita scriptori huic à grege sacro. Alioqui, quid est officij alicuius esse curiosum? Sanè, vt phrasim condonem, constat ex hoc ipso scripto planè adolescentem mortuum hunc Cremutij nepotem, nec ad aliud munus publicum admotum. De Beneficiis lib.II.cap.XII. cùm narrat factum Caligulæ, qui Pompeio Pœno (malim scribi, *Penno*) osculandum sinistrum pedem dedit:

Examinata Senecæ verba.

> *Parum iudicauit, si Senator senex, submißis honoribus* (lego, *summis honoribus*) *in conspectu principum supplex sibi eo more iacuisset, quo victi hostes victoribus iacuere. inuenit aliquid infra genua, quò libertatem detruderet. Non hoc est remp. calcare? Equidem dicit aliquis: Non potest ad rem pertinere, sinistro pede. Parum enim fœdè furiosèque insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingeßisset Imperator pigros suos.*

Cedò, quis Palæmon hæc capiet? Sed acutam sententiam vera emendatione eruo ego, *Non hoc est remp. calcare, & quidem (licet aliquis non putet ad rem pertinere) sinistro pede?* Argutatur non insolens. Non solùm, inquit, pedem osculandum præbuit, sed quod fœdius, sinistrum. Ex *dicit* feci, *licet*, non abnuentibus aliquot libris, qui *litiget*, & *licitet*, referunt: & pro *potest*, scripsi, *putet*.

Acuta sententia reposita.

De Beneficiis, lib.I.cap.XIIII.

> *Nemo se stabularij aut cauponis hospitem iudicat, aut conuiuam dantis epulum: vbi dici potest, Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum & vix benè notum sibi, quòd in illum etiam inimicum & turpißimum hominem. Numquid enim me dignum iudicauit? Morbo suo morem geßit.*

Quare hîc de morbo? Non paullò melius & acutius legeris, *Moribus morem geßit.* atque ita spondeo Senecam scripsisse. Malim etiam scribi, *in illum etiam mimicum*, non *inimicum*.

Duplex correctio.

Consolatione ad Martiam, cap. III.

> *Illum ipsum iuuenē dignißimū quiete, semper nominās cogitansq́ue facies, meliore pones loco, si matri suæ qualis viuus solebat hilaris & cū gaudio occurrit.*

Excidit vox, quam repono: *dignißimum quiete, quietum semper nominans cogitansq́ue facies.* Summa votorū apud manes (loquor ad morem Rom.) vt quieti essent, & ne quis se solicitaret. Eam opinionem vulgi, ad consolandam Martiam aptans Seneca: id, inquit, futurum filio tuo est, si placata tu & quieta memoriam eius & nomen conserues. In fine etiam scribo, *hilari:* &, *occurret.*

Vota manium.

In Consolatione ad Polybium, cap. XXXI.

> *Rectorem Romano imperio filium longa fide approbet, & antè illum consortem patris quàm successorem accipiat.*

Inuoluta sententia, quam verbi correctione euoluo, *antè illum consortem pater, quàm successorem accipiat.* Britannicus, inquit, Romanum imperium diu cum patre regat: & antè illum collegam pater accipiat, quàm successorem. Poëtica adulatio.

Correctus & explicatus Seneca.

De

De Tranquillitate, lib. I. cap. II.

Tarentum petatur laudatúsque portus, & hiberna cæli mitioris, & tecta vel antiquæ satis opulentæ turbæ.

Vide totum locum, qui disertè fastidium illud exprimit se fugientium. Quæ adduxi, fœdè interpolata sunt: in parte sanare possum, *tecta Veliæ Antiúmque*. Duo ea loca inter amœnos & salubres secessus habita. Reliqua sanabit is cui ego do herbam.

Velia, & Antium. Horat. Quæ sit hiems Veliæ, de Antio frequens.

Eodem libro, cap. XV.

Vt Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exilio, Cato ille virtutum viua imago incumbens gladio simul de se & de rep. palàm facere.

Non semel molestus mihi locus. quid si legas, *de se & de rep. aleam iacere?* id est, prouerbiali quodam sermone, in extremum discrimen adducere. Tamen deliberandum est: & nescio quid simile in Suetonij Nerone legi, *Septemdecim natus annos, vt de Claudio palàm factum est.* In eiusdem Tiberio: *Excessum Augusti non priùs palàm fecit*. Vtrum ergo hoc dicit, eum in suo funere palàm fecisse funus reip. vnà exstinctæ?

Intricatus Senecæ locus.

CAPVT XI.

Ritus in scenam producendi scorta. Liuio, Statio, Tertulliano, Plauto, data lux. Cur theatro adiuncta ædes Veneris: & Suetonius explicatus.

ILLVSTRABO hoc capite ritum scenæ veterem, & eâdem aliquot Plauti locos, qui egere lucis videntur, nec facile est vt accipiant nisi ab illo. Prostibula per ludos publicos in scenam introduci solent, & exponi omnium non libidini solùm, sed licentiæ. Scilicet vt quæ perditi homines in Mimis & cetera obscenitate fabularum paullo antè natantibus oculis viderant, ea post ludos in reliquo corpore peccarent. Is mos Romę vetus. Ita explico Liuium libro II. *Eo anno Romæ cùm per ludos ab Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta raperentur, concursu hominum rixa ac propè prælium fuit.* Scorta intellegit scenica, vt & Statius in Siluis:

Scorta in scenam.

Quàm antiquus ille mos.

Iam noctis propioribus sub vmbris
Diues sparsio quos agit tumultus?
Huc intrant faciles emi puellæ.

Liuius, Statius, Isidorus explicati.

De eo more eleganter Isidorus lib. XVIII. *Idem verò theatrum, idem & prostibulum: eò quod post ludos exactos meretrices ibi prosternerentur.* Et clarè ante omnes Tertullianus, *Ipsa etiam prostibula*, inquit, *publicæ libidinis hostiæ in scena proferuntur, plus miseræ in præsentia feminarum quibus solis latebant. pérque omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur; locus, stipes, elogium etiam quibus opus non est, prædicatur*. Ex quo apparet hanc productionem scortorum non sine solemni pompa fuisse, & cum prædicatione publica præconis. Ad hunc ritum accommodo versum ex Prologo Casinæ, non Plauti, sed Plauto digna:

Et Tertullianus.

Item Plautus.

Ea inuenietur & pudica & libera,
Ingenua Atheniensis: neque quidquam stupri

Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox herclè verò post transacta fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auspices.

Ecce enim persona virginis in hac fabula opus erat. sed ea quia nusquam interloquitur, saltem, quod Græci aiunt, κωφὸν πρόσωπον: non histrio adhibitus ad repræsentandum, sed de scena aliquod scortillum. Ideò non temperat sibi scriptor à ioco: Et hæc tam pudica, inquit, statim post ludos ad ingenium redibit, & sine vllis nuptiis nubet. Refero huc & edictum illud Imperatoris Histrici in prologo Pœnuli,

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat.

Theatrum Veneri sacrum. ex mora scilicet, quo theatrum, imò scenam & proscenium scorta obsidebant. Non ergo mirũ si lasciuiæ illa sedes Veneri olim sacra. Et Pompeius ab eadem caussa theatro suo Veneris ædem superposuit. Tertullianus, *Itaque Pompeius Magnus theatro solo suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset; veritus quandoque memoriæ suæ Censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit: & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit: Cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum.* Ex hoc loco clara lux data Suetonio in Claudio cap. XXI. *Ludos dedicationis theatri Pompeiani, quod ambustum restituerat, è Tribunali posito in orchestra, commisit: cùm prius apud superiores ædes supplicasset, perq; mediam caueam, sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset.*

Suetonius aliter quã vulgò explicatus. Intellegit enim supplicasse Claudium apud templum Veneris superpositum theatro. ideò rectè, superiores ædes. & quia gradus spectaculorum, id est, cauea & orchestra, subiecta ædi: benè addit, descendisse eum inde per mediam caueam ad orchestram. Interpretibus ante me hîc caligo. Beroaldus nescio quæ templa ædificat in illa parte vrbis quæ super theatrum. Læuinus Torrentius V.C. & de Suetonio nuper, olim de vniuersa antiquitate optimè meritus, legi mauult, *apud superiores sedes*, id est, inquit, in superiori parte theatri. Si quid mutandum, legerim ipse, *apud superiorem ædem*. At de sententia, quam dixi, non muto.

Fortasse & emẽdatus.

CAPVT XII.

E Suetonij Augusto loci aliquot vitiosi. liberti à memoria. De compacto.

SVETONII librum qui est De vita Augusti, legi per hos dies: & quæ obseruaui, pro bono facturus videor, si cõmunicem cum iuuentute.

Cap. vlt. De Testamento Augusti.

Legauit populo Romano, quadringenties: tribubus, tricies quinquies HSS: *prætorianis militibus singula millia nummûm.*

Quomodo tribubus, si anteà legauit populo Romano? Nónne hoc est, δὶς ταυτὸ εἰπεῖν? Certè enim omnis populus Romanus in XXXV. tribubus. Itaque mirum quantum æstuant interpretes in hoc nodo. Viro docto nuper

nuperrimè visum, hoc totum de tribubus glossema esse, & ideo inducendum. Tam magnis ceruicibus non sim ego: & potius emendem, *Tribulibus*. Idq; verũ est. Legauit enim vniuerso populo Augustus: sed quia propria quædam ei coniunctio cum tribulibus (φυλέτας Græci dicunt) excipuum quiddam reliquit illis. Sic suprà cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum, nequid à quoquam candidato acciperet, singula millia nummûm à se diuidebat.* In Fabia autem tribu Augustus, adoptione, opinor, per gentem Iuliam: in Scaptia, per suam, Octauiam.

Tribules, repositi in legatis Augusti.

Qui tribus Augusti.

Cap. LXXIX.

Nasum habuit à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem, inter aquilum candidumq;: staturam breuem. quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit.

Cui bono, illa verba? *etiam in memoriam eius*. In silentio omnium interpretum ego sanè confidenter emendo. *Iulius Marathus, libertus, & à memoria eius*. Operæ fuit Suetonio addere quis fuisset hic Marathus: Libertus Augusti, inquit, & à memoria eius. Non ignotus mos antiquus, qui tenuit temporibus Imperatorum, vt liberti alij à Studiis, à Voluptatibus, à Libellis, ab Epistolis, à Memoria essent. Quæ omnia sic efferebant, Polybius, à Studiis; Thallus à manu, &c. Hoc munus, quod reposui, reperies in Alexandro Lampridij: *Post meridianas horas subscriptioni & lectioni epistolarum semper dedit operam: ita vt ab Epistolis, & Libellis, & à Memoria semper adsisterent*. In Herodiani libro IIII. ἦν δέ τις αὐτῷ τῶν ἀπελευθέρων Φῆστος ὄνομα, τῆς δὲ βασιλείου μνήμης προεστώς: vbi doctè Politianus *A memoria* vertit. Et in Vopisci Caro: *Iunius Calpurnius, qui ad memoriam dictabat, talem ad Præfectum vrbis super morte Cari Epistolam dedit.* vbi τὸ *dictabat*, apparet à glossemate insertum: quoniam mos illius ætatis etiam sic loquendi, Calpurnius ad Memoriam, Malchio ad Vestem: vt clarum ex lapidibus. Credo hos eosdem esse, qui posteà Magistri memoriæ dicti.

Liberti à memoria.

Vel, Ad memoriã.

Cap. XV.

Exstiterunt qui traderent consultò eum ad arma isse, vt occulti aduersarij facultate L. Antonij ducis præbita detegerentur, deuictisq; his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur.

Aduersum mentem Suetonij hæc lectio, & aduersum libros. qui omnes paullò antiquiores, *conspecto*, vel, *è conspecto*. nemo, *consulto*. Quod vidit etiam Turnebus, emendationem quomodo non viderit, miror. Clarè scribendum, *compecto eum ad arma isse*, vel potiùs, *eos*. Compecto valet, compacto, scribendi ratione tunc tralatitia, à compeciscor, vt Appuleio Depector litium, etiam in libris vulgatis. Compacto, ἐκ συνθήματος: merum Latium. Plautus, *Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearij*. Alibi. *Sciui extemplò rem de compacto geri*. Liuius lib. v. *Vt multo verisimilius sit compacto eam rem, & communi patriciorum fraude actam*. vbi item libri aliquot, *conspecto*: & alij, *ex composito*. Vsus & Cicero ipse ad Atticum. Glossæ veteres, *Conlusio, compactum*, συνδοιασμός.

E cõpacto, vel è compecto, quid.

Cap. XCVII.

*Atque itinere incohato, Asturam perrexit: & inde, *præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.*

* Fortasse, *pro consuetudine*. Vide Notas meas ad Suetoniũ.

Discors sibi Suetonius; quod miremur in scriptore tam accurato. Cap. LXXXII. scribit, *Itinera lectica, ac noctibus ferè, eáque lenta ac minuta faciebat.* Ecce. ibi ait noctibus Augustum soluisse iter facere: hîc negat, & ponit quasi rem insolentem. Quid dicam? Sanè quin hæc pugnent inter se, non Paterpatratus impetrauerit, & omnes Fetiales. Memoriæ vitium in Suetonio sit, an scripturæ in alterutro loco, nondum constitui.

Pugna in Suetonij verbis clara.

CAPVT XIII.

De vestitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones remotæ duæ. Plautus, Suetonius, Persius, Horatius, illustrati. De Lacernis, & Pænulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item Seneca, eximio loco. De tunica & Calceis.

De colore vestium apud Romanos, itemque de Candidatis, Sordidatis, Pullatis, non satis plana hodie res est. Ego paullò vberius dicam, quàm qui ante me: & quidquid in his arduum aut cliuosum explanabo, exorsus rem à capite, & quod Aristophanes ait, ἀπὸ βαλβίδων.

Vestes Rom. alba.

Romanis in vestitu placitum reperio colorem album. siue, quia is, vt Plato alibi vult, lætitiæ proprius, & deorum: siue potiùs agrestis illa & prima gens, spretis accersitis coloribus lanæ natiuum retinuit, id est, album. Ita Toga Romanorum alba, & Tunica fuit, & Calcei, & omnis cottidiana vestis. Toga, inquam, alba. Titinnius poëta vetus,

Toga alba.

Qui in togis candidis sunt, tunicis sordidis.

Agellius de Africano, *Eumq; cùm esset reus, neque barbam desisse radi, neque non candida veste vti, neque fuisse solito cultu reorum.* Plautus Casina,

At candidatus cedit hic mastigia.

de Olympione, qui iam libertus. At liberti noui in toga apparebant, id est, communi ciuium veste. Tertullianus de Resurrect. carnis, *Si famulum tuum libertate mutaueris; & vestis albæ nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensáque honoratur.* Toga igitur alba. Statius, in Siluis, ——— *albentíque humeros induxit amictu.*

Plautus explicatus, & mos libertorũ in mutãda veste.

albentem amictum, Togam appellat virilem, ab eodem colore Græcis modò λευκὴν, modò ad discrimen prætextæ, dictam ὁλολευκήν. Eamdem circumscripsit Persius,

Itẽ Persius.

——— *totáque impunè Suburra*
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Candidus vmbo, συνεκδοχικῶς, pars pro ipsa veste. Nam Vmbones in toga Tertullianus agnoscit de pallio; & describit eos eleganter Appuleius lib. XI. in palla. Martialis etiam album colorem togæ aliquot locis dat. vt, *Et toga non tactas vincere iussa niues.*

Vmbones in toga.

Item,

Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto:
Viuat & vrbanis albus in officiis.

Martialis præter vulgi mentem explicatus.

Albus, non ad pallorem, sed ad vestem: quoniam officia hæc anteambulo-

bulonum in toga alba. Ideò Iuuenalis,

—— niueósque ad frena Quirites.

Et exempla plura ſunt, quæ mox opportunè reddam. Obiiciunt iſta: Si togæ vulgò albæ; cur qui prenſabant induebantur toga candida, vt hac quaſi nota intelligi & excerni poſſent à reliqua plebe? Reſpondeo: Albi coloris togas vulgò fuiſſe, non candidi. Albus color natiuus lanæ eſt: candidus propriè, ſplendens ille, &, qui eſt ab arte. Ideò Polybius λαμπρὰν dicere maluit petitorum togam, quàm λευκήν: & Latinè commodè eam dixerimus ſplendentem. Seneca, *Non ſplendeat toga, nec ſordeat quidem.* ſpernit enim à ſapiente hunc colorem eximiè candentem. Subtilia hæc videntur? ſunt vera. Nam petitores non contenti inſito lanæ colore, cretam addebant in veſtem vt candeſceret, imò ſplenderet. Hac ergo nota diſcreti à vulgo, & κατ' ἐξοχὴν dicti Candidati. Iſidorus, *Fit toga addito quodam cretæ genere candidior.* Perſius huc alludens,

Contra colorem togæ quid dici poſſit.

Reſponſio.

Diſcrimen inter albam togam & candidam.

Candidatorum toga cretata.

—— quem ducit hiantem
Cretata ambitio.

Liuius libro IV. *Placet tollendæ ambitioni cauſſa Tribunos legem promulgare, ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret. Parua nunc res, & vix ſeriò agenda videri poſſit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem accendit.* Emendo, *ne cui album in veſtimentum addere,* auctoribus libris & ſententia ipſa. quoniam non alba veſtis interdicta, (abſurdum id) ſed additio albi in veſtem, id eſt, cretæ.

Liuius emendatus.

Obiiciunt item de diebus feſtis. Romani, inquiunt, ſaltem per dies feſtos in veſte alba erant: non ergo cottidianas togas cenſendum candidas. Horatius:

Obiectio altera.

Romani albati in die feſto.

Ille repotia, natales, alióſque dierum
Feſtos albatus celebret.

Xiphilinus, die celebri Romæ ob ingreſſum Teridatis, Μάλιστα δὲ ἡ ἀγορὰ ἐπεπλήρωτο. τὸ μὲν γὰρ μέσον αὐτῆς ὁ δῆμος λευχειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν κατὰ τέλη εἶχε, τὰ δ' ἄλλα οἱ στρατιῶται λαμπρῶς ὡπλισμένοι. id eſt, populus albatus & laureatus. Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodoſium: *Quid ego referam feſtum liberæ nobilitatis occurſum? conſpicuos veſte niuea Senatores?* Vopiſcus in Floriano, *Tantum illud dico Senatores omnes ea eſſe lætitia elatos, vt domibus ſuis omnes albas hoſtias cæderent, albati ſederent.* Perſius,

—— negato
Iuppiter hoc illi, quamuis te albata rogarit.

Sed expedio me ab hoc nodo, & dico non aliud fuiſſe in eo more, quàm vt per dies priuatim aut publicè lætos, togas recentes ſumerent, & vſu nondum ſordidas aut obſoletas. Pollux id exprimit, Ὑπὸ νεουργῷ στολῇ, ὑπὸ νεοπλυνεῖ ἐσθῆτι. Clarè diſcimus ex Prudentio contra Symmachum,

Solutio.

Exſultare patres videas pulcherrima mundi
Lumina, conciliúmque ſenum geſtire Catonum,
Candidiore toga, niueum pietatis amicum
Sumere. & Ouidio,
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.

Ecce,

Ecce, ait vestes intactas: & benè Persius in re simili, recentes,

Scilicet hoc populo pexusq́ togaq́ recenti
Et natalitia tandem cum sardonyche albus
Sede leges celsa.

Color enim ille à principio in omni toga niueus, habendo sordes trahebat & squallorem: quod in vulgata toga ferebant, non ferebant per dies festos. More planè gemino moribus nostris. Inde est quòd per ludos apud Martialem & alios Candidati leguntur: inde, quod apud Plautum Aulularia scribitur:

Plauti versus illustratus.

Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi.

In homines, nisi fallor, tenuiores, quibus cùm copia mutandæ togæ non esset; tamen vt nitidi & melioris fortunæ apparerent, sub dies ludorum togulam suam incretabant. Potest & referri ad seruos: qui vt liberos mentirentur, fortasse cretam addebant in vestem, vt in cauea fallerent permixti. Nec Romani solùm in lætitia aut in sacris adhibebant hunc colorem; sed etiam, vt obseruatum mihi, externi. Liuius lib. XLV. De Rhodiis: *Inter multas Asiæ Græciæq́ legationes, Rhodiorum maximè legati ciuitatem conuerterunt. Nam cum primò in veste candida visi essent (quod & gratulantes decebat, & si sordidam habuissent, lugentium Persei casum, præbere speciem poterant) postquam consulti à M. Iunio Consule patres, &c.* Suetonius Augusto, cap. XCIX. De Ægyptiis: *Fortè Puteolanum sinum prætereuehenti vectores nautæq́ de naui Alexandrina quæ quidem tunc appulerat, candidati coronatíque & thura libantes, fausta omnia & eximias laudes congesserant.*

Vestis alba etiã externis in vsu.

Propter has togas albas, fullonum apud veteres creberrimus vsus: rarus tinctorum. Fullonum, qui maculas scilicet ac sordes è toga eluebant, & addito sulfure ac creta iterùm cande eam faciebant. Adi Plinium de vtroque, lib. XXXV. cap. XV. & XVII. Comœdiæ plenæ fullonum: testes Togatæ. & eorum munus expressit eleganter Titinnius apud Nonium,

Cur tam frequens enentio fullonum.

——terra hæc est, non aqua,
Vbi tù solitus argutarier pedibus
Cretam dum compescis, vestimentáque lauas.

Argutationem pedum, vocat id quod Seneca, Fullonium saltum.

Alba igitur toga. & ea quamdiu in communi vsu, discrimen nullum inter ciues fuit à colore vestis. nisi quòd diuites, munduli, elegantes, semper in toga sua à fullone niuea; vulgus, ferè sordidiores essent, & togis magis pallentibus, ac, vt propriè dicam, obsoletis. Ideò Seneca, Epist. CXV. per sordidos intellegit vulgum: *Mirari quidem non debes,* inquit, *corrupta excipi non tantùm à corona sordidiore, sed ab hac turba quoque cultiore. Togis enim inter se isti, non iudiciis dissident.* Ait disertè, Togis. Sed & viri illustres ac nobiles rei facti, per dies iudicij sumebant hanc togam sordidam, posita niuea, vt miserabiliores essent in veste plebeia. Itaque rei in Sordibus esse dicuntur, aut Sordidati: non Pullati, ne quis erret. qui color tantùm funebris. Viri etiam graues ac rigidi non amabant eximium illum candorem: & ab hac re simia ille apud Horatium,

Discrimen à veste: & qui Sordidati.

Rei sordidati.

Exiguæq́ togæ simulat tèsquore Catonem.

Recta illa lectio. malè vulgo, *textore.* Duo enim lauti homines amabant

Horatij vera lectio firmata.

bant in toga, laxitatem & candorem: ſpreuerat vtrumque Cato, arcta toga contentus, & ea ſquallenti. Id enim Horatio, Teſquor.

Hæc olim. Mutata republica, & imperio labente; mirum quantum mutauerit veſtis. Toga, quæ olim neceſſaria ciuibus (certè inter exempla legimus Rabirio Poſthumo publicè obiectum in iudicio, quòd ad gratiam Ægyptij regis, ſumpto pallio, poſuiſſet togam) Imperatorum temporibus apud paucos remanſit, & non niſi honeſtiores. Vulgus, ſpreta ea, abiit ad Pænulas, Lacernas, aut Tunicas ſolas; eaſque coloris pulli. Cœpit id ſtatim ſub Auguſto; de quo Suetonij verba ſunt cap. XL. *Etiam habitum veſtitúmque priſtinum reducere ſtatuit: ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus acclamitans, En ait,*

Toga exſilium.

Suetonius explicatus.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotium AEdilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro circóve, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. Irruperant per bella ciuilia ſcilicet Lacernæ iam tum in vrbem; quæ anteà militiæ, & caſtrorum.

Propertius,

Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Et poſt Auguſtum, vt libertas, ſic toga magis magiſque exoleuit. Hadriani quidem temporibus vix in Senatoribus & Equitibus ius ſuum tenuit, adiuta Principis edicto. Spartianus in Hadriano; *Senatores & equites Romanos ſemper in publico togatos eſſe iuſſit, niſi ſi à cœna reuerterentur.* Mentio nulla plebis, quia in illa, inſolentia hæc veſtium longo vſu iam recepta. Appianus, qui ſuppar huic ætati, hoc amplius, excludit à toga etiam Equites: & oſtendit in ſolis propemodum Senatoribus reliquum fuiſſe eius vſum. Id enim ſibi volunt hæc verba ſanè notanda, lib. I. Bellorum ciuil. Παμμιγές τε γάρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος ὑπὸ ξενίας, καὶ ὁ ἐξελεύθερος αὐτοῖς ἰσοπολίτης ἐστὶ, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τὸ σχῆμα τοῖς δεσπόταις ὅμοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσίν ἐστιν ἐπίκοινος) τό τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, &c. Nam βουλευτικὴν στολὴν, non aliud interpretari eſt quàm Togam. Imò ipſi Senatores id temporis in publico ſæpè ſine toga. Apud Agellium T. Caſtritius diſcipulos quoſdam ſuos Senatores obiurgat, quòd die feriato lacernis & tunicis & gallicis induti fuiſſent, abiecta toga. Et addit tamen, *eiuſcemodi veſtitum de multo iam vſu eſſe ignoſcibilem.* Non ergo mirum, ſi hic Appianus & alibi Seneca queruntur, liberos non fuiſſe à ſeruis veſte diſcreta. Diſcerni enim toga ſola poterant: pænulæ, tunicæ, lacernæ, communes cum ſeruis, * vt pòſt docebo.

Soli Senatores & Equites togati.

Spartiano & Appiano data lux.

Senatoria veſtis quid. Lacernæ vſitatæ etiã ſenatoribus vulgò. Vix diſcrimen inter liberos & ſeruos à veſte.

*Cap XXV.

Lacernæ in vſu vulgi, pullæ erant. Excipio delicatos, qui amethyſtini coloris ſumebant aut coccinei, non tamen ſine nota hominum ſeueriorum. Martialis,

Lacernarũ quis color.

Amator ille triſtium lacernarum
Et bæticatus atque leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros eſſe,
Amethyſtináſque mulierum vocat veſtes:
Natiua laudet, habeat & licet ſemper
Fuſcos colores, galbanos habet mores.

Purpurea lacerna, delicatorum.

Seneca Epist. cxv. *Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra pressiùs tondent & abradunt, qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam quod hominum oculis transilire liceat.* Lacernæ coloris improbi, purpureæ sunt. quoniam insolens ille color adhuc Senecæ temporibus & audax. Simile in Pænulis; quæ vulgò item Pullæ: purpureæ tamen quædam lautiorum. Dio Cassius lib. LVII. De Tiberio: Καὶ ἐπειδή γε πολλοὶ ἐσθῆτι ἁλουργεῖ καὶ ἄνδρες συχνοί, καίπερ ἀπαγορευθὲν πρότερον, ἐχρῶντο, διεμέμψατο μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἐζημίωσεν, ὑετοῦ δὲ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ· καὶ τοῦτο οὐκέτ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. Et hinc liquet, quotiens interdictus Tyrius color, non ad Togas id referendum (albæ enim & pullæ tantùm in vsu) sed ad Pænulas & Lacernas. In Pænulis peccat largiter Spartianus, si modò ita scripsit, in Alexandro Seuero: *Pænulis intra vrbem frigoris caussâ vt senes vterentur, permisit: cùm id vestimenti genus semper itinerarium fuisset aut pluuiæ.* Quid? Pænulæ in vrbem primùm temporibus Alexandri? Planissimè falsum. Iam inde ab Augusto Pænulis vtebantur per ludos, vtique pluuiæ tempore aut hiemis. Præter Dionis locum suprà, Tertullianus: *Video & theatra nec singula satis esse nec nuda. Nam ne vel hieme voluptas impudica cessaret, primi Lacedæmonij pænulam ludis* (malè vulgò *nudis*) *excogitarunt.* Et Vespasiani temporibus adeò vulgatæ pænulæ, vt iis in foro vterentur Oratores. Auctor Dialogi De Caussis corruptæ eloquentiæ: *Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas; quibus adstricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur!* Hadriani temporibus etiam Senatores. Colligo ex verbis Castritij apud Agellium, *Pigitum est cinctos saltem esse & pænulatos.* Non ergo anteà, pluuiæ tantùm aut itinerum: & vapulet Spartianus, si ita sensit. Sed crediderim herclè in Spartiano legendum, *vt senatores vterentur permisit.* correctione & sententia tolerabili. Et peccatum in hac voce aliàs scio: vt apud Tacitum lib. II. Annal. *Reperio apud scriptores Senatorésque eorundem temporum.* Quorsum Senatores? Lege, *senioresque.* de quo arbitrabuntur docti.

Item Pænulæ.

Spartiani alucinatio, in vsu Pænularum.

Oratores caussas agebant in Pænulis.

Correctus Spartianus & Tacitus.

Redeo ad colores. Pereunte igitur toga, ad interitum abiit color albus; & pullæ, plebeiæ omnes vestes. Hinc Pulla paupertas Calpurnio dicta:

> *O vtinam nobis non rustica vestis inesset!*
> *Vidissem propiùs mea numina. sed mihi sordes*
> *Pulláque paupertas & adunco fibula morsu*
> *Obstiterunt.*

Hinc Pullati Suetonio, in Augusto cap. XLIIII. *Sanxit ne quis pullatorum media cauea sederet.* Quod edictum lucem dat Calpurnij loco quem adduxi; item isti,

> *Venimus ad sedes vbi pulla sordida veste*
> *Inter femineas spectabat turba cathedras.*

Pulla vestis, tenuiorum: & Pullati.

Calpurnius explicatus.

Intellegit enim caueam summam. Hinc discrimen natum inter ciues, ignotum sæculo priori: vt alij Candidati dicerentur, Pullati alij. Candidati, non ij qui peterent (vt olim) sed honestioris ordinis ciues: Pullati, infima

infima plebs, siue vulgus. à colore scilicet vestium quibus vtrique vtebantur. Plinius libro VII. Epistolarum, *Nónne cùm surgis ad agendum, tum maximè tibi diffidis? tum commutata non plurima, sed omnia, cupis? Vtique si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatósque reueremur.* Quinctilianus lib. XI. *Collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere, mirè ad pullatum circulum facit.* Idem lib. VI. *Imperitis ac sæpè pullatæ turbæ relinquunt.* Pullati vbique, vulgus. Discrimen hoc expresserat Seneca eleganter, nisi imperiti corrupissent, De Vita beata, cap. II. *Quæramus quid optimè factum sit, non quid vsitatissimũ: quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo veritatis pessimo interpreti probatum sit. Vulgus autem tam chlamydatos, quàm coronatos voco. Non enim colorem vestiũ, quibus prætexta corpora sunt, adspicio: oculis de homine non credo.* Apollo fatidice, qui isti chlamydati aut coronati? Impunè dixerim, eximie emendauimus, *Vulgus autem tam candidatos, quàm coloratos voco.* Diserta enim Senecæ allusio ad hunc vestium colorem: vel ipso teste, qui subiunxit, *Non enim colorem vestium aspicio.* Coloratos vocat, Pullatos: vt alibi Voluptatem pallidam describit; Virtutem puluerulentam & coloratam, id est, fuscam. Vulgatam lectionem numquam erit vt explicent omnes Quindecimuiri fatalium librorum. Auctor huic emẽdationi meæ Senecæ locus alter, hoc eodem libro cap. XXV. *Nihilo miserior ero, si lassa ceruix mea in fæni manipulo acquiescet, si super Circense tomentum per suturas veteris lintei effluens incubabo. quid ergo est? malo quid mihi animi sit ostẽdere prætextatus & candidatus, quàm nudis scapulis.* At vulgò etiam hîc ad oram notarunt, *chlamydatus*. credo, quasi emendantes. Quod ait, *prætextatus*, vide ne scribendũ, *pexatus*. Simile enim est illi Persiano, —*pexúsque, togaq; recenti:* & lautiores homines, in candida toga & pexa. Martial.

Senecæ eximius locus correctus.

Colorati, quid.

Seneca aliàs explicatus.

Et emendatus.

Quid pexati.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Pexis togis aduersæ, tritæ, Festo Decotes dictæ. *Decotes togæ*, inquit, *detritæ*. Malim, *Decutes*: quod esset, sine flocco & quasi sine cute.

In Festo coniectura.

Satisfactum de Toga: superest de Tunica & Calceis, quod promisi. Tunica liberorum hominum alba. Ex Vopisco in Aureliano, *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Rom. tunicas albas manicatas ex diuersis prouinciis.* Ex Iuuenali,

Tunica vulgò alba.

Sufficiunt tunicæ summis AEdilibus albæ.

Et argumento satis claro, Ex Cicerone, qui Verri obiicit quòd in officina sedere solitus sit cum pallio & tunica pulla. Viro docto, qui nuper adfirmauit, tunicas omnes purpurei coloris fuisse, credam ego? non si credendi auctor mihi Phœbus ipse. Argumenta quæ adfert, facile aliàs soluam. Calcei item albi. Martialis,

Calcei, albi.

Sordidior cœno cùm sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi, Cinna, niue:
Deiecto quid inepte pedes perfundis amictu?

Spartianus in Alexandro: *Fasciis semper vsus est: baccas albas habuit, non coccineas, vt priùs solebant.* Emendo, *baxeas albas*. Baxeæ pro Calceis apud Plautum, & Appuleium lib. II. *Iuuenem quempiam linteis amiculis*

intectum, pedésque palmeis baxeis indutum. In Floridis, *Vestem de texterna emere, baxeas istas de suterna præstinare*. Ciuile autem illud, quòd Alexander Calceis albis vsus more ceterorum; non coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot delicatiores. Malè ergo in Vopisci Aureliano calcei albi damnantur, vt parum viriles: *Calceos mulleos, & cereos, & albos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit:* & censeam scribendum, *& cereos, & galbos*. Galbus color in veteri glossario, χλωρὸς, id est, herbacei coloris, qui idem galbeus, & galbanus. Et is sanè color femineus. Iuuenalis,

Vopiscus emendatus.

Galbei calcei, & quis ille color.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa.

Martialis, —*galbanos habet mores:* huc respiciens, quod non obseruant interpretes. Eumdem colorem intellegi credo Martialis versu,

Herbarum fueras indutus Basse colores.

Sed hactenus: ne abeam, quod Græci dicunt, ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν. Explicaui colorem togæ, ritum in Candidatis, in diebus festis: interitum togæ, & mutationem vestis: addidi de Pænulis, Lacernis, Tunicis. & hæc, satis scio, non omnia protrita vulgò. Quæ prætereà ad lucem sunt vestiariæ rei, cum Deo, alibi dicam.

CAPVT XIV.

E Cornelio Nepote vetus mendum sublatum in vita Attici. Statuas inscribendi mos.

SERENO quondam, vel, vt veteres loquebantur, terso die, ambulabam cum Iacobo Susio, viro nobili, &, si quis alius in Belgica nostra, doctrinæ huius priscæ amanti & scienti. In sermonem venit Cornelij Nepotis locus, de vita Attici, *Quamdiu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi & Phidiæ locis sanctissimis posuerunt.* Censui emendandum ego, *ipsi & Fidei*. Prorsus idem Susio iam antè visum. At non Manutio & Lambino, qui Piliam pro Phidia substituunt, Attici vxorem. Non persuadent. recedunt à libris, & peccant in sanctissimos Attici mores, à cuius moderatissimo ingenio nimium abfuit hæc ambitio. Scio equidem & feminis statuas olim positas: Plinius libro XXXIIII. *Exstant*, inquit, *Catonis in censura vociferationes mulieribus Romanis in prouinciis statuas poni:* sed hoc insolens in Prætoribus ipsis, nedum in homine priuato. Ad summam, si Atticum noui; crucem ille potiùs sibi, quàm statuam vxori. Emendatio nostra à ritu veteri est. quo receptum, vt in statuis inscribendis, cum nomine, caussam exprimerent habiti honoris. Adde quòd inuidia minor, si virtutes ipsæ quasi consecrarentur, non ij qui exercuissent. Sic Aram Clementiæ, & Adoptioni in Tacito: Prouidentiæ Tiberij Cæsaris, Pietati Augusti, Clementiæ, Securitati, & sexcenta id genus legimus in nummis & spectionibus vetustis. Nec alia mens verborum Ciceronis, eximia illa epistola ad Q. Fratrē: *Quare cùm istis in vrbibus cum summo imperio ac potestate verseris, in quibus tuas virtutes consecratas, & in Deorum numero colloca-*

Feminis statuæ posita.

Mos vetus inscribendi statuas.

Cicero explicatus.

collocatas vides. Fidei igitur T. Pomponij Attici inſcripta ſtatua titulo merito, quia Athenienſes pecunia, frumento, aliiſque rebus iuuerat, ſumma comitate & fide.

CAPVT XV.

Veterum legum de re agraria aliquot capita, niſi fallor, publicè nondum viſa. Ea ad priſcam ſcripturam variè correcta.

PVLCHRÆ, ita me Deus amet, reliquiæ in manus meas venerunt, celebris illius legis Mamiliæ, Fabiæ, Roſciæ, & aliarum aliquot, quæ ad rem agrariam, legum. quas, iniquus ſim, ſi debeam diutiùs ſtudioſæ iuris & antiquitatum iuuentuti. Excerpſi eas è libro manuſcripto, in quo coniunctim varij De Finibus & Re agraria ſcriptores. qui lucem adhuc toti non viderunt, & ſpero viſuros breui, opera C.V. Franciſci Nanſij amici noſtri; apud quem ſcio adſeruari ſimile volumen. Nam ea Frontini & Ageni Vrbici quæ exſtant, mera nugamenta ſunt prę iſtis. Codicem quem ego vſus ſum, is, pleraque in parte, fuit grandi littera Romana: & in eo, ordine inſerti libri iſti & ſcriptores:

Index ſcriptorum Agrariæ rei.

M. Iuni Nilſi.
Aprofoditi.
Betruui Ruſi Architectonis.
Iuli Frontini (aliàs *Frontonis*) *De agrorum qualitate.*
Hygini Conſtitutio.
Ageni Vrbici, De controuerſiis agrorum.
M. Varronis, De Geometria.
Hygini De limitibus.
Hygini De diuiſionibus agrorum.
Hygini liber Gromaticus.
Balbi liber ad Celſum. Expoſitio & ratio omnium formarum.

Capita hæc legum electa ſunt è libro Hygini De limitibus, qui caſu bis in eodem volumine deſcriptus: & ideò, quidquid altera lectio mutabat, notatum mihi cum fide infrà. Eum Hyginum referre aliqui videntur ad ætatem Augusti: ego clarè colligo vixiſſe eum in imperio Traiani. Nam ſcribit ecce ipſe: *Nuper quidam euocatus Auguſti, vir militaris diſciplinæ, profeſſionis quoque noſtræ capaciſſimus, cùm in Pannoniam agros veteranis ex voluntate & liberalitate Imperatoris Traiani Auguſti Germanici adſignaret.* Nominat Traianum, vt vides; & ait, Nuper. Nunc pono leges ipſas: & ad oram, quæ digna nota.

Ætas Hygini indicata.

LEX MAMILIA. ROSCIA. PEDVCAEA. ALIAENA. FABIA. [a]K. III.

Quæ [b] *coloniæ lege deducta, quo iure municipium, præfectura, forum & conciliabolum constitutum erit, qui ager* [c] *inter adfines eorum erit, qui termini in eo agro statuti erunt, quo in* [d] *lo terminus non stabit, in eo loco* [e] *his cuius* S S. *ager erit, terminum* [f] *restituendum* [g] *curatoque recta autum actum esse vellit. idque magestratus qui in ea colonia, municipio, praefectura, iurisdicundi praeerit,* [h] *facto vti fiat.*

K.IIII. *Qui limites* [i] *decimani qui in lege deducti erunt,* [k] *quacumque posse limites in eo agro erunt, qui ac lege ager* [l] *cundatus adsignatus erit, niquis eos limites* [m] *decimanos non obsequi, neuae quit in eis molitum nec eo quit ibi oppositum habet, neuae eos arato, neuae eas fossas optorato. neuae qui sepito quo minus* [n] *suit tener aquai replere possit. Si quis aduersus ea quid fecerit, in* [o] *res singulas quotiens cumque fecerit,* VIII. S. *colonis, municipibus* [p] *eis aque in quorum agro id factum erit,* [q] *deinde esto. pecunieque qui volet petitio ac lege esto.*

K.V. *Qui ac lege coloniam deduxerit, municipium, praefecturam, fora, conciliabola constituerit in eo agro, qui ager intra fines* [r] *eius qu coloniae, municipij, fori, conciliaboli praefecturae* [s] *erint, limites decimanoque vt fiant termini que statuantur curato. quique fenes statuerit fines* [t] *orum sua acto, dum ne extra agrom colo nicum* [v] *territorium vt fines ducat, quique ter minias lege statuti erunt, nequis eorum quen* [x] *cicito, neuae loco moueto insciens dolo malo si quis aduersus ea fecerit, in terminos singulo quo*

[a] id est, Kaput tertium. ita enim prisci scribebant. sic mox, K. IIII. & K. V.

[b] Ex alia lectione scribend. *colonia hac lege deducta, quódue.*

[c] Lege, *intra fines.* vel potiùs ad scripturam veterem, *intera* ita dicebant, vt apud Lucret. non semel, *supera.*

[d] *loco*, scribe.

[e] Valet, *is cuius suprascriptus.*

[f] Melius, *destituendum.*

[g] Non facilè me extrico: tamen puto sic, *curato. vtique recta actum pactum esse velit.* Tale aliquod geminatum verbum fuit.

[h] *facito.*

[i] Fortè, *decimaniq́;.*

[k] Legerim, *quacumque fossa, limites.* idem Hyginus alibi agros finit terminis, arboribus, superciliis, vepribus, fossis. Alia tamen lectio, *quicumque possis.* Fortè, *quicumque positi.*

[l] Scribo, *cumque datus.*

[m] Me iudice hæc omnia scribenda, *decimanósue obsepito, néue quid in eis inolitum, néue quid ibi opsitum habeto.* Inolitum, ad arbores pertinet; obsitū, ad fruges. Vide infrà.

[n] Lego, *suo itinere, aqua ire fluere possit.* vt apud Frontinum in S. C. *quò minus ea aqua ire, fluere, cadere.*

[o] Malim, *in ter. singulos.* id esset, terminos singulos. vt hac ipsa lege, infrà.

[p] Alia scriptura, *eis adque.* puto anti quos vsurpasse, Eis atque, pro Eisque.

[q] Facilis emendatio. Notæ enim fuerunt, *d.d. esto.* id est, *dare damnas esto.* Formula prisca, quam non cepit quisquis hic exscriptor.

[r] Lego, *eiusce coloniæ.*

[s] Verius, *erit:* & statim, *decimaníque.*

[t] Similis alia lectio, nisi quòd *horum* habet. Ego hîc prorsus nihil video.

[v] Scrib. *territoriúmue, fines.*

[x] Fuit, *eicito.* & statim, *sciens*, non *insciens.* ex altera scriptura & sententia.

quos eiecerit loco mouerit[a] *insciens D. M. hoc est dummodo SS. V. M. N. in publicum eorum quorum intra fines his ager erit*[b] *adesto. deque ea re*[c] *curatores quae hac lege rit iurisdictio*[d] *reciperatorumque ratio adicitio esto. Cum curator hac lege non erit, tum quicumque magistratus in ea colonia, municipio, foro, conciliabolo, praefectura, iurisdicundi praeerit, eius magistratus de ea re iurisdictio iudicisque datio adictio esto. in que eam rem his qui hac lege iudicium dederit testibus publicis dumtaxat*[e] *inter singulas* SS. X. *milia*[f] *denuntiandi haecessantem facito, ita vti è rep fideque sua videbitur. & si duo*[g] *sunt de ea pecunia petierint condemnatus erit, eam pecuniam ab*[h] *eodem vt denique eius primo quoque tempore exigito. eiusque pecuniae quod receptum erit, partem dimidiam*[i] *& huius vnius operam maximè his condemnatus erat, partem dimidiam in publico redigito. quo in loco terminus*[k] *haberit si quis in eum locum terminum*[l] *restituere volet,*[m] *summa & sine fraude sua licito facere, neuae quid cui his ob eam rem hac lege damnas esto.*

[a] Imperitum glossema. Concepta lex fuit, *sciens d. m. s s. v. M. N.* Id est, *dolo malo, sestertium quinque milia nummum.* Boni viri, D. M. dummodò interpretabantur; & inde in contextum venit glossa, quam eiicies.

[b] Error qui suprà. scribe, *d. d. esto.* dare damnas esto.

[c] Lego, *curatoris qui h. l. erit.*

[d] Alia lectio. *reciperatorúmque. XX. datio.* scribe etiam, *addictio*

[e] Legerim, *inter. singulos.* id est, in terminos, vt suprà.

[f] Non tolero hoc monstrum lectionis. Aliàs scribitur, *denuntiandi actestante.* Lego, *denuntiandi potestatem.* Apud Probum de Notis: *Quanti ea res erit, tanta pecunia iudicium recuperatorium dabo, testibúsque dumtaxat decem denuntiandi potestatem faciam.*

[g] Iterùm nodus, quem conabar sic euoluere: *& si duo simitu de ea p. petierint condemnatiue erunt.* vel potiùs, *de ea pecunia petita condemnati erunt.* Nam altera lectio, *petita erint* habet. pro *petierint.* Alij hæc scribunt, *& si is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit.* fortasse rectiùs.

[h] Etiam hæc ad priorem sententiam sic aptabam, *ab eodem aut denique eis, primo.* Discrepat tamen scriptura alia, *ab eodem vt. bonis sub eius.* Quidam, *ab eodem déue bonis eius.*

[i] Emendo, *ei cuius vnius opera maximè.*

[k] Censeo leg. *haud erit:* vel, *aberit.*

[l] Melius, *destituere.*

[m] Subolet error ex notis. & scriptum fuit, *S. M. & sine fraude.* id erat, *Sine malo.* Tale quid sanè sententia flagitat. Et statim, *liceto.*

Dixi ad hanc legem quæ sciui, quæ potui. Reposui suprà vocem Inolitum, *néue quit in eis inolitum, neue quit ibi opsitum habeto.* tamen alia lectio, *molestum,* sed vera, puto, emendatio mea; quam ad hunc Liuij locum velim pertingere, lib. XXXIX. *Aquam publicam omnem, in priuatum ædificium fluentem aut agrum, ademerunt: & quæ in loca publica inædificata immolitáue priuati habebant, intra dies* XXX. *demoliti sunt.* scribique, *inædificata, inolitáue.* Agellius lib. XII. *Natura, quæ nos genuit, induit nobis inoleuítque amorem nostri & caritatem.* Etsi immoliendi etiam verbum spernam haud vsquequaque. Videntur sanè ea verba solemnia in legibus ad vetandum, nequid ædium priuatarum, neu quid arborum, in loco publico esset.

CAPVT

CAPVT XVI.

Ex Annæi Senecæ Epistolis complures loci. Ladas cursor. Exsaniare. De Turdo, prouerbium. Oculifera, & alia plura.

LEGEBAMVS nuper Annæi Senecæ librum, qui Epistolarum inscriptus est; & compluria in eo offendimus digna nota, nec notata prioribus Aristarchis. Ea ego hoc capite, non distinctè nec per partes, sed vna, quod dicitur, pertica admetiar.

Epistola LXXXIIII.

Marcum Antonium quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia non Romana traiecit, quàm ebrietas? Nec minor vino Cleopatræ amor. Hæc illum res hostem reip. hæc hostibus suis imparem reddidit, hæc crudelem fecit, cùm capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cùm inter apparatissimas epulas luxusq; regales ora ac manus proscriptorũ recognosceret, cùm vino grauis, sitiret tamen sanguinẽ. Intolerabile erat quod ebrius faciebat, si sobrius faceret: quantò intolerabilius, quod hæc ipsa in ebrietate faciebat?

De M. Antonio acutus locus. Disertus locus; vt Seneca in reprehensionibus plerumque. Postrema nulli rei, quæ emendo, *Intolerabile erat quod ebrius fiebat: quanto intolerabilius, quod hæc ipsa i.e. faciebat?* Præiuit mihi vnicus liber, in quo vestigium non est pessimarum vocum quas eieci. Sententia patet. Intolerabilis, in Antonio, & in Triumuiro reip. constituendæ, ebrietas: quanto intolerabilior in ebrietate crudelitas?

Epist. LXXXVI.

Quantulum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & mæstissimis lætior, & effrenatissimus moderatior, & humillimis maior? Quid si miretur velocitatem suam laudans, ad claudos debilésque respiciens?

Ladas cursor. Noli dubitare quin scripserit, *velocitatem suam Ladas.* Ladæ cursoris prouerbio celebrata velocitas est: & per hanc vocem vide quàm acutior sensus.

Epist. LXXXVII.

At nunc quis est, qui sic lauari sustineat? pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulserint, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint, nisi Thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdederit, in quas multa sudatione corpora nostra exinanita demittimus.

Exsaniare, proba vox. Verbum vetus præferunt aliquot mei libri, *corpora nostra exsaniata.* Exsaniare, saniem tollere. Celsus de morsu rabidi canis, *Sal enim exsaniat.* Indubiè Seneca ita scripsit: & reuocandum in vsum probissimum verbum. Simile mendum in hac sanie, apud eumdem scriptorem, Epistol. XCVI. *Et antiqui medici nesciebant dare cibum sæpius, & vino fulcire venas cadentes: nesciebant sanguinem emittere, & diutinam ægrotationem balneo sudoribúsque laxare.* Legendum, *saniem emittere,* & referendum ad hunc morem in balneis sudandi. Seneca alibi, *Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhausturus includitur?* Sanguinis missionem qui ignaram putat medicis antiquis: dignus cui ipsi sanguis, sed à capite, mittatur.

Seneca alibi emendatus.

Mos sudãdi in balneis siccus.

Episto

Epiſtola XXII.

Interim, quod primum eſt, impedire te noli; contentus eſto negotiis in quæ deſcendiſti, vel quod videri poteſt maius, incidiſti. Non eſt quod ad vlteriora nitaris, aut perdes excuſationem, & apparebit te non incidiſſe.

Libris aliquot abeſt, τὸ *poteſt*. Irrepſit, & omnino ſcribe, *vel, quod videri mauis, incidiſti*. Acutè luſit in vocibus. Deſcendere & Incidere. Clara res ex ſequentibus.

Gloſſema remotum.

Epiſtola LVI.

Speluncæ ſunt duæ magni operis, laxo atrio, paries manufactus: quarum altera ſolem non recipit, altera vſque in Occidentem tenet.

De villa Vatiæ loci duo.

Et ſtatim,

Has laudes eius ipſe noui: nunc eſſe illas totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baias neget.

Deſcriptio eſt villæ Seruilij Vatiæ. Prima lego, *laxo atrio, pares manufactis*. Speluncas enim natiuas fuiſſe vult, ſed tam eleganti ingenio loci, vt prouocare poſſent omnes manufactas. Poſteriora in mſs. reperio, *ipſe noui: eſſe illam totius anni credo*. Optimè, ſi ſcribas, *eſſe villam*. & infrà, *vt Baiis neget.*

Epiſtola LXVI.

In locum ſtili ſermo ſucceſſit: ex quo eam partem ad te perferam quæ in lite eſt. te arbitrum adduximus: plus negotij habes, quàm exiſtimas.

Repone phraſin fori veteris, *te arbitrum adigimus*. quæ nota iam ex Cicerone & Ictis.

Priſca Phraſis repoſita.

Epiſt. LXXXVII.

Hæc ſi nimium triſtia tibi videbuntur, villæ imputabis. in qua didici ab AEgialo, diligentiſſimo patrefamilias, quamuis vetus arbuſtum poſſe transferri. Hoc nobis ſenibus diſcere neceſſarium eſt, quorum nemo non oliuetum alteri ponit. Quod vidi, hoc dico: illud arbuſtum trimum & quadrimum haud faſtidiendi fructus autumo,

Depone, te quoque proteget illa, quæ
Tarda venit ſeris factura nepotibus vmbram.

vt ait Virgilius noſter. qui non quid veriſſimè, ſed quid decentiſſimè diceretur, adſpexit: nec agricolas docere voluit, ſed legentes delectare. Nam, vt omnia alia tranſeam, hoc quod hodie mihi neceſſe fuit deprehendere, adſcribam:

Vere fabis ſatio eſt: tunc te quoque medica putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura.

Annuo tempore iſta ponenda ſunt: & an vtriuſque verna ſatio ſit, hinc æſtimes licet. Iunius menſis eſt, quo tibi ſcribo, iam procliuus in Iulium. Eodem die vidi fabam metentes, & milium ſerentes.

Longè diuerſam lectionem haurio ex libris: *Quod vidi, hoc dico: illud arboretum trimum aut quadrimum faſtidienti fructus Autumno deponere. Te quoque p. i.* Ita mei manuſſ. niſi quod, *arborum*; vnde ego, *arboretum*. In ſequentibus prorſus lego, *An vno tempore iſta ponenda ſint*. & paullò antè, *reprehendere:* valdè appoſitè ad ſententiam. Ecce enim, vt libenter antiquos, ſic Virgilium hic noſter tangit, tamquam agrariæ rei parum peritum: quoniam ſcripſiſſet milium & fabam ſub idem tempus ſeri. Sed me herclè calumniatur, aut ludit iſte Socrates. Milium ex iis

Virgilium Seneca reprehendit, non optimo iure.

quæ trina tempestate anni feruntur, æstate, hieme, vere: in Italia tamen plurimùm, æstate. Quam solam sationem hîc Seneca agnoscit. At tu vide Plinium lib. XVIII. cap. VII. & liberabis facilè Virgilium huius culpæ.

Epist. XCVII.

Hi qui iactantur, & per operosa atq; ardua, sursum deorsum eunt, fortes viri sunt, primoresque castrorum. Isti quos publica quies aliis laborantibus molliter habet, turturillæ sunt, tuti contumeliæ caussa.

Obscurus locus; ad illustrandū aliqua coniectura.

Hærere in hac voce necessum est, qui nusquam hærent. Pincianus, vir egregius & doctrina minimè ventosa, legebat, *Tutilinæ sunt*, allusione ad Deam priscam, cui nomen à tutando. Non conuenit. in vitium enim hæc Seneca dixit, non in laudem. Aptius fortasse ego, *Turdulli sunt.* Turdum reperio paullo supra eam ætatem hominem mollem, & infamis cuiusdam ignauiæ. Quid autem, si nomen eius abiit in dictum vulgi? qualia quædam ex ima plebe scriptor hîc aliàs vsurpat. Verba Senecæ patris sunt libro IX. Controu. IIII. *Oppressi sunt in templo ab omni multitudine, quæ postulabat vt Romam Sabinus cum Turdo proficisceretur. Erat inter infames maximè & inuisos homines Turdus. Cùm Turdus promitteret iturum se, Sabinus, silentio facto, ait, Ego ad Cæsarem non sum iturus cum mattea.* Ex quibus clarum de infami mollitie huius Turdi. fortasse & tota illa cum Sabino actio caussam aut principium huic adagioni dedit. Et herclè tam magis cogito, tam magis probo.

Epistola CI.

Desit sanè varietas marmorum, & concisura aquarum à cuniculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria miscet.

Laquearia in ædibus.

Ausim legere, *concisura laquearium cubiculis interfl.* Certè manuss. ferè, *cubiculis.*

Epistola CIII.

Magna & generosa res est humanus animus: nullos nisi communes cum Deo sibi poni terminos patitur. Primum humilem nō accipit patriam, Ephesum aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius, oculis lætius vectis solum.

Emendo, *frequentius incolis, lætius tectis solum*. Hæc sanè opidorum ornamenta, multitudo ciuium, amœnitas ædificiorum.

Epistola CIX.

Cùm ad hanc eandem lectionem philologus accessit, hoc subnotat, duos Romanos reges esse, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruij matre dubitatur: Anci pater Marcius Numæ nepos dicitur.

Ex historia Seneca correctus.

Veruecium caput, quisquis corrupit. Nónne aduersum mentem Senecæ disertè ista? Negabat alterum regem, id est Ancum, patrem habuisse: ecce nominat Marcium. Discant à me & à libris scribendum, *Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur.* Nam Anci Marcij pater ambigitur: satis habent Liuius & Dionysius dixisse Numæ nepotem.

Epist. XXXIII.

Continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque ista odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit præter ea quæ in fronte suspensa sunt.

Nouum, sed idoneum planè verbum suggerunt libri, *ista oculifera*. vel, vt Mo-

vt Modius noster repperit; *ocliferia*. Germana lectio. Sic appellat significanter, illa quæ ad speciem in fronte tabernarum cum titulis exponunt: quæ incurrunt in transeuntium oculos, & emptorem alliciunt. Eiusmodi, inquit, inuitamenta in nostra secta Stoica non reperies. Cumulaui hoc capite plura; nec pœnitet. rem enim dedi. Pœnitet popularium aliquot adolescentium meorum, qui Lectori, post magnifica promissa, non aliud quàm nugas diuendunt, & nebulas in pariete pictas. Si sic pergitur: quod Domitius Afer in re simili, non meritò ego dicam? *Centumuiri, hoc artificium periit.*

Oculiferæ, noua & nō inscita vox.

CAPVT XVII.

De lecto Aduerso, planè & dilucidè dictum. Laberius & Spartianus correctus. Horatius illustratus. Item occultior mos texendi in atrio telas.

DVPLEX mos apud Asconium tangitur in Miloniana enarratione: de quorum altero, non omnia dicta sunt; de altero, quod sciam, nihil. Quem vtrumque hoc capite clariorem faciam,

Quàm solis esse radij, cùm sudum est, solent.

Verba Asconij sunt: *Deinde omni vi, ianua expugnata, & imagines maiorum deiecerunt, & lectulum aduersum vxoris eius Corneliæ, cuius castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemq́; telas, quæ ex veteri more, in atrio texebantur, diruerunt.* Quæritur de Lecto aduerso. ego censeo eumdem prorsus fuisse cum lecto Geniali. Nouæ nuptæ lectus sternebatur magnifico apparatu, quem Catullus descripsit, & Lucanus in II.

Lectus aduersus idē cum Geniali.

——— Gradibúsque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto vestes discriminat auro.

Is lectus in nuptiis ipsis, Genialis dicebatur: vel quia Genio & Iunoni sacer; vel ominis caussa, à genendo. Arnobius, *Cùm in matrimonium conuenitis, toga sternitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis.*

Iuuenalis,

——— Tyriúsque palam Genialis in hortis
Sternitur. ———

At post nuptias, idem mutato nomine plerumque, Aduersus; vel etiam Genialis. Caussa alterius nominis, quòd hunc lectulum religiosè seruari mos fuit, & in atrio collocari, ianuæ exaduersum. scilicet coniugij monumentum, & quasi pignus. Ab ea positura, lectus Aduersus.

Situs lecti Genialis, & cur Aduersus dictus.

Laberius.

Nunc lentus es tu, nunc tu súsque déque fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet,
Seruos sexcentis verbis nefariis vtitur.

Laberij versus correcti.

sic eos versus apud Agellium lego, expleto vltimo auctoribus libris. Seruos pro Seruus. Cuique autem matronæ suus hic lectus; & in nouo coniugio, nouus. Cicero pro A. Cluentio: *Lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari ac sterni, expulsa atque exturbata filia iubet.*

Propertius.

Noua vxore, nouus Genialis lectus.

Seu tamen aduersum mutarit ianua lectum,
Sederit & nostro cauta nouerca thoro:

Idem erat, si dixisset, Lectum Genialem. Ducta enim vxore alia, nouus Genialis lectus: & is post nuptias, Aduersus. Quòd seruarint hunc Genialem lectum, discimus ex Lampridij Alexandro, qui inter omina imperij ponit, *quòd Tabula Traiani Imperatoris, quæ Geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum decidit*. Ecce. diu post coniugium ista: & tamen mentio lecti Genialis. Nec alium intellegere est, quàm hunc Aduersum qui in atrio: vbi item imagines magnorum virorum ponebantur. Sed quod ait, *Geniali lecto patris*; videndum ne potius sit, *lecto matris*. Lectulos enim istos matronis adtribui, non maritis, perpetua obseruatio est: & id clarum ex locis quos adduxi. De eodem lecto capio Horatij illud,

Is seruari solitus.

Lampridij non certa lectio.

Horatius explicatus.

——— Lectus genialis in aula est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.

Tenebrosum sanè locum, nisi lucem capiat ab hoc ritu. Coniugij verissimum & proprium signum lectus Aduersus. ideò Poëta signum pro re vsurpans, Age, inquit, maritus est quispiam? lectum Genialem in atrio adspicit? malit cælebs esse, & tædium fatetur eius vitæ. Quàm aptum autem ad hunc morem quod addit, in aula? Nam Aula profectò hîc atrium. Glossæ priscæ, *αὐλὴ*, *atrium*. Addo iam dictis, hunc lectum non tam ad vsum, quàm ad religionem seruatum fuisse: aut si ad vsum, non promiscuum coniugum, sed matronarum tantùm, quæ in eo solitæ sedere, & operas eas edere quas nunc dicam.

Aula propriè idem quod Atrium.

Matronæ sedebant in lecto Aduerso.

Ideò bene Propertius,

Sederit & nostro cauta nouerca thoro. & Laberius,
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet.

Mos texendi in atrio telas.

Transeo ad morem alterum, qui est de texendis in atrio telis. Eum sic explico: Lanificium Romanis antiquis impensæ curæ. docent nuptiæ, in quibus sponsæ colus præferebatur cum lana; cingulum erat è lana; postes velati lana; omnia videlicet signa & indicia matronis operæ futuræ. Lanam enim domi sedulò exercebant, telam texebant, cōficiebant vestem. Et hæc omnia matronæ etiam primi ordinis. Laudabile herclè, si quod aliud Romæ, institutum: cuius tamen ignoratio ansam quibusdam præbuit mutandi Suetoniani loci in Augusto cap. LXXIII. *Veste non temerè alia quàm domestica vsus est, ab vxore, & sorore, & filia neptibúsque confecta*. Tentarunt enim legere, *Veste non temerè alia domestica vsus est, quàm ab vxore*. ad discrimen, inquiunt, Forensium, quas putant sumpsisse eum, credo, extraneo aliquo vendente. Errant. ego non imminuo laudem Augusti: & verisimile optimum patrem familiàs seruasse domi morem antiquum, vt feminæ lanam traherent & facerent vestem. Itaque eam domesticam intellegit, quæ domi confecta. Indicat idem Suetonius cap. LXIIII. *Filiam & neptes*, inquit, *ita instituit, vt & lanificio assuefaceret*. Nec miremur. Textrina enim, & quidquid ad perficiendam vestem, olim muliebre opus. Eiusmodi igitur operas, nere, texere, suere, exerce-

Lanificium & textrina Rom. mulierum.

Suetonius explicatus.

exercebant in primore parte ædium, id est, in atrio: scilicet ad testificandam diligentiā suam, siue ad exemplum. Arnobius aduersum Gentes libro II. *Matresfamilias vestræ in atriis operantur domorum, industrias testificantes suas.* Æmilius Probus in Præfatione, *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur?* Primum locum ædium, cape, atrium. De his igitur telis quas Cornelia cum ancillis texebat, intellego loqui Asconium. Asconium, quem scripsisse temporibus Claudij Imp. scio, & perfamiliarem fuisse Silio Italico poëtæ. qui haud dubiè ad gratiam amici sui inseruit duodecimo Punicorum hos versus:

Et Arnobius.

Item Æmilius.

Ætas, obiter, Asconij; & Silij de eo elegās elogium.

Polydamantæis iuuenes Pedianus in armis
Bella agitabat atrox; Troianáque semina & ortus,
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat.
Haud leuior generis fama: sacroq́; Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæq́; ex ordine gentes,
Atque Apono gaudens populus: seu bella cieret,
Seu Musas, placidus: doctæq́; silentia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.

Quibus argutè sanè, & quasi aliud tractans, mores, patriam, ingenium, huius Asconij descripsit. quod in aliis factitasse eum reperio aliquot prætereà locis.

CAPVT XVIII.

Appuleius variè correctus. De clauis in cruce. Plauti versus emendatus, & Martialis. Mos tangendi oculos. Jusiurandi etymon. Principes Africæ. Appuleius non seruus.

APPVLEII grauiora quædam intexere huic capiti constitui, & hanc operam gratificari doctis. Tantùm doctis, quos magni facere scriptorem illum, & multa hau rire cottidie ex eius fontibus, satis mihi constat. At vos Tulliani pueri, Bonum factum, si hoc caput non tangetis.

Lib. III. Milesiarum:

Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium nauium durantibus clauis defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris: hîc nares & digiti, illic carnosi claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria.

De officina illa magica loquitur, & eius ornamentis. Initio scripserim, *infelicium manium durantibus caluis.* Calua, κράνιον apud Liuium & Caprum grammaticum. In clauis pendentium qui sequuntur, ridiculus est Beroaldus. Intellegit vlcera illa vel tuberculos, qui pedibus innascuntur, cum magna molestia ingredientium: qui medicis Clauiculi & Claui. Cor Aristarchi! Nos scimus Appuleium de clauis eorum loqui, qui in cruce mortui: ad quam suffigi corpora solent quaternis clauis.

Calua mortuorū.

Claui pendentium: in iis error Beroaldi.

Quot clauis in cruce, olim.

Plautus, Mostellaria.

Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit:
Sed ea lege vt offigantur bis pedes, bis brachia.

Seneca, De Vita beata, cap. XIX. *Cùm refigere se crucibus suis conentur, in quas vnusquisque clauos suos adiicit.* Plinius lib. XXVIII. cap. IIII. *Item in quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lana, collo subnectũt.*

Transfigi manus & pedes soliti. Transfigi autem in seruili illo supplicio manus & pedes solere, docent sacræ historiæ: & Appuleius clarè lib. IIII. *Paullatim Chryseros adrepit, grandiq; clauo manũ ducis nostri, repentè nixu fortiss mo, ad ostij tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id est, ita adfixum quemadmodum in patibulo sontes solent. Eadem significatione Plautus dixerat Carbonaria, *Patibulus ferar per vrbem, deinde suffigar cruci.* Agnoscit enim Nonius Patibulum ibi genere masculino. Tamen in vulgatis eius libris scribitur, *Patibulum ferat per vrbem:* vt sentio, mendosè, nisi tamen scribas, *suffigat cruci.* ita recidet res eôdem. Clauos igitur pendentium in cruce, intellegit scriptor Milesius: & ideò rectè additum, carnosi.

Nonius correctus.

Claui in suspendiosis. Aliàs, clauos etiam reperies in suspendiosis: ad quos alligabant scilicet restim. inscriptio vetus, ATIMETO. LIB. CVIVS. DOLO. FILIAM. AMISI. RESTEM. ET. CLAVOM. VNDE. SIBI. COLLVM. ALLIGET. Ammianus: *Repertúmque funiculum, quem finiendæ vitæ parauêre casus, de clauo parieti affixo suspendit.* Simile illud legatum fuit apud Martialem, lib. IIII.

Coniectura in Martialis versu.

Nihil Amiano præter aridam restem
Moriens reliquit vltimis pater ceris.

Restem enim lego, non vestem, vt vulgus interpretum sine argutia vlla.

Redeo ad Appuleium, qui eodem libro ait,

Tandem denique reuersus ad sensum præsentium, arrepta manu Fotidis, & admota luminibus meis: Patere oro te, inquam, dum dictat occasio, magno & singulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis vnctulum indidem, per istas tuas papillas, mea mellitula; tuúmque mancipium irremunerabili beneficio tibi perpetuò pignora.

Mos tangẽdi oculos in obtestatione. Lego, *per istas tuas pupillas.* Modus rogandi per oculos satis notus: vti & iurandi, ex Petronio, Propertio, Plauto. Eum ergo hîc restituamus, maximè cùm præcesserit, *admota luminibus meis manu.*

Lib. I. Floridorum, ab initio,

Vt fermè religiosis viantium moris est, cùm aliquis lucus aut locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, portum apponere, paullisper adsidere.

Donum apponere in via. Prisca scriptura, *pomum apponere.* Facio ego, *donum.* suadente Appuleio ipso in Apologia I. *Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaueris, si verbenam sumpseris.* Florid IIII.

Eorum ego sermonem ratus & vobis auditu gratissimum, & mihi compositè congruentem: & dedicatur religio summo in principio libri ratio, quemdam ex his qui mihi Athenis condidicêre percontari à Persio Græcè, &c.

Nihil potest corruptius. Emendo, *& vobis auditu gratissimum, & mihi compositu congruentem, & dedicatu religiosum, in principio libri facio quemdam ex his,* &c. De dialogo suo loquitur, & caussis eius componendi: & facio,

facio inquit, in principio loquentes tales & tales. Non Æsculapius melius huic loco fecerit medicinam.

Dialogus quidã Apuleij, & eius principium.

Libello, De Deo Socratis,

Si nemo huic capiti crediderit, quis pro te deus fidem dicet? An vt ferocissimo Mezentio dextra & telum quod missile libro? Apagesis tam cruētos deos, dextram cædibus fessam, & telum sanguine rubiginosum. Vtrumque idoneum non est per quod adiures, vt' ve per ista iurent, cùm sit summi deorum hic honor proprius: Nam & iusiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur iurabo? per Iouem lapidem Romano ritu?

Dicit iusiurandum summi deorum esse proprium: & id verbis Ennij probatum vult. Vbi ergo illa? Nam quæ sequuntur, nihil ad eam sententiam. Censeo scribendum, *Nam & Iouis iurandum dicitur, vt ait Ennius.* Iurandum per Iouem esse, id est summum deorum, à verbo ipso colligit: quia formata vox quasi Iouisiurandum sit. Ennij versum quem intellegit, ecce apud Ciceronem, *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis.* Potuisset etiam adducere Næuij versum, *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine.* Notetur ergo nouitas & argutia huius etymi.

Iusiurandi subtile etymon.

Ibidem, infrà,

Neque enim pro maiestate deûm cælestium fuerit, vt eorum quisquam vel Annibali somnium pingat, vel Flaminio hostiam corrodat, vel Accio Nauio cotificet, vel Sibyllæ fatiloquia versificet.

Noli ambigere quin scripserit, *vel Attio Nauio cotim secet:* antiquè, pro secet. Inde monstrum verbi propagatum in omnes libros.

Reiectum barbarum verbum.

Initio libri III. Florid.

Priusquam vobis occipiam, Principes Augusti, gratias agere, ob statuã quam mihi præsenti honestè postulastis.

Ad Carthaginienses hæc dicuntur, in Carthagine vrbe: & vnde huc Principes Augusti? Profestus sanè Appuleius, si titulum regibus Romanis proprium tribuit suæ genti. Sed error ex notis. Scripsit, *Principes Af.* id erat, Africæ. Ea quidem legitima illo æuo appellatio Senatus populique Carthaginiensis. Tertullianum librum De Pallio orsus est. *Principes semper Africæ, viri Carthaginienses.* Ipse Appuleius infrà, *Is etiam laudator mihi apud Principes Africæ viros quodammodò exstitit.*

Principes Afr. titulus proprius Carthaginiensis.

Apol. I.

Falsi, quòd leporem marinum esse dixerunt, qui alius omnino piscis fuit, quem mihi Thenus conseruus noster medicinæ non ignarus, vt ex ipso audisti, vltrò adtulit ad inspiciendum.

Bilis mihi in naribus. Quid? Seruus vt fuerit Appuleius? Id enim, si quid sapio, verba illa euincunt, *conseruus noster.* Nam conserui, qui vnà seruiunt, vt condiscipuli, conliberti. Crimen librariorum: & quo nunquam eos soluat Lua mater. Emendo libens, *Themison seruus noster.* Nihil verius. Themisones aliquot inter primores medicos: ideò medicorum pueri amabant id nomen. Iuuenal.

Non seruus Appuleius.

Themison medicus.

Quot Themison ægros Autumno occiderit vno.

At illi balathrones iterarunt hoc conuicium infrà, *Piscem, inquiunt, cui rei nisi malæ, proscidisti, quem tibi Thenus conseruus adtulit?* Pariter scriben-

scribendum, *Themison seruus*. Appuleius quidem tantum fuit à seruo, vt stirpem suam vbique iactet: patrem Theseum .II. virum Madaurensem, proauum Plutarchum celebrans.

CAPVT XIX.

De Lectica & Sella prisci ritus. Quando cœperint. Earum forma, discrimen. Catullus & Martialis explicati. Gracchus correctus, & Propertius. Variorum scriptorum loci explicati.

LECTICÆ & Sellæ apud veteres frequens mentio, frequens vsus. Ego quę de iis sparsim legi, collecta vulgabo: & hoc genere scribendi pergam reddere obnoxiam mihi iuuentutem.

Duplex lecticæ vsus. Lecticam apud Romanos comperior fuisse in duplici vsu, Ad mortuos ferendos, & Ad viuos. Ad mortuos, antiquus Romæ mos. & iam *Mortui, in lecticis.* inde à regibus mortui in lectis efferebantur, siue in lecticis. Dionysius lib. IIII. cadauer Lucretiæ efferri facit ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐςρωμένης, *in lectica nigris vestibus instrata*. Et inter leges XII. fuit, *ne plures lecti sternerentur vni.* Mansit is mos, quamdiu mansit res Romana. Asconius, *Cadauer Clodij in via relictum Sex. Tedius Senator, qui fortè rure in vrbem reuertebatur, sustulit, & lectica sua Romam ferri iussit.* C. Gracchus disertè, in verbis quæ mox reddam. Nepos in vita Attici: *Elatus est in lecticula, vt ipse præscripserat, sine vlla pompa funeris.* Tacitus III. Histor. *Simul ferebatur lecticula paruulus filius, velut in funebrem pompam.* Atque hinc nati ioci aliquot Martiali, vt libro II. in Zoilum,

Martialis aliquot epigrammata illustrata.

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit,
Dum tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.

Significat Zoilum in illa ipsa superba & paucorũ hominum lectica ferri ad sepulchrum: id est, nõ aliud esse, quàm, quòd dicitur, viuum cadauer. Item libro VI.

Inuidiosa tibi quàm sit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Iocus inde. Mortui honestiores lectica hexaphoro efferebantur: attenuiores, sandapila, cui subiuncti saltem homines quatuor. Poëta idem:

Sandapila, hominum quattuor.

Quattuor inscripti portabant vile cadauer.

Ait igitur, Tam indignè homines ferunt te iuuenem, te egenum, ferri hexaphoro; vt id vix passuri in mortuo videantur. quod tamen aliàs non *Sepulchrũ Antonij Antij: & cur ibi lectica.* insuetum. Quia lectica mortuorum: in monumento M. Antonij Antij Lupi, quod exstat etiam nunc via Hostiensi, sculpta lectica cum puluino & corona cernitur; funebre scilicet signum.

Lectica gestandis viuis. Quando non fuerit. Ad viuos quando adhiberi lectica cœperit, ignoro. Plauti æuo, id est, sub bellum Punicum secundum, nec in mulierum quidem vsu lecticæ fuerunt: nedum virorum. Argumento, quòd in Comœdiis eius nusquam mentio: cùm aliàs non inuitus eiusmodi delicias tangat sæculi sui. Argumento clariori, quòd in Aulularia, vbi ex professo ineptias describit mali sexus; mulos, muliones, vehicula, plaustra nominat, non mutit de lecticis. Sed & apud Liuium, in Oratione Catonis pro Lege Oppia

Oppia, inter postulata muliebria carpentum est festis profestisque diebus, non lectica aut sella: & Valerius Tribunus qui respondet, ostendit turpe esse Latinas feminas carpento vehi, Romanas pedibus sequi, *tamquam in illarum ciuitatibus*, ait, *non in sua imperium sit*. Non ergo viuorum tunc lectica. Et quamquam de initio callidè non scio: tamen venisse eas primùm in vsum credo, post bellum Punicum, Asia deuicta. Facio coniecturam, quòd in Bithynia & Cappadocia frequens lectica: & ideò probabile, instrumentum illud luxuriæ & desidiæ inde translatum Romam. Fauere coniecturæ meæ versus Catulli videntur, originem lecticarum referentis ad Bithynos,

Quando fuerit, & vbi inuenta.

Catulli alius intellectus.

> *At certè tamen, inquiit, quod illic*
> *Natum dicitur esse, comparasti*
> *Ad lecticam homines.*

Apparet enim eum dicere lecticas natas in Bithynia & inuentas. Et facit huic sententiæ Cicero, lib. v. in Verrem: *Nam vt mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur*. Quidquid de Bithynia sit, ex his C. Gracchi verbis (nec aliud sanè vestigium lecticæ apud scriptores est vetustius; si rectè litaui deæ Monetæ) clarè colligo nec vetustam nimis lecticam id ætatis fuisse, nec frequentem. *His annis*, inquit, *paucis ex Asia* (noli cunctanter scribere, *in Asiam*, flagitante sensu) *missus est qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur, ei obuiàm bubulcus de plebe Venusina aduenit: & cùm ignoraret qui ferretur, per iocum interrogauit num mortuum ferrent?* Ecce nónne quasi delicias eas reprehendens obiicit Gracchus? & propter insolentiam rei, de mortuo suspicatus est bubulcus? At neutrum fuisset, si, pariter ac posteà, frequens tunc lectica.

Antiquissima mẽtio lecticæ.

Gracchus apud Agell. correctus, explicatus.

Hactenus de origine scio: dicam aliquid de progressu. Vsus lecticæ primus in agris; non in vrbe. Vtebantur enim, vt obseruo, ad iter tantùm: non ad desidiam vrbanam. Itaque in peregrinationibus frequens mentio lecticæ: nulla, quod sciam, in vrbe, ante ætatem Ciceronis. Illa ipsa Catulliana mulier lectica ferri petit ad Serapis. at Serapæum tunc extra vrbem. Tamen vicerunt deliciæ, & sub tempora Iulij Cæsaris recepta lectica in vrbem: scilicet corruptis moribus, & per bella ciuilia impunito luxu. Ita Cæsarem ipsum lectica latum per vrbem, colligo ex Ciceronis verbis Philip. II. quæ vsui mihi erunt infrà: & amicos Antonij cum lecticis ad curiam venisse, in quibus scuta reconderent, auctor idem Cicero non vno loco. Vulgatæque iam lecticæ in feminas, in viros, in omnes ordines: donec animum iterùm reip. aduertens Cæsar, in parte restituit morem pedibus eundi antiquum. Suetonius hoc voluit in Iulio, cap. XLIII. *Lecticarum vsum, item conchyliatæ vestis & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, pérque certos dies, ademit*. Et, qui Suetonio dat lucem, Eusebius in Chronicis: *Prohibitæ*, ait, *lecticis vti margaritisque, quæ nec viros nec liberos haberent, & minores essent annis quadraginta*. Nollem artasset Eusebius hoc interdictum ad feminas: ego scio pertinuisse etiam ad viros. quà de lecticis quidem est. Et fortasse vetuit Cæsar lecticis vti, nisi Senatores aut Senes. Certè vetitæ

Lectica, primò ad viam.

Posteà admissa in vrbem.

Cæsaris interdictum de promiscuo eius vsu.

in seruis & libertis. ex Suetonij Claud. cap. XXVIII. qui vt rem nouam narrat, quod *Harpocræ liberto, lectica per vrbem vehendi spectaculáque publicè edendi ius tribuerit.* Id autem edictum Cæsar concepit, cùm Cleopatra vrbem ingressa esset, magno comitatu & regio luxu. sed non habuit vires. Paullò pòst enim promiscuæ iterùm in vrbe lecticæ; & ab Augusti temporibus credo eas non solùm sine pœna fuisse, sed etiam sine lege. Nihil enim tam obuium in omni historia temporum illorum, quàm vrbanæ lecticæ: nisi quòd Domitianus Imperator, *Vsum lecticarum probrosis feminis ademit,* notante Suetonio, cap. VIII.

Id non diuturnum.

Lectica duplex. Apertæ, qua forma.

Addam nunc & lecticæ formam: quæ duplex, alia Aperta alia Tecta. Apertæ, forma simplex, asseres aliquot compacti, qui caperent puluinum oblongum possent, in quo homo singularis porrectus iaceret. Ad summam non aliud quàm modicus quasi lectus. Disco facilè ex scalptura veteris illius monumenti: præterea ex scriptoribus, quorum loca adducam lucis caussa. Asserum in lectica mentio Iuuenali Sat. II.

Asseres lecticarij.

—— ferit hic cubito, ferit assere duro
Alter. —— & Sat. VII.
Pérque forum iuuenes longo premit assere Medos.

vbi asserem, pro ipsa lectica dixit: vti & Martialis,

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Caligula, cap. LVIII. *Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt.* Ex quo loco, non vanè quis suspicetur asseres eos exemptiles fuisse, & facilè in lecticam reponi potuisse aut tolli. Eò magis, quòd vinculorum aliquotiens mentio, quibus lectica colligata. Gracchus: *Vbi audiuit, lecticam deponi iussit: struppis quibus lectica deligata erat, vsque adeò verberari iussit, dum animam efflauit.* Martialis:

Vincla in lectica.

Quem grex togatus sequitur & capillatus,
Recénsque sella linteísque lorísque.

Puluinum in lectica, adstruo ex Cicerone, vt in Verrem: *Lectica octophoro ferebatur, in qua erat puluinus perlucidus, rosa farctus.* Ait, rosa farctus: at Iuuenalis pluma, quod magis ex more vulgi.

Puluinus item.

Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos.

Indignatur enim scelestum illum sublimem & superbum ferri in lectica. De puluino etiam Seneca, De Consolat. ad Martiam, cap. XVI. *Equestri insidens statuæ in sacra via celeberrimo vrbis loco Clœlia, exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus, in ea illos vrbe sic ingredi, in qua etiam feminas equo donauimus.* Eleganter. nam intellegit eos ascendere lecticam, in qua puluinus. Sed & pedes quidam breuiores ad infimam lecticam; quos intellexit Catullus,

Seneca explicatus. Pedes lecticæ.

Fractum qui veteris pedem grabati
In collo sibi collocare posset.

Et Athenæus lib. V. cap. X. Athenionis philosophi lecticam describit pedibus argenteis, vel, vt eius verba sunt, φορεῖον ἀργυρόπουν. His pedibus

lectica

lectica depoſita inſiſtebat. Vide exempla in Suetonij Auguſto, cap. LXXVIII. & XCIIII.

Lectica tecta forma:

Eadem omnia in lectica tecta. niſi quòd hæc maiorum deliciarum fuit, contráque aſpectum hominum ſiue iniurias aëris clauſa vndique & munita. Ideò *Cubiculum tectum* Plinius Nepos alibi in Epiſtolis dixit: & auunculus *Cubicula viatoria*, niſi fallor, lib. XXXVII. Hiſtor. Natur. cap. II. cùm Neronem ait *ſceptra, & perſonas, & cubicula viatoria vnionibus conſtruxiſſe*. Munita autem pelle & velo: opere arcuato, planè ad eum modum quem aſpicimus hodie in Italica rheda. Pellis mentio Martiali,

Pellis in lectica.

Non te cucullis aſſeret caput tectum,
Lectica nec te tuta pelle velóque.

Et ſcriptori incerto apud Suidam: πλέγμα ποιήσαντες, φορείων τύπῳ γυναικείων, δέρμασι βοείοις ἐπιπλάσαντες ἀκατεργάστοις. qui de lectica aliqua militari & ſubita locutus videtur, coriis boum ad formam lecticæ muliebris intecta. Opus arcuatum eruo ex Taciti verbis lib. XV. *Cùm ad eoſdem cruciatus retraheretur geſtamine ſellæ; vinclo faſciæ quam pectori detraxerat inmodum laquei ad arcum ſellæ reſtricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa tenuem iam ſpiritum expreſſit*. Clauſa igitur vndique hæc lectica. niſi quòd feneſtræ quædam in ea ad proſpectum. Iuuenalis,

Lectica arcuata.
Tacitus illuſtratus.
Feneſtra eius.

Namque facit ſomnum clauſa lectica feneſtra.

Eæ ipſæ velo ſiue linteo tegebantur, quod dimouere licebat ſeu adducere, pro voluntate vehentis. Aufidius Baſſus, de morte Ciceronis: *Cicero paullum remoto velo, poſtquam armatos vidit: ego verò conſiſto, ait. accede veterane, & ſi hoc potes ſaltem rectè facere, incide ceruicem*. Nam in lectica, & quidem tecta, Cicero interfectus. Eiuſmodi vela ad feneſtras oppanſa, Plagulas Suetonius appellat in Tito, cap. X. *Deinde ad primam ſtatim manſionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, ſuſpexiſſe dicitur dimotis plagulis cælum, multúmque conqueſtus eripi vitam ſibi immerenti*. Nonius, *Plagæ grande linteum tegmen, quod nunc torale, vel lecticariam ſindonem dicimus*; quarum diminutiuum eſt plagulæ. Lecticam hanc tectam intellexit Iuuenalis,

Velum in ea.
Plagulæ lecticariæ.

Quæ vehitur clauſo latus ſpecularibus antro.

Suetonius & Iuuenalis explicatus.

Fortaſſe & Propertius, cuius verſus eſt ambiguæ ſanitatis libro IIII.

Colla caue inflectas ad ſummum obliqua theatrum,
Nec lectica tuæ ſidat aperta moræ.

cui auſim mederi, *ſit adoperta moræ*. hac ſententia: Nolo, inquit Cynthia, collum flectas ad ſummam cqueam, vbi feminæ: nolo etiam lectica per viam te moretur clauſa; ne curioſè inſpicias, quæ aut qualis vehatur. De ſententia non ambigo: turbat me leuiter ſyllabæ modus, quam produxit præter morem poëtarum. Quamquam mihi & exempla ſuppeditant licentiæ talis.

De Propertij verſu coniectura.

Clauſa lectica quando cœperit, non quærerem, niſi inducere multos poſſet Dionis locus. Ad eum prouidebo, ne quis impingat. Dio Caſſius lib. LX. de Claudio Imperatore: Καὶ μέντοι καὶ δίφρῳ καταστέγῳ

Origo lecticæ tectæ.

πρῶτος Ῥωμαίων ἐχρήσατο, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν οὐχ ὅτι οἱ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπατευκότες διφροφορούμεθα. πρότερον δὲ ἄρα ὅ, τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος, ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. Quæ verba ſic reddidit vir eruditus Xylander: *Primus hic inter Romanos lectica operta vſus eſt. ac inde ea non Imperatores modò, ſed etiam nos qui conſulatum geſſimus, vehimur. cùm antè Auguſtus & Tiberius lecticis tantùm geſtarentur, quibus noſtro tempore nonnumquam mulieres vehuntur.* Quid audio? lectica operta noua ætate Claudij? Primus ille inter Romanos ea vſus? Væ Dioni, ſi hæc ſcripſit. Nam mihi procliue eſt docere, Tectam in vſu fuiſſe iam inde à temporibus Iulianis. & in vſu dico frequenti. Ipſe Cæſar lectica tecta per vrbem latus: ex Cicerone Philippica II. *Quis vmquam apparitor,* inquit, *tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat, omnia rogabat. caput in auerſam lecticam inſerens, beneficia quæ venderet à collega petebat.* De Antonio & Cæſare ſermo eſt: illum ait caput inſeruiſſe in auerſam Cæſaris lecticam. quomodo autem id conuenit, niſi in Tectam? Suetonius in Iulio, cap. LXXI. *Maſintham nobilem iuuenem, & abſtrahentibus ſtatim eripuit, occultauítque apud ſe diu: & mox ex prætura proficiſcens in Hiſpaniam, inter officia ſtatim proſequentium, faſcéſque lictorum lectica ſua auexit.* Ea ipſa occultatio Maſinthæ vix intelligi poteſt, niſi de Tecta. Quid muginor? Dioni repugnat ipſe Dio, in verbis quæ reddam infrà. Sed deriuanda profectò omnis hæc culpa à ſcriptore veteri eſt: in ſolum expetit Xylandrum, qui verba eius non peruidit. δίφρον κατάστεγον ille vertit, lecticam opertam. Scilicet diſcrimen ignorauit apud Romanos inter Sellam & Lecticam: apud Græcos inter σκιμπόδιον & δίφρον. Id verba dedit homini docto. Diſcat à me iuuentus. Lectica inuenti veteris fuit: Sella, nouioris. Ideò Dio, qui diligens morum veterum, cum cura adnotatum voluit tempus, quo Sella venit in vſum. & id ait fuiſſe imperio Claudij, ipſo duce. Non dubiè iſta Dionis mens. Qui Græcè locuti propriè, σκιμπόδιον ſemper de lectica; δίφρον de ſella dixerunt; φορεῖον de vtroque. Nam σκιμπόδιον non aliud quàm grabatus: & grabati nomine ipſa lectica Catullo dicta,

Lætus error interpretis in Dionis verbis.

Reiectio falſæ illius interpretationis.

Diſcrimen inter Sellā & Lecticā.

Quid propriè σκιμπόδιον.

Fractum qui veteris pedem grabati.

Interpres Ariſtophanis, τὸν κράβατον, σκίμποδα λέγουσιν ἀττικοί. οἱ δὲ φασι σκιμπόδιον. Itaque quod in Agellio legimus lib. XIX. *veniſſe eum ad Cornelium Frontonem, & offendiſſe cubantem in ſcimpodio Græcienſi.* non aliud quàm lecticulam cupio, in qua Romano ritu etiam domi iacebant. Talem deſcripſit Suetonius in Auguſto, cap. LXXVIII. *A cœna ſe in lecticulam lucubratoriam recipiebat. ibi donec reſidua diurni actus conficeret, ad multam noctem permanebat.* Addo amplius, Lecticam tectam Dionis æuo prorſus exoleuiſſe, vix reliquo apud feminas primates eius vſu. Hoc ſciendum, ne quid iterùm turbent verba eius libro LVII. de Archelao Cappadocum rege: ἔτος γάρ τοι κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ καταστέγῳ ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι. νομιζόμενον γάρ που καὶ τοῖς ἀνδράσιν,

Lectica domeſtica.

Lectica tecta Dionis ſæclo tantū apud primarias feminas.

Dio verè explicatus.

φράσιν, ἣν ποτέ τις αὐτῶν ἀσθενῶς ἔχων ἐκεῖσε ἐσῄει, κατακείμενον αὐτὸν ἐσφέρεσθαι, καὶ τοῦτο καὶ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησε, καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου προκύψας. En: Tiberij æuo, inquit, lectica tecta (vtitur voce σκιμποδίου) in vſu etiam viris fuit. Et quare hoc tam curioſè notat? ſcilicet quia aliter res erat eius ſæclo; & vicem Lecticæ Sella vſitata quà feminis, quà viris. Excipio tantùm vxores Senatorum. Clarè idem Dio, paullò ſupra eum locum quem adduxi, de Libone Druſo: νοσήσαντα δὲ ἐπὶ θάνατον ἔν τε σκιμποδίῳ καταστέγῳ, ὁποίῳ αἱ τῶν βουλευτῶν γυναῖκες χρῶνται, ἐς τὴν γερουσίαν ἐσεκόμισε. Hæc non tam anxiè notaret, niſi quia tunc id genus lecticæ propemodum ignotum. Tacitus de eodem Libone, contentus eſt dixiſſe, lectica eum delatum ad fores curiæ. Ad hæc firmanda adde verba illa Dionis ex loco ſuperiore, lib. LX. πρότερον δὲ ἄρα ὅ, τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. id eſt, *Auguſtus & Tiberius & alij quidam lecticis tantùm vſi, quibus etiam nunc feruntur feminæ.* Confer cum loco poſtremo, videbis clarè eum intellegere Tectas: & interpretem, qui eam pugnam in verbis ſuis non vidit, dimittes non ſine riſu. Concludam de Tectis, ſi addidero qui huc facit Ouidij locum lib. II. De Remedio amoris,

Ouidij verſus de lectica tecta.

Fortè aderam iuueni. dominam lectica tenebat:
Horrebant ſæuis omnia verba minis:
Iámque vadaturus, lectica prodeat, inquit.
Prodierat: viſa coniuge mutus erat.

Hoc eò, vt intellegamus Auguſti ætate id genus lecticas in promiſcuo fuiſſe feminarum vſu: aliter quàm Dionis, quo tantùm in vſu matronis Senatorum.

De origine, progreſſu, forma, quod ſatis eſt dixi: adtextam de modo iacendi, & ferendi. Iacebat, qui ferebatur, in puluino reſupinus: non ſedebat.

Modus recumbendi in lectica.

Ex Ouidio lib. I. De Arte,

Intereà, ſiue illa thoro reſupina feretur,
Lecticam dominæ diſſimulanter adi:
Siue vagis illi pedibus ſpatioſa teretur
Porticus: hîc ſocias tu quoque iunge moras.

Sic iacentem ferebant ſerui ſublimem, lectica ſibi, vt Catulli verbis vtar, in collo collocata. Expreſſit ſcitè Seneca Epiſt. LXXXI. *Idem de iſtis licet omnibus dicas, quos ſupra capita hominum ſupraq́; turbam delicatos lectica ſuſpendit. Omnium iſtorum perſonata felicitas eſt.* Ferebant autem ſerui, plurimùm, ſex: vnde frequens mentio hexaphori. & ideò poëta,

Seneca explicatus.

——— *cùm iam ſexta ceruice feratur.*

Quot ſerui ad lecticam.

Item alter, *Quid te Cappadocum ſex onus eſſe iuuat?* Interdum octo: quod genus, lectica octophoros. Rarenter viris vſurpata, niſi in ſupinis deliciis aut morbo. Suetonius Caligula, cap. XLIII. *Iter confecit modò feſtinanter & rapidè: interdum adeò ſegniter & delicatè, vt octophoro veheretur.*

Hexaphoros.

Martialis,

Octophoros.

Octophoro sanus portatur Auite Philippus:
Hunc tu si sanum credis Auite, furis.

Sæpiùs, vt opinor, feminis, & minori probro. Appuleius II. Apologia, *Vectabatur octophoro. vidistis profectò ipsi qui adfuistis, quàm improba iuuenum circumspectatrix, quàm immodica sui ostentatrix.*

Martialis,

Octo Syris suffulta datur lectica puellæ.

Serui lecticarij.

Qui ferebant, serui lecticarij dicti: & id propriè inter seruilia munera fuit. Seneca in Epistolis: *Non turba seruorum lecticam tuã per itinera vrbana ac peregrina portantium.* Ser. Sulpicius, *Coactus sum in eadem lectica, qua ipse delatus eram, meisq; lecticariis in vrbem eũ referre.* Inscriptio vetus Romæ:

TI. CLAVDIO
AVG. LIB.
TIGRANO
EX. CORPORE
LECTICARIORVM
CAESARIS.

Et alibi, CASTRA LECTICARIORVM.

Item, * DEC. LECTICARIORVM. BRITANNICORVM.

Et in Pandectis ea vox sæpè. Ab hac voce Martialis Lecticariolam finxit, quæ cum lecticariis, vt honestè dicam, soleret.

** Id est, Decanus siue Decurio: vt Cubiculariorũ Decurio, Suetonio Domit. cap. XVI.*

Epigramma eius est lib. XII.

Ancillariolum tua te vocat vxor; & ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

Ij nitidi & culti.

Sanè curæ fuisse videtur hominibus soluti luxus, vt hi lecticarij formosi essent. ideò non mirum si amati feminis. Scripsisse mihi ab ea mente Seneca videtur, loco tamen corrupto, Epist. CXI. *Hoc ipse mihi dico, quotiens tale aliquid præstrinxerit oculos meos, quotiens occurrit domus splẽdida, cohors culta seruorum, lectica formosis imposita coloribus.* vbi scribendum, *formosis imposita calonibus.* Itaque longos eligebant & erectos. Tertullianus ad Vxorem lib. II. *Vnde ergo nisi à diabolo maritum petant, bonum exhibendæ sellæ & mulabus & cinerariis peregrinæ proceritatis?* Imò plerumque Germanos, quia ij tales. Idem scriptor De Virgin. veland. *Non vestium tædia, non Gallicos vultus, non Germanicos baiulos, quæ nuptiarum gloriam accendunt.* Et ad vxorem: *Nec Germanicos baiulos præsume.* Clemens Alexandr. Pædag. lib. III. cap. IV. Οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος αἴροντες τῶν γυναικῶν φοράδην βαστάζοντες Κελτοὶ πολλοί. id est: *Qui lecticas mulierum in altum tollant, & cum impetu baiulent Germani multi.* Etsi ex alia etiam gente crebrò. sed tamen cum dilectu ferè magnitudinis & formæ. scilicet vt magis sublimes ferrentur. Iuuenalis Epitheton ego huc traham:

Iuuenalis explicatus.

——— *turba cedente vehetur*
Diues, & ingenti curret super ora Liburno:
Atque obiter leget aut scribet, vel dormiet intus.

De

De lectica enim capio, & grandibus è Liburnia seruis. Benè ergo in Seneca (illuc enim redeo) Formosos calones lego. eoque melius, quòd hi lecticarij vestiti ferè vt calones, & militariter pænulati. Seneca idem de Beneficiis lib. III. cap. XXVIII. *Quò tandem ab istis gerulis raperis, cubile istud tuum circumferentibus? quò te pænulati isti, in militum quidem non vulgarem cultum subornati? Quò, inquam, te isti efferunt?* (lego, *ferunt*) *ad hostium alicuius hostiarij, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium.* Elegans prorsum in hanc rem locus: Cubile, vocat lecticam; Gerulos, lecticarios seruos. In collo enim, siue in humeris seruorum, lectica. vnde Succollandi verbum Suetonio natum. *Ab his lecticæ impositus, & quia serui diffugerant, vicißim succollantibus in castra delatus est.* Plin. in Paneg. *Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu, vsum pedum amiserant. illos ergo humeri ceruicésque seruorum super ora nostra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas, super ipsos principes vehunt.* Hic non dubiè perpetuus gestandæ lecticæ mos. Viro docto & magnæ famæ vbi mens fuit, cùm in vita Ciceronis scripsit: *Ille autem militum aduentu ex strepitu & rumore cognito, primum consistere seruos & iumenta iußit, & aperta lectica,* &c. Risi malis non alienis, cùm hæc legi. iumenta ad lecticam? apage, cucurbitam sibi quærunt illa verba. Numquam nisi homines ad lecticam: aliter quàm in essedo, aut in rheda. Si fallo, iumentum ego.

Seneca explicatus, & leuiter correctus.

Lambini supinus error.

Sella haud dubiè distincta à Lectica. Ex iurisconsulto, LXIX. De legat. *Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui solam matremfamiliàs portabant: item iumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones.*

Aliud Sella à Lectica.

Ex Martiali,

Lecticam, sellamq́; sequar? nec ferre recuso.

Ex Suetonio in Domitiano, cap. II. *Habitabat cùm patre vnà, sellámque eius ac fratris, quotiens prodirent, lectica sequebatur.* Et tollunt omnem dubitationem illa Dionis, quæ adduxi suprà. Videri poterat confudisse Martialis, in his versibus:

Cùm tibi non essent sex millia Cæciliane,
Ingenti latè vectus es hexaphoro.
Postquam bis decies tribuit dea cæca, sinúmque
Ruperunt nummi, factus es ecce pedes.
Quid tibi pro meritis & tantis laudibus optem?
Di reddant sellam Cæciliane tibi.

Non confudit. Nam hexaphoros non minus de Sella dicitur quàm Lectica. Ne Suetonius quidem, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri sella in castra contẽdit, ac deficientibus lecticariis cùm descẽdisset,* &c. Nam quòd lecticarios subiungit sellæ: hoc eò, quia sellarij alterius significationis sunt, & obtinuit vt communi nomine Lecticarij dicerentur tam ad Sellam homines, quàm ad Lecticam. Seneca De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIIII. *Tanta quosdam dementia tenet, vt contumeliam sibi fieri posse putent à muliere. Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam sellam? æquè impudens animal est, & nisi scientia accesßit ac multa eruditio, cupiditatum ferè incontinens.*

Lecticarij, tam de hominibus ad Sellã, quàm Lecticam.

Vbi

Sella laxa, & minuta.

Vbi notabis laxam sellam, potentiorum fuisse, vt & apud Martialem,

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit:

contrà; minutam, & artam, tenuiorem. quam facilè ferrent homines duo. Ita procurator insulæ Bargates apud Petronium *à duobus lecticariis in mediam rixam perfertur*. Nec alia sententia versuum Iuuenalis est, cùm inter vota sua ponit,

Iuuenalis explicatus.

——— & duo fortes
De grege Mæsorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoso insistere circo.

Nam sellis deferebantur in circum, siue in theatrum, & in iis etiam persedebant. Suetonius in Nerone, cap. XXVI. cuius verba mox reddam; & Calpurnius,

Inter femineas spectabat turba cathedras.

Cathedras non absurdè capiam pro sellis, suadente Iuuenali,

Quid cathedra.

——— cùm iam sexta ceruice feratur
Hinc atque inde patens, ac nuda penè cathedra,
Signator falsò.

Sella muliebris.

quamquam ea vox propriè de sella muliebri. Discretam sanè eam fuisse à virili, satis mihi auctor Suetonius, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri sella in castra contendit*. De ea & Seneca I. De Benefic. *Rusticus, inhumanus & maleuolus* (malo ex meo veteri, *& mali moris*) *est, siquis coniugem in sella prostare vetuit, & admißis inspectoribus vehi vndique perspicuam*. Vbi carpi vides in feminis sellam apertam, quia velamenta scilicet magis ad sexus illius pudorem. Idem alibi: *Non quam margaritæ suffocent: quam in patente sella circumlatam per vrbem populus ab omni parte æquè ac maritus inspexerit*. Patens ergo sella virorum magis: tecta feminarum. Reperio & gestatoriam sellam; non tamen genus aliquod proprium, vt censeo, sed cautionis fortasse gratia sic dictam ad discrimen sedentariæ sellæ. Suetonius in Nerone cap. XXVI. *Interdiu quoque gestatoria sella clàm delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum, ex parte prosceny superiore, signifer simul ac spectator aderat*. Et Vitellio, cap. XVI. *Continuò igitur abstrusus gestatoria sella*. Vbi de eadem re Tacitus, *Vitellius in domum vxoris sellula defertur*. Vt suspicari non de nihilo quis possit, sellam illam minutam, & qua vulgus in theatrum deferebatur, Gestatoriam dictam. Interpretem nuperum, virum eximiè doctum, illa Suetonij aptare ad gestationem; demiror ego. & adducit è Claudio locum cap. XXXIIII. *Solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alueóque aptatis, ne lusus confunderetur:* nec videt ex iisipsis verbis, Gestationem propriè in essedo fuisse aut rheda, subiunctis mulis aut equis: longè aliter quàm in Sella.

Sella gestatoria.

Error interpretis, ad Suetonium.

Quando Sella orta, & Suetony qui obstabat, remotus locus.

De origine Sellæ non quærerem (liquida enim ex Dionis verbis, quæ suprà) nisi nubem rei claræ induceret Suetonius, cap. LIIII. in Augusto, *In Consulatu pedibus ferè: extra Cōsulatum, sæpè adoperta sella per publicum inceßit*. Considera. Sella adoperta incessit vulgò Augustus? quomodo potest? Suprà enim ex Dione docui, Claudium Imp. primum omnium Romanorū Sella operta vsum. Nimiùm claris verbis id adfirmauit

scriptor

ſcriptor Græcus. Quid dicam? Fumus in oculis meis hæc Suetonij verba: & ne alterutri abroganda fides ſit, abrogabo potiùs receptam lectionem, ſcribamque, *ſella adaperta*. Ita dirempta pugna: quaſi ſella quidem vſus Auguſtus, ſed aperta, non tecta. Tamen ne quid mentiar, non nimium id placet. potiùs crediderim, dum ſua tempora Suetonius reſpicit, fugiſſe ab ore eius Sellæ verbum, cùm tamen intellexerit lecticam. Cauſſa huic opinioni, quoniam non reperio Auguſti æuo Sellam, ſemper Lecticam. At poſt Claudium, plerumque Sellam, rara memoria Lecticæ. Et Sellam dico tam in feminis, quàm viris. Iuuenalis, in viris:

Correctus, ſi fortè Suetonius.

Poſt Claudium Sella frequens, vix ante.

Reſpicit hoc primum qui litigat, an tibi ſerui
Octo, decem comites, poſt te ſit ſella, togati
Ante pedes.

Martialis,

Et mea ſit culto ſella cliente frequens.

In feminis: Tacitus lib. XIIII. *Agrippinam, auditis inſidiis geſtamine ſellæ Baias peruectam.*

Iuuenalis,

Oſtendens vacuam & clauſam pro coniuge ſellam.

Et exempla vbique obuia.

Sella, poſtquam recepta in vſum, dignior habita Lectica. ex Suetonij vnico, & ideò notando loco, in Domitiano, cap. II. *Ob hæc correptus, quo magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, ſellámque eius ac fratris quotiens prodirent, Lectica ſequebatur.*

Sella dignior Lectica.

Supereſt Sellæ forma. eam credo ita compactam fuiſſe, vt apta eſſet ad ſedendum: eoque diſcretam à Lectica, quæ ad iacendum. Colligo ex voce; & quia non lectus in Sella, ſed tantùm ceruical, ad caput ſcilicet reclinandum. Iuuenalis,

Forma Sellæ qualis.

Vt ſpectet ludos conducit Ogulnia veſtem,
Conducit comites, Sellam, ceruical, amicas.

Vt id genus geſtatorij videatur non abſimile illi, quod hodie in vſu virorum principum, quotiens molliter & ſine ſuccuſſu ferri volunt. Tantum quòd olim ſerui: nũc ſubiunguntur muli aut equi. Faciunt aliquid ad deſcriptionem Sellæ hæc Lampridij in Elagabalo, *Facta ſunt S.C. ridicula de legibus matronalibus, quæ quo veſtitu incederent; quæ cui crederent* (lege, *cederent*, ſcilicet per viam) *quæ pilẽto, quæ aſino veheret, quæ ſella. quæve earum pellicea, an oſſea, an eborata, an argentata.* Caput exaſceatum eſt de Lecticis & Sellis. quarum vſum moneo ignotum priſcis Græcis, ex Iuuenali,

Sella pellicea, oſſea, &c.

Ignota Lectica Græcis.

— quamquam non eſſent vrbibus illis
Prætexta & trabeæ, faſces, Lectica, tribunal.

Etiam Orientis populis. Tacitus lib. II. Annalium de Vonone rege Parthorum, *Accendebat dedignantes & ipſe diuerſus à maiorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum cura: quotiens per vrbes incederet, Lecticæ geſtamine, faſtúque erga patrias epulas.* Quæ vitia omnia ad Parthos Roma tranſtulerat Vonones, olim ibi obſes.

Et Barbaris ad Orientem.

CAPVT XX.

In Suetonio selectiora aliquot loca. Qualis lex Julij fuerit, concepta de matrimoniis. Eloquentia Cæsaris. De Jano clauso, accurata disceptatio.

SVETONIANI aliquot loci sunt obscuræ & intricatæ, partim etiam ambiguæ historiæ; & quam, vt Plato ait, οὐ πᾶσα ὗς εἴσεται. Ego quia videor iis præter priscos interpretes posse dare lucem: carceres aperiam, & emittere equos incipiam ad palmam.

In Iulio, cap. LII.

Heluius Cinna trib.pl.plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratámque legem, quam Cæsar ferre iußisset cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum caussa, quas & quot ducere vellent, liceret.

Lex Iuliana de vxoribus.

Ambigit de lectione V. clarissimus Torrentius. Meritò. cui enim probabile, Cæsarem eò impudentiæ venisse, vt sublato omni status & ordinis discrimine, quot & quas cuique visum esset legitimas duceret vxores? Dico legitimas. id enim valent verba illa priscæ formulæ, Liberorum quærendorum caussa. En legislatorem! dignum laqueo Zaleuci. Torrentius tamen, vt in parte minuat inuidiam legis, scribi vult, *vti vxores lib.quær.caussa, quot ducere vellent, liceret.* alia illa voce omissa. Vt numerus quidem vxorum arbitrarius fuerit: at non conditio aut status. puta ne seruas ducerent, ne peregrinas. Verius mendi hunc locum libero ego,

Ea correcta, & vera eius sententia posita.

scriboque, *vellet*, non *vellent*. Lectio leuiter, sententia immane discrepat. Ad Cæsarem enim ipsum ea lex pertinuit. & inter argumenta insanæ cuiusdam libidinis ponit Suetonius, quòd legem promulgari voluerit qua ius sibi esset legitimas vxores habendi quas & quot vellet. Turpe hoc ipsum. quis defendit? tamen tolerabilius, præ quàm illud primum. Eam Suetonij & conceptæ legis mentem fuisse, clarè docet Dio lib. XLIIII. qui inter alios honores Cæsari decretos, fuisse narrat qui ius illi darent cum quibusuis feminis se iungendi. Verba eius adscribā, fidei meæ caussa: ἀμέλει καὶ γυναιξὶν ὅσαις ἂν ἐθελήσῃ συνεῖναι οἱ ἐτόλμησάν τινες ἐπιτρέψαι, ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ὤν, ἐχρῆτο.

Cap. LV.

Eloquentia militari: qua re aut æquauit præstantißimorum gloriam, aut excesßit, post accusationem Dolabellæ haud dubiè principibus patronis annumeratus est.

Eloquentia Cæsaris militiæ, & domi. Correctus Suetonius.

Ain tu? eloquentia tantùm militari Cæsar? Tenuis, imò falsa laus. & Cæsarem etiam forensi eloquentia valuisse vsque eò scimus, vt ambiguam facere palmam potuerit Ciceroni. Sed & caussas olim in foro egit: testes, Cicero pro Q. Ligario, & Quinctilianus. Emendo igitur, *Eloquentia militarique re, aut æquauit.* Benè & verè Suetonius. Duas enim virtutes celebrat: & eloquentia quidem, ait, attigit summorum gloriam; re militari excessit.

Cap.

Cap. LXXXIII.

Sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororũ nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in ima cera; C. Octauium etiam in familiam nomenq; adoptauit.

Qui isti reliqui in ima cera scripti? Et multa sanè verba in explicatione huius loci iam olim perdidit Alexander, Genialium dierum lib. I. cap. I. Dico, perdidit. quia lectio & distinctio vulgata non sine mendo: quod, me auctore, eluendum: *L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. In ima cera C. Octauium etiam*, &c. Nec opus habeo lectioni per se claræ facere lucem.

Verba Testamenti Augusti correcta.

In Octauiano, cap. XXII.

Ianum Quirinum semel atq; iterũ à condita vrbe ante memoriam suã clausum, in multo breuiori temporis spatio, terra mariq; pace parta, ter clausit.

Cerebrum multis excussit hic locus, quia pugnare iis visus in historia cum Liuio & Plutarcho. ex quibus quasi rem confessam sumunt, Ianum Geminum non ter ab Augusto, sed semel clausum, idque post Actiacum bellum. Igitur ne manifestò Suetonius huius rei mendax: visum pridem Glareano scribere, *tertiò clausit.* hac sententia, vt qui bis ante Augusti æuum clausus Ianus, cum tertiò clauserit ipse. Placitum idem doctissimo & optimo Belgarum Langio; & hoc amplius, tolli è Suetonio illud totum, *in multo breuiori temporis spatio,* quasi glossema. Videbat enim facilè vir acutus subuerti lectionem Glareani, stantibus iis verbis. Sed parcite boni manes, non ego vos sollicito: tamen hîc largiter errastis. A vulgata lectione stant omnes libri: à sententia Orosius, lib. VI. qui distinctè & per partes notat ter Ianum clausum ab Augusto. Primò post Actiacam pugnam: iterùm, victis Cantabris: tertiò, gentibus omnibus terra mariq; pace compositis. Etiam Dio, qui clarè lib. LIII. de Cantabris scripsit, Αὔγουστος ταῦτά τε ἐν τοῖς πολέμοις ἔπραξε, καὶ τὸ τοῦ Ἰανοῦ τεμένισμα ἀνοιχθὲν δι' αὐτοὺς ἔκλεισεν. Vide eumdem & lib. LIIII. Tempora quibus clausus, hæc. Primò, in cõsulatu Augusti quinto, post Actiacam pugnam. clarum. Iterùm consulatu decimo, anno Vrbis DCCXXX. ex Dione. Tertiò, consulatu vndecimo, ex lapide qui Emeritæ in Hispania: IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLVSO. Quid nunc dicitis? pugnare cum hac historia Liuium & Plutarchum? Videamus. Liuij verba sunt è libro I. *Bis deinde post Numæ tempora Ianus clausus fuit; semel T. Manlio Cos. post Punicum primum perfectum bellum; iterùm, quod nostræ ætati dij dederunt vt videremus, post bellum Actiacum, ab Imp. Cæsare Augusto, pace terra mariq; parta.* Ex iis colligimus, inquiunt, semel dumtaxat Ianum clusisse Augustum. Non hercle ego. & audite me. Tempus inspiciundum vobis fuit, quo scripsit ista Liuius. Viui nempe amicitia Augusti floruit scriptor Patauinus: historiam suam illo viuente exorsus, imò res adhuc gerente. Quo tempore ergo ista narrabat, semel Ianum clauserat Augustus. Cantabri, inquam. nondum victi erant, cùm ad gratiam amici magni, operi æterno inseuit illa Liuius. Quomodo ergo tunc de triplici clausione scribere potuit;

De Iano clauso nodus intricatus.

Glareani & Langij super ea re sententia.

Ij refutati.

Verus intellectus verborũ Liuij.

nisi si superstitiosus, aut diuinus? Hæc mera veritas: & eadem scripturum in re tam clara Liuium fuisse, quæ Suetonius, Orosius, Dio (si tamen libros eò perduxisset) tam liquet mihi quàm me viuere. At Plutarchus dissentit etiam, qui sic scribit in Numa, de Iani templo: Νομίζεται ἀνεῷχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δὲ εἰρήνης γενομένης. ὃ δὴ χαλεπὸν ἦν καὶ σπανίως γινόμενον ἀεί τινι συνηρτημένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις γένεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. πλὴν ἐπί γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον· καὶ πρότερον ὑπατευόντων Μάρκου Ἀτιλίου, καὶ Τίτου Μαλλίου, χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα εὐθὺς ἀνεῴχθη πολέμου συρραγέντος. En: Raró, inquit, clauditur Ianus propter barbaricos motus, qui perpetui: nisi quòd Augustus clausit, victo Antonio, & M. Atilius & T. Manlius Consules, olim. Respondeo: Plutarcho non id propositum, vt enumeret quotiens Ianus clausus. Si fuit, non libero eum prorsus culpæ: quia per ætatem suam & historiam, scire potuit sæpiùs ab Augusto, quàm victo Antonio clausum. Sed scriptor Græcus haud dubiè oculos adiecit ad Liuij locum; & illum, vt solet, satis habuit exprimere. Concludam, & addam firmandæ Suetonij historiæ Fragmentum Taciti, apud Orosium his verbis: *Deinde, vt verbis Corn. Taciti vtar, sene Augusto patefactus Ianus, dum apud extimos terrarũ terminos nouæ gentes sæpè ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Ait, sene Augusto. Ergo post Actiacam pugnam necessariò iterùm apertus, iterùm clausus Ianus. Nam illa pugna, iuuenis sanè Cæsar. Sed & ait mansisse ad Vespasiani imperium, quia clausuram illam Neronis (de qua Sueton. & Numi) subterhabuit vt vanam. Sicut & Orosius lib. VII. qui à Vespasiano Ianum clusum sextùm disertè tradit. Sextùm inquam, ad rationem meam & Tranquilli.

Verba Plutarchi latè interpretanda, ni sint, latè errat ipse.

CAPVT XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priscæ locutiones repositæ. Glossemata aliquot sublata.

CALVMNIANTVR multi hoc Criticum studium, vt inutile: multi abiiciunt, vt leue. Et reuerà, si ventosa aliquot ingenia spectas nostri æui; non peccant. abutuntur enim multi per vanitatem & imperitiam. Sin veros illos & legitimos censores; adseuerandum est non priscam illam Censuram magis fuisse iuuandis moribus, quàm hanc nostram litteris. Paucis hoc videbitur. quid refert? mihi cum Lucilio fiducia est vt dicam,

Me paucis malle abs sapientibus esse probatum
Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

vt transiens emendem eos versus. Operam hoc capite Agellio omnem dabo: cuius plerosque locos vera inuram nota.

Correctus Lucilius, apud Nonium, Pauci. *vbi malè,* Nõ paucis malè, sed f.c.p.x̀y.

Lib. x. cap. xv.

Cærimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris

libris qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, scriptos legimus.

Falsa haud dubiè vox, *casus*. Legebam olim, *castus*. resipui, postquam inspexi libros priscos, qui habent, *cautus*. Amplector propriæ significationis vocem: & eo nomine accipio, quidquid in sacris cauendum, & religionis gratia vitandum aut omittendum sit. Vsum ea bis reperio Macrobium, seu quem alium scriptorem ex quo Macrobius hausit lib. I. Saturn. cap. XV. *Cæsar*, inquit, *sacra stata custodiens, nec in illis mensibus, quibus binos adiecit dies, ordinem voluit mutare Nonarum. quia peractis totius mensis feriis, dies suos rei diuinæ cautus inseruit.* Vbi equidem emendo, *die suo rei diuinæ cautus*, & accommodo ad hanc sententiam. Et in verbis quæ statim, *Ideò autem minor Pontifex numerum dierum qui ad Nonas superessent, calando prodebat: quod post nouam Lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in vrbem, accepturos caussas feriarum à Rege sacrorum, scituros q; quid eo mēse esset faciendum.* pariter lego, *accepturos cautus sacrorum*: & ita in Macrobio scriptum disertè primæ editionis.

Cautus, in sacris quid.

Macrobius bis correctus.

Eodem Agellij capite,

Ignem è Flaminia, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri ius non est.

Scribe voce inserta, *nisi in sacrum*, postulante sententia, quam sic expressit Festus: *Ignem ex domo Flaminia nisi diuinæ rei gratia efferri ius non est.*

Vox reposita, quæ exciderat.

Ibidem:

Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in alia parte vllum habet.

Flamen non habet nodum in apice? Miror. Atqui Festus ex Titio ait, *Offendices nodos esse quibus apex retineatur & remittatur.* Vide eumdem in verbo, Apex: & nummos priscos, in quibus Albogaleri forma cum Apice. Sequor igitur libros priscos, qui habent, *Nodum in apice, neque.* hac sententia, vt nusquam nodo vinctus Dialis, præter in Apice esset.

Vox reiecta, quæ supererat.

Ibidem:

Propagines è vitibus altius prætentis non succidet.

Moneo in prisca lege obseruandam priscam scripturã, *Succidet*, pro Succedet. Non enim vetatur succidere propagines vitium Flamen, sed subire. Ad eam interpretationem cogunt nos verba Plutarchi in Caussis: Διὰ τινὰ δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θίγειν ἐφίετο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς, οὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης; & adde quæ sequuntur. Scriptura illa prisca manet etiam hodie locis aliquot in Plauto. Vt Truculento. —— *mane iam, ego te hîc offatim conficiam.* GE. *occidi optumum est.* Occidi ea significatione scriptum, quam notat Festus, *Occidamus*, ait, *Plautus posuit pro contrà cedamus.*

Scriptura vetus, Succido.

Nouus intellectus priscæ legis.

Plauto aliqua lux data.

Ibidem,

Eædem fermè cærimoniæ sunt, quas Flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare.

Dele inculcatam vocem, reposita etiam phrasi antiqua, *quas Flaminicas, Diali seorsum.* Flaminica, Flaminis vxor. Seorsùm autem Diali, eleganter: id est, separatim & proprias quasdam cærimonias seruat sibi.

Glossema recisum.

Eodem libro, cap. XVIII.

Mausolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ, vt quidam Græ-

carum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant.

In Mausolo error librariorum. * Nisi tamen ita appellata Græcissans ea pars Asiæ.

Mausolum prouinciæ Græciæ præfectum, in nulla historia, quod sciamus, scriptum est. Et quomodo potuit? aut quando * Græcia in Prouinciam redacta à rege magno? profectò fraudem aliquã hîc frausi librarij. & aut deleta ea voce scribendum, *prouinciæ præfectus*, aut mutata, *prouinciæ à rege præfectus*. Alterum horum verissimum est. In eo scilicet dissensio scriptorum, réxne terræ Cariæ fuerit, an præfectus. Præfectum tantùm fuisse sensit Suidas qui scribit, Μαύσωλος ἄρχων Κάρων. Contrà cum Tullio Pausanias regem. quem adi, si lubet, libro VIII.

Eodem lib. cap. XXIII.

Sed M. Cato non solùm existimatas, sed etiam multatas à iudice mulieres refert, non minus si vinũ bibissent, quàm si probrum & adulteriũ admisissent.

Vetus scriptura in Catonis verbis, eaq; proba.

Non parum concinnior lectio vetus, *non minus si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admisissent*. Admittere in se vinum, admittere adulterium, lepida vocis alternatio est.

Libro XI. cap. IX.

Critolaus scripsit, legatos Mileto publicæ rei caussa venisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratia.

Fortassean, prisca vox. eius ignoratione cõmissum.

Interpositum verbum ab iis quibus ignara vox Fortassean. tu scribes, *fortassean auxilij p. gratia.*

Libro XIII. cap. VIII.

Quæ libri aut magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tamquam in somnio delectauerint.

Deictare, antiqui scribebant.

Scribendum, *dictauerint*. Error ex scriptura prisca, *deictauerint*.

Libro XVIII. cap. V.

Et vt non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed vt purè liquentiusq; esset, equúsne an eques Ennius scriptum reliquisset.

Liquens & pura fides, id est, clara, certa.

Corrigo, *vt puræ liquentisq;.* liquentem & puram fidem opponit Turbidæ; prorsus propriè.

Lib. XIX. cap. III.

Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerumque propterea fidem non capit.

Turpe glossema ad phrasim veterem.

Dij deæque istos imperitos, quibus nihil priscum est sanctum. Scripserat Agellius, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur*, phrasi veteri & obuia in Plauto. Interpolarunt nebulones: vtinam ego illorum os!

Lib. XIX. cap. X.

Ex quibus cùm elegisset vnam formam speciemq; veris, interrogauit quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus.

Species operis.

Alij, *speciemq;, verbis interrogauit*. Ego, *speciémque operis*. Ita appellat quam Græci ἰχνογραφίαν.

Lib. XX. cap. I.

Sed quæso te, cùm tamen digrediare paulisper è curriculis istis, &c.

Quæso tecum, prisca dictio.

Pendula tota sententia est, & censebis quidpiam deesse. Non deest. tantùm repone antiquum genus sermonis, *quæso tecum tamen*. Ita dicebant,

pro

pro quæso te. Plautus, Asinaria: ——*hanc iube orare mecum.* Ennius, —— *tecum precibus pater orat.*

Lib. VII. cap. XVIII.

Annibal ex captiuis nostris electos decem Romam misit, pactusq; est, vt, si pop. Rom. videretur, permutatio fieret captiuorum: & pro iis quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet & selibram.

Censeo à glossographo esse tria postrema verba; & Agellium scripsisse, *darent argenti pondo libram.* Ita solitum antiquis, cautionis quasi gratia geminatis iis vocibus dicere, Pondo libra, aut libræ. Dicam, fors fuit, accuratè ea de re in Liuio. Id corrumpendo fuit huic loco.

Glossema iterùm.

Lib. V. cap. XIX.

Alioqui si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per prætorem dari in adoptionem potest.

In verbis Massurij legant, me auctore, Iurisconsulti, *si iuris tantùm æquitas seruetur.* quæ voces confusæ & in aliam sententiam falsamque aptæ.

Massurij verba iuris, non recta.

Lib. III. cap. XV.

Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate iam edita, cùm in certamine poëtarum præter spem vicisset.

Vult dicere Philippidem ætate senecta fuisse. Ea vis an vocis Editæ sit, ignoro. potiùs scripserim, *ætate iam exita.* Similis illa apud Suetonium locutio in Claudio, *ætate progressa.*

Ætas exita

Eodem lib. cap. VIII.

Cùm Pyrrhus rex in Italia esset, & vnâ atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisq; angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem desciuisset.

Vetus lectio, *satisq; agerentur.* Scribo, *satisq; agerent Romani.* Propria quædam & venusta eius verbi notio, in magna aliqua & laboriosa cura. Sic idem scriptor, lib. XIX. cap. I. *Tum posteà complorantibus nostris omnibus, atque in sentina satis agentibus.* quem locum pariter libido quibusdam fuit deprauandi. Benè Glossæ, *satagit,* ἀγωνιᾷ.

Satis agere, quid propriè.

Lib. II. cap. XXIII.

Quòd ancillam suam non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat venumdare.

Restituo ex libris, *facie non illætabili.* Fortassis & in Plauti versu, Menæchmis: *Nam ex istoc spurcatur nasum odore illutibili*: scribendum, *odore illætabili.*

Illætabilis, vetus vox. Coniectura leuior in Plauto.

CAPVT XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A personis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

ROMANIS mos fuit, vt ex gente captiua plerumque seruos quosdam respublica sibi seligeret atque seponeret, ad varios vsus. Vt apud Liuium libro XXVI. Scipio victa Carthagine noua, *Opifices ad duo millia hominum publicos fore populi Romani edixit. cum spe propinqua libertatis, si ad ministeria belli enixè operam nauassent.* Et apud Polybium eadem de re:

Serui publici, facti à Scipione.

τοῖς

τοῖς δὲ χειροτέχναις κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς Ῥώμης εἰσιν. Mos vetus etiam in Græcia. Ideò in palliata Plauti scriptum, cui index, Capteiuei.

Seruitus publica.

Sed is priuatam illic seruitutem seruit, an publicam?
AEG. *Priuatam medici Menarchi.*

Duplex agnominatio talium seruorum

A prouinciis.

Brutiani.

Cyprij serui

Eiusmodi seruos, vt distingui possent, à duplici ferè caussa appellabant, A prouinciis, aut A personis. A prouinciis, vnde adducti; vt Brutiani, vt Cyprij. De Brutianis vide Agellium lib. x. cap. III. & Festum. parcam enim verba adscribere in re iam nota. De Cypriis obseruo fortasse primus, ex Dione lib. XXXIX: Κλώδιος, inquit, ἐπεχείρησε μὲν τοὺς οἰκέτας τοὺς ἐκ τῆς Κύπρου ἀχθέντας, Κλωδίους, ὅτι αὐτὸς τὸν Κάτωνα ἐκεῖσε ἐπεπόμφει, ὀνομάσαι. οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἐναντιωθέντος αὐτοῦ. καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπεκλήθησαν καίτοι τινῶν Πορκίους σφᾶς προσειπεῖν ἐθελησάντων. Idem de Picentibus & Lucanis tradit etiam Strabo libro v. in extremo: νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν ἀπωσθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν, ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας.

Picentes & Lucani.

A personis.

A personis nominabantur, qui vicerant quive adduxerant. Et in ea appellatione quærebatur quasi honos. Ideò Clodius, in loco Dionis quem adduxi, ambitiosè contendit illos è Cypro seruos, à se Clodianos dici; quoniam ipse Catonem illuc misisset. Contrà Cato Cyprios dici maluit, spretis consiliis eorum qui ab eo dici volebant Porcianos. Sic & Cornelius Sulla Dictator seruos proscriptorum ad decem millia publicauit, & à se dixit Cornelianos. Elegans Appiani locus lib. I. ἐμφυλ. τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνῃρημένων τοὺς νεωτάτους τε καὶ εὐρώστους μυρίων πλείους ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ῥωμαίων, καὶ Κορνηλίους ἐφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν. Ex quibus verbis hoc amplius apparet, eos seruos plerumque manumitti solere, & asseri in libertatem: sic tamen, vt nihilo secius officia quædam reipub. deberent, quasi liberti. Hæc de agnominatione seruorum quæ prædixi, non absurdè lucem dabunt verbis Atteij Capitonis apud Agellium lib. XIII. cap. XII. *Cùm à muliere quadam Tribuni plebis aduersus eum aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret & mulieri responderet.* Nam Gellianum, vocat Tribunicium viatorem: quia tunc genus aliquot, credo seruorum publicorum Gelliani, incertum à quo Gellio dicti. Eiusmodi seruis annua quædam resp. præstabat, ad victum & vestem. Plinius lib. x. Epistol. *In plerisque ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati vel in ludum, similiáque his genera pœnarum, publicorum seruorum officio ministerióque funguntur, atque etiam vt publici serui annua accipiunt.* Tantum mihi fuit dicere super hoc non planè protrito more. plura sententiæ non absimilis reperies apud C. V. Petrum Fabrum: cuius Semestria non compilo virum (nihil ignoti hominis gratiæ dabo) rari, constantis, & admirabilis cuiusdam ingenij, iudicij, modestiæ. Di faciant, vt ad id exemplum multi hodie scribant.

Clodiani serui.

Porciani.

Corneliani.

Atteius Capito explicatus. Quid Gellianus, & cur ita dictus.

Annua horum seruorum.

P. Fabri vera laus.

CAPVT XXIII.

De lictoribus eorumque origine, conditione, ministerio, & ritu Conlectanea accurata. Nonius in etymo eorum correctus, item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis. ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo ea vsi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduersio quid. Assurgendum magistratui erat, caput aperiendum, equo descendendum, & curru. Ferrum ponendum. Tacitus explicatus. Præitio, qualis. è Liuio glossema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Fasces lictorum. Mos eos ferendi, submittendi. Virgæ lictorum. Percussio solemnis ianuæ. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magistratibus. Quot lictores cuique fuerint.

SCITVM illud Ennij, quod non iniuria amo,

Moribus antiquis res stat Romana, virísque.

verum comperior etiam in litteris. quæ nec haberi hodie, nec tractari commodè possunt absque notitia sit prisci moris. qua nisi tinctus mihi lector est & imbutus: non purè & liquidè, sed quasi per nebulam intellegere eum optimos scriptores necesse est Ea gratia visum mihi hoc loco Lictorum omnes ritus, quos sparsim memini legere, digestos proponere: & addere à me quidquid aut ad illorum lucem faciet, aut scriptorum. Gratiam si non ineo à doctis; certè à iuuentute. cui consultum ibo hoc genere scribendi, & simul dolori meo. quem ex patriæ non periculo, sed funere, iure capimus acerbum.

Dolet pudétque Graium me natum & piget: ait ille.

Origo lictorum à Romulo: exemplum, ab Etruscis: nomen à ligando. Nonius Marcellus, *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. ita enim antiquitùs carnificis officium fungebatur*. scribe alia sententia, *isti enim a.c. o. fungebantur*. Nam hoc monitum vult, antiquitùs carnifices Romæ non fuisse; & eorum vicem præstitisse lictores. quod verum testimonio prisci carminis, *I lictor, colliga manus*. Cum Nonio sentit Valgius Rufus & pleraque Grammaticorum pars. tamen miremur, quo flexu à ligando lictor. esset enim potius ligator. Sed moneo (vt in re grammatica paullo tenuiùs disseram) Ligo, ligere, & ligui lictum, fuisse antiquis: vt Frico, fricui, frictum: Plico, plicui, plictum. vnde hodieque Perfricui, & Explicui, & similia plura. Inde igitur certissimè & ἀναλόγως Lictor. Non vidit hoc fortasse (venia dicto sit) Tyro Tullius: & ideò per ambages inclinat à Licio vel à Limo. *Licio enim transuerso* (ait ipse apud Agellium lib. XII.) *quod limum appellatur, qui magistratibus præministrāt, cincti erant.* Tyronis verbis & huic cinctui prælucet Isidorus: *Limus, ait, est cinctus quem publici habent serui: ita dictus, quia transuersas habet purpuras, id est, limas.*

Prima lictorum origo, & etymon.

Nonius correctus.

Quomodo à ligando lictor, subtiliter dictum.

Limus, cinctus publici serui.

limas. ita ibi lege. Iterùm, *Transuersa omnia antiqui lima dicebant. Hinc & Limus vocabulum accepit, cingulum quo serui publici cingebantur obliqua purpura.* Sed & scriptores Gromatici siue Finales, Limitem in agris deducunt consensu à Limo, siue transuerso. Ab hoc licio in veteri formula sunt, *Furta per lancem & licium.*

Limes vnde dictus.

Lictorum quæ cõditio. *Liberos eos fuisse, non seruos.*

Lictores qua conditione fuerint, quæri potest: liberi, an serui? Dico, Liberi. eligebantur enim plerumque ex ima Quiritium plebe. Liuius lib. II. *Quatuor & viginti lictores apparere Consulibus, & eosipsos plebis homines: nihil contemptius, neque infirmius, si sint qui cõtemnant.* Valerius Maximus lib. IX. cap. I. *Gemellus Tribunicius viator, ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis.*

Eligi solent è corpore libertorum. *Tacitus explicatus.*

Taciti, & suprà paullo tempore, etiam è libertinis aut libertis. Ea sententia verborum eius libro XIII. Annalium: *Quippe latè fusum id corpus.* (libertos intellegit) *hinc plerasque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas.* Ministeria magistratibus; id est, Lictores, Viatores, Accensi, Scribæ, Statores, Præcones. Sed & Tiberius Gracchus Tribunus, viatorem sibi legit è propriis libertis; nouo tunc more, & non optimi exempli. Eleganter Plutarchus: Ὁ μὲν Τιβέριος τῶν ἀπελευθέρων τινὶ προσέταξεν. ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον. ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις ἀπελευθέροις ἰδίοις. Bene Plutarchus. Nam aliàs receptum non è propriis libertis sumi sed è seruis publicis, aut è plebe. Sed & togæ ius lictoribus fuit. ergo liberi, imò etiam ciues.

Lictores togati, ideò ciues. *Liuius in ea re correctus.*

Cicero in Pisonem, *Togulæ ad portam lictoribus præstò fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt.* Liuij tamen locus est, qui videtur adimere iis togas, libro III. *Quod autem istud imperium est, Decemuiri, quod tenetis? tectis ac parietibus iura dicturi estis? Non pudet lictorum vestrorum maiorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum, aliorumque?* Falsò. scribendum enim ibi, auctoribus libris, *quàm togatorum aliorum.* Ita ille ipse locus qui adimebat, iam addit. Paullatim tamẽ, vt Gracchus è suis libertis; sic alij sumebant è propriis seruis.

Lex Triũuiralis de lictoribus.

Ni id fuisset; non posita hæc ab Antonio, Lepido, Octauiano III. viris lex esset: μήτε δοῦλον τὴν μονομαχεῖν, μήτε δοῦλον ῥαβδουχεῖν. Notat Dio lib. LVI.

Officia & munia lictorum. *Summotio, quid.* *Voce, manu, virga, summouebant.*

Munera lictorum præcipua, tria: Submotio, Animaduersio, Præitio. Submotio, & Submouere, proprium lictoribus verbum. Ideò Summotor aditus, pro ipso lictore positus Liuio. lib. XLV. *Assuetus regio imperio, nouum, formam terribilem, præbuit tribunal. summotor aditus, præco, accensus, insueta omnia oculis auribúsque.* Fiebat cum strepitu & imperio quodam: cùm voce, manu, virga, locum facerent sequenti magistratui. Expressit scitè Liuius, lib. VIII. vbi subitus in Curiam venit Papirius. *Repentè,* inquit, *strepitus ante curiam lictorum submouentium auditur: & ipse infensus aderat.* Non sola, inquam, voce. Disco ex Seneca, epistola XCV. *Non est quòd tibi tranquillitatis tuæ fastidium faciat, ille vel ille sub illis fascibus purpura cultus. non est quòd feliciorem eum iudices, cui submouetur, quàm quem lictor semita deiicit.* vbi vetus, *quàm te quem l. s. d.*

Seneca correctus.

Ex festo: *Matronæ à magistratibus non mouebantur, ne pulsari contrectaríve viderentur, néve grauidæ concuterentur.* Pulsari, ait, & contrectari. sicut Appianus in eadem re, verberare. lib. I. Bell. ciuilium: Τῶν δὲ ῥαβδοφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος τῷ Κίννᾳ,

Κίννα, καί τινα τῶν ἐν ποσὶ πατάξαντος, ἕτερος ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸν ῥαβδοῦχον ἐπάταξε. Latinus Pacatus in Panegyrico: *Tum longè populus arcebatur: nec otiosa viatoris manus plebem verbere submouebat*. Imò adeò virgam ad hunc pulsandi vsum gestasse lictores videntur: de qua dicam statim. Inuidiosa igitur & superba hæc submotio censebatur: & illi, qui in magistratu asperè ea vsi. Plinius in Panegyrico Traianum laudat, quòd lictores habuerit quietos & silentes. *Neque enim*, ait, *stipatus satellitum manu, sed circumfusus vndique, nunc Senatu, nunc equestris ordinis flore, silentes quietósque lictores tuos subsequebare*. Benè & signanter, vt solet, Plinius. Quietos, ad pulsationem referens: silentes, ad vocem. Etiam Ouidius in Tristium lib. v.

Submouēdi munus non sine inuidia.

Plinius explicatus.

> *Ceditur & cæcis: & quos prætexta verendos*
> *Virgáque cum verbis imperiosa facit.*

Magistratus enim circumscribit, quibus viam faciunt, inquit, Virga & Verba. Sic Cicero, in illa quæ de cælo delapsa, epistola, ad Q. Fratrem, Octauium laudat: *apud quem*, inquit, *primus lictor quieuit, tacuit accensus*. Et mox eumdem fratrem suum, qui iracundior natura & imperiosior, monet seriò vt moderatè vtatur hac submotione. *Sit lictor*, ait, *non suæ sed tuæ lenitatis apparitor: maioráque fasces illis præferant dignitatis insignia, quàm potestatis*. Vbi ausim equidem scribere, *Sit lictor* * *mansues; & tuæ lenitatis apparitor*. Vah, impudens? inquiet aliquis. Non sum. considera ductum litterarum: non nimium aberro. sententia certè egregia ex hac lectione efficitur; quæ ex vulgata, si quid ego sentio & sapio, nulla. Obseruabant autem diligentissimè lictores, vt submouerent personas infames, puta lenones, meretrices, id genus. credo, ne occursu, vt propriè dicam, obsceno maiestas populi principis contaminaretur. Seneca Pater in Controuersia II. lib. IX. inter excerpta Blandi ponit, *Maiestatem læsam dixissem, si tibi exeunti lictor è conspectu non summouisset meretricem.*

Item Cicero.

* *Melius, è libro Fuluius*, lictor non sæuitiæ, sed, *quod post hac didici.*

Meretrices solitæ submoueri.

Sequitur Animaduersio. idipsum proprium in re lictoria verbum. Suetonius in Iulio, cap. LXXX. *Q. Maximo suffecto trimestríq; Consule theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset.* Liuius lib. XXIII. *Vt Consul animaduertere proximũ lictorem iussit, & is vt descenderet ex equo inclamauit*. ex quo loco clarũ, Animaduersionem verbis fieri solitam & clamore. Plinius in Panegyrico, *Vtriusque adhuc oculis paullo antè dimissi fasces oberrabant: vtriusque solemnis ille lictorum & prænuncius clamor auribus insederat, cùm rursus curulis, rursúsq; purpura*, &c. Comprehendebant hoc verbo, opinor, quidquid honoris venienti magistratui exhiberi solemne esset. vt Assurgere: Caput aperire: Equo aut curru descendere: Ferrum ponere, & si quid tale. Tangit quædam ex istis coniunctim Seneca Epistola LXX. *Si Consulem*, inquit, *videro aut Prætorem, omnia quibus honor haberi solet faciam: equo desiliam, caput aperiam, semita cedam*. ego, lucis caussa, dicam de singulis separatim. Quòd Assurgerent, Suetonius docet in Iulio, cap. LXXVIII. *Triumphanti & subsellia Tribunicia prætereuhenti sibi, vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeò indignatus est; vt proclamauerit, Repete ergo à me remp. Tribunus.* Moris enim vt non solùm priuati assurgerent, sed etiam minor magistratus maiori. Sic in

Animaduersio, quid

Assurgendum erat magistratui.

Dione lego lib. XXXVI. ab Acilio Consule Sellam Luculli Prætoris confringi iussam: quoniam prætereunti sibi non adsurrexerat. At ille facetè alteram loris intentam reposuit: exprobrans consuli suspectam libertatem.

Caput aperiendum.

Quòd Caput aperirent; præter Senecam, Plutarchus testis in Pompeio, cui venienti ait Sullam solitum assurgere, & aperire caput. videlicet quasi Imperatori. Et ad hanc historiam pertinuit Sallustij fragmentum illud, *Quibus de caussis Sullam in victoria Dictatorem, equo descendere sibi vni, assurgere de sella, caput aperire solitũ.* Loquitur enim ipse Pompeius.

Romani sine petaso aut pileo.

Quæri potest, quomodo caput aperuerint, si vulgò Romani erant capite intecto? Nam pilleum sanè aut petasum ritu nostro non ferebant. Ea de re scribam plenè alio loco aut potiùs iam scripsi. Nam Saturnalibus meis exactus decimus mensis: nec aliud lucem eorum moratur, quàm tenebræ & nimbus huius belli.

Equo descẽdendum.

Quòd Equo descenderent; clarum ex Liuij, Valerij, Plutarchi historia de Q. Fabio. Etiam ex Dione; apud quem lib. XXXVI. Pompeius descendere sibi equo Tigranem regem iussit per lictorem. Quod miremur; auctor idem Dio, Seruilio Isaurico cùm fortè obuius quidam equo non descendisset; re delata ad iudices, caussam satis idoneam visam hominis eius damnandi. Ea pertinacia erat prisci moris. Appuleius graphicè prorsus expressit hunc ritũ habendi honoris, lib. III.

Corruptus Appuleij locus.

Floridorum: *Si quem conspicantur ex principalibus viris, benè consultum, benè cognitum, quamquam opidò festinant; tamen honoris eius gratia cohibent cursum, releuant* (corrupta ea vox est, & aliàs scribitur, *reuelant*: mihi non est ad manum medicina) *gradum, retardant equum, & ilicò in pedes desiliunt: fruticem quem verberando equo gestant, eam virgam in læuam manum transferunt. itaque expedita manu adeunt ac salutant.* Simile fuit in curru.

Curru descendendũ.

Festus, *Viri sedentes cum vxoribus in vehiculo descendere non cogebantur.*

Gladius ponendus.

Quòd ferrum siue Gladium ponerent, nescio an vulgo notum sit; sed eruo ex Plutarcho, de Pompeij congressu & Tigranis: ὡς δὲ ἦλθεν, inquit, ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. καὶ ταῦτα μὲν οὖν Τιγράνης ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀποδυσάμενος παρεδίδου. Item ex Xiphilino in Nerone. ad quem veniens Teridates rex, & iussus acinacem ponere, noluit: ἀλλ', inquit, ἥλοις αὐτὸν τῷ κολεῷ προσέπηξε, *clauis eum vaginæ adfixit.* ritu non absimili ab eo qui in pleraque Italia hodie obtinet: in cuius opida cincti non admittuntur peregrini, nisi gladio ad vaginam funiculo aliquo, dicis caussa, vincto.

Tacitus explicatus.

Inuenio eumdem discingendi ritum apud Tacitum lib. XV. Ann. *Rex propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Teridates præferret; neu ferrũ traderet. aut complexu prouinciæ obtinentium arcerentur.* qui etiam addit de complexu: de quo, ad ipsum.

Præitio, qualis.

Tertium, Præitio. Ibant enim ante magistratum lictores, non gregatim aut confusè. non item bini ternive, vt quis suspicetur: sed singuli, & in lineam. Hoc seriò monitum volo, quia non aliter est, vt capias, quis Primus, quis Proximus lictor.

Singulatim præibant lictores.

Fuluij Vrsini laus.

Ibant, inquam, singuli. Ex nummis Iunij Bruti: in quibus expressus hic ordo euntium lictorum. qui nummi in volumine, quod publicauit nuper Fuluius Vrsinus amicus noster, citra controuersiam Italiæ suæ flos. Item ex Fabiana historia, quæ apud Vale-

rium

rium & Liuium. ita enim narrant, vt nisi de hoc ordine intellegi non possint. Valerij verba sunt lib. II. *Fabius à Senatu ad filium Consulem, Suessam missus, postquam animaduertit eum ad officium suum extra opidum processisse: indignatus quòd ex lictoribus vndecim nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit. Quod postquam filius animaduertit, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit.* Liuij sunt lib. XXIIII. *Cùm obuiàm filius progrederetur, lictoresq; verecundia maiestatis eius taciti anteirent, [non summouẽtes patrem] præter vndecim fasces equo præuectus senex*, &c. Verba, quæ adduxi Liuij bono. corrupta enim: & circumcidam in iis latens vlcus. Hæc *non summouentes patrem*, occultum, sed ineptum glossema sunt; tollenda, inducenda. Liber optimus mihi auctor; & res ipsa. Attende enim cor glossographi. Liuius ait lictores tacitos anteisse; ille addit, non submotum ab iis patrem. Quid? submotionis res hîc erat? Accedere pater filium debebat, vt legatus popu'i Romani. Is ergo submouendus à conspectu fuit? aut id postulabat filius? Falsum prorsus. non intellexit baburrus ille vim submouendi, aut Liuij mentem. Taciti anteibant lictores, & passi patrem propiùs accedere vehentẽ in equo. In eo peccarũt: animaduertere debuerant, & clamare, Descende. Ex hoc igitur ordine facilè eruo, quis Primus, quis Proximus lictor. Primus, is qui anteibat & quasi ducebat agmen: Proximus, qui claudebat, & proximè aberat à magistratu. vnde etiam nomen. Ita intelleges priscũ morem, qui apud Valerium lib. I. *Maxima diligentia maiores hunc morem retinuerũt, ne quis se inter Consulem & Proximum lictorem, quamuis officij caussa vnà progrederetur, interponeret.* Conniuere visa in hac re Turnebi diuina mens, dum adseuerat Proximum lictorem eumdem esse cum Primo. Apage. nec terram nec cælum tangit ea sententia. Primus lictor, ab ordine euntium, vt dixi, non à dignitate: cuius proprium munus, submouere. primus enim incurrebat in turbam Cicero ad Q. Fratrem, *His rebus nuper C. Octauius iucũdissimus fuit, apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Proximus, inter XII. postremus. cuius erat mandata à magistratu aut litteras accipere, & præstare ea quæ operæ familiarioris. Hic dignissimus, & quasi caput inter lictores: & haud dubiè is, qui alio nomine Summus lictor. Glossæ veteres, *Summus lictor*, ἀρχιραβδοῦχος. Mentio Proximi apud Sallustium: *Hiempsal in opido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui Proximus lictor Iugurthæ, carus acceptúsque ei semper fuerat.* Apud Ciceronem, *Denique Proximus lictor, de quo sæpè iam dico, Sextius.* Vidimus & lapidem,

E Liuio glossema sublatum.

Quis Primus lictor. Quis Proximus.

Maximi Turnebi aberratio.

Primi lictoris propria submotio.

Occultior Ciceronis intellectus.

Summus lictor.

M. VALERIVS
ACHILLEVS. LI
CTOR. PROXIMVS
LAVRENS. LAVINAS.

Dixi munera lictorum: addam Insignia, & quæ cum insignibus munia coniuncta. Insignia eorum, Fasces & Virgæ. Fasces appellamus, bacillos aliquot teretes loro colligatos in modum fascis. quorum exemplar frequens in lapidibus & nummis. Eos bacillos ex vlmo fuisse antiquitùs, docere videntur Comœdiæ Plauti, non vno loco. Plinius tamen Betullam arborem terribilem ait magistratuum virgis: & nescio vniuersè id

Lictorij fasces.

Ex vlmo, aut betulla, si fortè.

accipiendum, an ex verbis eius, de Gallia tantùm. Italiæ ſanè cómunior vlmus. Faſcium inuentum Vetuloniæ Etruriæ vrbi adſcribit Silus:

Origo faſcium.

> *Mæoniæq; decus quondam Vetulonia gentis,*
> *Biſſenos prima illa dedit præcedere faſces,*
> *Et iunxit totidem, tacito terrore, ſecures.*

Secures ademta faſcibus.

Inde traducti Romam. Et faſces quidem hæſerunt Romæ, non ſecures. P. enim Valerius non falsò Poplicola dictus, inuidiæ Cóſulum minuendæ, primus dempſit faſcibus ſecures: quaſi ne nimius ille terror delibaret aliquid de populari libertate. Ex eo tempore exſules vrbe Roma ſecures: ius tantùm ſuum in bello tenuerunt, & extra vrbem. Clarè Dionyſius lib. IV. Βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμῆσθαι μόναις. Liuius lib. XXIIII. *Lictores ad eum accedere Conſul iuſsit. & quia in vrbem non inierat, protinus in campum* (Martium intellegit) *profectus: admonuit cum ſecuribus ſibi faſces præferri.* Vbi ſatis clarè eum morem agnoſcit Liuius; libro tamen ſecundo, vbi opportunè id poterat, verbo de eo admonere oblitus. Mirum ergo Appianum ſcribere lib. I. Bellor. ciuilium, Octauium in ſella curuli ſediſſe, prætexta indutū faſcibus & ſecuribus, quaſi Conſulem, cinctum. & id narret eueniſſe Romæ: ἐπί τε, inquit, τοῦ θρόνου προυκάθητο τὴν τῆς ἀρχῆς ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδων καὶ πελέκεων ὡς ὑπάτῳ περικειμένων. Ipſe Octauius hoc peccauerit contra priſcum morem, in tumultu ciuili; an per negligentiam ſuam ita narrauerit ſcriptor Græcus, non dicam. Mos quidem non ambiguus eſt, vt quem Dionyſius adfirmet perſeueraſſe ad ſuam ætatem. Excipio tamen ab hoc more Dictatorem, quotiens ſine prouocatione creatus. Illi enim prælatæ ſecures etiam in vrbe. Auctor Dionyſius lib. IV. & Liuius lib. II. Faſces igitur iſtos ante magiſtratum ferebant lictores. erectóſne, an in humeris inclinatos? Cenſeam in humeris, ſuaſus à Nummo Bruti in quo ea ſpecie cernuntur: ſed & ab Hegeſippo, libro V. excidij: *Habent & ſacerdotia ſuos faſces, qui eleuantur non humeris, ſed moribus, & attolluntur non virgarum proceritate, ſed fidei altitudine.* vbi clarè de *Humeris*: etſi aliter etiam ſurrectos haud negem. Sed in ea geſtatione mos, vt ſi per viam maiori alicui magiſtratui occurrerent, ſtatim ſubmitterent faſces, &, honoris habendi cauſſa, inclinarent. Ortus mos, vt videtur, ab eodem Valerio, qui primus ſummiſſis faſcibus in concionem aſcendit. *Gratum id multitudini ſpectaculum fuit* (ait Liuius) *ſummiſſa ſibi eſſe imperij inſignia confeſsionemq; factam, populi, quàm Conſulis, maieſtatem vimq; maiorem eſſe.* Summiſſis faſcibus, id eſt, in terram depreſſis & ante pedes quodammodò deiectis. Errant qui in Liuio interpretantur faſces depoſitos, & abire iuſſos lictores. Plutarchus ſignanter ſcripſit, αὐτὰς τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παρελθών, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id eſt, ſubmiſit inclinauitque. Dionyſius amplius aliquid addit ad hunc morem: ſolitum videlicet in eiuſmodi occurſu (ſi fortè extra vrbem vſu veniſſet) vt minor magiſtratus deponeret etiam ſecures. Verba eius lib. VIII. de Marcio Coriolano: Ἐκέλευσεν τοῖς ὑπηρέ-

Tantùm prælata extra vrbem. *Liuius explicatus.* *Appiani parū cauta ſcriptio.* *Dictatori ſoli ius in vrbe ſumendi ſecures.* *Modus ferēdi faſces.* *Mos ſubmittendi faſces.* *Et deponēdi ſecures.*

ταις ἀποθέσθαι τὰς πελέκεις, καὶ τὰς ῥάβδους κατασεῖλαι. τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ ποιεῖν Ῥωμαίοις, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες. Nec terra solùm, sed mari seruata hæc submissio. Vnicum ad hanc rem locum Appiani inuenio lib. v. Ciuilium. vbi Antonij & Domitij Aënobarbi prætoriæ naues casu sibi obuiæ: Πλησίον τε ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ναυαρχίδες ἐκ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τῶν ῥαβδούχων ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ κατὰ τὴν πρῶραν ὥσπερ ἔθος ἐστὶν ἑστὼς, ὡς ὑπηκόοις ἢ ἐλάσσοσιν ἀνδράσιν ὑπαντῶσι, προσέταξε κατελεῖν τὸ σημεῖον, οἱ δὲ καθήρουν τε, καὶ τὴν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς περιέστρεφον. Vbi mos duplex. quòd signum prætoriæ nauis deponerent: & quòd lictores, ad speciem imperij, soliti stare in prora nauis. Ab hoc ritu natum prouerbium, Submittere fasces: id est, cedere, & fateri se minorem, vsurpatũ præter alios Ciceroni in Bruto. Addere hîc aliquid de diuisione fascium poteram institutâ à Iunio Bruto: sed res non obscura; & pete, si voles, ab Agellio lib. II. Suetonio in Iulio, cap. xx. Liuio. lib. III. de x. viris.

Idem ritus in nauibus.

Alterum insigne lictorum, Virgæ. Nam præter fasces, videntur manu gestasse virgam, duplici vsui: & ad submouendum, & ad ianuam tangendam. De virga lictorum in submotione, Martialis,

Virga lictorum.

Apta ad submouendum,

—— nec superba clamosi
Lictoris abiget virga basiatorem.

Et Plauto digna prodigus, non Plauti,

Et ad tangẽdas fores.

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virga mutiant.

In ianua percutienda, Martialis,

Bis senos iubes en redire fasces
Nato Consule: nobilíq; virga
Vatis Castalij domum sonare.

Nam quotiens magistratus suam aut alienam domum intraturus erat; lictor præcedens, virga fores percutiebat, quasi ad significandum eius aduentum. Liuius libro VI. *Fortè ita accidit, vt in Ser. Sulpicij Tribuni militum domo, sorores Fabiæ cùm inter se, vt fit, sermonibus tererent tempus: lictor Sulpicij, cùm is de foro se domum reciperet, forem vt mos est virga percuteret. cùm ad id moris eius insueta expauisset minor Fabia, risui sorori fuit.* Plinius libro VII. *Cn. Pompeius, confecto Mithradatico bello, intraturus Posidonij sapiẽtiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit.* Statius de Nuptiis Stellæ,

Mos ille diffusiùs explicatus.

—— dum feruent agmine postes
Atriaq; & multa pulsantur limina virga.

Et sanè eius moris reliquum vestigium hodie in aulis magnatium: in quibus fores, per singulos ciborum missus, ab *Oeconomo, tereti baculo feriri satis notum est. Tale quid hæc virga. Ideò in Glossis scriptum, *Virgarius*, ῥαβδοῦχος. Cum fascibus confundi eam mihi non placet, nec ratio est: distinguit sanè Appianus I. Ciuilium, in seditione Gracchana, ῥάβδους καὶ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντες, &c. ait, fasces & virgas. Cicero etiam has ipsas virgas nominare videtur Bacillos, lib. XI. ad Atticum. *Propius accedere, vt suadet, quomodo sine lictoribus possum,*

*Atq; etiã Ammianus lib. XIV. ait Præfectum familiæ virgam dextra gestasse.

Aliud virgam, aliud esse fasces.

Bacilli, idẽ quod virgæ.

quos

quos populus dedit? qui mihi incolumi adimi non possunt. quos ego paullisper modò cum bacillis in turbam conieci, ad Oppium accedens, ne quis impetus militum fieret. Nam quòd vir doctus ibi fasces intellegendos dicit: de summo pectore id dicit, & parum conspectè. Verior sententia: quia fasces illi laureati nimium incurrebant in oculos, & ad vitandam inuidiam in depressa fortuna; ideò, ait Cicero, remotis iis accessi, retinui solas virgas. Casum quem Cicero metuebat, euênit Cæcinæ Consuli apud Tacitum libro III. Historiar. & seditio militaris excitata, solùm propter conspectos in partibus iam victis fasces. *Sed vbi Cæcina,* ait, *prætexta & lictoribus insignis, dimota turba, consul incessit: exarsere victores.* & quæ sequuntur. Seneca easdem virgas nominat, libro I. De Tranquillit. cap. I. *Placet vim præceptorum sequi, & in mediam ire remp. placet honores fascesq; non purpura aut aureis virgis adductum capessere, sed vt amicis propinquisq; & omnibus ciuibus paratior vtiliorq; sim.* Vbi mendo manifesto scriptum, *aureis*. Nam aureas eiusmodi virgas fuisse, nemo dixit, scripsit, pinxit. Assentior libris aliquot qui legunt eiecta ea voce, *aut Virgis adductum.* Poterat etiam scribi littera addita, *laureis virgis:* vt neget Seneca magistratum cupiendum, aut capiendum, per ambitionem & desiderio triumphi. Nam in triumpho laurus in fascibus; ac laureæ virgæ in manibus militum & triumphantis. Nec Romæ solùm in vsu hæ virgæ, sed etiam in coloniis & municipiis, etsi vsu paullo diuerso. Nam Duumuiris, Ædilibus Quinquennalibus, Sexuiris, (qui magistratus colonici & municipales) lictores præibant nō cum fascibus, sed cum nudis virgis aut bacillis. Appuleius lib. I. Milesiarum, *Nam & lixas & virgas, & habitum prorsus magistratui conuenientem in te video. Annonam curamus, ait: & AEdilem gerimus.* Ædilem intellegit in Thessaliæ Hypata Quinquennalem Cicero in Rullum, *Nam primum cùm ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi se Prætores appellari volebant. Deinde anteibant lictores non cum bacillis, sed vt hîc Prætoribus anteeunt cum fascibus duobus.* Ecce bacilli præferri Duumuiris soliti loco fascium, qui ritus ne nunc quidem exoleuit in colonia Agrippinensi; vbi lixæ, qui maiores Consulês comitantur, oblongum teretem baculum gestant, insigne magistratus. At Campanæ superbiæ fuit, quòd illi fasces sumerent: vt apud Petronium pariter vanus ille Trimalcio, quoniam Sexuir Augustalis, fasces poni sibi iussit, & quidem cum securibus. Ideò adolescens qui spectabat, *Et quòd præcipuè miratus sum,* inquit, *in postibus triclinij fascés erant cum securibus fixi: quorum vnam partem* (legendum, *imam partem*) *quasi embolum nauis æneum finiebat, in quo erat scriptum,* G. POMPEIO. TRIMALCIONI. VI. VIRO AVGVSTALI. Cur id præcipuè miratus? quia insolens scilicet, & præter omnem morem.

Manutij nō vera opinio.

Seneca corruptus & correctus locus.

Virgæ siue bacilli præferebantur magistratibus colonicis.

Ædilibus Quinquennalibus.

Itē Duumuiris.

Item Sexuiris.

Petronius correctus.

Dixi de lictoribus quæ sciui: addendum aliquid de numero, & quot fuerint cuique magistratui. Dictatori tribuunt vulgò XXIIII. & is numerus apud Dionem, initio lib. LIIII. scilicet quia duplex in eo imperium, ideò & insignia Consulis vtriusque. Appian. lib. I. Ciuil. bellor. de Sulla, πελέκεις τε γὰρ ἐφέροντο, inquit, πρὸ αὐτοῦ οἷα Δικτάτωρος εἴκοσι καὶ τέσσαρες, ὅσοι καὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἡγεῖντο. Et Plutarchus in Fabio narrat, Dictatorem eum cum XXIIII. fascibus statim processisse in forum, vt populo vim

Quot lictores, & quibus magistratibus.

Dictatori XXIIII.

vim ostenderet eius imperij. Huic tamen vulgatæ sententiæ pugnat Epitome Liuiana. in qua claris verbis scribitur, lib. LXXXIX. *Sulla Dictator factus, quod nemo quidem vmquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit.* Id si verum: ergo omnes antè Dictatores XII. tantùm fascibus vsi. Ita vanus Plutarchus, qui Fabio XXIIII. tradidit: vanus Appianus, qui eum numerum proprium censuit Dictaturæ. Ego sanè hîc hæreo. nisi si delendum id totum in Epitome, *quod nemo quidem vmquam fecerat.* tamquam à scioli cuiuspiam infausta & infesta manu. Quidquid sit, ea tamen parte peccat Appianus, quòd scribat regibus lictores fuisse XXIIII. & inde exemplum traductum ad Dictatores. Peccatum largum. Liuius sanè, Dionysius, & quos ego viderim historici, consensu tribuunt XII. lictores regibus: vel à numero auium, inquiunt, quæ Romulo regnum portenderant; vel exemplo ab Etruscis, quorum XII. populi creato regi singuli singulos lictores dabant.

Nodus in Epitome Liuiana.

Tollendi conatus.

Appiani clarus error.

Magistro equitum lictores sex fuerunt. Ideò notandum, quia Dionis vnicus locus, ex quo id haurimus. apud Latinos nulla mentio. Libro XLII. de M. Antonio, qui Magister equitum Cæsari: *At Antonius*, inquit, (vertam enim eius verba) *si vestitum eius spectares, imaginem popularis status præferebat: prætexta enim vtebatur. item si lictores: non enim plures quàm sex habebat. At si gladium spectares, quo cingebatur, & multitudinem militum qui eum comitabantur; reuerà ostendebat regnum & imperium vnius.*

Magistro equitum, sex.

Consuli fuerunt XII. Prætori, sex. Tribunis & Ædilibus non lictores, sed Viatores. Quæstori, neutri. Varronis verba vide apud Agellium lib. XIII. cap XII. Tamen Liuius Quæstori P. Sextio disertè tribuit lictorem lib. IIII. in seditione militari: sed non, vt Quæstori. Præerat enim castris, absente Consule.

Quæstori nulli.

Legatis etiam lictores, in prouinciis. Spartianus in Seuero, qui Legatus Proconsulis Africæ: *In ea legatione*, inquit, *cùm eum quidam Leptitanus, præcedentibus fascibus, ipse plebeius amplexus esset.* Mutasse tamen aliquid videtur Alexander Seuerus, & instituisse vt milites anteirent loco lictorum. Lampridius, *Apparitores denique nullos esse passus est. Tribunis aut ducibus, nisi milites, anteire noluit. iussitq́, vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem sex, ante Legatum decem.*

Legatis, lictores.

Magistris etiam vicorum Romæ, per certos dies, lictores bini. Instituit Augustus. vide Dionem lib. LV.

Magistris vicorum, bini.

Virginibus Vestalibus in publico semper vnus lictor. Instituerunt IIIviri, Antonius, Lepidus, Octauianus. Narrat multis verbis Dio libro LVI. quem adi, & Plutarchum cautè lege in Numa, qui lictorem Vestalium referre videtur ad instituta Numæ. Pertinet ad Vestales Vinitij locus, qui apud Senecam Patrem legitur in Controuersia, Sacerdos prostituta: *Procedente hac lictor submoueri videbitur: huic Prætor via cedet: summum imperium Consules cedent tibi.* vbi emendo, *lictor submouere iubebitur.* Lictore etiam ad hoc exemplum vsæ Imperatorum aliquot vxores. Sed & Flaminius lictor, & Curiatus, nominati Festo.

Vestalibus, vnus.

Seneca Pater emendatus.

CAPVT XXIIII.

Ausonianæ aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum. Fastus Campanus. Ausonius quando Consul.

NAVI cursus mihi nuper Brugas fuit. vrbem,& à se, & à ciuium ingeniis inter primas Europæ nobilem. Sed ea nauigatio cùm parum ex voto mihi esset, flantibus ventis aduersis; & dies complures præter opinionem coleremus in naui: ad fallendum sedentarium illud otium, Ausonium arripui,qui casu tunc præ manu. Eum percurrens hæc sublegi:exigua,& digna fortassis illo,in quo nata,mari. In Parentalib. ad Cæcilium Arborium auum suum:

Amißum flesti post trina decennia natum.
Saucius extincto lumine cassus eras.

Lumen pro filio. Vana lectio; à vanissimo illo correctore Lugdunensi: cui non semel os verberat Scaliger. Scriptura vetus erat, *Saucius ocleruo*. ex quo princeps ille Criticus, *Saucius ocle tuo*. Mihi tamen probabatur,*Saucius ac læuo lumine*. Bini liberi huic Cæcilio Arborio,Æmilius Magnus Arborius, & Æmilia Æonia Ausonij mater. Æmilium quia amisit, dicit eum poëta cassum lumine læuo: id est, alterum è duobus eum amisisse lumen. Honesta sanè locutio,similiter vsurpata Quinctiliano lib VI. *Mihi filius minor quintum egressus annum,vt in malis agerem,prior alterum è duobus eruit lumen.* Nam liberi,parentum quasi oculi & lumen. Festus, *Orba est quæ patrem aut matrem,aut filios quasi lumen amisit.*

De claris vrbibus, Capua:

Mox vt in occasum vitiis communibus acti
Corruerent Pœni, luxu Campania festo.

Fastus Cãpanus. Haud parum melior sententia, si legas, *Corruerunt, Pœni luxu, Campania fastu*. Hoc sanè ait, postquam communibus infecti vitiis Campani & Pœni perierunt; Pœni quidem luxu, Campani fastu: tunc illa potens Capua sic cecidit, vt nunc vix octaua. Hactenus enim sententia continens,& vno ductu legenda. Campana superbia, prouerbio innotuit.

De Fastis suis,

Hactenus adscripsi Fastos: si fors volet, vltrà
Adiiciam. si non, qui legis, adiicias.
Scire cupis qui sim? titulum qui quartus ab vno est,
Quære. leges nomen Consulis Ausonij.

Ausonij versus de consulatu suo correctus. Leue mendum versu tertio, sed quod momentum ad historiam habet. Scribe, *qui quartus ab imo est*. Nam Ausonius Fastos suos perduxit ad annum vrbis ∞.C.XXII. Ipse autem consul,collega Syagrio, (illo cui inscriptum Epigramma generis sui) ∞.C.XVIII. Clarum ergo cur titulum inspici velit à fine quartum.

CAP.

CAPVT XXV.

Seruorum quæ propriæ olim vestes. Tunicatos primò fuisse. sicut & rusticos Romanos in coloniis in municipiis. Plinius emendatus. Posteà serui pænulati. earum pænularum color rufus. Canusinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli. Imperatorum serui alia veste. Ii albati, vel aurati.

IN ciuium veste quid fuerit, & quæ mutatio, dixi: nunc operæ mihi est, vt eamdem operam sumam in veste seruili. Tunica, communis Romæ seruorum vestis. in Plauti Amphitruone, Sosia loquitur,

Tunica sola, propria seruorum.

Imò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.

Seneca, De Breuitate vitæ, cap. XII. *Cùm videam quàm diligenter exoletorum suorum tunicas succingant, quàm suspēsi sint quomodo aper cæsus à coco exeat.* Et qui hac parte non differebant à seruis, etiam rusticorum in coloniis & municipiis. Cicero in Rullum de Capuanis: *Iam verò qui metus erat tunicatorum illorum? in Albana & Seplasia quæ concursatio percontantium quid Prætor edixisset?* Martialis,

Rustici Romani, tunicati.

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies?

Plinius lib. VII. Epistolar. *Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitiæ tam superiores, quàm minores. Quousque regna vis? quousque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei? nusquam toga feriata? liber totos dies?* quæ ad hanc sententiam emendo, *quousque regnabis?* & statim, *quousque calcei nusquam? toga feriata?* Nam in municipiis, vt non togæ, sic nec calceorum vsus: quæ vestis vtraque forensis.

Plinius emendatus.

Martialis,

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæve vestes murice.

Et in seruis hoc obtinuit antiquitùs. at temporibus Imperarorum qui luxus ad liberos homines, idem pertinuit ad seruos. Non tunicæ ampliùs meræ, sed pænulæ in vsu seruorum. Seneca lib. III. De Benef. cap. XXVIII. *Quò te pænulati isti in militum quidem non vulgarem cultum subornati, quò, inquam, te isti efferunt?* Quòd ait in militum cultum: hoc ideò, quia pænula vestis etiam militaris. Seneca De Benef. lib. V. cap. XXIIII. *Quendam ex commilitonibus Cæsari pænulam suam substrauisse.* Ab hoc ritu lucem Martiali do, in Apophoretis, Lemmate, *Canusinæ rufæ:*

Pænula, vestis seruorum m. Item militum.

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis.
Et placet hic pueris militibusq́; color.

Pueros ecce coniungit & milites, quia vtrique in pænulis rufis. Lana ad pænulas istas rufas laudatissima Canusij. Plinius, *Apulæ lanæ breues villo, nec nisi pænulis vtiles. Circa Tarentum Canusiumq́; summam nobilitatem habent.* Ideò Canasinati ἁπλῶς, serui nominati, qui pænulas indutui haberent huius coloris. Martialis,

Canusinatus, de pænulis.

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Nerone, cap. XXX. *Numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus*. Sed & in Galliis arbor quædam ad tingendas has vestes. Plinius lib. XVI. cap. XVIII. *Item vacinia, Italiæ in aucupiis sata: Galliæ verò etiam purpurea, tingendi caussa ad seruitiorum vestes*. Hæc in elegantioribus seruis: at vilioribus, per illam ætatem, frequens vsus cuculli. Martialis,

Cuculli, vilium seruorum.

Pullo Manius alget in cucullo.

Lampridius in Elagabalo, *Tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur*. Capitolinus in Vero, *In tantum vitiorum Caianorum & Neronianorum fuisse æmulũ, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio*. Nec dissimile, quod Bardocucullum Martialis appellat,

Et Bardocuculli.

Gallia Santonico vestit te bardocucullo.
Cercopithecorum pænula nuper erat. & alibi,
Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Obtinuerunt hæc in priuatorum hominum seruis. Imperatorij ministri veste videntur fuisse à vulgo secreta: aut certè colore vestis. Nam viles seruorum, omnes pulli: Martialis,

Imperatorum serui discreti veste.

Lana quidem tristis, sed tonsis apta ministris:
Quales non primo de grege mensa vocat.

Ij albati.

Honestiores, vt dixi, rutuli aut rufi: Cæsariani verò, albi. qui color proprius libertatis, & ideò dignissimus. Suetonius in Domitiano, *Generum fratris indignè ferens & ipsum albatos ministros habere, proclamauit*, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. interpretor non in togis albis, sed tunicis aut pænulis. Nam togam permissam seruis quî credam? In tunicis potiùs albis; sicut Ædiles Quinquennales apud Iuuenalem; vt inter tunicatos aliqua nota eminerent, albati erant:

Sufficiunt tunicæ summis Aedilibus albæ.

inquit. Moderatior Domitiano Aurelianus, qui, vt Vopiscus ait, *Cursores eo habitu quo ipse habebat, Senatoribus concessit*. eo habitu, id est, albatos. Sed & auratæ vestes fuisse videntur Imperatoriis seruis. Lampridius in Alexandro, *Auratam vestem ministrorum nullus vel in publico conuiuio habuit*. Atque ita intellego quod Seneca scribit de Tranquil. vitæ, cap. I. *Cùm bene ista placuerunt, præstringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentius quàm iam intra priuatum larem vestita. & auro culta mancipia*. Et in tunicis hoc aurum ex Ammiano libro XXVI. *Stetit itaque subtabidus, nusquam reperto paludamento; tunica auro distincta, vt regius minister: indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem*. Sed & chlamys seruis aulicis fuit, ex Lampridij Alexandro, vbi Constantinum Imp. adfatur: *Et tu seruos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris*.

Etiam aurati.

Chlamydes seruorum.

CAPVT XXVI.

Glossemata aliquot non paruæ rei è Seneca sublata.

ANNÆVS Seneca frequenter mihi in manibus est: vt ego sentio, non sine fructu. Siue enim doctrinam quæro; multa inuenio in ritibus

tibus priscis recondita: siue sapientiam, deus bone, quid ad mores & ad vitam, scriptum vmquã præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus, vbique animus? quæ tela aduersum casus subministrat, & ipsam mortem? quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Fatendum est. in cacumine Olympi montis constitutus mihi videor cùm illum lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas. Eò libentior hoc caput vtilissimo scriptori dabo: & vitia illi minuam, qui sæpè mihi, parens philosophiæ Romanæ. Consolatione ad Polybium, in extremo,

Seneca laudatio.

[Hæc vtcumque potui longo iam situ obsoleto & hebetato animo composui: quæ si aut parum respondere ingenio tuo, aut parum mederi dolori videbuntur; cogita quàm non facilè Latina verba ei homini succurrant, quem Barbarorum inconditus grauisq́ fremitus circumsonat.]

Vt Seneca hæc scripserit? verbis tam humilibus, tam ineptis? numquam factum. Quidquid adduxi merum additamentum est, ab Ixione aliquo librorum & Ægistho. A fine enim huius libri clarè aliquid deest. id conatus fuit resarcire suis verbis sectarius este veruex. At vide etiam cor ouiculæ? negat Senecæ vltrà succurrere verba Latina: credo, quia simile alibi legerat in Ouidij scriptis. Considera quæso, Lector: &, si Heraclitus es, ride. In libello ad Gallionem De Remediis fortuitorum, initio,

Glossema pudendum.

Licet cunctorum poëtarum carmina gremium tuum semper illustrent, aliquando deliberans, hoc tibi opusculum pro accidentibus casibus dirigere curaui, quod non præsentes, sed posteri narrabunt. Vnde ergo primum incipimus? Si tibi videtur à morte. Ab vltimo, inquis, imò à maximo.

Ἀτελὴς ille prior liber fuit, ἀκέφαλος iste. Sed quomodo explerunt, di boni? Non pannum in purpura, vt ait ille, magis conspicuum sit, quàm hic ad Senecam adtextus. Sententia tota ridicula: verba maculantia, barbara, spurca. Et non vidit hoc Erasmus, aut Pincianus? digni me herculè illi ipsi censores censoria nota. Vilissimæ pecudis glossema est, totum illud quod scripsi, ad hæc vsque verba, *Vnde ergo primum.* Reliqua Senecæ esse clarum ex acumine ipso.

Iterũ glossema.

De Diuina prouidentia, cap. III.

Quanto magis huic inuidendum est, quàm illis quibus gemma ministratur, quibus exoletus omnia pati doctus [exectæ virilitatis aut dubiæ] suspensam auro niuem diluit?

Simile, nisi fallor, glossema ad vocem Exoleti. ideò delendum.

Tertium.

De Tranquillitate lib. I. cap. I.

Placet cibus, quem nec parent familiæ, nec spectent, [non ante multos paratus dies, nec multorum manibus ministratus,] sed parabilis facilisq́ nihil habens accersiti pretiosiue.

Ea quæ conclusi lineis, nihil ambigo quin interpretamentum sint ad ea verba paullò breuius & concinnius dicta, *quem nec parent familiæ, nec spectent.* Epistola XCVI.

Quartum

Petis à me vt quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, & scribam tibi.

Scribe, *quod in diem dixerã debere, repræsentem.* reliqua sunt à mala manu.

Quintum.

In diem debere, & Repræsentare aduersa sunt: ea metaphora à re pecuniaria Seneca lusit.

De Benefic. lib. VII. cap. XXI.

Pythagoricus quidam emerat à sutore phæcasia, [rem magnam,] non præsentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus, & cùm diu clausam pulsaret, fuit qui diceret, Quid perdis operam? sutor ille quem quæris elatus, combustus est.

Sextum. Phæcassia, inquit, rem magnam. Quare rem magnam? nos scimus ita appellari Græcanicos calceos; & pretium eorum non plus tribus denariis, vt statim addit. Dico ego glossema esse imperiti alicuius Macci, ad Phæcassia vocem, quam ille non magis intellexit quàm Milphio Pœnulum Plauti. Pleraq; ex istis probasse olim me scio M. Antonio Del-rio, (eum honoris & amoris caussa nomino) clarissimo viro, & non ad hoc sæculum amico: cuius fides certa mihi fuit, rebus incertis.

CAPVT XXVII.

Error communis in historia & Fastis de censu & lustro. Plutarchi peccatum, & eius caussa. Epitome Liuiana corrupta ostensa.

ADVERSVM Plutarchum mihi, optimum aliàs & sanctissimũ scriptorem, hoc caput conceptum est: vel potiùs aduersum vanam opinionem, quæ ab illo capite in libros manauit & in vulgus. Eam tollam, argumentis ita certis:

Vt contrà quisquis sentiat, nil sentiat.

Creditur Iulius Cæsar, victa Africa, censum instituisse; & in eo repperisse ciuium non plus centum quinquaginta millia. cùm tamen ante bellum ciuile, censa essent millia trecenta viginti. Plutarchus claris verbis: μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀπανήλωσε τοῦ δήμου μέρος. id est, *Post spectacula verò, censu acto, pro trecentis viginti millibus ciuium, quot prius fuerant, censi sunt in vniuersum centum quinquaginta millia. Tantam intulit bellum ciuile cladem, & tantam absumpsit populi partem.* Et Epitome Liuiana, *Censum egit, quo censa sunt ciuium capita centum quinquaginta millia.* Hos duces sequuntur Fastorũ hodie scriptores Sigonius & Onufrius Panuinus. Multi, vt video, in partibus: tamen aduersum eas omnes copias, veteres & nouas, confligã ego solus. Primùm an censum vllum legitimũ egerit Cæsar, dubito: (nõ monuit id Suetonius, aut Dio:) non condidit certè lustrũ. Si non lustrũ, ergo nec numerũ vniuersum ciuium in tabulas rettulit, & in acta. Non enim id solet, nisi condito lustro. Vide omnes Liuij libros, integros & decurtatos: solemnis vbique hæc narratio, *Lustrum conditum; quo censa tot millia ciuium.* Quòd non condiderit lustrum: testis mihi extra suspicionem omnem & calumniã lapis, in quo Breuiarium Augusti. Ibi sic de se Augustus: IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. POPVLI.

Adstipulatores Plutarchi.

Cæsarem non egisse censum.

PVLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVM. ET. QVADRAGESIMVM. FECI. LEGI. QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. TRIA. O thesaurum repertum, non lapidem! Ecce, ait disertè Augustus XLII. annos elapsos, ante illud suum, sine vllo lustro. Quomodo ergo Cæsar condiderit lustrum, vix sedecim antè annis? Discite amplius vos Fastorum scriptores, nullum lustrum Romæ conditum à L. Gellio & Cn. Lentulo Censoribus, ad hoc Augustæum. ita corruunt omnia illa vestra imaginaria lustra, quæ ex solis numeris Censorini corruptis, inseruistis. Sedeamus enim ad calculos. Augusti ille census incidit in annum vrbis DCCXXVI. At Cn. Lentulus & L. Gellius censores fuerunt anno vrbis DCLXXXIIII. Vide quàm conueniat ratio; iustum interuallum est annorum XL. duorum. Tamen esto. lustrum & censum condiderit Cæsar: in re & in numero quàm fœdus Plutarchi error? Ait tátùm censa CL. millia ciuium, cùm ante bellum ciuile censerentur trecenta millia XX. Dupliciter peccat. primùm in numero, qui ante bellum ciuile. Trecenta, ait, XX. millia quomodo potest? Ego reperio iam ab annis viginti quinque ante bellum ciuile, censa Romæ quadringenta quinquaginta millia ciuium, Lentulo & Gellio Censoribus. Is numerus qua clade, tam subitò imminutus? præsertim florentissimi populi R. rebus? Vide omnia lustra. adiectum semper aliquid ad numerum reperies, non detractum. Imò vetus codex Epitomes Liuianæ, lustro illo quod modò dixi. præfert non *quadringenta millia* L. sed *nongenta* L. Nec vlla hyperbole est, aut error. Auctus enim immaniter numerus ciuium, populis aliquot Italicis paullo antè ciuitate donatis. At ante donationem eam, vt anno DCXXXIX. reperio circiter ad quadringenta millia censa: quid ergo mirum, si nunc tanto amplius? Errat etiam in numero, qui post bellum. & cui sano persuadebit, tantùm superfuisse C.L. millia ciuium? Attriuit multos bellum ciuile, fateor: num plures quàm bellum Punicum secundũ? Atqui post tot clades populi, & tot infeliciter pugnatas pugnas, censa sunt tamen C.XXVII. millia. vide Fastos. Denique quid tergiuersor? & cur non venio ad decretorium stilum? Hîc, ecce, omnis fons erroris. Iulius Cæsar cùm publicè & priuatim turbata omnia repperisset per bellum ciuile: non censuram, sed imaginem quandam eius sumpsit, ad sistendos & vinciendos labentes mores. Præfectus morum dici voluit, & fuit. Eo iure non censum instituit. non, inquam, solemne illud opus: sed recensum. id est, examen & inquisitionem in eos qui iure aut iniuria vtebantur publico frumento. Repperit in confusione illa rerum, numerum creuisse ad trecenta XX. millia: recidit, & reduxit ad sola centum quinquaginta. Suetonius clarè cap. XLI. *Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium è publico frumentum, ad centum quinquaginta retraxit.* Similia prorsus istis, Dio lib. XLIII. cuius verba posui suprà, & nunc nòn repeto. Hic omnes ille census, quem egit Cæsar: hic numerus non ciuium omnium

Quot anni inter postremum liberæ reip. lustrum, & primũ Augustæum.

Vide Onufrium impeditè dissentem, in Comment. ad Fastos A. V. DCIV.

Errat in numero Plutarchus

Epitome Liuiana correcta.

Cæsar, non Censor, sed Præf. morum.

Recensus eius; non legitimus census.

omnium (nihil vanius:) ſed tenuis tantùm & egenæ plebis, quæ è publico alebatur, & quam ideò hirudinẽ ærarij Cicero alibi dixit. At ſcriptori Græco, qui conniuentibus oculis iſta legerat, obiectus error: & nata popularis illa ſententia, ad inuidiam ciuilium bellorum. Simile in Epitome factum: in quam confidens quiſpiam nebulo intruſit illa verba de cenſu: à Liuio quidem, non ſcripta, non picta. Reipſa quàm grandis numerus ciuium illa ætate fuerit: facilè coniicimus vel ex cenſibus Augusti; qui omnes vltra quadragies centena millia, vt ex lapide illo clarũ, quem publicauit amicus noſter A. Schottus, ſuggerente Augerio Busbequio legato olim Byzantino.

Vnde obiectus error Plutarcho.

Caput XXVIII.

Mos histrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux; Appuleio, & Auſonio. Correctus ſemel atque iterùm Suetonius.

In Suetonij Nerone videor obſeruare morem veterem, cui, meo animo, interpretes non faciunt claram ſatis lucem. Faciam ego.

Cap. XXIIII.

Atque etiam in quodam Tragico actu, cùm elapſum baculum citò reſumpſiſſet; pauidus & metuens ne ob delictum certamine amoueretur, non aliter confirmatus eſt, quàm adiurante hypocrita non animaduerſum id inter exſultationes ſucclamationeſq́ue populi.

Baculum intellegi volunt lauri ramum, quem vates & actores inter canendum manu tenebant: vnde ῥαβδῳδοὶ & στιχῳδοὶ dicti Græcis. Et quin tale aliquid apud priſcos Græcos fuerit, non eo negatum: paullo aliter tamen mos ſcenæ fuit, quem tangit Romanus ſcriptor. Eum intellegere videor ex ſolius Plutarchi verbis, libello περὶ παίδων ἀγωγῆς: quæ ſic concepta: οἱ δ' ἁρμάτειοι τρόχοι πόνῳ καμφθέντες, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο, τὴν ἐξ ἀρχῆς δύναιντο ἂν λαβεῖν εὐθυωρίαν. τάς γε μὴν καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας ἀπευθύνειν, ἀμήχανον. id eſt, *Rotas curruum cum labore curuatas, cùm omnia feceris, in priſtinam rectitudinem non reſtitues: & incuruos hiſtrionum baculos, in rectum reducere nulla vis poſſit.* Clarum enim ex eo, baculos aliquos inflexos fuiſſe, quos hiſtriones, & præſertim ſaltatores, manu geſtarent: ſiue ad concinnitatem aliquam motus, ſiue ad geſticulandum. Qui baculi etiam nunc in vſu eiuſmodi nugis theatri apud Belgas, non ſine veſtigio priſci ritus. Nec è ligno ſolùm ij baculi, ſed è ferro. Diſco ex Appuleij Apologia altera, in Ruffinum quemdam ſaltatorem fabularum: *Ingens indignatio animo oboritur. túne effeminatiſſime, tua manu cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelæ, an Medeæ? an Clytæmneſtræ? quas tamen conſultas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri eſt, ſine cludine ſaltas.* Emendo, *quas tamen cùm ſaltas.* Vox cludinis (incorrupta modò ſit) propria fuiſſe videtur huic mimico ferro. Ad eum morem prorſus capiendus Auſonius,

Baculi in manu hiſtrionum quales.

Plutarchi notandus locus.

Suſpectus Appuleij locus, in parte emẽdatus. Cluden, quid. Auſonius explicatus.

> *Deceptæ felix caſus ſe miſcuit arti:*
> *Hiſtriò, ſaltauit qui Capanea, ruit.*

In

In Canace visus multo felicior, ipsa
Quòd non hic gladio viscera dissecuit.

Gladium illum saltatoriũ intellegit. Lucem hinc do abbreuiatori Dionis in Antonino Caracalla: sub quo narrat Theocritum quemdã, olim scænicum, præpotentem fuisse: quem cùm dicto aliquo offendisset Titianus procurator Alexandriæ, atque is stricto ferro è sede sua in illum prosiluisset: ridens Titianus, Ὡς ὀρχηστὴς ἐποίησας, inquit, *Vt saltator fecisti.* In quo nihil dubito allusum ad hoc mimicum ferrum. Addam alia Suetonij, ne ventosum & inane caput.

In Tiberio, cap. LII.

Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patria caritate dilexit: alterius vitiis infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remißiorisq́ vitæ erat.

Metuo, vt aliquid desit. plenior certè, & quę vtrumque membrum complectatur, lectio erit, *alterius virtutibus, alterius vitiis infensus.* Germanicum enim oderat, propter eximias virtutes: Drusum, propter vitia. *Correctus Suetonius.*

Cap. XLVII.

Paucorum Senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se aliis subuenturum, nisi Senatui iustas necessitatum caussas probassent. Quo peracto, plerosque modestia & pudore deterruit.

Scriptum fuit à Suetonio, *Quo pacto plerosque.* at linea neglegenter litteræ. p. indita, locum mox corrupit.

CAPVT XXIX.

Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magistratu primùm imagines. Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctusque Ouidius. In atrio locari solitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die festo. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.

DE imaginibus quidquid dignum legi, conscribam: &
Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis:
sic ego Electis eiusmodi rerum, ad doctrinam veterem præibo iuuentuti.

Generis apud Romanos discrimen duplex. Alij Patricij, alij Plebeij. rursum ex vtrisque, alij Nobiles, alij Noui. Nobiles censebantur illi soli, quorum maiores magistratum ceperant, quique ius habebant imaginis ponendæ. Noui, quorum maiores vitam priuatam vixerant, & quibus imagines nullæ. Regum temporibus, & post Regifugium aliquot annis, penes solos Patricios magistratus erant: ideò & nobilitas. Postcà, per contentiones Tribunicias, communicati cum plebe honores: simulque nobilitas & imagines. Imò non raro ex eo, plebeius quispiam, nobilis ante patricium: vt Claudij Marcelli, vt Decij, Flaminij, Luctatij, & quæ aliæ è plebe familiæ plenæ honorum. Non enim ex genere, sed ex imaginum multitudine omnis nobilitas: & imagines ex magistratu. Liuius *Romanis, qui nobiles. Qui noui. Plebeij nobiles quãdo cœperint. Ex imaginibus omnis Romana nobilitas.*

libro primo *Ancus Marcius nobilis vna imagine Numæ*. Idem libro XII. *Nec finem antè belli habituros, quàm Cõsulem verè plebeium, id est hominem nouum fecissent. Nam plebeios nobiles iam hisdem initiatos esse sacris, & contemnere plebem cœpisse, postquam contemni desierint à patribus.* Suetonius in Vespasiano, *Gens Flauia obscura illa quidem, & sine vllis maiorum imaginibus, sed tamen reip. non pœnitenda.*

Imagines, ex quo magistratu. Imagines, dixi, è magistratu. non tamen quouis, sed curule. Quæstura, Tribunatus, & qui alij inferiores honores, ius imaginis non dabant: dabat inter ordinarios magistratus, prima, curulis Ædilitas. Disco ex Ciceronis verbis, libro quinto in Verrem, vbi loquitur de se Ædile: *Ob earum rerum solicitudinem atque labores, fructus illos datos, antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam posteritatemq; prodendam*. Scribe potiùs, *ius imaginis*. *Ciceronis emendatio.*

Imagines, non totius corporis. Hæ imagines non aliud fuerunt, quàm expressa corporis effigies humerorum tenus, è cera. Dico, humerorum tenus. nõ enim corporis totius erant, sed capitis atq. vultus. Plinius lib XXXV. *Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis.* ait disertè vultus. Cicero in Bruto, cui ab hac obseruatione lux: *Ex quo, tamquam ex ore imago, exprimatur.* Addidi item, è cera. Idque adeò verum, vt vulgò eas nobilium imagines poëtæ appellent Ceras. Iuuenalis, *E cera soli-tæ fieri.*

Tota licet veteres exornent atria ceræ.

Ouidius correctus. Et Ouidius, in cuius verbis prisca labes, lib. I. Amorum.

Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ:
Tolle tuos tecum pauper amator auos.

quam amoueo, & lego, *veteri cincta atria cera*. Nam lena est, quæ monet puellam ne se pulchris aut nobilibus vulget; sed tantùm diuitibus & peculiatis. Imagines autem istæ in atriis. Seneca, *Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus: animus est qui facit nobilem.* Idem Consolatione ad Polybium: *Vides omnes has imagines, quæ impleuere Cæsareum atrium: nulla non harum aliquo suorum incommodo insignis est.* *In atriis ponebãtur.*

Martialis:

Atriaq; immodicis artat imaginibus.

Valerius lib. V. cap. VIII. *Prudentissimoq; viro succurrebat, effigies maiorum cum suis titulis idcircò in prima ædium parte poni solere, vt eorũ virtutes posteri non solùm legerent, verùm imitarentur.* Prima enim ędiũ pars, Atrium. Seneca de Benefic. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine & multis stemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant*. Alij malè, *parte summa*. Ausonius,

Hos ille Serum veste contexi iubet,
Hos cælat argento graui:
Ceris inurens ianuarum limina,
Et atriorum pegmata.

Ouidius iterùm correctus. Imagines igitur istæ ex cera. ideò benè monui olim in hoc Ouidij versu, lib. VI. Fastorum,

Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste triumphales occubuisse senes.

legen-

legendum, *cerata per atria*. Æris in atriis nulla mentio, at frequens cerarum. Statius tamen opitulari vulgatæ lectioni videatur II. Thebaid.

——— læto regalia cœtu
Atria complentur. species est cernere auorum
Comminus, & viuis certantia vultibus æra.

Quamquam & sit nulla mihi religio rescribere, *Certantia vultibus ora.*

Imagines in thecis.

Collocabantur autem ordine in ligneis thecis, siue, vt Plinius appellat, armariis. Libro XXXV. *Expreßi cera vultus singulis disponebãtur armariis, vt essent imagines quæ comitarentur gentilicia funera.* Ausonius in versibus quæ suprà, pegmata maluit dicere. Eæ thecæ diebus festis aut lætioribus tantùm aperiebantur; aliàs vt videtur, clausæ. Cicero pro Sullâ: *Domus erit, credo, exornata, aperientur maiorum imagines.* Vopiscus in Floriano, *Tantùm illud dico, Senatores omnes ea lætitia esse elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequentes aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosiora præberent.* Apud Senecam patrem Triarius, lib. VII. Controu. VI. *Indicit diem festum, aperiri iubet maiorũ imagines, cùm maximè tegendæ sunt.* Et hoc est quod Polybius lib. VI. scribit, has imagines publicis sacrificiis proferri, & magnificè ornari. Cui curæ haud dubiè olim præfectus Atriensis.

Titulus, siue Index imaginis.

His imaginibus subscripti Tituli, siue Indices honorum & rerum in magistratu quoque gestarum. Plinius, *Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum.* Tibullus,

Non tua maiorum contenta est gloria fama,
Nec quæris quid quaque index sub imagine dicat.

Emendatus Tibullus.

Ita emenda. Nam intellegit hunc Indicem, quem Liuius ferè Titulum appellat, & sæpè queritur ab eo corruptam historiæ fidem. Vt lib. IIII. *Minutium apud quosdam auctores trãsiisse à patribus ad plebem, vndecimumq́ Tribunum plebis cooptatum, inuenio. sed ante omnia refellit falsum imaginis titulum paucis antè annis lege cautum, ne Tribunis collegam cooptare liceret.* Libro VIII. *Vitiatam memoriam falsis imaginum titulis reor, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumq́, fallente mendacio, trahunt.* Libro X. *Cuius imaginis titulo, Consulatus, Censuraq́ & triumphus æquo animo legetur: si pontificatum vel auguratum adieceritis, non sustinebunt legentium oculi?* Valerius libro IIII. cap. IIII. *Plurimorum ac maximorum operum prætexto titulum imaginum suarum amplificauit.* Ad hunc titulum, Taciti locus pertinet, lib. XVI. *Obiectauitq́ Caßio, quòd inter imagines maiorũ, etiam C. Caßij effigiem coluisset, ita inscriptam,* DVCI PARTIVM.

Imagines ad funera.

Vsus præcipuus earum imaginum, vt in funere nobilium ferrentur. Propertius,

Nec mea tunc longa spatietur imagine pompa.

Liuij Epitome XLVIII. de Lepido: *Præcepit filiis lecto se strato sine linteis, sine purpura, efferrent. imaginum specie, non sumptibus nobilitari maximorum virorum funera solere.* Et exempla vulgò apud scriptores. Ratio ferendi in oblongis perticis erat siue hastis, vt fercula solent triumphorum. Ideò Feretra ea dixit Silius libro X.

Non coniux, natíve aderant, non iuncta propinquo

Sanguine turba virûm: aut celsis, de more, feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.

Dio Cassius adfirmare videtur, non ferri solere imagines eorum qui relati in deos: ambigo de ea sententia, & scripsi quædam libro IV. Epistolicarum. Illud mihi certius, si quis turpi & immani crimine damnatus esset, damnari etiam & frangi eius imaginem solere, nec in exsequiis ferri.

Damnatæ imagines & fractæ.

Iuuenalis,

Frangenda miseram funestat imagine gentem.

Tacitus lib. II. *Cotta Messallinus, ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur, censuit.*

Capvt XXX.

Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiscus emendati: item Trebellius Pollio. Iocus hominis mimi illustratus. Coctilia, quid. Adclamatio Senatus solemmis, Omnes. alia plura.

Scriptoribvs Cæsareæ historiæ, qui redacti in vnum corpus, non sine suspicione scalpelli, lucem aliquam à me dabo, forsan & medicinam. In Capitolini M. Antonino, in extremo,

Crimini ei datum est, quòd adulteros vxoris promouerit, Tertullum, & Vistilium, & Orfitum, & Moderatum ad varios honores: cùm Tertullum etiam prandentem cum vxore deprehēderit. De quo mimus in scena, præsente Antonino, dixit, cùm stupidus nomen adulteri vxoris à seruo quæreret, & ille diceret, Tertullus. & adhuc stupidus quæreret, respondit ille. Iam tibi dixi, Tertullus dicitur.

Iocus in pronunciatione.

Iocus latet hominis mimi. Res autem sic se habet. quærebatur nomen adulteri: seruus ter repetitò dixit, Tullus, Tullus, Tullus. Iterùm quærebat alter: & subdidit allusione ad hunc Tertullum, Iam dixi ter, Tullus dicitur. Ex ambigua pronunciatione facilè collectu, Tertullus. Ita ergo scribe in Capitolino, *& ille diceret ter, Tullus.* & pòst, *dixi ter, Tullus dicitur.* In Spartiani Seuero.

Vxorem tunc Martiam duxit, de qua tacuit in historia vitæ priuatæ, cui posteà in imperio statuas collocauit.

Tatius Cyrillus historicus.

Placeret mihi. *de qua Tatius in historia.* Tatius Cyrillus eorum temporum scriptor fuit: nominat eum & imitandum sibi proponit Iulius Capitolinus, in Maximinis, sub initium.

Ibidem,

Opera publica præcipua eius exstāt, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Eius denique etiam ianuæ in transtiberina regione, ad portam nominis sui.

Iani, quid.

Scribo, *Eius denique etiam iani.* Iani dicti, transitiones peruiæ, quales multas Domitianus exstruxit. Suetonius, Cicero, & alij.

In Trebellij Pollionis Claudio,

Et hunc tamen quidam historici laudare conati sunt, & ridiculè quidem. Nam Gallus Antipater ancillariorum, & historicorum dehonestamentum principium de Aureolo sic habuit: Venimus ad Imperatorem nominis sui.

Puto

Puto eum scripsisse, *Gallus Annius, pater ancillariorum* non ignota phrasi, vt Pater elegantiarum, & similia.

Pater ancillariorū.

In Lampridij Alexandro:

Consules quoscumque vel ordinarios vel suffectos creauit, ex Senatus sententia nominauit, sumptum eorum contrahens, & nundina vetera ex ordine instituí, vel dies vel tempora.

Ego nihil ambigo quin hæc, *vel dies vel tempora*, glossema sint ad vocem, *nundina:* ideò delenda. Sententia autem videtur, Alexandrum restituisse priscum morem comitiorum de Trinundino.

Glossema delctum.

Ibidem:

Fecit Romæ Curatores vrbis XIIII. *sed ex Coss. veros, quos audire negotia vrbana cum Præfecto vrbis iussit.*

Lego, *sed exconsulares viros*. Sunt autem hi curatores, qui à Sexto Rufo & Victore ponuntur in quaque regione vrbis bini, aucto scilicet posteà numero.

Exconsulares viri.

In Hadriano Spartiani,

Post Quæsturam acta Senatus curauit, atque ad bellum Dacicum Traianum familiarius prosecutus est.

Scribendum, *Traianum in familiaribus.*

Ibidem,

Equitauit ambulauitq́; plurimum, armisq́; & pilo se semper exercuit.

melius, *palo*. Nam intellegit exercitium, Palaria, Vegetio dictum. Iuuenal. *Quis nescit, aut quis non vidit vulnera pali?*

Pali exercitium.

In M. Antonino Capitolini,

Tantum autem honoris magistris suis detulit, vt imagines eorum aureas in Larario haberet. ac sepulchra eorū additis hostiis & floribus semper ornaret.

Fortasse, *annuis hostiis.*

Ibidem,

In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt: ipsius, velut manu, capiti Martis aptata est.

Elucescet hic mos, si leges *coronas:* &, *iacientibus*. Martis statua in puluinari erat, vt solitum: in eam detractas sibi coronas Salij iaciebant.

Mos iaciēdi coronas.

In Ælio Pertinace,

Nam pater eius tabernam coactiliariam in Liguria exercuerat.

Sudant interpretes in coactilibus istis eruendis. ego scribi censeam, *coctiliariam*. Coctilia videntur appellasse carbones ligneos semiustos, aptos ad ignem. Vt in Claudio Pollionis, *Ligni cottidiani pondo mille, si est copia; sin minus, quantum fuerit, & vbi fuerit, coctilium cottidiana batilla quatuor.* Quid Coactilia sint, scio; & legi in Glossis, *Coactiliarius*, πιλοποιός: sed non id munus exercitum patri Pertinacis, verùm aliud illud, quod dixi. Ecce Capitolinus ipse, in principio, *Ælio Pertinaci pater libertinus Ælius Successus fuit: qui filio cognomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quòd pertinaciter eam rem gereret, imposuisse fatetur.*

Coctilia.

Ibidem,

Cùm ad Senatum venisset, & cellam curiæ iussisset aperiri, neque inueniretur aditus, in templo Concordiæ resedit.

Melius, *neque inueniretur æditus.*

In Tacito Vopisci,

Hac oratione & Tacitus ipse vehementer est motus, & totus Senatorius ordo concussus. Statimq; acclamatum est: Omnes omnes in Decium ad campum Martium, ibi comitiale tribunal ascendit.

Turnebi acumen aberrat.

Locus corruptus; nec mederi potuit peritissimus Turnebus, qui legit, *Omnes illicium ad campum.* & adfert nescio quid de illicio apud Varronem: quod hîc, nihil ad Bacchum. Scribo ipse, *Statimq; acclamatum est, Omnes, omnes. Inde itum ad campum.* Satis certa ea lectio: etiam mos ille acclamandi in communi consensu Senatus, Omnes. Suprà, in Actis Senatus.

Acclamatio Senatoria, Omnes.

Tacite Auguste, di te seruent. Deinde omnes interrogati prætereà, qui post Tacitum sedebat Metius Nicomachus in hæc verba disseruit. emendo, *Deinde, Omnes. Interrogatus prætereà.* Trebellius Pollio, in Valerianis, *Quæ cùm essent sæpiùs dicta, addiderunt omnes, atque ita discessum est.* scribe, *addiderunt, Omnes.* Notanda igitur iuuentuti ea solemnis & quasi legitima forma acclamandi, quam reperies etiam alibi. Hæc leuia: quis negat? at quàm leuiores illi, qui reges sibi videntur, in vna aut altera simili nota? Capita iis tota explet corrupta vna vocula aut littera: & principium cùm leges, censebis, munere deûm, venisse nouum medicum, qui crus fractum obligare possit Æsculapio ipsi. Iam verba, quàm nitida, quàm composita! quasi tessellæ omnes in pauimento. Quid dicam, nisi Cæcilianum illud? O tristes ineptias! Mihi in hoc genere, duo, curæ, Breuitas & Veritas: alterum secutum me scio, alterum assecutum. Faue, mi Lector.

F I N I S.

APPROBATIO.

Hunc Iusti Lipsij laborem sine tædio ob variam eruditionem perlegi, & sine vlla Catholicæ fidei offensa studiosis communicari & euulgari posse iudico.

VValtherus vander Steeghen,
S. Theol. Licentiatus.

INDEX CAPITVM.

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER SECVNDVS.

In quo mixtim Ritus & Censuræ.

IVSTI LIPSI ELECTORVM LIBRI SECVNDI

CAPVT PRIMVM.

Lampridij obscurioris mendi locus elautus. Qui Trossuli: & de Principe iuuentutis. E Seneca glossula sublata.

BELLA mihi visa, non nego, emendatio nostra Lampridiani loci: in quo labes altior & occultior, quam nec eruat nec eluat mihi quiuis. Ait de Commodo, in eius vita:

Decimoquarto ætatis anno in collegium sacerdotum adscitus est. Cooptatus inter tres solos Principes iuuentutis, cùm togam sumpsit.

Princeps iuuentutis, gradus ad Imperium.

Quæro qui isti tres Principes; quos inter Commodus adscitus quartus? Morem veterem scimus ab ambitione Augusti, designandi & nuncupandi Principes iuuentutis eos, qui in proxima spe ad Imperij successionem. Scilicet vt ipse Imperator veteri exemplo & nomine, Princeps Senatus: sic isti, proximum titulum fruebantur Principum iuuentutis. At præter Commodum, quis tunc ea spe aut gradu? Nemo. nedum vt tres vnà alij, quod nego factum vmquam in Romana re aut cogitatum. Caius quidem & Lucius Cæsares, Principes iuuentutis sub Augusto: sed nempe fratres. nec tamen scio planè an temporibus & annis iisdem. Cetera exempla, quæ varia & multa, conuenient dumtaxat in vnum. Denique esto. mos & ius fuerit creandi plures: quæ tamen hæc dictio aut adiectio, *tres solos*? Itáne solos? An denos igitur aliquos creari vis aut vicenos? Nugamenta rerum verborumque, quæ correctione tollo, & reduco ad serium verumq; sensum. *Coöptatus inter trossolos:* siue, *trossulos.* Rem ipsam dixi. Nam Trossuli, equites: & titulus ille proprius ordinis huius. Censores enim olim in lustri conditione ordinumque recensu, quem primùm honoris & virtutis caussa in primo ordine legebant: is Princeps Senatus. quem primum item in ordine secundo, is Equitum: sed recept[illegible] tamen nomine, Iuuentutis Princeps dicebatur. Reuerâ enim Equites, Iuuenes, descriptione Seruiana: & quia statim à toga virili, in hoc ordine fas censeri. Prius è Liuio clarum, libro XLII. in oratione Persei ad Macedonas suos: *Equitatum Romanum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis. Equites enim illis, Principes iuuentutis, equites seminarium Senatus.* Alterum è scriptoribus passim, & è Dione definiente etiam annos: Καταλέγεσθαι χρὴ ἐς τὴν ἱππάδα ὀκτωκαιδεκέτεις. ἐν γὰρ ταύτῃ ἡλικίᾳ μάλιστα ἥ τε τῶν σωμάτων εὐεξία, καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιτηδειότης διαφαίνεται. id est:

Inter Trossulos cooptari, siue equites.

Princeps Senatus à censore lectus: item Iuuenum.

Equites, iidem cum iuuenibus, vulgata quadã vsurpatione.

Anni equestris ordinis proprij.

Legendi autem in Equitem, qui octodecennes. Nam in hac ætate & corporum habitudo maximè, & animorum promptitudo iuxtà apparet. Mens igitur Cęsarei scriptoris, Commodum sumptâ virili togâ, relatum in Equites: & quidem Principem eius ordinis, vt solet, honestè dictum. Atque hæc sine obice. illud turbet fortasse musteos Criticos, quod vetustior vox Trossulorum, quàm pro Lampridij æuo. Errabunt. Nam vetus quidem illa vox, & ante Ciceronem, fateor: sed quæ post æuo refloruit iterùm sub Principibus & velut reuixit. Nam & Seneca ecce minimè sectator aut reprensor verborum fugientium, eâ bis vsus in hac Equitum siue Iuuenũ notatione. In Epistolis: *O quàm vellem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in viâ diuitibus; cursores, & Numidas, & multum antè se pulueris agentem!* Vbi opportunè glossematium amolior, τὸ, *Diuitibus*: ad vocem *Trossulis* à benignis illis patribus parum peritè adiectum. Idem Seneca iterùm: *Quid ergo? idem faciam quod trossuli isti & iuuenes? Benè mecum agitur, si hoc vnum senectutem meam dedecet.* Quem locum si totum inspicis, opponi eam vocem Senibus clarè videbis. At quòd veteribus Trossuli dicti Equites, è Plinio, Festo, Varrone iam alij monuerunt: & tibi promptum, Lector, cuius memoriæ cymbam, vt sic loquar, non decretum mihi onerare obuiâ istâ merce.

Deleta supernacua vox è Senecâ.

Trossuli pro iuuenibus.

CAPVT II.

Quis locus honestior priscis, dexter an sinister? illum videri. Refutatus vir doctus, qui nuper aliter sensit, & scripsit. Quid sit Latus tegere: quid Exteriorem esse, quid Interiorem. Scriptores aliquot explicati, Sallustius in cursu emendatus.

IMPROBVM hoc caput, in quo bellum mihi cum meo ciue. sed bellum imbelle tamen, sine sanguine aut funere: & qualia vtinam hæc Belgarum! Sententiam & morem nouum præiuit nobis nuper vir doctus in suâ Hermathenâ, de loco dextro & sinistro. adseruit validè plerisque gentibus sinistrum locum honestiorem habitum: etiam Romanis. Tela quibus id expugnantum iuit, breuiter (nam ipse diducit & dilatat) sunt ista. Ait primò: Senibus & ætate grandibus honestissimum locum adtributum in sessu sine incessu, nemo ambigit: tributus autem illis medius aut sinister: honestissimus post medium iste igitur. Ab Ouidio firmamentum quærit:

Aduersor Io. Goropio Becano.

Rationes eius ordine posita.

Prima.

> *Et medius iuuenum non indignantibus ipsis*
> *Ibat, & interior, si comes vnus erat.*

Interior enim, inquit, sinisterior, vel Seruio interprete in illud Virgilij
——*ad saxa suburget Interior.*——

Secunda. Ait secundò: Pallanti apud Virgilium omnes honores habentur, vt hospiti, vt auxiliatori, vt regio nato. ille autem ipse in medio semper aut ad sinistram collocatur a seruantissimo rituũ poëta. cõfit igitur quod prius.

De

De loco medio, ecce:

—— ipse agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis conspectus in armis.

De sinistro autem:

—— Pallásque sinistro
Adfixus lateri.

Ait tertiò: Suetonius idem clarè exprimit in Teridate: cùm in Nerone scribit: *Teridatem perductum in theatrum ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit.* Hoc, inquit, contumeliæ fuit, non honoris: depreciando Teridati, non attollendo, & iure. quis enim regem supplicem collocatum censeat, supra Principem generis humani? Indignior igitur locus dexter. Denique post tela hæc auctoritatum, machinas etiam admouet rationum. Dextra in nobis manus nata defendere. hanc qui tegit, significat sese tutorem defensoremque nostri esse, & vt custodem. at qui custodit, vilior eo quem protegit. ideoq; meritò locatus ad dextram, vt partem viliorem. Sed & Auspicia quæ bona, sinistra dicuntur, & Græci cùm ἄριστον, optimum dicant, ἀριστερὸν ab eo siue Sinistrum formarũt, præstantiam hanc spectantes & bonitatem. Denique natura ipsa nónne id vociferatur & clamat? quæ collocauit cor nobis ad sinistram, illum vitæ fomitem, illum fontem sanguinis: quid, nisi vt dignissimum membrum sedem haberet in dignissima hominis parte?

Tertia.

Plures aliæ mixtim, à moribus aut naturâ.

HAEC illa argumenta, vt ipse aliique putant firma, solida: quæ euertere mihi tamen posse videor non magno nisu. Nasonem in prima acie ponit qui senem facit isse interiorem, id est sinisteriorem ex Seruij mente. Mi homo erras. abnuo tibi Interiorem id valere: & quid huius rei sit, clariùs mox dicam cùm stabiliam mea. At Seruius. Quid ille? non ego Seruij huius seruus: quem deliria quædam mage maiora scio delirasse. Et Virgilij sanè alia mens est. Quem ipsum cùm aduocas in aciem secundam, pugnas seriò an ludis? Pallas, inquis, in medio agmine. Fateor. sed in suo agmine, idque vt dux & imperator. Quis hîc honoris istius, vt sic dicam, togati & ciuilis adspectus; aut quæ comparatio ad alium, siue altiorem siue minorem? Nulla. mos militiæ exprimitur saltem, qui obtinuit plurimùm inter gentes. Sed idem illi Æneæ etiam ad sinistram. Quid ais? valere hoc à te vis? ego ad me trahebam, & iure. Cessisse enim Pallantem Æneæ censeo, vt seni, vt regis magni filio, denique vt deâ nato. Tu quid contrà? flectis vaniter & intorques: & tamen cùm omnia feceris, fateri debebis aut aduersum tibi esse hunc testem, aut incertum. Hunc igitur mittamus. ecce tertiæ aciei robur, Tranquillum: qui omnia, credo, nobis tranquillabit. Ille ait Teridatem collocatum Neronis latere dextro. O varum acumen! Quis tibi dixit, depressionis caussâ id factum à Nerone, non sublationis potiùs? Tuus sensus: sed sine adsensu nostro. Ego enim probabiliter contrà sentio, & Neronem omnes honores Teridati habuisse autumo, vt peregrino, (& inprimis hoc loci & temporis) vt nouo & à se facto regi. Et mecum, scio, sentient omnes ij quibus purior sensus. Iam rationes quas adducis, quàm non ratæ? stipulæ & paleæ sunt: quæque non ferent primum examinis mei ignem.

Refutata ea omnes ordine.

Ad primã responsio.

Ad secundam.

Dux agminis in medio.

Ad tertiã.

Ad mixtas rationes.

Dextra promptior & robustior.

Dextra manus apta defensioni. Bonum factum, bonum dictum. & ideò igitur præstare eam meritò Sinistræ volumus, vt habiliorem, vt fortiorem: & qui ad hanc locatur, locari ad digniorem. Tu nescio quid aliter hîc inuoluis & perplexaris: quod, vapulem, si satis cepisti ipse. At Grammatici etiam ita sentiunt. Túne ad hæc castra? sed te repellunt, & illi ipsi litteratores Græculi ἀρίστερα cũ bono omine & nomine dicta fatentur, etsi in re mala. nimirũ κατ' εὐφήμισμον quemdam, vtrique linguæ non ignotum. Non igitur rei dignitatem ex verbo isto adiicies, non ex illorũ mente quidem: potiùs delibabis. Ecce enim tibi ex illa ipsa corte, qui ἀριστερὰ, τὰ μωρὰ interpretetur, & δεξιὰ, τὰ συνετά. quàm non ad tuam mentem, vides. Sed Auguria etiam captas, & iam vaticinaris. Sinistra, inquis, censent optima. Scimus pridem, ô bone, & eius rei caussam: scimus tamen & hoc, gentes quasdam fuisse, quibus auspicatoria dextra. Sed quid superstitionem hanc mihi ingeris? quæ si locum habet vbi sessionis ciuiliter res aut itionis: cur non religionem tibi regero, meliori iure? In deorum adoratione ad dextram se vertebant: melior illa igitur. In mensa, in * dextram potum circumferebant: melior illa igitur. Sed bona & Belgica fide, quid hęc firmandæ caussæ aut infirmandæ? Quin rem tange potiùs: & omitte digladiari in vmbra, aut cum vmbris. Iam tango, inquis, & quidem letaliter in ipso corde. Hoc enim ad sinistram. Nonnihil dicis, fateor: sed vide quàm facilè protelem hoc telum. Rem nudam in situ hoc adspicis, non eius veram caussam. Dignitatis enim esse vis: commodi autem est & fructus. Nam vt capias, prudẽs ille conditor & dispositor Deus cor in pleroque omni animali medium esse voluit, sine flexu in dextrum aut sinistrum. scilicet vt scaturigo illa sanguinis, spirituum, vitæ, à parte media pertineret & se diffunderet ad fouendas & irrigandas ęquiter omnes partes. In homine tamen paullum id aliter est, & inclinat vergitque sinistrorsum. quid ita? prouido idipsum & magno consilio, quod ex Aristotele non vltrà te celabo. Ait Naturæ ille germanus alumnus: ἐστὶ δὲ ἡ καρδία τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις κατὰ μέσον τοῦ στήθους τόπου. τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὰ εὐώνυμα μικρὸν παρεκλίνουσα, πρὸς τὸ ἀνισοῦν τὴν κατάψυξιν τῶν ἀριστερῶν. Pulcherrimè, verissimè. nec aliud hîc, quàm arcanum Prouidentiæ opus: quæ benigno quodam & miseranti respectu cor propiùs Sinistram admouit, vt vitalis ille calor subsidium è propinquo ferre posset, & vegetare malam rigentemque partem. Μάλιστα γὰρ τῶν ἄλλων ζώων ὁ ἄνθρωπος ἔχει κατεψυγμένα τὰ ἀριστερά, vt idem Sapiens addit. Hęc vides quàm sint ad tuum stomachum: quæ tamen si ingeris & dimittis, reuomas & refundas necessum est fallacem illum primæ opinionis succum. Sed tua tela quoniam satis euitaui, & quidem solo amictu: præbe te paullùm certiori ferro, & *Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum.*

De etymo vocis Græcæ.

Auguria sinistra bona, à sinendo.

Contra minutas has rationes, minutæ alia.

* Licet addas, receptas locutiones in re fausta: *dextro Hercule, Mercurio, aue.*

Cor cur homini ad sinistram.

Post refutationem, argumenta quæ à me sunt.

Nam pro loco dextro ita pugno. Valerius mihi (bono quidem omine) in principiis. qui de Tiberio honores omnes Druso fratri exhibente: *Præcepit etiam dextra in parte Prætorium ei statu, & Consulare & Imperatorium nomen obtinere voluit: eodemq; tempore & fraternæ maiestati cessit* (oro quid his verbis clarius)? *& vitâ excessit.* Plutarchus, in Bruto: μετὰ ταῦτα περὶ τάξεως αὐτοῖς λόγος ἐγένετο, τῶν φίλων παρόντων, καὶ Βροῦτος ᾐτεῖτο

Auctoritas Valerij.

Et Plutarchi.

Κάσσιον

Κάσσιον αὐτὸς ἡγεῖτο τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ὅ δι' ἐμπειρίαν καὶ ἡλικίαν μᾶλλον ᾤοντο Κασσίῳ προσήκειν. Satin' vt his quoque verbis clarè dextrũ cornu præfertur sinistro, idque in aspectu honoris? Ades & tu Suetoni, vt pugnem verbis è Tiberij cap. VI. *Dehinc pubescens, Actiaco triumpho, currum Augusti comitatus est sinisteriore equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur*. Nihil certius, quàm prælatum in hac sessione Marcellum: qui & ætate Tiberio maior (anni vnius, vt obseruo) & qui ad imperij spem ab auunculo iam admotus. Idem in eodem Tiberio cap. XXV. narrat eum, Libonem, quem suspectum nouitatis habebat, ad colloquium quidem admisse, sed ita *vt dextram obambulantis veluti incumbens, quoad peragere tur sermo, contineret*. Vtrum in hac ambulatione digniorem censes, Tiberium an Libonem? Non dubiè illum. Atqui is ad dextram Liboni ambulauit, eamque pressit & innixus est suâ sinistrâ. Intorqueo etiam missile Sallustij lacerto. qui in Iugurthino: *Sed Hiempsal qui minimus ex illis erat, ignobilitatem Iugurthæ, quia materno genere impar erat, despiciens, dextrâ Adherbalem adsedit. at medius ex tribus, quod apud* (lego insita copula, *quod & apud*. nam certè scimus de medio loco obtinuisse etiam Romæ, ne apud Numidas tantùm censeas) *Numidas honori ducitur, Iugurtha foret. Dein tamen vt ætati concederet, fatigatus à fratre vix in alteram partem transductus est*. Et examinata ea verba vulnus tibi imprimunt satis altum. In solenni hoc consessu regum res ita constituta ex more, dextra Adherbal consideret, medius Iugurtha, sinister Hiempsal. Turbauit per ferociam iste, & superbè transiit ad dextram. Primus igitur locus medius, proximus dexter. Quin poëta etiam Sulmonensis à me, in hac pugna: ambiguè, primo adspectu; certò & fidenter, si intueare.

Secunda Suetonij. *Tertia eiusdem.* *Quarta Sallustij.* *Isq; obiter correctus.*

Libro IV. Metamorph. de Perseo:

Quinta Ouidij.

Dis tribus ille focos totidem de cespite ponit.
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo:
Ara Iouis media est. mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi summe deorum.

Mineruam enim apertè supra Mercurium collocat: idque apertum ex ratione victimarum, quam addit. Sicut & Hecaten siue Dianam, supra Iuuentam, istis versibus, lib. VII.

Sexta eiusdem.

——*statuitq; aras è cespite binas,*
Dexteriore Hecates, at læua parte Iuuentæ.

Sed quid velitor? ecce falarica grandis quæ te necat. Nemo ambigit, quin latus claudere, tegere, eius sit qui vilior quique honorem defert. Exempla clara. Valerius: *Alexander, Ephestione sibi latus tegente, ad Darij necessarios venit*. Horatius:

Ratio pro loco dextro, firma.

Vísne tegam spurco Damæ latus?

Iuuenalis:

Diuitis hic serui cludit latus.

Atqui latus tegere, est esse ad sinistram: vilior hæc igitur. Hoc disertè doceo è Suetonij & Eutropij compositis locis. Ait ille in Claudio: *Aulo Plautio ouationem decreuit. ingressoque vrbem obuiàm progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus reuertenti, latus texit*. Ait iste in re eadem: *In*

Quid sit latus tegere.

amicos

amicos tam ciuilis, vt etiam Plautium virum nobilem, qui in expeditione Britannica multa egregiè fecerat, triumphātem ipse prosequeretur, & Capitolium conscendenti læuus incederet. Et vidésne quod alter ait latus tegere, hunc appellare & exprimere Incedere læuum? Quo fuco aut fumo obscures tam claram lucem? Sed & Oppius De bello Alexandrino: *Eoq; ipso die*, inquit, *meridianâ horâ cùm in basilicam iret, quidam Minutius Silo cliens L. Racilij, libellū, quasi aliquid ab eo postularet, tradidit. deinde post Racilium (nam is latus Cassij tegebat) quasi responsum ab eo peteret, celeriter dato loco cū se insinuasset, sinistrâ corripit eum, dextraq; bis ferit pugione*. Vbi, latus Cassio Racilius tegit, nō dubiè minor, cùm ille alter prouinciæ eius Præses. Hoc ipsum est, quod vocabant Exteriorem esse. Horatius non ambiguè:

Quid Exteriorem & Interiorem esse.

——— nec tamen illi
Tu comes exterior, si iusserit ire recuses.

Exterior enim ibi sinisterior, vt vetus interpres verè notat. Etcontrà Interior, is qui dexter. Hæc mens Ouidij est (redeo enim ad maiori luce perfundendum primam tuam iniectionem) illo versu:

Ibat & interior si comes vnus erat.

Quæ caussa eius dictionis. Turnebi opinio.

Nostra, vero propior.

Sed quare Exterior ille, hic Interior dictus? quæ caussa huic sermoni? Hærent viri docti, interque eos magnus Turnebus. Putat vel a Circo dictum: quia qui dexter est, interiore flectit gyro; qui sinister, exteriore: vel à naturâ, quia, inquit, proximior cuique & interior est dextra pars, remotior sinistra. Sed mihi expeditior ratio in mente, & fortasse verior: quam pandam. *Interiorem* enim arbitror à positura senem dici. quia in deducendo aut comitando non æquabiliter iuerunt, & pari velut iugo: sed honestior præibat leuiter, proximè adhærente altero, & latus velut claudente. Ideò ille *Interior*, hic Exterior, alter alterius respectu. Nec dissimulo in quibusdam membranis (Giselinus me docuit) Ouidianum illud legi, *Ibat & anterior*: planè hoc nostro sensu. Atque hic in honore verus vetusque Romæ mos: quem non temerè migrarunt item aliæ gentes. Nam quod Xenophon de Cyro tradidit, solitum eum amicos locare ad suam læuam, vt cordi propiores: nouum & illi vni proprium est: & tamen si attendis, non honoris, sed adfectus. nec id trahendum ideò ad morem totius gentis. In Turcis tantùm aliter esse fateor. quos honestiorem hodieque habere locum læuum docuit me non læuus arbiter Augerius Busbequius, scientissimus harum rerum. Caussam illi dant, quia eam partem gladius honestet: & qui ad dextram, obnoxium eum habeat & subiectum alterius manu; sinister contrà, eum expeditum. En caussas non caussas, militares, imò barbaras, & dignas eâ gente. At pro dextro loco, pugnat nobis Natura ipsa. Ea meliora omnia & fortiora dextra fecit: & Plinius vniuersè nec vanè scripsit, *vires dextrâ parte esse maiores*. * Aristoteles item benè: *διὰ τὸ τὴν κίνησιν εἶναι ἐκ τῶν δεξιῶν, καὶ ἰσχυροτέραν διὰ ταῦτ' εἶναι τὴν φύσιν τῶν δεξιῶν*. Et res visusque adprobat. & in corpore hoc humano, hepar splene melius: & è renibus, testiculis, manibus, pedibus, potiora omnia dextra. Caussa, quia calidiora. Aristoteles: *τῶν μέρων θερμότερα τὰ δεξιά*. & de sinistris scribit contrà; *τὴν φύσιν τὴν τῶν ἀριστερῶν ὅλως ὑγροτέραν εἶναι καὶ ψυχροτέραν*. Sed & mo-

Cyri adversa huic communi mori ratio. Etiā apud Turcas.

Argumēta pro nobis à Naturâ.

* III. De partib. animal. cap. IX

uere

uere atque agere Dextri eſt, moueri & pati Siniſtri. Idem* Sophus: κινεῖν πέφυκε τὸ δεξιὸν, κινεῖσθαι δὲ τὸ ἀριστερὸν. Poſſem in hanc ſententiam plura (bibimus enim & nos naturæ & Sophiæ illos fontes:) ſed abſtineo. quia non reuerà iſtæ Herculis ſagittæ, quibus expugnemus hâc Troiam. Rituum antiquorum res eſt: qui ab vſu potiùs quàm ratione ſpectandi, & teſtimoniis quàm argutiis firmandi. Tu mi popularis, etſi mortue, tamen ſalue: & ſcripta hæc à me certò ſcito,

*Libro περὶ ζώων πορείας.

Non tam certandi ſtudio, quàm propter amorem.

Placet enim nobis acre ingenium tuum. multa & recondita lectio: etſi iudicium requirimus interdum.

Capvt III.

Agellij compluria loca emendata. Imitus, Aduerbium. Canalicola. Fama minuens. Plautus correctus. Sol meridies. Oſcæ compellationes. Erucius Clarus Præf. vrbi. Ignauiones. plura alia non è circulis vulgarium correctorum.

Agellii non vno loco tenebroſas Noctes, illuſtriores reddere minati multi: & nuper etiam ego. Adeò ſeriò, vt liber iam apud Typographum eſſet: & vota concepta pro hoc partu. Cùm ecce audio in Galliâ & Germaniâ viros doctos eſſe, qui idem moliti imò iam emoliti conatu magno. Itaque deſtiti; librum recepi; & ſolemne illud meum ſeruaui, vt ne lucis meæ cauſsâ luminibus obſtruerem alienæ famæ. Non enim ita ego eius ſitiens: & ſi ſim, patent vnde hauriam alij fontes. Quia tamen ne nunc quidem clamatum toties Hylam hunc videmus: quid nocuerit proprias quaſdam argutias noſtras (nam quæ è libris ſunt, credo indubiè obſeruata aliis) referre in hoc caput? Nam vt maximè etiam illis in mentem & ſtilum iſta venerint: tamen vt Plato ait, δίς γε καὶ τρὶς τὸ καλὸν ῥηθὲν οὐδὲν βλάπτει.

Lib. XVII. cap. x. vbi inſignis illa comparatio, Phauorino iudice eſt, Virgilianæ Ætnæ cum Pindaricâ: in noſtro carpendo hæc leguntur:

Virgilius autem dum in ſtrepitu ſonitúque verborum conquirendo laborat, vtrumque tempus nullâ diſcretione factâ confundit. Atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignes eructare, & fluere amnes fumi & flammarum fulua & tortuoſa volumina in plagas maris ferre quaſi quoſdam igneos amnes, luculentè dixit.

Ad quæ inſiſtas iure. Quis enim hic ille qui Græcos fontes imitatus? Virgilium cenſeas. falsò. nuſquam hæc enim in eius verſu, quæ ſubdit. Pindarum igitur? ridiculum. quomodo Græcum conuenienter dixeris imitari Græcos? quomodo ſermo ipſe ſatis lautus & Latinus, Imitari Græcos fontes? Nam eos ſanè nemo imitatur, ſed ſumit ex iis, haurit, delibat. Nec refello pluribus. tu me duce hæc ſcribito, *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare*. Imitus, vt Stirpitus, Radicitus, Medullitus. & reſpondet ad verbum illis Græcis, Pindari, τοῦ πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. Sed & ſtatim corrige, *quaſi quoſdam igneos angues*. quod

Vox eruta noua, ſed proba, Imitus.

Ignei angues.

interpretandis illis Dircæi vatis facit, *ἀφαίστοιο ἕρπετον*: imagine audaci sanè & verè poëticâ, & quæ mihi blanditur.

Libro IIII. cap. XX.

Qui iurabat cauillator quidam & canicula & nimis ridicularius fuit.

Non canis hîc, non canina facundia satis apta. Ioci enim nudi res est, sine vllo morsu. Valdè libens & ad ingenium Geniumque veterascentem Agellij legam, *& canalicola*. Ita enim dicti olim homines forenses, dicaces, ἀγοραῖοι: quia ad canalem crebri. Festum vide in eapse voce, & Plautum Curculione.

Canalicola quis.

Lib. I. cap. II.

Dissertationum Epicteti digestarum ab Arriano primum librum.

Imò hæc quæ subiicit, hodieque leguntur in Arriani libro secundo cap. XIX. Sic igitur corrige: nisi si alia tunc dispositio aurei illius scripti. Simul exple lacunas aliquot hîc hiantes ex eodem Arriano, in verbis Græcis quæ à capitis Agelliani fine.

Numerus corruptus, & loci probum explementum indicatum.

Lib. I. cap. III.

Minimaq; illa labes & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico vtilitatum ratione solidatur.

Scribo, *famæ minuentis*. id est, imminutæ. elegantiâ priscâ & huic acceptâ. item *laciniam* malim, quàm *lacunam*. Sequitur enim solidari eam: quod duriter omnino transferas ad lacunam.

Famæ minuens, Patheticôs.

Libro III. cap. III. in verbis mei Comici:

Nam me puero vetus hîc erat solarium
Multo omnium istorum optimum & verissimum.

Parum connexa hæc aut consequa aliis. Corrigo, *me puero vterus hic erat solarium*. nisi fallor, perappositè ad parasitum. Quid opus, inquit, solariis & his obseruationum nugis? Me puero vnum cuique & non fallax solarium, venter. vbi is monebat cibum sumere, sumebatur.

Plautini versus correctio. Vterus solarium, voto parasiti.

Eodem lib. cap. II.

Magistratus quando vna die eis auspicandum est & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post exortum solem agunt: auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur.

Libri plerique veteres, *post mediam noctem auspicantur & post meridiem sole magno auspicati esse*. ex quîs firmiter lego, *& post meridiem solem agunt*. Eoq; exemplo tuta & defensa hæc prisca dictio, quo Sol occasus. Paullò etiam antè in hac ipsa disputatione & capite, *Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adiiciũtur, non noctibus*: legam libens, *quæ internoctu fiunt*, eâ formâ quâ Interdiu.

Sol meridies, priscâ phrasi.

Internoctu, vna vox.

Lib. I. cap. V. de Hortensij cultu & munditiâ malè audiente:

Qui cum multâ munditiâ & circumspectè compositeq; indutus & amictus esset, manusq; eius inter agendum argutæ admodum forent & gestuosæ: maledictis appellationibusq; propositis iactatus est.

Quæ sunt *proposita maledicta* siue *compellationes*? (ita enim veteres, melius quàm appellationes.) Non explicamus. Itaque substituunt, *probrosis*. Ego ex scripturæ tramite, *propè Oscis*. Et valdè conuenit. quoniam in Hortensium, vt mollem & parum externis illis indiciis virum, cauilli quidam & ioci obscæni iacti & in modum Oscum.

Oscæ compellationes.

Libro

Lib.v. cap.i. in Musonij seriâ oratione:

Animus is, inquit, audientis philosophũ quæ dicuntur vtilia ac salubria sunt.

Sententia & verba suspensa tu siste, & scribe, *quæ dicundo vtilia.*

Verba dicũdo vtilia

Libro v. cap. XIIII.

Tum sole medio rapido & flagranti specum quamdam nactus remotam.

Priscianus hæc citat, sed in eo scriptum *sole arido*. Nos, *sole ardido*, fuisse vix ambigimus. Qui autem toto hoc capite *Androdus* est, verius *Androclus* scribetur: atque ita Æliano dicitur in Variæ Histor. lib. VII. c. XLVIII.

Sol ardidus

Androclus, non Androdus.

Lib. VI. cap. VI.

Audiui Apollinarem Sulpicium L. Claro Præfecto vrbis dicere.

Scribo, *Erucio Claro.* è Plinij epistolis, & ipso Agellio libro XIII. cap. XVI. Nominatur & in Pandectis lib. II. De offic. Præf. Vigil. sed is alius ab isto (fortasse eius proles) qui sub Antonino vixit, nec vrbi sed vigiliis præfuit.

Erucius Clarus Præfectus.

Libro septimo cap. XIIII.

Et in Senatum quidem introducti, interprete vsi sunt Cæcilio Senatore.

Hæc ipsa tota res narrata Macrobio, in quo *Cælio* legitur: narrata Plutarcho in Catone maiore, qui Γάιον Ἀκίλιον appellat. Igitur hîc quoque diuisim legerim, *C. Acilio.*

C. Acilius.

Libro XV. cap. XII. in Gracchi verbis:

Si cuiusquam seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimumq́; existimatote.

Magna viri integritas, quam iactat. verbum quoque redintegremus, *omnium natorum.* id est, omnium hominum qui vnquam & vsquam nati. Nam nationes huc non aptè traxeris.

Postremissimus natorum, id est hominum.

Libro XVI. cap. XIIII. in verbis Verrij Flacci:

Festinat, inquit, à fando dicitur, quoniam isti ignauiores qui nihil perficere possunt, plus verborum quàm operæ habent.

Cur verò comparandi casu Ignauiores extulit, nec Ignauos dixisse contentus? Nos de mendo suspicabamur & remotiore verbo; quod puto fuisse, *isti ignauiones.* Formabát ita nomina, Optiones, Volones, Edones, Geriones, * Gestiones: eaque ab ipsis verbis, & terminatione eâdem. Ignauire vetus vox, & Ignauit in Pacuuio, si commemini, Nonius obseruat. Hac facie à Satagendo, Satagios Seneca etiam dixit.

Ignauio, noua siue prisca potiùs vox.

* Glossæ Philoxeni. in quîs malè *Gestio*, κακοῦσιος. legò, κακόβιος: à gestiendo.

Libro vltimo, cap. vltimo:

Neque item desunt, qui libris suis indices fecerunt, aut Epistolarum moralium, aut Epistolicarum Quæstionum, aut Confusarum.

Titulus Epistolicarum hîc quidem corruptus & alienus est. Nam præcessit lineis aliquot antè: *Sunt qui de Philosophiâ inscribant, & De naturâ humanâ, & Epistolicarum Quæstionum.* Ne igitur vanè iteret, scribe, *aut Epistolarum quæsitiorum.* Plura mihi in hoc Attico agello: sed messem vberem aliorum videbo, & legam fors fuit spicas.

Epistolæ quæsitiores.

CAPVT IIII.

Plinij defensio. Africam vrsos non gignere, non certè vulgò. Quid Vrsi Numidici antiquis. sententia noua, & ad lucem plurium scriptorum.

Plinij de vrsis adsertio.

FACIAM sedulo, Plini: & pressum per iniuriam, imò oppressum te alleuabo, ô Naturæ magne mystes. Scripsisti libro VIII. cap. XXXVI. *Annalibus notatum est M. Pisone M. Mesalla Coss. a. d.* XIIII. *Kal. Octobres Domitium Aenobarbum Aedilem curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in Circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cùm in Africâ vrsos non gigni constet.*
Et iterasti eamdem adseuerationem in fine eiusdem libri:

Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrsos gignit.

Quã multi carpunt & infirmant.

En, altè satis & clarè negas in Africâ esse vrsos. Hinc carptores, & linguarum multa tela. Passim te insiliunt, insibilant. &, Festum diem hominis! inquiunt: quàm fallitur? Luce istâ clarius est in Africâ esse vrsos, & quidem præstantes, insignes. Herodotus in Melpomene, de Libyâ quæ πρὸς τὴν ἠῶ, siue ad orientem. καὶ οἱ λέοντες κατὰ τούτους εἰσὶ, καὶ οἱ ἐλέφαντές τε, καὶ ἄρκτοι. *Et Leones apud istos sunt, & elephantes, & vrsi.* Solinus cap. XXIX. *Numidici vrsi formâ ceteris præstant rabie dumtaxat & villis profundioribus*, etsi veteri meo libro abest hîc vox, *forma*. & rectè.

Solinus correctus.

Iuuenalis:

Profuit ergo nihil misero, quod cominus vrsos
Figebat Numidas.

Martialis:

Quod freno Libyci domantur vrsi.

Virgilius:

——— *occurrit Acestes*
Horridus in iaculis & pelle Libystidos vrsæ.

Strabo de Mauris (quem tamen locum ipsi non vidêre:) *οἱ δὲ πεζοὶ τὰς τῶν ἐλεφάντων δορὰς, ὡς ἀσπίδας περιβάλλονται. τὰς δὲ τῶν λεόντων καὶ παρδαλέων καὶ ἄρκτων ἀμπέχονται καὶ ἐγκοιμῶνται. At pedites elephantum pellibus pro clypeis vtuntur, leonum autem, pardalium, vrsorum induuntur, & indormiunt.* Ecce testes. quis verbum pro te mutiat in tam multos, in tam probos? Ego, etiamsi plures aduenient, &, cum Homero, *μαλὰ μύριοι.*

Cõfirmatio Pliniana sententia.

Nego nihilo secius clarè & contentè, errasse Plinium: aio illos, qui errare eum errant. Numidia non gignit vrsos: aut si; raros certè minutosque. Quid tot mihi testes? ad vsum & ad visum adpello: nec hodie quidem dabunt, qui terram eam frequentent vrsis. Aluaresius locorum eorum inspector, hoc tantùm contra veteres mutat, quòd visos à se in vlteriore Africâ ait etiam ceruos. Scilicet cuique animanti, pro ingenio & indole, suæ sedes. & frigidior ista ad Septemtriones & Occasum plaga est, quâ gaudent & gliscunt vrsi; non calida illa & sicca terrarum. Appuleius verè & peritè libro IIII. Milesiar. *An ignoras hoc genus bestiæ*

In Africâ etiam nunc pauci aut nulli vrsi.

Qui frigore delectantur.

(vrsum

(vrſum intellegit) *lucos conſitos, & ſpecus roſidos, & colles frigidos, & fontes amœnos ſemper incubare?* Itaque Martialis Caledonium vrſum benè agnominat:

Nuda Caledonio ſic pectora præbuit vrſo.

Et Arctoum alibi:

—— venabula condidit vrſo
Primus in Arctoi qui fuit arce poli.

Et epitheta iis à locis frigidis.

Poëtæ etiam alij Scythicum, Lucanum, &c. Denique boni viri quid cenſetis? tam fungum, tam bardum Plinium, qui neſcierit vnde Romam aduehere ntur cottidie vrſi? Nullus menſis præteribat in Italiâ, imò pænè dicam dies, ſine venatione & vrſis: ecce ille ſagax indagator remotiſſimarum rerum, aures aut oculos non habuit in re cottidianâ. Neſciuit centenos aliquot vrſos ex Africâ aduehi ad vnos ludos. Indignor. At enim illi teſtes. Quid teſticulamini? Hoc fortaſſe Straboni (non enim Herodoto temerè aut Solino) accredam vrſos pauculos & paullulos in montanâ aliquâ Africæ parte eſſe; negabo feroces, negabo multos. Latini noſtri non me mouent. Aliud enim quiddam in hac re latet, quod reſerabo & aperiam primus. Ecce in Annalibus ſiue in Actis cùm, Plinio admirante, ſcribitur, *Centum vrſos Numidicos datos*: renuo intellectos ibi vrſos. Quomodo? ita dico, vt iis verbis firmem ſignificari leones. Hem! Ne miremini. cauſſa opinioni meæ, firma, iuſta. Primùm, cur vt mirum aut nouum notarint Annales de tot vrſis, cùm obuia per omnem Europam ea fera, & frequentiâ ſuâ vilis? Scio & docuero, centenis ante Domitij editionem annis, vrſos Romæ datos non multo pauciores. Sed nec enituiſſe eam in vrſo video, video in leone. Nummus vetus planiſſimè ſuggerit, qui in memoriam Ædilitatis eius cuſus cum venatore & leone: ecciſte.

Pliniũ non potuiſſe tã ſtupidè ſtupere.

Ad teſtes reſponſum.

Quid vrſi Numidici, in Annalibus Actis.

Nõ eſſe verè vrſos, ex ipsâ re doctum.



SED, inquies, quæ hæc peruerſa Actorum dictio aut ratio, Vrſum pro leone? Imò proba priſcis & trita. Iam enim bibe hoc arcanum, quod (liberè & verè dico) latuit & fefellit Plinium ipſum, non aliàs ad hanc Annalium auctoritatem adhæreſcentem & ſtupentem. Romanos illos veteres etſi in vrbe, ſtiuam tamen adhuc oluiſſe ſcies & ſuum agrum. Parum in factis culti aut amœni, parum in dictis. Itaque peregrina iſta cùm ad eos aduehebantur, ſtupebant: & nomen iis dabant non ſuum (nec cura iis quærere) ſed obuium aliquod & è vicino ſuo rure. Ita Elephantem cum boue compararunt, & vocarunt: tamen cùm diſcrimine aliquo, Bouem Lucam. Ita Struthionem, Paſſerem (vide quàm appoſitè) dixêre; ſed quia trans mare aduectus, Marinum. Ita Camelopar-

Cur ea abuſio vulgò in vocibus.

Romani rebus ignotis nota nomina dabant.

Bos luca, Paſſer marinus.

 dalim,

Ouis fera. Mus Africanus.

dalim, Ouem feram. Ita Pantheras, Mures, vt opinor, Africanos. idemq. in pluribus, comparatione ſemper aliquâ ad notas & indigenas animantes. Tale in Leonibus eſt. Cùm primùm viſi, non Leones externo eos nomine inſignierunt, ſed noto & domeſtico Vrſos. cùm adiectione tamen Numidicos, quia inde importati. Nec aliter, ſcio, ſensêre plerique è teſtibus, quos contrà aduocarunt. Virgilium quidem, dum Aceſtem tegit — *pelle Libyſtidos vrſæ*: certum mihi intellexiſſe Leoninam. Ea enim heroi & viro forti conueniebat, Herculis veterumque exemplo. Nec Seruium id planè fugit. Attollit enim hîc pauliſper oculos, & ſcribit: *Aut reuerà vrſæ, aut feræ Africanæ.* Iuuenalem etiam nihil ambigo de pugnâ ſenſiſſe cum leone. Et Martialem clariſſimè, qui leones ſubiuges currui facit: nullo ſanè miraculo, ſi de vrſis, qui mites & dociles ad magis ſtupenda. At de leonibus idem factitatum à M. Antonio Plinius tradidit, non ſine portento. Numidici quidem aut Africani epitheton adeò Vrſis propriè non conuenit, vt Liuius, Dion, aliique ſcriptores, diſtinguant eos paſſim contra Africanas. quæ exempla notata mihi libris De Venatione. Hæc audax & noua ſententia noſtra eſt, ſcio: inuidenda tamen fortaſſe potiùs, quàm irridenda. Siue enim vera dixi, laudem ſagacitas merebitur: ſiue falſa, veniam pietas.

Vrſa Libyca, & ſimilia apud Latinos poëtas pro Leone.

Africanæ, diſtinguũtur ab Vrſis.

CAPVT V.

Locus in Floro magis eximius correctus. Veterum fluctus & erratio ſuper religione Iudaicâ. Vitis aurea in eorum templo. quid, quaque formâ ea fuerit. Plinius explicatus.

De vero nomine & gente Flori.

L. ANNÆVS Florus (ita enim indigetare cũ priſcis libris malim, quàm Iulium: quoniam Hiſpanâ origine fuiſſe colligo, & niſi fallor ex ipsâ Senecarum gente.) is inquam Florus compendium non tam Liuij, à quo ſæpè diſſentit, quàm rerum Romanarum ſcripſit, ſiquid mei iudicij eſt, compoſitè, diſertè, eleganter. Subtilitas quidem & breuitas in eo ſæpè mira: & ſententiarum quædam gemmulæ cum iudicio inſertæ & veritate. Is liber & vulgi manibus tritus, & limatus nuper doctorum virorum cenſuris. probè & peritè, fateor: niſi quod ſordium etiam nunc aliquid ſupereſt, purgandum nobis. Inter eas locus de victoriis Pompeij Magni lib. III. cap. V.

Laudabile eius compendium.

Hieroſolyma defendere tentauere Iudæi: verùm hæc quoque intrauit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens, ſub aureo vti cælo.

Correctio in eo.

Nam quæ iſtæc comparatio patentis arcani, cum aureo cælo? Inepta, & nulli rei. Quin ſi attendis, fatebere verè nos & cum hiſtoriæ momento emendaſſe, *ſub aureo vitem cælo.* Ita ſcilicet res eſt. Vitis aurea magnæ artis & pretij, in Iudæorum templo fuit, quam Pompeius illic, ſiue reppe-rit, vt Florus & Tacitus volũt; ſiue oblatam ab Ariſtobulo recepit, vt Ioſephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit & dentem ſtringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud ſecretum & grande arcanum, quod templi

Vitis aurea Hieroſolymis.

Irridet Iudæos Florus, ridendus ipſe.

pli sui adytis Iudæi cælant & colunt. Nam Græci plerique & Romani, quoniam sacra illa gens aliena à ritibus receptis & profanis, nec statuas in templo haberent aut simulacra; mira & prodigiosa de religione eorum & mysteriis suspicati. Alij mundum ab iis coli, alij nubes, alij Bacchum: quidam asinum, & suem. At Florus quasi rem acu tangens, prodit de vite. De quâ ipsâ Tacitus: *Sed quia sacerdotes Iudæorum tibiâ tympanisq́ concinebant, vitisq́ aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt.* Vbi hoc amplius discis, vitem hanc tractam in argumentum Liberi culti. Quæ opinio item Plutarchi est, diffusè posita & firmata ab eo in lib. IIII. Symposiac. quæstione v. Iosephus de vitè eâdem, lib. Antiquitat. XIV. Πομπηΐου δὲ ἐς Δαμασκὸν ἀφικομένου, ἧκον παρ' αὐτὸν πρέσβεις ἐξ ὅλης Συρίας καὶ Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς Ἰουδαίας. ἔπεμψε γὰρ αὐτῷ μέγα δῶρον Ἀριστόβουλος, ἄμπελον χρυσῆν, ἐκ πεντακοσίων ταλάντων. μέμνηται δὲ τοῦ δώρου καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ, λέγων οὕτως. ἦλθε δὲ καὶ ἐξ Αἰγύπτου πρεσβεία καὶ στέφανος ἐκ χρυσῶν τετρακισχιλίων. καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἴτε ἄμπελος, εἴτε κῆπος. τερπωλὴν ὀνόμαζε τὸ δημιούργημα. τοῦτο μέντοι τὸ δῶρον ἱστορήκαμεν καὶ ἡμεῖς ἀνακείμενον ἐν Ῥώμῃ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίνου, ἐπιγραφὴν ἔχον Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Ἰουδαίων βασιλέως. ἐτιμήθη δὲ εἶναι πεντακοσίων ταλάντων. id est, *Pompeius autē cùm Damascum venisset, legati ad eum venêre ex omni Syria, Aegypto, Iudæâ. Misit verò illi insigne donum Aristobulus vitem auream pretij quingentorum talētorum. Cuius doni Strabo etiam Cappadox meminit, his verbis. Venit & ex Aegypto legatio, & corona aureorum quater mille. & ex Iudæâ siue Vitis, siue Hortus. Terpolem, id est delectamentum, vocabāt id opus. quod vidimus etiam nos Romæ dedicatum in templo Iouis Capitolini, cum inscriptione Alexandri Iudæorum regis: æstimabaturq́ quingentis talentis.* Et ex eo Zonaras: Μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηΐου ἀφικομένου εἰς Δαμασκὸν, ἧκον πρέσβεις πολλαχόθεν τε καὶ ἐξ Ἰουδαίας, δῶρον ἐξ Ἀριστοβούλου μέγα κομίζοντες, ἄμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων ταλάντων, ταύτην φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν Ῥώμῃ θεάσασθαι, τῷ ἐν Καπιτωλίῳ ἀνατιθεμένην Διΐ. id est: *Non multò pòst Pompeio Damascum profecto, cùm multis aliis ex locis, tum è Iudæa legati venerunt vitem auream, munus Aristobuli, ferentes, quingentûm talentûm. quam se Iosêphus Romæ vidisse adserit in Capitolio dedicatam.* Ad hanc ipsam nobilem vitem traho Plinij locum, siue Actorum potiùs, quorum verba in Plinij XXXVII. cap. II. vbi inter dona, triumpho Asiatico, Pompeius intulisse fertur *Montem aureum quadratum, cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis, circumdatâ vite aureâ.* Quibus verbis appositè obserua, vitem hanc non simplicem fuisse, sed monti aureo implexam, totumque opus in formam horti flexum. Ideò in Strabonis verbis apud Iosephum, εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος, ambiguè positum. ideò in Floro, *Vitis sub aureo cælo.*

Suspiciones gentium de hac gente.

Bacchum putarunt ab iis coli, inuentorem scilicet vitis.

Iosephi in hac vite leuis dissensus.

Plinius explicatus.

CA-

CAPVT VI.

De osculis, & osculandi variâ ratione, Romæ. Quo fine fuerint: qua formâ & modo. Diuina fuisse, Humana fuisse. Adorare quid propriè sit. & vnde ea vox dicta. & ducta. Scriptores multi explicati. in Ouidio coniectura. Verrere templa crinibus. Statius emendatus. Ad manum accedere, quid in Cæsareis historicis.

ABI Venus. fallam ego te, quæ ipsa multos: & de Osculis Caput scribam & inscribam, in quo tamen nihil tibi loci aut iuris. Suauia illa tua insuauia sperno: pura tantùm & officiosa tangam, quæ Romæ olim in vario discrimine & vsu.

Oscula fine duplici. ADHIBITA enim in Deorum cultu & Hominum. Deorum, tripliciter. Aut enim os iis venerabundi osculabantur, aut manus, aut pedes. *Dis os ore libabant.* De ore, Cicero in Verrem libro v. *Ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis, quo non facilè dixerim me quidquam vidisse pulchrius. vsque eò, iudices, vt rictum eius ac mentum paullò sit attritius: quod in precibus ac gratulationibus* *Cicero emendatus.* (credo, *gratulationibus* eum scripsisse, voce magis conuenienti cùm diis agerent grates) *non solùm id venerari, sed etiam osculari solent.* Quod tamen rariùs factum, vt Cicero ipse indicat, & recepti magis cultus hi demissi qui sequuntur. *Aut manus.* Osculabantur enim deorum dextras. Lucretius:

——tum portas propter, aëna
Signa, manus dextras ostendunt attenuari
Sæpè salutantum tactu præterq; meantum.

Aut pedes. Aut denique ipsos pedes. Appuleius: *Exosculatis vestigiis deæ quæ gradibus hærebat argento formata, ad suos discedunt Lares.* Atque hæc in diuino cultu simplex osculorum ratio. alia est magis superstitiosa & quæsiti cul- *Sæpe etiam eminus osculabatur porrectâ manu.* tus. Verebantur enim plerumque deos ipsos ore profano suo tangere, sed eminus stantes manum porrigebant, eamque statim verenter ad os suum referebant & suauiabantur. Hic habitus receptissimus, & velut solemnis Adorantium fuit: quem mihi ingerunt scriptorum loci multi. Plinius: *In adorando, dextram ad osculum referimus.* Minutius Felix in Octauio: *Cæcilius simulacro Sarapidis denotato, vt vulgus superstitiosus solet, manum ori admouens osculum labiis impressit.* Appuleius Apologiâ priore: *Nulli deo ad hoc æui supplicauit: nullum templum frequentauit: si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratiâ manum labris admouere.* Nec Romanis solùm hic ritus, sed Syris olim, & Orienti. In sacrâ historiâ Iobi cap. XXXI. *Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè, & osculatus sum manum meam ore meo.* id est, si lunam aut solem adoraui. Vetus interpres III. Regum: *Quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum osculans manum.* Hieronymus in Ruffinum: *Qui adorant, solent deosculari manum,* *Idq; adoratio propriè.* *& capita submittere.* & sæpiùs in Hebræorum phrasi Deosculatio,

latio, est Adoratio. Atque ego Latinis ipsis hinc censeo formatum Adorandi verbum: quia manus ad ora admouebant. non ab Ador (frumenti id genus) quod censet Grammaticorum acumen. Ad eumdem adorandi morem, meo monitu, referes scriptorum aliquot locos: quorum aliàs interior & vera te sententia fallat. Taciti illud è lib. XVI. Annalium, de Nerone cantillante: *postremo genu flexus, & cœtum illum manu veneratus*. Nam omnia fecisse eum vult ex præscripto, & ad legitimum histrionem: adeò vt etiam spectatores adorarit. Illud Suetonij, in Claudio: *Eosdem spectacula edentes surgens & ipse, cum ceterâ turbâ, voce ac manu veneratus est*. Denique hoc Martialis:

Vnde & nomen. quia manus scilicet adora.

Manu adorare in Tacito: in Suetonio: In Martiale.

Roma salutauit voce manuq́; deum.

Etsi possit hæc quispiam, non nego, de simplici protensione manus accipere, quæ ipsa in cultu. ex Tacito I. Historiar. *Nec deerat Otho protendens manus adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione.* Qui tamen, si attendis, à me locus. Adorare enim dicit, & oscula adiungit: quæ non alia esse potuêre, quàm ista manuum, quia in aureo & alto suggestu sublimis Otho, & hoc ipsum in ea re Dionis compendium tibi dicet. Addo, quòd protensio nuda manuum, precantium propriè non venerantium nota. Appuleius: *Orantium ille habitus est, vt manibus extensis in cælum precemur*. Ante eum Aristoteles De mundo: πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, εὐχὰς ποιούμενοι. Horatius supinas manus id vocat: *Cælo supinas si tuleris manus*. Sed redeo ad lineam, & amplius noto: manuariam istam adorationem non simplicem aut rudem omnino fuisse, sed certâ quadam conformatione & gestu. Appuleius vnus eum expressit, lib. V. Milesiar. De Psyche: *Multi denique ciuium, & aduenæ copiosi, inaccessæ formositatis admiratione stupidi, & admouêtes oribus suis dextras, primore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur*. Qui gestus quidem nihil abit ab Hesperiorum ritu hodie, qui ex pollice & indice quasi crucem formantes, eam in adoratione & templis deosculâtur. excipio quòd isti pollicem indici imponunt, Romani contrà. Ouidium nescio trahámne istuc, vbi ad amicam:

Protensio sola manus, in habitu precantium.

Qua forma adorantis manus.

Ouidio lux.

Tange manu mensam, tangunt quo more precantes
Optabis meritò cùm mala multa viro.

Nam formam videtur indicare voluisse hanc, manus adorantis & precantis. Certè vt de simplici tactu mensæ accipias, dilutum & alienum videtur: etsi scio in precibus, aras solere tangi. Fuit cùm hîc legerem, *mentum*, non *mensam*. quia Plinius admonuerat, *antiquis Græciæ in supplicando mentum attingere moris fuisse*. Quod Seruius tamen ad Frontem rettulit: *Auris*, inquit, *memoriæ sacra, frons Genio: vnde venerantes deum, tangimus frontem*. Sanè in Homero, barbam supplicantes tangunt: sed aliud scilicet est in venerando. Porrò ad manus Adorationem etiam Capitolini illud referam in M. Antonino Philosopho: *Cùm Lucillam matrem Marci in viridario venerantem simulacrum Apollinis vidisset*. Item Ouidij, appositâ suggestione elegantissimi Mureti:

Et fortasse emendatio.

Capitolino lux: & Iterû Ouidio.

Ecce lacu medio, sacrorum nigra fauillâ

Ara vetus ſtabat, tremulis circumdata cannis.
Reſtitit, & pauido, Faueas mihi, murmure dixit
Dux meus, & ſimili, Faueas mihi, murmure dixi.

Aulici noſtri ritus origo.

Etiam huius ſæculi morem, quem ſeruiliter adulatio ſeruat. Ferè enim aulicæ illæ muſcæ, cùm potentiorem ſalutant, veſtem aut partem aliquam corporis manu illi tangunt: eamque ſtatim cum veneratione quâdam ad os reportant. Nec dubitabis, quin ſuper hoc veſtigium ſit priſcæ illius adorationis.

Oſcula ianuis & poſtibus templorum.

IAM alia etiam oſcula in hoc diuino cultu (ſuperſtitionem magis verius dixerim) quæ liminibus templorum data, poſtibus, aris. Quæ demiſſio Romæ vſurpata in rebus arctis. Tibullus de eâ:

Non ego, ſi merui, dubitem procumbere templis
Et dare ſacratis oſcula liminibus.

Statius etſi leuiter corruptus, v. Siluarum:

——— *nunc anxius omnibus aris*
Illacrimat, ſignatq; fores, & pectore terget
Limina. ———

Malè enim edunt, *Lumina*. Abiiciebant autem ſe, & oſculis lacrimiſque terram complebant, & crines etiam fæminæ ſparſim effundebant. Statius idem Thabaïde quartâ:

Te ſine ſat dubium cœtu ſolante timorem
Fallere, & incultos aris aduertere crines.

Statius correctus. Crinibus paſſis templa verrebãt in ſupplicijs.

Vbi ſcribito, *aduerrere*, & priore etiam verſu fortè, *calatho ſolante*, non *cœtu*. Verrendi quidem verbum hîc probum, & à re ipsâ. Liuius libro III. *Stratæ paſſim matres, crinibus templa verrentes, veniam irarum cæleſtium expoſcunt*. Idem libro XXVI. *Matronæ circa deûm delubra diſcurrunt, crinibus paſſis aras verrentes*. Polybius: αἱ δὲ γυναῖκες παραπορευόμεναι τοὺς ναοὺς, ἱκετεύουσαι τοὺς θεοὺς, πλύνουσαι ταῖς κομαῖς τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη. τοῦτο γὰρ ἔθος αὐταῖς ἐστὶ ποιεῖν, ὅταν τις ὁλόσχερης τὴν πατρίδα καταλαμβάνῃ κίνδυνος. In Mamertini Panegyrico ad Maximianum: *Matres Italæ penſa manibus abiecerunt, paruos liberos abreptos ad templa traxerunt, ibi ædes ſacras paſſo capillo ſuo quæque verrebat*. Appuleius lib. v. *Tunc Pſyche vberi fletu rigans deæ veſtigia, humúmque verrens crinibus ſuis.*

Lucanus lib. I.

Hæ lacrimis ſparsêre deos, hæ pectora duro
Adflixêre ſolo, laceráſque in limine ſacro
Attonitæ fudêre comas.

Oſcula in Hominum cultu.

Nec plura addo de oſculis in diuinis, tranſeo ad Humana.

Ora oſculabantur aliena. Tiberius morem conatus tollere. Fruſtrà.

Ea variè vſurpata vulgò, & in omni ferè corporis parte. Primum in facie. ibique os, genas, oculos ſuauiabantur: in itu, reditu, gratulatione, imò in ſalutatione & cottidiano occurſu. Qui mos inualuit maximè, vt opinor, ſub Auguſto: ideoque Tiberius vt nouitium conatus pellere, *& oſcula cottidiana*, ait Suetonius, *prohibuit edicto*. Sed hæſit nihilominùs, & creberrima oſcula iterùm ſub Principibus ſecutis. Vnum Martialem mihi lege, cui benigna materia iocorum, iſta. Quin ipſi Principes, (certè qui magis moderati) oſculo excipere ſoliti ciues digniores. Plinius Lauda-

Laudatione Traiani: *Gratum erat cunctis, quod Senatum osculo exciperes, sicut dimissus osculo fueras*. Latinus Pacatus de Theodosio: *Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est*. Suetonius in Othone: *Manè Galbam salutauit: vtq; consueuerat, osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit*. Et reprehendit idem scriptor Neronem, quod *neque aduenıens neque proficiscens, quemquam osculo impertiret*. Et hæc illa oscula, quæ vulgabant vulgò & spargebant in obuios omnes modicè saltem notos. Nec enim tam amoris ista, quàm officij & vrbani cuiusdam cultus. Philo Iudæus benè & huc apposite: φίλημα δὲ, inquit, διαφέρει τοῦ φιλεῖν. τὸ μὲν γὰρ ψυχῶν ἔυρεσιν ἁρμοζομένων ἐυνοίᾳ, τὸ δὲ ψιλὴν καὶ ἐπιπόλαιον δεξίωσιν χρείας τινὸς ἐς ταυτὸν συναγούσης ἔοικεν ἐμφαίνειν.

Ipsi principes per humanitatem id vsurpabant.

Talia oscula, officiosa.

SEGVNDÒ manus osculabantur, sed non tamen nisi potentiorum. Is mos etiam liberâ rep. etsi rarus. Plutarchus de Catone: ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ στράτεια τῷ Κάτωνι, προεπέμφθη οὐκ εὐχαῖς, ὃ κοινόν ἐστιν, οὐδὲ ἐπαίνοις, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ περιβολαῖς ἀπλήστοις, ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας, ἃ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλίγοις μόλις ἐποίουν οἱ τότε Ρωμαῖοι. id est: *Postquam finiit Catonis militia, non votis neque laudationibus, quod tralatitium est, eum dimisêre, sed cum lacrimis multis & complexibus, vestes pedibus eius substernentes quà incederet, & manus eius deosculantes. quæ paucis omnino Imperatorum eius æui Romani tribuebant*. Qui in militiâ quidem eum collocat: sed cui originem tamen ego dem in campo. Natus enim videtur à blanditiis candidatorum, prensantium, rogantium, & alienas manus osculantium. Seneca epistola CXIX. *Alius eorum manus osculis conterit, quibus designatus contingendam manum negaturus est*. Valerius de Scipione Nasicâ: *Cùm ædilitatem curulem adolescens peteret, manúmque cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum, tenaciùs apprehendisset: ioci gratiâ interrogauit eum, Num manibus solitus esset ambulare?* Sed siue tamen à sago natus siue ab albenti togâ, increuit statim & increbuit in totâ vrbe, imò orbe. idque in petitione, in gratiarum actione, gratulatione, atque omni officij aut demissionis notâ. Plinius: *Dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur*. vbi & situm formamque nota manus osculandæ. Tacitus I. Historiar. *Ruere cuncti in castra, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum*. Idem XV. Annal. *Agere gratis diis, genua ipsius aduolui, & dextram osculis fatigare*. Suetonius Tiber. cap. LXXII. *Chariclem medicum, quòd manum sibi osculandi caussâ apprehendisset*. Appuleius: *Pontianus pedes nostros aduolutus, flens, & manus nostras osculabundus*. Seneca: *Hos ego deprehendam alienorum seruorum osculantes manum.*

Manus osculabãtur alienas.

Etiã olim, & ante Augustũ.

Vnde id ortum.

Quâ parte osculum manui impressum.

Martialis:

Basia das aliis, alijs das Postume dextram.
Dicis, vtrum mauis elige. malo manum.

qui iocus in hominem non puri capitis; & ex inopinato, poëta præfert manuum osculum, illi honestiori oris. Atqui propriè istud seruorum erat. Arrianus me docet lib. II. Dissertationum cap. XX. ἠξίωται δημαρχίας; πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται. ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ,

Viliores, & serui propriè manus osculabantur.

ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δ᾽ ἄλλοι τὰς χεῖρας. *Tribunatum adeptus est? ecce obuij omnes gratulantur. alius oculos osculatur, alius collum, serui manus.* Quinetiam Homerus iam olim Eumæum osculantem facit Thelemachi heri sui manus. Odyss. XVI.

Κύσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά,
Χεῖράς τ᾽ ἀμφοτέρας.

Hoc posterioris æui scriptores, suâ & peculiari phrasi, dixerunt Ad manum accedere. Doceo id nouiter iuuentutem, ex Vopisci Aureliano: *Posthac Valeriani dicta surrexit Aurelianus, atque ad manus accessit, agens gratias militaribus verbis.* Ex Capitolini Maximino: *Fuit Maximinus sub homine impurissimo tantùm honore præditus Tribunatus: sed numquam ad manum eius accessit; numquam illum salutauit.*

Ad manũ accedere, quid in Vopisco: Et Capitolino.

TERTIÒ deniq. genua osculati, imò & pedes. De genibus, Ammianus libro XXVIII. *Ex his quidam cùm salutari pectoribus oppositis cœperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suauianda vel manus.* De vtroque, Capitolinus in Maximino: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur, nonnumquam etiam pedes.* Plinius in Traiano laudat, quòd hæc non fecerit: *Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis.* Atque hoc genus vilissimi osculi natum, nisi fallor, sub Caio, imò ab Caio: qui vt Dio ait, ἐφίλει ὀλιγίστους· τοῖς δὲ πλείστοις καὶ τῶν συμβουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε *paucissimos osculatus est: plerisq; autem etiam Senatorum vel manum vel pedem præbuit adorandum.* Dico adorandum, & ita Græcum verbum est. vt videatur ex eo elici non os quidem admotum pedibus, sed dextram: eamque deinceps ad os relatam, vt descripsi suprà. Quamquam & pedes etiam reipsâ osculo affecti: & quidem sub eo monstro. Idem Græcus: Πομπώνιος Σεκοῦνδος τότε ὑπατεύων παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, ἐπικύπτων συνεχῶς αὐτοὺς ἐφίλει. id est: *Pomponius Secundus tunc Consul, pedes Caligulæ adsidens, identidem se inclinans eos osculabatur.* Et tenuère superbum & inhumanum hunc morem Principes aliquot secuti, sed non è bonis. Exempla non accumulo, quæ obuia. finem potiùs longo huic Capiti impono: longo, sed iratâ Venere, fortasse parum venusto. Quid ad me? Gratiæ tãtùm & Lepos & Iocus comites eius deæ propitij mihi sint, numquam ipsa.

Genua osculabãtur & pedes.

Turpi & plusquam seruili ritu. qui videtur à Caio.

CAPVT VII.

Commentarios Cæsaris non vsquequaque tam puros & laudabiles, quàm videantur. Mos attollendi dextras. aliaque emendata & explicata.

FAS sit dicere. in Commentariis Cæsaris sæpè quæro Cæsarem. Multos in illam purpuram pannos insutos video: nec in dictione ipsâ spirat vbique naribus meis aura illa, &, vt sic dicam, stacta puræ antiquitatis. Lege, relege. multa otiosa reperies, disiuncta, intricata, interpolata, repetita: vt omnino non absit, quin ad hanc veluti prisci operis statuam nouella

Interpolatus variè Cæsar.

nouella aliqua accesserit & imperita manus. Ego alia aliàs: nunc quædam notauero ex his inquinamentis.

Libro VII. De Bello Gallico, vbi prælium ad Gergouiam:

Ij similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exsertis animaduertebantur, quod insigne pacatus esse consueuerat, tamē idipsum sui fallendi caussâ milites ab hostibus factū existimabant.

Quæro diu hunc morem humeros dextros exserendi in pace. Frustrà. quî reperiam? repugnat natura & res ipsa. Quomodo enim exseri humeri possunt? attolli fateor leuiter aut submitti: sed vt id procul conspici haud facilè possit. Turpe hîc glossema, quod eijcio scriboque: *dextris exertis animaduertebantur*. Ita enim olim mos, ita etiam nunc, vt sublatio dextræ socij & amici aduentus sit signum. Fidus & appositus mihi testis Xenophon Institutionis Cyri libro IIII. vbi in re simillimâ cùm Hyrcanij aduenirent, incertum adhuc socij an hostes, mittit nuncium ad eos Cyrus, & siquidem amici essent, iubet tollere dextras. Verba hæc: ἐκ τούτου πέμπει πρὸς αὐτοὺς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσὶν, ὡς τάχιστα ἀπαντᾶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες. Nec pleræque gentes hodie aliter.

Glossema insigne, sed occultum.

Socij dextras tollere sueti in aduentu subito aut suspecto.

Libro II. in prœlio cum Neruiis:

Cæsar ab decimæ legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, vbi suos vrgeri videt.

Falsa hæc narratio. Nam suprà iam dixerat, Cæsarem ab cohortatione legionis decimæ transisse in partem alteram: idque ante pugnam. Libri quidam *Cohorte* habent. ex quîs omnino lego, *Cæsar cum decimæ legionis cohorte.* Ita enim mos huic viro, vt plerumque in præliis cohortem vnam ex fortissimâ hac & fidissimâ legione ad tutelam suam adsumeret, aut etiam ipsam. Emendo in hac ipsâ re locum alium.

Cæsar confisus legioni decimæ maximè.

Libro VII.

Cæsar receptui cani iussit. Legioniśque decimæ, quâ cum erat concionatus, signa constitêre.

Quæso enim. ferri aut tangi à politis hominibus hæ sermonis sordes possunt? *Concionari cum legione*. pro eo quod Apud concionem. adde quod linguæ aut concionis ibi nulla res, sed feruidæ pugnæ. Emendo igitur, *quâ tum erat comitatus.*

Libro IIII.

Itaque vnâ parte à Sueuis circiter millia passuum sexcenta agri vacare dicuntur.

Ægrè, mi Cæsar, credimus: nisi si vacauit longè maxima Germaniæ pars. Hoc verius, scripsisse te *millia passuum sexagena*. quod largiter sufficit, siue ad virtutem Sueuorum, siue ad aliorum timorem.

Numerus vitiatus turpiter.

Libro VI.

Germanos atque Ariouistum sibi adiunxerant, eośq; ad se magnis iacturis pollicitationibúsque perduxerant.

Censeam fuisse olim, *magis capturis:* sententia suadente.

CAPVT VIII.

In Plinio correcta quædam. Geneta Mana, dea. Decolorare aurum, quid sit. & mos discrimenque in anulis. qui seruis & militibus è ferro: Senatui & equiti ex auro: plebi ex argento.

Studium Criticum sterile ad famam. Pinciani laus.

FATVM hoc esse censeo Criticorum, vt labor eorum fructus maioris in publicum sit, quàm famæ. Vide veteres, vide nostros. paucos reperies quorum nomen aut late fusum, aut diu perennarit. Vel in Ferdinando Pinciano hodie quàm indignor? Qui reuerà vir eximius, vix tamen è vulgi tenebris se exemit; & paucis doctis in occulto laudatus, iacet etiam nunc ignoraturque inter suos. At si acuminis & iudicij aliqua laus est: huic eam rectè tribues. si fidei & modestiæ: magis. Non alium ego vidi, qui minùs adfectatè hoc egerit; & qui Criticam istam magis puriter coluerit, sine ambitione, sine fuco. Plinius, Seneca, Mela testes: sed primus ille imprimè, per cuius sexcentas salebras & æstuantia vada peruasit felici quodam ingenij & iudicij vento. Quamquam abrupta quædam in eo etiam nunc, non nego. quid miremur? aut quis Æsculapius ipse, sanandis tot plagis vnus fuerit? ——εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ, ait rectè & comiter Euripides. Ego quasdam ex iis salebris vel complanabo, vel transilibo, & in partem laboris velut optio succedam magno illi Tribuno. Lego in Plinio, libro XXIX. cap. IIII.

> *Catulos lactantes adeò puros existimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hostiarum vice vterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit, & in cænis deûm etiamnum ponitur catulina.*

Geneta Mana, inter ignobiles deas.

Emendabam, *Genitæ Manæ*. Ita enim deæ nomen, cui catulo fiebat. Plutarchus in Quæstionibus: Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μάνῃ κύνα θύουσι, καὶ κατεύχονται μηδένα χρηστὸν ἀποβῆναι τῶν οἰκογενῶν; id est: *Cur deæ, quæ vocatur Geneita Mana, canem immolant, vouentque nequis domi natorum bonus & frugi euadat?* Et plura ibi vide. Hoc in Plutarcho tam expositum fugisse oculos Pinciani & Hermolai, non miramur: nostros, sæpè clariora.

Libro XXXIII. cap. XI. vbi de tabulis & vasis:

> *Pariterque luxuria nata est, & Carthago sublata; ita congruentibus fatis vt liberet amplecti vitia & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas & manipularis Imperator.*

De exquisitis poculis locus correctus.

Pincianus exclamat, *Locus vitiatus inter paucos*. & verè. medicinam tamen, vt mihi videtur, non adfert. Notat in veteri codice *petere* legi, non *peccare*. Ex vno eo vestigio, locum totum aptè sic concinnamus: *vt libêret amplecti vitia & liceret. Petiêre & dignationem hinc aliqui veterum.*

Pliniana sententia reserata.

Sententiâ apertâ & verâ. Carthagine commodum euersâ, inquit, vitia & luxuria irrupêre, bono quodam fato, sublatâ videlicet iam illâ æmulâ & vltrice, nec antè libuit peccare Romanis, quàm impunè licuit. At quidam etiam è priscis dignitatem sibi astruere conati, electione istâ & curiosâ curâ vasorum: inter quos Marius, qui cantharis potare instituit velut Bacchi non triumphorum tantùm æmulus, sed & morum.

Libro eodem, cap. I. De anulis:

Contrà verò multi nullas admittunt gemmas, auroq́; ipso signant. id Claudij Cæsaris Principatu repertum. Nec non & seruitia iam ferrum auro cingunt, alia per sese mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat.

Verba illa, *mero auro decorant*, accuso, imò damno. Quid enim hîc noui, aut ad Samothracas relegandum, si anuli è mero auro? Nónne tales iam olim Senatorum & Equitum? Denique quis permisit hoc seruitiis, vt palàm ex auro gererent anulos, & sine vllo fuco? Nos leuiter rescribimus, *alij per sese mero auro, decolorant*. id est: cùm seruis aurei anuli in propatulo gestandi non fas, non ius; ecce nouitio inuento alij aurum ferro superinducunt, alij, aurum merum purumque decolorant & deformant in modum ferri. Id enim certè fuit. Aurum gestabant, nec videbantur gestare: cùm colore aliquo atro (hodie etiam vsitatum) aut fusco id velarent ac celarent. Nam seruis certè anuli ferrei tantùm vsus. Statius in lacrimis Etrusci:

Corruptio ostensa:

Et à nobis sublata.

Seruorum fraus, & occulta superbia in anulis.

Serui in anulo ferreo tantùm, ex more.

> *Mutauitq́; genus, læuæq́; ignobile ferrum*
> *Exuit, & celso natorum æquauit honore.*

Significat enim patrem Etrusci qui seruus, à Principe in equites relatum, donatumq́; aureo anulo, spreto seruili ferro: eumdem iure trium liberorum auctum. vel, æquatum honore iis qui nati ingenui. Isidorus: *Anulum aureum neque seruus neque libertinus gestabat in publico, sed anulo aureo liberi vtebantur, libertini argenteo, serui ferreo.* Anulis autem his seruis ad vsum potiùs, quàm ad ornatum; nempe ad signãdum. Appuleius libro x. *Donec iussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi serui manibus, anulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt.* Sed Isidori tamen illa verba, in discrimine, ni fallor, fallunt. Liberis enim aureum tribuunt, libertinis argenteum. falsò. Nam inter liberos ipsos, non nisi Equiti & Senatui anuli aurei liberum ius: non sanè plebi. Plinius clarè: *Anuli distinxère alterum ordinem à plebe, sicut tunica ab anulis Senatum.* Vult enim ita anulis à plebe equitem discerni, vt idem à Senatu tunicâ laticlaui. Plebeiis igitur, vt opinor, saltem ex argento. Iuuat & suggerit idem Plinius hoc libro cap. XII. *Argentum aliquando succedit & auro, luxu fæminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas inducere aureas mos tristior vetat.* Vbi vides aurũ remotum à muliebri plebeio sexu: quídni censeam & à virili? Nec serui tamen soli in ferreo anulo: etiam milites omnes, qui non insignes. Quod adeò verum, vt etiam equites Romani, cùm militarent, ius non habuerint aureorum. Ex Suetonij Galbâ, cap. x. *Dilegit equestris ordines iuuenes, qui manente aureorum anulorum vsu, Euocati appellarentur, excubiásque vice militum agerent.* Notat enim de retentione anulorum vt insolens, & præter communem morem. Appianus etiam apertè militibus omnibus eos adimit, præter Tribunis. In Lybico: χρυσοφοροῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων. id est: *Ex auro anulos ferunt inter milites Tribuni, reliquis inferioribus ferreos gestantibus.* Atque hoc copiosè satis narrat iam tunc in bello Punico tertio (historiam & occasionem apud eum vide:) vt ap-

Statius explicatus.

Isidori non vera prorsus distinctio.

Senatui & Equiti anuli aurei;

Plebeiis ferrei.

Etiam militibus.

Solis Tribunis exceptis.

Quando is mos castra introductus.

vt appareat statim à bello Punico secundo seueritatem hanc introductam. Nam tunc nondum: si vera sunt quæ de trimodiis anulorum traduntur ab Annibale Carthaginem missis. Quam disciplinam tamen resoluit, vt in quibusdam aliis, Princeps non ad suum nomen Seuerus. qui, vt Herodiani verba sunt, τοῖς στρατιώταις πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε: *militibus multa indulsit priùs negata. & aureis anulis vti permisit.*

Quæ sustulit Seuerus.

CAPVT IX.

Seneca plus semel emendatus. Neronis principatus initio optimus. Epicuri sententia deos extra mundum proiicientis.

Senecam malè adhuc à Criticis negligi.

VOTVM meum non dissimulo. & vt ex tot huius æui Criticis manum aliquis & limam seriò Annæo Senecæ admoueat, calidè iamdiu opto. Quis dignior? in quo res & verba magis seria, nec ad scientiam modò sed ad salutem? Sed tamen hoc quoque opto, vt ille ipse Censor sit serius, æuo & iudicio grauis: non ex istâ classe feruidæ iuuentutis, quę nata corrumpere omnia & mutare. Posses id tu V.C. Nicolaë Faber. quem sola modestia, vt scio, abstinet ab hac palmâ. nam doctrina, iudicium, diligentia tibi superant: & infinita vtiliter ac sapienter in sapientissimum scriptorem obseruasse te didici verâ famâ. Possem & ego aliquid. sed valetudo nunc tardat, & quod copiâ te vsum intellego librorum meliorum. Intereà dum tibi venit hic animus, (& voueo vt breui:) nos more nostro carptim quædam in eo notabimus; & magis ea, quæ accepta ingenio ferimus, quàm libris.

De Clementiâ primo, cap. I. Neronem alloquitur:

Sed ingens tibi onus imposuisti. nemo iam Diuum Augustum, nec Tiberij Cæsaris prima tempora loquitur. nemo qui te imitari velit, exemplar extra te quærit. Principatus tuus ad gustum exigitur.

verbis & sententiâ corruptis. Quid enim illud in extremo, Exigi ad gustum? quod libri quoque veteres spernunt, & ingerunt plerique *ad Augustum.* Malè illi ipsi. Adeò enim Seneca Principatum Neronis ad Augustæum nō exigit, vt præponat longè (nec vanè prorsus, vt hęc initia erant) negetque quemquam iam de Augusto, aut Tiberij temporibus primis loqui. Sed à libris tamen iis adiuti commodè legimus, *Principatus tuus ad anni gustum exigitur.* & paullò antè, *nemo quod te imitari velit.* verissimè. Hæc enim Senecæ mens & scriptio: Age Nero, inquit, perge in hac virtutis & gloriæ viâ quam insistis: ardua tibi certè, quia optima & maxima omnes de te sperant. Nemo iam Augustum tibi proponit, quem imitêre, nemo Tiberij laudata primordia: omnes te tibi. Principatus inquam tuus, ad gustum & exemplar vnius anni illius exigitur, quem in imperio laudatissimè transegisti. Hæc sensit, hæc scripsit: ad rem verè, & ad tempus. De re, constat tirocinium illud imperij tam probum fuisse; vt Traianus idemtidem iterare solitus, *Omnes bonos Principes procul abesse à primo quinquennio Neronis.* De tempore, ecce hic liber siue libri De Clementiâ, scripti sub primum statim Neroniani imperij annum. Haurio ex ipsis

Correctus Seneca.

Explicata sententia ea.

ex ipsis: & lego lib. I. cap. IX. *Diuus Augustus cùm esset id ætatis quod tu nunc es, duodeuicesimum egressus annum.* Nero igitur, si compari ætate cum Augusto, tunc expleuerit decimumoctauum annum. atque imperium, decimoseptimo suscepit. benè igitur & verè quod ad tempus, emendaui, de anni gustu.

De Vita beata, cap. XXV.

Fac me victorem vniuersarum gentium. delicatus ille Liberi currus triumphantem vsque ad Thebas à Solis ortu vehat. iura reges Persarum petant. me hominem maximè cogitabo, cum diis vndique consultabo.

Turbat egregiam & magnanimam sententiam extrema clausula: quæ in quibusdam manuscriptis meis concepta; *cum Deo vbique conscia luctabor.* Aperio & diffundo ego, *cùm Deus vndique consalutabor.* Adeò, inquit, me non attollent efferentque supra hominem ab hominibus honores, vt tum vel maximè mortalem me esse meminero cùm audiam immortalis.

Alta vox Senecæ restituta.

De Beneficiis lib. IIII. cap. XIX.

Tu denique Epicure deum inermem facis, omnia illi tela, omnem detraxisti potentiam: & ne cuiquam metuendus esset, proiecisti ipsum extra metum.

In verbulo pauxillum mendum, grande in sententiâ. Inuoluitur enim mens Epicuri, & simul reprehensionis acumen. quod vtrumque apparebit si scribas, *extra metam.* Nempe ita sensit senex ille ab horto, (ex Lucretio & Laërtio id clarum) deum non tangi rebus humanis, non iis curare: atque vt id pronius suasu esset, posuit eum suo quodam & proprio loco, non supra solùm, sed extra mundum. Seneca impiam hanc sententiam iterùm tangit libro VII. infrà: *Alius diis obiicit neglegentiam nostri, alius iniquitatem, alius illos extra mundum suum proiicit.* Vbi eodem etiam Proiiciendi verbo vsus, quod parum aptè hîc de metu. At in metæ verbo apposita etiam metaphora, quasi extra limitem omnem huius stadij & finem.

Epicuro dij non in mũdo.

In Consolatione ad Polybium, cap. XXXVI.

C. Cæsar, amissa sorore Drusilla, conspectum conuersationémque ciuium suorum profugit, exsequiisq; sororis suæ non interfuit. iusta sorori non præstitit, sed in Albanum suum secessit. ac foro & aduocatis & huiusmodi aliis occupationibus acerbissimi funeris leuabat mala. Proh pudor imperij! Principis Romani lugentis sororem alea solatium fuit.

Leui emendatione expedio viros doctos qui obhęrent. *in Albanum suum secessit, nec foro & aduocatis & h. a.o. a.f. leuabat mala, (proh pudor imperij!) Principis Romani,* &c. Ita enim continuanda periodus tota, & negans particula subdenda saltem in locum aientis.

CAPVT X.

De ritu plaudendi & explaudendi in theatris. item adsurgendi, acclamandi. Quomodo ista habita sub Imperatoribus? quæ voces in acclamando? Plutarchus & Plinius explicati: iste etiam correctus. Fauor & Fauere, nouâ significatione. Lampridius, Capitolinus, Vopiscus illustrati. Quid Oraria fuerint: & cui in theatris vsu.

Theatralis honos in viros conspicuos.

MOS mihi in lucem reuocandus & ambitio, quæ delituit sub velis theatrorum: & simul scriptores aliquot prisci perfundendi nouâ luce. Vetus consuetudo Romæ, etiam viuâ libertate, vt viros primates & gratiâ aut dignitate conspicuos, venientes in theatra, composito plausu exciperent; iisdem adsurgerent. vtrumque, honoris habendi caussâ, & promendi fauoris. Contrà, eos qui infames aut ingrati, sibilo & pastoriciâ fistulâ (ludens ita Cicero appellat) velut reiicerent & segregarent. Hoc testimonium vniuersi populi multùm valere censebant in vtramque partem. Itaque ambitiosè id quærebant, & adepti consecutos se censebant aliquid magnum. Exempla vel in Cicerone vno crebra, nec occulta. Originem rei Plinius referre ad Liuij Drusi Tribunatum videtur, lib. XXV. cap. V. mansitque ad Imperatores: sed ita vt hunc honorem, sicut plerosque alios, sibi ferè seponerent. nec communicatum vellent cum reliquo Senatu. non certe vulgo. Nam quin etiam sub Imperatoribus quibusdam applausum & adsurrectum, non nego: sed fere iis qui aut ex domo & gente Principali, aut interiori amicorum cohorte. Ita Mæcenati plausum Horatius iterat, vt magnum.

In alios dedecus & exsibilatio.

Qui mos etiam sub Impp. Sed ita, vt sibi solis vellent hoc honoris: Aut intimis.

Mæcenati plausum.

—— datus in theatro
Cùm tibi plausus, Clare Mæcenas eques. &:
— tum populus frequens Lætum theatris ter crepuit sonum.

Virgilio adsurrectum.

Ita Virgilio adsurrectum, Fabius seu quis alius in libello erudito De Caussis corruptæ eloquentiæ: *Populus*, inquit, *auditis in theatro versibus Virgilij, surrexit vniuersus; & fortè præsentem spectantemq́ Virgilium sic veneratus est quasi Augustum.* Ex quibus postremis verbis etiam hauris, honorem illum, vt dixi, rarum fuisse & verè augustum. Adeò vt ille ipse Princeps, *nepotibus suis prætextatis adhuc* (Tranquilli verba adfero) *adsurrectū ab vniuersis in theatro & à stantibus plausum, grauissimè sit questus.* quasi videlicet in superbiam præcipitarentur & pretium sui, nimio hoc honore. Seneca tamen non exoleuisse id prorsus etiam suo æuo in ambitiosis illis & gratiosis ostendit, epist. XXIX. *Ceterùm si te videro celebrem secundis vocibus vulgi, si intrante te clamor, plausus, & Pantomimica ornamenta obstrepuerint, si tota ciuitate te fæminæ puerique laudauerint: quidni ego tui miserear, cùm sciam quæ via ad istum fauorem ferat?*

In nepotibus suis Augustus vetuit.

SED præter Plausum hunc & Adsurrectionem, etiam Adclamatio fuit: & quidem antiquitus, in re subitâ, nouâ, tristi, lætâ. Florus expressit scitè lib. III. cap. IIII. De bello Cimbrico: *Eodem die,* inquit, *quo gesta*

Adclamatio in ludis.

gesta res est, visi pro æde Castoris iuuenes laureati prætori litteras dare, frequensq; in spectaculo rumor, Victoriæ Cimbricæ Feliciter, dixit. Quæ tamen posteà translata tota ad laudes siue adulationes Principum, in eosque effusè exercita; nec vocibus solùm singulis, sed contextu quodã ad modulum & ad cantum. Cuius generis (operæ enim mihi formulas colligere & subiicere) illud in Suetonij Domitiano: *Acclamari in Amphitheatro, epulari die, libenter audiit, Domino & Dominæ Feliciter.* Item in Claudij cap. VII. *Præsedit nonnumquam spectaculis in Caij vicem, acclamante populo, Feliciter partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.* Illa in Vopisci Tacito: *Acclamatum est à Populo, Felicissimè. Tacite Auguste di te seruent: & reliqua quæ dici solent ex more.* In Martiale De Titi ludis, ista

Accommodata ad Principis laudes.

Quæ in eã voces recepta.

—— populorum vox tamen vna est:
Cùm verus patriæ diceris esse pater.

In Dione, Neroniana laus: Ὁ καλὸς Καίσαρ, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Αὔγουστος. Et: εἷς ἀπ' αἰῶνος Αὔγουστε, ἱερὰ φωνή, &c. Item solemne hoc, εἰς αἰῶνας, siue, In æuum: quod Tertullianus solus subiicit libello De Spectaculis: *Quale est*, inquit, εἰς αἰῶνας *alij omnino dicere, nisi Deo Christo?* Item versus sæpè integri, ex eodem scriptore in Apologetico: *Cuius insculpta præcordia non appararent noui ac noui Cæsaris scænam, etiam illâ horâ quâ acclamant*

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos?

Denique inter Adclamationes etiam illud referam, *Vita & Victoria*: ex Reginone. *Leo Papa*, inquit, *coronam capiti eius imposuit, & à cuncto Romanorum populo ter acclamatum est:* CAROLO AVGVSTO MAGNO ET PACIFICO IMP. ROMANORVM VITA ET VICTORIA. *Et post laudes, more antiquorum Principum, adoratus est.* Quod non enotassem, nisi ipse Regino factitatum id ostenderet ex ritu prisco. De fauorabili hac adclamatione Plutarchi insignis locus in Galbâ: καίποτε θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις σύνηθες εὐτυχίαν ἐπευχομένων τῷ Γάλβᾳ. quæ verterim: *Et spectaculo fortè quodam, cùm Tribuni & Centuriones, solemne illud Romanis, Feliciter, Galbæ apprecati essent.* Et de eâdem istâ Plinium in parte loqui sentiam, in Panegyrico: *Cùm laudes Imperatorum ludis etiam & commissionibus* (ita verò emendamus, &, *Commissationibus*, spernimus, quod habent libri) *celebrarentur saltarentúrque, atque in omne ludibrium effæminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur.* quamquam includat & Principis laudes versibus compositas, actitatásque à Pantomimis. Magisque propriè & certè Procopium traham istuc, libro I. De Bello Goth. vbi pax à Iustiniano Principe regi Theodahato concessa in hanc legem: *vt populus pro more, in plausu & acclamationibus, Imperatoris inprimis nomen pronuntiaret, Theodahati deinceps: idq; siue in theatris, siue in triuiis, siue alibi locorum.* Quibus in verbis nota mihi Adclamationem hanc inprimis inter seria habitam, & velut propria insignia imperij: ideoque Iustinianum cautè cauisse, cùm Romam Theodahato relinqueret, ne tamẽ nomen eius in his Adclamationibus pronuntiaretur primum: sed suum potius, velut legitimi Principis & veri. Atque hæc satis, opinor, ad firmandum hunc ritum siue illustrandum: adiungo & doceo amplius. Quoniam fausta & fauentia.

Plutarchus explicatus

Item Plinius.

Idémque emẽdatus.

Procopio facta lux.

Quanti fuerit hac adclamatio.

Fauere, idem quod Acclamare. Acclamationis huius verba, rem ipsam, tamquam suo & peculiari verbo, dixerunt Fauere, & Fauorem. Obseruaui pluries (parum adhuc obseruatum) in scriptoribus præsertim æui paulò magis noui. Vt in Lampridij Commodo: *Cùm illi sæpè pugnâti, vt deo populus fauisset.* id est, deum eum acclamasset. In Capitolini Pertinace: *Fuit in curia honorificentissimus: ita vt Senatum fauentem adoraret.* valet, Senatum fausta acclamantem. In eiusdem Gallienis: *Hac pompâ homo ineptus eludere se putauit populum: sed vt sunt Romanorum facetiæ, alius Posthumo fauebat, alius Regilliano, alius Saturnino.* caue de occulto animi fauore acceperis nimisquam frigidè, sed de aperto isto linguæ. Etiam Fauorem, vt posui, appellitarunt. Ecce Vopisci in Aureliano densâ caligine, absque notæ huius face, pressum locum: *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Romano tunicas albas manicatas, lineas Afras atque Aegyptias, ipsumq; primum donasse oraria populo Romano, quibus vteretur ad fauorem.* Quæ enim hæc Oraria? quis Fauor? Fauor quidem, acclamatio ista solemnis: at Oraria, quidpiam quod ori adiungerent siue inducerent, ad augendam aut dirigendam vocem, vt histrioniam personam. Tegmen inquam aliquod aut velamentum resonans, ad magis concinnandas modulatas istas voces. Verè enim modulis suis & concentibus constabant, certâ quadam arte, vt docui satis ad Taciti Annalem XVI: verba ea illustrans, *Plebs personabat certis modis, plausuq; composito.* Lego in Glossis veteribus, *Oraria, quibus os obuelabatur.* & vocem ipsam in Trebellij Pollionis Claudio reperias: *Bardocucullum vnum, oraria Sarabadena quatuor.* Quin in ipso Lucilio: cuius versus apud nescio quem Grammaticum,

Lampridij nouus intellectus.

Et Capitolini.

Item Vopisci.

Oraria ad fauorem, quid?

Modulatæ istæ acclamationes fuère.

Ricini aurati, ricæ, atque oraria, mitræ.

Oraria paulò alio sensu. qui collocat inter tegmina, vt vides, siue vestes. Etiam in Christianis scriptoribus, sed prò velamento Episcopali: vt in vitâ Fulgentij doctâ & vetere. *Vnâ tantùm vilissimâ tunicâ, siue per æstatem siue per hiemem patienter indutus, Orario quidem, sicut omnes Episcopi, numquam vtebatur.* Ex quâ eâdem, sine culpâ non omiserim locum, testem firmum meæ notæ in voce Fauoris. Ait cap. XIII. recensens quæ Fulgentio Romæ euenêre: *Contigit vt beatus Fulgẽtius in loco, qui Palma aurea dicitur, memorato Theodorico rege concionem faciente, Romanæ curiæ nobilitatem, decus ordinemq; distinctis decoratũ gradibus adspectaret: & fauores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset huius sæculi gloriosa pompa cognosceret.* Et cap. XVI. iterùm: *Nimis autem gratissimus viri sapientis adspectus & fauores populi suffragantis augebat*, &c. De celebri enim productione Fulgentij agit, & clamoribus populi nimiùm læti. Hæc eò libentiùs notabam & eligebam: quia vestigium firmũ interpretis nõdum videram per hunc obscuriorem callem.

Vita beati Fulgentij vetus illustrata.

CAPVT XI.

E Valerio Maximo detersæ labeculæ. Liuio suus numerus bis restitutus. Corruptio frequens in notâ millenariâ. Admouere lineas. Glossematium, aliaque.

St. Pighij proba & religiosa censura. VALERIVM Maximum St. Pighius nobis dedit peritè & religiosè censum: & illo modestiæ exemplo, quod imitari velim eos, qui hoc Criti-

Criticum ſtadium currunt. Et validè valet ſanè per eum Valerius. quis neget? nec nos vt medici nunc accedimus: ſed tantùm locis aliquot habitudinem quamdam, & colorem addituri, vt aliptæ.

Velut libro VII. cap. VI.

Senatus auctore Tib. Graccho conſule des. cenſuit, vti publicè ſerui aduerſus propulſandorum hoſtium impetum emerentur. eáque de re per Tribunoſ plebis ad populum latâ rogatione, três creati ſunt viri, qui quatuor & viginti millia ſeruorum comparauerunt.

Exorbitat numerus. Nam Liuius, & qui alij hæc Punica bella tradiderunt, auctores tantùm de octo millibus ſunt. Et mihi certum, fraudem factam in millenariâ notâ: quam corruperunt non ſemel. Plerumque enim illud ∞. (quod x. circumſcriptum Priſciano eſt) interpretati ſunt per Decē aut Viginti. Id hîc factum, & aptandus numerus ad Liuianum. Factum in ipſo Liuio libro XXIII. *Itaque ingenti conſenſu fit Senatuſconſultum, vt Annibali* XL. *Numidarum millia mitterentur in ſupplementum.* Itáne quadraginta millia equitum tantùm in ſupplementum? Atqui non omnes Annibalis copiæ ad hanc ſummam. Benè liber vetus (cuius excerpta ad me miſit Ampliſſimus Aug. Busbequius: ∞ ∞ ∞ ∞. id eſt, quattuor millia præfert. Peccatum eodem iterùm libro: *Is adoleſcentia ferox, prœlio temerè inito, fuſus fugatúſque. ad triginta millia Sardorum eo prœlio cæſa, mille trecenti fermè viui capti*. Atque hîc idem codex, ∞ ∞ ∞. id eſt, tria millia verè ſcribit: ſtatimque, *trecenti capti*, omiſſis *mille*. Adde eiuſdem erroris exempla, ſi lubet, quæ in Saturnalibus mihi notata. At hiſdem Valerij primis verbis mendum etiam odoramur, *aduerſus propulſandorum hoſtium impetum.* quæ reſcribam, *& publicè ſerui, propulſandorum hoſtium, emerentur*, inductis quæ ab imperitâ manu: aut ſi id confidentius eſt, *ad propulſandum hoſtium impetum*. Vulgata quidem ſcriptio non ſana.

Corruptus in Valerio numerus.

Item in Liuio, ab eâdem imperitiâ.

Valerius iterùm correctus.

Libro I. cap. VII.

Propioribus tamen, vt ita dicam, lineis Aterij Rufi equitis Ro. ſomnium certo euentu admonitum eſt.

Intricata locutio, Admoneri lineis: nec ſatis ſciam à quâ imagine aut exemplo. Legam, *admotum eſt.* & metaphoram ductam putem à lineis Circenſibus, quas in Spectaculis noſtris, deo volente, explicabo. Nunc correctioni non vulgariæ firmandæ ſatis ſit hic Senecæ locus, epiſtola L. *Nunc incredibilis curſus apparet. ſiue quia admoueri lineas ſentio, ſiue quia attendere cœpi & computare damnum meum.*

Egregia nec trita metaphora, Admouere lineas: pro Vrgere, accedere.

Seneca obiter aliqua lux.

Libro II. cap. III. De C. Mario:

Ciuis alioqui magnificus, ſed nouitatis ſuæ conſcientia, vetuſtati non ſanè propitius. memórque ſi militaris ignauia humilitatem ſpernere perſeuararet, ſe à maligno virtutum interprete velut capite cenſum Imperatorem compellari poſſe.

Militaris ignauia hîc quî conuenit? Scribe me auctore, *militaria ſigna: & perſeuerarent.*

Coniectura in Valerio.

In Prologo operis:

Nam ſi priſci oratores ab Ioue opt. max. benè orſi ſunt, ſi excellentiſſimi

vates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit.

Glossema in eodem, à barbarie patrum.

Cellam olet hic sermo, imò sellam. Nos scimus Valerium scripsisse, *traxerunt; ego iustius ad fauorem tuum decurrero.* Inconspecti tamen fratercu- li! cur huic paruitati non alterum emblema inseruerunt, *fauorem tuæ maiestatis?* Ita enim vndique constabat hic Atticismus.

Libro III. cap. V. De Socrate:

Nam cùm eruditissimorum virorum ingenia in disputatione cæcâ vagarentur, mensurámque Solis & Lunæ & ceterorum siderum loquacibus magis quàm certis argumentis explicare conarentur: primus ab his indoctis erroribus abductum animum intima conditionis humanæ scrutari coëgit.

De sideribus, inscita & incerta scientia.

Omnino legend. *ab his doctis erroribus.* Et reuera ita est. quid firmi etiamnunc in subtilibus illis alucinationibus aut certi? Et tamen superbiunt, & clamant in scientiis scientiam hanc vnam. cuius limen libandi ego auctor, numquam penetrandi.

Lib. VII. cap. VIII. De insano quodam Tuditano:

Testamento is filium instituit heredem. quod Ti. Longus sanguine proximus hastæ iudicio subuertere frustrà conatus est.

Turpe è Valerio mendum purgatum.

Obsecro, à quantumuis insano si filius institutus heres, quid non pro sano? aut quis sanguine propior, quàm suus cuique filius? Hærebunt Iurisconsulti, nisi correctione mecum se expediant: *Testamento is Ofilium instituit.* vt externum aliquem capiamus, eo nomine.

Libro primo cap. I.

Decem Principum filij Senatusconsulto singulis Etruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ [gratia] traderentur.

In numero etiam error.

Etruriæ populos XII. fuisse didici. quomodo decem ergo discipuli singulis attribui potuére? Rescribam, *duodecim Principum filij.* etsi in Cicerone, senos tantùm legas I. De Diuinat. fortasse cum errore. At illud, *gratia,* ingratum auribus glossema est.

CAPVT XII.

De prodigio quodam Liuij, quæ eius mens sit. satin' firma vulgata scriptio? non videri: & nostra diuinatio adscripta. Sortes sacras inuolui lanâ & tæniis solere. Plutarchus ita explicatus.

QVID in Liuij ternis locis Extenuatæ sortes sint, mente & oculis iamdiu vestigo. adeò intentè quidem, vt vix magis amissam filiam suam mammosa olim mater. Est enim & hoc quoque curiosi & Critici ingenij nostri proprium (cur diffitear meum morbum?) apertis, vt ita loquar, per libros carceribus velle decurrere; nec repagulum vsquam ferre aut obstaclum. Vtinam tantùm faces mihi quoque ad quærendum præluceant: sed quas accenderim non in Vulcani Ætnâ, magis in Apollinis Parnasso. Loci, quos dico, duo, libro XXI. leguntur, vbi de prodigiis sub Annibalis aduentum:

Criticorum nimia nostra curiositas.

Quæstio de Liuij extenuatis sortibus.

In Piceno lapidibus pluisse, & Cære sortes extenuatas.

Iterum-

Iterumque:

Lectisternium Caere, vbi sortes extenuatae erant, imperatum.

Tertius autem lib. XXII. ab ipso initio statim:

Faleriis caelum findi visum, velut magno hiatu, quáque patuerit ingens lumen effulsisse. Sortes suâ sponte attenuatas, vnámque excidisse ita scriptam, MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT.

Quae autem vis (attende modò, Lector) aut quae mens hîc verbo Extenuandi? praesertim in sortium istâ re, quas maiores aut minores in prodigiis factas nusquam legi. nec si legam, capiam satis. Cui enim significationi id aut notae? Vide omnino ne remotius, vt solet in his talibus, vetustiusque verbum fuerit, quod per imperitiam exscribentium mutarit. Ego non improbè id suspicor, & ausim vbique rescribere, *Extaeniatas sortes*. quod interpretor, taeniis vittisq; solutas & liberatas. Nam rem ita habuisse puto. Sortes, taleolae aut surculi è ligno fuêre non grandes: quibus litterae ad diuinandum insculptae, siue notae. Eae priuatim habitae, eae publicè. Sed quae in publico, inprimis religiosae censebātur & canâ quadam veritate sacrae. Itaque sanctè & religiosè in templis ipsis habebantur, in arcâ reconditae: &, nisi fallor, taeniis vittisque laneis seorsum inuolutae. De arcâ, suggerit Suetonius in Tiberio cap. LXIII. *Vicina verò vrbi oracula etiam disiicere conatus est: sed maiestate Praenestinarum sortium territus destitit. cùm obsignatas deuectasq; Romam nō reperisset in arcâ, nisi relatâ rursus ad templum.* Et Cicero in Diuinatione: qui arcam eam ipsam ex oleâ fuisse pluribus verbis narrat. At de vittis, quidni suspicer, cùm hunc cultum & velamen adpositum sciam omnibus sacris? Quibus tamē puris manibus euolui solent, cùm promerentur ad consulentium vsum. Hoc nunc igitur Liuius narrat iure vt prodigium: sortes eas sponte euolutas, & (vno proprioque verbo) extaeniatas esse: tamquam si Fortunae ipsius manu sparsae & iactae, ad grande aliquid praedicendum. Plutarchus non modicè me iuuat, qui in Marcello hoc alterum Faleriis prodigium è Liuio ipso ita vertit: *τοῦ δὲ ὑπὲρ Φαλερίους οὐρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμματεῖα, καὶ τούτων ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει.* En, excidisse ait sortes & variè dispersas. non è caelo ipso, quod quispiam censuerit (pugnet enim id palàm cum Liuij mente) sed ex inuolucro & arcâ. Extaeniatas igitur ille clarè vertit, *ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι*. Hactenus mihi meus Apollo subiicit. tibi siquid melius in mente aut certius: age age, *νικήσειεν ὁ παρὰ σοὶ ξί-πους, ἐγὼ δὲ ψευδομάντις ἀποφανθείην.*

Spreta vulgata lectio.

Noua supposita, haud scio an rectè.

Sortium vsus.

Earúmque publicè religio.

In arcis habita cum vittis.

Cum Extaeniatae sortes prodigium fecerint.

Plutarchus huc tractus.

CAPVT XIII.

Nouiter erutus vetus mos in creatione Tribunorum. Eos sub Principibus & paullo antē, tantùm è Senatu fuisse. Suetonij loci illustrati, & lectio in iis firmata. Plinio & Appiano lumen immissum.

EGO verò libens è situ & obliuionis carcere eruam insignem & notabilem ritum: qui nimis diu iuuentutem nostram latuit, in Tribunis

nis creandis. Iuuentutem autem? imò & verè viros, verè doctos: quibus nebulæ hîc & caligo. Tribuni creati olim non solùm pro plebe, sed etiam è plebe: ita vt patriciis aut patribus aditus ad eum honorem rarus esset, aut nullus. Diu ita mansit. donec visum adeò id immutare, vt cautum seuerè fuerit, nequis Tribunus fieret, nisi Senator: id est, ne ius quidem haberet petendi Tribunatus, nisi iamante è patribus. Suetonius hoc adfirmat clarè vsitatum etiam in liberâ rep. & extremo æuo Ciceronis. Nam in Aug. cap. x. ita scribit: *Et quò constantius cetera exsequeretur, in locum Tribunipl. demortui candidatum se ostendit: quamquam patricius, necdum Senator*. Vbi disertè & extra cauillum, impedimenta duo Cęsari ad Tribunatum ponit, quòd gente patricius, & quòd honore nondum Senator. Ná maximo Langio nostro quî adsentiar, voces eas duas præfidenter hîc tollenti? Nollem te hoc conatum, vir alia modestissime. Nam iterat hoc ecce idem Suetonius in eodem Aug. cap. XL. *Comitiis Tribuniciis, si deessent candidati Senatores, ex equitibus Romanis creauit.* quod qui ad Tribunos transferunt militares: quàm errant? Refutat eos palàm Dio libro XLV. qui hanc ipsam rem denarrans, τοῖς ἱππεῦσι, inquit, τὴν δημαρχίαν αἰτῆσαι ἐπέτρεψε. id est: *Equitibus Romanis tribunatum plebis petere concessit*. Ex quo ampliùs discis, nec equitibus quidem tunc fuisse petendi ius, adeò non imæ plebi. Plinium ego apto istuc lib. II. Epist. IX. *Ego*, inquit, *Sexto latum clauum à Cæsare, ego Quæsturam impetraui. meo suffragio peruênit ad ius Tribunatus petendi*. Ius enim petendi Tribunatus, non hîc aliud quàm dignitas Senatoria & latus clauus. Hoc vtiliter institutum, & ad arcendos à turbido magistratu turbidos adolescentes: sed quando, hæremus. Appianus adscribere Sullæ videtur, qui multa in hoc magistratu, ad vim eius & ferociam contundendam, innouauit. Nam ait Ciuilium primo: τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετήνεγκεν. id est, *Tribuniciam potestatem tantumnon sustulit, eneruatam eam prorsus relinquens, lege lata, nequis qui Tribunus fuisset alium vllum caperet magistratum. nec liquidò poßim dicere, an Sulla hunc magistratum, vti nũc est, à plebe transtulerit ad Senatum.* Quem locum valdè mihi nota, vnicum Suetonio & huic ritui lumen. Et Appiano sanè adsentiar ego: quamquam Atteius Capito apud Agellium Atinio plebiscito adsignet, si tamen transferre verba ea fas ad meam hanc mentem. Ait: *Tribunisplebis Senatus habendi ius erat, quamquam Senatores non essent ante Atinium plebiscitum*. Dicere enim videtur, plebiscito eo cautum, vt nemo Tribunus nisi Senator esset. Etsi aliorsum, nec incommodè, trahi verba ea posse, nihil nego. Illud quidem miror, non Ciceronem, non historicos, rem tam nouam, tam memorandam posteris prodidisse: nisi fortè, quia tunc notissima, & in oculis omnium, auribusque.

Tribuni plebis olim tantùm è plebe lecti. Posteà tantùm è patribus.

Tranquilli notabilis locus.

Quem malè capiunt aut mutant.

Alter eiusdem sententia.

Nec equites quidem admissi ad Tribunatum.

Plinij locus in hancce rem.

Quando hæc innouatio facta?

Appiani hæsitatio.

Capitonis ambigua verba, quia pauca.

CAPVT XIIII.

In Statio Papinio locorum aliquot correctio. Atticus sector. Arcta Purpura. Mens adflata. Crines in sepulcro.

PER æstiuos hos dies itio mihi crebra ad suburbanum meum hortum fuit. Quia parum illic vmbræ, à Statio quæsiui, & requisiui in eius Siluis. In quibus retorridos aliquot aut malè flexos versuum ramos incidi etiam obiter, & velut sublucaui. Vt libro I. in Equo Domitiani:

——— Apellæa cuperent te scribere cera,
Optassetq́; nouo similem te ponere templo
Atticus Elæi senior Iouis.

Qui sermo quæsitæ adulationis ad Domitianum ipsum est: cuius eam dignitatem vult esse formæ, vt exprimere eum gestiat omnis pictor, omnis sculptor. atque etiam illi ipsi prisci. Sed quis hîc senior Atticus Elæi Iouis? non sincera ea verba, imò nec Latina: quæ depurgo: *Atticus Elæi sector Iouis*. Phidiam illum Athenis nobilé intellegit, qui Iouem Olympium ex ebore fecit. At ebur politur fingiturq́ secando: ideò Sectorem rectè dixit. Eodem carmine, suprà:

Phidias. Atticus sector Statio dictus.

——— quòd si te nostra tulissent
Sæcula, tentasses me non audente profundos
Ire lacus. sed Roma tuas tenuisset habenas.

Curtij verba sunt lacu suo emergentis, ad illum ipsum Domitianum. qui vt sese timoris arguat, non conuenit. Scribito, *me non gaudente*. Tu, inquit, si prisco illo meo æuo vixisses, cùm terra dehiauit, primus fuisses qui caritate patriæ succensus, dedisses te in hiatum: me quidem non gaudente, cui gloria ea præerepta. In Tiburtino Manlij:

Curtius in hiatum abiit.

Litus vtrumque domi. nec te mitissimus amnis
Diuidit, alternas seruant Prætoria ripas.

Legimus, *Litus vtrimque, domus. nec se mitissimus amnis Diuidit*. Loco litoris, ait, vtrimque domus spectantur: nec tamen amnis ipse se diuidit, sed ripam duplicem exornant Prætoria bina.

In Soteriis pro Gallico:

Siqua salutifero gemini Chironis in antro
Herba tholo quocumque tibi Troiana recondit
Pergamus.

Probabam magis: ——— *gemini Chironis in antro*
Herba, & holus quodcumque.

Libro IIII. in Lyrico ad Septimium:

Hic paruus inter pignora Curiæ
Contentus alto lumine purpuræ
Crescis, sed immensos labores
Indole patriciâ secutus.

Quod sit altum hîc lumen purpuræ velim nimis à Scholiastis me doceri. Silebunt, scio: at ego illos, legendum esse, *arcto lumine*. Morem enim & vestitum priscum tangit Statius: Et tu quidem, inquit, tenui origine

Arcta purpura, siue angusta.

in Africanâ Lepti natus Romam venisti puer: & educatus inter laticlauios Senatoriosque es, contentus ipse angusto & arcto clauo. Discrimen enim hoc in clauis, quod vtrumque ordinem secreuit, iamdiu aliis notatum. Libro v. Epicedio in patrem:

Exere semirutos subito de puluere vultus
Parthenope, crinémque afflato monte sepulti
Pone super tumulum.

Quis hic adflatus mons? an Veseui iugum? torqueri sanè huc posset: sed magis verius est scripsisse Statium, *afflatâ mente.* Quod attonito dolori benè conuenit, sicut & crinium illa positio in sepulchro. de quo lugubri ritu Ouidius item in Fastis:

Mixta bibunt molles lacrimis vnguenta fauillæ,
Vertice libatas accipiuntq; comas.

CAPVT XV.

De ergastulis diffusa & libera conlectanea. Origo vocis, & rei. Isidori confusio, siue error. Quando cœperint, & quâ fine? Agriculturæ caussâ ea maximè instituta, sed & lapidum, & pistrini, (Plautus in iis correctus & interpretatus) fortasse & aquæ hauriendæ. Suetonij lectio stabilita, & explicata. Quis & qualis ergastulorum locus. Plauto iterùm lux. Quod genus hominum in ea coniectum. Forma modusque, quo miseri illic habiti. nempe Vincti, Inscripti, (Seneca correctus) Semirasi, Semi-ieiuni. Postremò copia ergastulorum. passimque scriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

Varia seruorũ genera & munia olim. Tristissimũ Ergastulorum.

SERVORVM apud veteres varia conditio, multus vsus: sed illa miserrima, quæ Ergastulorum carcere inclusa. In quo quid pœnarum, quid sæuitiæ fuerit, planè pleneque hoc Capite edisseram: cum gratiâ Lectoris, vt spero, & cum fructu. quia & delectant hæc talia, & mirè illustrant certè scriptores priscos.

Vnde vox facta?

ERGASTVLI vox Græcâ origine est, etsi non flexu. Rectius enim ἀπὸ τοῦ ἐργάζομαι Ergasterium fuisset. quâ voce Iurisconsulti quidem vsi, sed alio sensu: vti notat dignitate & doctrinâ eximius Barnabas Brissonius, Galliæ imò Europæ magnum lumen. Sed Romani veteres sic formarunt: & Glossæ Philoxeni simul rem aperiunt, & etymon tangunt aptè: *Ergastulum*, τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμῶται ἐργάζονται. *Locus in quo vincti operantur.* Vberius idem, sed non verius, Isidorus; *Ergastula*, inquit, *vbi deputantur noxij ad aliquod opus faciendum, vt solent gladiatores & exsules qui marmora secant, & tamen vinculorum custodiis alligati sunt.* Nam de noxiis primùm, haud vsquequaque verum: quia empti serui innoxij sæpè, solùm ad hoc munus. De gladiatoribus, planè falsum: qui in ludis suis benè & commode habiti, in ergastulis numquam. Sed nec de exsulibus

Quid fuerit, confusè & breuiter. Isidori in definiendo peccata.

adſcentio: & de marmoribus ſecandis, pars minima fuit ergaſtularij laboris. Præcipuus enim finis Agricultio, vt mox dicam, apud Romanos quidem. De vinculorum cuſtodiis quæ dicit, vera. non ſic tamen, vt duo, tres, ſerui vincti Ergaſtulum confecerint: ſed certo numero, quem acceptum referes ſoli Appuleio. *Quindecim*, inquit, *liberi homines, populus eſt: totidem ſerui, familia: totidem vincti, ergaſtulum.* Quod tamen de pleno legitimoque ergaſtulo dictum capio: quia aliàs ſcio pœnalem illum carcerem ſtetiſſe numero minore.

Quis numerus requiſitus ad legitimum Ergaſtulũ.

HABES lineamenta ruditer: colores addam, & Originem, Cauſſam, Finem, Locum Homines, Modum ediſſeram diſtinctè. De origine, vetera ea eſſe video, & apud alias etiam gentes vſurpata. Certè Ægyptij habuerunt, & cùm ad alia opera, tum ad metalla damnarunt: quod libro I. atque alibi notat Diodorus. Imò & Medi habuêre, ex I. item Iuſtini. At Romani, ſi Liuio fides, iam à regibus exactis. Libro enim ſecundo quiſpiam è Nexis apud eum queritur: *Ductum ſe ab creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum & carnificinam eſſe.* Quod tamen aptius veriuſq́ ex perſonâ & temporibus Liuij ſcribi cenſeam, quàm illius nexi. Vera enim & propria Ergaſtulorum pœna tunc ignota, vti & nomen ipſum. Hoc ſanè conceſſerim, iam tunc ſæuitum in ſeruos, & velut relegatione quadam miſſos in piſtrinum, in lapicidinam, in agrum: ſed nec perpetuum, nec eâ formâ quæ poſteà increuit. Itaque apud Plautum comminationes herorum ſæpè tales: ipſa Ergaſtuli vox tamen irreperta. Quæ propriè nata & ad huius Capitis mei ſenſum, vt cenſeo, vix ante Gracchorum æuum.

Quando cœperunt?

Liuij ambigua & parũ cauta forſitan dictio.

Serui quidẽ in agros antiquitus miſſi, nõ ad propriè Ergaſtula.

NATA autem ab hac cauſsâ. Romani deuictâ Italiâ, ceperant iure belli haud parum ſuburbani & longinqui agri. Eum vniuerſum partim ſub haſta vendidêre; partim tenuioribus ciuibus vtendum fruendum locauêre, exiguo aliquo tributo impoſito ſiue penſione. Hoc velut præmium iis militiæ & ſanguinis. placuitque res omnibus præter diuites, qui paulatim egenos pellere, & ad ſe trahere cœperunt finitimos quiſque agros. Donec Stolonis lex paulliſper eos coërcuit, definito quingentûm iugerum modo, ſupra quem haud fas poſſidere. Sed coërcuit certè paulliſper; rupit enim mox hoc frænum cupiditas, & ſuppreſſa auaritia non oppreſſa caput extulit altius, agroſque omnes pretio, fraude, vi, à pluribus traxit ad paucos. Hinc illa diuitum latifundia: hinc pauperum ab agris exſilia: hinc inductio Ergaſtulorum. Vnde enim pauci illi, tot agris colendis? Plutarchus egregiè in Gracchis: ὕστερον δὲ τῶν γειτνιώντων πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερόντων τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτοὺς, τέλος δὲ φανερῶς ἤδη δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ἐξωσθέντες οἱ πένητες, οὔτε ταῖς στρατείαις ἔτι προθύμους παρεῖχον ἑαυτοὺς, ἠμέλουν τε παίδων ἀνατροφῆς. ὥστε ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρία ἐλευθέρων ἐστερῆσθαι, δεσμωτηρίων δὲ Βαρβαρικῶν ἐμπεπλῆσθαι, δι' ὧν ἐγεώργουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία, τοὺς πολίτας ἐξελάσαντες. id eſt: *Paulò verò pòſt, cũ vicini illi diuites per ſuppoſitas perſonas transferrent conductiones agrorũ in ſeſe, & deniq; palam iam etiã & ſuo nomine pleraſque detinerent: expulſi pauperes, neque ad militiæ munus alacres ſe præbebant, neq. ad educandos liberos. Ita vt mox Italiam vniuerſam*

Vera origo & tempus.

A multitudine agrorum, quos diuites tenuere.

Lex de quingentis iugeribus.

Irrita facta, vi & peruicaciâ.

Serui Barbari empti ad colendũ agrum.

infrequentem & vacuam liberorum capitum esse contigerit, & ergastulis compleri seruorum barbarorum: per quos diuites agros suos colebant, ciuibus exactis. Et eadem ac plura magis diffusè Appianus, in Ciuilium primo: qui ab infelici hoc Ergastulorum fomite ignem deducit Gracchanarum seditionum & belli ciuilis. Cuius verba vberiora, quàm vt huc transscribam: tu, me indicante, vide omnino & lege. Hæc igitur caussa, hæc origo. nam antè Romani ipsi colebant, & honestissimos quosque ciues scimus habuisse in agris. Columella mutationem eam conqueritur initio operis: *Rem rusticam*, inquit, *pessimo cuique seruorum velut carnifici, noxæ dedimus: quam maiorum nostrorum optimus quisque optimè tractauit.* Nec Lucanus veritus eam ponere inter caussas intimas imperij ruentis, lib. I.

Appiani prudens & digna lectu dissertio.

Ingenui pulsi agris & cultu eorum.

Hæc inter caussas lapsi imperij verè posita à Lucano.

Paupertas fugitur, totóque arcessitur orbe
Quo gens quæque perit. tunc longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.

Nam ignotos hos colonos non alios poëta (poëta enim certè mihi, & quidem bonus) intellegit, quàm hos in ergastulo seruos, alienigenas plerumque & à longinquo cælo. Ideò Seneca De Tranquillitate: *Sub alieno colono rura pretiosa*. Atque hæc caussa ex quâ non ignotus Finis. Agri enim cultio præcipuè fuit, vt vides. Ideò Lucanus:

Finis ergastulorum, agricultio maximè.

——— *vincto fossore coluntur*
Hesperiæ segetes. ———

Ideò Tertullianus allusione doctâ: *Adam in ergastulum terræ laborandæ relegatus.* & testimonia pluria: quæ variè aspersi infrà. Præcipuus, dixi, finis. Nam ergastula non rarò etiam ad aliud opus. ad molendum, ad lapidem cædendum, aquam hauriendam: & quidquid tale. De molis aut pistrino, in comœdiis creberrimum; & exemplum disertum in Appuleij lib. IX. quæ verba opportuniùs item reddo infrà. De lapidariis, ecce etiam veteri æuo Plautus, in Captiuis:

Etiam molitura.

Etiam lapidum cæsura.

——— *ducite*
Vbi ponderosas, crassas, capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.

Et eâdem fabulâ, paulò posteriùs:

Iubete huic crassas compedes impingier:
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet.

Et de aquâ hauriendâ, velut in pœnam, tangit aliquid idem Comicus, in minis Olympionis villici aduersus Chalinum, in fabulâ Cassinâ:

Etiã aquæ haustio fortasse.

Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna & vna semita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerundâ curuum aqua faciam probè,
Vt postilenâ possit ex te fieri.

In quo

In quo penultimo versu alij *curuum*, pro *ceruo* substituunt: nos *cernuum* magis rectum censemus. Credam autem aggestionis & egestionis huius aquariæ magnum vsum imò necessitatem fuisse, siue in lapidum siue in metallorum fodinis: ideoque huic etiam muneri damnatos seruos. Id Suetonius appellasse videtur, In antliam damnare: loco qui iamdiu à Criticis vexatur, & inuicem eos vexat. Tiberij cap. LI. *Testamentum matris pro irrito habuit, omnesq; familiaritates & amicitias, etiam quibus ea moriens curam funeris demandarat, intra breue tempus adflixit: vno ex his equestris ordinis viro & in antliam condemnato.* Proba enim & recta mihi verba: quique Anticyram, Andiam, aut nomen insulę substituunt, qui audiam? Cùm Suetonius vt nouum & inusitatum in viris splendidis aut ingenuis narret, ad vile hoc & seruile munus equitem damnatum. At de insulis, receptum sanè in Senatoribus ipsis scimus, & iamdiu tritum. Antliam igitur teneo, & succussione virorum doctorum vacillantem firmo nouo & robusto fulcro: quod petitum mihi ex Artemidori Somniorum siluâ. Scribit lib. I. cap. L. Οἶδα δέ τινα ὃς ἔδοξε τοῦ παντὸς σώματος ἀτρέμα μένοντος, τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους βαστάζειν. καὶ περιβαίνειν μὲν μηδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖσθαι. συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι. καὶ γὰρ τοῖς ἀντλοῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζουσιν, ἀεὶ δὲ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. ἔτι καὶ ἄλλος ἔδοξεν ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ῥέειν ὕδωρ· καὶ συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι ὄντι πανούργῳ. id est: *Noui quemdã, qui visus sibi reliquo corpore omni immoto, pedibus tantùm laborare: nec progredi hilum, moueri tamen. euênit, vt in Antliam damnaretur. Nam exhaurientibus hoc vsu venit, diuaricare quidem vt ingredientes solent, manere tamen in eodem loco. Item alius, visus videre à pedibus suis defluentem aquam. is quoque in Antliam damnatus est, facinorum caussâ.* Quæ verba firmant prorsus hanc lectionem & damnandi morem: etsi ea interpretari vel de sentinâ nauis exhauriendâ (id enim Græca vox quoque sonat) aptè possis: vel de Antliâ, quæ non tam vas, quàm instrumentum ad hauriendum: siue aquaria quædam machina, quæ pedum nisu & agitatu, aquas attolleret per modiolos atque haustra. Cuius generis etiam hodie in vario vsu. Martialis:

Curta laboratas antlia tollit aquas.

Sed abstineo ab excursu, & finio hîc de Fine.

LOCVS videndus est, etsi adspectu non suauis. Is non in opidis, sed in villis, & quidem subterraneus fuit, depressus, sedibus & angustis fenestris distinctus: prorsus ad carceris formam. Itaque iure Iuuenalis sic appellat:

—— *inscripta ergastula, carcer Rusticus.*

Et Liuius eidem æquiparat: verè non oratoriè, de T. Manlij filio: *Quem pater in opus seruile, propè in carcerem atque in ergastulum dederit.* Et libro VI. eodem sensu: *Vbicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum esse.* Columella eum exædificat & describit, vt rem cumprimis villæ necessariam, lib. I. cap. V. *Solutis seruis*, inquit, (nota autem discrimen seruorum in villis duplex, Solutorum & Vinctorum: quorum hi in ergastulis)

Plautus obiter correctus.

In antliam damnari, quid?

Suetonij locus expensus.

Reiecta Criticorum emendatio.

Petita ab Artemidoro lux.

Duplex sententia ad Antliã damnationis esse potest.

Ergastula rure.

Et instar carceris fœdi.

Paruæ atq; altæ fenestræ in hoc puteo.

Idem cōtra fugam munitus.

lis) *cellæ meridiem æquinoctialem spectantes fient: vinctis, quàm saluberrimum subterraneum ergastulum, plurimis atque iis angustis illustratum fenestris, atque à terrâ sic editis ne manu contingi possint*. Et probè eum munitum fuisse contra rupturam aut clapsum, idem ostendit cap. VIII. vbi officia domini describens: *Illa solemnia sunt*, inquit, *vt domini, ergastuli mancipia recognoscant. vt explorent num diligenter vincta sint, an sedes ipsæ custodiæ satis tutæ munitæq; sint*. Sed quod in priore loco clarè tradit de Ergastuli fenestris: mirum ni clarorem aliquem Plauti vmbroso loco adferat. apud quem Cassinâ Olympio ille ferox dira multa interminatur riuali suo, mox scilicet in villam, cui ipse præfectus, relegando. Atque inter alia addit,

Plauto fortasse lux si non ambitiosè nimis quæsita.

Noctu vt condignè te cubes curabitur.
CH. *Quid facies?* OL. *cludère in fenestram firmiter,*
Vnde auscultare possis cùm ego illanc osculer.

Nam vt de cubiculari aliquâ fenestrâ accipiam, in quam ille compingendus, prohibet me sententiæ nescio quod frigus. Magis de ergastulari istâ: quia de die emittebātur carcere illo ad opus scilicet, pedibus tamen vincti: noctu huc immittebantur iterùm, arctiùs astricti. Sed argutor fortasse nimis: illud certius addo. Præfectum fuisse suum huic carceri, qui Ergastularius Columellæ dictus. Et rectè, atque ad normam. Nam quod Nonius suadet ex Lucilio, Ergastulum dictum fuisse istunc custodem pœnalis loci: straba illi mens, vt sæpè. Nec enim aliud ibi Ergastulus, quàm ipse qui in pœnâ & in noxâ: seruus inquam, non custos. Colligas facilè ex verbis, quæ tamen apud Nonium corrupta: *Ergastulum*, ait, *& Ergastulus, vt genere ita & intellectibus differunt. Nam neutro carceris locus est: masculino, custos pœnalis locis. Lucilius lib.* XV. *Non Ergastulus vnus. Et alius:* (ita hæc corrigo, siue dirigo, aberrantia aliter & confusa. nam alium aliquem scriptorem citat, etsi innominatum: nisi mauis, *Et alibi:*) *Iudicem opposuit, vt nemo sententiam liberè quasi ergastulus possit dicere.* Quæ postrema verba euincunt de meâ mente: quia nihil certè magis obnoxium quàm seruus; & inter seruos, ab ergastulo isti.

Præfectus Ergastuli.

Nonij alucinatio.

Ergastulus priscis, ipse seruus Ergastuli incola.

Nonius correctus.

SED transeo ad Homines ipsos, qui è seruis quidem, sed duûm generum. Aut enim Noxij in hæc Ergastula detrusi aut Innoxij. Noxij; puta siqui è seruis contumaci ingenio, fugitiui, mali & malitiosi, crebri in delicto; hos dominus ex more damnabat in hanc pœnam. Damnabat ipse dico. quoniam iudice aut sententiâ aliâ, præter herilem, non hîc opus. Atque, vt solet, temerè sæpè & per iram. Seneca indicat libro III. De Irâ: *Magnam rem sine dubio fecerimus, si seruulum infelicem in ergastulum miserimus*. Horatius item ad suum illum monitorem:

Serui bigeneri ad Ergastula.

Mali primùm, pœnæ caussâ & vltionis.

Horatius explicatus.

——— ociùs hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

Ad quem locum interpres vetus benè & verè: *quasi octo seruos herus miserit in ergastulum agri Sabini*. Prorsus enim illa mens poëtæ minantis. Iuuenalis etiam ad hunc morem, de perditâ illâ nobilitate:

Quid facias talem sortitus Pontice seruum?
Nempe in Lucanos aut Thusca ergastula mittas.

Et tangit

Et tangit Lactantius libro v. Institutionum, cap. XIX. *Quòd si seruorum nequissimus habetur, qui dominum suum fugâ deserit, isq; verberibus, vinclis, ergastulo, cruce, & omni malo dignissimus iudicatur.* Vbi ergastulum inter seruiles pœnas recenset, ex prisci tamen potiùs æui quàm sui ritu. Nam Lactantij temporibus id abolitum, vt pòst dicam. At innoxij etiam huc immissi. puta, siqui viles serui, captiui, barbari, corpore tantùm boni: & quibus cerebrum omne in manu. hos emebant vulgò in hunc tantùm finem. Dedicisti suprà ex Plutarcho & Appiano. Et ex hac quidem duplici fece, ergastula plerumque farcta. nisi quòd ingenui etiam interdum & liberi coniecti in ea, per vim siue fraudem. Suetonius indicat in Augusto, capite XXXII. *Rapti per agros viatores, sine discrimine, liberi seruique, ergastulis possessorum supprimebantur.* Iterùmque in Tiberio, cap. VIII. *Curam sustinuit repurgandorum totâ Italiâ ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solùm viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.* Vidésque quàm seria ista res, & quale eius pondus, quod Principis etiam humeris subeundum fuit. Miserabile autem huius violentæ fraudis exemplum in Appiani Ciuilium quarto. vbi puer quispiam narratur relatus inter proscriptos, & matrem aggressus vt adiutum se vellet & celatum: à qua repulsus (vide impiam serpentem) Οὐκ ἀξιώσας ἔτι, inquit, εἰς πεῖραν ἐλθεῖν ἑτέρου μετὰ μητέρα, ἐς ὄρος ἔφυγεν, ὅθεν ὑπὸ λιμοῦ ἐς τὰ πεδινὰ κατελθὼν, ἐλήφθη πρὸς ἀνδρὸς λῃστεύειν τοὺς παροδεύοντας καὶ ἐπὶ ἔργῳ καταδεῖν εἰθισμένου. οἷα δὲ παῖς ἐκ τρυφῆς τὸν πόνον οὐκ ἐνεγκὼν, ἐς τὴν ἀμάξιτον αὐταῖς χοινικίσι διέδρα, καὶ παροδεύουσι λοχαγοῖς ἑαυτὸν ἐμήνυσέ τε καὶ ἀνῃρέθη. *Non ausus post matrem cuiquam se committere, fugit ad montana. vnde fame depulsus venit iterùm ad plana, captúsque ab improbo quopiam est qui viatores prætereuntes rapere solitus & in ergastulum coniicere vinctos. ipse autem puer, in delicijs scilicet semper habitus, laborem insolitum hunc non tolerans, in viam publicam cum ipsis compedibus se dedit: prætereuntibúsque fortè centurionibus sese indicauit, & ab iis interfectus.* Qui notabilis locus, & infamem hanc grassaturam ante oculos ponit clarè. Quod ipsum Socrates Eccles. Hist. lib. v. cap. XVIII. ostendit: & Achilles Statius suam Leucippen rapi & in ergastulum coniici facit, compeditam, rasam, terram fodientem.

Etiam innocentes roboris caussâ.

Aliquando & ingenui, per fraudē & plagiū.

Repurgatio ergastulorum per Augustū.

Mirum & miserum exemplum.

SED ad formam Modumque quo hîc habiti, series me vocat: qui reuerà per exempla omnia fit miseriæ & depressionis. Inferos suos somniabant? in ergastulis veri illi. Nam primùm perpetim vincti habebantur (custodiæ scilicet causâ) & in ferro. Columellæ serium præceptum est, vt *Dominus villæ exploret, num villicus aut alligauerit quempiam ipso nesciente, aut reuinxerit. Nam vtrumque maximè seruari debet, vt & quem paterfamilias tali pœna multauerit, villicus nisi eiusdem permissu, compedibus non eximat: & quem ipse suâ sponte vinxerit, antequam sciat dominus, non resoluat.* Et ipsi serui ergastularij, ἁπλῶς Vincti appellantur, ab hac causâ. Seneca de Beneficiis: *O miserum, si quem delectat sui patrimonij liber magnus, & spatia terrarum colenda per vinctos.* Idem De Breuitate vitæ: *Qui in ceromate spectator puerorum rixantium sedet, qui*

Ergastuli semper vincti.

Ideoq; eâ voce vulgò notati.

vincto-

Seneca emẽdatus. Atque explicatus.

vinctorum suorum greges metatur, & colonorum paria deducit. Quæ postrema tamen verba in mendo, si quid fidis & priscis libris fidei, qui referunt: *& in colorum paria diducit*. quos equidem audio, & interpretor diuidi greges illos & cohortes Vinctorum (incredibilis enim multitudo, vtique apud illos locupletes) secernique per nationes ac colores solere. Puta qui Orientales & fusci, in tali villâ & agro: qui à frigidiore axe & albi, in illâ habeantur, & illo. vt valetudo, vt loca suadere videbantur, vt domini libido & voluntas. Hoc in aliis quoque & quidem domesticis seruis factum, idem meus Seneca me docet Epistolâ XCVI. *Transeo*, inquit, *exoletorum agmina, per nationes coloresque descripta.* vbi à coloribus clarum vides discrimen. Sed rem meam premo. & vinctos hos moneo, tamen pedibus tantùm. Nam manibus aut brachiis si fuissent, quomodo processisset iis opus? fodere, arare, sarrire: & quæ alia rei rurestris. Ita enim vincti, vt nec inter opus soluerentur, metu scilicet fugæ. Iuuenalis:

Serui per nationes & colores diuisi.

Vincti pedibus tantùm.

Etiam inter ipsum opus.

> *Squallidus in magnâ fastidit compede fossor:*

de ergastulario accipiendum est, ex Scholiaste. Et Ouidius:

> *Spes etiam durâ solatur compede vinctum,*
> *Crura sonant ferro, sed canit inter opus.*

Compedes huic rei.

Quas & Anulos appellant.

Nostros enim istos intellegit, quibus crura adstricta semper: idque compedibus. Cicero pro Rabirio perduellionis reo: *Ille ex compedibus atque ergastulo Gracchus.* Ideò *Cathenatos cultores*, Florus eos appellat: & Appuleius *pedes* iis tribuit *Anulatos*. Vterque rectè; quia compedes illæ laxæ ad motum aliquem & ingressum, & orbes cathenæ è ferro, instar anulorum. Itaque Martialis has ipsas compedes Anulos appellauit, & quæsiuit in eo caussam ioci:

> *Anulus iste tuis fuerat modò cruribus aptus.*

Et iterùm:

> *Has cum geminâ compede dedicat cathenas*
> *Saturne tibi Zoilus, anulos priores.*

Eaq; è ferro.

Plautus illustratus.

Ait, cum geminâ compede? ergo ligatum iis crus vtrumque, quod res ipsa suadet me silente. Sicut & illud, quod è ferro. Plautus eo adspectu, ergastulos genus ferratile appellauit, Mostellariâ:

> *Augebis rure numero genus ferratile.*

Interminatur enim seruo. illuc eum se missurum. Et ab eodem fonte iocus in Persâ:

> *Negotium edepol fuit.* TOX. *ferreum fortasse.* SAC. *plusculum annum*
> *Fui præferratus apud molas Tribunus vapularis.*

cum allusione item, quasi si Tribunus militaris apud Nolam. At Tertullianus tamen alibi etiam fuisse ostendit ex auro. Libello De Habitu mulierum: *Apud barbaros quosdam*, inquit, *quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent.*

Inscripti ergastuli, siue notis compuncti.

VINCTI igitur. addo etiam, Inscripti. id est, stigmatiæ, siue litteris notisque in facie puncti, vt essent noscibiles. Martialis:

> *Quattuor inscripti portabant vile cadauer.* Ausonius:
> *Ergo notas scripto tolerasti Pergame vultu.*

Vetus

Vetus ea pœna, & aliis quoque gentibus non ignota. Plutarchus auctor, Samios captiuis Atheniensium Noctuam inussisse: & hos vicissim illis Samænam. nauis id genus est. Idem in Niciâ de Syracusanis scribit: καὶ τούτους (Athenienses) ὡς οἰκέτας ἐπώλουν, στίζοντες ἵππον ἐς τὸ μέτωπον. Plato libro VIII. De Legibus, sacrilegos fronte & manibus inurit, ὃς δ' ἂν ἱεροσυλῶν, inquit, ληφθῇ, ἐὰν μὲν ᾖ δοῦλος ἢ ξένος, ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς χερσὶ γραφεὶς τὴν συμφορὰν, καὶ μαστιγωθεὶς ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς χώρας ἐκβληθήτω. id est: *Siquis sacrilegium commiserit, si quidem seruus aut hospes fuerit, in facie manibusq; crimen inscriptus & flagellatus, extra fines patrios proiicitor*. Plutarchus etiam Thracibus adtribuit, libello De Tarditate diuinæ vindictæ: οὐδὲ γὰρ Θρᾶκας, inquit, ἐπαινοῦμεν, ὅτι στίζουσιν ἄχρι νῦν, τιμωροῦντες τῷ Ὀρφεῖ, τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Et quod Græci passim in seruos vsi, indicat Phocillidis admonitio eos à crudelitate hac reuocantis:

Mos compungendi vetus, & per gentes sparsus.

Græci & Siculi vsurparunt.

Thraces item.

> Στίγματα μὴ γράψῃς, ἐπονειδίζων θεράποντα.

Creberrimè tamen ante omnes & liberrimè Romani: etiam in liberos homines, qui calumniæ damnati. Eorum enim fronti κ littera inusta: quoniam prisci videlicet Kalumniam scribebant. Idque aliis iam notatum. At in seruos nihili & nequam multo magis: & maximè in istos ab ergastulis, velut solemni quodam ritu. Ideò Iuuenalis inscripta ergastula agnominat:

Sæpissimè Romani. In liberos, Seruosq;.

> *Quem mirè adficiunt inscripta ergastula.*

Et Plinius clarè: *At nunc eadem illa* (rura) *vincti pedes, damnati manus, inscripti vultus exercent*. Scribonius Largus opportunâ quadam narratiunculâ cap. CCXXXI. *Quatenus acrium & exulceratorum medicamentorum habita est mentio, ponemus quo stigmata tolluntur indignis. Etenim multis hæc calamitas ex transuerso accidit, vt dispensatori Sabini Calui* (lego, *Caluisi*. siquidem ille est, qui Senecæ & Plutarcho nominatus, diues & potens sub Claudio: quo æuo Scribonius quoque vixit) *naufragio in ergastulo deprehenso: quem Tryphon multis delusum, & ne casu quidem notas confusas habentem, vno medicamento liberauit*. Ita totum eum locum vetusti medici legimus & distinguimus, in nostro quidem libro valdè confusum. Et hæc quoque Inscriptio vsurpata in pistrinensibus seruis. Appuleius prorsus graphicè descripsit libro IX. *Dij boni, quales illi homunculi, vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorsúmque plagosum scissili centunculo magis inumbrati quàm obtecti, nonnulli exiguo tegili pubem tantummodò intecti* (commodius liber scriptus qui apud me à victore Giselino, *iniecti*) *cuncti tamen sic tunicati vt essent per pannulos manifesti: frontes litterati, & capillum semirasi, & pedes anulati*. Nam frontes litterati, inscripti nostri sunt: idq; eum scripsisse adsueuerem imitatione Plauti. apud quem in Cassinâ seruus conseruo conuicium facit, *Si hic litteratus me sinat*: nec aliter quàm Stigmatiam & litteris in vultu notatum interpreter, etsi contrà nitente Lambino: qui accipi eum vult, cuius tergum velut litteris, virgis concisum sit atque conscriptum. Non dissimulo tamen in manuscripto nostro hîc esse, *frontis liturati*. quod ipsum haud displiceat, quasi scripti & rescripti & fortasse an ita scripserit & Plautus. Quamquam cur ambigimus? veræ litteræ fronti inscribi solitæ, imò vultui sæpè toti. Litteræ,

Scribonius Largus emendatus.

Pistrina etiam inscripta.

Leuiter Appuleius emendatus.

Litterati serui, qui Appuleio & Plauto.

Noua in Appuleio lectio: fortasse & ad Plautum propagāda.

Qualis illa vultus inscriptio. Multorum verborum sæpè.

dico aut plura verba quæ crimen continerent caussamq; notæ. puta *Caue à fure: A fugitiuo:* &c. Benè explicat Petronius, *Impleuit Eumolpus frontem vtriusque ingentibus litteris, & notum Fugitiuorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit.* Iuuat & Seneca De Beneficiis libro IV. *Improbissimo militi, ingratissimo hospiti, auidissimo naufrago stigmata inscriberet ingratum hospitem testantia.* Sed optimè Petronius: qui faciem etiam totam complet, nec falsò. Ioannes Zonaras Tomo III. Annalium duos quospiam monachos quia Imp. Theophilum liberiùs monuissent, inter alias ignominias, inscriptos ait: & quidem ita, vt duodecim versuum epigramma exciperent illâ vultus, vt sic dicam, tabulâ. Εἶτα, inquit, *καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν κατέστιξε, καὶ ταῖς στιγμαῖς μέλαν ἐπέχεε. γράμματα δ' ἐτύπουν τὰ στίγματα. τὰ δ' ἦσαν Ἴαμβοι οὗτοι.* id est: *Deinde facies eorum compunxit, & notis illis hos Iambicos versus atramento infuso expressit.* additque ipsos versus probos, plenos. Vide & nota, quæso, locum: etiam illud, quod de infuso atramento. Nam ratio inscribendi ita habuit, vt primitus litteræ siue notæ inurerentur candenti ferro. Iuuenalis:

Imò & versuum.

Quomodo inustio facta.

> *Tum felix, quoties aliquis tortore vocato*
> *Vritur ardenti duo propter lintea ferro.*

Seruum intellegit, qui ob furtum duûm linteorum, frontem inustus. Næuium de hac re ego capio apud Priscianum libro VII.

Næuius poëta explicatus. Et Columella.

> *Signare oportet frontem calidâ forcipe.*

Et ab hac caussâ iustè, Focorũ signa appellauit ipsa Stigmata, Columella:

> *Deletura quoque est fronti data signa* * *focorum.*

** Alij, fugarum: vt ad Fugitiui notas referatur.*

Benè ergo Valerius: *Seruus inexpiabili litterarum notâ per summam oris contumeliam inustus.* Post inustionem autem, atramentum infunderetur, quò eminerent magis litteræ & præberent se lectui. Ex Zonarâ & Petronio suprà, vides.

Atramentũ stigmatis infusũ.

Ergastuli semirasi. Sicut viliores omnes serui. Itemq; in opus damnati.

IAM tertia Ergastulorum nota, vt Semirasi. Competiit id in omnes sanè viliores seruos, vt capitis altera pars iis capillata esset, altera nuda, per ignominiam perque risum. Catullus de Bustuario seruo, qui vilis vt omnes Libitinarij:

> *A semiraso tunderetur vstore.*

Sed propriè in eos, qui ad Ergastula damnati, aut etiam in publicũ opus. Appuleius suprà de Pistrinariis: *capillum semirasi.* Artemidorus lib. I. cap. XXII. *Ὁπότερον δὲ ἂν τῆς κεφαλῆς ψιλὸν ἔχοι τις οὐκ ὢν εὐσυνείδητος, κατακριθήσεται τὴν εἰς ἔργον δημόσιον καταδίκην. τοῦτο γὰρ κἀκεῖ παράσημόν ἐστι τοῖς δικαζομένοις.* id est: *Vtram autem partem capitis nudam sibi habere visus, si parum meminit: damnabitur ad opus publicum. nam & hoc istîc damnatis insigne est.*

Tenuis & asper ergastulorum victus.

AD formam habendi, aliquid etiam facit Victus. qui pertenuis sanè illis, & asper. Dimensum enim quoddam exiguum habebant in diem, & tenuius omnino quàm vrbani serui. Quâ caussâ Paulus Ic^us^ argutè colligit, ex cibariis quoque deprehendi posse, quos seruos paterfamilias adnumerare sit solitus inter hos, aut illos. l. Seruis vrbanis. De legat. III. Hunc diurnum cibum, Diaria appositè appellarunt. Martialis:

Diaria.

> *Sed Lupus vsuram, puerique diaria poscunt.*

Seneca

Seneca pater lib. IX. Controuerſ. IV. *Cùm introductus eſſet è carcere in Senatum, poſtulaturus vt diaria* (malè in libris, *diariam*: nam & in carcerariis hoc ſeruatum) *acciperet*. Iuſta, Columella dixit, in hiſipſis ergaſtulis: *Diligenter dominus*, inquit, *cùm & ab ipſis* (vinctis:) *tum & abſolutis, quibus maior eſt fides, quærat, an ex ſua conſtitutione iuſta percipiant: atque ipſe panis potioniſq; bonitatem guſtu exploret*. Canonem Saluianus vocat, De Prouidentiâ lib. IIII. *Serui ſi fures ſunt, ad furandum forſitan egeſtate coguntur. quia etiamſi eis ſtipendia vſitata præſtentur, conſuetudini hæc magis quàm ſufficientiæ ſatisfaciunt: & ita implent canonem, quòd non explent ſatietatem*. Hunc omnem victum, conſtitiſſe pane tantùm, aquâ, ſale, & ſi fortè aceto, auguror ex aliis locis: quibus non hîc locus. Pleraque dixi de Modo.

Iuſta.

Canon.

AT multitudo & frequentia ergaſtulorum mira. Totam Italiam obtinebant, nec liberis capitibus iam in eâ ſedes aut locus. Liuius iure queritur, libro VI. *Olim multitudinem innumerabilem liberorum capitum in iis locis fuiſſe; quæ nunc, vix ſeminario exiguo militum relicto, ſeruitia Romana ab ſolitudine vindicant*. Et adpoſitè Seneca, in verbis ſuprà, *Greges vinctorum metari*, dixit: copiam hanc adſpiciens, & quod iis tantum non per cohortes & legiones metanda velut caſtra. Sparſa etiam per prouincias. Florus de Siciliâ: *Terra frugum ferax, & quodammodò ſuburbana prouincia, latifundiis ciuium Latinorum tenebatur. Hîc ad cultum agri frequentia ergaſtula cathenatiq; cultores, materiem bello præbuere*. Quo loco parum mihi grati aut rati ciues illi Latini. quis veterum ita loquitur? ſocios Latinos dicunt, non ciues. Res ipſa non vera, certè enim Romani ipſi agros eos habuerunt, non Latini. Corrigo, niſi fallor, aptè, *ciuium lautiorũ*. Diuites ſcilicet intellegit & lautos, qui per illam aliaſque prouincias latè poſſidebant. In terrâ etiam Galliâ ita crebra, vt M. Antonius ad Mutinam victus & fugiens, exercitum ſuum ex iis ſupplere conatus ſit. D. Brutus ita ſcribit ad Ciceronem: *Quacumq; iuit, ergaſtula ſoluit, homines abripuit*. Nec aliam magis intimam cauſſam ſcio ſolitudinis & vaſtitatis inductæ per Romanas prouincias: qua Barbaris deinde expoſitæ in direptionem & prædam. Atque hæc de ergaſtulorum carcere. quem in pœnam generis humani, non in bonum vllum publicum inuentum eſſe, fatebuntur mecum omnes qui ſunt ſuæ mentis. Diu tamen manſere, & quidem ad Principatum vſque Hadriani: qui ſalubriter ſuſtulit. Spartianus paucis verbis, ſed claris: *Ergaſtula ſeruorum & libertorum tulit*. Ita enim ſæpè ij ſcriptores Cæſarei Ferendi verbum vſi, pro Auferendi. Etſi parum plenè fortaſſe aut firmiter: & iterùm ſuſtuliſſe videtur Theodoſius Imp. ex Cedreno & Hiſt. Eccleſiaſticâ. Quod autem in Ambroſio eſt: *Plerique diuitum amandare conſueuerunt mancipia ſua, & in agellulos relegare: atque hæc pœna grauior exiſtimatur*. omnino non de iſtis, nec damnatione in opus accipiendum, ſed de temporaneâ ablegatione quadam extra oculos domini offenſi. Vlpianus aperit, l. XXXV. De hered. inſtit. *Proinde ſi ſeruus miſſus fuerit in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat, quaſi ad tempus relegatus: reſponſum eſt eum ad villæ legatum non pertinere*. Similis relegatio illa clementis Principis apud

Crebritas ergaſtulorum mira.

Florus benè correctus.

Eaq; intima cauſſa ſolitudinis per prouincias.

Ergaſtula prorſus ſublata.

Ideò ſilentium de iis apud Iuriſconſultos priſcos.

Ambroſij locus, & mens.

Relegatio quædam ſeruorum.

Suetonium, Augusti cap. XXIIII. *Equitem Romanum hasta subiecit: quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse sineret.* Et Manliana illa vetus: de qua Seneca libro III. De Beneficiis: *Vicit patrem Imperiosum quidem Manlius. qui cùm ad tempus relegatus esset à patre ob adolescentiam brutam ac hebetem.* Vbi nihil temerè mutem, ambigam tamen an nōn, *ad campos relegatus.* sicut in Suetonio, *in agros*: quia libri veteres vacillant, & quidam, *ante tempus.* Dixi de Ergastulis quæ legi, quæ sciui. siquid omisi, aut commisi: tu scilicet exple, aut ignosce. iustissimâ veniâ nobis: qui scripsimus hæc corpore & animo parum firmi.

Leuis coniectura in Senecâ.

CAPVT XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio, & laus. Carmen sub iter Gallicum, ad me scriptum: doctum & elegans.

I. Gulielmi mors; qui Auarici Biturigum acerbo fato periit.

Eius laudatio.

ITA viuam ipse & valeam, vt peracerba nuper mihi accidit Iani Gulielmi mors, siue potiùs raptus. Subita enim fuit: & vix Biturigas venerat, cùm febris eum occupauit, & in paucis diebus extremus ille dies. Sanè amabam adolescentem insigni indole, magnâ spe: nec facilè ingenium videram (iuuenile quidem) magis mihi ad gustum. Libelli iudicio meo testes. quos in Critico isto genere paucos edidit; sed probos doctosque, & quos haud temerè inuidiæ dens atteret aut lima labentis æui. Sed peracerba mihi tamen hæc mors, non noua. Quæ enim alia vitæ lex? Vt lignum vri natum est, arista secari: sic homines mori. Ite mei iuuenes, & animis fidite aut annis. vna nempe morbi aura est quæ adurit & exstinguit hunc omnem vitæ florem. Quin vt venti cùm vehementissimè perflant, ponunt ferè & desinunt: sic mortales, cùm grandia maximè spirant & sperant. Ego ipse, qui ista loquor, quamdiu hîc sum? Fallor: aut strictum iam in me quoque fatale hoc ferrum, & sequor te mi Gulielmi, imò calcem premo calce. Ita lentus difficilisque morbus hic suadet: qui vt hedera quædam serpens, implicat & enecat me longo tractu. Sed hoc quidem fiet cùm deo meo visum: intereà iudicij mei de te & amoris monumentum hoc positum esto. non æternum, scio, (stulti qui ab his scriptis id sperant,) sed longæuum fortasse: si tamen, vt cum Pindaro dicam,

—— *Σύν τινι μοιρίδίῳ παλάμᾳ
Ἐξαίρετον Χαρίτων νέμομαι
Κᾶπον.* ——

**Cum fatali quodã auxilio Eximium Gratiarum decerpo Hortum.*

Cui monumento carmen etiam tuum insculpo. certum & elegantissimi ingenij symbolum, & in me puri adfectus.

IANVS

IANVS GVLIELMIVS IVSTO LIPSIO S. D.

VELLEM, *diuiderent non tot nos millia*, LIPSI,
Dispernunt Vbiis millia quot Batauos:
Non ego commissem mutis mea verba tabellis,
Hei desiderij conscia verba mei;
Coram melli esset sermones cædere tecum,
Et bibere attonitis mutuum amorem oculis.
Nunc quid agam? prohibentq; viæ, prohibentq; pericla,
Plurima ab hostili quæ metuenda dolo:
At nil certè animos vmquam distraxit amicûm,
Quos germana pio vinxit amore fides.
His certè vnà erimus. non nolis tu modò, LIPSI,
Méque tuum puro si modò amore coles.
Quod facies. nec enim te, IVSTE, *serenior alter*
Dicitur, aut canæ carior esse fide;
Nec cui post Sophiam sit amicior aurea virtus,
Nec cui post Musas plus Charites faueant.
De me, mî certè penitas penetrare medullas
Et potuisti imo te illatebrare animo,
Vnde dies nulli, nulli te extrudere amores,
Non mors occasu possit auara meo.
Viuit enim semper post vltima funera virtus,
Et sibi cognatis pendet ab vsque bonis,
Nec cum mortali studia immortalia vita
Parcarum rapidam fas temerare manum est.
Sed quibus aut Musis cessare ætate in agunda
Aut illibatæ cura fuit Sophiæ,
Mens eadem post fata manet: sempérque beatis
Otia pacato dantur in Elysio.
Heic me siue Sophi stipabunt agmine casci,
Siue piis medius vatibus ingrediar:
Narrabo superis vnum te viuere, LIPSI,
Qui vatum princeps sit Sophiæq; locis.
Et dicam, Cicero licet audiat, ipseq; Varro,
In te Varronem cum Cicerone loqui.
Intereà autem hîc dum vegeta perduxero vita,
Ardebo in nostro semper amore recens:
Nec me deficiet de te meminisse, tuúmque
Promeritum in vates historiásque loqui.
Vt per te rigua restinguat ab Hippocrene
Vberius sacram Musa Latina sitim;
Vt veterum mores, te producente, virósque
Pænè oculis sit contingere, pænè manu.

Vt non iam tacitus Tacitæ pater historiai
Germanos iterùm vociferetur auos,
Et tibi Cæsaribus voluenda in sæcula misto
E quercu porgat ciuica dona sacra.
Nam tu, IVSTE, *salus illi, tu vita fuisti,*
Semianimi longo depositóque situ:
Membra senescenti cùm putiscentia tabo
Felici Chiron es medicatus ope,
Inductúmque nouis renouato in corpore succis
Doctorum misti rursus in ora virûm:
Custodes iuuenes ponens doctósque catósque,
In caro vigiles aßiduos latere;
Ne fera barbaries mulorum extorsq́; lubido
Mordicibus sacrum scinderet historicum;
Aut barbatorum gens horrida Grammaticorum
Impeteret versis postmodò, vt antè, stylis,
Non secùs, vt fama est, felicibus Aesona plantis
Phasias in pueros transdidit ante-senem;
Illi etiam tenero fertur Medæa magistros,
Illi etiam comites adtribuisse suos.
Felix! vitalem cui bis decurrere campum,
Et reditum à metâ fata dedêre nouum.
At tuus hic, LIPSI, *Tacitus felicior. illi*
Circumiit nihilo mors minus atra caput;
Huic æterna dehinc, te procurante, iuuenta,
Non defecturæ lucis & vsus adest.
Hæc ego, quæq́; tibi debemus cetera docti,
Quo potero semper commemorabo sono.
Quòd si etiam inter nos, video vt non nolle, meabunt
Scripta per alternas mißiculata vices:
Efficiam certè, ne te constantius vlli
Néve fide videas candidiore coli,
Neu tibi quid rerum poßit latuisse mearum,
Neu pars officij claudicet vlla mei.
Non ita sopitos infusa resuscitat ignes
Pallas, & in viua calce referuit aqua;
Quanto laxatos protelo intendit amores
Nuncia disiuncti littera colloquij.
Quare, quod tua non offendat commoda, LIPSI,
Hanc operam caræ surripe amicitiæ.
Méque, satin saluæ? scitare frequenter, & isthic
Vos etiam rectè viuere significa.
Quæq́; modò elimes Musis affecta secundis,
Quæq́; parata foras scripta operosa feras:
Et quibus auspiciis Ledæis abdita lucis
Belgica Pieriis tesqua rigentur aquis,

Et si quid docti vis incinat enthea Duzæ
Quod memoret sero tempore posteritas,
Duzæ, cuius amor tantum mihi crescit in æuum
Et Phœbi quantum crescit & Aonidum.
Omnia quæ mihi mox rectè vt perscribere possis,
Et validè nobis & tibi, IVSTE, *vale.*

CAPVT XVII.

Pluria in Suetonio emendata aut illustrata. Nepos Iulij Cæsaris. Salaciones. Quis Senatorum census legitimus sub Augusto? Quoties ludos dederit? Notare. Copriæ, qui dicti? Deiectus rex Armeniæ.

SVETONIVM Tranquillum non iniuriâ commendo sæpè iuuentuti. Verba vides? pura, tersa, propria. Filum totum orationis? breue, neruosum. Rem ipsam? vtilis pariter & iucunda historia est: &, quod mihi caput, plena moris & doctrinæ antiquæ. Quis, obsecro, ritus publicus olim priuatusq; fuit, quem velut de industriâ non tangat? Quod munus, quis magistratus, quem non libet? Tangat & libet, dico. non enim explicet: quod institutum eius vetuit & ratio scribendi. At viam tamen latam sternit ad indagandum: & aures atque animum imbuit auditione aliquâ, imò cognitione. Ad quam qui curam deinde adiungit subtiliùs perquirendi, (& id lectorem serium decet:) quid est quod occultum aut ignarum ei esse possit, in omni genere scriptorum? Itaque operam nihil ludam, si eam ponam breuiter in scriptoris tam vtilis locis aliquot emendandis aut illustrandis. qui isti.

Tranquilli commendatio.

Qui bonus dux ad mores veteres.

In Iulio cap. XXVI.

Eodem temporis spatio matrem primò, deinde filiam, nec multò pòst neptem amisit.

Dio Cassius ab hac lectione est, fateor: qui extremo libro XXXIX. scribit: ἐν αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ Πομπηΐου γυνὴ θυγάτριόν τι τεκοῦσα, ἀπέθανε. *Sub idem tempus Pompeij coniux filiolam quampiam enixa, obiit.* Sed repugnat optimus ille Vatic. codex, qui *nepotem* hîc præfert, non *neptem*. Quem ego audio prorsus, suasus à Lucano libro V.

Dissensio, nepósne an neptis natus Iulio.

Dilectus tibi, Magne, socer, post pignora tanta
Sanguinis infausti sobolem, mortemq; nepotis,
Te, nisi Niliacâ, propius non vidit, arenâ.

Quid enim vitij hîc esse potuit in versu? Addo & Velleium: *Iulia vxor Magni decessit: atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque paruus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue spatium obiit.* Quos valere pluris apud nos par est, quàm illum Græcum.

Cap. LIX.

Despectissimum quemdam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Saluitoni cognomentum erat, secum in castris habuit.

Obscuri

Obscuri sanè opprobrij cognomen, lectionisque & veritatis incertæ. Alij libri, *Salutioni*, quidam *Salutationi*. Dioni Σαλάττων est, libro XLII. προσπαρέλαβέ τινα, inquit, ἐκ τε τοῦ γένους τοῦ τῶν Σκιπιώνων ὄντα, καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην φέροντα. ἐπεκαλεῖτο δὲ Σαλάττων. Meminit & Plinius lib. VII. cap. VIII. in quo legas itē *Salutioni*. Omitto interpretum somnia: ego veram vocem & aptam opprobrio censeam, *Salacioni*. Libidinosum scilicet illum homuncionem fuisse, & vitæ spurcæ atque impuræ. Ita autem à Salax Salacio, vt à Senex Senecio, & talia.

Salacio, à salacitate.

CAP. LXXVI.

Comitia nulla habuit, Præfectosq. pro Prætoribus constituit, qui præsente se res vrbanas administrarent.

Hæc quidem de præfectis vrbanis è Dionis XLIIII. clara. sed rectène, *præsente*? Imò absente Cæsare, & vicem eius substituti sunt: quod ex illo item Græco clarum, & reipsâ. Scribimus igitur, *qui pro se res vrbanas.*

Præfecti vrbis per absentiam Cæsaris.

In Augusto, cap. XLI.

Senatorum censum ampliauit, ac pro Octingentorum millium summâ Duodecies HS. *taxauit, suppleuitq. non habentibus.*

Locus insignis & notandus de Senatorio censu qui sub Augusto: quem tamen habemus nos pro parum firmo. Nam Duodecim HS. ait. at Dio Cassius duobus locis disertè & expressè, Decies tātùm. Verba non pigebit me exscribere in re tantâ. Libro LIIII. hoc ipsum Augusti factū narrās, infit: Τάς τε ἀρχὰς ἅπασι τοῖς δέκα μυριάδων οὐσίαν ἔχουσι, καὶ ἄρχειν ἐκ τῶν νόμων δυναμένοις, ἐπαγγέλλειν ἐπέτρεψε. τοσοῦτον γὰρ τὸ βουλευτικὸν τίμημα τὴν πρώτην εἶναι ἔταξεν, ἔπειτα καὶ ἐς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας αὐτὸ προήγαγε, καί τισι τῶν εὐβιούντων ἐλάττω, τότε μὲν τὰ δέκα, αὖθις δὲ τῶν πέντε καὶ εἴκοσι, κεκτημένων, ἐχαρίσατο ὅσον ἐνέδει. id est: *Magistratum capere iis omnibus qui Quadringenta in censu haberent, quiq. aliàs per leges possent, permisit. Hūc enim primò censum Senatorium* (parum attentè Xylander, *patricium*) *constituerat, quem posteà ad Decies sestertiūm produxit: & quibusdam probæ vitæ (qui initio vel minus Quadringentis, vel posteà Denis haberent) addidit quod ad censum deerat.* Iterumq; eodē libro perseuerat in eâ summâ: Ἐκ δὲ τούτου, inquit, ἐξέτασις αὖθις τῶν βουλευτῶν ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δέκα μυριάδων τὸ τίμημα αὐτοῖς ὥριστο, διὰ τὸ συχνοὺς τῶν πατρῴων ὑπὸ τῶν πολέμων ἐστερῆσθαι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἀνθρώπων περιουσίας κεκτημένων, ἐς πέντε καὶ εἴκοσι προήχθη, οὐδέτι οὐδεὶς ἐθέλοντι βουλεύσων εὑρίσκετο. id est: *Exin recensus denuò Senatorum factus. Quoniam enim primò Quadringentorum iis census definitus, idq. respectu ad bella quibus paternis bonis euoluti multi: postea tamen auctis opibus, is quoque auctus & ad Decies* HS. *productus: ægrè iam reperiebatur, qui sponte Senaturiret.* En, vtrobique clarè adfirmat de Myriadibus vigintiquinque. (ita computatio Græca est.) atque eæ sanè Latinis legitimum illud Decies efficiunt, non Duodecies quod in Trāquilli libris. Plutarchum audi in M. Antonio, pro te summas has æquantem: τὰς, inquit, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας οἱ Ῥωμαῖοι Δέκιες καλοῦσι: *Vigintiquinque myriadas Romani Decies appellant & efferunt.* Igitur aut Dio in hac tota re turpiter falsus, aut scriptura in Suetonio: quod magis censeam, scri-

De summâ Senatorij census ambigua scriptura.

Dio dissentit palàm à Trāquillo.

Xylandri coniuentia.

Myriades vigintiquinque drachmarū quid Latinis.

Rescriptus Suetonius.

ſcribamque *Decies*. Nam quod idem Dio diſſentit etiam de Quadringentis (in Suetonio enim duplo numero legis, Octingenta anteà fuiſſe:) non moueor. quia Tranquillus mentem habuit in Senatorio cenſu qui receptus ante Auguſtum, quique vetus: Dio adſpexit mutationem poſt bella ciuica ab eodem Auguſto factam, ſed nouiter nec in longum. Itaq; ſubterhabuit eam Suetonius, quaſi nec fuiſſet. Haud aliter concilio.

Cõciliatus cum Dione.

Cap. XLIII.

Feciſſe ludos ſe ait ſuo nomine quater: pro aliis magiſtratibus, qui aut abeſſent aut non ſufficerent, ter & vicies.

Ain tu? ludos tantùm quater dederit Auguſtus? Atqui terdecies conſul fuit, (omitto alias occaſiones:) quo magiſtratu coactus dare more & lege. Sanè anguſtus is numerus pro liberalitate huius Principis, quam Suetonius magnificat & omnibus prioris æui præponit. Scribo, *quater & vicies*, repetitâ eâ voce ex lineâ ſequenti. Imò ambigo, ne etiam pluriens: vt ambitio & effuſio fuit eius æui. nec ſpernã ſiquis mauolet, *quadragies*.

Creber & largus in ludis Auguſtus.

Numerus in Suetonio pleniſſimè falſus.

Cap. XLVI.

Italiam operibus ac vectigalibus publicis plurifariàm inſtruxit: etiam iure ac dignatione vrbi quodammodò pro parte aliquâ adæquauit.

Non eſt dubium quin illud, *quodammodò*, gloſſematium ſit, à ſtricto & Attico ſcriptore noſtro repudiandum.

Gloſſema ſublatum.

Cap. LXIV.

Nepotes & litteras, & natare, aliáque rudimenta per ſe plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit quàm vt imitarentur chirographum ſuum.

Scio & Romanos & Athenienſes inter gymnaſia natationem habuiſſe: ſcio prouerbium, Neque nare neque litteras. Tamen ægrè perſuadeor huic rei aut voci hîc eſſe locum. De gymnaſiis enim aut exercitiis non agitur: de inſtitutione tantùm & diſciplinâ. Et credimúſne Auguſtum tam aliarum rerum fuiſſe, vt vacare potuerit ad nepotum natationes? Cuique ſua lectio & electio: ego ſcribam, *& notare*. De ſcripturâ enim & puerilibus rudimentis ſermo eſt. itaque & litteras eos docuit, inquit, & notas. Probat quod ſequitur, de chirographo: qui nihil ad natationem. Notandi autem verbum capere etiam potes de ſcriptione per notas crebrâ Romanis.

Natatio crebra Romanis & Græcis.

Pueri litteras & notas docentur.

Cap. LXXV.

Solebat & inæqualiſſimarum rerum ſortes, & auerſas tabularum picturas in conuiuio venditare, incertóque caſu ſpem mercantium vel fruſtrari vel explere: ita vt per ſingulos lectos licitatio fieret, & ſeu iactura ſeu lucrum communicaretur.

Facilè capimus. nec inſcitum aut improbum aliquid in hac ſcripturâ. niſi quod de eâ vt ambigam me facit admonitio Cl. V. Læuini Torrentij: viri non in omni re litterariâ ſolùm, ſed in poëſi (quod mihi quidem eximium eſt: qui ſcio poëtam præſtantem neminem fuiſſe ſine parte quadam vberiore diuinæ auræ) magni, vel potiùs ſummi. qui notat in probo libro eſſe, *per ſingulos lotros* non *lectos*: itemq; paulò pòſt, *comitaretur*, pro *communicaretur*. Et mirum ni id rectum ſit: Lotri, inquam ſemigræcâ voce, pro lotionibus: cuius generis voces plures in vſu vulgi,

Læuini Torrentij laus.

Diuinatio ex ſcripturâ veteri mihi orta.

Lotio in cõuiuiis repetita per singula fercula.

nec Suetonio alibi spretæ. Aut si emendatio adhibenda, legam *per singulos lotus*. hac mente, vt quoties mutarentur fercula & manus lauarent (vsitatum id docui II. Saturnalium) licitatio ista ex interuallo fieret, & quemque bona sua aut mala sors cum fide comitaretur.

In Tiberio, cap. LX.

In quodam itinere, lecticâ, quâ vehebatur, vepribus impeditâ, exploratorem viæ primarum cohortium centurionem stratum humi pænè ad necem verberauit.

Prætoria cohortes.

Ordinem numerumque in cohortibus fuisse, non nego: conuenire id huic loco nego. scriboque, *prætoriarum cohortium centurionem*. Nam Prætoriani scilicet comitabantur vsquequaque Principem: ortusque error ex epitome scriptionis.

Cap. LXI.

Interrogatum eum subitò & clarè à quodam nano adstante inter capreas, cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret?

Copriæ, pro scurris: fœdâ origine vocis.

Lactantius explicatus.

Alij *inter capreas*, interpretantur secessum Caprearum: imperitè. vir doctus, Capreas capit scurras, à lasciuiâ eius animalis & adsuetudine carpendi rodendique. acutè. at mihi *Coprias* restitui placeat, veram germanamque vocem. Ita enim Scurras vocitabant: quod primus nos docuit litteratorum rex Scaliger. Exempla in iis ad Festum promit. quibus hoc ipsum Suetonij à me nunc adde, & alterum Lactantij lib. V. Instit. cap. II. vbi de Cypriano nostro: *Audiui quemdam disertum sanè hominem, qui eum immutatâ vnâ litterâ Coprianum vocaret, quasi quod elegans ingenium & melioribus rebus aptum ad aniles fabulas contulisset*. Ita quidam libri, non *Caprianum*. & rectè. vult enim impius ille derisor & ipse verus Coprias, inter ridicularios scurrasque Doctorem nostrum ponere, quasi qui ad fabellas Christianorum relictâ Romanâ religione auertisset.

In Caligula, cap. I.

Consul deinde iterùm creatus, ac priusquàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset.

Falsa rei lectio.

Ea reuocata ad veritatem.

De Germanico Cæsare hæc narrat. quomodo verè? Illéne Armeniæ regem deuicit? Historiam vide. ne potuit quidem: quia nusquam tunc bellum cum Armeniis, aut suspicio belli. Verissimè & ad rem corrigo: *Armeniæ regem deiecisset*. Ita enim fuit. Vononem Germanicus regno amouit deiecitque: & imposuit eius vicem, Zenonem Polemonis Pontici filium. sed sine vllâ vi aut armis, auctoritate Romanâ saltem, & Armeniis ipsis volentibus. Præter alios, Tacitum nostrum vide distinctè & diffusè libro II. Annal. hæc narrantem.

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum insigne in superstitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percursum id à capite, & emendatum, atque illustratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accensa. Nomenclatores habuere. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Vnctores, & Vestitores. Specula tenebant diis, strigiles, & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

FRAGMENTA scriptorum veterum, adolescens olim (vt ferebat illa ætas) cum impetu & labore collegi. quæ distinxeram classe quadruplici. Oratorum, Historicorum, Poëtarum, Miscellorum. Inter Miscellos præcipuum Varronem posueram. Atque hæc non in meum solùm vsum, sed publicum: nisi visum aliter ἀφίλῳ cuidam φίλῳ fuisset, qui cœptum hoc omne meum turbauit. non fraude, ne erres; sed (dicam verè & fortiter, etsi parum comiter) turpi furto. Heu iuuentus! quàm falli facilis ab iis, qui scelera sua velant & tegunt veste aliquâ doctrinæ! Parit enim hæc admirationem: illa amorem: iste fidem. Mihi id factum, non diffiteor: & amicus audiui iis, quorum ingenium longè à meo diuertebat, quique seorsim ibant à probo more isto & ore. Inter eos Autolycus ille (latêre enim eum patior, etsi me non latet) qui, præter alias fraudes, partem Fragmentorum eorum è domo meâ abstulit, malâ & tagace manu. Abstulit etiam vnà animum in cœpto opere pergendi: quia & difficilis instauratio iacturæ eius mihi visa; & posteà intellexi Ianum nostrum Dousam eumdem laborem seriò elaborasse. cui non vnâ caussâ cedo. Amorem adspicio? ipsi & famæ eius ante meam faueo. Ingenium, doctrinam, iudicium? hæc quoque meis præpono, aut certè compono. & libens, non hîc solùm, sed in omni litterario isto cursu, vegeto huic & valenti athletæ, fessus ipse ac languens, lampadem meam trado. Sed, quod institui, in congerie eâ multâ Fragmentorum, memoriâ teneo Senecæ vnum infuisse, quod iamtum valdè mihi placitum acumine, prudentiâ, libertate. addo, & granditate: quia longum & diffusum, & sententiarum ac rituum plenum. Placet adeò etiamnunc, vt Electa nostra hac velut gemmâ ornatum iri censeam: sic tamen, si polimen aliquod à me accipiat & candidiorem velut lucem. Exstat in Augustini sexto De Ciuitate: cuius verba vnà cum ipsis Senecæ paulò diffusiùs adscribam, vel ad continuanda fragmenta ea, vel etiam interpretanda. Sic igitur Antistitum ille antistes:

Conatus meus & cœptus in Fragmẽtis colligendis.

Qui furto interruptus.

I. Dousa laus.

ANNÆVS *Seneca, quem nonnullis indiciis* (quibus ô Augustine? illísne Epistolarum ad Paulum? Suspicamur id te suspicatum. sed frustrà: quia vanæ illæ, & ab inscito impostore: & bonis sane humeris Hieronymus qui admisit & habuit fidem. Tamen quid indiciis opus? aquâ & aëre isto liquidius est, comparem ætate Senecam Apostolis fuisse, & vixisse

Falsæ Epistolæ Pauli ad Senecã.

 Claudij

Claudij ac Neronis æuo) *inuenimus Apostolorum claruisse temporibus, in eo libro quem contra superstitiones condidit, multò copiosius atque vehementius reprehendit ipse ciuilem istam & vrbanam Theologiam, quàm Varro Theatricam atque fabulosam. Cùm enim de simulacris ageret,*

I. Fragmētum.

,, Sacros, inquit, immortales inuiolabilésque deos in materiâ vilissimâ atque ,, immobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumq́, & piscium; quidem ,, verò mixto sensu diuersis corporibus induunt. Numina vocant, quæ si ,, spiritu accepto subitò occurrerent, monstra haberentur.

Deinde aliquanto pòst, opposuit sibi quæstionem, & ait:

II. *,, Hoc loco dicet aliquis, Credam ergo cælum & terram deos esse? & supra Lu- ,, nam alios, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Struto- ,, nem, quorum alter fecit deum sine corpore, alter sine animo?*

Et ad hoc respondens,

III. *,, Quid ergo tandem? veriora tibi videntur T. Tatij, aut Romuli, aut Tulli ,, Hostilij somnia? Cluacinam T. Tatius dedicauit deam; Picum Tiberinumq́, ,, Romulus; Hostilius Pauorem atq; Pallorem, teterrimos hominum adfectus. ,, quorum alter mentis territæ motus est, alter corporis, nec morbus quidem ,, sed color. Hæc numina potiùs credes, & cælo recipies?*

De ipsis verò ritibus crudeliter turpibus, quàm liberè scripsit?

IV. *,, Ille, inquit, viriles sibi partes amputat: ille lacertos secat. Vbi iratos deos ,, timent, qui sic propitios merentur? Di autem nullo debent coli genere, si ,, & hoc volunt. Tantus est perturbatæ mentis & sedibus suis pulsæ furor, ,, vt sic dij placentur, quemadmodum ne homines quidem sæuiunt. Teterrimi ,, & in fabulas traditæ crudelitatis tyranni, lacerauerunt aliquorū membra: ,, neminem sua lacerare iusserunt. In regiæ libidinis voluptatem castrati ,, sunt quidam, sed nemo sibi ne vir esset iubente domino manus intulit. Se- ,, ipsi in templis contrucidant, vulneribus suis ac sanguine supplicant. Si cui ,, intueri vacet, quæ faciunt quæq́; patiuntur, inueniet tam indecora hone- ,, stis, tam indigna liberis, tam dissimilia sanis; vt nemo fuerit dubitaturus ,, furere eos, si cum paucioribus furerent. Nunc sanitatis patrocinium, in- ,, sanientium turba est.*

Iam illa quæ in Capitolio ipso fieri solere commemorat & intrepidè omnino coarguit, quis credat nisi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam cùm in sacris Ægyptiis Osirim lugeri perditum, mox autem de inuento magnum fuisse gaudium derisisset,

V. *,, Huic tamen, inquit, furori certum tempus est. tolerabile est semel in anno ,, insanire. In Capitolium perueni. pudebit publicatæ dementiæ, quod ,, sibi vanus furor adtribuit, officij. Alius numina Deo subiicit, alius ho- ,, ras Ioui nunciat, alius lictor est, alius vnctor, qui vano motu brachio- ,, rum imitatur vngentem. Sunt quæ Iunoni ac Mineruæ capillos dispo- ,, nant; longè à templo non tantùm à simulacro stantes, digitos mouent or- ,, nantium modo. Sunt quæ speculum teneant, sunt quæ ad vadimonia sua ,, deos aduocent, sunt qui libellos offerant & illos causam suam doceant. ,, Doctus archimimus senex iam decrepitus, cottidie in Capitolio mimum ,, agebat; quasi dij libenter spectarent, quem homines desierant. Omne illic ,, artificum genus operantium dis immortalibus desidet.*

Et

Et paulò pòst:

„ *Hi tamen, inquit, etiamsi superuacuum vsum, non turpem nec infamem* VI.
„ *deo promittunt. Sedent quædam in Capitolio, quæ se à Ioue amari pu-*
„ *tant: nec Iunonis quidem, si credere poëtis voles, iracundissimæ respe-*
„ *ctu terrentur.*

Hanc libertatem Varro non habuit; tantummodò poëticam Theologiam reprehendere ausus est, ciuilem non ausus est, quam iste concîdit. Sed si verum attendamus, deteriora sunt templa vbi hæc aguntur, quàm theatra vbi finguntur. Vnde in his sacris ciuilis Theologiæ has partes potiùs elegit Seneca sapienti, vt eas in animi religione non habeat, sed in actibus fingat. Ait enim:

„ *Quæ omnia sapiens seruabit tamquā legibus iussa, non tamquam dis grata.* VII.

Et paulò pòst:

„ *Quid quòd & matrimonia deorum iungimus? & ne piè quidem, fratrum* VIII.
„ *scilicet & sororum. Bellonam Marti collocamus, Vulcano Venerem, Ne-*
„ *ptuno Salaciam: quosdam tamen cælibes relinquimus, quasi conditio defe-*
„ *cerit. præsertim cùm quædam viduæ sint, vt Populonia vel Fulgora, &*
„ *diua Rumina: quibus non miror petitorem defuisse.*
„ *Omnem istam ignobilem deorum turbam, quam longo æuo longa supersti-* IX.
„ *tio congessit, sic, inquit, adorabimus, vt meminerimus cultum eius magis*
„ *ad morem quàm ad rem pertinere.*

En fragmenta, & quidem tota. Iuuit enim describere: atque vtinam plura! Nam quid non solùm liberius, sed melius, acutius, prudentius potuit, in impiam illam pietatem? Et si non vagus aut vanus tibi sensus; habebis, Lector, quod huic etiam æuo seruiat: quo religionum, vt sic dicam, thyrso percussæ, bacchantur ac gallantur multorum mentes. Sed vt maneam in meo circo: promit hæc Augustinus è libro Senecæ quem contra Superstitiones scripsit. Qui, vt optima pleraque, periit: sed memoria tamen eius apud Tertullianum etiam, in Apologetico hoc velut auctoritatis firmæ telum intorquentem contra Gentes. *Infrendite,* inquit, *inspumate; iidem tamen estis qui Senecam aliquem pluribus & maioribus de Superstitione vestrâ perorantem reprehendistis.* Vbi scripsisse Doctorem magnum censeo, *aliquampluribus:* quâ formâ & coniunctione in Appuleio, imò & in Ciceronis Verrinis lego, *aliquammultos.* Et alludere quidem Tertullianus ad hunc titulum videatur. non tamen nego, quin pluribus locis imò libris hoc argumenti genus tractarit Annæus. præsertim in Exhortationibus: quas Lactantius aliquotiens nominat, & adducit sententias haud dispares istis. At Fragmenta ipsa ordine videamus.

Senecæ liber De Superstitione.

Tertullianus per-uiàm emē-datus.

Fragm. I.

Quidam verò mixto sensu, diuersis corporibus induunt.

Libri veteres, *mixto sexu.* quod haud improbo, quasi è mare & fæminâ compositi quidam diui: vt Hermathenæ, Hermeracles. *Mixto sensu* tamen præferam, vt velit deos componi & misceri ex hominibus simul ferisque, & animantibus quibus diuersi sensus. Quod in * picturâ & fictura stultissimè receptum illis scimus.

Dij mixti sexu, aut sensu.

* Adi Epistolicas nostras, lib. I. epist. XX.

Fragm. III.

Quorū alter mētis territa motus est, alter corporis: nec morbus quidē, sed color.

Si, attendis, omnino ex subiectâ sententiâ, vtrobique aut *motus*, scribendum, aut *morbus*. atque illud potiùs.

Fragm. IV.

Vbi iratos deos timent, qui sic propitios merentur?

Ridicula pietas sese cædentium.

Acutè. nec alius Quinctiliani prisci illius & Attici (ita me iudice audiet) declamatoris sensus, in Fanatico: *Istud si deus cogit, iratus est.*

Ibidem.

Sed nemo sibi ne vir esset, iubente domino, manus intulit.

Mallem, *lubente animo*. Nam vt à dominis quidam ad id adacti, cur pernegemus?

Fragm. V.

Alius numina deo subiicit.

Cerei in templis accensi.

Legebam, *lumina*. & carpi censebam eos, qui cereos lychnosque passim clarâ luce accendebant in templis. Lactantius libro VI. *Mactant hostias deo, tamquam esurienti; profundunt vina, tamquam sitienti; accendunt lumina, velut in tenebris agenti.* At liber vetus & bonus, quem nactus sum ex dissipatâ bibliothecâ Batauâ Egmundanâ, refert, *nomina*. & vide num occultior ritus sit, tamquam diis adstiterint sui nomenclatores, qui salutantium siue adorantium nomina velut nesciis ingererêt: ambitione videlicet & ritu qui inter proceres Romanos. Mihi hoc adsidere ineptiis iis videatur, quæ sequuntur.

Diis nomenclatores sui

Ibidem:

Alius horas Ioui nunciat.

Horæ iis acclamatæ.

Ita enim mos passiuè apud alios etiam deos. Martialis de Iside: *Nunciat octauam Pariæ sua turba iuuencæ.* Appuleius libro XI. de eâdem: *Ac dum valuis candentibus reductis in diuersum, deæ venerabilem conspectum apprecamur, & per dispositas aras circumiens sacerdos rem diuinam procurat, supplicamentis sollemnibus de penetrali fonte petitum spondeon libat: rebus ritè consummatis, inchoatæ lucis salutationibus, religiosi primam nunciantes horam perstrepunt.* Quo loco obiter legendum moneo, *dum velis candentibus*, fide scripti mei libri. Et sanè vela fuisse scimus ante sanctiores aras statuasq; (etiam apud Iudæos) quæ adduci solitum & reduci. Idem Milesius scriptor, de se initiato: *Sic ad instar Solis exornato, & in vicem simulacri constituto, repentè velis reductis, in aspectum populi errabam.* Quin & Christianorum templis similis ornatus. Paulinus Nolanus:

Appuleius correctus. Vela oppansa aris aut statuis

Aurea nunc niueis ornantur limina velis.

& alibi in VI. Natali Felicis. Ita enim & hæc ex eodem meo codice emendo. Ceterùm solemnes salutationes has deorum, vt multa, è tenebris eruit Ios. Scaliger notis in Tibullum: quibus appositè hunc è Senecâ locum addes, & alterum ex Epistolâ XCVI. *Vetemus salutationibus matutinis fungi, & foribus assidere templorum. humana ambitio istis officiis capitur: deum colit, qui nouit.* Sed pergo in Fragm. eod.

Salutationes matutinæ deorũ.

Alius lictor est, alius vnctor.

Fictores deorum.

Displicet hîc lictor. scribo, *fictor*. Id enim nomen inter officia diuina. In lapidibus legi: DISCIPVLVS. FICTORVM. PONTIFICVM. Item: FICTOR. V. V. id est, Virginum Vestalium. alibi: FICTORES. PONTIFICVM.

TIFICVM. Quid fuerint, Isidorus explicat apertè simul & ad nostram mentem aptè: *Fictor*, inquit, *à componendo & fingendo, velut qui capillos mulierum linit & pertractat, vngit & nitidat*. Nam aliàs Fictor Latinis, qui Græcis Plastes: notione magis vulgari. Agnoscit autem has easdem vanitates in deorum cultu etiam Artemidorus libro II. cap. XXXIV. περὶ θεῶν τιμῆς. Ait: ἐκμάσσειν δὲ θεῶν ἀγάλματα, ἢ καθαίρειν, ἢ ἀλείφειν, ἢ σαροῦν τὰ πρὸ τῶν νεῶν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων, ἢ μαρτηκέναι τὶ εἰς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς θεοὺς σημαίνει. Sed & Vestitores suos diis fuisse, Iulius Firmicus me docet libro III. *Mercurius*, inquit, *cum Venere in tertio ab horoscopo loco, faciet vestitores deorum.*

Quid fuerint.

Vestitores deorum.

Ibidem:

Sunt quæ speculum teneant.

Insignis nec vulgò nobilis hic ritus. Speculum autem diis præsertim fœminis tenebant ostendebantque, quasi ad inspiciendum explorandumque satisne cultæ. Seneca ipse in Epistolis: *Vetemus lintea & strigiles Ioui ferre, & speculum tenere Iunoni*. Vbi lintea & strigiles ad balnea scilicet referes, quasi lotione quoque Ioui vsus. Appuleius de hisdem speculis benè illustrat, Milesiar. XI. De pompâ Isidis: *Mulieres*, inquit, *candido splendentes amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, quà sacri incedebant comitatus, solum sternebant flosculis. aliæ, quæ nitentibus speculis pone tergum reuersis, venienti deæ obuium commōstrarent obsequium.*

Specula iis ostensa, ad cultum.

Strigiles adhibitæ ad frictum: lintea ad extersum.

Ibidem:

Sunt quæ ad vadimonia sua deos aduocent.

Imò, *qui*. nec viros ab his nugis excernamus: quorum vadari certè est, & hæc forensia obire, non fœminarum.

Ibidem:

Doctus Archimimus senex iam decrepitus.

Itáne Docti adiectio conueniens Mimo? non meo sensu: putemque nomen certi hominis fuisse, & scribendum *Docimus Archimimus*, aut *Docio*. Memoria non semper mihi prompta: tamen lectum simile aliquod mimi nomen confusè mihi est in mente. In iisdem etiam verbis lego, *senex, imò decrepitus*.

Archimimi nomen latens.

Fragm. VI.

Etiamsi superuacuum vsum, non tamen turpē nec infamem deo promittunt.

Haud mutem: &, *deo promunt*. tamen verius censeo.

Fragm. VIII.

Quibus non miror petitorem defuisse.

Erige sententiam iacentem interrogandi notâ, & scribe, *mirer*. Nec plura ad hos ritus: in quibus perclara imago vanitatis & erroris prisci; à quo quantum beneficium est, quod eripuit nos melior ille deus?

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel surrecti vox. Lucilius correctus & explicatus. Umbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Postpositio copulæ notata, & Agellij firmatæ scripturæ veteres. Perses rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poscebat agros. & notæ plures.

ANNÆVS Florus, etsi acrium aliquot Criticorum manus subiit, non effugiet tamen meas. Medicinam à me aliquot locis accipiet, aut quis scit si nouas plagas? Verè enim anceps nostrum auxilium, imò sæpè præceps: & conuenit illud Homeri in ista,

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Libro I. cap. XIII. De Gallis:

Hi quondam ab vltimis terrarum oris, cùm cingerentur omnia Oceano, ingenti agmine profecti.

Oceanus magnus, terras circumfluus. Liber scriptus qui apud me, hîc melior; *ab vltimis terrarum oris & cingente omnia Oceano*. Magnum enim hoc nostrum mare intellegit, orbique circumfluum.

Cap. XVI. De Caudinæ cladis detersâ ignominiâ.

Et vltionem flagitans miles, Papirio duce, (horribile dictu) subiectis ensibus per ipsam viam ante pugnam furit.

Subrecti enses. Lege, *subrectis:* & acrem ardorem hinc militis pugnaturientis percipies. Liuius in eâdem re scripserat: *Strictis ante pugnam gladiis*. Eadem vox restituenda Lucilio, in hisce versibus,

Subiectum mœtinum, siue Phallus.

Nam quid mœtino subrectóque huic opus signo?
Vt lurcaretur lardum & carnaria patrum
Furtim conficeret.

non, vt viri docti etiam edunt, *subiectóque*. Nam subrectum illud signum, res turpicula est; quæ appendi contra fascinum solita. Plinius: *Contra fascinationes in remedio sunt Satyrica signa*. Satyri nimirum picti & ficti semper, rebus iis surrectis: sicut & Hermæ illi viales aut hortenses. Macrobius lib I. *Plerumque etiam simulacra Mercurij quadrato statu figurantur, solo capite insigniti, & virilibus erectis*. Hoc diduxi: quia doctissimo *Turnebo hîc nubecula: qui Mutinum etiam interpretatur in illisce versibus, silentij deũ. At nos ex Festo & Arnobio longè aliũ eum scimus.

Id contra fascinum.

*Lib. XVII Aduers. cap. XXII.

Cap. XVII.

Hactenus populus Romanus bellum cum singulis gentium: mox aceruatim, tamen sic quoque par omnibus. Etruscorum duodecim populi in id tempus incitati, antiquissimus Italiæ populus Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repentè coniurant.

Expletus Florus. Hæc confusa, mutila, partim falsa. Corrigo & expleo à meo libro, *Etruscorum* XII. *populi, Vmbri in id tempus intacti antiquissimus Italiæ populus, Samni-*

Samnitium reliqui in excidium, &c. Omnino enim inserendum id de Vmbris, qui intacti, & vt Liuius in hac ipsâ re ait, *integri à cladibus belli:* non autem Etrusci aut Samnites. Sed & iidem Vmbri rectè antiquissimus Italiæ populus: quod & Dionysius non abnuit, libro primo.

Eod. cap. de Fabio Maximo in Etruscos pugnante:

Nam subitò inconditos atque palantes aggressus est, captisq; superioribus iugis in subiectos suo more detonuit.

Quid illud, *suo more?* An sæpiùs id à Fabio factum? Parum aptum, & vanum est: scripserimque, *Iouis more*. Spectauit enim ad Detonandi verbum: & certè sequitur, *Ea namque species fuit illius belli quasi in terrigenas è cælo ac nubibus tela mitterentur*. Itaque omnino cum Ioue eum comparare voluit, & quidem gigantes ex alto attonante.

Subtilior in eadem diuinatio. Fabij cum Ioue comparatio.

Cap. XXII.

Cum Senatu quoque de æquo bonóque certatum est: adeò vt relictis sedibus solitudinem & interitum patriæ suæ minarentur.

Certamina inter Senatum & plebem, at non de æquo & bono. Scribe cum meo libro, *Cum Senatu quoque vehementiùs æquo bonóque certatum est.* id est, acrius quàm æquum bonumque esset.

Vehementiùs æquo certatum.

Libro II. cap. II. De pugna Duilij nauali:

Prælij verò fama mirabilis, cùm illas celeres volucrésque hostium naues, hæ graues tardæq; comprehenderent. Longè illis plus nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fugâ rostra. Iniectæ enim ferreæ manus, machinæq; aliæ, ante certamen multum ab hoste derisæ.

Locus non semel vitiosus. Primùm lego, *prælij verò forma mirabilis.* non *fama*. De ipsâ enim imagine habituque pugnæ loquitur, non de rumore. Deinde ex prisco libro, *longè illis nauticæ artes*. omnino eleganter. Procul, inquit, Pœnis maritimæ suæ artes & sine vsu, contra vim fortunamque Romanam. Genus dicendi elegans, huic nostro infrà iteratum, & in Cæsare etiam corruptum, lib. I. *Longè iis fraternum nomen populi R. absfuturum.* scribendumque, *futurum.* Postremò iterùm è coniecturâ, *detergere remos*. Quid enim artis in detorquendis remis? nec sanè legi. At detergêre, nauticâ & maritimâ phrasi, nimis crebrò. quod non aliud, quàm transuersæ nauis hostilis cum impetu & transcursu remos perfringere, auferre, & velut puram ab iis reddere. quâ formâ Detergere palmites, scriptum Columellæ: Detergere pinnas muri, Liuio. Cæsar de Massiliensibus: *Pluribus nauibus adoriri singulas, aut remos transcurrentes detergere, si possent, contendebant*. Liuius XXXVI. *Duæ regiæ vnam circumsistunt, & ab vtroque latere remos detergent.* & exempla obuia.

Longè illis artes. Cæsar correctus. Detergere remos.

Ibidem:

Metello igitur Consule, spirantibus altius Pœnis & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cecîdit, vt ne amplius ea insula concitaretur.

Vetus, *vt nec amplius eam insulam concitarent*. ego, *cogitarent*, rectũ censeo.

Cap. VI. De Fabij legati animosâ voce & facto in curiâ Carthaginiensium:

Quæ, inquit, mora est? Fabius. in hoc ego sinu bellum affero & pacem. vtrum eligitis, vtrum placet, sumite. Cúmque succlamatum esset, &c.

Circumcisus Florus.

Multò breuius & concinnius noster; *in hoc ego sinu bellum pacémque porto. vtrum eligitis? Cumq; succl.*

Ibid. De liberali studio Romanorum in patriam:

Opes suas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis, cingulis, atque anulis erat, quidquam sibi auri reliquêre.

No aurum in Senatorũ cingulis.

Apage aurum cingulare non hoc Romanum. Scribe, *singulis atque anulis*. Augustinus III. De Ciuitate Dei, hac ipsâ in re: *Præter singulos anulos aureos singulásque bullas, miserabilia dignitatis insignia, nihil sibi auri Senatus ipse reliquit.* Corrumpendo loco transpositio illa copulæ fuit, priscis tamen vsitata, & per me nunc reuocanda. In Agellio lib. I. cap. II. *Totiúsque villæ venustate, aquis vndique, canoris atque auibus personante.* In eodem, libro XIX. cap. I. *Nihil de periculo, de sæuitiâ atque remissum.* Et cap. IX. *Poculis mox, sermonibus atque tempus fuit.* Quæ tamen omnia mutant contra libros & corrumpunt. Atqui in vetere etiam lege Mamiliâ clarè: *Municipibus, eis atq; in quorum agro id factum erit.* Notet, atque imitetur iuuentus.

Copula, Atq;, trãsposita aut postposita. Agellij lectiones firmatæ, quas temerè sollicitant.

Ibidem:

O populum dignum orbis imperio, dignum omnium fauore & administratione hominum ac deorum!

Vetus, *admiratione hominum.*

Cap. VIII. De bello Antiochico:

Hoc velut sidere Asiatici belli mota tempestas, & maximus regum conuentus fortiter indicto bello, cùm ingenti strepitu ac tumultu mouisset ex Asiâ, ocia & luxus tamquam victor agitabat.

Vetus, *indixisse bellum.* ex quo scribo, *maximus regum contentus fortiter indixisse bellum.* sententiâ planâ & verâ. Non enim tam gessit bellũ, quàm mouit.

Cap. X.

Gallogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Manlius, an eos visos simulauerit, dubium. certè negatus est victori triumphus, quia caussam belli non approbauit Senatus.

Distinctione & correctione sententiam totam expedio: *Fuerint inter auxilia regis Antiochi, an fuisse cupidus triumphi Manlius ac eos visos simulauerit, dubium.* Réne ipsa auxiliatores Antiocho fuerint, inquit, an famâ tantùm & sermone Manlij, ambigitur.

Cap. XII.

Multò vehementiùs sub hoc Macedones, quàm sub patre consurgunt. Quippe Thracas in vires suas traxerant. Atque ita industriâ Macedonum, viribus Thracum, disciplinam Macedonicam temperauere.

Auctus Florus.

Plenius veriusq; ista meus codex: *Atque ita industriam Macedonum viribus Thracum, ferociam Thracum disciplinâ Macedonum temperauere.*

Ibidem, de Capto Perse:

Sed ne reuerentior captæ maiestatis alius Paullo fuit. cùm in conspectum venisset hostis, in templum recepit, & in conuiuiis adhibuit, liberosq; admonuit suos vt fortunam cui tantum liceret reuererentur.

Falsa rei lectio.

Aliquantisper anxium me habuit locus. Quomodo enim in templum receptus Perses? quod nemo tradidit: imò omnes contrà, in tabernaculum

lum Paulli deductum & in castra. Vetus liber, *receperat*, non, *recepit*. ex quo occasio mihi bellæ coniecturæ: *cùm in conspectum venisset hostis (nam templo receperat) & in conuiuiis*, &c. Atque hæc ipsa res est. Perses in templum confugerat. inde ab Octauio eductus, & ad Paullum in prætorium perductus, eodem die conuiuio comiter adhibitus, & ceteri honores habiti. Liuium ac Plutarchum vide.

Submota per coniecturam probam.

Perseus templo Samothracum eductus.

Cap. xv. De Carthaginis incendio:

Quod domibus ac templis suis spontè hostes immiserant, vt quatenus vrbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

Acumen & lucem sententiæ reddo: *quatenus vrbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet.* Carthaginienses, inquit, sua ipsi templa ædesque incenderunt: vt quoniam vrbs eripi iam Romanis non poterat, saltem instrumenta triumphi & prædam ne haberent.

Acuta sententia reposita.

Libro III. cap. v. De Bellis Mithridatæis.

Ictum cum Ponticis fœdus. recepit [Sulla] Bithyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam. ac sic erat Asia rursus nostra, vt cœperat.

Hæc manifestè παρὰ ἀλήθειαν καὶ ἱστορίαν. Scribe verò, *recepit Bithyniam à rege Nicomedes, Ariobarzanes Cappadociam.* Non enim Sulla aut Romani, sociis regibus & eo bello benè meritis, auita regna extorserunt; sed contrà, Mithridati erepta reddiderunt. Appianus, Plutarchus, & alij, clarè in hoc ipso fœdere Sullano.

Florus ex historiâ emendatus.

Ibidem, De Pompeio:

At in Septemtrionem Scyticum iter tamquam in mari, stellas secutus, Colchos cecîdit.

Optimè liber scriptus, *tamquam in mari, secutus stellis*. quasi vagum illud & ignotum Romanis iter ad stellas direxerit, vt cursum nautæ. Et statim, *excîdit*, pro *cecîdit*. Vulgata lectio obscura & cum fluctu.

Sequi iter stellis.

Cap. VI.

Ipsas Propōtidis fauces Porcius Cato, sic obditis nauibus, quasi portā obseruauit.

Lego illustri imagine, *obditis nauibus quasi portâ, obserauit.*

Similitudo pulchrè significans.

Cap. XIIII. De seditionibus agrariis:

Reduci plebs in agros vnde poterat, sine possidentium euersione? qui ipsi pars populi erant. Et tamen relictas sibi à maioribus sedes ætate quasi iure hereditario possidebant.

Non ea mens Flori defensum euntis possessores. attēde. sed contrà quid pro eiectâ plebe dici posset, adiecit. Itaque veteri libro rectè abest τὸ *ætate*. quo duce coniicio deinceps, *hereditario iure poscebant*. Plebs scilicet fraude, vi, pecuniâ potentium eiecta agris, &, vt ipse capite sequenti loquitur, laribus focisque exsul; sedes veteres à maioribus relictas, vt hereditatem, repetebat.

Plebi in agris hereditarium ius.

Cap. XVIII.

Ipse Iulius Cæsar exercitu amisso, cùm in vrbem cruentus referretur, miserabili funere mediam etiam vrbem peruiam fecit.

Siue de Iulio hæc verè, siue potiùs de Rutilio (nam alij Annales aliter:) tamen de peruiâ vrbe facta haud conuenit. Omnino lego, *vrbem permadefecit*, compulsis vocibus quæ malè diductæ.

Voces duæ in vnam contractæ.

Lib. IIII. cap. I. De coniuratione Catilinæ:

Tanti sceleris indicium per Fuluiam emersit, vilissimum scortum sed parricidij innocens. Tum Consul, &c.

Vetus, *sed patriciis innocens*. Lego, *patriciis innocentius. Consul,* &c.

Cap. II.

Numquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia. fuga victimarum, examina, insignes interdiu tenebræ.

Auctore libro, *examina insignis*, verissimè.

Ibidem:

Photinus atq. Ganymedes, diuersi per mare, & transfugio, & morte cõsumpti.

Egregiè idem liber, *diuisa per mare, & terras fugâ, morte consumpti.*

Ibidem:

Quínam ille horror, cũ eodẽ tempore fluctus, procellæ, armamẽta confligerent?

Expletus Florus.

Noster codex, *procellæ, viri, naues. scemẽta, confligerent?* optimè. sic tamen vt, *elementa*, restituam, pro spurcâ eâ Scementorum voce.

Ibid. de nece Iulianâ.

Nec diutius dilatio donata est. sed Brutus, Cassius, aliiq. patricij, consenserunt in cædem Principis.

Falsa adsertio remota.

Patriciine? Atque Cassius ipse quem nominas, & plerique coniurati alij, è plebeiis. Emendo, *aliiq. patrum*. E Senatu enim dumtaxat fuisse eos significat, non è patriciis.

Cap. vlt.

Astures per idem tempus ingenti agmine à montibus suis descenderant. nec tenuêre suos, vt barbari impares: sed positis castris apud Asturum flumen, trifariã diuiso agmine, tria simul Romanorum agmina inuadere parabant.

Proba è libro emendatio.

Longè diuersa libri mei lectio, & palàm probior: *nec temerè sumpta, vt barbaris, spes: sed positis castris*. Non hæc descensio temeritatis fuit, inquit, quæ agnata barbaris: sed consilij & astutiæ. cum effectu quidem, nisi proditio interuenisset. Sed facio finem, cùm pluria sanè habeam in hunc scriptorem; verùm hæc ipsa nónne nimia? quibusdam scio, qui ad Capita ista paulò pleniora nauseant & fastidiunt, ipsi rerum vacui. Quibus Critice hæc in speciem est, non in vsum: qui in multas areas pedesque diuidant vnicum hunc agellum. At me diffindere & partiri hæc talia iam piget tædetque: admetiar ea potiùs perticis, imò iugeribus totis. Tibi autem, Lector, quantulum est, adnotare hæc ad oras tui libri? Laborem certè quærendi, cogitandi, nonnihil minuit tibi labor noster.

CAPVT XX.

M. Ciceronis obscuro loco fax prælata. Quis Fænicularius campus? & Strabo strictim emendatus.

AMBVLABAM otiosè domi sub meridiem. occupauit me Andreas Schottus insignis iuuenis, & Da operam magister, inquit: nubes mihi ænigmatis est in Ciceronis hisce verbis, quam sol ille Galliæ Turnebus pellere conatus non pellit. Verba ecce è lib. XII. ad Attic. Epist. IX.

Scribe quæso quid referat Celer egisse Cæsarem cum candidatis. vtrùm ipse in Fænicularium, an in campum Martium cogitet?

Quæ Turnebus nimis profectò frigidè & errabundè interpretatur, quasi allusio hîc ad fænus vsurasque. Sententiam autem esse, Scribe quæso vtrùm Celerius profitendi nomen suum inter candidatos impetrarit, an potiùs depositâ ambitionis omni curâ redire cogitet ad suum fænus. Symeonem etiam Bosium consului, magnum virum & Epistolarum istarum lucidam plerumque facem: at hîc silet. Tu quid iuuas? quid censes? Ego ad eum subridens. Ita me captas? inquam. an censes, vt cum Platone dicam me esse λόγων θύλακον? Tamen hîc non capies, & è tenebroso loco me emergam bono & fido duce. Is Strabo est, quo solus, vt opinor, euoluet tibi hoc inuolutum. Scribit lib. IIII. in Hispaniæ designatione, de viâ quadam: φέρεται δὲ ἐπὶ Ταῤῥακῶνα, ἀπό τε τῶν ἀναθημάτων τοῦ Πομπηΐου διὰ τοῦ Ἰουγαρίου πεδίου καὶ Βετέρων καὶ τοῦ Μαραθῶνος καλουμένου πεδίου τῇ Λατίνῃ γλώττῃ, φύοντος πολὺ τὸ μάραθρον. id est: *Fert autem hæc via Tarraconem versus à Pompeij Tropæis, per campum Iugarium, & Vetera, & qui Latinâ linguâ Fænicularius campus dicitur, à copiâ Fæniculi quē gignit.* Pulsa tibi omnis nubes, si legis hæc oculo non conniuente. Nam loca aliquot nota & nobilia nominat, in queîs crebrò exercitus Romani, ideoq; Romana iis etiam nomina: interq; alios Fænicularium hunc campum. Clara igitur Ciceronis mens, Scribe quid Celer de Cęsaris consiliis dixerit. vtrúmne in Campum Martium cogitet ad comitia, an in Fænicularium (id est, in Hispaniam) & ad reliquias belli? Turnebum autem θεοείκελον ἄνδρα, vt Homericum epithetum est, sine contumeliâ dimittamus: mirati potiùs, quomodo à Fænore Fænicularium deriuarit, quàm irati. In Strabone etiam, μαραθρῶνος leges scilicet, non quod vulgatum.

Turnebi, non recta interpretatio.

Fænicularius campus in Hispaniâ.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Occultos in eo versus agnosci. Emendatus ipse plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifici, & Fæminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumsecus. Voti compotire. Histricus decor. Degere, pro minuere.

DE Appuleio non sum nescius quid vulgus hodie sentiat, & quid melior doctorum ordo. Iacet apud illum, stat vigetque apud istos, hoc saltem talo, quòd nugarum illum ludum temperet ac misceat crebro velut sale priscæ ac reconditæ doctrinæ. Doctrinæ, in moribus dico & in verbis. Nam stilum eius quod ineptum esse volunt: fatebor in parte, (nec enim asperitatem illam & horrorem quæsitæ dictionis vsquequaque excuso.) sed tamen doctè ineptum, & è quo multa bona selectaque hauriat, bonæ selectæque mentis Lector. Verba non pleraque omnia proba? propria? phrasis non sæpè florida? metaphoris & imaginibus amœna? mihi sic videtur: etsi in vniuerso orationis filo, scabrum illud

In Appuleio occultior sæpè doctrina.

Verba selecta, fortassè nimis.

& ex adfectatâ nimis antiquitate horridum, radit sæpè & lædit meas aures. Sed hîc quoque duo ei patrocinantur, Patria & Argumentum. Ortu enim Afer fuit: quibus velut insitum in sententiis inuentionibusque, acutis esse: asperis durisque, in sermone. Iam argumentum miscellum ei est, & satyricum. quod amat hunc cultum, quæsitum, pinguem, & squallenti quodam auro. Varronis Fragmenta è Satyris vident? etiam examinent. reperient ea haud longè esse à Milesiis istis Punicis, & inculti cultus stilo. At non defendendi scriptoris eius, sed leuiter & breuiter emendandi institutum est: atque hoc iam igitur ago.

Afri vulgo in scribendo acuti & asperi.

Satyris sua quædam dictio.

Ait libro I. De Asino:

Eadem amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam prægnationis obsepto vtero & repugnato fœtu, perpetua prægnatione damnauit.

Fœtu repigrato.

Hæc narrat de Meroë anu, & vi eius in magicâ arte. Sed quid est, *repugnato fœtu?* an coërcito vinctoque, vt ait Beroaldus? miror quì id expresserit ab eo verbo. Liber noster scriptus, *repĭgto fœtu.* ex quo, *repigrato fœtu*, verum censeo. Lego etiam *in sarcinâ*, non *sarcinam:* & distinguo, *iam in sarcinâ prægnationis, obsepto vtero & repigrato fœtu.* hac mente: Cùm vxor amasij eius iam prægnas grauidaque esset; ecce illa clauso vi verborum eius vtero tardatoque fœtu, æternùm iussit esse prægnâtem.

Hoc eodem libro, infrà:

Somno leuatâ lassitudine noctis ante lucē aufugiamus, quàm putas lōgissimè.

Antelucio aduerbiū.

Idem liber, *antelucio*, veteri probaq; voce, & quam ipse Appuleius posteà iterat. Est autem ex Aduerbiorum (cū litteratoribus loquor) illo genere & facie, quâ Hesternò, Annò, Cottidianò &c. At quod ibidem sequitur, *quàm putas longissimè*: verum scibis, *quàm potest:* vel etiam, *pote:* quoniam in scripto, *puta*, repperi. Haud longè pòst:

Ne meritò, inquam, medici fidi cibo & crapulâ distentos sæua & grauia somniare autumant.

In fidis hisce medicis scriptura non fida. Ego longinquiorem voculam odoror & accerso, *medicifici* vel *medicifices* pro ipsis medicis, quiq; artem eam faciunt. Eo exemplo Significes, & alia multa.

Medicifici composita vox.

Lib. II. in turpiculo lusu cum suâ Fotide:

Paulisper etiam glabella femina vel rosea, palmulâ obumbrans de industriâ quàm tegens verecundiâ.

Claude hîc oculos iuuentus: tu qui vir es lege, *glabellum fæminal*. Ita enim suadet scriptus codex qui, *glabellum feminea*, præfert. Et sanè in habitu hoc Veneris emergentis, non tam femina tecta scimus, quàm partem eam quæ fæminas facit. Ea Fæminal dicta iterùm huic scriptori in Apologiâ priore: *Sed enim fæminal nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit: quia & è quodam meo libro legit, Interfæminium tegat.* Fæminal igitur & interfæminium, eadem. Sed & Virginal, partem eam alibi appellat, verbo sanè quàm honesto.

Fæminal, pro naturâ fæmineâ.

Virginal.

Libro VI. in Psyches precibus ad Iunonem:

Quam cunctis Oriens Zygiam veneratur, & omnis Occidens Lucinam appellat.

Cogno-

Cognomina eius deæ magis trita & vulgata recenset, quibusq; in duplici orbis parte propriè adficiebatur. Sed in Zygia offendo. non quia nesciam id quoque inter Iunonia agnomenta: sed itáne vulgò & passim indigetata? ita Oriens vniuersus Græcâ eâ voce vsus? Vereor vt verius sit, *Syriam veneratur*. Nam eo nomine passim in Oriente culta Iuno. vel Lucianus vnus te docuerit, in Sermone De deâ Syriâ. itemque lapides prisci: inter quos hîc Romæ:

Syria, pro Iunone.

IOVI. O. M.
ET. DEAE. SYRIAE
.ET. GENIO. VENALICI.

Libro IX. vbi ad pistrinum datus asinus:

Talis familiæ funestũ mihi etiam metuens exemplũ, veterisq; Lucij fortunam recordatus, & ad vltima salutis me tandẽ detrusũ, summisso capite mœrebam.

Germanam ego censeo lectionẽ mei libri: *& ad vltima fortunæ meæ iam detrux, summisso*, &c. Quæ verbi nouo-antiquitas planè Appuleiana.

Detrux.

Libro XI. de naue Isidis:

Nauem faberrimè factã, picturis miris Aegyptiorum circumseptus variegatã, summus sacerdos tedâ lucidâ & ouo & sulphure purificatã, deæ nũcupauit.

Cui hîc rei vox, *circumseptus*? Sanè, si attendis, & sententiam turbat, & leges Latinæ linguæ. Vetus noster, *circumspectus*. malè pariter. Ego veram veteremque vocem eruo, *circumsecus*. id est, in ambitum & in orbem. Ita enim componebant hæc Aduerbia, *Altrinsecus, Vtrinsecus, Circumsecus*. vsusque iis noster Comicus (Plautum dico,) qui Appuleio sermonis velut exemplar.

Circumsecus, Aduerbium.

Eodem libro, vbi initiandus Appuleius:

Sed noctis obscuræ non obscuris imperiis euidenter monuit, aduenisse diem mihi semper optabilem, quo me maximi voti competeret.

Plautinam verò phrasim libens hîc restituo, *maximi voti compotiret*. id valet, compotem faceret. Comicus ille in Amphitruone: *Qui fuerim liber, eum nunc potiuit pater seruitutis*. In Rudente: *Quæ in mari fluctuoso, piscatu vbere me compotiuit.*

Voti cõpotire, Plauti Phrasis.

Libro II. Floridorum:

Eiq; prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda (ita liber vetus) *velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælata, apta structim sustinetur*, &c.

Graphicè planè depingit Bathylli statuam, & in eâ habitum citharœdorum. Ac priora quidem leges & distingues, vt iam præiui. nam vulgò turbant. at illud, *cetera decoris instrumentis dependent*, damnabis cum libro meo, qui scribit *decoris hystriis*. ex quo nos verace coniecturâ, *decoris histrici*. Æmulatus scilicet etiam hîc est Plautum, & Histricum decôrem, Histrionium appellauit. Notum illud è Pœnuli Prologo: *Audire iubet vos Imperator Rusticus*. & illud: *Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico.* Quæ allusiones eò magis lepidæ, quòd histriones ex Histriâ primùm venisse dicantur (ait Festus) atque inde nominati.

Histricum, pro Histrionicum.

Lib.

Lib. IIII. Florid. vbi Asclepiadem narrat, hominem iam pro mortuo seruasse:

Postremò propinquis etiam hominibus inuitis, quod ne iam ipsi hereditatem habebant, an quod adhuc illi fidem non habebant, ægrè tamen ac difficulter Asclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem.*

* Lego, *omnibus*

Hauere & Habere apposite iuncta.

Acutiùs haud paullò legerim, *quódne iam ipsi hereditatem hauebant*. Ambigit, cur reluctati medico propinqui. & ideóne, inquit, quod hauebant inhiabantq; hereditatem; an quod parum fidei haberent eius verbis? Allusio autem pulchra in Hauendi Habendique vocibus.

In libello de Deo Socratis, qui pars & ipse Floridorum:

Næ ego inscita, quæ cū alite Apollinis frustrà certauerim. quippe cùm pridem tam concinnum est, neq. oppidò paruum neque nimis grande sit, sed quantum satis ad vsum decoremq; : pluma mollis, caput argutum, rostrum validum.*

Scribit ista in Apologo de Coruo & Vulpe. & hæc quidē vulpeculæ vulpinantia verè verba, subdoleq; coruum laudantis: quibus corruptelæ notam videmur posse demere: *quippe corpus eidem tam concinnum, & neque oppidò paruum*, &c. Imò nec ambigo hæc ita scripta olim.

Restitutio proba lapsantium vocum.

Eodem libro:

Hinc & illa Virgiliana matrona, quæ in mediis millibus auxiliabunda fratri conuersatur

——— miscétque viris, nec cernitur vlli.

Protinúsque Plautinus miles super clypeo suo gloriatur, præstringens oculorum aciem hostibus.

Vide, si vacat. haud facilè sine correctione sententiam eius loci vllam expedies. Scribe mecum, *potius quàm Plautinus miles*. Mens ista: Illa Iuturna apud Virgilium Turno auxiliatur inter medios hostes, nec conspecta tamen iis: quæ magis iure glorietur, quàm ille miles Plautinus, de seque iactet, *Præstringens oculorum aciem in acie hostibus*. ita enim & versum hîc explendum censeo.

Obscurior locus restitutus.

In Apologia priore:

Sustineo enim non modò meam, sed etiam Philosophiæ defensionem, cuius magnitudo vel minimam reprehensionem proximam crimini aspernatur.

Liber vetus, *proximo crimine aspernatur*. Verùm non abnues, *pro summo crimine*.

Eâdem:

Ego numquam studui malefacta cuiusquam cognoscere, sed semper potius duxi mea peccata tegere, quàm aliena indagare.

Hócne de se fatetur Appuleius? vt studiosè celatū ierit peccata sua, potiùs quàm imminutū? At hoc non sapientis, non boni viri est: sed plani cuiusdam & impostoris. Lego verò, *peccata degere*. Vulgatam scilicet vocē, sed significatione remotâ & veteri, inseruit aptè & argutè. Nam degere antiquis, minuere, detrahere. Nonius Marcellus: *Degere, etiam est minuere. Plautus Aulularia: Nunc ego istum soror laborē degam & deminuam tibi. Degere, est detrahere. Plautus Epidico: Degetur coriū de tergo meo.* Festus hoc idē notatum voluit, sed corrupit Paulus: *Degere antiqui posuerunt pro exspectare*. Degere, exspectare? falsum planissimè. nec tamen habeo quî corrigam, nisi si *Expectere*: quod esset velut detrahere, depectere.

Peccata degere.

Mendum in Festo indicatū, vix sublatum.

CA-

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum Olim virtus. Fautores, castrensi quodam agnomento.

INTER libellos qui adiuncti Commentariis Iulianis, vnus est De Bello Africo: qui, me iudice, non inter illos tantùm eminet sed inter pleraque Romana scripta. Ita tersa in eo & ad Comicum morem pura dictio; simplex, cohærens, & candida narratio; nihil quæsiti coloris aut fuci: omnia denique illo ipso Cæsare digniora (non tenebo veram vocem) quàm Commentarij illi qui feruntur. At neglectus tamen iacuit, imò vix lectus is libellus (adeò hîc quoque præiudicia valent, & traditæ à magistellis opiniones:) quem si seriò inspicis, fatebere non alium magis esse ad Genium prisci æui. Pueris inter primos auctores formandæ linguæ si quis proponat, nihil erret. Hirtium tamen siue Oppium auctorem eius scripti Tranquillus facit. quî potest, si ab iisdem Bellum Hispaniense est & Alexandrinum? Nam hoc quoque Suetonius idem tradidit. Atqui tam * diuersi hi inter se abeunt, toto narrationis sermonisque contextu: vt nulla vis mihi vmquam imprimat esse ab eodem patre. Aut si sunt: (iamdiu id suspicor: atque Hirtium siue Oppium non negem hæc potuisse, aut meliora.) alia quædam scilicet & Circæ manus accessit, quæ malis venenis duos illos immutauit. Sanè hic vnus Commentarius inter omnes, nescio quo fato, purus nec interpolatus mansit, & in suo vultu. Excipio quòd in partibus quædam labeculæ: è quibus paucas hîc eluam leui manu.

Laus Commentarij De Africano bello.

*Certè nec Hispaniēsis cū Alexandrino conuenit. estque ille totus militari quodam & horrido stilo.

Fuluianæ apud Plantinum editionis paginâ 381.

Vnde, inquit, istas? Tum captiuus, Venio à Cæsare. Tunc Considius, Vnus est, inquit, Scipio Imperator hoc tempore populi Romani. Deinde in conspectu suo captiuum iussit interfici.

Clarum ex responso factoque Considij, vocem è captiui dicto excidisse; quam repono, *Venio à Cæsare Imperatore*. Omnino enim honoris titulique ea adiectio Considium offendit, & misero illi caussa necis fuit. Breuiter autem, vt solet, notata ea vox, facilè elapsa aut neglecta exscribēti.

Expletus locus.

Pag. eâdem:

Accidit res incredibilis, vt equites minùs XXX. *Galli, Maurorum equitum duo millia loco pellerent vrgerentque in opidum.*

Sanè res incredibilis. vt pauculi illi tantos? Stilum aliquando sumpsi ad mutandum. frustrà. quia ecce eodem isto libro non minùs, imò magis prodigiosum factum lego de quattuor veteranis militibus: quibus ait *plus duo millia Numidarum terga vertisse*. Exempla hæc insignia sunt vel Punicæ ignauiæ, vel priscæ Gallicæ virtutis: quam in nullâ Historiâ celebrari magis reperies, quàm hîc & De Bello Alexandrino.

Mira Gallorum virtus, an fortuna.

Pag. 387.

Deinde legiones conscriptæ ex cuiuscemodi generis ampliùs XII. *millibus.*

Ineptè intrusa vox. dele, contentus clausulâ, *ampliùs duodecim*. Nec enim

Circumcisus locus.

aliud vult, quàm legiones non è solis ciuibus, vt solitum Romanis, sed è miscello genere hominum conscriptas ab iis duodecim.

Paginâ 394.

Sed mirabili peritus scientiâ bellandi, in Prætorio sedens, &c.

In Cæsaris hæc laudem. sed malo, *mirabili penitus.*

Paginâ 406.

Itémque equites Curiani, diffisi Scipioni eiúsque copiis, complures se eôdem conferebant.

Curioniani equites. Emendamus, *equites Curioniani.* Eos enim intellegit, qui antè sub Curione in Africâ meruerant, & à Scipione occupati erant. Ipse hic auctor, suprà meminit, & ostendit eos è gente fuisse Gallorum. *Nonnulli,* inquit, *qui ex Curionis prælio capti conseruatiq́, parem gratiam in fide partiendâ præstare voluerant.*

Paginâ 416.

Namque elephantos in Italiam transportari iusserat, quò & miles noster speciemq́ & virtutem bestiæ cognosceret, &c.

Ipsum locum vide: scribes audacter mecum, *elephantos ex Italiâ.*

Paginâ 417.

Per id tempus [de eorum voluntate studioq́ erga Cæsarem] transfuga suos ciues facit certiores, Iubam regem celeriter cum copiis suis ad opidum accurrisse.

Glossema turpe sublatum. Confusus &, vt nunc est, inexplicabilis locus. quem peruades si glossema illud tolles, quod hamatis lineis inclusi. Verè enim glossema; & ad oram scriptum fuerat, index rei quæ hîc narratur. Nec enim aliud quàm de studio & inclinatione Afrorum in Cæsarem.

Pag. 418.

Cæsar opidi naturâ perspectâ, atque inopiâ ab eius oppugnatione deterritus.

Aquæ inopia. Quâ inopiâ cedò? Nimis id enim communiter scriptum. Corrigo, *naturâ perspectâ, aquæ inopiâ.* Ipse hic scriptor iubet infrà: *Aduersarios non eorum virtute confidere, sed aquarum inopiâ fretos despicere se.*

Ibidem.

Legatos ad Cæsarem mittunt. rem malè gestam docent.

Itáne *malè?* imò optimè: ex suâ quidem Cæsarisque sententiâ. Scribo, *rem à se gestam.*

Paginâ 423.

Ex suo exercitu illustres vrbanos, quos Auctores appellabant, complures aut vulnerarunt aut interfecerunt.

Fautores. Cui rei *Auctores?* Quin potiùs, *Fautores.* & ita res fuit. Milites scilicet turbidi & victoriâ feroces, quosdam etiam è suis interfecere, quos fauere (solitum in ciuilibus bellis) & pronos esse dicebant in hostem. Iis Fautorum nomen inditum, per lasciuiam militarem.

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduersus calumniatores dicta quædam.

SED iam abiungo, Lector; etsi in spatio adhuc, non in metâ. Capita enim aliquot supererant, quæ expolire non vires mihi, non voluntas. Valetudo aduersa: aduersus hic animus. nec miraberis, si iudicia certa aut homines intuebere huius æui. De te & paucis, omnia bona fauentia iure mihi spondeo, (expertus sæpè anteà pretium à te poni his nugis:) sed cùm ad vulgus me conuerto & ad plures, quod illicium nobis aut calcar ad scribendum? Rident, calumniantur, inuident. nec plebs hæc tantùm, sed non nemo è patribus & è litterario isto Senatu. Criticam & hæc leuia tango? spernunt. Mores & magis seria? carpunt. Et in illis ipsis tamen leuibus (quod rideas) Furta, Plagia reperta, & nomina criminum grauiorum. Ille præuentum se queritur, alius circumuentum: & omnino siqua Nota honestior est, ecce qui ducere & abducere eam velit non vnus sponsus. Si iuuenes hæc tantùm: ferremus. at senes & viri serij etiam in ludicrâ ista cymbâ. Modestia mihi constat, & constabit quamdiu hæc vita: sed ægrè linguam aut calamum teneo in eruditissimi viri latè sparsis iam querelis. Ait in scriptore aliquo præuentum se à me: & id valere vult in crimen. Quæ autem hæc accusatio? Dic quæso clarius. præripui tibi aliquid, an eripui? Præripuisti, inquit, scriptorem mihi destinatum iam & addictum. Itáne? parum comiter id factum: sed per errorem tamen, non per fraudem. Publicum enim ego scriptorem eum censui: tu si librâ alibi & ære emisti, cur nos celasti? Nam Augustum ego illum Historicum diu sanè amaueram, conditionem eius palàm ambiueram, libros veteres composueram: omnia feceram, quæ conciliando illi essent. De te, peream si vocula mihi vlla audita ante hanc querelam. Quod si fuisset: ne ego cessissem tibi libens, & in tuum caput transtulissem omnem istam laurum. Nunc quid, præter inscitiam, in me accuses? Quin silentium in te iustius: qui, cùm istic essem, expertem me consilij tui habueris & conatus. Intereà quidem in dissitis locis & terris egi; in quibus, ignosce, si occursum tuum videre mihi nō fuerit, nec fasces istos Quæstorios submittere Prætori tibi magno. At enim quædam ex istis olim apud te legi, & sublegi. Non dicis id palàm, fateor: (pudor te ligat & vis veri.) sed suspicionem facis, & ritu Parthorum iacis auersa sermonum tela. Obsecro autem te, seriò hæc profers? Numquam in os mihi, si os tuum noui. Palàm ego & seriò nego. tu quî probas? Ecce notata eadem, inquis, ad oram mei libri. Heu vir amice, (talis enim mihi es erisque, vt ille ait, ἑκὼν καὶ ἄκων: nec res istæ futiles soluerint vmquam amoris prisci vinclum:) túne huc ineptiarum? & fragile hoc telum ad expugnandum fidem valere vis? erras. ne liuorem quidem infert, adeò non vulnus. Age enim. tu visa aut lecta hæc apud te constanter adnues: ego abnuam. quis finis? quò adsensum suum, nullâ aliâ probatione, auditor inclinabit aut iudex? Cùm multa verba fecerimus, illud verè pronunciabitur, Te hir-

cum mulsisse, me suppòsuisse cribrum. Nam quòd ad illum aut illum amicum confugias: nugæ. iamdiu nouimus patricias istas artes. Quin tu ostium calumniarum hoc semel aperi: in paucis diebus auertero, & in ædes meas deduxero, Criticorum omnium Notas. Scæna hæc tota criminum, vt tu quoque vides, ludicra est: & in quâ iram faciliùs teneamus, quàm risum. Olim M. Scaurus cùm accusaretur corruptelæ, in concionem progressus hoc tantùm effatus dicitur: *Varius Sucronensis Aemilium Scaurum mercede regiâ corruptum ait; Aemilius Scaurus negat. Vtri creditis?* simile ausim hîc dicere, pari animo & fiduciâ, etsi non pari dignitate. Vita mea meruit, & alia nostra (liberè hoc non superbè dixerim) scripta: vt fides nobis apud bonos sit, nec impares habeamur talibus Notis. Quæ profectò non laboriosè nobis nascuntur. sed vt gramina aut herbæ ad nocturnum rorem; sic istæ, inter legendum, ad ingenij moti auram. Quispiam eas, vt filiolas suas, amat? nos ridemus. nec siquis Paris abduxerit, bello ardebit Asia & Europa. Prouocare ad pugnam hanc aliquis me potest, nemo pertrahere. Hæc ad te, non in te, mihi dicta Vir magne: quē amo, quem æstimo. à quo hoc saltē peto, ne exstingui famæ tuæ Solem censeas, si terrarum alibi lumen spargere incipiat noua stella. Nam cum minutis illis meis calumniatoribus, nihil equidem altercor. Latrant me? taceo: & vt ille ex Albaniâ * canis, vindico me ab istis solo contemptu. Diogenes olim Cynicus, cùm irrisui esset turbis, & negereret quispiam, Non vides vt hi te rident? Ego verò non rideor, inquit: magnanimâ & pulchrâ voce, quam imiter, & lacessentes pungentesque istos non sentiri à me clamo, non cerni. Dignos eos non habeo, non dicam quos remordeam, sed in quos restringam semel istos dentes. Scio nec flammam vllam magnam sine fumo solere surgere: nec sine calumniâ famam. Tu tantùm bone Lector, faue mihi, vt soles, currenti rectum cursum: neu iniquiorem te, concinnent ineptæ pariter & iniquæ voces. Scaligero illi ipsi nuper silentium impositum videmus & dolemus per has pestes: quid mirum si etiam mihi? Nec tamen faciam: sed alacer & erectus per medium hoc calumniantium agmen incedam, aduersus linguarum omnium tela scuto tectus Veritatis & Candoris. Illi ringantur & liueant: nos Epinicia læti canemus, & auertentia sacra faciemus INVIDIÆ ET PALLORI.

* Qui donatus Alexandro.

FINIS.

INDEX

INDEX CAPITVM
LIBRI SECVNDI.

iis correctus & interpretatus, fortasse & aquæ hauriendæ. Suetonij lectio stabilita, & explicata. Quis & qualis ergastulorum locus. Plauto iterũ lux. Quod genus hominum in ea coniectum. Forma modusque, quo miseri illic habiti. nempe Vincti, Inscripti, (Seneca correctus) Semirasi, Semi-ieiuni. Postremò copia ergastulorum. passimque scriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

CAPVT XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio, & laus. Carmen sub iter Gallicum, ad me scriptum: doctum & elegans.

CAPVT XVII.

Pluria in Suetonio emendata aut illustrata. Nepos Iulij Cæsaris. Salaciones. Quis Senatorum census legitimus sub Augusto? Quoties ludos dederit? Notare. Copriæ, qui dicti? Deiectus rex Armeniæ.

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum insigne in superstitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percursum id à capite, & emendatum, atque illustratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accensa. Nomenclatores habuêre. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Unctores, & Vestitores. Specula tenebant diis, strigiles & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel surrecti vox. Lucilius correctus & explicatus. Vmbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Postpositio copulæ notata, & Agellij firmatæ scripturæ veteres. Perses rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poscebat agros. & notæ plures.

CAP XX.

M. Ciceronis obscuro loco fax prælata. Quis Fanicularius campus? & Strabo strictim emendatus.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Emendatus ipse plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifici, & Fæminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumsecus. Voti compotire. Histricus decor. Degere, pro minuere.

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum olim virtus. Fautores, castrensi quodam agnomento.

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduersus calumniatores dicta quædam.

FINIS.

IVSTI

IVSTI LIPSI

AD

VALERIVM MAXIMVM

Breues Notæ.

IVSTVS LIPSIVS

STEPH. PIGHIO,

S. D.

IN his Notis, Vir amice Pighi, ſcire te & alios volo quibus auxiliis ſim vſus. Ab ingenio noſtro pleraque eſſe fateor: quod tamen ſæpè in viam veri duxerunt libri. Ij mihi bini manuſcripti: quos Vltraiecto benignè curarunt Viri Clariſſimi Lambertus & Hadrianus Vanderburchij, eximium par fratrum, docti ipſi & in doctos valdè proni. Præterea veteres editiones inſpeximus: quas hîc & in aliis ſcriptoribus nihilo deteriores inuenimus manuſcriptis. Tu aliique è re ipſa iudicabitis,

Opera nobis hæc inanis, an in vſum impenſa ſit.

Ad illam enim ego tranſeo.

PROLOGO.

AB illuſtribus electa auctoribus deligere conſtitui] Diſplicet geminatio, *Electa deligere*. Scribam omiſſo verbo altero, *Ab illuſtribus auctoribus deligere.*

Mea paruitas, eò iuſtius ad fauorem tuum decurrerit] Seruilis ſermo & cellarius. Ego ſanè paruitatem eam ablegem è Valerio, ſcribamque expunctis duabus vocibus: *ego iuſtius a. f. t. decurrero.*

LIB. I. CAP. I.

Decem principum filij] Conſtat Etruriæ populos duodecim fuiſſe. itaque cùm pro numero eorum, ſingulis populis ſingulos principum filios attributos velit: vide num, *Duodecim principum* corrigi, magis è re & veritate ſit. Cicero tamen De Diuinatione, in hoc facto denarium dumtaxat numerum (ſi & ipſe correctus) agnoſcit.

Gracchano tumultu] Veteres editiones, *Gracchano nutu*. placet, *motu*. vt & tu Pighi alibi reppeciſti. Non enim Gracchana illa ſeditio, propriè Tumultus.

Obruitur tot etiam illuſtribus conſularibus L. Furius] Diſtinctius aptiuſ-

que ſcribo, *tot & tam.* item, *Conſulatibus*. Nam de Marcello rettulerat quintùm conſule. Itaque rectè conſulatus multos: non pariter, Conſulares legeris. Nec enim plures præceſſere.

Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum capax] Libri veteres, *Quarum* referunt. Lego, *Quorum*, & ad ſacra refero. In iiſdem, *ſordidius plauſtrum*. Puto, *ſordidans*, fuiſſe.

Vt ex vno & ſene complures Pœnorum iuuenes penſarentur] Reiectâ particulâ lego, *Vt ſe vno.* Impurus mihi alter ille ſermo.

Meritò ſibi infeſtos deos reuerteretur] De diis parum apta hîc mentio: nec ij ſanè Regulo infeſti. Alij, *hoſtes*, ſubſtituunt: ego, *eos*, verum cenſeo, vt ad Carthaginienſes referas.

Factum Maſaniſſæ plus animo, quàm Punico ſanguini conueniens] Ita tu è Campenſi. Alij libri, *Maſaniſſæ animo, magis quàm*. Ego vtrumque adiectamentum arbitror, & verum eſſe, *Maſaniſſæ animo, quàm Punico.* quomodo & libri mei ſcribunt. Sileri & intellegi illud, *Magis*, crebrum & pulchrum in oratione Latinis. Exempla mihi ad Tacitum cumulata.

CAP. V.

In omnibus prœliis vti ducem conſtituerunt] Præoptem vt in priſco: *duce vti inſtituerunt.*

CAP. VI.

Veios in poteſtatem populi R. venturos] Liber vetus, *futuros*. Et quis ambiget? Vetus & ſelectum ſermonis genus, de quo iampridem A. Gellius in Noctibus.

Angues duo ex occulto prolapſi] Veteres, *Angues duæ*, &, *prolapſæ*. quod genus magis in hac voce amant.

In quod metus augurij triſti fine vitæ incidit] Priſca lectio, *in quem metus augurij.*

Inuictæ leges neceſſitatis] Eadem, *neceſſitudinis.* probè.

Sonum abditis delubris editum] An potiùs, *abditis delubri*? Sic Remota templi, in Cæſare lego: & adyta ſignificari ac penetralia templi ſcimus.

Non conſentaneos vſus tranſtuliſſe videar] Parum expoſita aut appoſita ſententia in voce, *vſus*. Legam, *viſus*. hoc acumine: (id enim ſcriptor iſte mirum quantum amat.) cùm de Diuo Iulio dixerim, inquit, claudam Romana exempla, nec oculos parum decorè transferam è cælo iterùm ad terram.

CAP. VII.

Diuino munere effectum] Vetus, *diui numine*. Ego *diuino numine*, omnino malim.

Vtrius autem dux copias hoſtium aggrederetur, ſuperq; eas ſeſe ipſum deuouiſſet] Quod in priſcâ editione verbum, *aggrederetur*, abeſt: valdè probo. Et ſanè additicium eſt. Nam hoc è Liuio clarum deuotionem hanc ita concipi ſolitam, vt ſeſe vnaque hoſtes diis manibus ſacrarent.

Priuſquam pompa induceretur] Verbum & ſententia ad rem Circenſem apta.

apta. tamen nescio quid me sistit & illigat vetus lectio, *priusquam croma induceretur*: neque nunc expedio.

Capillo demisso] Rectius vetus, *capillo immisso.*

Propioribus lineis, vt ita dicam, somnium certo euentu admonitum est] Dixi verè in II. Electorum nuper, legendum, *admotum est*. metaphorâ à Circo, vt alibi clarè dicam.

In desertis arenis struxerat] Auctior prisca scriptura, *desertis & ignotis arenis.*

Duos prænuntios somnij] In vet. *diis prænuntios*. Ego vellem, *deos prænuntios somniis.*

CAP. VIII.

Bis locutum constitit, his penè verbis] Ita tu Pighi (ignosce) me abnuente. Quorsum enim, aut cui sententiæ illud, *pene*? Nam sanè iisipsis verbis locutam vult, non ambiguè talibus aut ad eum sensum. Abis etiam ab omnibus libris priscis tuis alienisque, qui referunt, *prius his verbis*. Ibam in coniecturas: sed veritatem, nisi fallor, Sambuci nobis codex ingerit, cuius misit ad nos Excerpta. in eo aptè hæc lacuna expleta: *his prius verbis*, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS. *deinde*, RITE DICASTIS. Vult enim omnino Valerius, bis id signum vocem edidisse, eiusdem mentis, verbi tamen vnius immutantis. Scio Dionysium, Plutarchum, Augustinum etiam IV. De Ciuitate scribere, iterasse Iunonem bis eadem ipsa verba: sed Valerium ab iis abire (vt sæpè) testari verbum *Vidistis* potest, quod aliis illis omissum. Si improbas: possit non ineptè legi, *priuis his verbis*. id esset, singulis articulatisque verbis. Siue etiam *constiuit patribus, his verbis*. Vt vocem *patribus*, truncatè scriptam fuisse censeamus.

Non audentibus Romanis prœlio congredi] Veteres, *prœlium ingredi*. eleganter.

Cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est] In vet. *officio*, pro, *exitio*. malè. Sequentia connexim lego, *defensa, ruinæq́ subtracta est*. Nec enim aliud aliquod exitium Simonidi imminuit, quàm hoc ipsum ruinæ.

Patrimonij etiam possidēdi adeundæq́ scholæ communione coniuncti] Vett. *alendæq́ scholæ*. malim, *habendæq́*. vt vnà eos docuisse significet.

Ne ipsa quidem artifex Natura rationem rerum redideriti.] Compositius hæc prisca editio, *artifex rationem rerum Natura*. Illud, *rerum*, sanè iungendum cum Naturâ est.

Cum sciamus rectè ab eâ] Prisca lectio, *ratione ab eâ*. quasi dicat, iure ab eâ vindicari.

Dicit belluæ etiam corium CXX. *pedes longum in vrbem missum*] Breuius antiqui: *belluæ corium* C. *&* XX. *pedum in vrbem missum.*

LIB. II. CAP. I.

Iniiciam stilum tam nostræ vrbis, quàm ceterarum gentium priscis ac memorabilibus institutis] Sambuci codex, *initiabo stilum*. quod esset, quasi initium auspiciumque stili capiam. Sed probo lente.

Disciplina contineri] Ex sensu, *disciplinam.*

Multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes] Imò verò, *legitimæ intemperantiæ.* Vult tales virosas fæminas ad pudorem rationemque peccare, ad legem tamen nubere. itaque velut legitimas quasdam adulteras esse. Similis rei in Martiale iocus:

Quæ toties nubit, non nubit, adultera lege est:
Offendar mæchâ simpliciore minus.

Reducendi etiam officio fungerentur] Vetus, *officium.* probè.

Breuiq; progressu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione ipsi doctiores eunt] Contaminatus planè & depositus, te iudice Pighi, locus: quem vide an attollam. In meis libris est, *breuíque processu.* item, *verecundâ*, pro *verecundiâ*. A tenui hoc auxilio, commodè tamen expedimus: *breuiq; processurarum in lucem virtutum verecundâ & laboriosâ meditatione, ipsi doctiores erant.* Sententiam totam lege, vide: probabis valdè.

Defuncta virium cursu ætas] Prisca scriptura, *viri cursu.* Nũquid, *viridi?*

CAP. II.

Imperij pondus & auctoritatem domari] Lego, *donari.*

Credo ne alienigenâ ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres] Cur, seruus transfuga? an non transfugiunt & liberi? Benè emendo, *serus transfuga*. Senex, inquit, tu Mari, & post duplices triumphos Græcam linguam discere spreuisti: ne sero velut transfugio te canosque tuos dehonestares. Sed & liber vetus auctior, *patrij ritus & linguæ.*

Hostiarum exta ad Quæstores ærarij delata veniebant] Lege, *væniebant.* pecuniam scilicet ex iis venditis in publicum redigebant.

Sub magnis auctoribus celebrabat] Displicet lectio: nec tamen quod præponderet nunc reperio. An *ductoribus?*

CAP. III.

Memorq; si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret] Ignauiæ vox haud conuenit. legam commodius, *si militaria signa.* &, *perseuerarēt.*

Q. Næuius centurio, è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos] Insignis hic de institutione velitum locus: sed quem menda obsidet non vna. Primùm legimus, *breuibus & incuruis hastis*. an rectè? aut censésne hastas illas ad iactum incuruas fuisse? ego scio rectissimas, nisi si capis de ferro. Vetus lectio, *breuibus & in turmis.* Elegãter & vtiliter emendo, *infirmis.* Describit videlicet velitares illas hastas; & primùm ait breues fuisse (quaternûm enim tantùm pedum, vt Liuius vult: siue duûm cubitorum, vt Polybius:) deinde addit & infirmas, id est ligno tenui & minimè crasso. Adfirmat Polybius, qui lignum hoc Τῷ μὲν μήκει ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον facit: id est, *longitudine quidem omnino bicubitali, crassitie saltem digitali*. Iure igitur, noster, *infirmum*. Sed amplius hîc scriptum: *paruo tegmine munitos*. Quod autem hoc tegmen paruum? inde-

indefinita ſcriptio, imò inepta. Lego, *parmæ tegmine*. Liuius enim diſertè libro XXVI. & XXXVIII. parmas tribuit velitibus, Polybius item, & Frontinus lib. IIII. Sed & Varronis fragmentum eſt: *cum rotundis velites leues parmis*. Denique in clauſulâ exempli: *Ideóque auctori eius Næuio adhuc honos eſt habitus*. Quid illud, *adhuc?* An manebat aut repræſentabatur honos Næuij ad Valerianum æuum? nugæ. Scribo, *à duce*. Exprimere & imitari, vt ſæpè, Liuium voluit, qui de hoc facto: *Auctorem peditum equiti miſcendorum centurionem Q. Næuium ferunt: honoriq; id ei apud Imperatorem fuiſſe*. Quod ab Imperatore igitur honorem ei habitum Liuius ſcripſit, id à Duce Valerius.

CAP. IIII.

Cuius generis minus certa notitia eſt] Imò verò ſæcularium ludorum (de iis loquitur) origo certa. meliuſque omnino libri priſci, *minus trita*. Satis firma quidem certaque traditio, at non adæquè vulgata.

Habitabat enim in villâ ſuâ] Illud *ſuâ*, additicium videtur.

Vidiſſe ſe in ſomnis, quos neſcio deorum] Libri duo è meis: *in ſomnis à neſcio quo deorum*. ſtatimque *prætergi*, &, *præcipi*. Rectè, vt opinor. certè ad Zoſimi mentem, qui lib. II. *vnum aliquem magnum virum & diuinam formam præferentem*, apparuiſſe vult: non, vt vulgata Valeriana lectio ſuadet, plures.

Ad XX. *pedum altitudinem*] alta hæc foſſio: verius fuerit, *denûm pedum*.

Tranſlatum anteà Pœniceis indutum tunicis] Credo verum, *Tranſlaticium*, id eſt, crebrum, receptum.

CAP. V.

Cùm inter publicas priuatáſque ferias, actiones, perſonis tecto capite, &c.] Quid hîc, *Actiones?* quæ, aut quales in ludicrâ re tibicinum? Hunc quoque locum feliciore ſpongiâ eluimus, reſcribimuſque: *publicas priuatáſque feriationes*, compulſis in vnam vocibus, quæ perperàm diductæ: ſtatimque, auctore etiam vetere libro, *concentus edit*: copulâ eiectâ, quæ ad ſuſtentandas Actiones ſaltem immiſſa.

Ideò in ſacrificiis mola quæ vocabatur] Quaſi mola exoleuiſſet Valerij æuo. Scribe, *vocatur*.

CAP. VI.

Omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruanda] Seruat vetus editio antiqui ſermonis normam: *monumenta ſeruandum*. nec ius peruertere.

Sine planctu luctus, funeris die] Cofuſa leuiter & leniter ordino: *ſine planctu. luctus, funeris die, domeſtico ſacrif. a. n. conuiuio finitur*. Hæc mens, luctum non produci, ſed finiri ipſo illo funebri die.

CAP. VII.

Quod eius culpâ agger incenſus, & penè caſtra fuerant capta] E terrâ plurimùm agger: potuítne accendi? Tu ſedulò velas mi Pighi: ſed velim (puto te non nolente) *agger inſcenſus*. Inſcendi & conſcendi aggerem, vallum, crebra & trita dictio.

Lictorum verberibus lacerandus] Ita tu è Campensi libro. at plerique libri vberius: *Lictorum se verberibus lacerandum præbuit.* Reiicis ideò, quia non se præbuit Rullianus, inquis, sed priusquam verberaretur effûgit. Vulgatæ tamen ego verba seruem, sed immutem: & è *præbuit*, faciam *præbeat*. Sententia ita acrior, fortiorque videatur.

Cap. ix.

Ite igitur & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ] Nodus aliquis in nodosâ hac stipe: nec video quî adiectio hæc conueniat. Legerim, *numerosam*. Censores videlicet, multiplicato censu, ærarios fecerunt cælibes: siue, vt ipse Valerius hac ipsâ in re antè dixit, æra pœnæ nomine pendere iusserunt. Id more suo Valerius alludens, Ite, ait, pendite numerosam stipem in vsum numerosæ posteritatis.

Nec pensi duxerat, iisdem imaginibus adscribi] Vox in plerisque libris interiecta, *nec indignum pensi duxerat*, me arbitro, non emouenda, sed velut exclamatio seorsim capienda, cum vulgatâ, si placet, parentheseos notâ. *nec (indignum!) pensi duxerat.* Valerius & Annæus Florus hæc talia vsurpant, imò adfectant sæpè.

Eáque adiecisse satis erit] Vetus, *iniecisse*: quasi, strinxisse, delibasse. rectè.

Cap. x.

Integritatem tanti viri paucis litteris perpendi] Libri aliquot vett. *litteris perdi*. ex quo ego, *prodi.*

Lib. iii. cap. i.

Expressa est itaque illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini, &c.] Scribo, *illa vox homini*. De Poppedio enim ipso capiendum. qui, vt ex narratione Valerianâ & clarius e Plutarcho apparet, auctor vnus honorificæ huius in Catonem vocis.

Ipsum Marium siquis eò loci statuisset] Abest vett. vox *siquis*. Lego igitur concinnius: *ipsum Marium eò loci statuisses.*

Cap. ii.

Nam neque altitudine deiectus, quassatúsve, neque pondere armorum pressus] De Coclite sermo est, qui è ponte in Tiberim præcipitauit, audaci & felici saltu. Sed aptius omnino legeris: *altitudine deiectus quassatus, neque &*: Deiectus altitudinem, siue deiectionis cape.

Eadem enim tempestate] Ætiologica illa particula *enim*, non habet hîc planè locum. Mutem, & scribam, *Eâdem ea tempestate*. Ea, videlicet Clœlia.

Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt] Hæc clausula tota rei falsæ & absurdæ est. A Catonéne tum admodum iuuene, nullum imperium, nullum munus publicum fungente, pacem publicitus petitam? Numquam factum, nusquam scriptum. Audacior medicina huic loco facienda, ne tam latæ culpæ exemplum sit exemplaris scriptor. Lego igitur, *ad Paullum supplices*. Quod ad hi-

ad historiam est: quia vniuersi Macedones illo biduo (Plutarchus auctor) in fidem Paulli Æmilij se permiserunt.

Tib. Gracchus, profusis largitionibus, fauore populi occupato] Malim, *aucupato*. patiendi significatu, vt aliàs notaui.

Ego certè aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum] Scribo omnino: *aut speciosam oppetam mortem*. Ea lectio ex mente viri fortis.

Capitali supplicio adficiendos iudicaret] Imò, cùm id euênit, iam maximè supplicio eos adficiebat. Bene igitur vetus, *adficiendo vindicaret*.

CAP. III.

Edito gemitu regias aures adspergeret] Lego, *asperaret*.

Non ergo fastidioso aditu virtus excitata, ingenia viuida ad se penetrare patitur] Commodiùs hæc legas & distinguas: *Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia ac viuida ad se*, &c. Non habet, inquit, fastidiosum aditum virtus. quælibet ingenia, modò acria & viua, admittit.

CAP. IIII.

Vernam hunc vrbi natum, regem dando] Verba traiecta recolligo & repono; *Vernam natum, huic vrbi regem dando*. Viliores videlicet nati serui, quàm facti. Plautus ad correctionem nostram apposite, de Mercurio & Sosiâ:

> *Satius est me queri illo modo seruitutem, hodie*
> *Qui fuerim liber: hic, qui verna natus est, queritur.*

Ab his indoctis erroribus abductum animum] Legendum videri *ab his doctis erroribus*, monui secundo Electorum.

CAP. V.

Qui in maximo & ingenuorum ciuium, & amplissimorũ prouentu] Emendo, *& ingeniorum, & ciuium amplissimorum*: ipsâ ex re.

CAP. VI.

In cultu, ceteróque ritu] Auctiores voce antiqui, *ceteróque vitæ ritu*.

CAP. VII.

Quoniam ne ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est] Parum sapiebat phrasis, Edere genus virtutis. Adiuuit & duxit ad veram lectionem scriptura prisca, *genere virtutis sudando*. Ex quo ego: *se dando*, veraciter corrigam.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis insistere fortissimi duces] Veteres, *tenerioribus exemplis*, magis rectius. quæsitus enim sermoni decor ex antithetis Teneriorum & Fortissimorum.

CAP. VIII.

Quasi debitum superest opus constantiæ. Natura enim comparatum est, &c.] Libri mei, & pleriq; è tuis Pighi, *constantiæ repræsentatione. Cura enim*, &c. Verum ego censeo, *constantiæ repræsentatio. Natura enim*.

Dicta-

Dictatori ei Magistrum equitum Minutium iure imperij Senatus æquauerat] Hoc de Senatu planè & perspicuè falsum. Non sciuerunt non approbarunt id temerarium & nouum patres: plebis vnius & Tribunorum hæc sanctio, hic error. Itaque Liuius disertè Plebiscitum appellat. Nec aliter Plutarchus. Quin iste ipse Valerius lib. v. cap 11. *Dictatori ei*, inquit, *Magister equitum Minutius, scito plebis æquatus*. Nesciuit Valerius? corruptores isti librorum potiùs, à quibus infarcta vox *Senatus*. Ego censeo illum scripsisse, *iure imperij æquauerant*. Satis enim pronum intellectu, quos intellegat.

Sæpè etiam specie benè gerendæ rei oblatâ] Malo, *spe benè gerendæ rei* atque ita priscus liber.

Depulsis prostratisq́ inimicorum partibus, Sulla] Vetus, *dispulsis*, id est, disiectis dissipatisq. quod probo. Sed & voculam, *Inimicorum*, libens hîc expunxerim, immissam ab iis qui partium nomen quid valeret parum capiebant.

Sine vllis imaginibus nobilem animum & idem constantiæ propositum secutus C. Mæuius] Placet magis lectio antiqua cum voce insertâ, *nobilem animum ostendit, idem constantiæ*, &c.

Vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiam] Concinniùs concepta in prisco viri fortis verba: *vt aut Cæsaris miles desinā, aut tuus esse incipiam.*

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat] Benè omnino liber vetus, *seueritate exempli*. Nam prius exemplum amatorium est & tenerum: hoc serium, seuerum.

Qui cum ad vnam potionem sententias direxissent] vetus, *Quorum cum ad vnam*. Lege igitur & sequentia, *sententiæ direxissent*. Non tritum hodie, sed priscæ elegantiæ dicendi genus. Et sanè frequens illis, verba hæc agentia, ad neutrorum quasi ordinem signationemque transferre.

LIB. IV. CAP. I.

Censor cùm lustrum conderet, inq́ solito fieri sacrificio, scriba ex publicis tabulis, &c.] Damno verba, *solito fieri:* & iure. Sordent enim, imò & fallunt. An solet olim fieri id sacrum, non Valerij æuo? Imò etiam tunc in vsu, quotiens conditū lustrum. Vetus præiuit mihi ad notabilem emendationem, in quo lego, *solita viri*. Non ambiges tu optime Censor, quin * *Solitaurili*, scribendum sit: quod sacrificium proprium omnium lustrationem: & inprimis Censoriæ huius. lapis Romæ pulchrè, in quo apparatus omnis istius sacrificij, cum triplici hostiâ, sue, oue, tauro, Censore faciente. Vide, si lubet, quæ notauimus ad Historias Taciti.

* *Hoc à magno Cuiacio notatum iam esse, per epistolam mihi index Th. Canterus.*

Ita sibi credi oportere, si & alij idē asseuerassent] Priscæ editiones negationem inserunt, *si non & alij.* falsò. at tu muta, *si modò & alij.* & rem habes.

Vnius testimonio aliquem credere, pessimi esset exempli] Eædem cum altero è manusc. meis, *aliquem cedere.* & verum censeo, aut certè, *cædere:* id est perdere aliquem & adfligere.

Quam angusto ambitu orationis amplectar.] Vetus, *quàm breuissimo.*

Sed cùm magna & multa breuiter dicenda sint] Placet prisca lectio, *cùm magna strictim, & multa breuiter.*

Sermo

Sermo infinitis personis rebusq́; circumfusus, vtrumque præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri ratio,&c.] Abest antiquis plerisque vox, *Sermo:* & sequentia illa sic concipiuntur, *vtrumque præstare propositi nequeo quoquenostri ratio.* Corrigo & dirigo: *vtrumque præstare nequeo. Propositi quoque nostri ratio.* Sermonis illâ voce eiectâ.

Vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prœlia] Vetus, *tantumnon togata.* benè ad meum sensum.

Plebis scitum enim interposuit] Vetus & vera scriptio, *plebei enim scitum.*

A piscatoribus in Milesiâ regione verriculum trahentibus] Prisca editio, *reticulum trahentibus.* An & *reteiaculum*?

Hoc fortunam tractus se emisse dicente] Alij libri, *ductus*, non *tractus*: duo è meis, *iactus.* quod æquè placet.

Qua conditione propter nouitatem rei ad vniuersum populum delatâ] Omnino scribendum, *quâ cognitione.*

Atque vt Theopompo] Vetus, *Atque in.* Lego, *Atquin Theopompo.* & statim voce insitâ, *qui cùm primus.* ex eodem libro.

CAP. III.

Deinceps ex ijs vocemus, quorum animus,&c.] Præpono veterem lectionem, *Deinceps & ijs vacemus.*

Cn. Martius, cui Corioli Volscorum opidum captum cognomen adiecit] Vetus, *captiuum cognomen.* &, *adiecerunt.* Lego igitur: *Corioli, Volscorum opidum, capti, suum cognomen adiecerunt.*

Atque ligneo catillo cœnantem] Prisci, *éque ligneo.*

Poti senis animum illecebris pellicere non potuisset] Sambuci codex, *posti senis a. i. polluere.*

CAP. IV.

Cùm Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua illo sæculo pulcherrima ostenderet] De mendo suspicio hîc mihi iniecta primitus, quia cùm verba hæc sint è Collectorum libris Pomponij Rufi, antiqui scriptoris, nec procul adeò à Gracchano æuo: vix conueniebat illum vt de remotissimo æuo loqui, *illo sæculo pulcherrima.* Auxit trium librorum veterum lectio, quæ *illius sæculi*, præfert. Ex qua bella mihi nata correctio, *illius oculis.* nec ego quidem de veritate ambigo. Certè, vt Campanus luxus tunc fuit, omni sæculo pulcherrimus videri potuit muliebris ille mundus.

Quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio,&c.] Sambuci codex voces aliquot ingerit, istas: *dominium rerum collabi solet, bona mens præfertur diuitijs, cuius vsurpatio,*&c. Purior mihi vulgata est.

Tres consulatus acceptissimos populo Ro. gessit] Vetus, *acceptissimè.* accipio.

Solidæ laudis cupidini] Magis placet prior lectio, *cupido.*

Primi belli Punici gloria cladesq́; maxima] Acutius videatur & verius, quod in priscis: *gloria, quia clades maxima.*

Minus multò cultores] Sententia vult, *multos.*

Ideò Senatus] Vetus, *Idem Senatus.* & rectè.

Cap. VI.

Quorum ibi factum sepulchrum, Tarenti etiamnum conspicitur] Vox *Tarenti*, à glossulâ est. dele. Nam de vrbe eâ antè statim sermo: & nunc addit, *ibi*.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti] Veteres mei vberius & verius: *alienigeni amoris cineres, vsti obscuritate*, &c. Duriusculè, fateor. sed Valerium ne nosce, aut hæc agnosce.

Cap. VII.

Itaque celerius est sine reprehensione propinquum auertere, quàm amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini subiecta est] Primùm, lego, *celerius & sine reprehensione propinquum auersere*. deinde cùm in veteri sit, *quia altera dilectioni iniquitatis*, malim scribere, *quia altera defectio iniquitatis*. tamen in Vltraiectino altero, *desertio*. quod æquè probum.

Tu exilium indiceres: adeò blando vteris imperio, quod is supplicium honori prætulerit] Parùm Latina aut pura hæc iunctura. veteribus abest vocula, *is*: item, *Prætulit*, in ijsdem, non *prætulerit*. Ego concinno, *tu exilium indiceres: (adeò blando vteris imperio) supplicium honori prætulit*.

Iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur] Quis spiritum furatur? me arbitro, parùm aptè dictum aut scriptum. In veteri, *funerari*. Ex quo bellâ metaphorâ eruimus, *fænerari*. lucrari videlicet & producere ad tempus latibulo illo spiritum Brutus volebat.

Testatiorem beniuolentiam] Priscus liber, *testationem*. rectè, si *beniuolentiæ* rescribas.

Atque vt illarum ædes, sacra domicilia] Melius, *ædes sacræ, domicilia*.

At quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris; non cohibebis ne alienis malis perinde ac bonis suis lætentur] Veteribus nullæ sunt duæ illæ voces, *non cohibebis*. & spernendæ omnino, sic tamen vt totam clausulam interrogatione deinde alleues.

Cap. VIII.

Si animo erogantis] Scribes, *animum*, si tu animum ad priora rettuleris, à quibus hæc pendent.

Alter enim quod præstat, potest] Fallor, aut argutior prisca lectio, *quod potest, præstat*.

Iam qui hac præcipuè negotiatione delectantur.] Vetus, *negatione*. De re vsuraria loquitur, eaque inhonestâ: cui nimis honestum Negotiationis verbum. Credam facilè fuisse, *nummatione*.

Sed etiam quæ alius ipso tribuente sensit, commemorari] Labem & nubem huic loco veteres adimunt, in quibus sic: *quæ alio tribuente sensit*. Transitum enim & velut viam sibi faciat (solitum id Valerio) ad exempla Externa sequentia; in quibus non Romanorum in alios, sed aliorum in Romanos liberalitas expressa. Eam autem, inquit, commemorari quoque interest Romanæ laudis, quia meruit.

Quod

Quod nollent accipere] Glossulam hoc totum sapit. dele, aut rescribe. *ne nollent:* sed dele magis.

LIB. V. CAP. I.

Cùm & viribus corporis, & animi virtute aliquanto esset superior] Puto vocem excidisse, scribendumque, *viribus corporis par, & animi*, &c. Nam animo saltem excelluisse Romanum vult, cùm cetera pares essent.

Proinde in eo prœlio Badius obtruncatus est.] Quo prœlio? non certè singulari illo occubuit. Itaque voculam, *eo* delendam censeo. Posteà scilicet pugnâ aliquâ ceciderit.

Si quis ignarus vir aspexisset] Lege, *viri.*

Amicitiæ regis fidißimi populo Rom.] De Masanissâ loquitur. Atqui ille, cùm id contigit, infensissimus Romano nomini hostis. Itaque parùm attenta Valerij mens hæc scribentis.

Eam ex tyranni ore manasse] Plerisque libris additum, *ore de humanitate manasse*. Reiicis ea verba, Pighi, è libris aliquot scriptis; & rectè. Nec malè aut imperitè tamen si quis legat, *ex tyranni ore & immanitate.*

Sermonem habuisse] Vetus, *habitum*. Si rectè: tum paullò antè rescribe, *quondam*, vbi, *quosdam*, legis.

Ad patrem propugnatione laborantem] Veteres duo, *propugnatorem laborans*. Suspectus locus, eò magis, quòd duæ eæ voces alteri manuscripto absint. An tamen, *pro pignore laborum?*

CAP. II.

Coriolanum patriam oppugnare conantem] Vetus, *Patriæ interitu perficere conantem*. Quid si, *interitum?* Vulgatam si intueare, displiceat: quia non oppugnare conatus saltem Marcius: sed reuerà oppugnauit. Si retines, malim *expugnare.*

Senatus matronarum ordinem] Addunt veteres, *Senatus gratitudine motus matronar. ord.*

Vti fæminis semitâ viri cederent] Iidem, *de semitâ*. Plautus: *cedam ego illi de viâ, de semitâ.*

Vacasse in tanto gaudio Patribus Conscriptis duabus humilibus fœminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum] Sententiam haud malam ex his elicias. cùm tamen in veteribus duobus legam, *nedum tam propter se tulisse*: ambigo an non scribend. *nedum tam properiter retulisse.* Celeritas enim beneficij, beneficium auget.

Quidquam decerpsit] Priscus codex, *arceßit*. Possis legere, *absceßit.*

Quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat] Quæ hæc conditio adiecta lege? frustrà quæras. Scribe *abiecta*. Hæc est mens Valeriana: Libitinarij, inquit, etsi lege & more abiectum ac vile id genus, tamen, &c. Sanè in vilibus habiti semper: ideoque mox etiam appellat, *Contemptum gregem.*

Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi memoriâ non intercidant] Abest veteri, *actus:* & post, *infimis*, inserit, *estis*. Ego legam: *dum honesti etiam ab infimæ sortis editi memoria non intercidat*. Dummodo res honestæ,

inquit, etiam si à vilibus editæ memoria duret, &c. Statim etiam malim, *vt nec illis adiecti, nec his prælati:* ordine mutato. & cur malim, vides.

Quorum quoniam religiosum cultum instituimus] Imò verò, *institimus.* Iam enim dixit de Gratitudine, & locum eum velut peragrauit.

CAP. III.

At, inquit, ærario] Lege, *inquis.*

Quo enim Iambo, quâ procellâ verborum] Haud displicet de Iambo: nec item quod in veteribus, *nimbo.*

Ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit] In veterib. est, *ille locatim.* Neutra vox ad verum, & facilè ex hac inconstantiâ odoror suppositas illas pro germanâ istâ, *pagatim.* Athenienses enim ante Thesea in pagis habitarunt. Plutarchus, & clarissimè Liuius libro XXXI. *Delubra sibi fuisse* (Athenienses loquuntur) *quæ quondam pagatim habitantes in paruis illis castellis vicisq. consecrarint.* Idem de iisdem: *Templa deûm quæ pagatim sacrata habebant.* Adde, quæ mox addam.

Abunde non duxerunt] Negatio abest veteri: & tollenda.

Hanc hereditatem paternam solam se sortitum] Optimè vetus & ex veteri formulâ, *solam se creuisse.* Hereditatem cernere, pernota iam & notata aliis dictio.

His dotibus, quæ ad pacandum hominem potentissimæ indicantur] Displicet iure, *pacandum:* & falsum scio: Veteres duo, *pariendum,* certius, *peirendum.* Tentem ex eo, *Parcendum homini.* Etsi malim *pertegendum*, aut eius sententiæ verbum propinquius.

Discordes foci tui, paucis diuidua tuguria, ô Græcia, facta sunt. Columē lucet Marathon, &c.] Curuus locus. quem tentasti, Pighi, dirigere: sed tentasti. Nos, nisi fallor, propitio Phœbi filio sanamus. Vetus vnus habet, *& paucis.* alij aliquot, *& pacis.* Lego, *& pagis.* Hoc primùm. Sanè quin referenda hæc sint ad Theseum, qui pagatim habitantes Athenienses (suprà doctum satis: & hic locus priori illi firmando item valeat) in vrbem conduxit, nemo ambiget ex cathenatâ hac priorum repetitione. Iam sequentia ex prisco libro sic concinno: *& pagis diuidua tuguria tua, Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon,* &c. Athenienses ipsos adfantur & increpant. Per nos, inquiunt, tua tuguria & pagi exculti, in caput Græciæ vertêrunt.

Honore aræ decorata, quasi sacrosancta colis] Vetus vnus, *sacrosanctiores colis:* alij, *sacrosanctiora.* & omittunt τὸ *quasi.* An legendum, *decorata, sacrâ sanctione colis?* quod esset, sacrâ quadam lege & decreto colis.

CAP. IV.

Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, patria, precibus huius, &c.] Confusa hæc, mala. Scribo: *vicisti iram meam patria, precibus huius admotis. cuius vtero te,* &c. O patria, ait, iam animum meum vicisti telo hoc maternarum precum.

Quod necesse est animo quoque euenire, aliquantò efficaciore picturâ litterarum: vetera pro recentibus admonitos recordari] Locum habes, Pighi, inter mutilos:

mutilos: ego inter malos. Emendari posse censeo nonnullâ admonitiunculâ libri, qui habet *vetera prodentibus*, vnde ego, *vetera à prudentibus admonito recordari*. Dispice, nec fugiet te sententia. Inuoluta autem huiusmodi multa in Valerio: nec miror sæpè in tam tenebrosis sententiis offendisse exscriptores.

CAP. VI.

Quia euersa domo, intemptatus reip. status manere potest] Placuit ita tibi Pighi, è Cauchiano. At in duobus meis est, *interdum proprius reip. status*. Non malè certè. Quòd si Cauchiana scriptura præferenda est: malim ex eâ tamen, *intemeratus*.

Namque in capite eius subitò veluti cornua emerserunt] Vacillant valdè libri. Alij, *cornua eruperunt*: alij, *erepserunt*: meus palàm, *erexerunt*. nouè, sed verè. Erexerunt, absolutè eâ formâ dictum, quâ antè notaui Direxerunt. Sic Minuerunt, Auxerunt, Sedarunt, Posuerunt: id est minuta, aucta, sedata, posita sunt, veteres passim dixêre.

Cui ius dicenti, cùm in capite picus consedisset] Bona item prisca lectio, *Cuius dicentis*.

Domus ipsius statum felicissimum] Veteri, *factum fidelissimum*. probem, *fatum felicissimum*.

Vnicum talis Imp. specimen esset] Sambuci codex, *sectamen esset*. Anne *spectamen*?

Ac pabulantium hostium globo] eiusdem codex, *palantium*.

CAP. VII.

Stratonices infinito amore correptus] An *infrunito amore*? Certè de stolido, improbo & impudenti adfectu loquitur priuigni in nouercam.

Excitatiorem anhelitum] Falsò. languidior enim anhelitus, & velut abiens cum illâ abeunte fuit. quod ipse Valerius aperit, qui increbuisse anhelitum ait illâ intrante. Veteribus est, *exercitatiorem*. Vox accommoda haud mihi nunc accurrit.

CAP. IX.

Se nil tale debere suspicari persuasus] Non est in veteri vox, *debere*. Ego verò illud, *se*, etiam deleo, & lego, *nil tale suspicari persuasus*.

LIB. VI. CAP. I.

Vnde te virorum pariter ac fæminarum præcipuum firmamentum Pudicitia inuocem? Scribendum est, *euocem*. Varia enim eius domicilia recenset: & velut ambigit, vbi potissimùm habitet. Vocem etiam *Firmamenti* (nescio an non calidè) mutem in *Ornamenti*.

Sanctissimúmque Iuliæ gentis genialem thorum assiduâ statione celebras] Insignis planè restitutio, quam tamen libris debemus; quibus ferè vox, *gentis*, abest. Et quî expedias alioqui hanc sententiam? Quæso te, an gentis Iuliæ genialis aliquis thorus? imò singulorum is est, nec nisi matronarum. Itaque de Iuliâ hoc capiendum siue Liuiâ Augustâ: cui ser-

uiliter,vt & Tiberio aliàs,adulatur: tantamque pudicitiam eius facit, vt numen ipsum inhabitare velit Genialem eius thorum. Porrò Iulium nomen post adoptionem vulgò datum Liuiæ, docui in Commentario ad Tacitum. cuius rei inobseruantia locum hunc fœdauit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeij vir generis, &c.] Scribe & distingue: *Atque hæc illatam iniuriam non tulit. Virginius*,&c. Claudit exemplum præcedens,& transit ad alterum: Atque hæc Lucretia,inquit,illatam iniuriam vlta est ferro: Virginius etiam inferendam.

Deductam in foro puellam occidit] Imò iam in foro erat puella ad Appij tribunal. Lego, *seductam in foro*. Ita res, è Liuio, alijsque: qui seductam paullùm à patre puellam, & tunc interfectam clare scribunt.

In qualicumque enim statu positam Romano sanguini pudicitiam] Melius, *posito*.

Aequè similis fœdus exitus sequitur] Illud, *similis*, infarctum est.

L.Octauium deprehensum neruis contudit] Sambuci codex, *pernix contudit*. vnus è meis, *protinus contudit*: alij, *pugnus*. Ego hæreo.

CAP. II.

Multi metus vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romanæ libertatis Scipionis libera non fuit] Nihil hęc postrema ad eam clausulam. itaque amoue, & copula cum sequenti exemplo, hoc modo: *Plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit. quapropter minus mirari*, &c.

Idem cùm multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur] Veteri deest vox, *Cæsaris*: & pro, *temporibus*; legit, *patribus*. Tu non ambiges quin, *partibus*, vera scriptio sit, voce etiam illâ reiectâ. Partes, eo sensu quem suprà notaui.

Itaque timens ne si tu fueris absumptus] dele illud, *timens*, fide libri.

CAP. III.

Polliæ quæ proxima exierat] Mallem, *quæ prima*. atque in his vocibus sępè commutatum.

CAP. VI.

Falsum legationis nomen amplecti] Vetus, *vocabulum amplecti*. Ausímne, *velabulum*?

CAP. VII.

Ne domitorem orbis Africani fœmina impudicitiæ rerum ageret] Impudicitiæ vox non in virum conuenit, eumq; qui libidinosè agit, sed qui quęve patitur. Latini quidem ita. Exemplum hîc contrà, si locus rectus. In veteri vno est, *incontinentiæ*. in altero, *impatientiæ*. ex quo ego rescribam, *impotentiæ*. Ne is, inquit, qui potens tot hostium, parùm potuisse in se coërcendo videretur. Proba omnino correctio.

CAP. VIII.

Custodita rei salute subuertit. Argui fortuna, &c.] Codex meus voces aliquot inserit bonas & germanas, *subuertit, & dominum suâ fide & constantiâ*

ſtantiâ liberauit. Argui, &c. Malim tamen,*ſummâ fide.* Paullò item antè legerim,*Plurimis etenim laceratus verberibus.*

In cubiculum ac lectulum recepit] Priſca editio,*ac lectuculum.* Lego,*lecticulam.* Is ritus, vt lecticulas haberent non ad ſomnum ſed ad decubitum,in quîs lucubrarentur, ſcriberent, quieſcerent. Suetonium in Auguſto vide.

Contentus eſſem huius generis exemplis] Priſci libri inſerunt,*eſſem ex hiis huius generis.* Fuiſſe cenſeas,*eximijs huius generis.*

Nec ſolùm hactenus beniuolentia proceſſit] Iugula vocem *ſolùm*, auctore libro. Proprietatem verbi hactenus non cepêre,qui addidêre.

Cap. IX.

Nam cùm aliorum fortunas ſpectando] Vetus,*fortunas & pectora.* Ego veriſſimum cenſeo,*fortunas & decora.* Statimque, *quid aberit*, non *oberit*, ex veteri.

Sed operas publicanis dedit: idem vltimam inopiam ſuam, &c.] Scribe,*id eſt,vltimam.* vitio in libris crebro. Sententia hîc poſtulat. non enim aliud aliquod munus obijſſe narrat, ſed hoc idem interpretando vilefacit & abijcit.

Victor Capitolium felicitate celebrauit] De triumphante loquitur. Anne *felici dape?* vt de ſolemni illo triumphantium conuiuio in Capitolio capias.

Turpem decoctoris ſuperlationem iniunxit] Puto fuiſſe,*appellationem.* & deprauaſſe vocem adhæſu litteræ ſigma è fine alterius.

Eiuſdem ſtultitia imperia ſalutaria] Stultè interpoſita vox Stultitiæ: quam tolle, natam è lineâ priore. Nam illud Eiuſdem,ad Cimonem planè referendum fuit.

Improuiſo decurſu deſtitutos] Veteres duo,*receſſu.* quod approbo.

Lib. VII. Cap. I.

Adiecit animi rariſſimas dotes] Rectè. quia tamen in veteri lego, *animi non rariſſimas dotes*, ambigo an *numeroſiſſimas* non fuerit.

Nam Q. Metellum] Duas voces iſtas, *Q. Metellum*, clarum à gloſſographo eſſe. De illo ipſo enim omnis hic continenter ſermo.

Cap. II.

Is vbi conſul cognouit] Vetus,*Id ſic conſul.* Lege,*Id ſicut conſul.*

Tam citò animaduertit] Nihil hîc de celeritate: prudentiæ tota conſideratio eſt. Itaque ſcribo,*tam ſcitè.*

Inſequentibusq; ſæculis ſint habitaturi] Germanior ſcriptura libri, *inq; ſequentibus ſæculis.*

Quæ fortuitò patimur] Malo,*ſortitò*: & ſententiam magis explicat.

Cap. III.

Sordidâ magorum dominatione oppreſſâ, Darius rex adiutoribus eiuſdem dignitatis aſſumptis] Mirè inuolutus locus: mihi quidem. Darium ecce regem vocat. atqui candidatus regni ſaltè erat,& de eo agitur,quomodo

& quâ

& quâ fraude regnum adeptus. Sed & adiutores eiusdem dignitatis appellat. Adiutorésne regni? imò contrà, aduersarij eius, & quisq; sibi spondebat eam dignitatem. Aut nihil video, aut grandis & audax deprauatio: quæ nescio an sic leuáda. (nam vt tollam prorsus, sine libris vix sperem.) *Darius rei adiutoribus eiusdem assumptis*. Historia sanè talis: & ij qui coniurant in magos, conuenêre simul in hanc conditionem de regno.

CAP. IV.

Omnes pugnantium globos præcurrit] Vetus rectè, *percucurrit*. Miscuit se globis, non præcurrit.

CAP. V.

Vt propositis ante oculos clarissimorum, &c.] Tota hæc circumductio meliùs & compositiùs concepta in veteri: *Qui à propositis ante oculos clarissimorum virorum repulsis, vt non minore cum spe honores, ita prudentiore cum animi iudicio petent*.

CAP. VI.

Quattuor & viginti millia seruorum comparauerunt] Legendum videri, *quattuor millia seruorum*, & caussam erroris docui in II. Elector.

Eámne vnquam aliquis in acie hortaretur] Vetus optimè, *En, quem aliquis*. irrisorio illo & dissimulanti genere sermonis.

CAP. VII.

Summâ cum iniquitate paternum nomen abrogauerat] Prisca lectio, *nomen iurgauerat*. Fuit omnino, *nomen eiurauerat*.

C. Calpurnij Pisonis Prætoris vrb. constitutio] Libri plerique omnes, *præfecti vrbis*. Referre ad Pisonem præfectum sub Tiberio conabar, cui dare se Valerius voluerit arcessito hoc exemplo: sed illi Lucium prænomen fuit.

Terentius ex octo filijs] Mentis meæ oculus hîc, nisi legas, *Terentius cum octo*, cæcutit.

CAP. VIII.

Testamento is filium instituit heredem] Si filium instituit: quomodo Ti. Longius id subuertit? & quomodo is sanguine ei proximus? clara peruersio. Emendauimus nuper, *Testam ento Ofilium*. & probat nunc vetus, cui vo cula, *is*, nulla est.

Quid hoc loco inhonestius?] Scribe, *ioco*, non, *loco*.

Vitæ fructibus continuò cariturus] Sambuci liber, *vitæ lusibus*. An, *vsibus?* puto.

LIB. VIII. CAP. I.

Forti punitione liberata fratris dextra] Verum est, *Librata*.

CAP. II.

Aequitas quærentium delectare] Vetus, *quæstionum*. Fortè, *quæstorum*, siue, *quæsitorum*.

Tam

Tam minuti à pudore excessus] Vetus, *tam minimo.* Lego, *tam minimi:* sicut aliàs hic locutus.

CAP. XI.

Athenæ solicitudine agerentur] Melius, *angerentur.*

Desiderium pictoris coëgit explere] Margines tui præferunt, *coëgit exemplare.* quod & in meo est libro. Verbum ignotius fuit, in quo turbant. & me iudice, *eximplere*: quomodo & Adimplere dicimus, aliaque compositione geminâ.

CAP. XIII.

Conspecta est] Lege, *esto.*

Ei nostra ornata mentio defuisse existimetur] Ambigebam pridem de loco: quia superbè illud de se scriptum, *ornata nostra mentio.* Sambuci codex subuênit pulchrè: *ei oratione nostrâ mentio defuisse.*

Et simul spe diuturnioris vitæ] Lege, *spei.*

CAP. XIIII.

Dulcedinem gloriæ pænè adiecit gloriosam] Ita tu Pighi, ex omnibus manuscriptis. Nam anteà legebatur, *Dulcedini gloriæ p. a. gloriam.* At ego lectionem tuam ipsam iacẽtem erigo, *Dulcedinem gloriæ, pænè adieci, gloriosam!* Velut exclamat. & ô dulcedinem, inquit gloriæ, tantumnon dixerim gloriosam! Acumina & sententiolas Valerij nosti.

LIB. IX. CAP. I.

Inde infusæ culinis ostreæ. Arte censibusq; edendi atque bibendi voluptas reperta est] Abest τὸ, *ostreæ*, à plerisque omnibus libris & tollo sanè ego, ac rescribo: *inde infusæ culinis artes, censibusq;*, &c. Sententiam egregiam elicio: & hinc, inquit, repertę culinarię illæ artes, & patrimoniorum pretijs empti coqui.

CAP. II.

In publicâ villâ (quæ in campo Martio erat] Vide ne totũ hoc glossematium sit. nisi fortè docendus aliquis Valerij æuo, vbi Publica villa esset.

Inclusus mœnibus Attinguensium] Veteres, *Abteguensium.* Scribam, *Atteguensium.* Attegua notum Hispaniæ opidum est.

CAP. III.

In Fabio pulcherrimam partem omittendam] Lego, *pulcherrimè partam.* & ad victoriam refero.

CAP. IV.

Eius deniq; confirmandi gratiâ] Præfero scriptam lectionem: *eiusdemq;.*

CAP. V.

In Hostiliam propinquam rostris ad me venit] Vocem libri interserunt, *rostris idem ad me.* Lego, *id est ad me.* Quomodo vocis eius superbæ indignitas magis eluceat.

Vestem & instituta Persica assumpsit. spreto mortali habitu diuinum æmulatus est] Verbi aliquid occultioris hîc delitere docent libri, qui valdè titubant. Quidam, *diuinum aucupatus est*. alij, *diuinum caput æmulatus*. & qui propiùs ad verum, *caput latus est*. Credam fuisse, *diuinum captatus est*; pro captauit. Crebrum valdè hoc genus antiquis: & infrà, cap. VIII. vbi vulgò, *Itaque exiguo momento maximæ rei casus fluctuauit*: libri mei tres, *fluctuatus est*.

Iam Xerxes, in cuius nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quàm insolenter abusus est, cum Græciæ, &c.] Absunt à meo libro illa, *abusus est*. me iudice, meritò. Scribo & distinguo: *superbia & impotentia habitat suo iure, quàm insolenter? quòd Græciæ*, &c. Ita enim vetus, non, *cum Græciæ*. Tu vide.

CAP. VI.

Cum binis vestimentis vrbem egressos] At in Liuio hæc ipsa narrante, singulis vestimentis egressos eos leges. An igitur hîc, *cum priuis vestimentis?* quæ corruptio eadem & correctio alibi in Liuio mihi notata. Nisi si Liuius singula vestimenta capit, vnam Togam, vnam tunicam. quo respectu rectè & Bina & Singula dixeris.

CAP. XII.

Imbris caussa petitam latebram] Scriptis meis abest, *caussa*: nec caussa retinendæ est.

CAP. XIII.

Ita vt viuam, dabo] Scribe, *Ita viuam*. Iurandi formula, quam insita vocula peruertit.

ADDITIO.

Theodorus Canterus amicus meus, & harum artium diligentissimus, per epistolam me monuit, lib. VIII. cap. VII. vbi legimus: *A Timæo, & Arione, & Cæto Locris præcepta Pythagoræ acciperet*: repperisse se in veteri libro, *Arione* & *Ethecrate*. ex quo appositè facit, *Echecrate*. Nam Cæti Pythagoræi mentio nusquam, nec in Iamblichi quidem Catalogo. At Echecratis etiam Cicero meminit V. De Finibus, vbi pænè hæc ipsa Valeriana: *Cur ad reliquos Pythagoræos, Echecratem, Timæum, Arionem, Locros*, &c.

FINIS.

IVSTI

IVSTI LIPSI

ANIMADVERSIONES

IN TRAGOEDIAS

QVÆ

L. Annæo Senecæ tribuuntur.

IN TRAGOEDIAS SENECÆ I. LIPSI V. C. OPERA EMENDATAS.

QVAE *tibi rependent, docte* LIPSI, *præmia*
Doctæ Camœnæ, quas iuuare sedulò
Nulloque cessas demerere tempore?
In lucis oras doctus en SENECA *redit*
Quatiens cothurnos Euripidis ardui:
Heroës vnà, parte sui superstites
Meliore, redeunt, non, vt antè, debiles,
Non lancinati. dulcis vsum luminis
Sibi restitutum gratulatur OEDIPVS:
Nec nomine vno debet HERCVLES *tibi;*
Vel quod scelestâ cæde manantes manus
Viuo abluisti rore fluminis tui;
Vel alta scandens astra ab Oetæo rogo,
Consumptus igne profuisse quòd sibi
Te plus vel ipso sensit Aesculapio:
Laudat renatus VIRBIVS *tuam manum*
Reductus ipsis iam secundùm ab inferis.
Quid plura referam? Romulus debet tibi
Cothurnus omnis, inuidens ante Helladi,
Plus quàm Poëtæ; nam ille in hoc vnus fuit,
Quiritium vnis vt placeret auribus;
Tu non, in vrbe tantum vt vnicâ popli
Teneret aures vsque, fecisti, vagas;
Sed orbe toto reddidisti nobilem.

Ianus Dousa Filius.

IVSTVS LIPSIVS FRANC. RAPHELENGIO FR. F. PLANTINIANO S. D.

QVOD feriò tandem manum & mentem admoueris Senecę Tragœdijs, valdè id nobis, mi Francifce, gratum. Et nónne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adeft, iftud fupereft: nec culpa hîc effe poteft, nifi à defide voluntate. Atqui ingeniũ vt ferrum effe fcito. fplendefcet, fi vtare: rubiginem contrahet, fi recondas. Vtere igitur. & imprimis ad hęc ifta: quæ gratiam tibi apud me apud auum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliúmne etiam à me pofcis? ego confilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: fimul in his talibus veram vocem,

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. τελέσαι δὲ με θυμὸς ἀνώγει.

Nam amiciffimi Plantini mei caufsâ quid nõ velim? quid non & pro iftâ Plantinianâ ftirpe? quam Deus mihi finat crefcere rectam, & in rectâ virtutis viâ.

Tragœdiæ hæ, non vnius viri opus.

TRIA petis. Quid de fcriptore Tragœdiarum fentiam? quid de ordine? Quid habeam ad ipfas? De primo, fic refpondeo. Scriptorem dari à me non vnum: nec Criticos noftros audio, qui aliter pertent. Stilum & elocutionem quifquis feriosè paullò magis examinat, non à me fentit? fentit, aut profectò nihil fentit. Difcrimen nimis clarum. Octauiam & Medæam vnius mentis & manus effe quis dixerit? is Thebaïda & Troada? peritus nemo iudex, & cui purgatior paullò ris. Ego tres fcriptores odoror, fortaffe & quartum. Audi. Plerafque iftis Annæi Senecæ effe fateor (fiue Lucium ei prænomen fiue Marm. nam liber fanè meus vno loco vtrumque ambiguè congerit) fed necæ nouioris. Filiíne illius, qui Philofophus? vix arbitror: nec fcripta hi fuadeant tam bonum æuum. Traiani imperio, imò infrà, fi vixiffe emcumque hunc Senecam dicam, à vero non abibo. Certè à veteri alius eft, vel Sidonio tefte, cuius verfus innotuere:

Videntur quattuor texuiffe. Septem iunioris Senecæ funt.

Qui valdè remotus à Philofopho.

Quo-

Quorum vnus colit hispidum Platona:
Orchestram quatit alter Euripidis.

Etiam Terentiano:

In Tragicis iunxere choris hunc sæpè diserti
Annæus Seneca & Pomponius antè Secundus.

Nam Tragicum hunc, ecce, posteriorem facit Pomponio: quem clarum est vixisse eodē cum grandiori Senecâ, id est, Claudiano æuo. Quòd autē de hisce Tragœdijs sentiāt, liquet ex eodē Terentiano; apud quem versus cum Senecæ nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Senecæ dabo.
Thebis læta dies adest,
Aras tangite supplices:
Pingues cædite victimas.

At vna, Senecæ maioris: Fabij fide:

Is ergo vnus scriptor. Quis alter? etiam Seneca: sed ille bonus, ille meus. Nam Medææ cur non auctorem hunc audacter tribuam? Fabius impellit, qui semi-versum ex eâ hunc citat: —— *quas peti terras iubes?* & quidem Senecâ auctore. Quis ergo alius Seneca vspiam ei nominatus, præter nostrum? Et certè si non hunc voluit, notâ aliquâ aut verbulo (quę eius accuratio est) indicasset. Addo argumentum ab æuo, quo colligo eam scriptam ex hisce versibus:

Et ratiocinio tēporis.

Parcite ô diui, veniam precamur,
Viuat vt tutus mare qui subegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna secunda.

Quos omnino insitos decorè & ingeniosè in laudem Claudij, qui Britanniam tunc aperiebat, planè mihi sedet. At Seneca tunc vixit. Etiam stilus & tota scriptio hoc persuadent: quæ optima, & digna optimo illo scriptore. Sanè qui Medæam attentâ & substrictâ, vt sic dicam, aure leget: illustris ingenij fætum fatebitur, & planè melioris viri, melioris æui. En, duos scriptores habes. vbi tertius? latet: nec facilè totum eum educam. Video, nec video: esse scio. sed quo colore & nomine, nondum. Hunc ego tribuo Thebaïdi. Quídni? ex stilo & totâ conformatione eius Tragœdiæ tam mihi certum est, alium auctorem ei esse, quàm me spirare. Confer, sodes, cum ceteris: quid simile? Oeconomia diuersa, sine choris, sine interruptione, cōtinua quasi ad Comicam. Scriptio tota vniformis, simplex, sine carminum vllâ varietate. sed scriptio, ita me Deus amet, alta, docta, grandis: & quæ suo iure ambulet in cothurnis. Nihil vsquam iuuenile, arcessitum, fucatum. phrasis & verba lecta: sententiarum mira & inopinata acumina; & acumina virilia, fortia: quæ me quidem ita feriunt, vt non exciter solùm ad ea, sed subsultem. Quid tale in alijs? audebo rem dicere. Scripti gemmula hæc est, & quam lubens retulerim vel ad Augusti æuum. Per bellum quidem Ciuile eam scriptam, & ex argumenti electione suspicor, & ex versibus qui quasi datâ operâ huic rei inserti. Quidquid huius est, tollenda sanè ea, nec vltrà calcanda pedibus ignari vulgi. Vos Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana scripta. Quartus scriptor producendus est:

Denique ex stilo, qui præfulget.

Vna, etiam ignoti Poëtæ.

A facie scriptionis totius certo argumēto.

Quæ nimis bona.

Digna Augustæo æuo.

Legenda & admiranda doctis.

est: sed ambiguè. Nam nec nôui, nec nimis adfirmatè de eo adfirmem. Sentisco tamen cum in Octauiâ quæ nimis mutare & abire videtur ab aliis Tragœdiis, imò verbere eruditorum excipienda non plausu. Considera, nec vide tantùm sed lustra. quid non in eâ protritum, vulgare? imò & vile? quàm multa rebus verbisque inepta? quæ piget excerpere & obiicere tibi singillatim. Puer ego sum, nisi à puero ea scripta; certè pueri modo. Habes de Tragœdiarum scriptoribus meum sensum: addam & de ipsis. Duas duorum, eximias censeo: quibus laudator ego, non censor. In aliis virtutes video, sed nō sine mixturâ vitiorū. Magnus Scaliger quòd tam laudatum de his testimonium tulerit, vt etiam Græcis anteposuerit, an ex vero? non dixeris, nisi ad primas illas aspectu. Nam ceteræ profectò non ascendunt culmen istud laudis. Sonus in ijs & granditas quædam Tragica, fateor: sed nónne adfectatio sæpè & tumor? Verba & dictio an vsquequaque electa? Iam sententiæ probæ, acutæ, interdum ad miraculum. sed nónne sæpè & sententiolæ? id est, fracta, minuta quædam dicta, obscura aut vana: quæ aspectu blandiantur, excussa moueant risum. Nec enim lumina, sed scintillæ sunt: nec veri fortesque ictus, sed vt in somnio, parui & vani conatus. Quas tamen ipsas crebrò nimis & ad fastidium inculcat, nec inuenit sed arripit: non tam suâ fortasse quàm æui culpâ, cui Scholasticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *vt operum omnium*, (Fabij verba sunt) *solam virtutem Sententias putarent.* Hæc noto, non vt notâ poëtam illum afficiam, sed vt te formem: discasque iudicio non præiudicio vti, nec signare statim omnia lineâ albâ.

Sed vna itē quarti & ignoti scriptoris: Nec sanè boni. Octauia iacet. Iudiciū de his Tragœdiis meum. Nam Scaligeri haud rigidè verum. Iunioris Senecæ, media sunt. Sæpè in vitio. Præsertim affectatione sententiarum. Quæ communis tunc culpa.

Alterum Quæsitum de Ordine est frustrà. Quid enim hęres? nec vnus in libris est (omnes ferè variant) nec sanè refert. In Plauto ad litteram Comœdiæ disponuntur. tu istas, vt voles. Nam in tempora cuiusque fabulæ quid inquiras? superuacuum est. Sequere, si omnino aliquid à me vis, ordinem hunc bonitatis, & præeat vel Thebais, vel Medæa.

Ordo in his fabulis nullus.

Tertium erat, Si quid ad ipsas? Ego verò, etsi iam antè satis emendatas (hęc enim strictis versibus scripta, arcent ferè & cohibent malâs manus) postremùm etiam seriò & industriè correxerit V. Cl. Antonius Del-rio, æternùm nobis amicus. Tamen accipe & à me ista. quorum partem ab ingenio esse scies & subitâ inuentione, cùm tuâ caussâ paullò intentiùs legerem: partem à libro scripto veteri sanè bono, quem habemus dono Paulli Melissi magni vatis. Illud te moneo, interpūctiones & discrimina valdè vitiata esse. quorum cùm in eiusmodi subtilioribus scriptoribus grande momentum sit, tu vide vt concinnes. Numeri quos adnoto, versuum sunt Fabulæ cuiusque. Ordior à

Quo nostra hic opera. Et auxilia.

MEDÆA.

vers. 29. ——— *Spectat hoc nostri sator*
Sol generis & spectator, & curru insidens
Per solita puri spatia decurrit poli.

Languet sententia. litterulâ eam erigo: *& spectatur?* Nam acri indignatione Medæa quærit, Hæcne scelera, inquit, Sol ille videt auctor mei generis: & idem videtur? quasi hoc indicans, refugere eum debuisse vt in

Thyëstæo

Thyëstæo aliquo ſcelere, & vultus ſuos tegere. Tale illud diuinitus dictum in Thebaïde: *Non video noxæ conſcium noſtræ diem, Sed videor.* Quæ acumina ex re nata & ſubiecta, mirificè delectant acres acutaſque mentes. Sequenti etiam verſu Codex noſter, *per ſolita curui.* probe.

31. *Num redit in ortus, & remetietur diem?*

Vet. *Nunc.* ſcribendum * *Non*, aut, *Nec.*

* Ita habēt manuſcripti, Ortelij ſcilicet & meus.

33. *Da, da, per auras curribus patris vehi.*

Minime ſis, *patris.* Aeëtæ in aëre nulli currus. lego, *patrijs.* Nam Sol Medææ auus.

35. *Gemino Corinthus litori opponens moras*
Cremata flammis maria committat duo.

Leuiculum eſt, ſed ad ſententiæ lucem, ſcribe *committet.* Nec enim vouet, ſed minatur. & ſi ego, inquit, in ſolari ſemel curru; peribit cum ſolo Corinthus in quâ hæc perfidia.

55. *Quæ ſcelere parta eſt, ſcelere linquetur domus.*

Cod. noſter, *pacta eſt.* & *rumpetur fides.* Pacta, iuncta. quis mutet?

92. *Vincat femina coniuges,*
Vir longè ſuperet viros.

Præfero & hîc ſcriptum: *Vir longè vt ſuperat viros.* Nam formam Iaſonis ita laudat, vt hac parem ei comparem optet.

132. *—funus inceſtum patri,*
Sparſumq́ ponto corpus.

An non *incertum?* Nam verè illud funus ambiguum, & corpore ſparſo, quærendum non vno loco.

151. *—grauia quiſquis vulnera*
Patiente & æquo motus animo pertulit.

Verius, *immotus.*

170. *Moriere.* ME. *cupio.* NV. *profuge.* ME. *pœnituit fugæ.*
Medæa fugiam? NV. *mater es.* ME. *cui ſim, vides.*

Acuta & proba. tamen impuritatis aut defectus ſuſpiciunculam Vetus iniicit, in quo eſt: *pœnituit fugæ.* NV. *teipſam vide.* ME. *Fugiam?* quæ verba non concinno.

198. *Vox conſtituto ſera decreto venit.*

Intelligo. ſerotina tua verba, & poſt decretum quod non muto. Tamen veteri eſt: *nox*: ſuâ quoque & bonâ ſententiâ.

264. *—quamq́ regale hoc putet.*

Quid ſibi vult ſcripta lectio? *hoc caput.*

214. *Armata pellis quidquid exterret cohors.*

Eadem, *exercet.* & ſanè videtur dicere ipſas Amazonas ſubfuiſſe Aeëtæ, ſolumque quod exercebant.

236. *Inceſſe nunc & cuncta flagitia ingere.*

Sic etiam liber Ortelianus.

Sanè benè. tamen in vet. eſt, *cuncta flamina.* quid ſi, *fulmina?* haud improbè de regijs iſtis minis.

248. *Petyq́ ſupplex præſidis dextræ fidem.*

* Ort.

Codex, * *Fidemq́ ſupplex p. d. petij.* Et cur mutarunt? Ita Hercul. Fur. *Et fata vici, morte contemptâ redij.* Et Oeteo: *Votis peperci, nil ego à ſuperis petij.*

petij. Efferebant hæc enim vulgò vt dissillaba,& verò scribebant: I scilicet eo longiusculo, *Pet I, Red I.* Poëta princeps, *ignobilis ot I.*

265. *Prorsusq́ vestro purus à cœtu stetit.*

Vet.* *Proculq́ vestro.* * Ott.

314. *Non quæ sequitur flectitq́ senex*

Rectum est de Boöte. At vetus,* *defletq́ senex*. ideóne quia matrem conatus interficere, ad adspectum eius memoriâ rei lacrimat? * Ott.

342. — *cùm duo montes*
Subito impulsu, velut ætherio
Gemerent sonitu, spargeret astra
Nubesq́ ipsas mare depressum.

Imago bona. quâ & alter Seneca vsus Herc. Fur. de ijsdem Cyaneis:
In se coibunt, saxaq́ in cælum expriment
Actis vtrimque rupibus, medium mare.

Dic tamen sodes, quomodo astra spargi possunt à mari depresso? imò elato. Si sensus hic placet, omnino emenda, *mare deprensum*. interceptum videlicet & quasi deprehensum subitò inter duas rupes, exprimitur in cælum. At veteri meo disertè est, *Pergeret astra*, non *Spargeret*. ex quo alia mihi & proba imago obnata, hæc. Mare, inquit, coïtu illo rupium elatum nimis, & subitò abiectum, videbatur secum nubes detrahere & ipsa astra. Omnino oculis ita videtur, qui in commoto mari. *Pergo* autem *depressum*, eâ formâ scriptum quâ, Eo depressum, & talia.

354. *Toties imo latrante malo.*

Bellius quod in veteri,* *vno*. Scilla, inquit, illa toties latrabat, varijs vocibus & animalibus in monstro vno. * MSS.

372. *Peruius orbis* *Indus gelidum*
Potat Araxem: *Albin Persæ.*

Hæc diuide, & fac quattuor minutos versus: aut contra legem hîc Trochæi medij. Quod semel monitum sæpiùs obseruabis, & corriges.

388. *Proclamat, ô superi, oculos fletu rigat.*

Egregiè liber: *Proclamat, oculos vberi fletu rigat.*

393. *Non facilè secum versat aut medium scelus.*

Medium scelus capere possis, non è turbâ nec mediocre quoddam. rectè. Tamen veteri vox longè alia, mentem præit aliam: *induit scelus*. Fecerim, *aut ludit scelus*. Quid si, *rude scelus*? Nam produci eæ sillabæ solent, etiam cùm in voce alterâ binæ litteræ: quod te scire scio.

410. —— *tantis Aetna feruebit minis.*

Scribe, *feruescit.*

477. *Alienaq́ sequens regna, deserui mea.*

Fortiùs multò scripseris, & interrogando extuleris:
Aliena sequeris regna? deserui mea.

Idque probè probum est. Túne ô Iason, inquit, alieno regno immines, ideoque me deseris? at ego tuâ caussâ proprium deserui.

508. *Meus Creusa liberis fratres dabit?*
Regina gnatis exsulum, afflictis potens?
Non veniat vmquam tam malus miseris dies.

* Ort. Lugd.

Personis hæc distinguenda & illuminanda: * *fratres dabit?* IAS. *Regina g. e. a. potens.* MED. *Non veniat*, &c Sententia docet.

516. IAS. *Hinc rex & illinc.* MED. *est & his maior metus,*
Medea. nos * *confligere certemus, sine,*
Sit pretium Iason.

* Ald. Confige.

Vitium in phrasi, versu, sensu. Quid est, *certemus confligere*? Lex versus quartâ sede pedem illum quî tolerat? Rescribo, *neu confige. certemus, sine: Sit pretium Iason.* Nec te, inquit, voco ad periculum. nullus te opposueris: mihi posco hanc pugnam, in quâ victoris sit Iason.

552. ——— *liceat vltimum amplexum dare.*
Gratum est, & illud voce iam extremâ peto.

Refrigerant hæc legentem. Quò enim illud, *Gratum est* referas? Ausim scribere: *Ratum est?* cum interrogatoriâ notâ. Liberos in primis apud se tenere cupienter cupiebat Medea, materiem futuro sceleri. & cùm blandè id peteret, iamque ille annueret; ergóne hoc ratum est? inquit: esto. etiam hoc ampliùs peto, &c.

631. *At caput tractu fluuialis Hebri*
Contigit notam Styga, Tartarumq;
Non rediturus.

* Ort. Lugd.

De Orphei morte. sed sermonis solæcum hoc quis non videt? lege, * *Ad caput tractus.*

668. *Iam satis diui mare vindicastis,*
Parcite iusso.

Explicant: Parcite Iasoni, qui à Pelia iussus nec sponte aquas violauit. Non refuto. Sed enim cùm in veteri sit, *Parcite viuo*; acris mihi libido legere, *diuo*. & obliquè ad Claudium aspectum censeam: qui & ipse cùm ignotum Oceanum intrasset, tamen parci à diuis æquum censet diuo. Tecta & ingeniosa adulatio.

950. *Flentes, gementes: sed oculis pereant patris,*
Periere matris.

Vetus, *gementes. osculis pereant.* quídni rectè?

1014. IAS. *Iam perage cœptum facinus, haud vltrà precor.*
Moramq; saltem supplicijs dona meis.
ME. *Perfruere lento scelere, ne propera dolor.*

Hæc confusa, nec sanæ mentis. Iason cupit statim interimi liberos, non tractim mori & per singulos artus. Ea enim sententia primi versus. At pugnat ecce alter, & quærit supplicij moram. Denique Medæa respondet quasi ex voto, & exorata. Omnia contrà sunt. Suspicor præposterè locatos versus, & digerendos sic.

——— *haud vltrà precor.*
MED. *Perfruere lento scelere. ne propera dolor,*
Moramq; saltem supplicibus dona meis.

Ita enim malo, quàm *supplicijs*. Ista mens. Optas, inquit Medea, citò defungi hoc spectaculo? haud fiet. & cum irrisione, Ne propera mi dolor, & moram saltem indulge his qui tibi supplices.

1026. *Per alta vade spatia sublimi æthere.*

Codici

Codici meo,* *ætheris*. verè. Clauſula autem hæc diuina, *Teſtare nullos eſſe quâ veheris deos*: vt multa in toto opere, cuius cauſsâ te Seneca magis magiſque iure miramur. Tranſeo
* Ort. Ald. Lugd.

AD THEBAIDA.

Verſ. 2. *Patris leuamen gnata, quam tanti eſt mihi*
Genuiſſe, vel ſic deſere infauſtum patrem.

Diſtingue & ſententiam acutam effice. * *Genuiſſe vel ſic.* Pronuncianda enim ea ἐμφατικώτερον & expreſſiùs, notando ſcilicet ſceleri in hac geniturâ. O nata, ait Oedipus, cuius tanta pietas, vt vel cum inceſtu genuiſſe eam mihi pretium ſit.
* Ald.

4. *In tecta quid deflectis errantem gradum?*

An in tecta & aulam reducebat patrem Antigona? minimè. tota narratio & rei ſeries refellunt. Occultum mendum: quod odoramur è veteri, in quo eſt[a] *In rectum.* Omnino ſcribendum,[b] *In recta.* id eſt, Quid me dirigis? rectâ & tutò ire iubes? melius cadam. Itaque ſtatim ſubiungit, *Permitte labi.*
[a] Ort. [b] Ald. Lugd.

38. ——— *quid me gnata peſtifero tenes*
Amore vinctum?

Non placet, *vinctum.* Nec enim id queritur, amari ſe à gnatâ, ſed teneri in vitâ. Vellem, *viuum.*

44. —— *gnata genitorem vides?*
ANT. *Ego video. tandem ſpiritum inimicum exue.*
OED. *Deſertor animæ, fortis in partem tui.*

Mirum reſponſi frigus in tam calido Antigones amore. Alit ecce furorem patris, & fatetur ſe quoque videre, quod nec ille quidem videbat. Denique quid eſt, Inimicum ſpiritum exuere? Turbaſſe perſonas video, & Antigonam fruſtrà inſertam. Continenter legenda, *genitorem vides? Ego video. tandem ſpiritum inimicum exue Deſertor animæ.* Non tu, inquit, ô filia patrem meum vides? certè ego. Age anime, vitâ & ſpiritu tandem te priua quem pater repetit.

47. *Mortemq́; totam recipe. quid ſegnis traho?*

Arenæ verbum, & alluſum ad gladiatores. Tamen veteri eſt, *totã admitte.*

52. *Regam abnuentem, dirigam inuitum gradum.*

Veteri, *inuitum patrem.*

54. *Non obſto, ſed præcedo. quouis vtere*
Duce è duobus, omnis eligitur via.

Tun' hæc capis? haud ego, fateor. Meo libro eſt, *quouis vertere.* legam & diſtinguam, — *quouis vertere Duce me, duobus omnis eligitur via.* Age te & verte quò voles: ſed non ſolus. In te vno, duo peribunt aut viuent.

78. *Sed flecte mentem, pectus antiquum aduoca,*
Victasq́; magno pectore ærumnas doma.

Diſplicet inamœna verbi repetitio. *Pectore,* & *Pectus.* In meo manifeſtè alia vox fuit; ſed eâ eraſâ, *Pectore* impoſitum. An *robore?*

118. *Vbi torua rapidus deuehat Iſmenos vada.*

Veteri eſt,* *ducat Iſmenos.* malim etiam *torta,* quàm *torua.*
* Ald.

178. —— *audias verum Oedipum.*

Scribe cum vet. *Oedipe.* ſeſe enim alloquitur: & ſequentia flagitant.

181. *Hac parte mortem perage, quâ cœpit mori.*

Vet. *Cœpi mori,* probè.

182. *Pauca ô parens miſerande magnanimæ precor*
Vt verba natæ mente placata audias.

Magis ex decoro & vero ſcripta lectio, *miſerandæ magnanime.*

193. *Qui fata proculcauit, ac vitæ bona*
Proiecit, atque * *abceſſit, & caſus ſuos*
Onerauit: ipſi, ceu video, nullo eſt opus
Quare ipſe mortem cupiat aut quare petat.
Vtrumque timidi eſt velle. contempſit mori
Qui concupiſcit.

* MS. Lugd. Baſ. *abſcidit.*

Vtinam hîc mihi tua mens Oedipe! dico, illa ſaga & diuina. Nam mirificè hæc turbata & implexa Sententiam vtcumque video, verba pro ſententiâ non video. Quid eſt *onerare caſus ſuos?* quid illud, *ceu video, nullo eſt opus?* aut tenebræ, aut ſordes. Sed & illîc vitium, *mortem cupiat aut petat.* Nónne enim hæc eadem? & tamen ſequentia diuellunt: additurque, *Vtrumque timidi eſt velle.* Vbi ergo illud Vtrumque? In toto non iuuo, in parte ſic. Primùm lego, *atque abcîdit.* ex meo veteri. Deinde pro, *cupiat,* velim *fugiat*: ſententiæ impulſu. Poſtremum quà eſt, *Qui concupiſcit,* ſcribendum affirmo, *Qui non cupiſcit:* planè ex Antigones† mente. Nónne hoc illa argutatur & perſuaſum it patri, neutrum viro forti faciendum, vt voueat mori vel vt fugiat? Itaque addit: ille verè contemnit mortem, qui nec cupit. Sententia, quam ſapientum manus firmat, & noſter Seneca: *Non vult mori, qui optat. Deos vitam roga & ſalutem, ſi mori placuit. Hic mortis eſt fructus, optare deſinere.* Et reuerà, nónne vides molliſſimum atque impatientiſſimum quemque mortem optare? ſed optare.

† Etiam ex libri veteris. in quo eſt, † *non concupiſcit.*
* Ort.

208. —— *quid te ad infernas agit*
Sedes? quid ex his pellit, vt careas die?
Cares, vt altis nobilem muris domum
Patriamq́, fugias, patria tibi viuo perit.

Pulcherrimas ſententias diuide & ordina. — *quid ex his pellit? Vt careas die? Cares. vt altis nobilem muris domum Patriamq́, fugias? patria tibi viuo periÿt.* Diuiſione vtitur, & membratim rogat ac concludit. Cur vis mori? quid te à ſuperis locis pellit ad inferos? An vt diem non videas? nô vides, ſponte tuâ cæcus. Vti patriam fugias? iam es in eâ nec es, viuum cadauer.

218. *Et dira fugio ſcelera, quæ feci nocens.*

Reſcribe, *feci innocens.* Res ita eſt. fato, non culpâ, peccauit Oedipus: & ſuprà ſcriptum, *dis quoque inuitis eſſe eum innocentem.*

230. *Quæ pars meorum criminum es, infelix pater.*

Verſus labaſcit: fulcio tranſiectâ voce, *meorum es criminum.*

254. *Calidoq́, teneros tranſtulit ferro pedes.*

Ita ſanè & meus liber. ſed transferendi verbum haud ſatis validum notandæ rei. An *tranſtudit?* an potiùs, *tranſiit?* Nam priſcis editionibus eſt, *tranſſuit.* quod ipſum non nemo defendat.

257. *Cruo-*

257. *Cruore sæpè regio attractas alit.*
Vetus, * *tinctas alit.* * MS.
262. *— proh, loqui hymenæum pudet.*
Vno verbo, * *proloqui.* * Ort.
313. *Hic Oedipus Aegæa tranabit freta.*
Excusari scio posse, à Græcanicâ terminatione. Tamen tutiùs versui consulam repetitâ voce, *Hic Oedipus. hic, Aegæa.*
318. *Iubente te præbebit alitibus iecur,*
Iubente viuet.
Veterem librum cur non audiam? cui est, * *Iubente te vel viuet.* egregiâ emphasi, & quasi extremum malorum illi, vita. At versus negat, nec continuari cum sequenti potest. Quid mali? præsertim cùm actus nouus sequatur. Sanè etiam in Troade versum abruptum & intercisum legeris, medio quidem Actu. * Ort.
— sponte desiluit suâ In media Priami regna.
nouus enim versus excipit: *Quis Colchus, aut quis sedis incertæ Scytha.* Hoc hîc cense. & proximum versum alterius Actus initio
— Regiâ stirpe edite.
audacter è libro nostro exple, *Exemplum in ingens, regiâ stirpe edite.* Ita enim adiuuamus, cùm in eo sit * *Exemplum ingens.* Hæc glossematia non esse nec adtextus, nobis satis certum. * Ort.
328. *Ego ille sum, qui * scelera committi vetem?*
Probè & verè. tamen veteri, *sceptra committi:* suo & probo item sensu. * Bas. Par. *bella.*
331. *— meorum facinorum exempla appetunt.*
Liber & versus volunt: *exempla facinorum appetunt:* statimque, *laudo & agnosco libens.*
336. Ioc. *Felix Agaue, facinus horrendum manu.*
In his verbis initium est Actus tertij, libro veteri: tu sequere, & continuatim lege ad Actum qui vulgò quartus.
366. *— misera non vltra suum*
Scelus hoc cucurrit. hoc leue est, quod sum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leue est,
Peperi nocentes.
Ingeniosa & mira miseriarum exaggeratio. sed lego versu altero, *hæc cucurrit.* deinde, *Feci nocentem.* Sententiæ valdè consulo. quos enim alioquin Iocasta nocentes fecerit? At singulario numero si leges, ad Oedipum appositè referes: quem illa nocentem fecit, sacrâ mixtione. Caussa corruptioni, quòd litteram elidi sentiebant non elidendam.
393. *Cursu citato miles hinc illinc ruit.*
Vetus, * *hinc atque hinc ruit.* * Ort.
417. *Ecce ecce motos fletibus credas meis.* Lugd.
Malo ex scripto, *Et ecce.*
456. *Donato matrem pace. si placuit scelus,*
Maius peractum est: media se opponit parens.
Omnino audiendus liber vetus * *Maius paratum est.* Non postulat, sed flagitat hoc sententia. Si pergitis, inquit Iocasta, & frater in fratrem ruit, * Ort. Lugd.

 non

non ea meta ſceleri: maius ſupereſt, quia primùm interficienda ego mater. Peti neuter veſtrûm niſi per me poteſt, quæ obijcio mediam.

463. *Nunc alter aberit. ergo iam numquam duos*
Niſi ſic videbo?

Scripto abeſt τὸ, *iam*. Mihi placeat. *ergo non vmquam.*

482. *Dum frater eſt armatus, armatus mane.*

* Ort.

Cenſores cur mutaſtis? Fuit anteà, * *frater exarmatur:* nimis benè Intereà dum frater ponit arma, inquit, tu retine. Ita non ſcriptus ſolùm liber, ſed etiam editio vetus, cuius mihi copia fuit è diuite librariâ Cl. V. Franciſci Nanſij.

493. ——— *his ferrum abdidit*
Reclinis haſtæ, & arma defixa incubant.

Scribe, *incubat.* ad habitum Eteoclis, qui condito gladio & velut in pacem compoſitus incumbebat haſtæ.

632. ——— *præmium incertum petit,*
Certum ſcelus.

Legendum *petis*. affatur ipſum Polynicen. Et priora valdè laborant ab interpunctis, quæ diſpone optimæ ſententiæ bono. His mihi ſalue Thebai, haud paullò melior illâ quæ vigilata per biſſenos annos. Prodi tu,

HERCVLES FVRENS.

Cui à me quoque pars ſanitatis.

Verſ. 12. *Ferâ comâ hinc exterret Orion deos.*

Cománe tam formidoloſa, vt eam dij timeant? Vetus, *Ferâ minax hinc terret.* cui valdè adhæreo, & capio canem qui venatori iſti adiunctus. An & *ferro minax?* nam certè gladium etiam ei attribuunt qui imagines nobis imaginati in cælo.

19. *Sed vetera ſerò querimur, vna me fera*
Thebana, nuribus ſparſa tellus impijs.

* Mss. Ald. Lugd.

Addit liber meus vocem, * *vna me dira ac fera.* malè & præter verſum, niſi alteram deleas. quod mihi videtur, & inducam τὸ *ſerò*. Additicium eſt.

33. ——— *ſuperat & creſcit malis.*

Veteri, *increſcit malis.*

44. ——— *nempe pro telis gerit*
Quæ timuit & quæ fudit. armatus venit
Leone & hydrâ.

Timórne in Herculem cadat? non ipſa Iuno dixerit, etſi hîc dicit. Reponam, *Quæ domuit*: ſententiâ & heroë quidem illo volente.

68. ——— *robore expenſo tumet.*

Placet hoc præ veteri lectione, *robore experto.*

71. *Nec flexit humeros molis immenſæ labor,*

Meo libro, *molis inniſæ.* veriùs.

76. *Congredere, manibus ipſa iam lacera tuis.*
Quid tanta mandas odia?

Verba Iunonis ſeſe in Dium illum exſtimulantis. in quibus diſplicent

tanta

tanta odia. An non melius,*tacita*? Quid opus,inquit,clàm & per alios nocere,lacessere? Quin palàm armor & odium aperio iam ipsa.

94. *Quâ mugit ingens montis oppositi specus.*

Corrige è libro, * *Quam munit.*

* Ort.Bas.

119. ——*stabo,& vt certo exeant*
Emissa neruo tela,librabo manum.

Vult dicere Iuno, se suapte manu directurum tela Herculis in corpora liberorum. Itaque cum scripto scribo, *librabo manu.*

122. *Admittat illas genitor in cælum manus.*

Binos versus hîc adtexit noster liber, & germanissimos quidem Senecæ:
* *Mouenda iam sunt bella, clarescit dies:*
Ortuq; Titan lucidus croceo subit.

* Ort.

Ita enim claudit Iuno. Verborum & minarum satis est:arma expedio. quia vocat me ecce dies. Posterior ex hisce versibus in vulgatis nullibi legitur,alter non suo loco,suprà versu nonagesimo insertus. Tu illinc pelle,& huc compelle.

159. *Quibus est vitæ tranquilla quies,*
Et læta suo paruoq; domus
Spes & in agris.
Turbine magno spes sollicitæ
Vrbibus errant,trepidiq; metus.

Præclara gnome, nec temerè mihi mutanda, cui vita hæc in agris vnicè placet & ex agris. At vetus tamen aliorsum trahit,qui scribit,*Spes iam magnis*.Puto verè,si cum sequentibus adnectas: atque adeò versuum ordine moto. *Spes iam magnis vrbibus errant,trepidiq; metus*: *Turbine magno spes sollicitæ*.quæ repetitio sanè decora facit illeipse vetus,cui versus quē postposui totus abest, initio Chori malè adtextus. sed erronem huc reuoco.

171. *Aurâ tumidum voluit inani.*

Scriptus. * *tollit* rectissimè.

* Ort. Ald. Lugd. Bas.

188. *Certo veniunt ordine Parcæ.*

Idem, *tempore Parcæ.*

213. —— *sequitur apprimè statim*
Infesta Iuno.

Ego legam, *sequitur à primò statim.* id est, Iuno ab vitæ primordijs & ipsis carceribus insecuta Herculem. Itaque addit, —— *numquid immunis fuit Infantis ætas?*

219. —— *igneos serpentium*
Oculos remisso pectore ac placido intuens.

Ehò,an pectore quispiam intuetur? audi librum,*remisso lumine.*

237. —— *abrupto obice*
Etiam ruenti fecit Oceano viam.

De Hercule, mare ad Gades aperiente. Sed probo veterem scripturam, *Latam ruenti.*

277. *adsis sospes & remees tuis.*

Meus codex,*remees precor.* & statim, *dispulsis manu.*

290. *Erumpe rerum terminos tecum afferens.*

Melius,

Melius, *efferens*: ex libro. Suprà: *Et quidquid atrâ nocte possessum latet, Emitte tecum.*

300. *— tibi frugum parens*
Secreta reddam sacra.

* MSS. Ad Cererem, rectè. non malè item vetus: *frugum* * *potens.*

309. *O socia nostri sanguinis.*

Malè hîc initium Colloquij superioribus vno textu iunge, auctore libro.

316. ME. *Prona est timori semper in peius fides.*

Sententia hæc Megaræ non conuenit. ablega ad Amphitruonem, inductâ eius personâ. Illa autem sequentia dicat, *Demersus ac defossus.* Alioqui turbela.

355. *Namque ipsa tristi vestis obtectu caput Velata.*

Vetus, *vestis obtentu.* vtrumuis elige.

362. *Si æterna semper odia mortales agant.*

Idem. *mortales gerant*. magis Latinè.

406. *Sed ille regno pro suo, vos improbâ*
Cupidine acti.

* Ald. Imò, * *nos improbâ*. Nã de se palàm id fatetur Lycus, & vt decuit tyrannũ.

420. *—— non vincet fidem*
Vis vlla, nostra * *moriar Alcide tua.*

* MSS. Par. *nostram.* Vetus, *Vis vlla, namque moriar.*

* MS. *penetret.* 438. *Quo patre genitus, cælitum* * *penetrat domos?*

* Ort. Longè melius in vet: *cælitum* * *sperat domos?*

471. *Mitrâ ferocem barbarâ frontem premens?*

Hoc ad Herculem vulgati libri referunt (nec malè, nam & Mitrâ pressus Omphalæ seruijt) & Lyco tribuunt. At meus ad Bacchum, & Amphitruonis personæ adiungit, hoc modo: AMP. *Mitrâ fer b. f. premens, Non erubescit Bacchus*, &c. Et quis nescit mitram huius dei velut propriam, & mitratos eius cœtus.

528. *Monstris exagitet cæliferam manum.*

Non mutarem, nisi libri monitu, qui disertè, *teliferam.* Et sanè nõ manus Herculis propriè cęlum tulit, sed dedit id eius humeris. At benè de Telis.

576. *Et surdis resonat clariùs in locis.*

Post hunc versum iste inseritur libro veteri. *Deflent Eurydicen Threiciæ nurus:* planè apposité. qui alienissimo loco nobis legitur, versu pòst quarto. Tu ergo dispone.

623. *Verúmne cerno corpus? an fallor tuâ*
Deceptus vmbrâ?

Vetus & hunc versum suggerit, *Teneóne in auras editum, an vana fruor.* vter germanior, mihi non liquet.

676. *Vt sæpè puppes æstus inuitas rapit,*
Sic pronus agger vrget atque auidum chaos.

* MSS. Par. Bas. Eleganter, de pronâ istâ ad inferos viâ. sed maléne vetus, * *pronus aër*? vt velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram sedem.

742. *Animoq; parcit.*

Vetus, *animæq;*, id est, vitæ ciuium.

Hic

769. *Hîc onere vacuam litori puppim applicans,*
Repetebat vndas.

De Charonte, quasi retrorsum ierit viso Hercule. At meo libro, *Repetebat vmbras*, quod verissimum censeo. Narrat eum vacuasse cymbam, narrat reperisse nouum onus.

777. *Vtrimque Leten latere titubato bibit.*

Noster, *Latere titubanti.*

779. *Lapithæq; multo bella succensi mero.*

Vocula addenda è veteri, *multo in bella.* Res clamat.

789. **Attollit hirtas angue vibrato comas,*
Missumq; captat aure subiectâ sonum.

De Cerbero scribit, adsurgente ad Herculis aduentum. Sed emendem, *aure subrectâ.* Nónne canum id proprium, & arrigi aures videmus cùm sonum captant?

792. *—antro cedit incertus canis,*
Et vterque timuit.

Et meus, & olim editus, *antro sedit.* rectè. Non enim fugit, nec decuit Cerberum: sed assedit, ambiguus quietis an pugnæ.

813. *— & nitor*
Percussit oculos lucis ignotæ, bonos
Resumit animos vinctus.

Ego malim, *lucis ignotæ bono, Resumit animos.* hac mente. postquam Cerberus supera attigit, & lucis dulcedo ac bonum obiecta oculis: luctatur & negat vinci.

911. *—— pinguis exsudet vapor.*

Vetus, *exundet.*

917. *Laremq; regis qui aduenæ Tyrium colis.*

Idem, *Laremq; regis aduenæ Tyrium colens.*

948. *— & ignes efflat, & rutilat, iubam*
Ceruice iactans.

Leonem, eiusque motus describit. lego, *& rutilâ iubam Ceruice iactat.*

991. *— quò se cæcus inuergit furor?*

Veteri, *cæcus impedit.* sed appâret antè fuisse, *impêgit.* erasum est.

1018. *Renuo nouercam, sequere, da pœnas mihi.*

Fuit in meo, * *Teneo nouercam.* sed altera illa vox supposita. Omnino furibundus Hercules imaginat nouercã se tenere in vxore: eamq; interficit. * Pat.

1032. *Quò te ipse, genitor, obuium morti ingeris?*

Ferri potest, ex more quo senes omnes patres dicimus. Tamen cùm Thesei hæc verba, cur à veteri & veritate non stem, *teipse, senior?*

1221. *In seipse sæuit.* HERC. *Dira Furiarum loca.*

Scriptus, *In se ipse furit.* Versus labat? fulci, immissâ litterâ, *ô dira.*

1256. *A me timetur. semper absentis pater.*

Quid vetus lectio sibi vult, *Nox timetur?* credo, *Nobis.*

1265. *Memoranda potius omnibus facta intuens,*
Vnius à te criminis veniam peto.

Minimè sis, & frigidè hoc petat senex. Lego, *veniã pete:* ad ipsum scilicet

Herculem. quem Amphitruo vult aspectu aliarum gloriarum, delere & deluere vnam hanc noxam. Herculem hunc, quà potui, adiuui: sequitur

OETÆVS.

14. ——— *omne cùm cesset malum*
Quod terra genuit, pontus, aër, inferi.

Concinnius vetus, *omne concessit.*

28. *Quodcunque tellus genuit infestum, óccidit,*
Meaq́ fusum dexterâ, iratis deis
Non licuit esse: sic negat mundus feras,
Animum nouerca. redde nunc gnato patrem,
Vel astra forti.

Agnosco scholam, & sententiolas ibi natas. Tamen quia subtiliora paullùm, distinctione iuuemus. *óccidit, Meaq́ fusum** *est* (vocula hæc à libro nostro) *dexterâ. iratis deis Non licuit esse.* * *si* (non *sic*) *negat mundus feras, Animum nouerca: redde nunc*, &c. Quidquid monstrorum (gloriatur Hercules) vbique fuit, nos sustulimus. deorum ira ad hæc tollenda nihil opus, & præstiti eos quietos. Si mundus non vltrà feras mihi dat, si animum suum & beneuolentiam abnuit Iuno: quid exspecto? da filio adesse patri: natura iubet. da forti cælum: meritum iubet.

* Ort.
* Lugd.

35. *Properet malum quodcumque, dum terra Herculem*
Habet, videtq́. nam quis inuadet mala?

Betâ languidius hoc postremum. addo robur, & lego, *inuidet.* Quis, inquit, ille qui labores & pugnas mihi inuideat? atqui has deposco.

40. *Me sensit Vrsa frigidum** *Scythicæ genus;*
Indusq́ Phœbo subditus, Cancro Libys.

* Ort. *Scythia.*

Offendor. nec rectè Septentrionales mihi dixerit, genus esse Scythicæ Vrsæ. Crede mihi emendanti, *Me sensit Vrsæ, frigidum Scythes genus, Indusq́ Phœbo subditus.* hoc verborum ordine & mente. Me sensit Scytha, Vrsæ subditus: me Indus, Phœbo: Afer, Cancro.

80. — *Siculus Hesperium latus*
*Tangat Pelorus,** *vt vna iam tellus erat.*

Intricata, inepta. Vetus, *Pelorus, vna iam tellus erit.* rectè. Legebam ego, *vna iam tellus eat.*

* MS. *& vna sic tellus erit.* Par. *& vna iam tellus erit.* Del-Rio *vt vna cùm tellus erat.*

103. *Astro timendum spectat Euboicum mare.*

Idem, *Austro.*

140. ——— *quà fugit*
Ismenos tenui flumine languidus.

Quî conuenit rapidum & fugæ verbum huic languenti? Scriptus, * *fluit.*

* MS. Bas.

151. *Nullis vulneribus peruia monstra sunt,*
Ferrum sensit hebes.

Nullus ingenij sol hæc illustret sine libro. An monstra non peruia vulneribus? aliter iste ipse Hercules docuit. Benè meus, *peruia membra.* De ipso heroë illo sermo. quem tam rigidum & durum ait, vt membra eius respuant lædi. Scribe & eodem auctore, *ferrum sentit.*

164. ——— *quota pars vulnere concidit?*

Pro fato patuit vultus iniquior,
Et vicisse sat est Herculeis minis.

Non ceperunt hæc acumina, & corruperunt. Scribe cum meo libro* *potuit*, non *patuit*: deinde: *Et vidisse sat est Herculeas minas*. Hoc ait. Ea vis & virtus Herculis, vt vultus eius iratior, sit pro fato: & vidisse eius minas, sufficiat in mortem. Oculi & verba eius, telum. Hæc subtilia: sed quò tam subtilia? Profectò si inspicis, tota hæc fabula præter ceteras argutatur, imò tumet, & cum Poëtâ —— *nubes & inania captat.*

* Ort. Ald. Lugd. Bas.

167. *Quo vastus Briareus, quo tumidus Gyges*
Supra Thessalicos constitit aggeres;
Hoc vultu riguit.

Quasi velit eumdem vultum fuisse Gygis illius & Briarei. Non id mihi bonum. Veteri est, *Qui vastus*, itemq; *qui tumidus*. quod retineo, & mox lego, *Hoc vultu rigeat*: in hunc sensum. Illi ipsi Briareus & Gyges, qui cælum impugnarunt feroces rigescant & pereant ab hoc vultu.

184. —— *me vel Sipyli*
Flebile saxum figat, superi
Vel in Eridani ponite ripis.

Verus hîc vetus: *saxum fingite*. Superos Iole compellat. & me, inquit, vel Sipylæum saxum facite vt Nioben, vel populum defigite ad Padum.

204. —— *referam querulo*
Murmure questus, volucremq; Iolem
Turba loquetur.

In meo, *Murmure casus*. &: * *Fama loquetur.*

* MS.

219. —— *proh sæpè dolor,*
Formaq; mortem paritura mihi.

An dolor mortis causa Iolæ? nullus. Ego iam ex sententiâ emendaueram, *saue decor*, vel, *scaue*. & repperi ita in libro.

239. *Purúmve claris noctibus sidus micat.*

Noster, *Purisve clarum.*

241. — *fœta vt armento, iacens*
Sub rupe Tigris.

Peruersè mutatum, cùm in libris esset, *fœta vt Armenia.* Tu repone.

290. —— *summe protector deûm*
Et clare Titan.

Scribo diuisim, *proh rector deûm*. & statim, * *Herculis coniux timentis*. non, *tumentis.*

* Ort. Ald. Lugd.

320. † [—— *sæua, iamdudum faces*
In te ferentur,] *vindicem tellus suum*
Defendet omnis.

Verba nutricis dehortantis Deianiram à scelere, quod omnes hominum gentes vindicabunt. Sed noster liber illustriùs ea & veriùs profert: *saxa iamdudum & faces.* Ea duo tela in populi seditione & aggressu. Virgilius: *Iamq; faces & saxa volant.* Iste ipse Poëta, infrà: *Coïte gentes, saxa & incensas faces Iaculetur orbis*: in hac ipsâ morte Herculis vindicandâ.

† Ignorant ista verba omnes quotquot vidi, excepta Fabricianâ editione.

336. — *antè ab occasu dies*
Nascetur Indis: antè glacialem polum
Scytháſve tepidâ Phœbus afficiet rotâ.

Nihil hærebam: sed vetus me stitit, in quo *glacialis polus* scriptum. Ego verò lego & dispungo: *antè ab occasu dies Nascetur: Indos antè glacialis polus, Schytáſve, &c.* Priùs, inquit, ab occasu ortus erit: priùs Indos glacialis polus tanget, aut Scythas Phœbi rota calidior.

345. *Ire, ire, ad vmbras Herculis nuptam licet.*

Probissimè. At vetus,[a] *Herculi* [b]*iunctam* [c] *libet.*

353. — *quid casum times?*

Nubilosum dictū, & quasi hac mente, quid times eā quæ iam cecidit? Tamen ambigo, ne *cassum* scripserit: id esset quid frustrà & in vanum times?

360. *Amat vel ipſam, quòd caret patrio lare.*

Vetus, *vel ipſum.* optimè. Hoc ipsum, inquit, amat in Iole quod tu pellendo amori esse vis: nempe eius miserias.

363. NVT. *Hoc vſitatum eſt Herculi, captas amat.*

Deleo personam Nutricis: & sermonem continuo.

379. DEI. *Hærere amantes poſt vagos ignes ſolent.*
NV. *Famulámne & hoſtis præferet gnatam tibi?*

Iterùm malè insita persona. Tu Deianiram tolle, & Nutricem substitue: cuius duo ij versus sunt.

385. *Deforme foliis aſpicis truncis nemus.*

Apage, ineptè. nunquid trunca folia? Vetus scriptus, & editus,* *Deforme ſolis.* Nihil in nemore, præter nudos truncos.

391. *AEtas citato ſenior eripuit gradu.*

Vt fluat sententia, scribe, *& rapuit.*

400. * — *quo nimis quiſque deos*
Orabat vllos: nuribus Argolicis fui
Menſura voti.

Mens compâret, verba quæro. Meus, *quéve mens quicquam deos.* Nec hoc placat aures.

405. Facibus ſuis me iungat Euryſtheus licet.
Minus eſt, toros meruiſſe regnantis leue eſt.

In veteri, *toris caruiſſe regnantem leue eſt.* quod verissimum credo. Tanti mihi Hercules coniux, inquit, vt contemnam regum præ eo nuptias: & leue mihi sit regnare, sed carere his toris.

441. Quem nec nouerca peremit, hunc perimes virum?

Meus, *nouerca potuit.* benè. In sequentibus personæ turbant: quas sic digero: *Perimes virum? Cæleſtis ira q.p.m.facit, Humana nullos.* NV. *Parce m.& time.* DEI. *contempſit o.i.q.m.prius. Libet ire in enſes.*

447. Cur ſæua modicè ſtatuis? vt paſſa es, dole.

Legebam, *ſæua immodicè.* ex sententiâ: quam eamdem veriùs fortasse præfert liber,* *ſæua modicis.* Id est: cur delictis modicis tam sæuā pœnam statuis? ira & vindicta tua, sint pro culpâ. Idem etiam liber: *vt læſa es.*

470. — *& cantu fugax*
Sit deprehenſum fulmen.

Optimè

[a] MSS. A.B. L.P. [b] Lugd. Par. Sed Ald. Bas. *victam.* [c] Lugd.

* Ort.

* MSS. Par. *qua* Del Rio *quod*

* MSS Par. Lugd.

Optimè vetus, *Stet depreh.* teneatur & ligetur cantu, in ipso illo cursu.

472. Medius coactis fugerit stellis dies.

Ille idem, *ferueat stellis.*

486. Est in remoto sedis egregiæ loco.

Restitue eleganter ex meo, *remoto regiæ sedis loco.*

491. — amoris pignus Herculei manet.

Vet. * *latet.*

* Ort. Ald. Lugd.

494. Quà celsus astris inserit Pindus caput.

Idem, *Quà trepidus.*

499. Vnoq; turpis subdidit cornu caput.

Idem, *turpe.* quod melius. & dicit eum caput subdidisse, turpe vno cornu.

502. Euenus altum gurgitem in Pontum ferens.

Nemo dãmnet. sed verior tamen sententia subtiliorque elicitur è veteri, *gurgitem & pontum*. Caussa nimirum duplex Eueni aucti & alti. quod & suas vndas ferebat, & pontum iam acceperat. scilicet per æstum.

504. Transire Nessus verticem solitus vagum,
Pretium poposcit.

Audi veterem, *solitus vadis*. Planè id germanum est.

522. Traditq; nobis vngulâ insertam suâ.

Melius, *vngulæ insertam suæ.* atque ita liber.

526. Hæc docta Mycale Thessalas monuit nurus.

Vetus, *docuit nurus.*

538. Mentem per artus adeat, & tactus sinus
Intret medullas.

Non conuenit *Sinus*. Veteri est, *tactus imas*. legam, *tactu intimas.*

558. ——— perbibat flamas mei.

Liber, *formam mei.*

566. Nunc congregetur virus, vt vestis bibat.

Emenda ex eodem, *Nunc congeratur.*

685. Tenuit Latias Dædalus oras.

In Latióne fuit Dædalus? non nunc succurrit: etsi præfractè haud negem. Veteri meo clarè alia vox fuit, sed inducta: An, *Italas*? Nam fuit in Italiâ sanè, id est, Magna Græciâ. Cumis, & eo tractu.

703. Fertur rapido regina gradu.

Vetus, *Fertur medio.* quid verbi fuit? cogita.

706. Vultus loquitur quodcumque negas.

Idem, *quodcumque tegis.*

718. Thalamisq; demens intuli gressum meis.

Et hîc nescio quid aliud liber reponi suadet, *Thalamisq; ingerens*. Sanè Dementis vox incongrua.

720. ——— solibus virus ferum
Flammisq; Nessus sanguinem offendi arguit.

Non negabis quin coniectura nostra magis ad verum, * *sanguinem ostendi arcuit*. Nam Nessus moriens præceperat, ne in lucem daret hoc virus. Suprà: *Hoc nulla lux aspiciat, hoc tenebræ tegant Tantum remotæ.*

* Ort.

736. Sic languet omne virus & perdit comam.

Vetus, *comas*. ſed neutrum placet, & vulnerum plura in extremo hoc colloquio veſtigia.

739. *Et quidquid illa tabe contactum eſt, labat,*
Tumensq́; tacita ſequitur, & quaſſat caput.

Quis ἀταξίαν non videat? An ad Tellurem hæc aptè referas? numquam. nec illa ſanè tacita ſequi virus potuit & caput quaſſare. Nugæ. Tu ſcito plagam hîc eſſe, vel potiùs hiatum. Deeſt verſus aut alter, & hæc de Nutrice, opinor, dicuntur, quæ cum filio ſuperueniebat mœſto, mœſta. Itaque παρασιωπὴ eſt, vt ſolet ad ſequentia.

746. DE. *Neſcio quod animus grande præſagit malum.*

*MSS. Lug. Poſt hunc verſum liber meus duos iſtos inſerit: * *Regina triumphi templa Iunonis pete, Hæc tibi patent delubra præclu'a omnia*. Quos meæ fidei crede germaniſſimos eſſe, & ab Hyllo pronunciari facito, cum leui emendatione: *Regna, triumpha*. Iam inquit, licet exſultes. viciſti. i, pete templa, ſacrifica, ſed Iunoni tantùm; cuius odiis gratum tu miniſterium & inſtrumentum. Simile infrà in Choro: *Soláque obductis foribus deorum Templa ſecuræ pateant nouercæ*. Sequens autem verſus, *Effare qui*: iterùm ſcilicet Deianiræ dandus.

776. *Euboica tellus vertice immenſo tumens*
Pulſatur omni parte. Phryxeum mare
Scindit Caphareus: ſeruit hoc Auſtro latus.
At quà niuoſi patitur Aquilonis minas
Euripus vndas flectit inſtabiles vagus.

Eubœæ deſcriptio eſt, haud ſcio an exactè vera. Ait Capharei promontorium ad Auſtrum eſſe. mallem ad Ortum dixiſſet, & Geographi mecum. Item, Euripum ad Aquilonem, ille autem certiſſimò ad Occaſum eſt. Quod legitur, *omni parte*: in veteri eſt, *omni latere*. inq; eodem, *inſtabilis vagas*. & ſtatim proximo verſu, *Septémque curſus voluit*.

801. *Sic ille gemitu ſidera & pontum ferit.*
Et vaſta Calpe ſonuit, & voces Cyclas
Excepit omnis.

Scio, quòd ad veritatem attinet, ἀνδάνουσι τοῖς ποιηταῖς, & tollere iis rem ſupra fidem licere: ſed tamen cum modo, & decoro. Quod autem hoc tam inſolens mendacium, Herculis gemitum è Græciá producere ad extremam Calpen? Numquam ille ſcripſit, ſed quod liber ſuggerit, *Chalcis*, appoſitè. Nam in eo tractu ad Euripum opidùm Chalcis eſt. hanc reſonuiſſe vult, & vicinas Cycladas, itemq; Capharidas petras, quas mox addit. In Hiſpaniam quidem mente aut manu numquam iit.

813. ——*dumq; tremebundum manu*
Tenuit cadauer, hac manu, inquit, te feram.
O fata, victus Herculem perimit Lycas.
Ecce alia clades, Hercules perimit Lycam.

Valdè placet ſcriptura vetus, diſtinctione adiuta, hæc: *hac manu, inquit, hac ferar, O fata victus? Herculem perimit Lycas.*

819. ——*talis in cælum exſilit*
Harundo, Geticâ viſa dimitti manu,

Aut

Aut quam Cydon excußit: inferiùs tamen
Fugiente trunco corpus in Pontum cadit,
In saxa ceruix.

Lycam deſcribit violentâ & verè Herculeâ manu interfectum. Miſſum eum in altum vult eo impetu, quo ſagitta Getica ſolet aut Cretenſis. Sed in hanc ſententiam nimis quàm meliùs præit Vetus: *inferiùs tamen Et tela fugient. truncus in Pontum cadit.* Comparat cũ teli emiſſione. tamen, inquit, minus dixi, & illa ipſa tela non ſic in altum ierint expreſſa.

837. *Et nota quærit litora.*

Liber, *Fluctiſona quærit.* quod verum.

842. *Deſtituit animus membra, nox oculos premit.*
DE. *Quid anime ceſſas? quid ſtupes factum ſcelus?*

Prior verſus Hyllo tribuitur, malè. tu Deianiræ, & ſcribe: DEI. *Deſtituit animus.* continenter cum ſequenti. Nam illa ad hanc miſeriarum narrationem animo linquitur, mox ſeſe exſtimulat & armat in ſuam necem. Sed malim & altero verſu legi: *quid, ſtupes? factum'ſt ſcelus.*

847. —— *tam leuis pœnas manus*
Tantas repoſcit?

Præter Deianiræ mentem iſta: quæ vult pœnam hanc leuem videri tanto admiſſo. Melius, *Leues pœnas manus Tantis repoſcit:* ſiue, *reponit.* Tantis, intellege criminibus.

855. —— *Perdidi erepto Hercule*
Et ipſa populos.

Ferre poſſem, niſi liber præluceret ad ſubtilius dictum: *Perdidi ſola Herculem.* quod rectum, ſi tamẽ legis in ſequenti Hemiſtichio. *Et ipſe*: non, *ipſa.* Acutè ad augendum facinus ſuum dicit miſera: Ego Herculem perdidi, ille terrarum orbem. qui ſcilicet morte eius, præda iam feris & tyrannis.

857. —— *Coniugem Alcidæ necem*
Optare pudeat: hoc erit votum, manus
A me petatur. occupa ferrum ocius.
Cur? deme ferrum. quidquid in mortem trahit,
Telum eſt abundè.

Hîc quoque argutiolæ pereunt, à me imò à libro ſubleuandæ. Ille ſcribit, *hæc erit voto manus.* optimè. Cur necem aliundè, inquit, petam? dabit hæc manus, & expleuerit votum. à me eam capiam. Scribe etiam, * *Cur deinde ferrum? quidquid,* &c. Cur autem ferrum peto? inquit. rupes, ſaxum, & quidquid mortem dare poteſt, mihi pro ferro.

* Ort.

895. *Vinci Hercules non potuit, hinc cœpit mori.*

Sanè acutior, quidquid reijciãt, & Poëtâ noſtro dignior lectio vetus, * *cùm potuit.* Dixerat nutrix, Viuit etiam ô Deianira tuus Hercules. Subijcit iſta, At cùm inuicta illa virtus vinci potuit (quod veneno meo factum: cui ille non reſiſtit) potuit, imò cœpit iam mori. quaſi velit, viuum illum vinci non poſſe: & hoc argumentum mortui aut certè morituri, quòd victus.

* Mss. Ald. Par. Lugd. Baſ.

899. *Si te ipſa damnas, ſcelere te miſera arguis.*

Librum audi: *ſceleris te miſeram.*

906. *Lernæa flectens tela furibundâ manu.*

Sagit-

Sagittas Herculeas intellegit, quas misit in natos, tinctas Lernæâ peste. Huic rei non conuenit flectendi verbum. quod damnat Codex, & reponit, *figens*. Sanè figi & defigi sagittas in corporibus scimus.

912. *Fraudem placet punire.*

Vetus, *Placet scelus punire.* & inuidiosis his verbis factum suum semper exauget Deianira.

916. *Immensa pestis coniugis membra abstulit.*

Potiùs, *Immersa.*

930. DE. *Quicumque misero forte dissuadet mori,*
Crudelis ille est. interim pœna est mori.
NVT. *Sed sæpè donum in pluribus veniæ fuit,*
Defende saltem dexteram infelix tuam,
Fraudisq; facinus esse, non nuptæ scias.

Tenebras tibi has illumino, face distinctionum. Vide. *Crudelis ille est.* NVT. *interim pœna est mori.* DEI. *Sed sæpè donum.* NVT. *in pluribus veniæ fuit.* Extremo etiam versu lego cum libro, *sciat*: vt ad Herculem referas.

945. *Meámque fallax vnde decipiat sitim.*

Vetus, *deludat sitim.*

950. —— *recipe me comitem tui*
Phasiaca coniux, peior hæc, peior tuâ
Vtrâque dextra es, scelere seu mater nocens,
Seu dira soror est, adde me comitem tuis.

Litterula mihi dux ad veri latebras. nam veteri est, *tuo*, non *tuâ*. Totum locum lego & interpungo: *peior tuo vtroque dextra est scelere, seu.* optimâ istâ mente: O Medea, cape me tibi comitem. nam & ego manus inquinaui: atque adeò turpius, quàm tu vtroque illo parricidio, vel cùm fratrem interfecisti, vel cùm natos.

974. *Virtúsne superest aliqua? Sarmatica & manus*
Intendere arcum tela missurum valet?
Non arma cessent, téque languenti manu
Non audit arcus, si potest telum dare
Animosa coniux, dexteram exspecto tuam.

Legi hæc scio: non intellegi, hoc quoque scio. Quæ hæc Sarmatica manus? cur Herculi adtributa? quiáne vsus eâ inter Sarmatas? somnia. Veteri est, *& armata manus.* Tu scribe, *armatæ:* & statim, *valent.* Eodem auctore corrige, *An arma cessant t.l.m. Non audit arcus?* Iam illa indubiè sic legenda: *si potes letum dare Animose coniux.* Nam hoc clamat impos sui mulier: Tuâ manu ô marite mori iuuat, si vires tibi ad dandam mortem. Dexterâ meâ vti differo, dum tuam exspecto.

998. *Ita nulla peragas iussa, nec peragens mala*
Erres per orbem.

Hyllum alloquitur, & deprecatur ab eo labores ac miserias patris. Commodius ergo veteri, *nec frangens mala.*

1016. —— *sed quid hoc? tellus labat,*
Et aula tectis crepuit. excessit minax
Vnde iste cœtus?

Liber

Liber, *excußis minax*. placet, si puncta sic mutes: *tectis crepuit excußis. minax Vnde iste cœtus?*

1026. *Peracta iam pars matris est, statuit mori,*
Nunc nostra superest, mortis auferre impetum.
O misera pietas, si mori matrem vetas,
Patri es scelestus.

Melius fuerit, certè clarius; *Nunc nostra superest. mortis aufero impetum?* Hyllus enim animi inconstans hæc dicit, & quid ago? inquit. prohibeo matrem mori? in patrem pecco, quem illa interfecit; ideoque mori meruit.

1034. *Tangens Threïciam Chelym.*

Vetus, *Pieriam*. probè.

1039. *Oblitúsque sequi fugas*
Amisit liquor impetum.

Credo, *fugax*. Distinctiuncula iuua.

1049. *Abrupit scopulos Athos*
Et iuxta Rhodope stetit.

Imò, *Rhodopen*. Nam sub ipsâ Rhodope cecinisse Orphea vult: ad quam scilicet Athos accesserit. Atque ita liber.

1063. *Manes commonitos adi.*

Idem, *Manes cum tacitos*. nec aliter sententiam vllam feceris: *Adit* autem accipe quasi Adiit, vt suprà monui.

1125. *Quis tantum capiet* nefas*
Fati? quis superis locus?

*Ort. *nefas? Fatum.*

Adsentior libens meo Codici, *Fratrum* scribenti, non *Fati*. Hoc ait. quis trium fratrum, inter quos diuisus orbis. Vnus capiet omnia, cùm vnum erunt omnia? Scis de Ioue, Neptuno, Dite. quibus trinum imperium, trino elemento.

1134. ——*atrâ nube inhorrescat polus.*
Obsta nouerca, nunc pater cæcum chaos
Reddi decebat.

Scribo, * *nouercæ*. Precatur Hercules lucem & solem eripi, & nubium velum intendi, ne Iuno videat & triumphet in Hercule moriente.

* MSS. Par.

1164. *Cùm pænè trepidis excidit Titan equis.*

Bonum hoc, bonum: sed an germanum? Negat liber, qui præfert, *Cùm pænè laßis*. Scribam, *lapsis*. metu videlicet visi Cerberi vult succidisse Solares equos.

1173. *Nullum malum prosternit: impendo malè.*
In nulla vitam facta.

Elegantius liber: *impendo, hei mihi, In nulla v. f.* Quam eamdem eiulationem repono versu isto.

1182. ——*cadere potuissem mihi*
Iunonis odio.

Lego inquam, *hei mihi*.

1191. *Adhuc ferebas esse te Alcidæ parem.*

Cùm nexum sententiæ considero, suadeor legere, *Adhuc fremebas*.

1201. *Vbique me mors fugit, vt leto inclito*
Fortis carerem.

Audio te, quisquis es, bone boni libri scriptor: *telo inclitæ Mortis carerem.*

1219. *Eheu quis intus scorpius, quis feruidâ*
Plagâ reuersus cancer infixus meas
Vrit medullas?

Quantò ille idem meliùs? *Heu qualis intus s. q. feruidâ Plagâ reuulsus.* Vult scilicet vi ablatum & dereptum è cælo in suam pestem.

1226. ——— *abstulit costis iecur.*

Aliquoties iam antè Iecur nominatum. verissimè liber, *latus.* In costis ipsis, inquit, adesum, nec iam compâret latus.

1238. *Astris ab ipsis detulit Stymphalidas*

Scriptum, *depulit.*

1246. — *ô vires prius*
In me sepultæ.

Vetus, *vbi vires.* Distinguam, *vbi vires prius In me? sepultæ.*

1261. *Quæcumque pestis sæua, quæcumque effera es,*
Palàm timeres.

In libro *pestis siue.* concinno ex hoc reliqua, *siue quæcumque es fera.* Ambigit an pestem hanc dicat, an feram aliquam intra se latentem.

1276. *Flentem, gementem, summe protector poli,*
Me terra vidit.

Rectum est, *proh rector.* Atque ita liber.

1286. *Fletum* * *virtus sæpè resoluit.*

* ms. Bas. *lucius.*

Valdè fallor, aut ex reipsa & sequenti imagine legendum: *resorbet.* Comprimit virtus lacrimas, & iam labentes tantumnon deuorat & absorbet.

1303. *Giganta, crede, non minùs verum mihi*
Asserere potui: dum patrem verum puto,
Cælo peperci.

Reformo in alium & pulchriorem sententię habitum ex Codice nostro, in quo *cælum*, pro *verum.* Optimè Distinguo, *Giganta crede. non minùs cælum mihi Asserere potui.* Nempe Hercules doloris impotens Ioue͂ inuocat vt se fulminet. Quidni? inquit. olim gigantibus fecisti: crede & me vnum ex illis. Viribus certè non inferior, potui & cælum perfringere: nisi pepercissem, ob te patrem. Hæc præalta & tumida: quis neget? sed nimirum eiusmodi complura in hac Tragœdiâ φυσήματα καὶ μολγοί.

1334. *Adhuc malis ferisq́ suppositus fores,*
Si me tulisses. vindicem vestrum malis
Excipite.

Scribe, *Ni me tulisses.* & statim, *Eripite.*

1347. ——— *sed vmbræ simile nescio quid mei*
Agnosce mater.

Nec damnes scriptum, *vmbram & vile nescio quid.*

1363. ——— *quæ plaga inferni poli*
Vetans flagranti currere in Zonâ diem?

Dici de polo possit nobis depresso & minùs sublimi, stultè. Assentiamur libro, *plaga ignifera poli.*

— *qui*

1384. ——*qui Thracios fluctus Athos*
Frangit, Tonantis fulmen excipiens Iouis.

Spurium hoc & ſpurcum deputat liber, *Frangit, Iouisq; fulmen excipiens minas*. ſi tamen iuues & corrigas, *Mimas*. qui mons inter eximios & ſæpè huic noſtro alijsque dictus.

1404. ——*ille nimius impulſus dolor.*

Vetus, *impuſſans dolor*. Credo, *impulſans*.

1429. *miſeraq; nato ſimilis Alcmena nepos.*

Imò,* *fato ſimilis*. quod & vetus editio habet: quam (ignoſcite & tamen agnoſcite Critici) millies deprauaſtis. * Ort.

1438. *Video nitentem regiam clari ætheris.*

Herculis alucinantis verba, & propinquâ morte, cælum ſomniantis. Sed vetus, *Video intenſam*. ex quo lego: *Videóne terſam*

1443. ——*ora Phœbæus modò*
Afflabat axis, tam propè à letho fui.

In eodem ſuo delirio hæc enunciat, & eidem rei. Itaque optimè liber. *tam propè à cælo fui*. Hem, inquit. vbi ego nunc? iterùm in terris? paullò antè iuxta Phœbum.

1490. *Eſt clara, captas inter incultas, genus*
Regumq; referens, Euryto virgo edita.

Profert hæc ad Hyllum Hercules, cui tradit ſuam Iolem. Veteri eſt, * *incultum*, non *incultas*. Ex eo ego, *inclutum genus*. & *Regnumq;* potiùs quàm *Regum*. * Ort.

1493. *Victor cruentus abſtuli patrio à lare.*

Liber, *patriam lares*. benè.

1508. ——*parce iam lacrimis meis.*

Idem, *lacrimis, parens*. quod certè verum.

1510. *Quid tale Iuno peperit, ætherium gerens*
Sceptrum & Tonanti nupta?

Illeipſe, *Quid tale genuit, peperit*. omiſſo Iunonis nomine: quam hîc deſignari ſaltem videatur elegantius.

1532. *Quando, proh Titan, vbi, quóve ſumme*
Herculem in terris alium ſequêris?

Scriptura palàm melior, *vbi? quo ſub axe?*

1559. *AEacumq; inter geminosq; Cretas*
Fata diſcernens. fieri tyranni
Parcite ô dites, inhibete dextras.

Etiam hîc: *Fata diſcernens, feries tyrannos*. Ponit Herculem apud inferos quartum iudicem futurum, & qui propriè, vt olim viuus puniat tyrãnos.

1590. *Non duces ſæuos miſeranda tellus*
Habeat, nec vllâ dominetur aulâ.
Qui potest ſolum decus eſſe regni*
Semper intenſum tenuiſſe ferrum.

* *MS. putent.*

Verſus alter nónne clarè labat? Erige, *Horreat, nullâ*. Nam Sapphici ſunt, puri, puti. Lege etiam connexè *aulâ Cui poteſt*. item, *impenſum*, è libro, non *intenſum*. Senſum hunc effice. Nuſquam imperes, cui ſolum de-

cus sceptri est, occupatum semper habuisse ferrum.

[b] Ald. Lugd. *En quid.* [a] Ott.

1596. [a] *Ecquid hoc? mundus sonat*
Vetus, [b] *Heu, quid hoc?* Quem audi, & me scribentem, *tonat.* Mundus enim huic poëtæ (nec sine exemplo) ferè semper Cælum.

1624. *Chaonis quondam loquax*
Stat lata vasti quercus.

Non nego. tota hæc descriptio exstructi rogi molesta, odiosa. quid facias? aut ne lege, aut corrige: *Stat vasta latè*, traiectu verborum.

1631. *——tunc cadens lentâ morâ*
Duxit ruinam.

Repperio in scripto, *cadens latam sui.*

1653. *Victure felix. has enim numquam irritas*
Mittes in hostes.

Verba, quîs Hercules sagittas porrigit Philoctetæ. Ea in libro meliora: *Virtute felix iuuenis, has numquam.*

1722. *— est nostros manus*
Quæ tendat arcus.

Scribe & σκωμματικῶς pronuncia, *en, nostros.*

1726. *Rogat ecce iam me genitor.*

Decorúmne Iupiter roget? Negat ratio, & liber qui habet, *Vocat.*

1733. *Tantum ingemiscit ignis ad durum iecur.*

Concinnius feceris, *ignis: ah durum iecur!*

1748. *—— cumq; iam forti datum*
Leto satis pensauit, igniferas trabes
Hinc inde traxit, nimia quas flamma occupat
Totásque in ignem vertit.

Scribe, *minima quas flamma.* Nam hoc vult longâ & affectatissimâ narratiunculâ, Herculem postquam probauit satis parem se dolori & cuicumque ferendo letho, trabes rogi corripuisse & ad se traxisse, quæ minimum etiam vstæ: scilicet vt totus toto rogo iam perureretur.

1756. *— sed quid hoc? mœstam intuor*
Sinu gerentem reliquias magni Herculis,
Crinémque iactans squallidum Alcmene gemit.

E veteri legas, *sed quid hanc mœstam intuor Sinu gerentem?* & *Cinerem*, non *Crinem.* Quod planè verum reor, si rescribas in fine, *gerit.*

1763. *Hic tumulus ille est. ecce vix totam Hercules*
Compleuit vrnam.

Acue sententiam, & lege, *illi est.*

1821. *Hîc pax cruento rege prostrato data est,*
Vbi enim negata?

Illustriora hæc facio. *Vbi ei negata est.* sine interrogatione, & voculâ additâ è libro. Sensus: Hîc Thraciæ vniuersæ pax est data, postquam Diomedi vni negata est: quem interemit.

1870. *Ille Tyrannus iussit Stygias*
Penetrare domos, populisq; mandans
Ponere ferrum.

Chorus

Chorus in laudem Herculis pronunciat. Scribo autem,* *tyrannos*. Deinde,* *populisq́ madens*: egregiâ & verâ correctione. Nam vulgatũ illud versus abnuit, & structura dictionum. Mens est, Herculem Tyrannos misisse ad inferos, & tinctum cruore populorum ferrum iussisse deponere.

* Ort.
* Lugd.

1897. ——— *Flete Alciden*
Quòd non stabulis vescitur infans.

Ego tibi adfirmo scribendum,* *nascitur infans*. Flete, inquit, Herculem: cui debetis, quòd non nascuntur vobis pueri, futuri pabulum equis.

* Ort.

1922. *Teq́ in primo limine Ditis*
Monstra morantur?

Nihil hîc monstra valent. lege cum libro,* *Fata*.

MS Par.

1971. *Proinde luctus pone, quos gnato pater*
Genetrix inerti.

Legam, *gnato paret*. Vetus autem *Meretrix* suggerit, pro *Genetrix*: nec video quî approbem.

1982. *Et numen, & te mundus æternus tenet.*

Mundus, id est, cælum. Tamen liber, *te numen æternum*. haud improbè. Sequenti versu velim, *Io triumphe*. Et vsurpo libens, post longam cum vitijs in hac Fabulâ pugnam. quę ipsa (vno verbo dicam) vitium: nec in vllo scripto manifestiùs φρύαγμα & ὄγκος.

AD THYESTEN.

Quę fabula bona, & in manibus est minus maculosa. Eò hîc ego breuior.

Vers. 1. *Quis me furor nunc sede ab infaustâ extrahit?*

Tantali verba emergentis ab inferis, sed cum occultâ labe. Téne Furor extrahit? nullus, sed furia ipsa, Megæra. Assentiamur igitur meo libro, *Quis me inferorum sede ab infaustâ.*

9. *Aut pœna Tityi, semper accrescens iecur*
Visceribus atras pascit effossis aues?

Ille ipse hîc hemistichio auctior: *Aut pœna Tityi, qui specu vasto patens*. & subiũgit deinde, *Semper accrescens iecur*, Defectúsne est? an illa ab adtextu?

54. *Ornetur altum culmen, & lauro fores.*

Leue est: sed nota fidi libri. qui præfert,* *altum columen*.

* Ald. Lug.

59. *Ecquando tollet ignibus iam subditis*
Spumante aheno? membra per partes eant.

Meliùs distinxeris: *Spumante aheno membra?*

93. — *Moneo, ne sacrâ manus*
Violata cæde, néve furiali malo
Aspergat aras.

Imperandi formulâ scribe, *Violate*: itemque, *Aspergite.*

105. — *iam tuo mæstæ pede*
Terræ grauantur.

Elegantior lectio scripta: *tuum mæstæ pedem.*

170. — *stat miser obuios*
Fluctus ore vocans.

De Tantali inexſtinctâ ſiti. cui verbum aptiùs præfert codex *,ore petens.* Nam captat ſanè idemtidem, non ſolùm aduocat laticem.

228. *Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt.*

Vetus, *Tantali*: ego, *Tantalei.*

237. *Pars nulla noſtri tuta ab inſidijs vacat.*

Idem, *Pars nulla generis tuta.*

300. *Malisq́ ſeſſos grauibus, & faciles capi*
Preces mouebunt.

Quem cur non & hîc audiam? *Prece commouebo.*

329. ——— *multa turbatus ſolet*
Detegere vultus ———

Vetus: *multa ſed trepidus ſolet*. Vtrumuis rectum.

387. *Rex eſt qui metuit nihil.*

Ex manuſcripto & meo & Fabricij verſiculus addēdus, *Rex eſt quiq́ cupit nihil.* Cur autem eũ deleant? plenitudo ſententiæ poſtulat; nec aliter verè hoc regnum conſtat, niſi duplicem affectum adimas, Spem & Metum.

441. *Pater poteſt regnare:* THY. *cùm poſſim mori.*

Subobſcurum hoc reſponſi. legam, *potes regnare.* THY. *quin poſſum mori.* Nempe impellunt filij (heu, improuidi) Thyeſtem ad eundum: & ſpe inprimis regni. Ambigis pater? ecce, in propinquo ſceptrum. Reſpondet ille haud vanè timidus, ſed & mors fortaſſe in propinquo.

459. ——— *non ventrem improbum*
Alimus tributo gentium: nullus mihi
Vltra Getas metitur & Parthos ager.

Hoc dictum de multitudine ſeruorum, ad verbum è Senecæ prioris Epiſtolis ſumptum moneo. cuiuſmodi multa adnotare tibi poſſim in his fabulis, ſtudio quodam ab eo viro ſumpta. Verſu tertio, *metatur*, legit codex, & cum eo ego. *Metabat ſeſe circum loca*, in Poëtâ veteri legi.

463. ——— *Nulla culminibus meis*
Impoſita nutat ſilua, nec fumant manu
Succenſa multâ ſtagna.

O ſuaues hîc interpretes! Stagna aiunt ſuccendi, vt fundus dulcior, dulciores reddat piſces. Tu ſcito de Balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. Non attigiſſem, niſi iuſſiſſet deus Riſus.

487. *Eatur, vnum genitor hoc hortamen eſt.*
TH. *Ego vos ſequor, non duco.* PL. *Reſpiciat deus.*

Quod *hortamen vnum*? quæ ſana hîc mens? Egregiá emendationem pręit liber. *vnum genitor hoc teſtor tamen, Ego vos ſequor, non duco.* Continenter hęc Thyeſtes dicit euictus tandem ſuadelâ ſiue precibus liberorum, Age, inquit, eamus. tamen hoc pater vobis teſtor, ſequi me, non ducere.

524. ——— *ornatus cape,*
Quales mei.

Vetus, *Pares meis.*

578. *Scylla pulſatis reſonat cauernis,*
Ac mare intortum timuere nautæ.*

Frigidum hoc, ſi attendis. Quid mirum ſi Scyllam iratã nautæ timeant?

vilius,

vilius,quàm pro re, dictũ. Scriptus: *Ac mare in portu timuere nautæ.* Quod verum fateberis,si rimaberis. Nam hoc ait: Cùm Scylla sęuit & tẽpestas vbique atrox; nautæ vix in portu securos se putant, illîc etiam timent. at cùm serenum rediit, non solùm naues, sed & cymbæ persultant & contemptim ludunt in illo ipso freto. Sequentia vide. huc adigunt.

603. *Anxius sceptrum tenet,& mouentes*
Cuncta diuitias,metuitq́ casus
Mobiles rerum,dubiumq́ tempus.

An rex diuitias timet? vouet, scio. Sed alienas fortasse. quia nihil tam sanctum,quod illæ non violent,tam firmũ,quod non expugnent ὅπλοι. Alij substituunt,*dynastas:* contra versuum legem. Librum meum,si sapis, approba: *diuinat metuitq́ casus.* Rex,inquit, semper in metu: & si præsentia bona, tamen diuinat & præsagit casus fallaces & summa imis miscentes.

639. *Non quæro quis,sed vter effare ocius.*

Labat versus. In scripto lêgi, *Non quæro quid sit, sed vtrum est effare.* nec hoc rectè. Caliginem in hac festinatione non dimoueo.

640. *In arce summâ Pelopis,vna est pars domus.*

Assentior magis veteri: *Pelopea pars est domus.* Nam Pelopeum,breui penultimâ,vt Dioneum Catullo.

649. *Arcana in imo regia secessu patet.*

Si arcana,quomodo patet? Liber,*iacet.*

693. *Contrectat,& componit,& ferro admouet;*
Accendit ipse. nulla pars sacri perit.

Non præteruolat me scripta lectio,*Attendit ipse:* & mirum ni vera. Vult eum attentè obseruasse (vt ritus) motus gestusque nouarum istarum hostiarum: volentes se darent ad securim &c. Nam de igne accenso, haud æquè narrationi faciat. Tamen.

740. *Pectore receptus ensis,in tergo* exijt.*

Liber, *in tergo stetit.*

* Ort. *exstitit.*

822. *Tenebrasq́ iubet surgere, nondum*
Nocte peractâ.

Minimè verò *peractâ:* sed vt libri veteres,* *paratâ.* Ecce enim Sol sese condens Noctem inducebat & surgere iubebat ante tempus, ideoque imparatam. Habes Thyestem: muginor nunc tibi

* Ort. Ald. Lugd.

IN OEDIPVM.

Vers. 1. *Iam nocte pulsâ dubius effulsit dies.*

Haud damnes. tamen purius germaniusq́ censeã quod in libro, *Iam nocte Titan dubius expulsâ redit.* Sanè vocula *Dies*, parũ amœnè mox repetitur.

4. *Iam cernet auidâ peste solatas domos.*

Idem habet, *Prospiciet auidâ.*

34. *Incolumis ergo,scilicet Phœbi reus.*

Amplector scriptum *, *Incolumis adsto.*

* Ort.

42. *— tenuis Ismenos fluit*
Et tingit ipsâ nuda vix vndâ vada.

Liber,

Liber, *tingit inopi*, quis non præferat? Et ſtatim, *nubilo pallet die*: non vt vulgò, *pallet nouo*.

61. *Properatq́ vt alium regerat in eumdem rogum.*

Idem, *vt alium repetat*. Hæc ſanè ſententia eſt. Parens à funere properat ad funus, & petit alium quem comburat.

93. *—— cruentos pectus infandæ tuli*
Rictus.

Idem, *vatis infandæ*. De Sphynge ſermo.

95. *Cumq́ è ſuperbâ rupe iam prædæ imminens*
Aptaret ales verbera, & caudam mouens
Sæui leonis more, conciperet minas.

Primo verſu, neſcio an *ſupernâ* meliùs. altero ſcribo, *Aptaret alas, verbera & caudæ mouens.* In libro quidem meo eſt, *caudæ*. Deſcribit in Sphynge violentam famem & rabiem. Iam, inquit, alas explicabat ad me inuolandum, iam caudæ verberibus ſe ſtimulabat, ſolitum leoni.

101. *Nodoſa fortis verba.*

Vides verum eſſe, *ſortis*.

174. *Vaga per lucos ſimulacra virûm*
Maiora viris.

Malim, *Maiora veris*. Hæc opinio veterum, manias iſtas & mortuales imagines, ſemper apparêre ſupra verum humanumque ſtatum. Noſtra ad XI. Taciti vide.

186. *Multoq́ genas ſanguine tingit.*

Conuenit cum notâ Thucydidæâ in Peſte, qui ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα appellat: ſicut & Lucretius facit: *— oculos ſuffusâ luce rubentes.*
Tamen Codex noſter, *tendit*, præfert haud malè: vt multo illic concurſu ſanguinis tendi velit & horreſcere pellem.

244. Siquid video, Perſonarũ diſcrimen mutandum, & hoc faciẽdum:
CR. *Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.*
OED. *Curam perempti maior excuſsit timor.*
CR. *Pium prohibuit vllus officium metus?*
OED. *Prohibent nefandi*, &c.

270. *Ita molle ſenium ducat, & ſummum diem*
Securus alto degat in ſolio parens.

Oedipi votum & iuratio eſt, Ita pater mihi, inquit, quietè moriatur in ſuo regno. Sed nónne meliùs huic ſententiæ liber? *alto reddat in ſolio*. cenſeo. Nam & veteres vulgati, *regnet*, non, *degat*.

280. *Vnde altus ima deſerit, cælum petens.*

Parnaſſum deſcribit attollentem ſe & aſſurgentem. legit vetus, *altus arua deſerit*. rectiſſimè.

334. *Pudet deos neſcio quid. huc properè admoue.*

Liber, *propè admoue*.

338. *—— expauit diem*
Trepidusq́ vultum obliquat & radios fugit.

Proba, ſed an ſincera? negat liber, qui ſuggerit: *vultum ſolis & radios*. Multa autem hîc & rara notabis ad Ritualia ſacrorum.

Iuuen-

341. *Iuuenca ferro semet opposito induit.*
Vetus, **imposito.* De securi non malè. Silius XVI. *Victimaq; admotæ flabat subiecta securi.* Vulgata tamen recta, de cultris quibus cadentem excipiebant & iugulabant.
* MS.

373. *Quod hoc nefas? conceptus infaustæ bouis.*
Liber, *innuptæ bouis.* Atq; ita sanè duplex mõstrũ: quòd nec suo loco fetus, quòd nec in vaccâ. Suprà Iuuencâ appellauit: & solent tales eligi ad sacra.

377 *Infecit arctas liuidus fibras cruor.*
Malo cum libro, *Infecit atras.*

382. *Vox est, nec vsquam territi fugiunt greges.*
Legebam *mugiunt greges.* appositè. At liber suadet, **resonant* : quod magis approbem, quia mox Mugiendi vox iteratur.
* MSS.

500. *Concutit tædas geminus Cupido.*
Ex ritu antiquo egregie liber *Concutit.* Scis in nuptiis faces præferri solere & plerumque à pueris. Huc respiciens vult Bacchi & Ariadnes cœtui præluxisse Cupidinem vtrumque.

536. *— silua iam fessâ cadens*
Radice.
Scribe, *illa iam*, auctore libro. Nec enim de siluâ totâ loquitur, sed diuisim de arboribus. Hæc inquit ramos amisit: istam iam radix non tenet, &c. Vide versus ipsos. Quod semel monitum, semper fac. Quis enim tibi fructus aliàs ex breuiculis his Notis?

551. *—— ipse funesto integit*
Vates amictu corpus, & frondem quatit.
Quam frondem? Taxum cupressum, aut similem aliquem feralem ramum? Non abnuam. nisi quòd præualet apud me codicis scriptura, *frontem.* Nam frontem quatere mœsti aut irati solent: nec disconuenit infero huic sacro.

620. *— atque ab omni dissidet turbâ procul.*
Illustra, & scribe, *desidet*, cum meo libro. Nempe vult Laium, qui inuitus & vi violentâ carminis protractus ad superos, procul se remouisse ab aliis, & solum resedisse, seque occultantem.

634. *— prima qui sæuæ necis*
Sceptra, & nefandos occupat matris thoros.
Prefero quod in meo est [a]*præmia qui*: siue quod in priscâ editione, [b]*pretia.*
[a] Ort.
[b] Lugd.

682. *Certissima est regnare cupienti via,*
Laudare modica, & otium ac somnum sequi.
Non hercules *sequi*, non: sed *loqui.* quod adferit vetus. Nam ita est: qui regno occulti imminent, regnum & alta sermone detestantur, vt re assequantur. Prudentissimus historicorum: *Simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiat.*

685. Cr. *Parúmne me tam longa defendit dies?*
Oed. *Aditum nocendi perfido præstat dies.*
Liber vtrobique sufficit, *Fides*, pro *Dies.* Ego libens audio.

701. *—— Quisquis in culpâ fuit*
Dimissus, odit omne quod dubium putat.

Tenebræ in hac ſententiâ: quas mirabor, ſi quis penetrabit. Ego diſpelli eas cenſeam, vocibus paullùm compoſitis, aut correctis. *Quiſquis in culpâ fuit Dimiſſus, odit. omne quod dubium, puta.* Sententia biceps. Primùm ait, Omnem qui accuſatus & dimiſſus, odiſſe eum apud quem, & ob quem, in periculo. Deinde vniuersè hoc Regibus præcipit. de quo ambigis, pro certo habe: & culpam ambiguam, puni vt veram. Vide adiuncta, videbis verum me vidiſſe.

771. *Cecidiſſe noſtri ſtipitis impulſu obuium,*

Liber, *ſtipitis pulſu:* fauente verſu.

795. *Grauem paterna regna diſcutiunt metum.*

* Ort. Ald. Et hîc ille aptiùs:* *Omnem.p.r.diſcutient metum.*

Lugd. Bat. Par. 805. *Quod ſubditicij præmium gnati petit?*

Liber, *ſubditiui*, &, *petijt* notâ lapſi temporis, vtrumque rectè.

889. *Lene ſed modicum fluens*
Aura.

Concinnem ex veſtigiis ſcripti: *Lenis & modicè fluens.*

1007. —— *qualis attonita & furens*
Cadmæa mater, abſtulit nato caput
Senſimúe raptum traxit: afflictum alloqui
Cupit, pauetq́.

Hæc verò inepta. Scilicet in furore illo ſenſim & leniter caput auulſum traxerit Agaue? aut hæc ad ſimilitudinem faciant, quam inſtituit Poëta? nihil. Liber meus: *Senſitúe raptum dubitat.* Ex quo aptiſſimo apto: *Senſitq́ raptum. dubitat, afflictum alloqui Cupit, pauetq́.* Qualis, inquit, Agaue cùm furens filio caput abſtulit, & mox facinus ſenſit, attonita ſtetit, probaret an damnaret facinus, ſileret an loqueretur: talis hîc Iocaſta.

1011. IO. *Cupiunt & horrent ora. nam quid te vocem?*

Alia in noſtro lectio: *Et hæret ore prima vox. quid te vocem?* & quidem omiſsâ Iocaſtæ perſonâ. Ego valdè approbem, ſi tamen reſcribas, *Sed hæret.* itemque diſtindas verſum, & Iocaſtam inſeras ante hæc verba, *Quid te vocem?*

1014. —— OE. *quis frui tenebris vetat?*
Quis reddit oculos? mater, an matris ſonus?

Verum cenſe: *matris en, matris ſonus.* atque ita liber. Adfirmatè hoc dicit indignans Oedipus. Quid iuuat eruiſſe oculos ne viderem matrem? ecce audio, & taminor ab illo ſenſu. Silet Oedipus: opem meam poſcit

HIPPOLYTVS.

Quæ tamen fabula, veteri meo libro PHAEDRA inſcribitur: neque nullâ de cauſsâ.

verſ. 13. *Vbi per glacies lenis Iliſſus,*
Vbi Mæander ſuper æquales
Labitur agros.

De Atticâ ſermo. vbi igitur in eâ glacies, aut fluuij glaciati? ambigo. An non, *per glareas?* contractâ in biſillabam voce, ob verſum. Vt velit Iliſſum per ſcrupos & ſaxa volui, Mæandrum per æquabiles arenas. Videatur.

deatur, nisi vitium tamen maius nonnullo indicio librorum. Nam meo ecce,* totus ille secundus versus abest: idque, cùm bis in eo (nescio quo casu) scriptus primus hic Actus. At editioni priscæ, abest totus primus. in quâ *Melanes* etiam est, non *Mæander*. Cogita. nam calidè hæc me scribere vides.

* MSS. Par.

163. *Quid pœna præsens conscius noctis pauor?*

Benè. Nam nocte plerumque inquietati scelerum memoria. Tamen meo est, *mentis pauor*. non minùs rectè.

237. NVT. *Resistet ille, seq́ue tractandum dabit?*

Hæc cum sequentibus Nutrici tribuuntur. nolim. Ego Phædram ea dicere velim, sed affirmantem, non rogantem. At huic versui personam Nutricis dederim: NVT. *Tibi ponet odium.*

262. *Prô castitatis vindicem armemus manum.*

Nec hoc placet in Nutrice. Da Phædræ: & obiter corrige, *Pro castitate.* Mori enim illa præoptat, quàm pudorem violare. quod tamen impedit Nutrix, quæ mihi iam dicat, NVT. *Sic te senectus nostra.*

277. *Iste lasciuus puer, acrè nitens.*

Malim, *ac renidens*. Fallaci quodam risu, Cupido. Statim, *moderatur arcu:* ex veteri.

286. *Quæq́ue ad occasus iacet ora seros.*

Probè, nescio an verè. Liber arguit: * *Quæq́ue ad Hesperias iacet ora metas.* Nec moueor, quòd versus non ad Grammaticam legem. permutat enim interdum pedes hic Poëta: vt mox, *Si qua Parrhasiæ glacialis vrsæ.* Ita enim liber.

* MS.

305. *Perq́ue fraternos, mala regna, fluctus.*

Vetus,* *noua regna*. Ioui noua: cui regnum cæli.

* MS. Par.

332. —— *quaq́ue ætherio*
Candida mundo sidera currunt.

Idem, *quaq́ue per ipsum Candida mundum.* Interpolarunt ij, quibus Mundum ἁπλῶς pro Cælo dici, nouum erat.

Altrix profare, quid feras? quónam in loco est?

Actus secundi hoc initium, sed planè παράλογον. Quid enim roget Phædra de successu alloquij, cùm vix digressa ab ea nutrix? Sed nec sequentia ad hanc mentem. Liquet mihi transpositum versiculum, & infrà alibi inserendum: ac mirum ni illîc, vbi Phædra ad aspectum Nutricis in hæc decorè erumpat: tum denique viso etiam Hippolyto, concidat. Sufficí igitur censeam post versum 584. Vide.

368. *Nec se quieti reddit.*

Vetus,* *Nunc se.* Dat quidem se quieti, sed illa non admittit.

* MSS. Ald. Par. Lugd.

403. NVT. *Depone questus, non leuat miseros dolor,*
Regina. sæuis ecquis est flammis modus?
Agreste placa virginis numen deæ.

Ausim hæc traiicere, sic: NVT. *Regina sæuis ecquis est flammis modus?* * *Sepone questus: non leuat miseros dolor. Agreste placa virginis.* Res suadet.

* MS. Par. Lugd.

444. *Mentem relaxa. motibus festis facem*
Attolle.

Liber, *noctibus festis*. quod valdè approbo, & scio hęc dici de nocturnis sacris Triuiæ. Propert. *Cùm videt accensis deuotam currere tædis In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.*

512. ——— *siue fons largus citas*
Diffundit vndas.

Idem, *defundit*. aptiùs,

520. — *si celer somnus premit*
Secura duro membra versantem thoro.

Idem, *certior somnus*. &, *versantur thoro.*

531. ——— *non vasto aggere*
Crebraq; turre cinxerant vrbes lacus.

Lacus interpretantur Fossas quibus vrbes cinctæ. Cur librum non magis audiam, * *latus*, scribentem? Vrbes enim sibi latus cingunt & claudunt aggeribus murorum & turribus.

* MSS.

592. *Cur dulce munus redditæ lucis fugis?*
Aude anime, tenta.

Personis hęc variari placeat: HIP. *Cur dulce m. r. l. fugis?* PHAE. *Aude anime.*

605. *Vos testor omnes cælites hoc quod volo.*
HIP. *Animúsne cupiens aliquid effari nequit?*

Fallor, aut bonæ lectionis & sententiæ mihi liber auctor: * *Vos t. o. c. hoc quod volo Me nolle.* HIP. *animúsne cupiens aliquid effari nequit?* Phædra aperire amorem cupiens, vim eius primò aperit. Et dij mihi testes, inquit, cupere me quod non cupio, velle quod nolo. sed adigit sæuus & inuictus ille Deus. Nimium sanè hæc bona. Sed versus, inquies, spernit. Iam antè monui, inseri interdum dimidiatos istos versiculos, sententiâ poscente, nec sine grauiorum vatum exemplo. Quòd si concinnare tamen versus placet: deleam τὸ *aliquid.* & legam *cupidus*, pro *cupiens.*

* Ort.

619. *Muliebre non est, regna tutari patris.*

Germanum credo, * *tutari vrbium:* vt in libro.

* MS.

621. *Ciues paterno fortis imperio rege:*
Sinu receptam supplicem ac seruam rege.

Lege è scripto, * *ac seruam tege.* Præiuit Regendi verbum: & iucundâ paranomasiâ Tegendi subdit. haud paullò aptiùs ad Phædræ mentem & votum.

* MSS.

658. *Et genitor in te toruus, & toruæ tamen*
Pars aliqua matris.

Credo veriùs, * *in te totus*, fide libri.

* Lugd.

768. *Languescunt folio lilia pallido.*

Insertâ voculâ vetus, *vt lilia*, rectè.

783. *Lasciuæ nemorum multiuagæ deæ,*
Panes quas Dryadas montiuagi petunt.

Dic verum. hæc capis? non puto. Liber meus, *Panasq; Driades montiuagos.* Emendo. *Panas quæ Dryades montiuagos.* Mens & ordo verborum: Te Hippolyte lasciuæ deæ petent ob tuam hanc formam: illæ ipse Dryades, quæ Panas & Satyros solitæ furtim petere.

823. *Deformis senij limina transeat.*

Hoc

Hoc ſanè aptum &, puto, verum. Quid ſcriptura tamen vetus vult, *ſenij monſtret imaginem?*

826. *In ſcelere quærit crine lacerato fidem.*

Emendant, * *Et ſcelere.* Meo fuit, *In ſcelera.* quod valdè probo. etſi deletum id, & repoſtum, *En ſecla!* quod ipſum haud ſpernam, deteſtandi & admirandi quâdam formâ.

* MS.

852. *Et limine in ipſo vaſta lamentatio.*

E veteri, *In limine ipſo* * *mæſta.* optimè.

* MSS. Par.

974. *—hominum nimium*
Securus, ades non ſolicitus
Prodeſſe bonis, nocuiſſe malis?

Opinor ſcribendum, *Securus audis.* Cur tu ô magne deus, inquit, cùm cetera mūdi cures & dirigas, culparis tamen & audis ſecurus hominum? Nam vetus & ſolita hæc deblacteratio in Deum.

1022. *Latuere nube numen Epidauri dei.*

Hoc perplexum vetus euoluet, è quo ſcribe: *Latuere rupes numen.* Illæ rupes, inquit, quas Æſculapius inſidet, latuêre præ alto hoc fluctu. Ab Euripide eſt, qui hac ipſa in re: Ἐκρυπτίσ᾽ Ἰσθμὸν, καὶ πέτραν Ἀσκληπιοῦ.

1045. *Longum rubenti ſpargitur ſucco latus.*

Veteri, *fucco.* ego, *fuco.*

1063. * *Toruusq; currus ante trepidantes ſtetit:*

Quis *Toruus? Moles?* Nam id præceſſit. Orbili, tuam fidem. Noſter, *Toruaq;:* ad Grammaticam, non ad verſum. Lege, *Toruumq;.*

* MSS. *Et torua.* Del-Rio *Taurusq;.*

1128. *Admota ætheriis culmina ſedibus*
Duros excipiunt Notos.

Verſum imple è libro: *Euros excipiunt, excipiunt Notos.*

1176. *Animaq; memet pariter & ſcelere exuam.*

Liber, *Animáque me fredam pariter.* Quid hoc monſtri? eruo, & ſcio ſcriptum fuiſſe *Animáque Fædram pariter.* Sanè hæc ſui compellatio haud paullo validior ad affectum.

1195. *Mucrone pectus impium iuſto patet.*

Poſſit videri illi ſimile, *Eſuriente leone ex ore exſculpere prædam.* & quæ talia. Tamen vereor vt verius ſit, *iuſto pete.*

1271. *En hæc ſuprema vota genitoris cape.*

Vetus, *Et hæc ſuprema* * *dona.* verè.

* MSS.

1275. *At vos per agros corporis partes vagas*
Acquirite.

Idem, *Inquirite.* Aut hoc verum, aut magis *Anquirite.* Excipit nunc

TROAS.

Verſ 28. *Teſtor deorum numen, aduerſum mihi,*
Patriæq; cineres: teq; rectorem Phrygum,
Tuosq; manes, quodq; ſtetit ante Ilion.

Hecubæ hæc atteſtatio eſt, quæ compellat deos, Priamum, Hectorem. ſed de iſto, verba in mendo: quod elues è libro noſtro, *Tuóſque manes quo*

 ſtetit

stetit stante Ilion. Nam hoc illa & alij Hectori tribuerunt, Troiam in eo & cum eo vixisse. Bella hæc emendatio.

49. *Quod penitus actum, cùm recepisset libens,*
Ensis senili tinctus è iugulo redit.

Vana verba. Quid enim mirum, ensem sanguineum extractum è vulnere? At contrà voluit. & meâ fide scribe, *Ensis senili intinctus.* quod interpretor, non tinctus. aut si displicet, voculam immisce. *senili haud tinctus.* Sententia quidem palàm & mens Hecubæ hæc fuit: Priamum, cùm Pyrrhi gladium animosè recepisset, tamen emisisse illum sanguine vix tinctum. Nónne decorè hoc de sene, qui frigidus & ἀναίματος? Nequid ambigas, ecce de eodem Priamo, idem Poëta in Agamemnone: *Vidi, vidi, senis in iugulo, telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.*

56. —— *non tamen (superi) sat est,*
Domum ecce Priami, nuribus & natis, legens
Sortitur vrna.

Liber meus, * *superis sat est:* quod verius, & simplicius. Sequentia à me sic concinno, *Donum ecce Priami è nuribus.*

* MSS. Par. Bas.

87. —— *veste reuulsâ*
Substringe sinus.

Idem, * *veste remissâ.*

* MSS. Ald. Par. Bas. Lugd.

161. *Felix quisquis bello moriens,*
Omnia secum consumpta videt.

Præfero scriptum, *consumpta tulit.* Aufert videlicet omnia secum, qui post se nihil linquit.

172. —— *terra mugitu fremens,*
Concussa cæcos traxit ex imo sonos.

Quid? vt insonuerit aut vocem emiserit terra? nihil tale. Scribe cum libro, *sinus*, non *sonos*. Est hoc ipsum, quod mox dicit: *Tunc scissa tellus aperit immensos specus.*

203. *Triton ab alto cecinit Hymenæum choro.*

A quo alto choro canit Triton? Missis nugis lege, *Tritonum ab alto cecinit Hymenæum chorus.* atque ita liber. Vult Tritones in mari, quia Achilles Thetidis filius, præcinuisse nuptiis eius & Polyxenæ.

228. *Thracios nutrit greges.*

Scriptus, *mittit greges.*

240. *Iacuit peremptus Hector ante oculos patris,*
Pariterque Memnon.

Quæ mala libido hæc substituendi, cùm in libris clarè esset, * *Patruique Memnon?* Certè idem Priamus Hectori pater, & Memnoni patruus, per fratrem Tithonum.

* Ort. Lug.

244. *Didicitque Achilles & diis natos mori.*

Multò melius veriusque noster, * *& deâ.* Nam parente saltem deâ genitus Memnon, vti & Achilles.

* MSS. Par.

256. *Quo plura possis, plura patienter feras.*
Quid cæde dirâ nobilem clari ducis
Aspergis vmbram.

Hæc

Hæc parum inter se nexa, si legendo continues. Personis diuidere malim: PYR. *Quò plura p.p.p. feras.* AGA. *Quid cade d.*

266. ——— *Troia nos tumidos facis*
Nimiùm ac feroces.

Imò verò, *timidos*. Vterque affectus ab illâ; Ferocia quia vicerant, Timor quia tam potens illa victa: exemplum scilicet, nihil esse res humanas.

279. ——— *affligi Phrygas*
Vinciq; volui: ruere, & æquari solo
Etiam arguissem.

Scribe, *arcuissem.*

397. *Arctoï Boreæ dissipat impetus.*

Germana vox in veteri, *dißicit.*

476. ——— *sed mei fati immemor,*
Tam magna timeo vota.

Sententia postulat, *fati memor.* Reuocat se à tam magnis & felicibus votis Andromacha: & scio, inquit, aliud esse fatum Troiæ & Tröum.

548. ——— *si tamen tecum exigas,*
Veniam dabis, quòd bella post annos decem
Totidémque menses, iam senex miles timet.

Quid ais Vlysse? Bellúmne illud ad Troiam decem annorum & decem mensum? exacta putatio: sed alibi nusquam lecta, imò falsa. Nimis iuuat hic liber, *bella post hiemes decem, Totidemq; messes.* Aureola correctio.

552. ——— *magna res Danaös mouet,*
Futurus Hector. libera nos hoc metu.

In meo, *libera Graios metu.*

596. *Immiti Vlyßi gaudium ac Danais dabo.*

Eodem, *Inuita Vlyßi.* benè.

605. *Vt luce caruit, inter extinctos iacet.*

Versiculi huius corruptio, prioribus omnibus fraudi est; quos non est capere, nisi hoc correcto. Benè autem iuuat meus liber: *Vt luce caret, vt inter.* Nam hic sermo & iuratio Andromaches. Ita, inquit, in patriâ moriar, ita terra meo Hectori leuis esto: vt Astyanax quem quæris, lucem non videt, vt est inter functos. Et verè iurabat. nam recondebat eum sepulchrum.

699. *Misero datur, quodcumque fortunæ datur.*

Sententiam, vt sic dicam, exsensam reformo aptè: *Miseræ datur quodcumq; fortunæ datur.* Verum, ait, illud beneficium est quod in miseros confertur: cùm das, sine spe recipiendi. Et sanè alia dona, non dona sed hami.

899. *Cùm dimicantes læta prospiceres viros.*

Enorme & nimium hoc est, vt Helena cum gaudio aspexerit pugnantes Paridem & Menelaum. Satis, si absque acri dolore. Itaque assentire meo libro scribenti,* *lenta.*

* Ort.

924. *Ignosce Paridi, iudicem* irritum puta,*
Habitura caussa est.

* Mss. Ald. Bas. Par. *iratum.*

Fabricius primus, opinor, *Irritum* istud substituit. vanè. In sententiâ nihil vidit. Lux à codice: *iudicem iratum mea Habitura caussa est.* Dicit Helena:

Tu

Tu licet Parim excuses. at mea caussa iudicem suum habet, & quidem iratum. quem? Menelaum, quem nempe læsi. In eius nunc ego arbitrio.

947. *Viden' animus ingens lætus vt audierit necem?*

Magis ex lege versus, liber: *Vide vt animus ingens lætus audierit.* Nam in secundâ sede, liberiorem interdum hunc nostrum video: magis strictum in quartâ.

1084. *Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus tegit.*

Describit concursum illum vulgi, omnia, ad aspectum Astyanactei supplicij, occupantis. Sed huic menti magis faciet scriptura libri, *fagus gerit.* Vult alium in rupe stetisse, alium in pinu, lauru, fago.

1117. *— silicis incussu caput*
Ruptum.

Vetus, *silicis impulsu.*

1145. *Stupet omne vulgus, & ferè cuncti magis*
**Perituram adulant.*

* Ald. Lug. *Vt peritura laudant.*

Hieronymus Alexander caput huius lectionis speciosæ, sed falsæ. Tu Georgi Fabrici, cur subscriptor? Nihil tibi ego detractum eo: sed profectò non laudatissima opera tua in hoc quidem Poëta. quem sæpius cura tibi innouandi fuit, quàm in veteri nitore cõseruandi. Libri prisci, etiam meus, * *Perituram laudant.* quod versus spernit: sed *Peritura* lege, & rem habes. Per γνώμην adiunctam narrat & effert. Omne vulgus attonitum stetit in formâ Cassandræ: & eò magis, quòd insitus nobis mos laudandi peritura. Nihil verius. vel loca suppliciorum nostrorum adi. Itaque velut parenthesi quâdam hæc legenda.

* Ort.

1149. *— omnium mentes tremunt,*
Miserentur ac mirantur.

Suauius, quod in libro: *Mirantur ac miserantur.* Abeo

AD AGAMEMNONEM.

Vers. 15. *Vbi ille celeri corpus euinctus rota.*

Malim, *inuinctus.*

35. *Auo nepotem (prô nefas) patri virum,*
Natus nepotes miscui.

* Ald. Lug.

Veteri, * *Auo parentem.* Quæ intemperies mutantium? Historia siue fabula ita depostulat. Nam Thyestes hæc enunciat, qui Ægistho pater idem & auus. Ille, quia genuit: iste, qui ex filiâ.

37. *Sed sera tandem respicit fessos malis.*
Post fata demum sortis incesta fides.

Lege *Post facta*. itemque, *incertæ:* hac mente. Oraculum hæc scelera elocutum nobis, sed incredulis, donec fides incertæ dictioni ab euentis.

52. *An deceat hoc te respice; at matrem decet.*

Distinguo & scribo, *An deceat hoc te? * respice ad matrem: decet.* Ambigis, ô Ægisthe, inquit, an scelus te deceat? matrem cogita, & quomodo natus sis: decet. Scelere conceptus, quid edas nisi scelus?

* Ort. Lug.

Quæq;

84. *Quæq; superbos vrit Erinnys,*
Tumidas semper comitata domos.

Vetus, *Nimias semper.*

104. *Felix, mediæ quisquis turbæ*
Parte quietus.

Isipse, *Sorte quietus.*

130. *Proin quid est? da tempus ac spatium tibi.*

Muto, *Proin quidquid est, da tẽpus.* sic, vt prima vox exaudiatur vnisillaba.

147. *Cui vltima est fortuna, quid dubium timet?*

Litterulâ mutatâ illustro, *dubiam.* Qui in extrema sorte, media non timet. nihil euenire peius potest.

208. *Hunc fraude nunc conaris insanâ aggredi.*

Noster, *conaris & furto aggredi.* verè & eleganter. Furta enim, de fallaci quouis & insidianti facto, Latinis dicta.

235. *Tu nos pericli socia, tu Ledâ sata*
Comitare: tantùm sanguinem reddet tibi
Ignauus iste ductor.

Cæci hîc interpretes. nos distinctiunculâ expedimus: *Comitare tantùm. sanguinem r. tibi.* Ait Ægisthus: At tu, ô Clytæmnestra, non ducem te discrimini præbe, sed sociam tantùm: faxo vt Agamemnon hic tuus breui nobis det cruorem. Altero abhinc versu scribito, —— *vultus languido obtutu stupet.*

254. *Effusa circum pellicum quanto venit*
Turba apparatu? sola sed longè eminet
Tenétque regem famula veridici dei.

Primum velim, *Affusa.* deinde est in libro, *turbâ sed longè eminet:* amœnè, nisi damnet versus. Scribas ex eodem, *Tenetq; regnum.*

316. —— *tu quoque nostros*
Thebana manus comitare choros.

Nónne magis γνήσιον, *Thebaïs hospes comitare?* Ita meus liber: & scio mutatum imperitis.

334. —— *cùm Titanas*
Fulmine misso fregere dei.

Noster: *Fulmine victos videre dei.*

427. *Aurata primas prora signauit vias.*

Liber, *prora designat.*

468. *Cùm Luna subitò conditur, stellæ cadunt.*

Idem, *stellæ latent.* quod verius. & sequenti versu, * *tollitur, cælum perit,* sine copulâ. *Ort. Ald.

478. *Libycusq; arenas auster, ac Syrtes agit.*

Idem, *ad Syrtes.* suo, & bono sensu.

504. *Sed trunca toto puppis Ionio natat.*

In nostro, * *sed fracta toto.* *Ald. Lug.

524. *Vehit ista Danaos classis & Troäs simul.*

Eodem est, *& Troäs vehit:* iteratione eiusdem verbi hîc appositâ.

584. —— *tandem horream*

Aliena inerti tela mitti dexterâ?

Meus habet, *tene horream*. Muto faciem orationis, & scribo: *téne horream? Aliena inerti tela mittis dexterâ*. Ad Palladem auertit Aiax. & ego te, inquit, timeam? quæ nec tuum quidem telum in me torques. Nam Iouis hoc est fulmen.

573. —— *iam timent terram rates,*

Voluuntq; maria: cedit in luctum furor.

* Ort. Liber: *Malúntque maria;* * *cecidit in lucem furor*. Prius verum & clarum. alterius sententia hæc, Sub lucem demum desisse, vt solet, tempestatem.

621. —— *restitit annis*

Troia bis quinis,

Vnius noctis peritura fato.

Idem, *peritura furto*. quæ notio verbi suprà mihi notata.

625. *Fatale munus Danaûm traximus nostrâ*

Creduli dextrâ.

* Orr. Ald. Lugd. Euariat codex: * *Danaûmque fatale munus duximus nostrâ.*

671. *Non quæ tectus Bistonis ales*

Residens siluis, impia diri

Furta mariti garrula deflet.

Hirundinem intellegi clarum est. sed eáne in siluis? imò domuum assidua cultrix. Benè igitur liber: *Residens summis*: & mox, *garrula narrat*.

685. *Tristis lacerat brachia tecum,*

Quæ turritæ turba parenti

Pectore rauco concita, buxum

Ferit, vt Phrygium lugeat Atym.

Scio de Tibiâ hæc accipi posse, quæ Gallorum propria, & sæpè ex buxo. Tamen liber occultiorem ritum præit, dum scribit: *Pectora rauco concita buxo Ferit*. Fanatici enim isti in simulato hoc luctu pectora sibi tundere soliti, pinu, aut buxo. Claudianus,

Cymbala ferre licet, pectúsque illidere pinu.

Lampridius in Commodo: *Isiacos verè pineis vsque ad perniciem pectus tundere cogebat*. Statius lib. x.

—— *quatit ille sacras in pectora pinus,*

Sanguineósque rotat crines.

760. *Ardéntque pallentes genæ.*

Veteri, *Turgéntque*.

778. *Coniúxque pariter obuios illi tulit*

Gressus.

Placet magis scriptum: *Et festa coniux obuios*. Vult eam læto habitu obuiàm isse marito.

817. —— *candida Phœbe.*

Liber, *pallida*.

914. *Quos anime demens refugis? externos fugis?*

Domus timenda est.

Electræ

Electræ ad fratrem verba sunt, quem domo amolitur: haud paullò tamen meliùs concepta in nostro: *Quid anime demēs refugis externos metus?*

937. *Et ista demum palma Pisæi Iouis*
Velamen eadem præstet.

Liber: *Et ista donū.* verissimè. Palmā significat sibi datam præmium ludis.

961. EL. *Nobis? quis iste est alter Agamemnon tuus?*

Idem, *Vobis?*

963. *Regina frangam.* EL. *mitius intereà mihi*
Tu vidua loquere, vir caret vitâ tuus.

* Liber hîc contractior, & nescit alterum totum versum. Sic ille continuat & legit: EL. *Citius intereà mihi Edissere vbi sit gnatus.* Sanè vulgata illa, quæsita & frigidula: vt multa in hoc Colloquio. *Ort.

1006. *Vt paria fata Troïcis tulerit malis.*

Liber melius, *lueret malis.* Superest mihi vltimus labor

OCTAVIA.

vers. 41. *En qui ora Tanais primus imposuit iugo.*

Legebamus, *Tamesis.* Criticus diuinus, *Britannis.*

47. ——— *nec graues luctus valet*
Irâ coacta tegere crudelis viri.
Secreta refugit semper.

Distingue: *Irâ coacta tegere. crudelis viri Secreta refugit semper.* Id est, Auersa à viro, spernit & fugit cum eo esse sola: quod amant tamen nuptæ.

100. *Toleranda quamuis patiar: haud vmquam queant*
Nisi morte tristi nostra finiri mala.

Ineptè. Exaggerare mala sua vult Octauia: hic sermo attenuat. Scribo, *Toleranda quæuis:* hac mente. Vis coërceri à me animum & linguam Nutrix? possim, si modò ea feram, quæ alius ferat. At nostra mala intoleranda, & quæ finiat sola illa omnium finis.

114. *Et morte gaudet auctor infandæ necis.*

Malim, *Et sorte.* vt partem sortemq; Britānici dicat abisse ad paricidam.

134. *Emergere vndis, & fer auxilium tuæ.*

Credam purius (etsi quàm multa hîc impura?) *Emerge te vndis.*

149. ——— *Criminis factus reus.*

Emendaui alibi, *ficti reus.* adiuuat nunc liber, in quo, * *facti.* *Ort.

207. *Aureus idem fulsit in imbri.*

De Ioue, qui liquidus ob Danaëm. Aptius ergo liber: * *fluxit.* *Ort.

248. *Vtinam suorum facinorum pœnas luat*
Nero: * *ipse diuo Domitio genitus patre,*
Orbis tyrannus. *Ort. insiduo.

Bellè. laudatum scilicet ire vult Neronis patrem & stirpem? imò depressum. Atqui & Diuum Domitium facit, falsò. Liber meus, *Nero nisi duo.* Nos optimè: *Nero insitiuus, Domitio g.p.* Hoc ei obiicit. nec ex stirpe quidem Cæsareâ esse, sed fraude muliebri insiticium, cùm verus ei pater Domitius.

269. ——— *prodidit lapsam domum.*

Scribe cum libro, *perdidit.*

458. NE. *Despectus ensis faciat.* SE. *hoc absit nefas.*

Minatur Nero facturum se, vt scita sua & iussa non populi consensus firmet, sed ensis. Sed displicet adiuncta vox Ensi: & scribam, *Detectus ensis* siue *conspectus*. Nam in vrbe & togâ, gladij tecti ac conditi.

482. *Inuidia tristis victa consensu pio*
Cessit Senatus, Equitis accensus fauor,
Plebisq. votum est, atque iudicium patrum.
Tu pacis auctor, generis humani arbiter.

Confusa hæc sic digeras licet:
——— *consensu pio*
Cessit: Senatus, Equitis, accensus fauor:
Plebisq. votis atque iudicio patrum
Tu pacis auctor.

Quod scripsi, *votis:* à libro est. in aliis nos adminiculati.

569. *Vix sustinere posset hos thalamos deus*
Videre, populi sancta nec pietas sinat.

Lectionem veterem recipe:* *dolor videre populi, sancta nec.*

*Mss. Ald. Par. Lugd. Bas.

579. SE. *Negare durum est.* NE. *Principem cogi nefas.*

Imò, *Necare*. Id enim minatur Nero anteriore versu, ferro se expressurum, quod precibus nequiret. Statim* *Remittat ipse*, non *Permittat*, est in libro.

*Ort.

657. *Socerum diri miseranda viri*
Potes hæc demens sperare memor?
Hos ad thalamos seruata diu
Victima tandem funesta cades?

Altero versu omnino legendum, *Potes, heu, demens:* & interrogatoriæ notæ delendæ. Quem tamen Socerum intellegit? Si rectum est, censeam Appium Silanum: qui pater L. Iunij Silani, desponsi Octauiæ. Et hic enim, & ille, interempti. Octauiæ igitur vaticinantur eumdem exitum. Sed profectò nescio an eligam: *Sociam diri.* hoc sensu. Sperare ô demens potes sociam te futurã Iunij Silani tui viri; & quidem mactandam (quod olim illi factum) ipso die nouarum nuptiarum.

682. *Affigat humo violenta manus*
Similes nimium vultus dominæ.

Scribo, *Affligat.*

722. *Diducta subitò patuit ingenti mihi*
Tellus hiatu lata, quò præceps toros
Cerno iugales.

Distinguo, *Tellus hiatu: lata quò præceps.* illuc delata præceps.

729. *Irrupit intra tecta tum trepidus mea*
Ensemq. iugulo condidit sæuum Nero.

Malo, *trepidus meus.* de Nerone.

749. *Iugulo quòd ensem condidit Princeps tuus.*

Malo, *Princeps tuo.*

Que-

791. *Quæcumque claro marmore effigies ſtetit,*
Aut ara fulgens, ora Poppææ gerens.

Non negitem Aras etiam poſitas Poppææ: ſed nunquid illæ os eius gerebant, quod poëta addit? haud putem. Coniecturam noſtram,credo, approbes: *Autære fulgens.* Quæcumque ſtatua, inquit, aut è marmore illi facta,aut ex ære,corruit.

794. —— *membra per partes trahunt,*
Diducta laqueis.

Non *Diducta*,ſed **Deducta.* Nam is mos vt reſtem laqueoſque ſtatuis altioribus iniicerent & detraherent. Satyricus: —— *deſcendunt ſtatuæ, reſtemq; ſequuntur.* Nota. * Ort.

796. —— *verba conueniunt feris*
Immiſta factis quæ timor recipit meus.
Sepire flammis Principis ſedem parant.

Diffindere hæc non dubitem, & perſonam indere, ſic:
Immiſta factis. CHO. *quæ timor recipit meus.*
NVM. *Sepire flammis.*

Interloquitur ad hæc noua & inopinata Chorus. & quid timidus,inquit, audio?

808. *Læſi triſtes dabitis pœnas*
Sanguine veſtro.

Conuenientiùs ſcribas, *Læui triſtes*. O læui & malè prouidi Quirites, luctis & eluetis ſanguine veſtro hæc facta.

850. *Abſtrahere noſtris coniugem caram thoris.*

Liber, *coniugem tantam.* probo.

858. —— PR. *éſtne qui ſontem arguat?*
NE. *Populi furor.* PR. *Quis regere dementes valet?*
NE. *Quis concitare potuit?* PR. *haud quemquam reor.*
NE. *Mulier, dedit,* &c.

Omnia hæc, quia ſubtiliora,confuſa, corrupta. Primùm lege, *Qui concitare potuit.* Deinde: PR. *Haudquaquam reor, Mulier.* hac ſententiâ. Quid admiſit Octauia? Populus ob eam inſaniuit. Quis populum poſſit regere? illa ipſa, quæ concitare. At non puto in fæminam id cadere: cui animus quidem nocendi, non tamen vires. Lentè examina mi Raphelengi: probabis.

869. *Vel pœna quæ tam ſera damnatam premit.*

Etiam hîc hærebis, ſine manu emendatrice. Nos putamus ad Neronem hæc referenda, ſic:
NER. *Vel pœna. quæ tam ſera.*

Reſponſio, quæ pendet à Præfecti verbis vltimis. Dixerat ille, Timore fæminas frangi, pronas alioqui ad malum. Imò pœna eam premet potiùs, ait Nero: iuſta, etſi ſera.

892. —— *flentem, miſeram*
Cernere poſſis.

Liber, **poſſunt.* aptè ad priora. * Mt.

977 *Vrbe est nostra mitior Aulis,*
Et Maurorum Barbara tellus.

Scio Pœnos liberos Saturno immolasse, atque ita humanas hostias fecisse. Nec tamen id factum hîc tangitur. addit enim, *Hospitis illîc cæde litatur*. At nusquam lectum de hospitibus in Mauritaniâ siue Africâ vulgò quidem immolatis. Fidenter rescribo, *Et Taurorum.* Ad Tauros Scythiæ populos, & in iis Dianæ inhospitam aram allusum; quæ tibi nota.

HABES, *mi Raphelengi, quæ inter legendum, vt fit, ad oras notaueram mei libri: sed notaueram mihi. Nam describere hæc aut digerere in alienum vsum, nec cogitaui vnquam* ἐν ὀνείροις. *Tu tamen impulisti & impetrasti. cui si hæc ad Editionem quam paras aliquid seruient (quod spero, imò confido:) scopum meum attigi, nec profectò* -- ἅλιον βέλος ἔκφυγε χειρός. *Vale. Scripsi Lugduni in Batauis, Nonis Octob.* CIƆ. IƆ. LXXXVII.

M. TVLLII
CICERONIS
CONSOLATIO.

Liber, quo ſeipſum de filiæ morte conſolatus eſt.
Nunc primùm repertus, & in lucem editus.

De quo iudicium IVSTI LIPSI ſubiunctum.

AD LECTOREM.

Sit, quem quisque volet, magni Ciceronis imago:
Nec Cicero, viuo nec Cicerone fuit.
Quisquis at ille fuit, bellè declamat & aptè
De miseris hominum casibus atque malis.
Qualis & est Senecæ, quæ Controuersia fertur:
Nomine quamque pari Quintilianus habet.
Tu tamen hinc gratos, Lector bone, collige fructus,
Quid sit homo speculo dum docet ille suo.
Quid refert vetus an noua sit medicina salubris,
Æger ab hac medicâ dum releuetur ope?
Magna sed intereà debetur gratia vobis,
In lucem per quos iste libellus iit.
Faïe te Regis Procurator cate, Præses
Te Leo, teque praees qui Gilo Consiliis.
Per vos tres liber hic redit in noua secla superstes:
Vestraque fama per hunc vsque perennis erit.

Io. Auratus Poëta Regius.

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO.

QVANQVAM recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes, nihilque aduerſi hominibus accidere ſolet in vita, quod aut improuiſum, aut inexpectatum videatur, conemur tamen, ſi qua ratione poſſumus, mederi nobiſmetipſis, & domeſticæ ſubuenire calamitati. Si enim quoties vſuuenit, conſuluimus ceteris, cur non aliquando nobis ipſis? &, ſi mala, quæ nec vitari, nec auerti humanis viribus poſſunt, pertulimus toleranter, cur non ea, ſi poſſumus, ratione leuiora faciamus? præſertim cùm ad ægritudines, & moleſtias depellendas eò acriùs incumbere homines debeant, quò melius eſt, ſine cura viuere, quàm curis, & angoribus oppreſſum, ac circumuentum, humanam conditionem ſatis per ſe miſeram, aliis etiam incommodis efficere miſeriorem. quid porrò præſtantius, quid vtilius eſt, quàm cùm corpore valeas, curare, vt etiam animo valere poſſis? ſiquidem corpus animi gubernaculo, animus autem miniſterio corporis indiget. at neque animus æger benè gubernabit, nec affectum corpus animi rectè parebit imperio. Quamobrem prudenter à doctis & ſapientibus viris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu minuendo ante nos ſcripſerunt, quorum extant ſatis multa, ſanè ſapienter litteris mandata, imprimiſque à Theophraſto, Xenocrate, & Crantore, quorum libros cùm ſæpè animi cauſſa ſumpſerimus in manus, admirati eorum ſaluberrimis præceptis refertam, & conditam eloquentiam, tum proximè legimus neceſſariò: caſus enim ereptæ nobis filiæ, quam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis, & prudentię laudibus præſtantem, ita nos vel perculit, vel afflixit, vt ab iis opem ad leniendum & mitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maximè doctrina, atque auctoritate anteà mouebamur. Itaque multa, quæ ab illis vel acutè cogitata, vel eleganter enuntiata ſunt, ad dolorem noſtrum abſtergendum colligemus, vt, ſi minùs ceteros in tanto mœrore delectare poterimus, quod aliàs & dicendo, & ſcribendo efficere conati ſumus, & fortaſſe interdum præſtitimus, ſaltem nobis ipſis medeamur. Sed nos etiam in hoc fortiores erimus, quàm ceteri: quibus difficile non fuit, cùm doloris expertes ipſi eſſent, alios conſolari, & à mœrore abducere: nos autem dolore afflicti, conſolationem à nobis petentes, noſmetipſos in dolore vincemus, ac naturæ quamdam quaſi vim afferemus. quę vtinam tanti ſit, vt ceteros quoque in pari fortuna doceat aduerſos caſus patienter ferre: qui quò ſæpiùs contingunt, eò propiores hominibus putandi ſunt, quaſique in ipſa humana natura innati atque inſiti, ideoque leuiùs ferendi. qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, hominiſque

nomen ſibi vindicat, cur ea, quæ hominis maximè propria ſunt, recuſare, ac reiicere audeat? quod ſimul vt feciſſet, & imprudens, & iniuſtus meritò haberetur, atque hic locus à Theophraſto egregiè tractatus, & perpolitus eſt: itemque à Xenocrate, quorum vterque eos, qui communes caſus recuſant, imprudentiæ, atque iniuſtitiæ condemnat, alter etiam diis ipſis aduerſos non dubitat appellare, quod etiam grauius crimen eſt, ac vix in homine tolerabile. qui, cùm omnia Diis immortalibus accepta referre debeat, quorum ope viuit, intelligit, agit, ſi eorum voluntati repugnet, cum Diis, gigantum more, bellare videbitur. hæc autem perite, vt dixi, à multis tractata ſunt: ſed ego Crantorem ſequor, cuius legi breuem illum quidem, ſed verè aureum, &, vt Panætio placuit, ad verbum ediſcendum de luctu librum, quo acutè vniuerſam doloris medicinam complexus eſt, ſed humanæ naturæ incommoda ita diligenter & accuratè expreſſit, vt quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucem ingredi, poſſis agnoſcere. Fac enim naſci hominem, & in lucem edi. continuò ſenties, non rerum humanarum dominum, & gubernatorem exortum, ſed veriùs miſeriarum ſeruum, atque incommodorum. nam infantiam & pueritiam vagitus, lacrymæ, imbecillitas, nullus nec rationis, nec corporis vſus, dolores, moleſtiæque quamplurimæ amplectuntur. Adoleſcentiam ardor quidam excipit ætatis, nec prudentiæ, nec iudicij compos, rerum vtilium, ac laudabilium contemptio, voluptatis, & ſæpè turpitudinis appetitio, veri boni ignoratio, in pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infimos arrogantia. ex his cõuentiones, rixæ, contumeliæ, aſſiduus denique moleſtiarum concurſus exiſtit: ex rebus honeſtis contemptis infelicitas, & infamia, ex turpibus curioſè arreptis, & conquiſitis luctus, morbi, perpetuum denique ſui ipſius odium, ex cognita rerum turpium mercede conflatum. Adde inſanas pecuniarum largitiones, nullam futuri temporis curam, non inopiæ, non liberorum, non vxoris, non poſterorum, non familiæ. quæ ſiquis ætatis potiùs vitia, quàm naturæ miſerias, velit appellare, quamquam nominis quæſtionem inducat, non tamen ipſas ab homine miſerias, atque incommoda remouebit. Nec verò audiendus erit, qui hæc ab humanæ naturæ miſeriis ſeparanda putet, quòd non in natura inſita ſint, ſed vnius vel aliquorum hominum errores videantur, totius autem naturæ illa eſſe affirmet, quæ à nullo prorſus homine ſeiungi poſſint. quaſi verò humanum non ſit iraſci, quòd multi non iraſcantur, aut non humanum loqui, & ſocietatem coire, quòd multi reperiantur, qui nihil difficilius faciant, quàm cum hominibus congredi, aut ſermonem cum aliquo conferre. verè autem humanæ miſeriæ ſunt, quòd & ſi non omnes in vno, certè omnes in omnibus, & aliqua in multis, & multæ ſæpè in vno agnoſcuntur. Iam, conſtantis ætatis quot quantæque miſeriæ ſint, non difficile eſt intelligere, at difficillimum enumerare. hæc enim ex omnibus hominis ætatibus in perturbationes animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum vna maximè incurrit. ſicut enim ceterarum omnium ætatum, ad res negotiaque tum priuata, tum publica peragenda aptiſſima eſt, maximeque idonea, ita etiam vna præ ceteris

teris omnibus, difficultatum, miseriarumque omnium, quæ ex publica, priuataque administratione oriuntur, particeps, & socia est. hæc priuata amicorum negotia procurat, hæc publica sustinet munera: hæc gloriam, & commodum ex rebus feliciter euenientibus, hæc ærumnas, & molestias ex aduersis experitur, huic bonorum ciuium propugnatio, huic malorum accusatio proposita est, huic inuidia, & æmulatio à bonis imminent, à malis pericula & insidiæ intenduntur: ætas numquam sibiipsi non infesta, numquam pacata, semper laboriosa, semper anxia, & sollicita. quæ si non aliquos interdum vel vtilitatis, vel voluptatis fructus ex assiduo labore perciperet, seipsam profectò regere, ac tueri non posset. Sed miseriarum numerus multo maior est, magnitudo autem tanta, vt neminem à publicis procurationibus non auertere, ac deterrere possit. Illustre præbuit exemplum vniuersæ ciuitati calamitas nostra, quam ex parta ciuium salute, ex defensis aris, ac focis, ex proditoribus à Reipublicæ ac Populi Romani ceruicibus depulsis contraximus. Sed nostra fuerit ærumna. ciuibus contigerit salus & quies, quam etiam vita ipsa profundenda, si opus fuisset, libentissimè redemissemus. Nihil necesse est mihi de me ipso prædicare: sed tamen verissimè affirmare possum, eos demum annos me verè vixisse, quos in præclaro aliquo patriæ vel commodo, vel ornamento consumpsi. ac si longiùs mihi vitam producere liceret, non me alia caussa ad diutiùs viuendum, quàm publicæ vtilitatis studium curaque adduceret: quæ vna cogitatio in homine gloriosa, & laudabilis est maximè. Nunc quæ extrema de ætatibus superest, quid ego de senectutis incommodis, ac miseriis loquar? quas plurimas esse, & grauissimas, & nomen ipsum, languoris calamitatisque plenissimum, indicat, & adspectus ipse senum hominum patefacit. quid est enim aliud senem videre trementem, incuruum, canum, imbecillum, infirmum, quàm cernere morientem viuum, aut viuentem mortuum? Ac, si nonnullis visum est, magnam esse senilis ætatis consolationem, prudentiam, vsu rerũ quæsitam, quæ illius ætatis propria est, eosdem illos fateri oportet, ex eo ipso fonte manare etiam ad senes non minimum doloris, atque molestiæ. qui enim se prudentem, rerumque agendarum peritum agnoscit, cur non doleat, quæ optimè intelligit, præ ætatis vitio optimè etiam perficere non posse, &, si patriam diligit, cur non angatur, quòd, quam consilio iuuat, opera etiam iuuare non possit? eoque maior prudentium dolor est, quòd optimorum consiliorum fructum nulla alia ratione percipi posse, quàm si optimè ad exitum perducantur, intelligunt. quòd, nisi vir optimus patriæque amantissimus ad agendum accedat, prorsus inania sint futura.

De ætatibus satis mihi videor dixisse. quid iam de generibus hominum loquar, aut numquid principes viros, & medios, & infimos æquè miseros esse negare possum? Reges ipsi quàm miseri sint, quantoque opere sollicitudini, timori, atque insidiis propositi, satis ostendit Dionysius, cùm imminente capiti gladio Damoclem fortunæ suæ felicitatem voluit experiri. nec mirum, cùm iis bellorum calamitates, agrorum vastationes, populorum cædes, vrbium exitia immineant. quæ cùm eue-

niunt, qui victoria potitur, aliquid & ad gloriam, & ad imperium semper acquirit, sed tanta prætereà rerum amissio, tantusque sumptus consequitur, vt magni constet victoria, ac plerumque præstiterit, numquam arma sumpsisse. sin profligatio exercitus, aut clades aliqua contingit, nihil eo statu miserius ne cogitari quidem potest, siquidem captiuitati, inopiæ, luctui, contemptui coniunctus est. Sed fac Regem esse à bellorum impetu, & à castrorum puluere remotum: sua pacatè possidentem, nulla hostium incursione vexatum. num iccircò tutior, & à miseriis securior? quin immò, vt otium humana natura non fert, ipse sibi molestiam, ac sollicitudinem exhibebit. nam aut de augendis vectigalibus, aut de producendis finibus, deque vrbibus ad imperium acquirendis, aut de iungendis cum potentioribus propinquitatibus, atque amicitiis cogitabit. quæ qui animo agitat, nec à molestia liber est, nec alios securos, ac quietos esse sinit. De Auaritia verò, maxima animorum peste, nolim hoc loco pluribus disputare: quæ in deside, atque otiosa mente quàm maximè exoritur. eaque erectiores animos, & altiores dignitatis gradus maximè sollicitat.

Huic generi infimum hominum genus opponitur: quod, vt nomine abiectissimum, sic re quoque omnibus calamitatibus, atque angoribus est propositum. Huic inopia, fames, contumelia, iniuriæ, tributorum solutio, militiæ incommoda, misera denique omnia perferenda sunt: eoq; miserius est, quod ceteris omnibus, cùm aduersa fortuna premuntur, permulta tamen suppetunt, è quibus consolationem, dolorisq; leuationem petunt. at infimam plebem natura ipsa fatali quadam necessitate tam abiecto, tamque imo loco collocauit, vt omnibus ærumnis subiecta, nulla propemodum ratione erigi, aut subleuari possit. Ne mediocris quidem hominum conditio miseriarum expers esse cognoscitur. nam inter summum, & infimum interiecta, alteri paret, alterum patitur. cui si imperare posset, certè longiùs à miseria distaret. Sed quia neque dignitate præstat, nec summos viribus adæquat, suo statu contenta esse cogitur. Itaque multis in ciuitate perfungitur incommodis, non illis quidem parum Reipublicæ fructuosis, aut valdè ad ferendum grauibus, atque asperis, sed quæ tamen animum sollicitent, & humanas miserias augeant. Hæc longiori oratione persequi, non est præsentis instituti, ante oculos omnia sunt, & nobis præcipuè re ipsa perspecta & cognita. Nec verò alia est fæminarum conditio. aut enim iisdem, aut parum certè diuersis & molestiis, & angoribus vexantur. nam & iisdem morbis, quibus viri animi perturbationibus mentisque erroribus obiiciuntur. eoque miserior illarum status est, quo mollior natura & ad propulsanda incommoda, calamitatesque perferendas infirmior. easdem, quas viri, ex parentum, fratrum, sororum, affinium interitu molestias, & dolores hauriunt: maritos sæpè fatuos, parum de re domestica sollicitos, pecuniam profundentes nanciscuntur. ex quo paupertas, & luctus, quibus malis eo premuntur grauiùs, quòd non, vt homines, indagare possunt, qua maximè ratione medeantur incommodis, rebusque suis consulant.

Quantum Tullia mea ex patris exilio doloris, quantum ex maritorum ærumnis, & difficultatibus luctus, molestiæque percepit? & quamuis optanda etiam minimè pauca in vita viderit: malorum tamen paucorum sensus, vel doctissimis hominibus iudicantibus, ita acerbus est, vt bonis vel plurimis, & maximis æquetur, interdum etiam præferatur. Permulta prætereà in hoc genere sunt, quæ reticere præstat, quàm edere. sed magna certè, vel hoc vno nomine, fæminarum miseria est, quòd quamdiu viuunt, parere semper coguntur. aut enim innuptæ parentibus, & affinibus, aut nuptæ maritis parent, & seruiunt. sic, quo minùs liberæ, eo magis miseræ, nec vnquam liberæ, nisi è vita profectæ. ergo mortuæ beatæ censendæ erunt. nec sanè video, quid aptius dici possit. Sed, vt ad nos ipsos redeamus; cui vxor contigit, is, præter communes omnium calamitates præcipuo etiam miseriæ genere premitur, quòd non solùm suis, sed etiam domesticis vxoris, & familiæ molestiis, curisq; vexatur. neque enim ab ea, qui cum arctissimo matrimonij vinculo conglutinatus est, aut mente aut cogitatione seiunctus esse potest. Itaque tot vexatus calamitatibus, tantisque miseriis circumclusus hominis animus, quid egregium, aut eximium suscipere, aut cogitare potest? mirum, ni sese abiiciat, ac veluti desperatione perculsus humi iaceat. Redeo igitur ad illud, quod initio dixi, neminem esse, qui spiritum ducat, non miserum, neminem verè felicem. parumque sapiunt ij, qui hominem luendorum scelerum caussa natum, felicem, aut beatum audent nominare. nostra enim, quæ dicitur vita, mors est, nec vnquam viuit animus, nisi compage solutus corporis, liber æternitate potiatur. itaque mortem in beneficij loco tributam à Diis immortalibus, iis, quos maximè dilexerunt, traditum est: vt, cùm, Herodoto auctore, Argia sacerdos, quod optimum filiis esset, à Dea precata, eos reperit mortuos. mortem autem, tamquã optimam, illis esse cõcessam, credamus sanè Apollini Delphico, qui exoratus à Trophonio, & Agamede, à quibus templum magnificè Apollini exædificatum Delphis erat, vt, quod esset optimum homini, tribueret, post diem tertium exanimes sunt inuenti. quo munere iudicauit Deus, & Deus is, cui diuinationis partes à reliquis Diis sunt relictæ, mortem homini omnium rerum esse optimam. itaque excutiatur iam, & euellatur funditus falsa illa multorum opinio, malam esse mortem: quandoquidem, vel Deorum iudicio, non modò mala non est, sed omnium rerum optima, & omnium munerum, quæ humano generi dari possunt, præstantissima. præclarè. nam & miseriarum omniũ quas viuentes pertulimus, finis est in morte, & vitatio futurarum, in quas progredientes in vita incurrunt. docemur enim exemplis è propagatione vitæ permultos optimos, & fortissimos ciues incredibiles hausisse calamitates. immerentes dixerit aliquis: ergo non sunt in miseriis ponendæ. nihil enim miserum, quod non culpa contractum. de hoc aliàs viderimus: sed calamitates certè fuerunt: quarum etiam vnica cogitatio, quæ præteruolat, & effugit, non modò sensus, qui corpori firmiùs inhæret, acerbitatis habet plurimum. ex quo verè colligi potest, sapienter fecisse Thraces, qui, si Herodoto credimus, nascentibus liberis lugere, morientibus

lætari ſolebant. exitum videlicet vitæ, vt miſeriarum finem, & quietis portum, probabant: vitæ initium, vt ingreſſum ad moleſtias & dolores inuiti videbant. Si ergo naſcimur miſeri, morimur beati: quis in hanc lucem edi velit, vt miſeriis opprimatur? quis non potiùs mori, vt beatam vitam acquirat? &, ſi hoc nobiſmetipſis, vt optimum, vellemus: cur liberis, & affinibus, diuerſam? an melius nobis, quàm iis, quos ſummè diligimus, eſſe velimus, aut potiùs beatè nobis, miſerè ipſis & infeliciter? hoc certè nullo modo. quamobrem amanda mors ſemper omnibus, cariſſimis etiam optanda. Ac, ſi quibus mori præſtat, quàm viuere, iis præcipuè, quos & acta cum virtute vita claros effecit, & mors, ſatis diuturna vita perfunctos, moleſtia afficere non poteſt. Naſci verò non intelligo, quibus expediat. nam in ærumnas miſeriaſque ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potiùs non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus, & eiulatus ſatis declarat, tributus enim eſt ab optima parente natura, quæ nihil inane ſolet efferre, ac potiùs iis rebus quas efficit, admirāda ſemper edit vel pietatis, vel iuſtitiæ, vel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longè optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitæ. proximum autem, ſi natus ſis, quamprimùm mori, & tamquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula, ſi grauioribus ludicra interdum admiſcere liceat, idem certè confirmat. qui captus à Mida, miſſionem doctrina redemit. docuit autem Regem, numquam naſci optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proximè accedere. idemque Euripidis teſtimonio, poëtæ ſapientiſſimi, comprobatur. Sed Crantor noſter patri, filij mortem ægerrimè ferenti, reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo benè beateque eſſe, vtiliuſque futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet. Quamobrem, ſi dolorum finem mors affert, ſi ſecurioris & melioris initium vitæ: ſi futura mala auertit: ſi medetur præſentibus: ſi nos ex plurimis vel morborum, vel moleſtiarum, vel acerbitatum periculis educit, cur eam tantopere accuſare, aut dolorem ex ea deriuare velimus, ex qua potiùs conſolationem, ac lætitiam haurire fas eſſet? Niſi ſi, quòd mortem ſubſequitur, nos fortaſſe ſollicitos habet. de quo libet pauca dicere, ne hic vnus ad moleſtiam, doloremque alendum angulus relinquatur. qui profectò inſipientibus obiiciendus non eſt, nec in tanto argumentorum aceruo, quibus mortem ipſam nobis obſtringere conamur, committendum, vt hoc vno nomine minus nobis debere videatur. & quamquam hæc futuri poſt mortem temporis cura hominis propria non ſit, ſed Diis immortalibus potiùs relinquenda, quorum nos vel liberalitati, vel ſapientiæ permittere, fas piumque eſſet: qui enim naſcentium curam ſuſcipiunt, qui viuentes protegunt, alunt, tuentur, fouent, cur morientes deſerant? tamen aliquid etiam modeſtè de iis exquirere, nō eſt inutile. Neceſſe eſt autem, ſit alterum de duobus, vt aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quòd ſi morte ſenſus extinguitur, obituſque noſter ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnumquam etiam, ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert, quid lucri eſt emori? aut quod

quod omnium tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis ætatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas è vita profecti incolunt; quid optabilius, quàm ad eos proficiſci, quos mortuos viuens dilexeris, & cum iis perpetua vita perfrui, qui, vt nos in laude viueremus, & libenter moreremur, ſuis & præceptis, & exemplis tantopere laborarunt? mihi certè nihil videtur euenire poſſe gratius, quàm, ſi mors aditum ad alia loca patefaciat, ad eos venire, & cum iis eſſe, quos & maximè dilexi, & numquam non diligere ac laudare poſſum. Ad meos autem & affines, & amicos vt peruenero, quantopere lætabor? quæ iucundior collocutio, qui ſuauior vel congreſſus, vel complexus? O vitam verè vitalem, vt ait Ennius, omnibus bonis, ac gaudiis circumfluentem: ſed beatam etiam mortem, quæ ad beatiſſimam vitam aditum aperiat. Me quidem, etſi dolore vehementer perculſum & afflictum, his tamen monitis, & præceptis non mediocriter alleuari ſentio; itaque neminem puto fore, quem non rationes, à nobis tam ſtudioſè è ſapientum libris collectæ, iuuent ac delectent. eoque magis, quò leuiores erunt aliorum dolores, quàm hic, quo nos tantopere vexati ſumus. nam ſi amor, ſi pietas filiæ, ſi virtus, ſi grauitas, ſi conſtantia, ſi cetera, quæ vix in fœminis ſpectari, nedum requiri ſolent, conſideranda ſint; tanta facta iactura, grauiſſimè dolere debuimus. ſed vincat dolorem conſolatio; nec iam, quid amiſerimus, ſed quatenus mortalem filiam lugere deceat, cogitemus. Hoc nos in mœrore noſtro; quod certè fortis eſt ægroti, non ſolùm accipere, ſed etiam exquirere medicinam. At, ſi quis erit, quem dolor à ratione auerterit, cui non ſatis firma videantur ea, quæ iam dicta ſunt: is ſe hominem eſſe meminerit: nihil autem humanius eſſe morte, vt, ſi mors ab ipſo diuelli, atque auferri poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominibus, nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non vteretur. prętereà lacrymis nihil profici, quæ ſi quid adiumenti afferre poſſent, non ſolùm effundendæ, ſed ſtudioſè conquirendæ viderẽtur. Denique, non ſolùm iniuſtè, ſed etiam turpiſſimè agere qui immodicè doleat. turpitudo enim peior eſt dolore; ſiquidem dolor homini à natura inſitus eſt, nihilque habet infamiæ. turpitudo autem idcircò vituperãda, quòd aliquid ſemper indecorum continet, culpa contractum. at omnis immodicus dolor turpis eſt, & à viro alienus: quandoquidem, vt immodicè, præterq; rationem doleas, ſponte efficis. ex quo culpa exoritur, quæ homini maximè fugienda, vitandaque eſt, ne cogitationibus molliſſimis, quales interdum perditè amantes ſuſcipere ſolent, nimium perturbemur, & effœminemur. quin potiùs nos ad Homerica præcepta referamus:

Corde age ſis firmo, nec te ſubmitte dolori;
Namque aliquid grauius peiuſq; aliquando tuliſti.

Nemo videlicet ſuorum funera experitur, cui non aduerſa multa anteà contigerint; ita variis omni ex parte incommodis humana natura concluditur. cur igitur grauiora, vel certè æquè grauia fortiter paſſus, cùm maximè occalluiſſe, & ad dolorẽ nouũ obduruiſſe deberet, deſpondeat

deat animum, seque mœrori tradat? quod etiam iniustum esse, paullò antè dicebamus. natura enim vsuram nobis vitæ dedit, tamquã pecuniæ, nulla præfinita die. quod si, cùm libet, sua repetit, ea conditione commodata, vt restituenda sint, cur accusatur? aut, cur non potiùs naturæ gratias agis, quòd, cùm citiùs potuisset, tardiùs repetierit, quàm, quòd aliquando repetierit, iniusta querela insequeris? certum est enim, non habitandi locum, sed commorandi diuersorium, nobis esse concessum; è quo cùm migramus, alacres tanquam ex hospitio miseriarum atque incommodorum plenissimo, egredi debemus, ac lætissimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam, euolare. quod sapientes re ipsa præstitisse memorantur. profectò enim, si quid est, quod morientes perturbet, aut morientium affines habeat sollicitos, id totum aut ex falsa quadam opinione oritur, quòd vitæ huius vsum nimis vtilem, ac iucundum arbitremur, aut ex nimio in nosmetipsos amore caritateque prouenit. Sed opinionem illam, quam rationes adeò firmæ conuellunt, libenter deponere debemus; ab hoc verò amore nimio tantò libentius abhorrere, quantò indecentius est vitæ munere perfunctos velle etiam in vita, Diis inuitis, commorari; communemque omnium, qui ante nos è vita discesserunt, conditionem recusare; demum, tanta esse mollitie, tantaque impudentia, vt ne in morte quidem confirmemur, ac resipiscamus. Quòd si nostrorum mortem dolemus, cogitemus aliquando, moriendũ ipsis fuisse; mortem autem incertam esse, nec in hominis arbitrio positam, sed è Deorum voluntate pendere: quos verò lugemus, eos quoque suorum mortem vidisse, patienterque tulisse; ideoque suo exemplo, quid nos facere velint, præcipere: denique id, quod ad consolandum maximum, ac firmissimum est, non eos nobis penitus ereptos esse, nec prorsus amissos, sed ad præfinitum tempus à nostris oculis, nostraque consuetudine remotos. itaque, cùm ad eum vitæ terminum, quem natura præscripsit, nos quoque peruenerimus, statim eorum consuetudinem regustabimus, & ad suauissimam vel consuetudinem, vel conuictum redibimus. Mortem suis acerbam amaramque in moriendo esse, nonnulli existimant, atque ideò fortasse perturbantur. quod me quidem, sublatis grauioribus dolendi caussis, quas iam superiori disputatione reiecimus, minimè angit. ipse enim discessus animi à corpore vel cum nullo, vel certè cum modico dolore fit, & interdum sine sensu: nonnunquam etiam, si rectè sapimus, cum voluptate. Sed, quidquid sit, totum hoc ita leue est, qualia sunt ea, quæ puncto temporis fiunt. nec, si mors paullò longior alicui contingat, desperandum est de Deorum naturæque benignitate, quin eo quoque tempore properantem è vita discedere foueant, atque alleuent. cuius rei in morientibus sæpissimè signa minimè dubia cernuntur: cùm velut è somno exciti, quo tempore extremum spiritum edituri sunt, ita gaudentes & alacres aspiciunt, vt libentissimè iudices è vita proficisci. quamobrem ne hæc quidem vllam æquam doloris afferre caussam possunt, qui certè comprimendus ac minuendus est, quòd, etiam si nolis, tempore tamen ipso extenuatur, & euanescit: nõ quòd minuendi doloris vis in ipsa die posita sit, sed quòd

vsus

vſus ipſe cogitatioq; diuturni temporis doceat, nihil eſſe in morte mali, ideoq; leuiter & patienter ferẽdam. Sed turpe ſtultumq; eſt homini, tanta tamque varia rerum cognitione inſtructo, nõ à ſe ipſo potiùs maturè; quàm ſerò ab vſu, & cogitatione doloris remedia expectare: quæ tam firma ſunt, vt neminem fore putem, quem non vehemẽter non iuuent ſolùm, ſed etiam permoueant. mihi verò eò magis neceſſaria fuerunt, quò turpius viſum eſſet; me, qui ceteros conſtantiſſimè conſolatus eſſem, in meo dolore iacere: voxq; illa exaudiri, & fortaſſe nõ immeritò, potuiſſet:

Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graij
Ora obuertebant ſua?

Sed nos Philoſophia aduerſus omnes vel temporum, vel fortunæ, vel naturæ inſidias muniuit: quæ ita fortis eſt, vt nullius iniuriæ impetum extimeſcat: ita lenis & ſuauis, vt omnes acerbitates facilè mitiget ac molliat: ita demum vtilis & fructuoſa, vt totam ſe ad humanas vtilitates liberaliſſimè porrigat atque explicat. nec verò ſecùs debet. quæ enim humanarum miſeriarum cumulum optimè norit, & acutiſſimè perſpiciat, ſi eas patiatur manare longiùs, neque homini mœrore confecto conſilio præſidioq; ſuo præſto ſit: quid illo miſerius? quid vita noſtra laborioſius aut tetrius? aut quid prodeſſet, adſpectum à natura ad ſupera erectum accepiſſe, vt cœlum contemplari, vt Deorum maieſtatem cogitare, aut à Diis immortalibus mentem & rationem, vt vtilia cognoſcere, honeſta à turpibus ſecernere, æqua amplecti, ab iniquis abſtinere poſſemus, voce denique ipſa & oratione frui, quæ nullis animantibus conceſſa eſt, quáque ceteris omnibus, quæ ſub cælo ſunt, viuẽtium naturis antecellimus? inania hæc videri poſſent; ſi tam multis ex aduerſo miſeriis oppreſſa hominis natura, neque ſe ad cæleſtia erigere, nec tantis bonis, quibus maiora eſſe nulla potuerunt, vti poſſet. ſed profectò, vt contra ſerpentum virus pharmacorum genera multa, contra inopiæ calamitatem ſollertia & induſtria, contra turpitudinis voluptatem pudor & verecundia, ſic contra doloris morſum philoſophia nobis data eſt deorum immortalium conceſſu atque munere. quam vt nemo ſatis pro dignitate laudare queat, ſic quàm plurimi mentis tranquillitatem, animi moderationem, in voluptates imperium, in acerba omnia ſummam quandam vim ac fortitudinem illi vni acceptam referant neceſſe eſt. Neque nos aut in exſilio patientes, aut in honorum curſu temperantes fuiſſemus, aut nunc in tanto mœrore ſapienter & fortiter verſaremur, niſi tuo philoſophia optima rerum humanarum moderatrix, beneficio. Tu verò felix & beata, Tullia mea, ſi quis tibi in morte ſenſus eſt, quæ tot tantiſque miſeriis, quibus propoſita fuiſſes in vita, vna morte perfuncta es: à præſentibus malis expedita, ab impendentibus erepta, & in tuto ac tranquillo quietis portu collocata. meritò tibi mortem iucundam fuiſſe putem, cùm vel ea bona, quibus viuenti frui licuit, animo reputas, vel mala, quæ moriens vitaſti, mente, ac cogitatione complecteris. Ego autem, cùm te felicem iudicem, ac, ſi dicere liceat, pænè oculis cernam, cur tua morte excrucier? potiùs lætabor, ac tibi, tanquam de re optatiſſima, gratulabor. cui niſi moleſtum eſt, me iam ætate cõfectum in tam perturbata Republica,

tamque misero vitæ genere reliquisse, quid iam graue aut acerbum esse possit? Sed hoc quoq. ratione ipsa leuius aliquanto efficitur. neq. tu nunc, quid me perferre necesse sit, sed quàm non multò pòst tecũ iisdem bonis vsurus sim, debes cogitare. nihil enim accidere valdè graue potest iis, qui spe iam propinqua futuri boni recreantur, & aluntur. Sed nescio qui nos teneat error, aut miserabilis ignoratio veri. nõ enim tantopere bonis delectamur, quàm malis affligimur; ex quo fit, vt hęc etiam nolentes augeamus, bona autem, quæ fruendo, cogitando, gaudendo maiora efficere expediret, etiam deteramus. quod certè minimè oporteret. nam, si seriò disputare volumus cur dolores resq; aduersas refugiamus, quę fortitudinem in nobis gignunt, & efficiunt? quæ si nulla essent, nulla profectò fortitudo agnosceretur. cur mortem horreamus, quæ assidua sui memoria, nos vt meliores simus, admonet? nec patitur, ad ea nos animum adiungere, quæ aliquam nomini nostro vel intemperãtiæ, vel iniustitiæ notam possint inurere. Bona verò, & ea quæ probantur in vulgus, cur tantopere appetamus? quæ consecuti, molliores plerumque ac deteriores euadimus. itaque his voluptatum lenociniis obruimur, vt discessum ex hac vita impendere, vix aliquando recordemur. Sapienter Philosophorum princeps, & magister Plato; quæ sensus appetit, aut timet, nihil aliud esse quàm somnia. itaque penitus contemnenda esse. mala verò vt vitentur, ad æterna properandum: quò nisi confugias, vitari numquam posse, at ad æterna ne properari quidem potest, nisi morte ianitore, ac duce. Quorsum hæc? vt intelligamus, non modò à dolore vacuam, quietam, opportunam, bonam denique esse mortem, sed etiam summorum atque immortalium bonorum liberalem, ac beneficam ministram. itaque Cato sic è vita discessit, vt lætaretur, caussam se nactum esse moriendi. Iam nemini dubium esse potest, quin vir prudentissimus, si sua morte lætabatur, mortem etiam optimam esse agnosceret. Certè enim in re sua, quæ præsertim sensu percipiatur, nemo fallitur. quod comprobare possum Artabani Xersis patrui, viri sapientissimi, testimonio, de quo est apud Herodotum, cùm Xerses exercitus sui copias pænè innumerabiles, ante se in aciem instructas intuens collacrymatus esset, neminem ex tot militibus ad centum annos superstitem futurum, illum Xersi respondisse: at tam multa sunt, tamque misera, quæ viuentes perferunt, vt nemo sit, quin mori sæpissimè cupiat: cùm incidentes calamitates, & morbi vitam adeò perturbent sollicitamq; habeant, vt longissima videatur. itaq. mortem perfugium esse ærumnosæ vitæ, dubitare nemo potest. nec his contentus addit etiam illud; Deos immortales, cùm hominum vitam, quæ adeò misera sit, multis bonorum integumentis velarunt & operuerunt, fecisse quodammodò inuidentiùs ne mortis suauitatem, quanta est, omni ex parte degustaremus. Amphiaraum fabulæ narrant Ioui atque Apollini fuisse charissimum, neque tamen illum senium attigisse. ex quo quid aliud coniici potest, quàm mortis celeritatem diuinum munus, & lucrum esse maximum? itaque scitum est illud comicum:

Nam quem tuetur atque diligit Deus,
Iuuenis supremum mortis intrat limitem.

Nemi-

Neminem enim, quem dilexerint Dij, patiuntur esse miserum. quare vitam eis, miseriarum plenam, adimant necesse est. quid autem contingere homini tam gratum potest, quod eum magnopere in vita retineat? voluptas, credo, quam ex alicuius siue artis, siue doctrinæ tractatione percipit. at doctrina æmulationem, omnium rerum molestissimam, si quæris, etiam dolorem parit. non tam enim delectamur, aliquid discentes, quàm angimur, multò plura, ac maiora, quæ scire vellemus, penitus ignorátes. Artes verò, quas tenuiores tractant, quid habent voluptatis, aut quid non potiùs molestiarum, & mœroris? quanta inter eos, qui illas exercent, perfidia? quantum odium? quanta inuidia? aut quis est sua sorte contentus, & non alienæ siue industriæ, siue fortunæ, æmulator, osor, detractor? Sin ciuilem vitam quisquam appetit, & in Reipublicę luce viuere pulchrum putat, is se exigua, ac pænè nulla honoris specie magnas comparare calamitates certò sciat. quotus enim quisque est, cui non publica administratio vel mœroris, vel iacturæ tantum attulerit, quantum verbis explicare vix queat? ac, si de toto vitæ cursu iudicare verè volumus, exitium videamus. Vbi optimi Reipublicæ administratores seu veriùs parentes, Miltiades, Ephialtes, Cimo, Themistocles, Aristides? quantum illis fides, charitas, integritas, constantia peperit miseriæ? vt non modò honoribus, dignitate, auctoritate spoliarit, sed etiam in exsilium miserit. quod contrà oportebat, viros optimos patriæque amantissimos honore affici, in oculis ferri. Scipio Africanus apud nostros optimam caussam amplexus, paucorum immoderatæ libidini repugnans, manè mortuus, in lecto est inuentus: nec abfuit suspicio, quin ab vxore, quæ Gracchorum soror fuit, interfectores essent immissi. Metello autem Numidico, homine omnium clarissimo, ac præstantissimo, quid miserius? qui, ne in legem perniciosam iuraret, ~~in~~ exsilium abire sit coactus. fateor profectò, inter omnia exsilij genera, atque omnes miseriarum caussas maximè honestam Numidici fuisse conditionem, cui probitas, integritas, in patriam charitas calamitatis caussam attulerit; sed tamen fatendum est, grauissimam fuisse calamitatem, pelli patria, auelli à suis, bonorum direptionem, liberorum siue mœstitiam, siue ærumnam videre. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo. nolim in iis commemorandis nimius videri, quorum exitus nemo est, quin ex libris, imaginibus, fama denique vulgari iam didicerit. quæ cùm multa maximeque grauia sint, grauissimum tamen illud debet videri, quòd homine ambitionis vinculis irretito, quique è popularibus suffragiis totus pendeat, nihil vsquam infelicius reperiri potest. quantus in eo timor, quanta dubitatio, quantus conatus, quanta solicitudo? vt nullam illi à molestia vacuam esse horam, nō immeritò suspicari possimus. nam, si seruientis ea est conditio, vt ex eius, cui seruit, moribus, voluntate, ingenio propriam sibi fortunam fingat; qui populo seruiet, auido, inuido, ignaro, ad mutationem procliui, &, quod caput est, ingrato, num aliquando beatus esse poterit? an potiùs, quoties de eius natura cogitabit, toties suam ipse calamitatem, ac fortunam conqueretur? præclarè vetus Poëta:

Aeterno mixtam luctu mortalibus vitam
Olim constituit diuûm pater, atque hominum Rex.

Itaque quamdiu hac luce vtimur, viuere quidem videmur, sed veriùs assiduè morimur, aut saltem vitam verbo retinemus, re ipsa amisimus. Equidem non video, quid in hominis vita valdè optandum, aut felix esse possit, multos potiùs, ne in maiora, quàm quæ humana consuetudo quotidie fert, mala inciderent, mortem sibi dedita opera consciuisse scio. quod tamen non iccircò dictum velim, quia probandum putem: sed, vt ex eo appareat, humana vita quàm multis vndique prematur difficultatibus. Cleomenes Lacedæmoniorum Rex, eiusq; filius, morte vltrò appetita, præterea Theagenes Numantinus, qui, ne in hostium manus veniret, primùm suis, deinde sibi ipsi mortẽ attulit, quantopere vita fugienda sit, satis videntur apertè declarasse. Ac nisi turpe videatur, homines à mulierculis, multò certè imbecillioribus, fortitudinis exempla petere, repetamus ex historiis Asdrubalis vxorem illam, quæ, Carthagine in hostium potestatem redacta, se ipsam cum tribus filiis in conflagrantis patriæ incendium immisit. Sed prȩter hæc, quæ iam testata sunt, & illustria, fateamur sanè ingenuè, tantam esse humanæ naturæ miseriam, vt neque genus ipsum hominum, nec è toto genere singuli miseriarum expertes esse possint: quod eò magis mirandum est, quòd non iis solùm malis, quibus hominis natura assiduè affligitur, mala nostra præscripta sunt, sed ipsi nos, quantum in nobis est, miseriores quotidie reddere conamur. nullum enim aliud in toto terrarum orbe genus animantium reperias, præter vnum hominem, quod in proprium genus, atque in se ipsum sæuitiam exerceat suam. meritoque Dicæarchus in eo libro, quem de hominis interitu luculentum & eruditum conscripsit, nihil habere dubitationis putauit, quin multò plures extincti sint homines ipsa hominum sæuitia, & acerbitate, quàm omni reliquo genere calamitatis. tanta est enim in permultis auaritia, tantum ambitionis, imperij, diuitiarum studium, vt explendæ cupiditatis gratia nihil sibi non licere putent. atque hoc malum non iam angustis finibus compressum videmus, sed superioribus sæculis erupisse vehementer, & manasse latiùs. non enim certum aliquem hominum numerum, sed regna ipsa, & totas persæpè funditus sustulit ciuitates. At, si ad singulos homines, quæ proxima ratio est, mentem cogitationemque conuerteris, ne in iis quidem quidquam reperies, quod valdè appetere, aut approbare possis. finge enim animo quidquid homini felix, aut beatum ex opinione vulgari possit in vita contingere. congerantur diuitiæ, bona valetudo, honores, potentia, etiam voluptates accedant. cùm hæc omnia in hominem contuleris, nihil tamen tribueris stabile aut firmum, nihil, quod non repentinam, & assiduam pati mutationem possit. caduca enim & incerta sunt omnia, non in humanis consiliis, aut viribus posita, sed in fortunæ temeritate, ac temporum vicissitudine constituta. quid autem homini turpius, quàm è temporis ac fortunæ mutatione pendere, & secundo illius flatu subleuari, reflatu deprimi & affligi? aut lætis rerum euentis gloriari, aduersis lugere, nec lacrymis temperare posse? quid

iam

iam intersit inter hominem mutamque pecudem, si nos perinde atque illa, quibus rationem natura denegauit, extrinsecus toti pendeamus, in nobis ipsis nihil fortitudinis, nihil firmitatis, nihil habeamus constantiæ? quamuis enim homini non mater, sed veriùs nouerca Natura corpus fragile, infirmumque tradiderit, animum autem & in molestiis anxium, & in timore humilem, & ad labores mollem: plurimos tamen inseuit diuinos ingenij iudiciique igniculos, quorum auxilio & cum dolore luctari, & timori obsistere, labores verò omnes nullo negotio vincere, ac perferre possemus. itaque tributum diuinitus mentis ignem, & prudentiæ, non extinguere, sed sopitum fouere, atque augere debemus. Mors autem, progressis in vita longiùs si immineat, nihil est, cur magnopere commoueamur: quæ præsertim aut meliorem, quàm quo viuentes fruimur, aut certè non deteriorem vitæ statum sit allatura. quis enim negabit, si animus omnino intereat, extincto sensu nihil esse mali: proptereaque nullam iustam doloris caussam existere? at, si vigeat, corpore solutus ac liber; quid iam illa vita beatius, quid diuinius? ex quo maxima & verissima lætitia ac voluptatis exoritur occasio. Itaque nihil iam restat, quò minus, optimam esse mortem verè affirmare possimus, tantumque abesse, vt, cùm adest, dolenda sit, vt numquam fugienda, sæpè etiam optanda videatur. atque eò magis, quo diutiùs in vita homo permanserit. nam, cùm iis bonis, quæ afferre vita potest, satiari cœperit, tum ab humanis molestiis secedens, in beatissimam vitam commigrabit. non enim is ego sum, qui animum simul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen, è diuina natura delibatum, posse extingui, sed potiùs, certo tempore emenso, ad immortalitatem redire. quid autem hominẽ magis deceat, quàm tam multis tamq; firmis rationibus nixum, virilem animum retinere, fæmineam mollitiem exuere? qui verò mortuos nimis lugent, nec humanam conditionem magno elatoque animo despicere possunt; in eos illud probri plenum verè dicetur:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem:
Illaq; virgo viri.

Multæ enim repertæ fæminæ sunt, quæ in domestico luctu singularem animi præsentiam, ac magnitudinem præstiterunt. Sed virilis fortitudo, vt libidini, sic dolori, non aliter, quàm seruo domina, imperare debet, eamque coërcere, ac frangere, tanquam vitiosam & imbecillam animi partẽ. quam si emergere patiatur, seque paullò altiùs efferre, non modò rationi præcurret, sed etiam victrix in animo exsultabit. quo nihil homini turpius, aut perniciosius ne excogitari quidem possit. Gorgias orator, iam ætate confectus, ac morti proximus, rogatus, num libenter moreretur: Maximè verò, inquit, nam tamquam ex putri miseraque domo lætus egredior. O virum egregium, dignumque cuius vigeat in omnium ore, ac mente sententia. quid enim potuit præclarius dicere? cùm mala, quæ viuentem pati necesse est, cogitaret, miseriarum finem, quas moriens relinquebat, adesse lætaretur? sic par est loqui hominem, qui non libidine vexetur, non voluptatis illecebris irretiatur, nulli denique pareat cupiditati. quæ summa est ratio & sapientia, humanæ

necessitati imperare, non dolori cedere, non desiderio angi, nihil denique humanum extimescere.

Angamur liberorum aut adfinium interitu? quid ita? vt stultos imitemur, qui, quæ mutari non possunt, quæque vel nolentes opprimunt, perferre nequeunt: saniores, quorum tam multa extant ad æternitatem illustria siue exempla, siue testimonia, negligamus? quid est aliud, cæcorum more ambulare, &, cùm in celebritate versari, ac Solis lumine vti possis, solitudinem tamen, ac tenebras quærere? iam enim ad eos, quos æmulari satius est, quosque nobis imitandos proposuit antiquitas, nostra delabatur oratio. Mortem igitur in malis nullo modo esse ponendam, sed in præcipuis bonis numerandam, dubitaturum puto neminem. si enim à miseriis abstrahit, si in meliorem vitam inducit, si neque misera ipsa est, nec vllius particeps miseriæ, cur mala censeatur? sin hoc largitur, vt sempiternis bonis potiamur, vitamque, quam mortalem habuimus, æternam adipiscamur, quid morte beatius esse possit? itaque sapientissimos homines accepimus non modò suorum morte non perculsos, neque dolore vllo affectos, sed etiam sæpissimè lætatos esse. Anaxagoræ, inter familiares suos de natura rerum differenti, filij mortem nuntiatam tradunt; nihilque aliud ab eo responsum, nisi se illum genuisse mortalem. præclara verò vox, & verè digna, quæ à tanto viro emitteretur. non enim sanè video, quid sapientius, aut constantius dici posset. an adolescentem illum esse mortuum? fracti hoc animi, nec in rebus aduersis admodum firmi signum fuisset. an angi sese non sua, sed filij caussa? num igitur ignorare se fateretur, quantis è malis elapsus esset filius? an se quidem dolere, sed tamen humanum casum agnoscere? vbi ergo hominis grauitas, iudicium, sapientia? aut quid ab imperitorum turba distabit? è quibus tamen sæpè multi nec iis rebus anguntur, quæ necessariò eueniunt, nec, quò minùs eueniant, cùm communes omnibus sint, laborandum vllo pacto censent. Ille verò sapiens, & verè Philosophus; quem neque improuisus nuntius perculit, nec à disputatione abduxit, sed potiùs vocem expressit, summæ indicem fortitudinis, ac sapientiæ. vellem & hoc ipsum de pluribus ex nostris dicere liceret: quos si qua interdũ fortunæ oppressit iniuria, nihil aliud iudices, quàm prostratos illos, ac penitus abiectos esse. quasi verò aliquid acciderit, quod vel ante ipsos nemini, aut, quod ipsis, si minùs hoc tempore, saltem paucis pòst annis non euenturum fuerit. ac, cùm maximè animo vigere deberent, tum præcipuè non solùm præteritæ patriæq; virtutis, sed etiam humanæ legis ac pænè obliuiscuntur sui. tantum in eorum animis mollities potest, ac seruitus quædam doloris atque tristitiæ. An ego illum iudicare liberum possim, cui dolor imperat? quem repentinus casus perturbat, impellit, euertit? qui nihil præ doloris magnitudine cogitare, nihil meditari queat, qui nihil in se ipso, in temporibus, atque in fortuna, quæ stabilitatis nihil habet, sua ponat omnia? ego verò istam non modò seruitutem, sed pænè captiuitatem, & quidem miserrimam, censuerim. quid enim interest inter eum, qui vinctus ab hostibus, & carceribus conclusus, obsideatur, & eum qui dolore captus,
suo

ſuo prorſus careat arbitrio? at ille quidem, etſi corpore ſeruiat, animo tamen liber eſt, nec dubitat aliquando fore, vt libertatem aſſequatur; qui verò dolori paret, nec valet corpore, & animo quàm maximè laborat. non enim amicis frui, non Reipublicæ prodeſſe, non priuatas res curare, non publicis conſulere poteſt. ita in otio, & quidem moleſtiſſimo, nec cuiquam paret, & tamen ſibi non imperat. qui cùm aſſiduis, & maximis prematur anguſtiis, alterum eſſe neceſſe eſt, vt quamdiu in dolore verſatur, ſemper miſer ſit, alterum fieri nullo modo poteſt, vt, niſi dolere deſinat, à miſeriis eximatur. Quantò ſapientiùs Xenophon, qui, cùm ſacra ſolemnia perageret, maioremque natu filium in prælio apud Mantineam cecidiſſe audiret, coronam tantùm è capite depoſuit, ſed in ſacris peragendis conſtanter perſtitit. vbi verò cognouit, fortiter pugnantem occidiſſe, coronam rurſus capiti impoſuit, Deoſq; ipſos, quibus litabatur, teſtatus eſt, maiorem ſe ex filij virtute voluptatem, quàm ex obitu moleſtiam cepiſſe. huic ego non dubitarim, quin omnia, quæcunque accidere poſſent in vita, nullam eſſent perturbationem allatura. qui enim vſque eo in Deorum cultu conſtans, & firmus eſſet, vt neque filij morte nuntiata, ab iis auocari poſſet, cur eum credam filij morte lugenda à Deorum voluntate diſſenſurum fuiſſe? aut qui virtutem, filij vitæ anteferret, non iure credi poſſit, illum & virtutis ſtudio incenſum, & patriæ charitate impulſum, omnes moleſtias, omneſque calamitates libentiſſimè fuiſſe ſubiturum? ſed quo rariores qui hoc modo animati ſint, hoc præclariores viri. nihil enim ad laudem illuſtrius, quàm in æternam gloriam, aut in patriæ vtilitatem intuentem, aut ſaltem fortiter dolores perferentem, & cum fortuna luctantem negligere humana. quæ qui nimiùm curant, ij laudis ſtudium, ciuium commoda, denique omnia, quæ laudabilia putantur, prorſus è mente, ac cogitatione eijciant, neceſſe eſt. neque enim humanis curis implicitus toto animo de patriæ ſalute, atque vtilitate cogitare, aut laudem ſibi præclaris actionibus comparare, vel egregij quidquam ſuſcipere, ac ſuſtinere queat. ſuis autem commodis, ac rationibus proſpiciens, & conſulens cetera omittet, de ſeipſo dies noctéſque cogitabit. ita nec boni ciuis, nec boni viri fungetur officio. bonum enim virum decet, de ceterorum commodis æquè laborare, ac de ſuis; bonum verò ciuem ſua omnia poſteriora habere, patriæ commoda prima & maxima ducere, à quibus neque dolore, neque vlla omnino humana auelli perturbatione debemus. Periclem narrant hiſtoriæ intra quatriduum duobus filiis, eximiæ indolis adoleſcentibus, eſſe orbatum, qui vſque eò fortis, ac conſtans in luctu fuit, vt nihil prorſus de priſtino habitu cultuque deminuerit, ſed eundem, quem anteà, in concionibus habendis morem ritumque ſeruarit; nec vnquam coronam è capite depoſuerit. de quo traditum eſt, nihil eum putauiſſe indignius futurum, quàm ſi aliquod fracti animi ſignum mœroris cauſſa muliebri more edidiſſet: fortem ſanè hominé, & magna laude æternaq; memoria digniſſimum. quem neq. naturæ vis, ad nimium ſæpè amorem trahens, potuerit de ſtatu dimouere, & ad dolorem abducere; nec liberorum deſiderium, quos tamen ſummè dilexiſſe dicitur, vlla ratione pertur-

perturbarit. nec mirum. vera enim fortitudo inanes ſollicitudines eiicit, ac depellit: opprimit cupiditates: imperat timori: nihil autem appetit forti viro indignum, nec ab vlla re vel metu, vel inconſtantia repellitur. & quamuis excelſam elatamque naturam, ratio ipſa, doctrinæ præceptis imbuta, confirmet, quod Pericli doctiſſimo homini, maximoque ingenio prædito ſine vlla dubitatione contigiſſe, prorſus mihi perſuadeo, ipſæ tamen fortitudinis radices in animo præcipuè inſident. qui cùm humana deſpicit, nec ad humilia, quaſi humi depreſſus, vllo pacto adhæreſcit, facilè fit, vt vberiores, & maturiores fructus ferat, cùm ad eũ, veluti ad agrum optimum cultura, ratio etiam acceſſerit conformatioque doctrinæ. non enim, ſenſu omni doloris caruiſſe ſummos viros, credendum eſt. qualis enim nihil ſentientis animi, ſenſuque prorſus carentis eſſe fortitudo potuiſſet? Sed dolorem ſentientes, ad eum opprimendum, ac vincendum ſummam animi contentionem adhibebant. tantumque nitebantur, vt è pugna diſcederent ſuperiores. verum enim illud eſt, nullam animo maiorem peſtem, vna remiſſione, poſſe contingere. qui ſi intentus eſt, ſeque ad reſiſtendum parat, omnia ſuſtinet pondera, omnia vel firmiſſima tormenta facilè diſcutit, ac depellit; at remiſſione eneruatus, & effæminatus, ita deprimitur & vrgetur, vt ſe ad æquitatem nequeat extollere. Nec verò quiſquam doloris impetum excipere, ac fortiter perpeti poſſet, niſi ſe priùs ad obſiſtendum comparaſſet; aut fortitudinem acquirere, niſi priùs doloribus multis acerrimè ac fortiſſimè reſtitiſſet. ex quo conſuetudo fit, quæ callum obducit animo, noſque contra omnes vel naturæ, vel fortunæ impetus armat. An cenſemus Harpagum Medum tantum fortitudinis exemplum, quantum ab Herodoto memoriæ mandatum eſt, edere potuiſſe, niſi priùs in patientiæ ac fortitudinis exercitatione ſæpiſſimè verſatus eſſet? nec ſine maximo fructu, magnaque potiùs cum nominis ſui gloria. tantum enim fortitudine, ac prudentia præſtitit, vt acerbiſſimam iniuriam ſine vllo planè doloris ſenſu pertulerit, & ſeſe cumulatè cõtra Regis immanitatem vlciſci potuerit. nam, cùm eius filium Rex Aſtyages interfectum ad epulandum apponi iuſſiſſet, caputque ei poſt cænam allatum oſtendiſſet, rogans, cuius feræ viſcera in mẽſa comediſſet; ille verò nihil perterritus, nec animo vllam in partem deiecto, Agnoſco, inquit, quid ſit actum, ac quidquid Regi placuit, mihi quoque placere pronuntio. hoc autem immaniſſimum genus iniuriæ tam diu diſſimulauit, quoad Cyrum ex Perſia in Mediam euocare potuit; quo adueniente, cùm exercitus Imperator contra eum à Rege miſſus eſſet, & Regnum & Regem illi tradidit: itaque Aſtyages in Cyri poteſtatem, impietatis ſuæ pœnas daturus, redactus eſt. O factum omnium gentium ac ſæculorum memoria digniſſimum. ex quo non modò qui dolori cedunt, ad patientiam ac fortitudinem excitentur, ſed etiam Reges, quique hominibus imperant, ne quid impium, aut indecens audeant, erudiantur. nam aduerſus iniuſtitiam atque impietatem tantum eſt odium, tanta inuidia, vt ne ipſum quidẽ cælum, aut ſidera, etiam ſi homines velint, huiuſmodi ſcelera pati ac diſſimulare poſſint. ac, ſi

ſera deorum vindicta ſit, noluerunt tamen impios ipſo in facinore adeò exſultare, vt non angore conſcientiæ, fraudiſque cruciatu, tamquam domeſticis furiis, aſſiduè vexentur. tantumque poteſt impietatis odium, vt Tyrannum extinctum, ac ſæuiſſimè excruciatum nemo miſereatur, nemo doleat. nam aduerſus hoc hominum genus, nec in vllo prætereà, omnem prorſus vim, omneſque ſtimulos amittit dolor: qui, ſi ratione comprimendus eſt, quod ſuprà diximus, multò etiam magis conſuetudine vincetur: cuius tantæ ſunt vires, vt non modò perturbationes animi ſedare, ſed etiam naturæ vim afferre, eamque ſæpiſſimè immutare, ac penitus aliam poſſit efficere. cuius auxilio non modò doloris aculei, ſed etiam fortunæ fulmina depelli ac contemni facilè poterunt.

Meditemur igitur, & omnino ſtatuamus, nihil prorſus humanum eſſe dolendum, non mortem, quam iam optimam eſſe cognouimus, non egeſtatem, quæ ſæpiſſimè maximi boni cauſſa à diis immortalibus tribuatur, non exſilium, cùm orbis terrarum omnibus pateat, non cetera generis eiuſdem, quæ vulgi opinione grauiſſimis in malis numerantur. nullum enim tam graue malum apparebit, quin ex eo bonum aliquod multò maius, multoque optabilius magno deorum beneficio aliquando colligitur. Pleni ſunt libri Philoſophorum: refertæ argumentis, ac rationibus paginæ ferè omnes: tanta autem exemplorum copia, vt nihil poſſit eſſe cumulatius. quæ cùm ita ſint. qua iam re terreamur, aut cui dolori cedamus? Dion certè, qui è Platonis ſchola defluxit, cùm eius filius in atrium è tecto delapſus interiſſet, non modò non doluit, ſed etiam in eo, quod tum fortè agebat, conſtanter perſtitit, quo facto indicauit & vir ſapiens, & Platonis diſcipulus, quid ceteros, qui ſapientes haberi volunt, facere oporteat. At Traheaſpas multò fortius. ſiquidem filij morientis, cùm ferro traiiceretur, ſine vllo prorſus dolore ſpectator fuit. Cambyſes enim iratus, & ebrius, cùm eius filium ſagittis peteret, iamque pectus recluſum appareret, patrem iuſſit inſpicere, num cor percuſſum eſſet: cui cùm pater reſpondiſſet, iam cordi ſagittam eſſe infixam: tum Cambyſes, numquid certam inquit habeo manum? at pater, nullo doloris ſigno dato, nec vſquam conuerſa, aut commota facie, ne Apollinem quidem, inquit, certiores ſagittas emiſſurum crediderim. Quid hunc patrem putemus facturum fuiſſe, ſi filius in pugna fortiter dimicans occubuiſſet, qui nullius culpæ conſcium filium crudeliſſimè trucidari non doluerit? num credamus, filij mortem honeſtam, ac pro patria ſuſceptam, tali patri futuram fuiſſe iucundiſſimam? Nec tamen dubito permultos fore, qui impium illum, ac pænè viſcerum ſuorum carnificem vocent. Sed faciant ſanè vt lubet: dum hoc mihi concedant, exemplum hoc fortitudinis ac deuicti doloris eſſe præclariſſimum. Quod ſi ita eſt, vt infirmos animos ſpectata ceterorum virtus erigat, & confirmet, quem cenſeamus iam dolori conceſſurum, cùm tam multos audiat, qui ſeipſos in dolore ſuperarint. quocircà, tam multa veterum exempla colligere vereor, ne ſuperuacaneum, aut fortaſſe putidum videatur. quòd ſi ceteris tantùm, & non nobiſmetipſis, ſcriberemus, fortaſſe breuiores in ſcribendo, in

exemplis autem recensendis etiam parciores essemus, sed fit nescio quomodo, vt ex aliorum casibus ad mala nostra sananda medicinam colligamus. nobis quidem ita videtur: &, cùm nostro vulneri medeamur, mirari non debebunt qui hæc in manus sument, si quid fortasse paullò expressum vberius inuenerint. illud certè propositum habemus, vt omnibus nobiscum prodesse, omniumque dolori, quàm accuratissimè fieri possit, consolationem afferre possimus. Quamobrem his enumerandis nostram valdè imminui, atque alleuari molestiam experimur: ceteris idem optamus, ac, si dicere liceat, etiam speramus, nam in tanta vel argumentorum, vel exemplorum copia, quibus se legentes pænè obrui sentient, ecquis se immobilem, aut in dolore inexorabilem præbeat?

Desunt nonnulla.

Nec verò ignoro, nonnulla interdum accidere, quibus ita perturbetur, & opprimatur animus, vt à medicina refugiat. idque si vllo in casu contingit, certè, cùm dolore affligimur, maximè solet euenire. quod ex eo fit, quòd erepti vel amici, vel affinis, vel filij cogitatio adeò nobis grata est, quòd illum pænè ante oculos constituere videatur, vt etiam si dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus. ac, si ad consolandum remedia suppetant, tamen nihil minùs, quàm consolantium verba audiamus. falluntur sanè grauiter qui ita agunt: sed hunc errorem, quo magnopere delectantur, sibi extorqueri nolunt. Quare suum vnicuique studium, suaque omnibus delectatio relinquatur. non enim vereor, quin, si minùs in ipso doloris æstu remediis vtendum homines censeant, certè, cùm modicè dolor resederit, ac se paullũ quasi remittere cœperit, ad extinguendas doloris reliquias monita præceptaque nostra adhibeantur. nihil autem vtilius est, quàm hæc eadem in voluptate, ac lætitia pertractare, atque in manibus habere. sic enim & legi, atq. ad verbum edisci, & penitus memoriæ mandari possunt: vt, cùm in animum penitus influxerint, tum exhauriri ac prorsus elabi non facile queant. ita fit, vt, cùm repentè dolor inuasit, tum iis vtamur, quæ, nisi antè percepta & cognita sint, impetu ipso doloris incurrente, planè depelli atque excludi solent. sensimus hoc in nobis ipsis: nec parum nobis obfuit, hanc vniuersam aduersus dolorem commentationem non multò antè animo, ac mente percurrisse. quamuis enim permultos Philosophorum libros, vel de luctu, vel de morte satis accuratè legissemus, vt Theophrasti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet: tamen hoc non ideò feceramus, quòd euenturum putaremus, vt iis ipsis in nostro mœrore vteremur. itaque neque lectionem, quantum oportuisset, accuratam, nec memoriam satis intentam adhibuimus. casu autem repentino oppressi, non priùs ad libros confugere potuimus, quin antè acerbitatis vi prosterneremur. quamquam posteà tempore ipso factum est, vt dolor nec, vt anteà, acrior, & mens ipsa paullò esset sedatior, & ad medicinam accipiendam magis idonea. Sed pergamus ad reliqua, quæ nec multa restant, & scitu, ac cognatione dignissima: fructu autem ipso, quem præcipuè quærimus, gratiora fortasse, & vberiora. Quid est ergo, quod aliquam nobis afferre dubitationem possit, cur nihil omnino

nostro-

noſtrorum morte dolere debeamus? credo, ſi quando nobis in mentem venit, magnam nos ex eorum, quos amiſimus, opera, ac ſtudio vtilitatem percepturos fuiſſe. at hoc non ad amicos, aut affines, quorum dolere videmur interitu, ſed ad noſmetipſos pertinebit. mercenarius igitur dolor fuerit, quique non ex affinitate, aut beneuolentia, ſed ex vna proueniat vtilitate. quid autem flagitioſius, & indignius, quàm eum, qui ſic doleat, fatere oportere, cùm tantopere alicuius morte crucietur quòd aliqua vtilitate priuatus ſit, ſi nihil ex eius vita beneficij ac cõmodi ſe conſecuturum ſperauiſſet, nihil ſibi omnino dolendum fuiſſe? At videamus, nõ Perſas, aut Scythas, ſed è media ciuitate noſtra clariſſimos, & præſtantiſſimos viros, ac ciues, qui non modò amicorum, cum quibus coniunctiſſimè vixerant, ſed etiam liberorum, & quidem cariſſimorum, interitum ita fortiter, & conſtanter tulerunt, vt cauſſæ nihil ſit, quin eos ſuperioribus Græcis comparare, atque etiam anteferre debeamus. atque hoc multò magis in illis mirandum fuerit, quòd in eorum obitu ſe fortiſſimos & conſtantiſſimos præbuerunt, qui non modò ipſis vtiliſſimi, ſi vixiſſent, ſed pænè ſoli vtiles ac iucundi eſſe potuiſſent. quid enim vtilius filio? quid iucundius vnico? at filium, & vnicum Q. Fabius, præterea Conſularem, qui iam magnas res geſſerat, & maiores cogitabat, amiſit. neque ſolùm non doluit, quod fortiſſimi animi fuit, ſed etiam mortuo laudationem in foro dixit: quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenſeri poteſt. cuius orationem quis non admiretur inſignem ingenij, iudicij, ordinis præſtantia? quo modo ille vel ea, quæ dixit, ſine luctu dicere, aut, quæ ſcripſit, ſine dolore cogitare potuit? cùm præſertim hoc in illa laudatione & admirari, & obſtupeſcere ſoleamus, quòd non, vt alij, de ceterorum fortitudine diſputat, vt ſuum ipſe dolorem aliorum exemplo minuat, ſed in filio hærens, illius maximè virtutes propriaſque laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant, longiſſimo ſermone perſequitur. quod ſingularis virtutis exemplum fortaſſe Horatij Puluilli laudem magna ex parte deminuere videatur: quem tamen ſummum virum ſilentio præterire nefas ducimus, cùm in eo ipſo, quod filij mortem æquiſſimo ac fortiſſimo animo tulit, etiam Ioui Opt. Max. cuius ædem dicabat, gratiſſimum feciſſe videatur. nam Pontifex, inter ſolemnium verborum nuncupationem, poſtem tenens, vt filium mortuum audiuit, neque manum à poſte remouit, ne ſacra dirimeret, nec vultum à populo auertit, ne ſuum potiùs dolorem quàm populi vtilitatẽ, ac ſalutem, cogitare videretur. Iam, quid L. Paullo inſignius, quid illuſtrius? qui filios pauciſſimis diebus duos ita perdidit, vt nullum pęnè doloris paullò acrius indicium ediderit. ac potiùs in ea cõcione, quam de rebus à ſe geſtis ad populum habuit, lætatus eſt, quidquid Populo Romano immineret aduerſi, totum id in ſe ipſum à Diis immortalibus eſſe conuerſum. Cum Sulpitio verò Gallo quis neget actum eſſe præclariſſimè? cuius innocentiam, ſapientiam, militarem virtutem, etiam inſignis in obitu filij fortitudo illuſtrauerit. quem vt numquam lubens tacitum dimiſerim, ſic ad Catonem properans exultare videtur animus, & quaſi in portum ex horrida tempeſtate

delatus, in sapientissimi viri nomine atque exemplo conquiescere. neque enim maiori mihi admirationi esse solent clarissimi hominis res gestæ, ac virtus, non solùm in luce patriæ, sed etiam in congressu hostium cognita, quàm fuit illa in filij morte, prætoris designati, in oculis omnium ciuium fortitudo declarata. Atque horum egregia in domesticis miseriis, atque ærumnis facinora qui fortiter in ciuitate nostra imitati sint, casusque fortunæ grauissimos patientissimè tulerint, non difficile fuerit oratione complecti. nam & Quintus Martius Rex cùm vnicum summæ pietatis, summæque virtutis filium amisisset, dolorem prudentia peruicit, & eo ipso die, quo filij rogum spectarat, Curiam ingressus est, Senatumque iussit cõuenire. Crassus verò in eo prœlio, quod cum Parthis commisit, occisio filio tantum abfuit, vt doleret, vt etiam exercitum increpauerit, quòd vnius militis iactura tantopere commoueretur, hortatusque sit, vt patriæ virtutis memores, pro Repub. fortiter dimicarent, filij mortui vltionem sibi vni relinquerent. Sed antiquior P. Crassus, vir clarus, & consularis. P. Crassi filij mortem & vidit, & moderatissimè tulit. Nec ab eius laude abfuit, ac fortasse Crasso præstitit, Cn. Cæpio, qui Cæpionem filium naufragio absumptum ita non doluit, vt eum ne leuiter quidem è vultu, aut vlla corporis parte commotum è familiaribus quisquam vllo pacto senserit. Iam quid Pisones, Scæuolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum singuli pluribus amissis filiis, vel vxoribus, vel parentibus nec lugendum existimarunt, & suam in illorũ funeribus virtutem, atque constantiam non sibi solùm, sed etiam generi, nominique Romano gloriosam fore putauerunt. Pudet in virorum grauissimis casibus repetendis longiori vti oratione, cùm virorum maximè peculiaris virtus sit, & in viris efflorescat ac vigeat maximè. quamobrem de fæminis potiùs dicendum est, vt cùm eas fortissimas fuisse cognitum sit, tum pudeat viros, à mulierculis virtutis exempla petere, & ab iis ea virtute, quæ ipsorum propria esse debeat, videri aliquando superatos. nam, si verum est quod à Theophrasto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum Theatrum quoddam esse magnum, diuina mente repletum, & cælestis indicandæ sapientiæ gratia tam multis vndique collucentibus ornamentis illustratum ac depictum, in eo autem medio collocatos esse homines à Deo, vt cum fortuna, dolore, morbis, egestate, casibusque permultis assidue luctentur, Deum verò ipsum, quantum quisque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine diuinitus accepta vtatur, desuper aspectare: hoc, inquam si verum est, dubitari profectò nõ potest, quin quemadmodum Populus Romanus in muneribus publicis inuisos habet gladiatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, fauet iis qui contemptum eius præ se ferunt, itidem Dij immortales, si quos ex hominibus nimis anxiè de vita sollicitos, eiusque exitum detrectantes aspiciant, iis aliquo modo succenseant, eos verò & caros habeãt, & muneribus prosequantur, qui si è vita reuocentur ipsi, vel suos reuocari videant, alacres lætique Deo pareant, nihilque propterea mali sibi accidisse iudicent. quod si fæminas præstitisse intelligimus, cur iis imbecilliores, atque infirmiores

uideri velint viri? neq́ue ſolùm vnam aliquam è multis fæminam, ſed totam gentem, ac nationem, vt marium virtute,ſic fæminarum eximia quadam magnitudine animi præſtitiſſe accepimus. Lacænas enim matronas traditum eſt, occiſis filiis vulnera inſpicere conſueuiſſe. ac ſi aduerſos vulneratos eſſe comperiſſent, lætabundas funus ducere, eosq́ue in auita ſepulchra inferre ſolitas eſſe, contrà verò,quos auerſis vulneribus conciſos agnoſcebant, ab iis refugientes clàm ſepeliendos curabant, nec vllo prorſus honori funeris proſequendos ſtatuebant. tantũ in fæmineis quoque animis decus poterat,& ſtudium glorię. qua ex gente etiam illud ad nos pręclarum dimanauit, matrem quamdam filium,ſenis confoſſum vulneribus, intuentem nec ingemere voluiſſe, nec coronam è capite deponere,ſed ad comites conuerſam, ita locutam, Quantò pulchrius, & optabilius eſt,in acie victorem animam efflare, quàm in Olympio certamine parta victoria viuere? at alia filium in prælio interfectum audiens, Iccircò,inquit,genueram,vt mortem pro patria fortiter occumbere non dubitaret. Quid his fæminis facias,aut,quo non honore, ac gratulatione dignas putes quæ de patriæ dignitate,deq; gloria ſollicitæ, honeſtã mortem cuiuis ſaluti,ac lucro anteponerent? Age verò,num Lacænis Romanarum virtus inferior? par fortaſſe, niſi malis etiam ſuperiorem appellare. quàm fortis enim, & quàm magnifica illa Corneliæ vox, quæ duodecimo iam fœtu amiſſo, cùm Tiberium, & Caium filios interfectos ſpectauiſſet, nullo timore perculſa, nulloque dolore confecta, Nunquam,inquit, ego me non felicem dixerim, quæ Gracchos pepererim. fortem verò fæminam, & cuiuis ex veteribus mentis præſtantia, ac magnitudine animi conferendam. non enim dolori conceſſit,ſed potiùs cũ virtute viciſſet, victrix de dolore triumphum egit. Nihil iam Rutiliam miremur, quæ C. Cottam filium in exiliũ ſecuta,cùm poſteà reuerſum in patriam amiſiſſet, nemo eam lachrymantem poſt elatum funus vidit. pariq́ue fato Clodia vſa eſt,quæ Decimũ Brutum filiũ conſularem,mortuum ſuperſtes vidit, neque tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit. quæ virtutis non vulgaria in fæminis exempla mirari aliquis poſſit, qui ſexus imbecillitatẽ ac mollitiẽ cogitet at verò, qui fortiſſimis genitas parentibus, & fortibus etiam auis maioribuſq́ prognatas recordatus fuerit, nihilo ab eis minorem vel prudentiã, vel animi magnitudinem requirat. Eſt ergo vlla res tanti, aut cõmodum vllum tam expetendum, vt, illo amiſſo, ne prudentiam quidem retineamus? quæ ſi vlla in nobis reſidet, nos profectò vel auitæ,vel patriæ virtutis admonet,nec de Piſonibus, Fabiis,Brutis, Marcellis cogitantes, quos imitemur, & à quibus ortum ducamus, immemores eſſe patitur. Horum enim armis imperij fines producti ſunt; horũ ſanguine parta ac ſtabilita libertas: horum denique labore, ac ſtudio Reſpublica ad tantam peruenit ſiue bellicæ laudis, ſiue domeſticæ virtutis gloriã; quorum in veſtigia pedem ponere oportet qui laudabiliter viuere, quiq; honeſtis in actionibus exerceri volunt, nec vllo mentis errore ad nimium dolorem atq; inſaniam traduci. Nominauimus externos magnos,claroſq́ue viros, collegimus de noſtris plurimos, quibus mortis ſenſus non modò ingratus, ſed etiam optatus,

& iucundus accidit. Addatur, si placet, etiam Theramenes, qui veneno epoto, maxima æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum Critiæ propinauit. Ergo ille in sua morte vir clarus, & sapiens ludebat, nos in filiorum aut affinium morte lugebimus? & veterum dicta quotidie legentes, atque addiscentes, præclara ducemus, exempla repudiabimus? aut eam vitam, quæ mortem hanc consecutura est, immortalem, beatam, à miseriis omnibus vacuam, negligemus? quamuis enim nudum corpus, & exanime discedens relinquat animus, nec amplius liceat homini, qui è vita discedat, suis opibus, bonis, diuitiis perfrui,

Astante, vt ille ait, ope Barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis.

Tamen multo maioribus & bonis, & opibus, quæ nulla vetustas absumet, nulla vis eripiet, piorum mentes assiduè potiuntur. Sed dimittamus & exempla clarorum hominum, & illorum virtutis impressam historiis memoriam: veniamus ad id, quod vnusquisq; sensu percipit, quantumque ex morte consequamur emolumenti, ac commodi, re ipsa factisque probemus. ex qua docendi, ac disputandi ratione perspicuè veritas elucescit, quidq; hoc modo se habeat, vel illo, facilè potest perspici. Si quisquam est, qui secundos in omni vita rerum exitus adipisci, & consequi possit, nihilque timeat aduersi, hunc nemo inficiari poterit, iure dicturum, si vitam sibi morte multis partibus meliorem affirmet. atqui nemo est, qui non modò miserias, atque ærumnas ab humana vita segregare, sed ne semihoram quidem felicem sibi, ac beatam polliceri possit. Metelli sibi fortunam sperant omnes: Priami sobolem, ac regnum exoptant alij: quasi non & Metellus tam multos nactus filios, ac nepotes, cùm maximè beatus esse posset, inuitus obierit, & Priamum non omni orbatum progenie, summoque dolore confectum, hostilis manus interemerit. His vitam si mors aliquot antè annis ademisset, è multis eos miseriis ac luctibus simul eripuisset. quos iccircò experti sunt, quia vitam diutiùs, quàm ipsorum requirebat felicitas, produxerunt, hinc illa miserabiliter decantata:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iouis aram sanguine turpari.

Quæ non modò visu, sed etiam auditu acerbissima sunt. quid putamus misero Regi, qui omnia & videre, & audire, & experiri coactus est? num ei multò melius euenisset, si vitam omnino multis antè annis, quàm hæc acciderent, amisisset? Forsitan quispiam dixerit, multa, quæ viuens nactus est, bona, citò decedēs, penitus reliquisset, sed à malis etiam multò grauioribus, qualia multa sæcula non viderunt, felicissimè liberatus esset. Ex quibus omnibus multisque aliis perspicuum est, peruertere homines ea, quæ sunt humanæ fundamenta felicitatis, cùm vtilitatem à morte seiungunt, aut cùm miseriam cum morte connectunt. L. Crassum, ex nostra ciuitate clarissimum, & eloquentissimum virum, matura mors, quantis è molestiis quantisque incommodis eripuit? nam, qua in patriam pietate fuit, ex iis malis, quæ mortem eius consecuta sunt, incredibilem

dibilem, si vixisset, dolorem accepisset. flagrauit enim bello Italia, exarsit Senatus inuidia, nihil denique in ciuitate fuit, quod non eius temporis calamitatem luctumq; persenserit. Nam quid fugam Marij, quid cetera, quæ in illius discessu acciderunt, maximè luctuosa, summeq; miseranda commemorem? quid reditū illum sanguinarium, cuius ex recordatione nemo est, qui non intimis sensibus exhorrescat. tenemus enim memoria, aut saltem ex patrum scriptis accepimus, crudelissimam omnium cædem illo tempore esse factam, trucidatos bonos viros, & ciues, incisas eorum ceruices, in Rostrisque positas, qui multorum ciuium salutem, ac dignitatem eloquentia peperissent. quàm multos ex illa Reipub. tempestate cōmemorare possumus, innocentissimos homines, atque optimos, vt acerbissimam calamitatem effugerent, libertatem morte quæsisse. O acerbum, ac nemini non pœnitendum Reip. statum conditionemque viuēdi! cùm eos ipsos, qui Rempub. suo labore, suóq; sanguine auxerint, iuuarint, seruarint, nusquam tutos, nihilque magis, quàm propinquorum manus ac gladios, timentes, horrescentesque videas. illorum autem, quorum ope, atque auxilio seruatus sis. cùm horribiles, miserosque casus spectes, nulla tamen ratione opitulari, nihilque afferre adiumenti queas, quis neget iis ipsis, qui hæc intueri cogantur, mortem esse non modò detrectandam, sed etiam optandam? qui autem, ne in horum temporum flammam incidant, mortis beneficio consecuti sint, eos verò beatissimos iure omnes existimabunt, qualem fuisse L. Crassum, nisi res ipsa probauisset, nihil esset, cur oratione persuadendum videretur. Sed hæc paullò antiquiora, quàm, vt omnibus in memoriam redigi, ac cogitatione comprehendi possint. Pompeij autem nostri familiaris casu, quid in ciuitate notius, quid illustrius? aut quid omnium oculis, ac mentibus perspectius, & clarius? hunc, si mature extinctus esset, nihil doloris, nihil inuasisset mali. quòd tam diu in vita mansit, iccircò factum est, vt singularis calamitatis exemplum omnibus prębuerit, cui eò luctuosior fortunæ acerbitas visa est, quò feliciore, ac secundiore fortuna in omni vita vsus erat. quis enim vniuersis ciuibus aliquādo carior? quis in toga vel rebus gestis, vel honoribus extra ordinem delatis, clarior? quis opibus, propinquitatibus, amicitiis florentior? cui nihil prorsus ad summam absolutamque felicitatem, præter honestum, ac iucundum vitæ exitum, deesset. Sed videamus, quantum in rebus humanis fortunæ possit iniuria, nisi malimus ad propriam mortalis vitæ nimis asperam, miseramq; conditionem omnia mala reuocare. qui enim amplissimis fortunis vsus erat, qui nihil, nisi sublime ac beatum nec cogitare, nec optare consueuerat, cui omnia vel ad vsum, vel ad voluptatem supererant, bellum cum socero suscepit, deseruit domum, profugit ex Italia; & cùm anteà nihil in ceteris bellis, nisi summo consilio, prudentiaque gessisset, cùm vel maximè ingenio, iudicioque excellere debuisset, sui pænè oblitus est. itaque imbelles, & infirmas copias, tirones, collectitiosque milites cum robustissimis legionibus conferre non dubitauit: & amisso exercitu ereptisque castris turpissime victus, in seruorum manus vir summus, & clarissimus incidit. vita verò vt miserabiliter priuatus sit, commemorare nihil est necesse:
cùm

cùm eo ipſo, quòd in tam miſeram fortunam delapſus, vitam citò amiſerit, minùs fortaſſe miſer cenſeri poſſit, beatiſſimus autem obiiſſet, ſi, cùm in Repub. florebat, cùm valebat auctoritate & gratia, cùm copiis opibuſque affluebat, è vita deceſſiſſet. cuius propagatio quantum illi mœroris ac luctus attulerit, non modò ſcribendo, ſed vix etiam cogitando conſequi quiſquam poſſit. Itaque hoc ſtabilito, & fixo, mortem ſæpiſſimè beatam homini contingere, non ſolùm, quod nos in beatam vitam inducat, ſed etiam, quòd multarum, magnarumque miſeriarum ſenſu liberet, & à futuris vel calamitatibus, vel doloribus abſtrahat, quid iam relinquetur, cur non morte lætari, ac clarorum hominum virtutem, qui nullius interitu perturbati ſunt, imitari debeamus? An non optimam beatamque mortem iudicabat L. Brutus, cùm Tyrannum arcens, quem expulerat, vitam pro nihilo ducebat? item Decij, quo tempore cũ Latinis pro patria dimicantes, ſeſe hoſtium telis obiiciebant? prætereà Scipio Paullus, Marcellus, Albinus quos vitam in acie iuuandæ patriæ cauſſa fortiſſimè profudiſſe memoriæ proditum legimus. Et verò nihil fuit, quamobrem elato excelſoque animo homines vitam non deſpicerẽt, vt ſempiternam gloriam conſequi poſſent. nam cum nullo, vel certè minimo doloris ſenſu, quẽ morientes perferunt, infinitam laudem commutabant. hunc enim locũ de exiguo, vel nullo potiùs dolore mortis, quem ſuprà perſtrinximus, paullò vberiùs percurramus. Neque enim abſurdè dixiſſe mihi videtur is, qui morientium mortuorumque hominum ſtatum, & conditionem duabus potiſſimùm ex rebus percipi atque intelligi poſſe affirmauit; quarum vnam ſomnum ſtatuit, alteram verò tempus illud, quod noſtrum cuiuſque ortum anteceſſit. & ſanè ita eſt, vt ex omnibus opinionibus, quarum errore duci vulgus ſolet, cùm de morte loquitur, nulla planè ad veritatem videatur eſſe propenſior. ita enim multi viuunt, vt præſentibus bonis fruantur, nec ſanè cogitent, quid paucis pòſt annis vel ipſis vel ceteris boni aut mali poſſit euenire. Itaque ſæpè nõ opinatis morbis, perturbationibus, angoribus vexantur. mortis verò, de qua potiſſimùm cogitare debuerant, ita non reminiſcuntur, vt ad ſe minimùm illam pertinere, nec ſua quidquam intereſſe exiſtiment. qui, vt Panætius Africanum dicere ſolitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos eſſe, vt paullatim parêre, ſeque mitiores, ac molliores præbere incipiant, ſic ipſi in gyrum fortitudinis ac patientiæ reducendi ſunt, ne, ſi mors imprudentes oppreſſerit, perterreantur, planeque concidant. Sed neſcio quomodò voluptate, luxuque delinita hominum conſuetudo de recta maiorum via deflexit, eoque ſenſim delata eſt, vt nihil minùs, quàm verum agnoſcat, nec, cùm aliquid agitur, rectum id nec ne ſit, magnopere cogitet. qua nulla maior peſtis ac pernicies humanis rebus, valde iam labefactatis, potuit afferri. atqui, ſi in vllo homine, certè in his ipſis vulgare dictum, & verum, & acutè cogitatum eſſe deprehẽditur. quid enim iſti aliud agunt, niſi totos dies per inertiam perdunt, atq. ita viuunt vt ſtertere potiùs, quàm vllo pacto viuere videantur. dormiens autem vt nihil ſentit, nihil agit, nihil curat; ſic mortuus, quid agere, quid curare, aut ſentire poſſit, haud ſanè intelligas. itaque in fabulis,

fabulis, quos dij maximè adamarunt, eos, ne imminentem aliquam calamitatem sentire cogerentur, si vigilassent, à Diis immortalibus consopitos esse accepimus. mortem igitur, siquidem somno similis est, singulis noctibus induimus, & cùm in somno sensus sit planè nullus, nullum etiam in morte futurum esse sensum, verissimè statuere debemus. quod vt sensu ipso planè percipitur, sic ne de altero quidem dubitari vllo pacto potest, quin, quales antè, quàm oriremur, fuimus, tales etiã mortui futuri simus. mors enim quemadmodum ad eum, qui nondum ortus est, nihil pertinuit, sic ne ad eum quidem, qui mortuus est, vlla ratione pertinebit. ad morientem verò vel nihil, vel parũ certè pertinet. siquidem tam angusto spatio tamque breui curriculo coërcetur, vt nec si velit quidem, vires suas nimiùm porrigere aut explicare possit. Quæ est igitur eorum oratio, qui tantum in morte dolorem se timere, atque expauescere dictitãt? quamquam non sanè video, quo modo aliter facere possint: qui enim mortem nunquam experti sint, quam semel homo subiturus est, quo modo, bona maláne sit, verè sentire ac diiudicare possunt? Morientes aiunt cruciari, angi, distorqueri. quod in nonnullis fortasse animaduerti, atq. obseruari potuit. in quo tum isti aliquid dixisse videri possent, si hoc ex ipso mortis sensu penderet: nam, si mors ipsa dolore suo corpus vsque eò cruciaret, atque angeret, vt hæc doloris edere indicia cogeretur; negari profectò non posset, quin dolorem non leuissimum mors ipsa esset allatura. Cùm verò huiusmodi cruciatus paucissimos angat, & eos maximè, qui intemperanter, flagitiosè, nefariè vixerint, nunc dubitari non potest, quin tales homines nõ mors, sed admissorum scelerum conscientia vexet, habeatq; sollicitos. qui enim se morituros numquam crediderint, ac ne cogitarint quidem, cùm ad ipsam mortem peruenerint, anguntur non dolore moriendi, sed quòd è vita inuiti discedunt. in qua cùm omnia secunda feliciaque experirentur, ne secùs mortuis accidat, valdè vereri, ac dubitare coguntur. At bonis, qui mortem semper, tamquam præsentis tempestatis portum, in ore, ac sermone habuerint, quique ex huius vitæ procellis, mortis beneficio, aliquando egredi sæpissimè concupiuerint, nihil libentius aut iucundius mentione, ac nomine ipso mortis accidit. Atque in iis etiam præstans, planeque admirandum Deorum munus agnoscitur. bonos enim, & quidem plurimos, nõ modò cum exiguo dolore, vt optare homines vulgò solent, sed omnis planè doloris expertes ex hac vita egressos, sine vlla dubitatione reperias. ex quibus Q. Fabius Consulatũ adeptus, cùm in Curia prætereuntes salutaret, nihil dolens, nihil molesti sentiens, immò planè gaudens è vita discessit. atque idem cõtigit A. Pompeio, cùm in æde Iouis Capitolini sacra fecisset, itemque Thalnæ Consuli, Diis immortalibus supplicanti. quid hos in ipso mortis articulo doloris expertos existimes, qui paullò antè læti viuebant & in eo, quo moriebantur puncto temporis, nihil lugubre testati sint, nihil flebile dixerint? Morte inquies, oppressi sunt. at sapientissimi, & optimi viri, quibus mortem, tanquam beatæ vitæ initium, Dij immortales largiri voluerũt. quam eò fortasse iucundiorem ipsis fore videbant, quo minùs eo tempore tantum boni exspectauerant, ac ne sperare

quidem poterant. nam cùm mors è diuina voluntate tota pendeat, haud sanè in hominis potestate esse possit, quo potissimùm die, quaq; conditione mori velit. Nec verum est quod dicitur à quibusdam, mortis eundem omnibus hominibus diem, ac terminum diuinitus esse cõstitutum: vt autem vel citiùs vel serius moriamur, singulorũ hominum vel intemperantia, vel negligentia contingere. nam, vt illud verissimum est, præfinitum esse vitæ terminum à Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat, sic illud affirmare nemo possit, eundem omnibus, eademque hora vitæ finem impẽdere. quod si agnosceremus, nihil sanè esset, cur homini prudentiam, temperãtiam, pietatem, tribueremus. quæ omnes plane virtutes, si hoc consequeretur, non modò inutiles, sed penitus inanes viderentur. cur enim prudentia vteretur homo, cur abstinentia, cur temperãtia, si eodem, quo reliqui omnes, temporis spatio vitã esset terminaturus? Vt diutiùs, inquis, vitã producere liceret. at, si vitæ terminus fatalis est, nec immutari quidẽ posse necesse est: sin voluntarius, & in hominis arbitrio positus, nihil est, cur, eundem omnibus à Deo constitutum esse, quisquã affirmet. Sed de his statuat vnusquisque vt libet. quid autem verius sit, Deus ipse viderit; hominẽ quidem scire arbitror neminem. stet modò nobis illud, doloris esse nihil in morte; boni autẽ tantum ex ea ad homines permanare, quantũ sperare multi possint, cogitatione quidem assequatur nemo. itaque hoc diuinitus hominibus datum est, vt quoties molesti aliquid experiantur, tum mortem exoptent, ac votis etiam conceptis sæpè implorent. quid ita? quia bonam, vtilemq; esse mortẽ, coguntur agnoscere; malam autem, aut acerbam esse numquã posse, homini à natura insitum est: itaque dolore perculsi mortem imploramus, eamque vnam, vt miseriarum malorumq; terminum, exoptamus. Admonet me locus, vt, cùm neminẽ ipsa morte magnopere cõmoueri debere probatum sit, iis præcipuè dolendum nihil esse contẽdam, quos mors cũ laude oppetita consolari potest. satis enim diu vixisse putandi sunt, qui vitã honestè clauserunt. eosdemque è vita abeuntes non modò laus, sed etiam perpetua voluptas, delectatioq; prosequitur. quę sanè eò maior in animo exoriri, ac vigere solet, quò latior alicuius in colendo officio, vitaque honeste ducenda manauit industria. certè enim, cùm ad rectè agendum natus homo sit, ideoque mentis, & rationis munere, præ ceteris animantibus ornatus, atque instructus, vnde potiùs laudem, ac voluptatem, quàm ab honestis actionibus, petat? An, vnde ortum duxerit, obliuiscatur? ille verò nec sui oblitus est, qui rectè vixit, nec iniquo animo mori potest, cùm multos relinquat suæ testes memoresque virtutis. quanto autem gaudio exsultare credendus est illorum animus, qui corporis admistione solutus, in cælestes ignes, sempiternasque domos, vnde exierat, reuertit? profectò enim ex diuina mente delibatos habemus animos, qui hac mole inclusi, tamquam terræ grauitate, sic ipsi nimio pondere corporis opprimuntur. vbi autem soluti corporibus ad proprias sedes euolauerunt, tum verè viuunt, nec libidini, voluptati, dolori seruiunt; sed sui compotes, nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant. Rectè igitur dictum est, corpus terram esse, mẽtem autem, ignem de cælo sumptum.

ptum. id quod clarorum virorum acta cum virtute vita, præclaræque actiones facilè testantur. quo modo enim aut omnia humanæ vitæ commoda contemneret, aut voluptates cunctas pro nihilo duceret, aut vitam ipsam laudis honestatisque gratia profunderet, qui nihil quidquam ad se, præter hæc ipsa mortalia, quæ manibus cōtrectat, quæ terit pedibus, pertinere cogitaret? verùm hæc non ita se habent. corpus enim e terra concretum, tam diu terrestrium rerū amore ducitur, quoad in terram ipsam, vnde ortum duxit, reuertatur: animus verò, qui è cælo sumptus est, sempiternū quiddam, & cæleste appetit, nec iisdem, quibus corpus, finibus cogitationes coërcet suas. itaque numquam quiescere, nec verè viuere putādus est, quamdiu corpore cōclusus, inuitus propemodum mortali labe, terrenisq; vinculis cohibetur. At illa quanti sunt, grauissimis vitæ laboribus liberari, in mediis doloribus, & ærumnis obdormiscere, & quasi emissos è molestissima vitæ custodia, in iucundissimam, suauissimamq; domū remigrare? huc enim pertinent quæ de piorum quiete, deque voluptate illa, qua egressi è vita perfrui dicuntur, disputari à sapientibus solent. qui cùm intelligerent, non fortuitò, aut temerè satos, & creatos homines esse; nec eadem mereri bonos, qui multis exantlatis laboribus vitam in medio dolore amisissent, & improbos, quorum in patrandis flagitiis semper est animus cogitatioque defixa; iccircò nō eundem probis, & improbis vitæ terminum, nec eadem mortuis præmia statuerunt. Qua nos recordatione potissimùm refici, ac recreari decet, qui charissimam filiam, optimeq́, de nobis meritam ita vixisse scimus, vt ad optimos mores, summamque prudētiam nihil posset accedere; & ita mortuam, vt in dolore, quem ex partu contraxerat, summam animi magnitudinem, summamque constantiam præstiterit. cuius mentio nobis, dolore iam, si non penitus extincto, certè magnopere leuato, non solùm non acerba, sed etiam iucunda accidit. quî enim aliter debet? cùm nec ipsi quidquam acciderit mali, nec ego vlla re, quæ tantopere cum natura congruat, & cum omnibus hominibus communicet, angi aut perturbari debeam. Quid ergo mihi restat? nihil sanè, nisi, cùm ea diuino potissimùm beneficio vitæ munere perfuncta sit, vt ad eam maximè viuendi conditionem cogitationem meam mentemque referam, qua nūc ipsam perfrui credimus, ac si, quod æquum est, fateri velimus, etiam intelligimus. qua ex meditatione eò maiorem voluptatem percepturus sum, quò meliore illa nunc statu, quàm quem viuens experta est, sine vlla dubitatione perfruitur, quid enim boni non merita est, quæ nihil vmquam egit, ac ne cogitauit quidem mali; & iis angoribus ac malis, quæ viuenti obiecta sunt, ita patienter perfuncta sit, vt non secùs de aduersis, quàm de secundis rebus, Diis immortalibus gratulari, gratiasque agere soleret? & cùm nihil, nisi rectum, honestumq; cogitaret, tamē vna conscientia cōtenta, nec sua benefacta in luce collocari, nec sibi quidquam propterea laudis, aut gloriæ deberi arbitraretur. Quæ ergo ita animata fuerit, vt de se quidem minimùm, de recta mente, ac de æquitate plurimùm laboraret, an non Diis ipsis censemus maximè gratam & probatam fuisse? in qua non ficta, & adumbrata, vt in multis, sed maximè solida, & expressa virtutis elucebat

effigies. nam, cùm eam talem natura genuisset, vt quod pulchrum, rectumq; agnoscebat, sua spõte sequeretur, tamẽ eo non contenta, summa vi rationis, prudentiæq. perfecerat, vt nulla re minùs quàm natura duce, egere videretur. itaq; qui eius instituta, & mores paullò diligentiùs inspexisset, qui regundæ familiæ sollertiam, qui summum in cunctis rebus ingenium singularemq. doctrinam aduertisset, haud fuisset sanè, quod aut virilem in intelligendis, iudicandisq. rebus prudentiam, aut exquisitam patrisfamilias sollertiam requireret. itaque quibus maxime rebus egere sæpe homines solemus, fortitudo & prudentia, hæ ita in muliere abundabant, vt sui mæroris medicinam non peteret foris, sed in seipsam spectans, ex sua semper virtute penderet. Quanto autem grauiores, ac difficiliores animi morbi sunt, quàm corporis, eo magis mirandum est, talem extitisse illam, cuius fortitudini corporis mala parerent, prudentiæ verò omnes animi morbi facilè cederent. itaque quamquam ex calamitate temporibusq; nostris molestiæ plurimum traxerit, numquam tamen animo perculsam, aut deiectam sensimus. angebatur patris exsilio, totiusq; familiæ luctum, bonorumq; direptionem inuita videbat: sed matri tamen consilio, prudentiaque aderat; & rebus in magnum sæpè discrimen adductis, reditus spem nobis afferre numquam dubitauit. ita, quantum ex calamitate doloris, tantundem ex filiæ suauitate, ac pietate solatij capiebamus. quod vt esset diuturnius, si commodum nostrum, aut eam, quæ omnibus antiquissima est, liberorum charitatem cogitaremus, magnopere optare debuimus. at, cùm illam corporis vinclis solutam, omnibus exutam miseriis, & immortalitatis compotem factam, animo reputamus, nõ modò in dolore conquiescimus, sed etiam præcipuè lætamur. quid enim mihi accidere lætius potest quàm de immortalitate animorũ cogitanti, de filiæ simul æterna beataq. vita cõfidere? animos enim esse immortales, ne dubitandum mihi quidem videtur. faciam autẽ non inuitus, vt sapientissimorum hominum percurram hac de re sentẽtiam, quando me in hunc locum deduxit oratio. Neque verò hæc ita disputanda censeo, vt animos iccircò non interire probari possit, quòd mortuorum corporibus vis quædam inesse veneratione digna putetur, quæ significare debeat, nõ deleri morte animos, sed immortalium animorum veluti sepulchra quædam, mortalia corpora fuisse. quasi non & maiora, & firmiora multa suppetant, quibus planum fieri possit, qui animos simul cum corporibus interire contendat, eum contra rationem nulla nixum ratione, pugnare. quòd si auctoritas quærenda sit, quem grauiorem nominare auctorem possum, quàm eum, quem Apollo ipse sapientissimum omnium pronuntiauit? cuius testimonium tale fuit, vt diuinos esse hominum animos, & eos, corpore solutos, in cælum remigrare, vnde priùs venissent, in omni sermone asseueraret. in quo cum Philosophis illis consensit, quos quondam Italicos nominauit antiquitas, maximeque nobiles iudicauit. quorum semper constans fuit opinio, demitti animos è cælo, diuinæque mentis eos esse non solùm munus, sed etiam partem præcipuam, ac propriam. quòd si secùs esse quisquam putet: haud sanè facilè, quid multis, & firmissimis in hanc sententiam

argu-

argumentis respondere possit, inueniet. Sic enim planè cognosci ac sensu ipso diiudicari potest: summam esse pæneque incredibilem in animis celeritatem, ac festinationem, cuius ope, quæ corpus non modò certo mensium, sed vix etiam annorum spatio perficere, atque exsequi posset, ea ipsi non modò semel puncto temporis percurrere, sed etiam sæpiùs excogitare, & repetere facillimè queant. quod si mirum videtur, cur non admirabilius censeatur, meminisse animum tam multa, innumerabilibus antè sæculis gesta: quæ futura sunt, cogitando prospicere, ac non modò præsentia, sed etiam præterita, & futura, veluti Deum, omnia complecti, ac sub oculos subiicere conari? quis dubitet, cùm hæc intelligat, eademque in seipso agnoscat, diuinum esse animum, nec, si diuina æterna sunt, ipsum esse mortalem? cùm præsertim duabus ex rebus, quæ præcipuè in animo sunt, illius æterna natura facilè intelligi ac deprehendi possit. hæc autem sunt motus, qui in eo præcipuus est, principium, ac perpetuitas. cùm enim ex seipso moueatur, nec aliunde, vt cetera, principium motus mutuetur, summa autem in eo, quamdiu in corpore est, perpetuitas motus appareat: quippe quæ etiam in dormientibus agnoscatur, & vigeat: icircò dubitari nullo modo potest, quin diuinus sit, & sempiternus futurus, & sanè ita esse ratio vincit, & rerum probat exitus. Dei enim imago quædam animus est, ex ipso Deo delibata, ac profecta. quòd si Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex seipso sumpsit, mortalem esse velit? quin hoc ipso singularem, & eximiam diuinam esse vim indicandum putauit, quòd non solùm ipse immortalis sit, sed etiam, quos velit, suæ naturæ compotes, & planè immortales efficiat. Corpus autem voluit esse mortale. nec immeritò cùm è terra, cuius mutationi subiecta natura est, initium duxerit, & in eam ipsam, vitæ cursu confecto, abire debeat. Sed animus profectus à Deo, cælum ipsum appetit: nam in eum locum, vnde discessit, semper optat redire. terra autem si cui appetenda, corpori soli est. at verò animis æterna cæli sedes quærenda, eaque propria illorum patria: siquidem animorum nulla in terris origo inueniri potest. nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur. nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat: quod & præterita teneat, & futura præuideat, & complecti possit præsentia. quæ sola diuina sunt, nec inuenietur vnquam, vnde ad hominem venire possint, nisi à Deo. singularis est igitur quædam natura, atque vis animi seiuncta ab his vsitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & diuinum est, ob eamque rem æternum sit, necesse est. nec verò Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno. itaque eandem æternitatem animis quoque nostris, ex se ipsa exortis, impartiuit. quorum ex cogitationibus atque operibus nihil aliud, nisi diuinos esse illos, & sempiternos, colligere possumus. nam si ædificiorum magnitudinem atque ornatum, si monumenta litterarum, si pecuniæ vim infinitam in

res maximè stabiles, & admirandas effusam, si plurimarum maximarumque rerum adeptionem cogitare voluerimus, profectò intelligemus, hæc numquam facturum fuisse hominem, nisi diuturnitatem temporis, ipsamque æternitatem plurimùm ad se pertinere existimaret. Iam, ipsa gloriæ cupiditas, honorum sitis, operum ac diuitiarum assidua procuratio, quid aliud indicat, nisi cogitare hominem in posterum, nec eodem vescendi viuendiq; studio, quo ceteras animantes duci videmus, humanum animum detineri. Sed hæc abiectiora, atque humiliora, nec vllis, nisi sanè angustis naturæ terminis, circumscripta Quid illa imprimis grauia, atque præstantia, nec vlli plane in terris degenti, nisi soli homini, tributa? contemplatorem esse ipsum cæli, rerumque cælestium: frui magnarum obscurissimarumque rerum scientia, quæ vel ad excolendos ad integritatem, atque innocentiam mores, vel ad comparandam Solis astrorumque cognitionem, vel ad exercendam in abditis, obscurisque rebus memoriam mentemque pertineant. nónne hæc ipsa tanta, ac talia, diuinum esse animum ostendunt, nec illius naturam aliunde quàm è cælo, delibatam ac deductam? An censemus, si vnà cum corporibus animi interirent, aut sapientissimos homines tam æquo animo mori posse, aut tam iniquo planeque inuito stultos & fatuos? Socratem ferunt, morti proximum, de piorum immortalitate, beataque vita, quæ mortem consequitur, disputauisse, itaque læto, ac libenti animo letale illud poculum hausisse, quasi non ad mortem, sed ad regnum atque imperium vocaretur. At verò, quorum animus in terra defixus hæret: qui nihil, nisi mortale, terrenumque cogitant, eos planè repugnantes atque inuitos è vita discedere videmus. nec immeritò. cùm animorum æternitatem propiùs iam intuentes, crucientur mirum in modum, quasi flagitios è actam vitam pœna etiam sit immortalis consecutura. Atque illud etiam (ô stultum hominem dixerit aliquis & naturæ suæ penitus ignarum) nemini obscurum esse potest, ex ipsis etiam sacris cærimoniisque maiorum æternam hominis vitam facilè cognosci, atque intelligi posse. neque enim illi aut mortuos tanto honore coluissent, aut tam multas tamque varias sepulchrorum cærimonias posteris tradidissent, nisi cognitum perspectumque habuissent, vigere animum in morte, nec, quamquam corpus occidat, hominem ipsum penitus euanescere. itaque statuisse videntur, mortem ipsam non esse humanæ vitæ confectricem, nec ex ea sequi interitum: sed potiùs ad aliam multò feliciorem vitam iis, qui rectè vixissent, ducem optimam solere existere. quicumque enim conuenienter naturæ vixerint, nec illam secuti sint malæ consuetudinis corruptelam, quæ diuinitus datos igniculos extinguit, vitiaque gignit & confirmat omnia, eos & viuentes gloria, & è vita excedentes præmiis prosequi oportet. id enim non solùm rationi consentaneum, sed etiam verissimum atque æquissimum est. cui autem æquitatis antiquior cura, quàm Deo? itaque, cùm homo solùs ex omni propemodum genere nactus sit aliquam notitiam Dei, nisi vitæ iniquitate Deo iniquus atque inuisus euaserit, ad Deum certè euolabit. idque æternitatis humanæ vel maximum, ac firmissimum argumentum est, solum hominem diuinæ

uinæ voluntatis participem, conſciumque exiſtere: vt quamquam agreſtibus ſilueſtribuſque in locis natus ſit, tamen, ipſa docente natura, & eſſe Deum, & colendum ac verendum eſſe, dubitare non poſſit. O rem dignam, in qua non modò homines, ſed ipſas etiam pecudes obſtupeſcere, ac, ſi fieri poſſit, etiam erubeſcere oporteat: cognatum eſſe hominem Deo: nullum aliud in terris animal, niſi hominem ſolum, Dei cognitione imbutum eſſe: nec quidquam eſſe aliud, quod animo, è diuina mente hauſto, præditum ſit: tantamq; ineſſe homini cæcitatem, atque ſocordiam, vt diuinæ cognationis immemor, auerſetur migrationẽ ad Deum? nec enim aliud eſſe mors, quàm migratio ad cæleſtes ſuperaſq; ſedes, exiſtimanda eſt. nec id ſolùm ratione quadam æquitati, veritatique conſentanea, ſed etiam ſapientiſſimorũ hominum maximè firmo, ſtabiliq; conſenſu. Atqui eum, qui hoc pacto viuere, ac pænè à ſeipſo diſſentire velit, meminiſſe certè oportuit, terram ipſam, omniaq;, quæ ſub cælo ſunt, diuina voluntate regi, proptereaq; quiddam nobis, quod obſeruandum & addiſcendum videatur, præſcribere. quis ergo terram ipſam, aut quotannis feracem, aut ſemper optimas fruges, & numquam malas inutileſque herbas edentem efferentemque vidit? quis animalia ſemper vberes fœtus edidiſſe, numquam ſterilitatem paſſa eſſe, recordabitur? quòd ſi hæc ipſa ſecùs ſe habent, nihilque in rebus humanis perpetuò firmum, eiuſdemque naturæ optare licet: cur quam in omnibus & rebus, & animantibus viciſſitudinem cernimus, eam ab homine ſeiungamus? qui ſi multos annos feliciter vixerit, ſi ſobolem, honores, opes aſſecutus, diu tantis bonis frui potuerit, præclarè ſecum eſſe actum verè dixerit. Sed aduerſi tamen aliquid ſubeundum perferendumque relinquetur: demum oppetenda mors erit, quæ eò leuior eſſe debet, quòd omnibus communis eſt, nec cuiquam ſingularis, aut præcipua. Sed hoc quoque gratior, quòd nos à multis erroribus abſtrahit, quibus, quoad viuimus, in tanta opinionum varietate aſſiduaque veri inquiſitione perturbari ſæpè ſolemus, & ad ipſam cernendam fruendamque veritatem iucundè traducit. quo nihil beatius homini poſſe contingere, ſatis, vt arbitror, ex eo ſuſpicari poſſumus, quòd innata eſt homini cupiditas ſcientiæ: eius autem præſtantia non ſanè video, qua alia in re, niſi in perfecta veritatis cognitione poſita ſit. ex quo fit, vt veritatis cognitionem aſſecuti, perfecta, abſolutáque ſcientia potiamur. vereque dici poteſt, qui veritatem intueatur, ſenſuque percipiat, eum voti ſui compotem, vereque beatum eſſe, quòd ſi beata vita quærenda nobis eſt, nec quidquam fugiendum magis, quàm ne miſeriarum grauitate premamur: quid illo homine ſtultius, aut ſtolidius reperiri poteſt, qui ceterorũ morte ita angitur, vt beatæ vitæ oblitus, miſeram atque infelicem conſectetur? profectò enim ita ſe res habet, vt, niſi mortis, dolorisq; timore liberatus ſit, etiam ſi multas cognitas perceptaſq; virtutes habeat, rectumq;, & æquum omni planè vtilitati anteponat, beatus tamen eſſe nemo poſſit. quid enim aliud dolor eſt, niſi cruciatus animi, isq; perpetuus? quid aliud timor, niſi aſſiduus inuiſarum, ac moleſtarum rerum metus? at quo modo felix, aut beatus eſſe poterit, qui

assiduo cruciatu, metuque vrgebitur? Quin eò miserior, atque infelicior existimari debet, quòd nō solùm sibi ipsi molestiam miseriamque comparabit, sed in ceterorum etiam sermonem, ac vituperationem incurret. nihil enim nimio dolore deformius, nihil à viro alienius. & si corporis prauitatibus vituperatio proposita est, vitiis ipsis, quibus laborat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiæ? Illa verò & grauiora sunt, & maiori animaduersione vindicanda, quò nobiliorem, quàm corpus est, sedem, nempe animum ipsum, occupauerunt. quòd si turpis dolor nimius, & vituperatione dignus, certè illud consequetur, vt, qui nimio dolori seipsum tradat, ne laude quidem vlla dignus censeatur. est enim series quędam maximè veritati consentanea, vt sententiarum, sic rerum; & quemadmodum in sermone disputationeque nostra nectitur aliud ex alio, ita qui se vna aliqua vel deformitate, vel turpitudine implicari patitur, multis statim miseriis ac deformitatibus opprimetur. Nec verò credi velim; me, quia dolori nimio repugnem, iccircò dolorem omni ex parte improbare, omnesque illius ex animo fibras euellendas existimare. est enim, quatenus homo doleat, &, (quod prudenter à Crantore dictum est,) siue secetur pars aliqua corporis, siue auellatur, sensus tamen adesse debet. istuc enim, nihil dolere, fieri non potest, quin quemadmodum feritatem corporis quandam, sic animi stuporē maximum indicet.

Sed nimirum illud est, quod improbamus, dolori nosipsos ita tradere, vt in aliam fortasse grauiorem ex alia parte vituperationem incidamus. nam quemadmodū qui nihil prorsus doleat, desciscere videatur ab hominis natura, quæ morte perculsa dolorem ac luctum aliquo modo indicare cogitur; ita, qui dolori nimis indulgeat, humanæ naturæ penitus obliuisci, communemque omnium conditionem recusare iudicabitur. quibus rebus intelligitur, grauiter peccare homines, cùm vel ea, quæ omnibus perferenda subeundaque sunt, detrectare audent, vel, quid ipsos in vita deceat, quæque sequi, aut refugere debeant, non cernunt satis. quod proprium prudentiæ munus est; quàm humanarum actionum moderatricem à Diis immortalibus esse constitutam, inficiari nemo potest. atqui huic tam præclaro, diuinoq; muneri planè obsistit qui nimio dolore ducitur. non modò enim se ipsum sine vllo fructu lacrymis, ac tristitiæ tradit, sed etiam omni planè consilio, ac iudicio vacat. vbi enim ratio, si se dolore auferri sinat? vbi constantia, si sibi ipse repugnet, & in mœrore iaceat? vbi denique humanitas, si se hominem esse oblitus, nihil sibi cum morte commune esse contendat? Iam verò illud stultissimum, existimare, quę ceteri homines libenti animo subeant, iis se non esse obstrictum. quid enim? an ignorare quisquam potest quanta inter homines cognatio sit, quantaque similitudo? etenim, nisi hoc verum fateremur, caussæ nihil esset, cur homo hominem consilio, re, gratia iuuaret, ab hostium impetu, ac læsione defenderet. quod contrà videmus accidere, vt qui ab his actionibus auertat animum, non modò in vulgus improbetur, sed etiam inhumanitatis, ac feritatis accusetur. certè enim non è marmore sculpti, aut è robore dolati sumus: est in nobis quiddam, quod pietate misericordiaq; moueatur, nec extingui sinat illam, qua Diis proximi su-

mi ſumus, iuuandi, ac benefaciendi voluntatem. itaque inſitum homini, atque innatum videtur, vt quoties alium hominem quamuis alienum, premi calamitate atque ærumna videat, crucietur animo, nec, ſi facultas ſuppetat, dimittendam putat illius ſubleuandi occaſionem. quam enim ipſe, ſi eo loco eſſet, benignitatem ſibi impartiri optaret, ea vt in alium vtatur, natura tacita quadam voce monere, ac præcipere videtur. quæ igitur ſibi euenire poſſe dubitet, ea ſi contingant, cur angi ac perturbari velit? aut cur non potiùs humana illa eſſe, & omnibus hominibus procliuia, fateatur? quantò rectius ille, qui hominem ſe agnoſcit, nihilque humani à ſe alienum putat? itaque cùm hanc ex animis noſtris opinionẽ, mala omnia non eſſe humana, veluti immitem quandam, & immanem belluam, extraxerimus, profectò minùs miſerè, minuſq; ſollicitè viuemus. relinquetur enim illa cogitatio, quæcumq. accidant, fortiter ferenda eſſe, nihilq; poſſe homini euenire, quo funditus proſternatur. idq; ita erit, ſi nobiſmetipſis non aſſentabimur, ſed veritatẽ, qua nihil præclarius, præſtabilius, vberius eſſe poteſt, toto pectore amplectemur. hæc enim illa eſt, quam aſſecuti, meliores multò efficimur, & ad perferenda incommoda, præclaraque peragenda alacriores, cùm nihil, niſi quod rectum & æquum eſt, laudabile arbitramur, nihilque aliud, niſi egregia illa, ex quibus vera gloria naſcitur, expetimus. Ac mihi videor nimis etiam nunc anguſtè atque exiliter agere. qui enim latior obiici campus queat, in quo fidentiùs atque alacriùs exultare poſſit oratio? ſed faciam impudenter, ſi medicinam deſerens animorum, quam ex omnibus maximè vtilem eſſe intelligo, ad meam vnius delectationem ſermonem omnem, mentemque conuertam. Dolorem igitur nimis acrem ac diuturnum fugiendum diximus. & quidem probabiliter; cùm ex eo mala multa, maximeque grauia ſoleant exoriri. contrà verò nihil boni. neque enim dolor ex illis rebus eſt, in quibus vel ad probandum, vel ad vituperandum, multa & magna contrariarum rationum paria momenta agnoſcantur. hoc enim ſi accideret, agerem verecundiùs, neque me in eum locum demitterem, vnde nullum planè exitum viderem. Sed, quoniam hæc ita ſe habent, contendo, vincendum eſſe animum, dolorique acriter obſiſtendum. ſiue enim noſmetipſos, ſiue amicos, ſiue vulgi opinionem cogitemus, id nobis ſine vlla dubitatione faciendum eſt. at, ſi ad mortuos ipſos animum traducamus, quî poſſumus exiſtimare, gratum illis fore, quòd nimio dolore cruciemur? præſertim cùm ex eo nihil ad illos vtilitatis, ſed permultum ad nos dedecoris, atque incommodi permanet. Quid igitur eos ipſos à nobis optare, atque expetere arbitremur? nihil ſanè, niſi vt eos illuſtri memoria, ac recordatione decoremus. Nemo me lacrymis decoret, ait Ennius; cur? quia volito viuus per ora virûm. quid igitur eſt cauſſæ, cur fletum lacrymaſque recuſet? nimirum ea gloria, quam ſe adhuc viuentem aſſecutum eſſe confidebat. eamdem igitur ob cauſſam noſtrũ quoq; luctum mortuis ingratum moleſtumque fore ſuſpicemur, nec aliud eos à nobis quidquam flagitare credamus, quàm, vt id ipſum illis, quo maximè delectamur, tribuamus. hæc autem gloria eſt, & aſſidua illorum virtutis recordatio. quam ſi ſermone, lau-

dationeque nostra immortalem efficere liceat, hoc vno de mortuis nos vel optimè meritos existimare possemus. quid quòd eum, qui sic doleat, vt recreari confirmarique non possit; ne diuinum quidem numen horrere, sapientissimi homines prodiderunt? impium autem est, quibus debemus omnia, iis pessimam referre gratiam. contrà verò, qui Deorum voluntati paruerunt, nihilque se, quod ab illis vltrò daretur, molestè ferre declarauerunt, eos non solùm viuentes præcipua laude ornauit antiquitas, sed etiam è vita egressos perpetuo coluit honore. idque eò studiosiùs ac libentiùs, si quos intellexit cum Deorum cultu exercitationem virtutis, & præcipuam in mortales beneficentiam, coniunxisse. scitè profectò, vt cetera fermè omnia. quid enim maiori laude dignum ex omnibus rebus humanis commemorare possimus, quàm eum, qui vitam ducat cum virtute coniunctam, ad Deorum cultum atque honorem perpetuum in homines studium, ac pietatem aggregare? nec quidpiam tantulum modò in eius animo existere, quod non vel pietati, vel humanitati, vel denique virtuti sit consentaneum? Nec aliam sanè ob caussam perturbari omnem vitam errore, inscitiaque videmus, nisi quòd, quæ in hominis vita præcipua esse deberent, pietas erga Deos, in homines beneficentia, virtus in ingeniis ac moribus, ea ferè omnia negliguntur. eademque ratione quæ maximè vitare deberemus, ea studiosè expetimus, cæcoque impetu ferimur ad illa, quibus vita nostra planè fera, atq; immanis efficitur. ex hoc fonte cupiditates insatiabiles exoriuntur, quibus nõ modò singulos homines, sed totas familias, & vniuersas funditus euersas ciuitates videmus; præthereà seditiones, insidiæ, discordiæ, rerumque, & hominum clades, & interitus. ex his etiam incredibiles dolores emanant, quibus perturbari vitam, neque solùm insuauem, sed acerbissimam effici necesse est. sed contrà probis virtutemque amantibus accidit. nam diuinæ voluntati obtemperantes, nihil in se ipsis, sed in ea se ipsos, ac sua ponunt, & locant omnia: neminem lædunt: omnes liberalitate, benignitate, caritate amplectuntur: nulla re cruciantur: nihil appetunt, omnium vitiorum fracto impetu, cupiditatumque radicibus ex animo penitus euulsis. Num igitur eos, qui ita vixerunt, vt sibi iucundi, Diis grati, hominibus fructuosissimi extiterint, diuinis honoribus iure dignos maiores nostri censuerunt? eosque cum Diis immortalibus æuum agere sapientissimus poëta nõ immeritò cecinit. Nec tamen iccircò, quòd eorum corpora in cælum perlata, credere sapienter quisquam possit, quod quia natura non patitur, vt, quod è terra est, alibi, quàm in terra maneat, ne credi quidem debeat, necesse est, sed quòd eorũ animi, tamquam hominum de Diis immortalibus humanoq; genere optimè meritorum, in cælum putentur elati. quod de Romulo, Vrbis nostræ conditore, memoriæ proditum accepimus: quem singulare in genus hominum collatum munus tam præclaræ vrbis condendæ, in Deorũ numero collocauit. idq; eo tempore, quo litteris, & doctrinis homines exculti facilè fictum à germano, verum à falso secernebant: vt credi non possit, quidquam illis persuaderi potuisse, quod vllam ficti, aut falsi imaginem præ se feret. sed, quod ille mortalis, eximia virtutis ac beneficentiæ gloria, consecutus est,

vt non

vt non solùm immortalis, sed Deus iudicaretur: id ipsum aliis etiam tributum esse, vt inter Deos recepti putarentur, cùm excessissent è vita, annales veterum loquuntur. quod & apud Græcos priùs contigit, & inde fortasse ad nostros permanauit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridæ, & fæminæ plurimæ, quibus nunc inter Deos locus esse præcipuus creditur, & hominibus nati, & homines fuerunt. Sed quòd virtute præstiterunt, &, vt ceteris ad rectè viuendum, beneque merendum prælucerent, laborauerunt, ideò eos hominum fama, beneficiorum memor, in consessu, concilioque cælestium collocauit. atque ipsos, quos vocamus maiorum gentium Deos, aliosque quamplurimos quos in Deorum numerum retulimus, hinc à nobis egressos, & in cælum profectos, facillimum erit agnoscere. Maximum verò argumentum est, quod de illis credimus, id esse verissimum, quòd & tantus tot sæculorum, doctissimorumque hominum consensus veritatis vox ipsa esse videtur: & quòd tantæ, tamque præclaræ virtuti, quem alium verè congruentem locum tribuere oporteat, non sanè reperies. quis est autem tam demens, vt, quos innocentia, liberalitate, & singulari quadam ac præcipua virtute Diis proximos intelligat, iis seiunctum à Diis tribuendum locum censeat? &, cùm hominis animus terrena respuat, ad supera semper feratur: qui non solùm tacito naturæ impulsu, sed voluntate reque ipsa, vt quàm maximè cælestibus similes essent, præstiterunt, eos licebitne cælo esse priuatos? Mihi verò eo iustiùs in cælo collocari videntur, quo clarior eorum inter homines vel eluxit liberalitas, vel virtus enituit. quis enim Hercule fortior? quis prudentior? quis ab omni cupiditate remotior? quos ille labores, vt fortiter ageret, & hominibus prodesset, suscepit, & pertulit? aut quid non doloris, & calamitatis exhausit? quis ergo hunc cælo excludi patiatur, cùm eius virtuti sempiterna gloria, & laudis patuerit immortalitas? eadémque ceterorum conditio est: quorum alius alio genere virtutis, omnes summis & singularibus vel in ipsos Deos, vel in homines meritis præstiterunt. itaque tam egregiis eximiisque factis non infixas plumbo statuas, non arescentes triumphorum coronas satis diuturna persoluere posse præmia iudicatum est, sed florentiora stabilioraque munera quæsita sunt, quibus ornarentur ij, qui virtutem, honestatem, gloriam, otio, libidini, voluptati, vitæ denique prætulissent. tamque id æquum est, quàm illud decorum, maximeq; probandum, non easdem improbis sedes, quas bonis atq. integris, post mortem esse propositas. intellexerunt enim ex maioribus nostris complures, qui sapientia præstiterunt, cùm in Diis æquitas præcipuè vigeat, eaq; in eorum gubernatione appareat maximè, fieri non posse, quin nequitiam sceleraque auersentur, quique ea in vita exercuerunt, eos à se ipsis longissimè seiungant. quod in vulgus edi verumque existimari, non modò rationi conueniens, sed vtile quoque imprimis est futurum. nam, siquid in hominum animis pietatis, siquid religionis inerit, certè ob hanc potissimùm caussam se à flagitiis, ac facinoribus abstinebunt, quòd impios, ac nefarios homines à Deorum concilio, ac societate arceri iudicabunt. Nec enim omnibus iidem illi sa-

pientes arbitrati sunt eundem cursum in cælum patere. nam vitiis, & sceleribus contaminatos, deprimi in tenebras, atque in cæno iacere docuerunt. castos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam studiis atq. artibus expolitos, leni quodam, ac facili lapsu ad Deos, id est, ad naturam sui similem, peruolare. quod si ita est, certè nobis quantum conniti animo possumus, quantum diligentia consequi, contendendum atque elaborandum est, vt ne ab iis segregemur, quorum est proprium vita frui sempiterna, ac beata. quod efficere qui voluerit (omnes autem velle debebunt, qui seipsos diligere, conuenienterque naturæ volent viuere) numquam committet, vt, quæ ceteris exitiosa fore crediderit, ea ipse persequatur. neque enim in spem venire poterit, aut ignoraturos esse Deos quæ ipse agat, cùm diuinam naturam nihil præterire credibile sit, aut illa probaturos, à quibus non modò Dij, sed etiam sani hômines abhorreant. quid enim turpius libidine? quid tetrius auaritia? quid detestabilius crudelitate? quæ quamuis in hominibus aliquãdo existant, tamen ab hominis natura tam aliena sunt, quàm humanum illud erit, si omnia nobis bona omniaque cõmoda expetamus, atque in hoc comprimendæ sunt cupiditates, quibus trahimur persæpè ad ea, quæ virtuti aduersantur. quod facillimè perficiet, qui tam gloriosi facinoris exitum secum ipse assiduè cogitabit. tantaque est huius cogitationis suauitas, vt, quod libenter, alacriterq; agimus, etiam sine labore peragamus. idque in præstantibus, laudisq; appetentibus hominibus facilè cernitur, quorum tanta esse solet vel in obeundis prœliis, vel in agendis caussis, vel in cõtentionibus pro Republ. suscipiendis alacritas, tantaque virtus, vt quod in iis rebus periculi aut laboris est, aut nõ sentiant, aut pro nihilo ducãt. magnum enim est contendentis, & ad gloriam anhelantis animi fomẽtum, magnum solatium, spes futuræ, ac propinquæ siue vtilitatis, siue gloriæ. neq. id solùm in magnis, sed etiã in leuioribus laboribus, ac studiis. quos enim cursus, quos venatio delectat, eos quamuis de via fessos, ac penè exanimes videas, numquam tamen minùs alacres, minusque concitatos animaduertas. Iam, honorum cupiditas quid non in nostra ciuitate laboris, quid non sollicitudinis, negotiique facessit? quotus tamen quisque est, qui se vel labore defatigatum, vel prensationis molestia, curaque confectum audeat dicere? sic, quorum oculos virtutis splendor occupauit, gloriæque studium animos deleniuit, ij nec laborem sentiunt, & si tantus est, vt aliquando erumpat, eo tamẽ non magnopere mouentur. toti enim in eo sunt, vt prosint patriæ, immortalemque sibi nominis memoriam comparent. quam si quis negligendam ducat, omnemque hominis felicitatem rectè factorum conscientia metiri velit, is certè diuinos honores, qui claris viris tribui consueuerunt, numquam negliget. etenim de Diis ipsis, qui eosdem sibi honores asciuerunt, pessimè iudicasse videretur. tanta autem eorum qui huiusmodi consuetudine delectati sunt, & sapientia, & æquitas agnoscitur, vt dubitari non possit, quin, ipsi quod egerunt, à certa ratione proficiscatur. quales numerare Lacedæmonas possumus, clarissimos, & fortissimos viros, qui ciues suos, mortem pro patria obeuntes, diuinis honoribus afficere solebant. Quid

verò

verò illæ, omnis planæ doctrinæ, omnisque sapientiæ parentes Athenæ? nónne Codrum Regem suum, ob pietatem in patriam meritaque illa, quibus excelluit, magno consensu in Deos retulerunt? Atque haud scio an rectè senserint viri doctissimi, quorum ea fuit opinio, viros claros, & fortes iccircò Deorum immortalium honore consecratos, vt incitaretur virtus acriùs, & acuerentur vehementiùs ad obeunda pericula qui patriæ amore studioque tenebantur. vera enim virtutis merces gloria est, nec quidquam est aliud, quo magis ad rectè, honesteque agendum præstantis animi homines incendantur. quod optimè agnouit, ac diutissimè retinuit omnium litterarum præclara custos, & altrix Græcia; quæ multos habet virtutis gratia factos ex hominibus Deos. quorum alios fatentur nouos: alios multis iam seculis receptos in cælum, consecratosque contendunt. quàm multi autem sint, qui reconditas eorum scrutantur litteras, nosse fortasse possunt. Neque verò hæc à me ideò copiosiùs disputantur, quòd eos temerè, neque satis consideratè tam multos consecratos esse credi velim: cùm eos ipse quoque venerer, Deorumq; loco habendos putem: sed potiùs, cùm tot apud omnes pænè gentes immortalitate, diuinisque honoribus affecti reperiantur, vt exacuam bonorum mentes ad ea promerenda, quæ sapientium iudicio ducuntur amplissima. nihil enim præstantius aut beatius accidere homini potest, quàm eo loco donari, in quem vt ascenderent Vrbis nostræ conditores, nullum periculum, nullum laborem, nullum denique certamen prætermiserunt. ac, si priuatæ vtilitatis, & commodi habenda ratio est, nullam aliam expetere, aut optare vir sapiens, & eruditus, præter hanc vnam, debet. Templa verò publicè vota, & dedicata, quantum in vulgus dignitatis, quantũ habent gloriæ? cùm omnes, qui Deos illos, quibus Templa vouentur, publicè colunt, fateri cogantur, & fuisse homines, & ad Deos, diuinosque honores, vna virtute fretos ascendisse. Nec mirandum est, Deos illos publicè coli, eorumque delubra, & Templa augustè, sanctéq; exornari, qui vel patribus nati sunt diis, vel matribus. nam, quemadmodum eorum cultus & sanctus, & religiosus est, maximeque pietati atque æquitati consentaneus, sic admirationis, aut dubitationis nihil habet. totus enim ex natura oritur: vt iure ipso naturæ, qui Deo satus, vel Dea editus procreatusque sit, Deus esse debeat. at verò, qui homine patre, vel mortali matre natus est, hunc esse Deum, & magnum quiddam videri potest, & dubitandi occasionem, nec fortasse ineptam, multis afferre solet. non enim, si eximius talium virorum virtuti tribuatur honos, quin id iure fiat, aut dubitare, aut negare quisquam potest: sed quòd tantam virtutis esse vim velimus, vt vel natura ipsa eius vnius ope immutetur, hoc illud est, de quo quærere doctiores viri non immeritò soleant. quibus ita responsum est, non immutari virtute naturam; nec enim id, sine prioris naturæ corruptione posse euenire: sed eadem in illis manente natura, euolare animum ad Deos, & in eorum adscribi concilium, cùm immortalis sit, & immortalitatis diuinæ particeps: corpus autem suapte natura mortale, manere in terra, quodque terrenum est, nullo pacto suam exuere posse naturam, vt alienam induat. quamuis

enim hæc ipsa quæstio perobscura videri soleat, nec omnino procliues, aut faciles habeat explicatus; tamen, nisi auctoritatibus contra rationem pugnetur, non incommodè, opinor, à nobis exposita censeri potest. Et quoniam, quæ in hoc genere præcipua, cognituque digna sunt, persequimur omnia, (volumus quidem certè) prætereundum non est, quales, quamque multæ virtutes, erudiendorum hominum gratia, sint honore Deorum immortalium consecratæ. cuius rei finis est, publica vtilitas; vt, quo honore virtutes ipsas decoratas videant, eundem se consecuturos esse homines sperent, si iisdem virtutibus excellant. quo in genere multum boni est in imitatione. libenter enim ea imitantur, & persequuntur multi, ex quibus alios illa eadem, quæ ipsi appetunt, consecutos vident. atque ex eo plerumque accidit, vt multis in rebus, quas anteà ne cogitauerant quidem, cùm ad clarorum virorum imitationem se contulerint, multorum vigeat industria. quæ cùm paullò manauit latiùs, quantos progressus, quantaque acquirat incrementa, nihil necesse arbitror commemorare. constat enim inter omnes, quæ præclara ducuntur, ea ferè omnia à tenuibus initiis sumpsisse exordium. quod paullatim, imitatione progrediente confirmatum, ita increbuit, vt ne augeri quidem, aut exaggerari magis posset. quod si vlla in re gratum nobis atque optatum esse debet, certè in complectendis prouehendísque virtutibus non video, quid esse possit optatius. siquidem ex his informatio pendet, educatioque vitæ; quæ cùm rectè instituitur, atque excolitur, incredibile dictu est, quantos, quamque vberes iustitiæ, integritatis, omnisque amplissimæ laudis fructus afferat. Sed, cùm virtutes multæ meritò colantur, quòd & ipsæ cultu dignæ sint, & multæ ab iis ad vniuersum genus hominum vtilitates proueniant: quid sit, cur bestiæ quoque ipsæ ab Ægyptiis fermè omnes consecratæ sint, scire sanè velim. sit Piscis in cultu, ac Deorum opinione apud Syros, homines nec tanta ingenij acie præditos, nec tantis doctrinarum præsidiis instructos, vt hæc inepta, ridiculaque esse, possint agnoscere. Ægyptij verò, omnibus affluentes eruditionis, & scientiæ laudibus, quo modo in tam inanem, tamque absurdam delabi opinionem potuerint, equidem intelligere vix possum. quid enim? an boues, canes, lupos, feles, pisces in Deorum numero habebimus? & quos nobis natura præsidij, auxiliique caussa animantes genuit, eos per inscitiam Deos iudicabimus? quibus nihil fœdius, obscenius, lutulentius ne natura quidem ipsa viderit. Etiámne animalium monstra illa, à quibus hominum generi præcipua incommoda inferuntur, crocodilos, aspidas, serpentes, ceteras feras, & immanes belluas, in Deorum numerum referemus? quid erit aliud, naturam inuertere, & ima summis, summa infimis commutare? & cùm tantam in his imperitiam, barbariamque agnoscamus, taménne ista penitus inania pertinaciter defendemus? Eademq; inscitia cæpas, allia, fructus ceteros, qui oriuntur è terra, in Deorum numero reposuit Ægyptus. quæ haud scio, cur longiori oratione refellere sit necesse. incredibilis est enim eorum absurditas, vt nulla esse possit aut pertinacia, aut imperitia tanta, quæ non ista aspernetur atque refugiat.
Imbres

Imbres autem, nimbi, procellæ, si à nostris consecratæ sunt, id antiquissimis populi Rom. ritibus, ac cæremoniis receptum, & confirmatum est. quæ tolli, aut perturbari, cùm & satis firma ratione nitantur, & vsu iam ipso confirmata, & approbata sint, sine nefario scelere non possunt. Græciam verò, quã paullò ante laudibus ornauimus, hoc loco non sanè laudare possumus, quæ Cupidines, & Amores satis audacter, & temerè in Gymnasiis ædibusque publicis consecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum Gymnasiis? aut, quid ea consecratio vel ad considerandum, vel ad imitandum afferre potuit honestatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil insipiens in Deorum consecratione esse debet, nec, quod vllam vel leuissimam aut turpitudinis, aut vllius omnino imprudentiæ suspicionem afferat. quales videri possunt eorum consecrationes, quorum in rebus probitati, pudorique contrariis numen esse, potentiaque creditur. Qui ergo ad hominum vitam vel adiuuandam vel excolendam, atque exornandam aliquid attulerunt, quique virtutibus, rerumque gestarum gloria præstiterunt, eos nemo dubitet, iure deos habitos, diuinoque cultu affectos esse. Neque ego vllo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam studiosè quæ laudari possunt, appeto, quàm reformidare ea soleo, ex quibus possit aliquid vel leuioris culpæ redundare. Cùm verò & mares, & fæminas complures in Deorum numero esse videamus, & eorum in vrbibus atque agris augustissima templa veneremur: assentiamur eorum sapientiæ, quorum ingeniis, & inuentis omnem vitam legibus, & institutis excultam, constitutámque habemus. tantis enim ducibus aberrare non possumus, nec à nobis, sed ab illis ipsis, quos sequimur, rei tam iustæ ac debitæ ratio reposcetur. iure enim fecisse putandi sunt, qui ne quem virum, aut fæminam præclarè meritam debito honore spoliarent, eorum memoriam sanctam venerandamque esse voluerunt. nos autem iniustè ageremus, si, quos pari cultu venerationeque dignos cognouimus, eos pateremur silentio præteriri. Neque hoc de te vna, mea Tullia, dictum volumus, cuius exstabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ, ad omnem æternitatem impressa vestigia, sed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut ipsi vidimus, aut futuro tempore posteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amissam, aut mihi penitus ademptam, velim dicere: cùm illucescat menti meæ quotidie magis præclarissima nominis tui, tuarumque virtutum gloria. vigebis autem memoria, quamdiu monumenta exstabunt illa, quibus eximia consignata sunt tam excelsæ laudis testimonia: quæ sempiterna fore, cùm præstantissima sint, planè confidere debemus. Tibi igitur numquam me debitum persoluisse officium putabo, nisi de me optimè meritam, quem eximiè coluisti, ac de patria, quam semper ornasti, supremo honore decorauero. Id autem facilè consequar, cùm is locus, quem tibi delegi, sempiternam habiturus sit religionem. nostra verò si qua erit ex ea re consolatio, quæ magna certè erit: aut, si qua laus ex paterna pietate, mihi certè iucundissima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel memoria repetere libentiùs possum, quàm me in eam, quam summè dilexerim,

sum-

summeque diligendam merito suo censuerim, quàm maximè pium, gratumque esse. cùm præsertim in alienos, quia de se optimè erãt meriti, tam prolixos liberalesque sese, & maiores nostri, & exteri præbuerint. Quòd si vllum vnquam animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit: si Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit: huic idem honos certè dicandus est. quod quidem faciam, teque omnium optimam doctissimamque, approbantibus Diis immortalibus ipsis, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium consecrabo. Tu ergo in eo ipso fano, quod ad nominis tui memoriam ac cultum, votum dedicatumque est, & laudari te, & coli senties. maximè autem lætaberis in eo, quòd & eum tibi, quem maximè debui, honorem persoluerim, & me simul iniquissimo fortunæ imperio penitus exsoluerim. nosti enim, quàm semper alacri fortique animo cunctis casibus restiterim: vt ne me quidem, pulsum patria, omniq; planè dignitate spoliatum, tam acri impetu frangere, ac deiicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertauerim, quæque mea fuerit in iis refutandis, frangendisque virtus, & constantia, norunt omnes, qui varios ciuitatis nostræ casus curiosè notauerunt. Cùm verò, Tullia, te mihi extremo loco fortuna ademisset, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus posset humanis, quantaque aduersus me ipsum vi, ac potestate niteretur. itaque nihil habui, quod dicerem, nisi, Cedo, & manum tollo, cùm tam graui accepto vulnere, planè dolore perculsus, atque afflictus essem. Nunc autem & præceptis sapientiæ aduersus omnem fortunæ vim confirmatus, &, te consecrata, in cælumque recepta, tanta affectus voluptate, ac lætitia, quantam animo capere maximam possum; exsultare planè videor, victorque de fortuna, ac de omni prorsus dolore triumpho. Tu ergo, quando me insigni, & excellenti tuarum laude, memoriaque virtutum, tam præclarè iuuisti, nunc ab hominibus seiuncta, non me deserens, sed aliquando respectans, perduc eò, vbi tua tandem collocutione conspectuque fruar: vt & parenti tui amantissimo, quam potissimùm optare debes, gratiam referas, & ego multò mihi gratiorem, multoque iucundiorem congressum nostrum futurum intelligam, quàm insuauis, & acerbus digressus fuit.

FINIS.

I. LIPSIVS

I. LIPSIVS

CHRISTOPHORO PLANTINO

S. D.

LIBELLVM *nouitium, quem Italia nunc submisit, mi Plantine, vidi. quæris quid sentiã? Nihil in eo quod trahere lectorem poßit, præter nomen. Cicero enim præscribitur. quo ipso inductus auidè sanè legi. Sed primò displicuit; & cùm iterùm legi, euiluit. Quis autem ille suauiludius, qui latere se posse censuit sub hac personâ? Malè mehercules de sæculo nostro iudicauit. Quid enim tam dißimile ab illo auro, quàm hoc plumbum? ne simia quidem Ciceronis esse potest, nedum vt ille. In re & inuentione, pleraque protrita & obuia: in phrasi, pueriliter aut ineptè imitata. Nihil vsquam neruorum aut sanguinis: ac ne color quidem, nisi cum apertâ cerußâ & fuco. Et vísne examinemus paullùm caussâ nostræ iuuentutis? sed breuiter. nam relegere omnia, nedum vt sublegere, tædeat pigeatq́;.*

Exordium ipsum incohærens, inconsequens: & in contextu periodorum, non caussæ pro caußis. quod vitium ei proprium, & diffusum toto libello.

PAGINA 585. LINEA 46. Qui enim hominem se esse agnoscit, cur ea quæ hominis maximè propria sunt recusare ac reiicere audeat? quod simul vt fecisset, & imprudens & iniustus meritò haberetur.] *Satin' hæc Latina? Hoc volebas & debebas scribere*, quod qui faciat, & imprudens & iniustus meritò habeatur.

PAG. 586. LIN. 22. In pares ferocia, in superiores superbia, in infimos arrogantia.] *Vide quàm rectè gradiatur. at verum erat,* in superiores adulatio, demissio. *aut quid tale.*

PAG. 587. LIN. 17. Quam etiam vita ipsa profundenda, si opus fuisset, libentissimè redemissemus.] *Nihil opus erat te profundere illud* Profundenda.

PAGINA 588. LIN. 13. De auaritiâ verò maximâ animorum peste, nolim hoc loco disputare. quæ in deside atque otiosâ mente quàm maximè exoritur, eaque erectiores animos & altiores dignitatis gradus maximè solicitat] *Satin' hîc sanus es? In desidem mentem cadere auaritiam vis, statim in erectam. & quid hoc est,* solicitare gradus altiores dignitatis? *nisi sermonis sordes.*

PAGINA 589. LIN. 1. Quantum Tullia mea ex maritorum ærumnis & difficultatibus luctus percepit?] *Cur non* maritorum mortibus, *nisi quia id nescisti?*

PAGINA EADEM LIN. 18. Mirum ni sese abiiciat, &c.] *Mirum si tu te aut verba tua capis. & hoc magis mirum, quòd te non abiicio.*

PAGINA EAD. LIN. 26. Herodoto auctore Argia sacerdos.] *Egregium & aptum sanè exemplum. sicut & reliqua hoc libello, quæ ferè ex eodem Herodoto sumit. prorsus ad morem Ciceronis.*

PAGINA 590. LIN. 33. Ad alendum dolorem angulus.] *Dixisset saltem,* ad tegendum. *Iam illud quid est, quod addis,* non obiiciendum eum insipientibus? *Angulúsne solet obiici?*

PAGINA 592. LIN. 29. Statim eorum consuetudinem regustabimus, & ad suauissimam, vel consuetudinem vel conuictum redibimus] *Hæc quidem vnius vocis iteratio ex ipso mirothecio Ciceronis.*

PAGINA 594. LIN. 29. Artabani viri sapientissimi.] *Sapientißimè. & vide lector totum exemplum, si libido tibi ridendi.*

PAGINA EAD. LIN. 45. Nam quem tuetur atque diligit Deus, Iuuenis supremum mortis intrat limitem.] *Etiámne facis versus? sanè venustos. Exprimere illud tritum voluit,* ὃν γὰρ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος. *Sed quid est hîc* tuetur? *tibicen ineptus fulciendo versu.*

PAGINA 595. LIN. 33. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo.] *Quæ exemplorum hæc coniunctio? Regulus sanè ob fidem periit, Brutus ob patriam. sed quomodo medium his C. Marium inseris? dißimillimum illis, & quem morbo functum scire debes in patriâ, quam tunc maximè euertebat.*

PAGINA 598. LIN. 45. Quid enim interest inter eum qui vinctus ab hostibus & carceribus conclusus obsideatur.] *Fatuelle. vincti obsidentúrne in carceribus?*

PAGINA 602. LIN. 12. Desunt nonnulla.] *Iam persuades verum te Ciceronem esse, quia mutilus. vbi ergo repertus? in quo specu, aut sepulcro?* Desunt nonnulla. *sanè. hîc & vbique signa bonæ mentis.*

PAGINA 628. LIN. 29. Quos enim cursus, quos venatio delectat.] *Falsum apertè.*

PAGINA 623. LIN. 20. Cùm verò & mares & fæminas complures.] *Hoc verò germanum Ciceronis est. scimus enim relatum à Lactantio lib. 1. At tu diuidis, & tua ineptè inseris: quæ facilè se produnt. Longè enim aliter, vt ille ait, catuli olent ac sues.*

PAGINA 623. LIN. 40. De me optimè meritam, quem eximiè coluisti, ac de patria, quam semper ornasti.] *In fæminámne hoc conuenit? aut Tullia benè merita de patria? Abi, verè Tulliane puer.*

PAGI-

PAGINA 624. LIN. 4. Quod si vllum vmquam animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit.] *Hoc bellum non intellexit fragmentum Ciceronis; itaque vocibus aliquot insitis sententiam totam peruertit. Nam è Lactantio scimus Ciceronem hactenus scripsisse.* Quod si vllum vmquam animal cõsecrandum fuit, si Cadmi aut Amphitryonis,&c. *Homo acutus putauit animal de belluis tantùm dici, & stultissimè ad Ægyptios ritus aptauit.*

PAGINA EAD. LIN. 10. In fano quod ad nominis tui memoriam votum dedicatumque est.] *Falsum. Concepit enim de fano Cicero, &, si vis, vouit: at numquam dedicauit.*

PAGINA EAD. LIN. 21. Itaque nihil habui quod dicerem, nisi Cedo & manum tollo.] *Hoc quoque Ciceronis frustulum (fecit idem in aliis) frigidè nimis hîc inculcat, & vt planissimè appareat intextum.*

PAGINA EAD. LIN. 27. Tu ergo quando me, &c.] *Hic quidem epilogus tam egregius, tam aptus, vt histrionem hunc exsibilatura ipsa plebs sit. Sed desino, & iure lauo manus.*

Habes iudicium meum. in quo si aliqua asperitas, ne mirare. Fatua enim hæc superbia tanto nomini se inserentis, dignissima insectatione fuit.

FRAGMENTA GERMANA,

EX IPSO LIBRO M. TVLLII CICERONIS.

Quæ adiunximus ad discrimen, & ad vsum Lectoris.

Plinius. Crantorem sequor.

Lactant. lib. 3. cap. 18. Luendorum scelerum caussa homines nascuntur.

Lactant. ibidem. Non nasci longè optimum, nec in hos scopulos vitæ incidere. Proximum autem si natus sis, quamprimùm mori, & tamquã ex incendio effugere violentiam fortunæ.

Lactant. lib. 3. cap. 14. Sed nescio, qui nos teneat error, aut miserabilis ignoratio veri.

Cic. Tusc. 1. Lactant. De ira, cap. 10. Instit. lib. 1. cap. 5. Animorum nulla in terris origo inueniri potest. Nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur, nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura præuideat, & complecti possit præsentia,

quæ ſola diuina ſunt, nec inuenientur vnquam, vnde ad hominem venire poſſint, niſi à Deo. ſingularis eſt igitur quædam natura, atque vis animi ſeiuncta ab his vſitatis notiſque naturis. Ita quidquid eſt illud, quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt, ob eamque rem æternum ſit neceſſe eſt, nec verò Deus ipſe, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam, & libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, & mouens, ipſaque prædita motu ſempiterno.

Lactant. lib. 1. cap. 15. Cùm verò mares & fæminas complures ex hominibus in deorum numero eſſe videamus, & in eorum vrbibus, atque agris auguſtiſſima templa veneremur, aſſentiam eorum ſapientiæ, quorum ingeniis & inuentis, omnem vitam legibus & inſtitutis excultam conſtitutamque habemus. Quod ſi vllum vnquam animal conſecrandum fuit, illud profectò fuit, ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit, huic idem honos certè dicandus eſt. quod quidem faciam, teque omnium optimam, doctiſſimamq; approbantibus diis immortalibus ipſis in eorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium conſecrabo.

Lactant. lib. 3. cap. 18. Nec enim omnibus ijdem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cælum patere. nam vitiis & ſceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atque in cæno iacere docuerunt. Caſtos autem, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis, atque artibus expolitos leni quodam ac facili lapſu ad Deos, id eſt, ad naturam ſui ſimilem peruolare.

Lactant. lib. 3. cap. 27. Cedo & manum tollo.

IVSTI

IVSTI LIPSI
SATYRA MENIPPAEA.
SOMNIVM.

Lusus in nostri æui Criticos.

IOSEPHO SCALIGERO IVLI CÆS. F.

S. DICO.

QVÆ luſi hoc biduo, mi Scaliger, ſuper ambitione & imperitia quorumdam, qui Criticos ſe dicunt (veros enim germanoſque tangere mihi mens non eſt, non fuit) ea ad te mitto. Et puto fauebis muneri non Editoris ſolùm cauſſa, quem ſcio amas: ſed rei ipſius. quæ etſi ludicræ & propemodum ſcenicæ leuitatis, habebit tamen fortean quod te delectet imagine aliqua priſci & non vulgati ritus. Te delectet, iuuentutem doceat: cui etiam remiſſiones noſtras volumus ſeruire. Satyram inſcripſi. & verbum minax fecerit imperitis fortaſſe terrorem. Fruſtrà, quia ſine dente, ſine felle eſt: leui tantùm ſale inſperſa. Eoque adeò non bono: vt verear ne priuſquam in manus tuas venerit, putiſcat. Vnum aut alterum tetigi pænè nominatim. ſed quid? in re adeò leui, vt optem cupiamque (quæ præiurationum verba ſunt) IDEM IN ME. Tu tantum huic ludicro ſpectator applaude, mi Scaliger: flos vnice noſtri æui, & qui elogium illud gentis tuæ verum oſtendiſti, GENVS DEORVM. Vale.

AD

Ad lectorem.

Quiſquis eris bone vir Satyram lecture iocoſam,
Pone ſupercilium.
Seria ſcripta legas caperanti fronte licebit:
Hîc ioca, nugæ habitant.
Vana tibi hoc ſchidium referet ludibria ſomnI:
Credere ne approperes.
Credenti nil ſcribo. meos quaſi ſomnia libros
Qui leget, is ſapiet.
Sed magis is ſapiet qui non leget, & ſciet iſta
Affanias, apinas.

Ad eundem.

Quædam in hoc ſcripto obſcuriora fore iuuentuti ſcio, Lector: idq́ conſulto cōſilio à nobis factum. Satyra enim aliter non ſit. Simul excitanda & attollenda ingenia ſunt: vt aliquando pedes ponere diſcant ſine manuductore. Orationes, quæ inſitæ, proximè ad ſtylum cuiuſque, vt potui, effinxi. Tibi ſi placebit hoc genus; nihil tergiuerſor, quin breui Funus & Triumphum (quæ adfecta apud me viderunt amici) exſpectes.

IVSTI LIPSI SATYRA MENIPPÆA. SOMNIVM.

Apta ad ritum prisci Senatus.

QVID hoc anno Romæ in Senatu, dictum, actum, cautum sit, volo memoriæ prodere. Frustrà me respicis, cum sublato digito, Sigalion. non debet silentio perire res tam magna. Dicam quæ vidi, quæ audiui, quibus interfui. quis vetat? Ego scio coactores abiisse, & niueam libertatem rediisse. Si vera dicam, agnoscite: si falsa, ignoscite. Adeon' hoc æuo difficilis venia vnius mendacij est? Nónne & ego scio, quo loco extra portā Capenam aqua Mercurij sit? Scio. & iampridem ea me adspersi: prouidè & in antecessum.

Desierant latrare canes, vrbésque silebant,
Omnia noctis erant placida composta quiete.

vel, vt cum Varrone clarius dicam, iam noctis meridies erat: cùm tetigit me virga valentiore Dîus Somnus. Autumni tempus erat. itaque multæ & variæ circum caput meum volitantes vmbræ: donec sub Auroram Somnium ad me venit, longum, firmum, certum. Nam rectà aduolare mihi visum è Cornea porta. Eius hic habitus, & forma. Visus mihi sum Romæ esse in foro, ad radices montis Palatini. Solitudo primò circa me: inde, vt fluctus è mari, paullatim surgere visa ingens multitudo, pallentium, exsanguium, macilentorum, & à quibus Cæsar iure timuisset. Si rectè notaui in crepera adhuc luce, partim è Bibliotheca Tiberiana veniebant, partim Vlpia, vbi lintei & Elephantini libri. Rectà illis iter ad templum Apollinis Palatini. Inspexi curiosè siquis mihi notus. ecce autem, Dulcissime, te video? inquam ad Duzam: tu hîc es? At ille vultuosè.

Homer. *Quis? quorum hominū? quæ tibi vrbs? qui parentes?*

Τίς, πόθεν εἷς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες;

Itaque ergo excidit tibi Lipsius tuus? inquam. an notorem me dare vis? Et iam ruebam in amplexus: cùm ille effusus in me, Vigilon' an dormio? & satis acceptum te esse Lipsium meum? Quis Deus autem è Belgis te hîc stitit? Deus, inquam.

Imitatum ex Hom. *Dius me per somniū duxit Somnus.*

—— θεῖός με ἐνύπνιον ἦλθεν ὄνειρος.

Sed dic, sodes, hanc turbam scis quæ sit? Vah, inquit, turbam tu appellas? Senatus est litteratorum. Ego intentior iam & attentior, Senatus ais? quò autem, & quid? Ille me prensum manu sistit ad pilam vnam, siue columna fuit, in porticu templi Apollonis; & ostendens suspensam tabellam, Lege, inquit, hesternum hoc edictum. Legi clarè (iam enim lucebat) in hæc verba.* *B. F. CONSVL M. TVLLIVS. M. F. CICERO DIE CRASTINI SENATVM IN TEMPLO APOLLINIS CVM PRIMA LVCI HABEBO. QVI PATRES, QVI CONSCRIPTI, QVIBVSQVE IN SENATVM VENIENDI IVS EST, MONEO SIVE IVBEO FREQVENTES ADESTE. DE SVMMA REP. AGI SCITOTE. QVI NEC ADERIT, MVLTAM PIGNVSVE CAPIAM: EXCVSATIONEM NON CAPIAM. *Parabam quærere, sed Duza me duxit porrò ad vestibulum ipsum, aditumq. templi. Video intrantes pauculos senes, paucos viros. plerosque iuuenes, & quosdam imberbes adolescentes. Et intrabant parum decorè. Ego ad Duzam, Eugepæ! inquam,*

Edicta olim in pilis columnisque appensa.

Bonum factum.

*Theocriti, *Confusa turba. Trudunt velut sues.*

— *ἄθερος ὄχλος. ὠθεῦνθ' ὥσπερ ὕες.

Tam numerosus autem iste Senatus est? nónne lex mosque vetus coërcebat intra quadringentos? Mihi Duza, Ita est, ait. neque enim olim tam vulgò admittebant Censores. Nunc quid? placitum est Diui Iulij exemplum, & adscripti passim in hunc ordinem semibarbari, semigræci, semilatini. Denique anno, & horno, magnus prouentus in Germania poëtarum fuit.

——*ὡς μύρμακες, ἀνήριθμοι καὶ ἄμετροι.

*Theocrit. *velut formicæ, innumeri, & infiniti.*

*Itaque valdè numerus noster auxit. Dum fabulamur, fasces ecce duodecim procedunt, & auditus strepitus lictorum submouentium turbam. Consul hic est (ad me Duza) M. Tullius. Vnus tantùm? inquam ego. Vbi, & quis collega eius? M. Attius Plautus est, inquit: sed cubare eum in morbo aiunt, nescio vbi & à quo nuper malè acceptum. Interibi video Consulem, ex lege, ante Curiam sacrificantem, & manibus exta tenentem parum læta. Ciuilis dißidij notas repperisse aiebat aruspex. Ecce autem prælati & sex alij fasces. Prætor est huius anni M. Cato, ait Duza. Sed quid stamus? iam introitum oportuit. Ego admirans, Etiam tu in Senatu es? Quippini, inquit, inter Aedilicios? & * nuper adeò præbui ludos. Sequere. & simul traxit me pallio renitentem. Non herclè ego, non ego, inquam. Metuis? ait. Validissimè.*

*In Satyris quas dedit.

legem,

legem, inquio, quæ Senatu arcet non Senatorem. Ille ridens, Ita olim fuit, inquit, cùm Moribus antiquis res Romana virisque stetit: nunc Diuus Augustus permisit protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse. Denique habes tabellam & stylum? Tria verba Latina scribe: ego tibi spondeo & respondeo, non surcillabit te quisquam Censor. Iam intrabamus: cùm vidit me, vti de via eram, gladio accinctum Duza. Heus heus, inquit, pone. Quid ponam? inquam ego. Gladium, ait. nefas enim in conspectu magistratus. Ego discinxi, & intraui. Conspicio subsellia sanè longa. in summo sedentes, Capitones, Labeones, Silones, Frontones, omnes seueros & — ἐλκεσιπέπλους: *in medio Philosophos, Medicos, Historicos: in imo, Comicos, Tragicos, Lyricos, Epicos poëtas. quosdam ex iis pannosos, obsitos; quosdam lauru & anulo insignes, & Palatij Comitiua. Qui isti cum lauru? inquam ego. Illine? ait Duza. Poëtæ sunt è nupero fœtu. Cur autem coronati? inquio. an vicerunt agonem Capitolinum? Non, ait. sed hodie ita mos valet, vt non Phœbus, sed Imperator faciat vates: corona & anulo donet, inter equites scribat imò inter Comites. Hem! inquam, scilicet ad Cæsaris in Laberio exemplum. Sparsim adhuc stabant Patres, muginantesque & murmurantes: cùm è curuli sua surgens Cicero silentium manu poposcit, & impetrauit. Quies alta fuit, qualis conticinio noctis solet, vt audiremus*

Florem illibatum populi, Suadæque medullam.

Ille vultu manuque formatus in habitum oratorum sic cœpit.

Oratio Ciceronis in Correctores.

Etsi meæ partes sunt P. C. magis exquirendæ sententiæ, quàm dicendæ: tamen in hac tanta re publica quæ agitur, necessariò prædicenda quædam videntur. Memoria tenetis, quod gaudium omnium nostrûm fuerit, cùm ante paucos annos in Europa renatum vidimus nomen litterarum. Legebamur, colebamur, è situ & tenebris eruebamur: adnitente in Italia Leone, in Galliis Francisco, diuina quadã virtute viris. Quid multa? in spem, imò fiduciam ingressi eramus reciperandæ pristinæ dignitatis. Cùm ecce exortum est genus hominum audax, inquies, ambitiosum, qui Correctores se dicunt. Incredibile est P. C. quam stragem & quàm latè dederit ista lues. Philosophi Rhetoresque olim à maioribus nostris vrbe pulsi sunt, ob suspicionem non maleficæ, sed nouitiæ doctri-

næ: nos Tarquinios istos impunè grassari patiemur? At enim nequid præter legem, inquiunt, & clementiam maiorũ. Habemus verò P. C. habemus eiusmodi legem; sed tamquam gladium in vagina reconditum, cuius aciem patimur hebescere. An non lex Cornelia, de sicariis est? Non sicarij isti? Quoties ergo prehensi cum stylo & telo sunt, vocis iugulandæ caussa? Sedete, & exspectate exemplum Caligulæ, vt graphiis in Curia discrepant vnum aliquem Senatorem. Augeo hæc scilicet, & inuidiæ flammã subiicio viris bonis. Vtinam! Sed quis ex istis nos adit, nos legit, nisi vrendi secandiq. caussa? Id enim vocant corrigere. *Hoc rectum est, hoc non rectum. hoc non implet aures meas. hoc non Latinum,* * *etiamsi Cicero ita locutus sit. Stigmatias hic locus. hic mutilus.* Bene, & in tempore acclamastis P. C. crucem illis. Postremi hominum, vos consularibus viris, claris per tot imagines maiorum, frontem faciemque signetis per ludum & iocum? Nosipsi P. C. quoties istorum telis & insidiis appetiti sumus? A viginti iam annis Correctorum notis distrahor, laceror: & minutis ictibus cottidie ferior, vt sentiam me mori. Nam illud miserrimum est, quòd honestè saltem occumbere non licet, & defungi vna plaga. Thuscus aliquis in me sæuiit; Thusco successit Venetus; illi, Gallus; Gallo, nescio quis è Frisiis & Thuringis. Et tamen hi hostes nostri inter nos viuunt. Viuunt? imò etiam in Senatum veniunt: notant & designant oculis ad lanienam vnumquemque nostrûm. O Dij immortales, in qua vrbe viuimus? Hîc, hîc sunt, in hoc ipso consessu nostro, qui de meo vestrumque omnium exitio cogitarunt.

Verba Lambini.

Et cùm dixisset, visus mihi apertè signateque oculos coniicere ad subsellia nostra.

—— mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coït formidine sanguis:

& trepidè ad Duzam, Tange me frater, inquam, frigidior niue Gallica sum. Periimus. in Cyclopis antrum deuenimus. quæ Pallas eripiet nos è media morte? Nihil ad eas voces Duza; sed & ipse se debat anxius, capite demisso. Credo, conscius etiam se ex illo mustaceo laureolam quæsiuisse. Itaque ego iam lictorem exspectabam qui nos duceret.

& ô saltem (aiebam mecum) gladius ille ad manum fuisset, quem ad limen Curiæ posui!

Μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλεέως ἀπολοίμην.

Homer. *Ne ignauè & ingloriosus occumbam.*

Sed inter eos æstus cogitationesque pergit porrò Cicero.

Et tamen, ô patientiam! Hosce ego Consul video, & quos iam diu ferro vlcisci oportuit, voce nondum vulnero. Sed desino. ne longior oratio mea pro preiudicio fuisse videatur, aut sententiæ vestræ præiuisse. Te Apollo Palatine, in cuius sanctissimo templo nunc conuenimus, præsidem præstitemque Musarum, cuius auxilium nobis litterisque, in rebus incertis, certum sæpè fuit, quæso veneror que; vtì pacem nobis ab istis propitius duis, & Senatui mentem quod maximè è re publica erit sentiendi, & libertatem idipsum censendi.

Finierat cum adclamatione varia Cicero, & ego paullatim ad me redij (non herclè planè posito metu, quoniam sciebam imperiosum Consulem esse, & in Tulliano tot Senatores necatos vnius iussu:) tamen caligo iam ab oculis abierat, & video ante pedes Consulis nescio quem sedulò scribentem. Belga mihi visus, è veste. Itaque inclinās me, Quis est iste? inquam ego ad Duzam. an quadruplator aliquis, & subscriptionem nobis parat? Risit timidissimam suspicionem meam Duza, & ab isto quidem, inquit, securus animi es. Veruecem vides, non hominem: ouiculam meram. Actuarius est, Christophorus Longolius. quē; quia olim peritè admodum verba singula Ciceronis subsequi & sublegere solet, patres nunc fecerunt Censualem. Inter ista iterùm M. Cicero, Rem breuiter audistis Patres, *inquit:* ergo vt relationem faciam, QVOD FELIX FAVSTVMQVE REIP. SIT, DE CENSVRA DEQVE IIS QVI SE CORRECTORES APPELLANT * Q. F. P. Dic tu C. Crispe. *Tetigi latus Duzæ, Quis iste Crispus, quis? Ille inquit, Romana primus historia. Cur eum rogat primum? inquam, & nonne inimicitiæ inter istos? Duza inclementius, In Curia es inquit, an in Gynæceo? ita loquax. Tamen scito hunc Consulem designatum esse. Hoc habe, & tace. Momordit me tam præfractum responsum, eò magis, quòd de inimicitiis nihil: quas tamen suspicabar ex falsis oratiunculis temerè vulgatas esse. Surrexerat intereà Crispus, cui caput pileolo tectum, focale circa collum; & ipse, nouo more, palliolatus. Non fuit mihi animus rogare Duzam: sed tamen*

Quid fieri placet.

 men

men facilè diuinabam ægrotum esse, fors fuit an plagis aliquot nuper acceptis. Ille infit.

Oratio Sallustij cõtra Correctores.

Clementia & lenitas vestra, P.C. magnum mihi metum faciunt de Correctoribus dicendi, ne aut vobis parum animi aduersum eos sit; & illis præsidium nouum in audacia sua pariter, & pudore vestro. Satellites quidem eorum defensoresque, homines clari nominis & doctrinæ, nequeo satis mirari. Consilia nefaria in nos coïta sunt; de vita cernimus, aut libertate: & ea proditum perditumque eunt isti Corneliorum & Varronum scilicet præclara proles. Prô, di boni! Vbi Porciæ & Semproniæ leges? Illis lictor, & virga, & securis defensa à tergo nostro sunt: at nos flagris notisque seruilibus obnoxij agimus adolescentum, aut vix virorum. Hanc in spem clarissimorum ingeniorum monumenta publicata sunt? Hæc præmia pro labore, & noctibus toties vigilatis? Quorum eos adeò non pœnitet, vt facta in gloriã numerent: noui Romuli scilicet litterarum & Camilli. Quin soli omnium, post genitas leges, sententiam ferunt è coniecturis. Diuinos se dicunt. En, cui ludibrio canities nostra seruata est? Di benè vertant. censeo antiquemus collegium Augurum præ istis, & Quindecimuiros fatalium librorum. Pessimi mortalium. ita vobis mala nostra irrisui sunt? Et meritò. quoniam mollitia decretorum illis metum, nobis dignitatem ademimus: & pacem libertatemque etiam nunc optamus magis, quàm defendimus. Quin agamus, atque obuiam eamus P.C. nihil prolatantes: neu spolia nostra diutiùs penes ignauos indignosque sint. Ego ita censeo. per Prætorem vrbanum in Comitio comburendos eorum libros: ipsos in vinclis habendos: neu quis de soluendis ad Senatum populúmve referat. Qui aliter faxit, eum contra remp. facturum.

Adsedit Crispus. neque enim aut mos, aut valetudo eius, ad longam orationem erant! Et Consul M. Tullius nescio quid cum Catone secretò collocutus, Patres Conscripti, *inquit,* multa hodie frequentia est. itaque non ibo per singulos: per Saturam exquirendæ sententiæ sunt. Dic, siquis voles è poëtis. *Non erat alia manus infestior generi Correctorum. Itaque capita paullisper inter se contulerunt, & dilectus*

dilectus est qui omnium nomine diceret P. Ouidius. Non tam Germani id peruicerant, quàm quia constabat olim non ignobilem declamatorem fuisse, & Arellio Fusco operam dedisse. Propriæ quoque illi irarum caussæ. Surrexit igitur infensus & minax vultu, oculis.

Ouidij oratio aduersus Correctores.

Patres conscripti, *inquit*, vetus exsilium meum Tomos me referte, vbi ista nō videam, non audiam. Quæ enim Barbaria non ante mores istos? aut quæ vita nobis in hac colluuie Correctorum? Periit natiua illa & germana poësis, postquam hoc pestilens sidus ingenia adflauit. Videte. quis adolescentium hodie Phœbi laurum, vt nostro more loquar, mordere audet? aut siquis audet; quis lucidos & fluentes versus scribere? Quis carmen mihi dat ingenui & sani coloris? Pigmenta nimirum quærunt, & adsciticios fucos, & ab Ennio vsque Pacuuioque demortua verba. Ex qua farragine siquid possunt adsuere: ne illi gemmam id cēsent, & quasi in prætexta, purpuræ clauum. Itaque redeunt iterùm Saturniæ lemæ, & fiunt

Versus, quos olim Fauni vatesque canebant.

Stomachor. quis me, meosque numeros? quis Statium, Lucanum, Siliū audet exprimere, vt non statim audeat, *Odi profanū vulgus, & arceo?* Eò enim ventum est. numerus censemur, & plebs poëtarum. Ite boni Patres, & retinere, cēseo, istos Lucumones. Quamquā vtinam stultitia peccarent tantùm: sęuitia est. Nec enim contemnunt solùm nos: etiam lædunt. Quæ stigmata imposita nobis ab illis? quę lentæ vibices? Referte si vultis exemplum M. Antonij oratoris in Aquilio, & nudate corpora nostra. Mentiar, si non plures cicatrices nobis, quàm versus. Collegam hunc nostrum T. Lucretium videtis? virum perfectæ bonitatis, & qui ex disciplinæ suæ lege* οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλῳ παρέχει. Quid iuuat? audite rem nouam P.C. Vna prouincia, vno tempore, duos Prętores habuit: & de Lucretij spoliis bini eodem anno triumphi. Cogitate quid miser ille passus sit, & proponite vobis duos in Sicilia Verres. Quid noster —— *Romanæ fidicen lyræ?*

**Neq; ipse negotium habet, neque alteri exhibet.*

ille quidem semiustulatus lentissimo igne. Faces illi Lampadius quidā admouit: restinxit alius ingesta hydriæ suæ aqua. Quid Catullum loquar, & Propertium, & Tibullum? Prometheus

metheus non vltrà fabula est. Ecce nos, quorum viscera noua fame cottidie rimantur & scindunt infaustæ aues. Vellem Martialis adesse posset miserrimus poëtarum. quem aiunt nimis Romanè scripsisse. Itaque inuentus est nescio quis popa, qui non vitia eius, sed ipsum excîdit. & virum bonum, de quo non virgo non femina questa esset, fecit intestabilem. Nec alia re abest nouus Thuscus iste aruspex, quàm quia sciebat mutilos & debiles curia arceri, ex lege prisca. O fas, ó fides! Hæc fieri bonis, bono semine natis? Vos medici ferte opem, Æsculapia proles. Exsurge tu, cui brachium truncatum: tu, cui crus fractum: tu, cui excussi oculi. Miseremini ô Patres, & istos nefarios cōdignis pænis & vltione mactate. Ego sic censeo. Quandoquidem Correctores calamo, stylo, ferro rem gerunt, nec finem vllum faciunt grassandi; sitque è rep. iudicia & leges exerceri: eos omnes lege Cornelia, quæ de sicariis est, accusandos, damnandos. Siquis seueriorem sententiam attulerit, sententia mea nulla esto: illius rata esto. Hæc censeo.

Martialis castratus, qui inscribitur.

Dixerat ardens incitatusque Ouidius, nimium vel ingenio vel adfectui suo, vt solet, indulgens.

——— cunctique fremebant
Assensu vario Patres.

Itaque clamor iam, & confusæ voces. Tribonianus inter Iurisconsultos audiebatur, Ecce me infelicem! & ô vanos labores meos! Non corrigunt me solùm, sed corripiunt: quasi mala imò *nulla fide in exscribendis legibus versatum. Quod sanctum, quod immotum est, tangunt. violatores maiestatis, & vltore gladio puniendi. *Clamabat è Philosophorum subselliis Plinius*, Demite mihi has notas, has lituras, quas Barbarus inussit. Ne vltrà imperitus, ne fur, ne plagiarius audiam, vir illustris & Principum amicitia notus. Ante omnes, pœnas mihi det ille qui in me vnicè conspirauit Pœnus. *Plures erant eiusmodi voces, &, me iudice, Correctorum res in extrema tegula stabant: cùm ecce Asconius Pædianus, & Verrius Flaccus, & A Gellius, pluresque quorum ferrum in igne erat, huc illuc concursabant, prensantes Patres, orantesque vt caussam cognoscerent; neu totam gentem damnatam vellent, ob noxam paucorum. Sed inter illos insigne studium vnius, nouitij, vt apparebat, & nuperi*

* ἄθεον enim fuisse aiunt.

nuperi Senatoris. Non sustinui rogare super eo Duzam: conuerti me ad proximum assessorem, Et ô tu quicumque es, inquam, potes dicere nomen illius Senatoris qui præter ceteros satagit? Ille in aurem mihi insudit, Dionysium Lambinum esse. Non fefelli fabulans Duzam. & ille ad me, Tu Lipsi iuuenis & incautus es, inquit.

—— * αἰεὶ τε νεώτεροι ἀφραδέουσιν.

*Homer. Semper adolescentes stultè agũt.

Frater, inquam, mihi hoc dicto opus fuit. Nam scio Amyclas tacendo perisse. Intereà M. Tullius circumibat ad placandos animos sedandumque tumultum; & cum eo, seuero vultu, Prætor Cato. Patres conscripti, *inquiunt*, seruemus disciplinam Curiæ. Quæ hæc res? Vos mera ouilia fecistis. ita balatis. Sedete, quiescite, & sententias perrogemus. Dic tu M. Varro. *Ad Varronis nomen, subitum silentium fuit. Erat admiratio viri, magni, docti; &, quod inter omnes constabat, partium nullarum. Surgit Varro, & infit.*

M. Varronis oratio pro Correctoribus.

Studiis adhuc P. C. certamus, non sententiis. Vulnera quæ quisque à Correctoribus acceperit, commemorat: medicinam, quam acceperit, tacet. Adeò lubentiùs homines iniurias, quàm beneficia meminimus: & vltioni, quàm gratiæ parati sumus. Mihi P. C. alia mens est, sine studio, sine odio rem exsequi: & sententiam non ex ambitione mea, sed vsu publico dicere. Tibi primùm fortissime Consul respondebo. non quia obstringillare homini amico iuuat, sed quia res aperienda est. Nec enim rettulisti solùm quid censeremus, sed præiuisti. Nouum tibi visum est istud corrigere, & à rege Francisco. Miramur te hoc dicere, hominem historiæ gnarum, & æui prioris. Multa sanè ab illo rege præclara, & in bonum litterarum: non tamen istud. Iam inde nostra ætate, non certatio inter doctos fuit super Ennij Plautique locis? Ælius Stilo doctor meus non persæpè à Persio aliisque in scriptura dissensit? non ego ipse? non tu M. Tulli ab hoc Attico? quem meminens sum alibi cum cura quærere, in Piræeum, an Piræeum scripsisset Cæcilius. Tu serram in re leui cum amico reciprocas: ambigere in historia, reque grauiori, vetitum istis? Quid loquor? tuipse ille acer perduellis Correctorum, Lucretium Carum correxisti: & in beneficio id gloriáque posuisti. Omitto Nigidium Figulum, Verrium Flaccum, Pa-

 læmo-

læmonem, innumeros eiusdem Musæ: ecce produco hunc ,, Valerium Probum ex Senatu nostro, *qui exemplaria vetera* ,, *contrahere, emendare ac distinguere, & adnotare curauit; soli huic,* ,, *nec vlli prætereà, Grammatices parti deditus*. Addo Asconium & Agellium; alterum Claudij, alterum Hadriani æuo. At illum non piguit, Descenderim an Descendere legendum esset, in Verrinis tuis anquirere: istum, Tris vrbes, an Tres Virgilius scripsisset: Stitisses an Stetisses Cato. Et laudi hæc inquisitio iis, non fraudi fuit: nos cur iniqui iudices in huius æui litteratores sumus? Non paria fortean præstant? Pace collegarum liceat, maiora. Typographia hac ætate inuenta est, dono deorum quidem: non dubio tamen exitio nostro, ni isti obstitissent, qui administrant in libris corrigendis. Ij veterum librorum ope, partim ingenij fiducia, di magni, quot vulnera nostra, quot cicatrices sanarunt! Tu M. Tulli, tu C. Crispe, horum opem non sensisti? non tu Ouidi? impius es, si negas; stultus, si fateris. Et tamen nudari te postulas, magne Imperator. Credo, vt dentem videamus fuctumque tuæ Corinnæ. Ego ipse non Iosepho Scaligero ciuicam de me coronam dedi? dedi, libens meritoque. Magna enim hæc res P. C. mihi credite, magna, & non vnius è plebe doctorum. Si quis agrum nostrum stantem sentibus deruncinet, beneficium conferre censebitur: non conferent ij, qui à vitiis monumenta nostra purgant, quibus solis viuimus? Et tamen modus quidam & ars eius rei est, fateor. ne fiat quod in veteri fabula est, Thracius rusticus: qui cùm vicinum putantem vites oleasque vidisset, ipse à stirpe omnes incîdit. At enim peccant sæpiùs Correctores; & vulnus faciunt, dum medentur. Hîc tu te Ouidi, iactas. Laudo,* nec vnquam gratiam tibi referet Crispus. Sicarios appellas, & lege Cornelia damnandos. Cur tandem? Patrem aliquis in acie seruare voluit, & dum hostem petit, gladio aberrante occîdit: dic tu Ser. Sulpici, parricida est? Negabis. voluntas enim est peccandi, quam leges puniunt, non euentus. Simile in istis fit, qui cùm voluntatem attulerint iuuandi, interdum tamen aberrant, & lædunt. Biuium enim ad corrigendum, Libri, & Coniectura. Prima via satis

Verba Suetonij, de Claris Grammaticis.

Allusum ad iocum veterem: Nisi hic se iactasset, muscæ te comedissent.

ſatis certa & tuta eſt: lubrica altera, pręſertim cùm in eam audaces & temerarij adoleſcentes inciderint, aut adoleſcentium ſimiles ſenes. quos non eo defenſum. Veros quidem germanoſq; Criticos magno opere ſuadeo vti retineatis. Magnarum arborum vmbræ nos & altitudo delectant, radices ſtirpeſque non item: ſimile in Correctoribus eſt, quorum operâ, hæc incorrupta pulchritudo artium manet quas miramur; manebitque æternùm, liceat modò per ignauos & inficientes iſtos, qui alienam operam inuident, parci ipſi ſua. Ego P.C. ſic cenſeo.

Recitauitque ſententiam è tabella, quam Senatus eſt ſecutus, & quam habes in SC^to. Cùm dixiſſet Varro, incredibile eſt quantum animi mutarint. Illi ipſi inter patres, qui infenſi anteà infeſtique Correctoribus, ſucclamarunt illud tritum in adſenſu, OMNES, OMNES. *Correctores diſcurrebant læti, hilares, & tanquam abſoluti. Mea mens quæ? nolite quærere. ereptus mihi videbar*

—— mediis è faucibus Orci.

Nec tenui me quin ad Duzam reſpiciens clamarem,

Vicimus ô ſocij, & magnam pugnauimus pugnam. Lucilij verſus.

Pauci tamen è pedariis, impedire aut differre rem conati, identidem clamabant, NVMERA SENATVM. *Sed Varro recenti inclinatione animorũ vtendum ratus, Conſulem admonuit vti diſceſſionem permitteret, fieretque* SC. *Permiſit (Criſpo tamen priùs in aduerſa ſubſellia tranſire iuſſo) in hæc verba.* QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS. *Pedibus plerique iere in ſententiam Varronis. Criſpus cum paucis remanſit ſolus, & videbatur interceſſorem quærere. Ibi Ouidius ludo nobis & ioco fuit, qui deſerto Criſpo ad Varronis ſubſellia tranſiit, non ſine perfugij nota, & poëticæ leuitatis. Dediſſe id dicebatur recenti merito Victoris Giſelini. Deillius hiſtoricus venientem eum apud ſe collocauit, & eodem elogio ornauit. Diſceſſione facta, Conſul dicis moriſque cauſſa addidit*, HAEC PARS MAIOR ESSE VIDETVR. *Parabat etiam referre ſeriò (nam Varro ſententia ſua breuiter perſtrinxerat) de litigio inter Correctores deque pace ineunda: ſed iam hora Decima erat, nec poſt eam fas incipere nouam relationem. Itaque mittens Senatum, ſolemni verbo dixit* NIHIL MORAMVR VOS P. C. *Illis conuentus, mihi ſomnus ſolutus eſt.*

FORMA SC. TI.

M. TVLLIO M. F. CICERONE. M. ATTIO PLAVTO COS. PRID. KAL. OCTOB. IN AEDE APOLLINIS PALATINI, SCRIBVNDO ADFVERVNT. M. TERENTIVS VARRO. P. NIGIDIVS FIGVLVS. VERRIVS FLACCVS. C. CORNELIVS TACITVS.

Quod M. Tullius cos.* V. F. de Correctoribus,* D. E. R. S. ita censuit.

*Verba fecit.
*De ea re Senatus.

Correctores, hoc difficillimo rei litterariæ tempore, vtibiles necessariosque esse.

Non eos tamen promiscuos: non indoctos, rupices, petrones. sed qui consilio, req. apse iuuare scriptores priscos possint.

Ea re Senatui placere, vti lex Annaria seruetur: neu quis minor XXV. annis Correcturam petere, gerere possit. quique aliter petierit, gesserit, vitio creatum videri, & correctiones eius in Acta non mitti.

In senibus depontanis, quique maiores annis LX. sirempse legem esse.

Vtique Censores M. Fabius, Pomponius Atticus, alter ambóve, de doctrina deque moribus petitorum cognoscant, statuant, iudicent. Quos hisce admiserint, probos esse: quos reiecerint, repulsos & reiculos.

Siquis è libris bonis fidisque correxerit, laudi semper esse. siquis è coniecturis, noxæ.

Nisi eæ claræ, liquidæ, certæ sint.

Qui aliter cumque diuinationibus vsus, in eo leges veteres & edicta de Mathematicis valere: Porcias, Fabias, Sempronias leges non valere.

Itemque quoniam duplex morbus Correctores pleros teneat, Litigium & Prurigo: vtrique rei Senatum prospectum præcautumque velle.

De litigatoribus. vti quicumque post hunc diem cum altero velitari, præliari, verbis, scriptisve ausus fuerit: eum eósve in ludi gladium damnari; vti proximo munere, colligati inter se, pugnent sine missione.

De

De Pruriginosis, quos manum stylumque abstinere à nullo loco audiant, sano siue insano: vti Cornelius Celsus Ædilis dispiciat, qui ex iis sanari possint, quique non possint.

Qui posse videbūtur; eos deponi in templo Æsculapij quod in insula est, ibique ellebori bibere quantum satis erit. Qui non possint; eos in exsilium ad Cimmerios deportari, vbi lucem non videant & libros non legant. Siquis ambiguæ valetudinis erit: eum ad tempus relegari in Atlantidem insulam, vbi memorantur somnia non videri.

Quoniamque multi ex hoc ordine pulsatos acceptosq. indignè se à Correctoribus querantur; placere vniuersis conscriptis eam iniuriam contumeliámve impunem non esse, in viuis mortuisque.

In viuis placere, vti L. Cassius Prætor de caussa eorum cognoscat. quosque noxæ eius compererit; eos melle & sesamo oblitos, diem vnum destitui ad caldum solem stilis vesparum & muscarum.

In mortuis, vti Menippus Philosophus, qui viam nouit, ad inferos proficiscatur: & cum Æaco de pœnis eorum agat.

Hæc ita censuerunt. Siquis huic SC. intercessisset, placere auctoritatem perscribi, deque ea re ad Senatum populumque referri.

GVLIELMI BVDAEI PARILIS LEX è libris de Asse.

Qui discendi cupidi sunt, iuratißimi cuiusque scriptoris maiestatem comiter conseruanto.

Quod secùs (vt sunt humana) dictum in eorum cuiusque libros irrepserit, obrepserit, fefellerit:

Qui de eo dicto indagandæ veritatis ergô addubitet, addubitauerit, quæstionem referat, rettulerit:

Quod eorum ab vnoquoque absque dolo malo, liuore animi, factum sit:

Eius rei multa ne sit.

Nec bonorum offensio, quod est instar vltimi supplicij.

FINIS.

INDEX IN LIBROS CRITICOS IVSTI LIPSI

A

Amici

D

E

F

G

H

I.

K.

L.

Lauta

M.

expli-

Q

R

S

T.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare, ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudẽ, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum nostrorum hereditariorum fines, triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve heredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, heredibúsve tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici; alter verò semissis, tibi heredibúsve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscumque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

Svmma Privilegii Regis Catholici.

PHILIPPVS *Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis* IVSTI LIPSI *Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscumque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalésve habeat. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

Svmma Privilegii Regis Christianissimi.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Christianissimus, singulari priuilegio sanxit, nequis per vniuersos Regnorum suorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in posterum editurus est libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipsius possit. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Parisiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIbi IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hæc OPERA quæ ad CRITICAM spectant, postremùm à me aucta, correcta, digesta, typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Reges dixerunt.

Iustus Lipsius.

SVMMA PRIVILEGII PRINCIPVM BELGARVM.

ALBERTVS & ISABELLA CLARA EVGENIA Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimi Belgarum Principes, diplomate ſuo ſanxerunt; nequis IVSTI LIPSI Hiſtoriarum in almâ vniuerſitate Louanienſi olim Profeſſoris, itemq; Hiſtoriographi & Conſiliarij ſui libros quoſcumque, præter Martinæ Plantinę viduæ & Balthaſaris & Ioannis filiorum Ioannis Moreti p. m. voluntatem, vllo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum & alia graui pœna mulctabitur, vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ, XVII. Ianuarij, M. DC. XI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Concilio Brabantiæ,

I. de Buſchere.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM ET FILIOS
IOANNIS MORETI.
M. DC. XI.


LABORE ET CONSTANT

JUSTI LIPSII
OPERA

TOM.
V.

ANTVERPIÆ
1602